

H=21 a 21

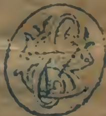
ARISTOTELIS STAGIRITAE METAPHYSICORVM LIBRI XIIII.

Theophrasti Metaphysicorum Liber.
De causis Liber.

PARS SEPTIMA AC SVPREMA.

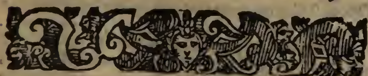
Curtij Marinelli, Argumenta, Methodicæ capitum partitiones, solutionesq; quæstionum à grauioribus Philosophis acceptæ.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, M D LXXXV.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ PERIPATETICORVM PRINCIPIS METAPHYSICORVM

LIBER PRIMVS.

Bessarione Cardinale Niceno interprete.

SVMMA LIBRI.

A cap. 1. vsque ad 4. Arist. probat Metaphys. scientiam circa causas versari primas, & maximè vniuersales: eamq; esse speculatiuam, liberam, & omnium honorabilissimam declarat.

A cap. 4. vsque ad 9. narrat opiniones antiquorum de materiali principio; quorum præterea, alij posuerunt causam efficientem, alij duo principia effectiua, vnum bonorum, alterum malorum, alij componi res ex indiuisibilibus, vt ex materia. præterea recitat Pythag. opinionem.

Cap.9. scribit opiniones de toto vniuerso, sicut de vno ente, & quæ circa principia ab antiquis dicta sunt. & hoc à tex.1. vsque ad 4. cap.

A tex. 5. vsque ad 9. opinionem Platonis de Idæis, ac principijs refellit.

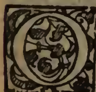
A tex. 10. vsque ad 11. antiquos quatuor genera causarum solùm poni demonstrat.

A tex. 12. vsque ad 51. improbat antiquos circa principia materialia, & Pythagoricos, Idæas Platonis destruit soluens rationes eorum: nec eas esse numeros, nec principia cognoscendi, & essendi probat.

Argumentum cap.1.

Demonstrat Arist. scientiam Metaphys. circa causas versari ex multis suppositis principijs, videlicet huius scientiæ dignitate, & humanæ cognitionis gradibus ad illius generationem conferentibus. secatur ergo hoc caput in duas partes. in prima declarat generatim scientiæ dignitatem, & cognitionis ordinem. dignitas scientiæ ostenditur ibi, [omnes homines natura scire desiderant] & probatur sic [signum autem est] cognitionis autem ordo explicatur dupliciter primò in brutis, deinde in homine: in brutis tres gradus cognitionis esse monstratur ibi [à sensu verò quibusdã eorum innascitur] in homine autem excedere alia animalia exponit sic [cætera igitur] postea diuerso gradus cognitionis humanæ narrat. vnde primò comparat experimentum cum arte. secundò ars speculatiua cum actiua. sed antè ostenditur generatio experimenti, & artis, vbi ait [fit autem ex memoria] deinde comparat duplici uia: primò quantùm ad actionem sic [ad agendum itaque] secundò quantum ad cognitionem ibi [nihilominus scire] & probat præminentiam

nentiam tripliciter, primò [hoc autem quoniam illi] secundò [& prorsus signum] tertiò [præterea sensum] comparat ars actiua speculatiuæ ibi [primum itaque cuiuscunque artis] & respondet cuidam obiectioni, ubi ait [in moralibus] in secunda parte ex prædictis omnibus concludit scientiam hanc uersari circa causas sic [cuius autem gratia nunc sermonem.]

OMNES homines natura scire desiderãt. Signum autem est sensuum dilectio: nam & absq; vsu propter seipsos amantur. præ cæteris autẽ, qui per oculos fit; non enim, vt agamus solùm, verùm etiam nil acturi, ipsum videre præ omnibus alijs, vt ita dicam, eligimus. causa autem est, quòd sensuum hic vel maximè nos cognoscere quicquàm facit, multasque differentias manifestat. Natura itaque animalia sensum habentia fiunt. à sensu verò quibusdam eorum non innascitur memoria, quibusdam verò innascitur. & ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora sunt, quàm illa, quæ memorare non possunt. Prudentia quidem absque eo, quòd discant, quæcunque scilicet audire sonos non possunt, vt apes, & si quod aliud animalium genus simile est. Discunt autem, quæcunque vnà cum memoria huncquoque sensum habent. Cætera igitur imaginationibus, ac memorijs viuunt: experientia verò parum participant. humanum autem genus arte etiam, ac ratiocinationibus. Fit autem ex memoria experiẽtia hominibus; multæ etenim eiusdem rei memoriæ vnius experientiæ vim efficiunt. Quare experientia penè simile quid scientiæ, ac arti esse videtur. per experientiam autem ars, & scien

tia hominibus efficitur: experientia enim, vt rectè ait Polus, artem effecit, inexperiētia verò fortunam. Fit autem ars, cùm è multis experimentalibus conceptibus vna de similibus vniuersalis opinio fiat; opinari etenim, quòd Calliæ hoc morbo laboranti hoc conducit, similiter Socrati, ac sigillatim alijs multis, experientiæ: quòd autem omnibus huiuscemodi secundum vnam speciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, vtpote pituitosis, aut biliosis, aut febre ardente febricitantibus, hoc artis proprium est. Ad agendum itaque nil videtur experientia differre ab arte. quinimmo videmus expertos, magis id, quod intendunt, consequi, quàm illos, qui rationem absque experientia tenent. Causa verò est, quòd experientia singularium, ars autem vniuersalium cognitio est. actiones autem, ac generationes omnes circa singulare sunt; nō enim hominem, nisi per accidens sanat, qui medetur, sed Calliam, aut Socratem, aut alium quēpiam eorum, qui sic dicuntur, cui accidit hominem esse. Si quis itaque rationem absque experientia teneat, & vniuersale quidem cognoscat, quod, autem sub eo particulare est, ignoret, sæpenumero errabit à sanando; id enim magis sanabile est, quod singulare est. Nihilominus scire, & cognoscere magis arti, quàm experientiæ arbitramur inesse: ac eos, qui artem tenent, q̃ eos, qui experientiam habent, sapientiores esse putamus, eò quòd sapientia propter scientiam magis omnes sequitur. hoc autem, quoniam illi quidem sciunt causam, hi uero minime: experti etenim sciunt quidem, quod est, propter quid autem nesciunt: illi verò propter quid, & causam cognoscunt. Quare & eos, qui in quaque

se Architecti sunt, honorabiliores, & doctiores, ac eis, qui manibus operantur, sapientiores putamus: quoniam causas eorum, quæ fiunt, sciũt; illi verò, sicut & quædam inanimata, faciunt quidem, sed nescientia faciunt ea, quæ faciunt, vt ignis comburit. sed inanimata natura quadam horum singula faciunt: manibus laborantes propter consuetudinem, tãquam sapientiores sint, nõ prout actiui sunt, sed prout rationem habẽt, causasque cognoscunt. Et prorsus signum scientis est posse docere. quamobrem magis artem, quàm experientiam scientiam esse putamus; illi enim possunt, hi uerò minimè possunt docere. Præterea sensum nullum putamus sapientiam esse. tametsi singularium hæ maxime propriæ cognitiones sunt, de nullo tamen dicunt propter quid, vt propter quid calidus ignis, sed solùm quòd calidus. Primum itaque cuiuscunque artis supra communis sensus inuentorem, non solum quoniam utile esset, quod inuẽtum erat, verùm etiam vt sapientem, & cæteris præstantem (vt verisimile est) homines admirabantur. Cùm autem plures artes inuenirentur, quarum aliæ ad necessaria, aliæ ad degendum essẽt, semper tales sapientiores illis esse putamus, quod eorum scientiæ non ad vtilitatem essent. Quò fit, vt huiusmodi iam omnibus institutis, illæ sapientiarum, quæ neque ad degendum voluptariæ, neque ad necessaria conducunt, inuentæ sint: & in illis locis primò, vbi vacabant; quare circa Aegyptum Mathematicæ artes constitutæ sunt; illic enim gẽs sacerdotum vacare permissa est. Dictum autem in Moralibus est, quænam artis, & scientiæ differentia, ac cæterorum, quæ eiusdem generis sunt. Cuius autem gratia

nunc sermonem facimus, illud est, quod appellatam Sapientiam circa primas causas, & principia omnes arbitrantur versari. Quare, vt dictum est prius, expertus quidem sensum quemcunque habentibus sapientior esse videtur: artifex verò expertis. architectus etiam manibus laborante: speculatiui autem factiuis. Quod igitur sapientia circa aliquas causas, & principia scientia sit, patet.

Argumentum cap. 2.

Ex sex opportunis hominis sapientis conditionibus sapientiam ipsam circa causas maximè vniuersales, & primas, & prima principia esse ratiocinatur. diuiditur caput in tres partes, in prima colliguntur definitiones sapientiæ ex his, quæ homines de homine sapiente opinãtur, quæ opiniones sunt numero sex. prima est [primum igitur opinamur] secunda [deinde illum, qui difficiliora] tertia [item illum] quarta [ac magis docere valens] quinta [scientiarum quoque] sexta [& principaliorem] in secunda parte, quomodo hæc omnia ei sint necessaria, qui cognoscit primas causas, probat Arist. sex rationibus. prima est [horum autem hoc] secunda [ferè autem difficillima hominibus] tertia [scientiarum autem] quarta [at verò illa magis] quinta [intelligere autem] sexta, & vltima [principalißima autem] in tertia parte concludit circa causas maximè vniuersales, & primas esse sapientiam, vbi ait [ex omnibus itaque dictis.]

QVoniam autem hanc scientiam quærimus, hoc vtique fuerit considerãdum circa quales causas, & qualia principia scientia sapientia est. Si itaque repetat quisquam, quas de sapien-

te opiniones habemus, fortassis ex hoc magis appareat. Primò igitur opinamur sapientem maximè omnia, vt possibile est scire, nō habentem singulariter eorum sciētiam. Deinde illum, qui difficiliora, neque scitu facilia homini cognoscere possit, sapientem existimamus; sentire.n. omnibus commune est: quamobrem facilè, & neutique sapiens est. Item illum, qui certior, ac magis docere valens causas reddat, sapientem in omni scientia esse. Scientiarum quoque illā, quæ gratia suijpsius, & propter ipsum scire, quā illam, quæ aliorum gratia eligenda sit, magis sapientiam esse. Et principaliorem, quam ei subministrantem, potius sapientiam esse; non enim vt sapienti præcipiatur, sed vt ille præcipiat: nec vtile ab altero, sed vt ab eo minus sapienti suadeatur, decet. Opiniones itaque tales, ac tot de sapientia, & sapientibus habemus. Horum autem hoc quidem, omnia inquam scire, illi, qui maximè vniuersalem scientiam habeat, necesse est inesse; hic enim quodam modo omnia subiecta scit. Ferè autem & difficilima hominibus cognitu sunt ea, quæ maximè vniuersalia sunt, si quidem remotissima sunt à sensibus. scientiarum autem illæ certiores sunt, quæ maximè primorum sunt. nam quæ sunt ex paucioribus, certiores ijs sunt, quæ ex additione dicūt: vt Arithmetica, quàm Geometria. At verò illa magis docet, quæ causas speculatur. ij enim docent, qui causas singulorum dicunt. Intelligere autem, & scire eorum ipsorum gratia, illi præcipuè scientiæ inest, quæ eius est, quod maximè scibile est. qui enim scire eius ipsius gratia eligit, eam, quæ maximè scientia est, præcipuè eliget. talis autē est eius, quod maximè scibile. maximè autem

sci-

scibilia sunt ipsa prima, & causæ: propter hæc enim & ex ijs cætera cognoscuntur, sed nō hæc per subiecta. Principalissima autem sciētiarum, & principalior subministrante est, quæ cognoscat id, ob quod quodq; agendum sit. hoc autem est bonum cuiusque & vniuersaliter, quod in omni natura optimum est. Ex omnibus itaque dictis, in eandem scientiam cadit, quod quæritur, nomen; oportet etenim primorum principiorum, & causarum eam speculatiuam esse. nam & bonum, & cuius gratia vna de causis est.

Argumentum cap. 2.

Metaphys. scientiam esse speculatiuam, liberam, & non humanam possessionem, ac omnium honorabilissimam declarat Arist. quis item finis eius, & terminus sit, asserit. esse speculatiuam proponit ibi [quòd autem non factiua] & probat duplici ratione, primò ubi ait [propter admirationem enim] secundò [testatur autem] quòd sit libera, ita affirmat [sed quemadmodum dicimus] non esse humanam tali ratione probat [quia merito non humana] Deinde excludit errorem Simonidis poetæ dicens [quapropter secundum Simonidem] honorabilissimam existere sic probat [quæ enim diuinissimam] quis autem terminus, vel finis sit, explicat ibi [oportet autem.]

QVòd autem non factiua, etiam ex primis philosophantibus patet; propter admirationem enim & nunc, & primo cœperunt homines philosophari. à principio quidem admirando ea, quæ de dubitandis faciliora erant. deinde paulatim vlterius procedentes, etiam de maioribus dubitando, vt de passionibus Lunæ,

& eorum,quæ circa Solem,& stellas fiunt,ac de generatione Vniuersi.Qui verò dubitat,& admiratur, putat se ignorare. quare Philosophus amator fabularum quodammodo est,eò quod fabula ex mirandis constat. Quare, si propter fugam ignorantiæ philosophati sunt, patet,quod causa cognoscendi, & nullius vsus. gratia ipsum scire prosequebantur.Testatur autē id ipsum, quod contingit;ferè enim omnibus inuentis, quæ ad necessaria,& facilitatem, ac ad degendum conducant, huiusmodi prudentia quæri cœpta est. Patet itaque,quod ob aliam nullam vtilitatem,quærimus:sed,quemadmodum dicimus, liber homo de eo,qui suiipsius,& nō alterius gratia est, ita & hæc,sola scientiarum libera est: siquidem sola hæc suiipsius gratia est. Quare meritò non humana eius possessio putabitur;natura etenim hominum in plerisque serua est. Quapropter secundùm Simonidem Deus vtique solus hanc habet dignitatem. Hominem verò indignum non quærere illam, quæ sibi conuenit, scientiam. Quod si quid Poetæ dicunt, & natura comparatum est,vt diuinitas inuideat, in hoc maximè id verisimile est contingere. & infelices omnes esse,qui altiora se quærunt. Sed nec diuinam naturam inuidam esse conuenit. Poetæq;, secundum prouerbium, multa mentiuntur. Nec aliā quam huiuscemodi decet honorabiliorem putare;quæ enim diuinissima,eadem etiam honorabilissima est.Talis verò bifariam duntaxat vtique fuerit.nam & illa,quam maximè Deus habeat,diuina scientiarum est,& si qua est,quæ diuinorum sit.hæc autem sola vtrunque consecuta est.Deus etenim tum causa omnibus esse videtur,tum quoddam principium:& talem aut solus.

lus, aut præcipuè Deus habet. Cæteræ itaque omnes magis ea necessariæ sunt, nulla verò melior. Oportet autem quodammodo eius ordinem in contrarium nobis inquisitionum, quæ à principio fiebant, constitui; incipiunt etenim omnes, vt diximus, ab admiratione, an sic se habeat: sicut de præstigiosis, quæ per se ipsa mouentur. illi, qui nondum speculati sunt causam, aut de solstitijs, aut de diametri incommensurabilitate; admirabile enim omnibus videtur, si quid, cùm non sit minimum, non mensuretur. decet autem in contrarium, & in melius, secundum prouerbium, consumare, quemadmodum in his fit, cum discant: nil enim magis vir Geometricus admiraretur, quam si diameter commensurabilis fieret. Quænam igitur natura eius scientiæ, quæ quæritur, & quæ intentio, quam debet questio, & totus tractatus consequi, dictum est.

Argumentum cap.4.

Opiniones antiquorum, qui de materiali principio loquuti fuerunt, exponit. Habet hoc caput duas partes. in prima enumerantur omnes causæ, quæ sunt quatuor. & hoc ibi [cum autem manifestum sit] in secũda narrantur opiniones antiquorum, sed primò adducitur ratio, cur tali uia sit procedendum, quæ est [nihilominus tamen] deinde recitantur opiniones, primò in communi, vbi inquit [plurimi igitur eorum] postea particularium, qui sunt in duplici differentia: aliqui enim vnam esse tantum afferebant, & hi uel aquam, vel terram, vel ignem, & hoc ibi [sed Thales quidem] & ad horum confirmationem narrantur omnes antiquorum rationes ita [fortaßis hanc habuit opi-

opinionem] aliqui ponebant plura principia materialia. & hoc ibi [Empedocles autem] & [Anaxagoras autem.]

CVm autem manifestum sit, quòd primarũ causarum oportet scientiam accipere (tũ enim scire vnumquodque dicimus, cùm primã causam nos nosse arbitramur) causæ verò quadrifariam dicantur; quarum vnam quidem causam dicimus esse substantiam, & ipsum quid erat esse: nam ipsum quare primum refertur ad rationem vltimam, causa autem & principium, ipsum quare primum: Vnam verò materiam, & subiectum: Tertiam autem, vnde principium motus: Quartam verò oppositam ei causam, & cuius gratia, & bonũ; hoc enim finis totius motus, & generationis est: de his autem omnibus, & si satis in de Naturalibus speculatum sit: nihilominus tamen illos quoque, qui ante nos, ad entium perscrutationem venerunt, & de veritate philosophati sunt, asciscamus: patet. n. ꝙ illi etiam principia aliqua, & causas dicunt. Proderit itaque profectò huic tractatui nunc, si illa breuiter repetemus; aut enim aliud causæ genus inueniemus, aut certè magis illis credemus, quę nunc *dictæ sunt*. Plurimi igitur eorum, qui primò philosophati sunt, solas illas existimarunt omnium esse principia, quæ in materiæ specie sunt, ex quo enim omnia entia sunt, & ex quo primò fiunt, & ad quod vltimum corrumpuntur, substantia quidem permanente, mutata verò passionibus, hoc elemeutum, & hoc omnium entium esse principium aiunt. & ob hoc nihil fieri, neque corrumpi opinantur, tanquam huiuscemodi natura semper conseruata. quemad-

modum

modũ neque Socratẽ, quando formosus, aut musicus efficitur, simpliciter fieri dicimus, neque cùm istos habitus amittat, corrumpi: eò quòd subiectum ipsum Socratis permanet. ita & cæterorum nihil; oportet enim aliquam naturam aut vnam, aut plures esse, è quibus cætera fiũt, illa conseruata. Pluralitatem tamen, & speciem huius principij non eandem omnes dicunt. Sed Thales quidẽ huiusmodi Philosophiæ princeps aquam ait esse: quare terram quoque super aquam asserebat esse. Fortassis hanc habuit opinionem, quia nutrimentum omnium humidum esse videbat, ipsum quoque calidum ex eo factum, eoque animal viuere. ex quo autẽ fit, id esse principium omnium. propter hoc igitur hanc habuit opinionem. & quoniam cunctorum semina naturam humidam sortita sunt: aqua verò naturæ principium humidis est. Sunt autem quidam, qui etiam Antiquissimos illos, & nimis à pręsenti generatione remotos, & primos theologizantes sic arbitrantur de natura sensisse. Oceanum nanque, & Tethyn generationis parentes esse cecinerunt. Iusiurandum quoque Deorum aquam esse, stygem ab ipsis Poetis appellatam: honorabilissimum enim, quod antiquissimum est. iusiurandum autem honorabilissimum est. Si igitur antiqua ista, & uetusta de natura opinio est, fortasse non est manifestũ. Thales tamen hunc in modum de prima causa dicitur asseruisse. Hipponem etenim nemo dignabitur cum istis connumerare, propter intellectus eius simplicitatem. Anaximenes autem, & Diogenes aerem priorem aqua, & maximè simpliciũ corporum principium statuũt. Hippasus autem Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem

Empe-

Empedocles autem quatuor, vnà cum prædi-ctis superaddens etiam terram quartum; hæc enim semper permanere, nec fieri nisi pluralitate, & paucitate coniuncta, & disiuncta in vnum, & ex vno. Anaxagoras autem Clazomenius, ætate quidem illo superior, operibus verò inferior, infinita dicit esse principia; ferè enim omnia, quæ consimilium partium sunt, ut aquam, uel ignem, ita fieri, & corrumpi ait coniunctione & disiunctione solùm. aliter verò nec fieri, neque corrumpi, sed perpetua permanere. Ex his itaque solam quis causam illam, quæ in materiæ specie dicitur, putabit.

Argumentum cap. 5.

Eorum sententias narrat, qui præter materiale principium posuerunt causam efficientem. hi sunt bipartiti; aliqui enim assignauerunt simpliciter causam motus, & generationis. aliqui verò posuerunt causam efficientem, quæ est etiam principium boni, & mali. De primo duo agit Phil. primò narrat rationem cogentem ad ponendam causam mouentem, quæ est [hoc autem modo procedentibus] secundò, quomodo diuersimodè se habuerunt circa talem positionem. & hoc sic [qui igitur omnino à principio] opinionem aliorum antiquorum explicat in communi ibi [post hos autem] deinde in particulari ita [quia qui ut in animalibus.]

HOc autem modo procedẽtibus, ipsa res eos duxit, & coegit vlterius quærere. Nam, & si quam maximè omnis corruptio, & generatio ex aliquo, vt ex vno, aut ex pluribus sit, cur hoc accidit, & quæ causa est: Non enim ipsum subiectum, se mutari facit, vt puta dico quod neque

que lignum, neque æs causa est, vt vtrunque eorum mutetur. neque lignum quidem lectum, æs verò statuam facit, sed aliud quippiam mutationis causa est. hoc autem quærere, aliud principium quęrere est, perinde atque id, quod nos vnde principium motus dicimus. Qui igitur omnino à principio istam viam attigerunt, vnumque esse subiectum asseruerunt, nil difficultatis sibijpsis reliquerunt. Verùm quidam eorum, qui vnum constituerunt, quasi deuicti ab hac quęstione, ipsum vnum immobile dicunt esse, naturamq; totam non solū secundùm generationem & corruptionem (hoc enim vetus est, & cui omnes consenserunt) sed etiam secundum reliquam omnem transmutationem. & hoc eorum est proprium. Illorum igitur, qui vnum solùm esse dixerunt ipsum vniuersum, nulli contingit talem inspicere causarum, nisi fortassis Parmenidi. & huic eatenus, quatenus nō solùm vnam, verùm etiam duas quodammodo ponit causas esse. Illis verò, qui plura faciunt. magis accidit dicere, vtputa illis, qui calidum, aut frigidum, aut ignem, & terram; vtuntur enim igne, tanquam motiuam habente naturam: aqua verò & terra, & huiuscemodi, econtrario. Post hos autem, & huiusmodi principia tanquam non sufficientia, vt entium naturam generarent, rursus ab ipsa veritate, vt diximus, coacti, illud, quod sequitur, quęsiuerunt principium, vt enim entia bene se partim habeant, partim fiant, nec ignem fortassis, nec terram, nec aliud huiuscemodi quicquam verisimile est causam esse: nec illos verisimile est arbitrari: nec rursus casui, & fortunæ tātam attribuere rem probè se habet. Quare, qui vt animalibus, ita in natura intelle-

ctum

ctum inesse causam mundi, totiusq; ordinis dixerat, quasi sobrius comparatus ad Antiquiores vana dicẽtes, apparuit. Istas autem rationes qui palam attigit, Anaxagoram fuisse scimus. attamẽ Hermotimus Clazomenius dicitur causam prius dixisse. Qui igitur ita arbitrati sunt, principium entium posuerunt simul tam causam ipsius bene, quã illam, vnde motus entibus inest. Suspicaretur autem aliquis Hesiodum primum, hoc quæsiuisse, & si quis alius amorem, aut desiderium in entibus, vt principium posuit, sicuti Parmenides; etenim is vniuersi generationem monstrando, Primum quidẽ inter omnes Deos amorem, ait, produxit. Hesiodus verò, ante omnia fuisse chaos: Deinde terram spatiosam, atq; amorem, qui inter omnes immortales elucet, tanquàm opportunum sit, vt in entibus aliqua causa insit, quæ res ipsas moueat, atque coniungat. Hos autem quomodo ordinare oportet, quis scilicet eorum primus sit, liceat posterius iudicare.

Argumentum cap. 6.

Eorum placita exponit, qui materiæ addebant duo effectiua principia, unum bonorum, alterum malorum scilicet amorem, & odium, & illos insufficientiæ arguit. Opinionem eorum narrat ibi [cum autem contraria] quomodo verò deficiant ponendo prædictas causas, explicat dupliciter primò in communi dicens [hi quidem, ut diximus] secundò in parte, & hoc duobus modis: primò [nam ei Anaxagoras [secundò [Empedocles itaquè.]

CVm autem contraria quoque bonis inesse naturæ apparerent, nec solùm ordo, & pulchrum, verùm etiam inordinatio, & turpe, pluraq; mala, quàm bona, & turpia, quàm pulchra; ideo alius quidam amicitiam introduxit, & contentionem, vtrunque vtriusque horum causam; si quis enim sequatur, & secundùm sententiam accipiat, non secundum ea, quæ balbutiens Empedocles dicit, inueniet amicitiam quidem bonorum causam esse, contentionem verò malorum. Quare, si quis dicat quodammodo dicere, & primum Empedoclem dicere malum, & bonum esse principia, fortasse bene inquiet: siquidem bonorum omnium causa ipsum bonum, ac malorum ipsum malum est. Hi quidem, vt diximus, & hucusque duas causas quas nos in de Naturalibus determinauimus, attigerunt, materiam, & vnde motus. obscurè tamen, & non clarè, sed quemadmodum inexercitati in prælio faciunt; etenim illi circumeuntes, egregias plerũque plagas infligunt. sed nec illi ex scientia, nec isti uidentur scire quid dicant. Ferè etenim nullo modo videntur his vti, nisi paulum quiddam. nam, & Anaxagoras, tanquam machina vtitur intellectu ad mundi generationem. &, cùm dubitat propter quam causam necessariò est, tunc eum attrahit. in cæteris verò magis cætera omnia, quàm intellectum causam eorum, quæ fiũt, ponit. Et Empedocles plus quidem isto causis vtitur: neque sufficienter tamen, neque in his reperit, quod sequit; multis enim in locis apud eum amicitia quidem disiungit, contentio verò coniungit: cùm enim in elementa per cõtentionem vniuersum dissoluitur, tunc ignis in vnum coalescit, & cæterorum elementorum vnũquodque:

que: cùm autem rursus per amicitiam in vnum conueniant, necesse est iterum particulas vniuscuiusque separari. Empedocles itaque, præter alios Antiquiores, primus hãc causam diuidẽs, introduxit.nec vnum motus principium,sed diuersa fecit,& contraria.& adhęc elementa,quę in materię specie dicuntur,quatuor esse primus asseruit,non tamen eis,vt quatuor vtitur,sed tãquam duo essent sola, igne quidem per seipsum, oppositis verò terra, aere, & aqua tanquàm vna natura. comprehendat autem quispiã idipsum, ex eius carminibus contemplans.Is igitur,vt diximus,ita,& tot principia asseruit.

Argumentum cap.7.

Leucippi,& Democriti opiniones narrat,qui ex indiuisibilibus,vt ex materia generasse nisi sunt: deinde Pythagoricorum duas recitat, qui rerum substantias numeros esse existimauerunt.Democriti, & Leucippi opinionem sic scribit [Leucippus verò] & in quo conueniebant cum antiquis philosophis,ubi ait [& quemadmodum qui unum faciunt] Postea explicat opinionem Pythagoricorum, ubi ait [inter hos verò, & ante istos] & ostendit duo,ex quibus inducebantur ad ponendum numeros esse substantias rerum. primò sic [cum autem numeri] secundò [item cum harmoniarum in numeris.]

LEucippus verò, ac eius familiaris Democritus,elemẽta quidem plenum,& vacuum esse aiunt, dicentes hoc quidem ens, hoc verò non ens: & rursus,ens quidem plenum,& solidum, non ens autem vacuum & rarum. Quare nihilo magis ipsum ens,quàm ipsum nõ ens esse aiunt,

quia neque vacuum quàm corpus. hæc autem causas entium, vt materiam esse. Et quemadmodum qui vnum faciunt subiectam substantiam, cætera passionibus eius generant, rarum, & densum passionum statuentes principia: simili modo hi quoque differentias causas cæterorũ aiunt esse. Has autem tres esse dicunt, figuram, ordinem, & situm; differre etenim ens aiunt duntaxat rhysmo, diathige, & trope. quorum rhysmus quidem figura, diathige vero ordo, trope autem situs est. differt autem A ab N, figura: A N vero à N A, ordine: Z autem ab N, situ. De motu verò vnde, vel quomodo existentibus inest, & hi, perinde atque alij, per negligentiam omiserũt. Hactenus itaque de duabus causis, vt dicebamus, videtur quæsitum à prioribus fuisse.

Inter hos vero, & ante istos, qui appellati Pythagorici, primi Mathematicis operam dederunt, hæc præponebant, & in eis nutriti, eorum principia, entium quoque cunctorum esse putarunt principia. Cùm autem numeri priores his natura sint, in numeris etiam plures similitudines tum ad existentiam, tum ad ea, quæ fiunt, magis quàm in igne, in terra, & in aqua contemplari videbantur; talis etenim, vtputa numerorum passio iustitia, talis verò anima, & intellectus, alia verò tempus, cæterarum quoque, vt ita dicam, vnaquæque similiter. Item cùm harmoniarum in numeris inspicerent passiones, ac rationes, quoniam cætera quidem uiderentur in omnibus numeris assimilari, numeri verò totius naturæ primi, numerorum elementa, entium quoque cunctorum elementa esse putarunt, totumque cœlum harmoniam, & numerum esse: & illa quidem, quæ de numeris, & harmonijs

con-

consentanea passionibus, & partibus cęli, ac vniuersi dispositioni monstrare poterant, colligentes applicabant. Quòd si quid alicubi deerat, supplebant, vt totus eius tractatus consentaneus esset. dico autem veluti, quoniam denarius perfectus esse videatur, totamque numerorum naturam comprehendere, ideo & ea, quæ in cœlo feruntur: decem esse aiunt. cùm verò nouem solummodo sint, quæ manifeste apparent, decimã oppositam terram faciunt. Determinatum autem est à nobis alibi de his magis exquisitè.

Argumentum cap. 8.

Tres Pythagoricorum sententias de rerum principijs scribit. ex quibus deducit principia esse contraria, & ea ad causam materialem reducit. Diuiditur caput in duas partes. in prima narrando opiniones antiquorum demonstrat, quid existimabant de principijs rerum, & prima opinio est [sed cuius gratia] secunda ibi [horum autem alij] tertia est [quemadmodum etiam] in secunda asserit ad quod genus causæ principia ab eis posita reducantur, & hoc ita [ex ambobus igitur.]

SEd cuius gratia hæc repetimus, hæc est, vt & ab his etiam accipiamus, quæ ponunt esse principia, & quomodo in dictas causas incidunt. Apparent etenim etiam isti numerum existimare principium esse, vt materiam entibus, & vt passiones, ac habitus. numeri autem elementa, par, & impar, quorum alterum finitum, alterum infinitum. vnum verò ex ambobus his esse; par etenim, & impar esse. numerum autem ex vno: numeros verò, vt dictum est, totum cœlum. Ho-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

rum autem alij decem aiunt, inter se coordinata esse principia: finitum, infinitum: impar, par: vnum, plura: dextrum, sinistrum: masculinum, fœmininum: quiescens, motum: rectum, curuum: lumen, tenebras: bonum, malum: quadratum, longius altero latere. Quemadmodum etiam Alcmæo Crotoniates putasse videtur. & aut iste ab illis, aut illi ab isto hãc mutuati sunt opinionem; fuit etenim ætate Alcmæo Pythagoræ iam senioris. Asseruit autem istis similiter: in duo nanque plerunque humanas res ait distingui, contrarietates dicens. non tamen, vt illi, distinctas, sed quascunque, vtputa album, & nigrum: dulce, amarum: bonum, malum: paruum, magnum. itaque indistinctum de reliquis effudit sermonem. Pythagorici verò quot etiã, & quæ sunt contrarietates, asseruerunt. Ex ambobus igitur his tantum accipere est, quòd contraria principia entium sunt. quot autem, & quę illa sint, ex cæteris solùm. verùm quomodo illa ad dictas causas applicentur, clarè quidem ab eis non est determinatum; videntur tamen, vt in materiæ specie ponere elementa; ex his enim tanquam intrinsecis constare, ac fingi substantiam aiunt. Verùm itaque, ac plura elementa naturæ dicentium mentem ex his satis speculari licet.

Argumentum cap. 9.

Opiniones philosophorum de toto vniuerso, sicut de vno ente exponit: quæ item tum à Pythagoricis, tum ab alijs naturalibus de causa materiali, & efficiente dicta sunt, colligit. diuiditur caput in duas partes. primò narrat eorum sententias in communi, dicens [sunt

autem

autem qui de uniuerso] & ostendit, quomodo considerratio huius positionis ad præsentem tractatum pertinaet, & quomodo non. quod non pertineat, ait [in præsenti itaque causarum consideratione] quomodo autẽ sit conueniens probat dupliciter. primò in genere, vbi ait [attamen aliquatenus] deinde in specie sic [hi igitur, vt diximus] in secunda parte colligit ea, quæ dicta sunt ab antiquis. & hoc ibi [ex dictis itaque] quod facit dupliciter, primò ea quæ dicta sunt de opinionibus antiquorum naturalium, & hoc sic [à primis quidem] deinde, quæ à Pythagoricis sic [Pythagorici uerò.]

SVnt autem qui de vniuerso, tanquam si una natura esset, ita asseruerunt, non tamen modo eodem omnes. neque eius, quod bene, neq; eius quod secundùm naturam est. In præsenti itaque causarum consideratione nullo modo conuenit sermo de eis. Non enim, vt quidam Physicorum, vnum supponentes ipsum ens, nihilominus ex vno tanquam ex materia generãt, sed alio modo hi dicunt; illi enim, cùm generẽt vniuersum, addunt tamen motum. hi verò immobile esse aiunt. Attamen aliquatenus præsenti perscrutationi proprium est. Parmenides etenim vnum secundùm rationem attigisse videtur: Melissus verò secundum materiam. Quare, & id ille quidem finitum, hic verò infinitum ait esse. Xenophanes autem, quanquàm prior istis, vnum posuerat (nam Parmenides eius auditor fuisse dicitur) nihil tamen clarum dixit, & neutrius horum naturam attigisse videtur, sed ad totum Cœlum respiciens, ipsum vnum ait esse Deum. Hi igitur, vt diximus, in præsenti quæstione omittendi. duo quidem, & penitus tanquam

paululum agrestiores, Xenophanes, atque Melissus. Parmenides verò magis inspiciens dicere, quoquo modo videtur; quod enim est præter ipsum ens ipsum non ens nihil iudicans esse, necessariò vnũ putat ipsum ens esse, & nihil aliud. de quo clarius inde naturalibus diximus. Coactus verò illa, quæ apparent, sequi, & vnum ratione, plura verò secundum sensum putãs esse, duas causas rursum, ac duo principia ponit calidum, & frigidum, velut ignem, & terram dicẽs. Horum autem alterum, calidum scilicet cum
Tex. 1. ente, alterum verò cum non ente collocat. ¶ Et dictis itaque, ac ab illis, qui rationi incubuerũt, sapientibus, ista accepimus. A primis quidem, & corporeum principium: aqua nanque, & ignis, & similia corpora sunt. & horum à quibusdam vnum à quibusdam plura corporea principia. vtriusq; tamen ista vt in materiæ specie ponentibus. A cæteris verò & hanc causam, & cùm ista etiam eam vnde motus statuentibus. & hanc à
Tex. 2. quibusdam vnam, à quibusdam duas. ¶ Vsque ad Italicos igitur, & absq; illis mediocrius cæteris de eis dixerunt, nisi quòd vt diximus, duab. causis usi sunt: & harum alteram vnde motus qui-
Tex. 3. dam vnam, quidam duas faciunt. ¶ Pythagorici verò duo quidem eodem modo dixerunt principia. tantùm autem addiderunt, quod & propriũ eorum est, quòd finitum, & infinitum, & vnum non putarunt vllas alias esse naturas, vt puta ignem, aut terram, aut aliud simile, sed ipsum infinitum, & ipsum vnum substantiam horum esse, de quibus prædicantur, quare & numerum
Tex. 4. substantiam omnium esse. ¶ In hunc itaque modum & de his asseruerunt, & de ipso quid est incœperunt quidem dicere, & definire, sed ual-
de

de simpliciter tractarunt; definiebant nanque perfunctoriè, & cui primo dicta definitio inesset, hoc esse substantiam rei putarunt: perinde ac si quis putaret idem esse duplum, & dualitatem; quoniam primum dualitati duplum inest. sed non est idem fortassis duplo, & dualitati esse. quod si non, ipsum vnum erit multa, quod illis quoque accidebat. A prioribus igitur, & cęteris tot licet accipere.

Argumentum cap. 10.

Platonicorum opiniones de Idæis ab antiquis accepisse ostendit. quid item de rerum principijs, ac causis fuerint opinati, exponit, & refellit. diuiditur caput in duas partes. in prima narrat opinionem Platonis, qui posuit Idæas, & etiam posuit substantias separatas scilicet mathematicas. primum explicat ibi [post dictas verò philosophias] secundum sic [item præter sensibilia] secunda pars duo continet. Primò recitat opinionem Platonis circa principia, & hoc ibi [& quoniam formæ] deinde sententias Platonis, & Pythagoræ, in quo conueniant, s. & dissentiant. conuenientiam ibi ostendit [ipsum tamen substantiam] differentiam ita [sed pro infinito] secundò ostendit Platonem irrationabiliter talia posuisse dupliciter. primò ibi [atqui accidit] secundò [videtur autem] denique declarat ad quod genus causæ principia à Platone tradita reducantur, ubi ait [patet autem ex dictis.]

POst dictas verò philosophias disciplina Platonis superuenit, in plerisque quidem istos secuta quædam autem etiam propria, vltra Italicorum habens philosophiam. Cum Cratillo nanque ex recenti conuersatus, & Heracliti opinioni- Tex. 5

nionibus assuetus, tanquam omnibus sensibilibus semper defluentibus, & de eis non existente scientia, hæc quidem etiam postea ita arbitratus est. Cùm verò Socrates de moralibus quidē
Tex. 6. tractaret, de tota verò natura nihil. ¶ In his tamē vniuersale quærere, & primus mentem ad definitiones applicaret, illum ob hoc laudans, putauit de alijs, & non de aliquo sensibiliū hoc fieri; impossibile.n. definitione cōem cuiuspiā sensibiliū esse, q̄ semper mutant̄. & sic talia entiū ideas appellauit. sensibilia verò præter hęc, & secundum hoc, omnia dici. secundùm participationē nanque hæc multa vniuocorum esse speciebus æquiuoca. participationem verò secundùm nomen solum mutauit. Pythagorici etenim imitatione numerorum aiunt entia esse: Plato verò, nomen mutando, participatione. participationem verò, aut imitationem formarum, quænā sit, communiter quærere omiserunt. Item præter sensibilia, & formas mathematicas res ait medias esse, à sensibilibus quidem differentes, eò quòd perpetuæ, & immobiles sunt: à formis verò, eo quòd illæ quidem multæ quædam simi les sunt, forma verò ipsa quæque una sola. & quoniam formæ causæ cæteris, illarum elementa omnium putauit entium elementa esse. & ut materiam quidem magnum, & paruum esse principia, tanquam verò substantiam ipsum
Tex. 7. vnū. ¶ Ex illis enim participatione ipsius vnius formas numeros esse. Ipsum tamen unum, vt substantiam esse, & non aliquid aliud dici unū esse, quemadmodum Pythagorici. dicebat quoque numeros causas cæteris substantiæ esse, similiter atque illi.
Tex. 8. ¶ Sed pro infinito tanquam vno, dualitatem facere, infinitum verò ex magno,

gno, & paruo, hoc eius proprium est. Item is quidem numeros præter sensibilia, illi verò numeros ipsas res esse aiunt, & mathematica in medio horum non ponebant. Ipsum igitur vnũ, & numeros præter res facere, & non ut Pythagorici, & introductio specierum, propter eam, quæ in rationibus fit, perscrutationem euenit. Priores enim Dialecticæ expertes erant. Dualitatem verò fecisse alteram naturam, propterea quod numeri, præter primos, ex ea aptissimè velut ex quadam effigie generantur. Atqui accidit econtra: ratio enim verisimile est ita fieri. nunc etenim ex materia multa faciunt: formas vero semen generant solum. apparet autem ex vna materia vna mensa. ¶ Qui uerò formã inducit, quæ vna est, multas facit. Similiter autem & masculus ad fœminam se habet; hæc etenim ex uno congressu impletur, masculus uerò multas implet. at ista imitationes illorum principiorum sunt. Plato igitur de propositis quæstionibus ita determinauit. Patet autem ex dictis, quòd duab. causis utitur solum, ea, quæ ipsius quid est, & ea quæ secundùm materiam; formæ enim cæteris ipsius quid sint causæ sunt, formis verò ipsum unum. & quæ subiecta materia, de qua formæ illæ quidem in sensibilibus, ipsum verò vnum in formis dicitur: quia dualitas hæc est, magnũ, & paruum. Item ipsius bene, ipsiusque male causam elementis attribuit, vtrisque utranque quod etiam primorum quosdam Philosophorũ Empedoclem, & Anaxagoram magis dicimus quæsiuisse. Tex. 9.

Argumentum cap. 11.

Antiqui quatuor genera causarum solum posuere,

propo-

proponit Arist. breuiter ibi [breuiter igitur] deinde demonstrat, quomodo eas posuerunt in generali scilicet, & particulari. in generali [sed omnes] in particulari narrat, quomodo singulas causas tetigerunt: & primum de materiali [quidam enim ut materiam] de efficiente dicens [alij verò quidam] de formali sic [ipsum verò quid] de finali his verbis [ipsum verò cuius gratia .]

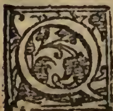
Te. 10. BReuiter igitur, & summatim percurrimus, quinam, & quomodo locuti sunt de principijs, & ipsa veritate. Tantum tamen ex eis habemus, quòd eorum, qui de principio & causa dixerunt, nemo quicquam præter ea, quæ in de naturalibus determinata sunt, dixerit. sed omnes obscurè quidem, illa tamen aliquatenus visi sunt attingere. Quidam enim, ut materiam principium ponunt, siue vnã, siue plures supponant. & siue corpus, siue incorpoream ponant, vt Plato magnum, & paruum dicens. Italici infinitũ, Empedocles ignem, terram, aquam, & aerem, Anaxagoras verò infinitatem similium partiũ. Hi igitur omnes talem causam perstrinxerunt. & ad hæc quicunque aerem, aut ignem, aut aquam, aut igne quidem densius, aere verò tenuius; etenim tale quidam dixerunt primum elementum esse. hi igitur hanc attigerunt causam solam. Alij verò quidam unde principium motus, quicunque scilicet amicitiam, & contentionem, intellectum, aut amorem principium faciunt. Ipsum verò quid erat esse, & substantiã clare quidem nullus assignauit. Maximè verò dicunt, qui formas ponunt; nec enim ut materiam sensibilibus formis, & ea quæ in formis sunt, neque tanquam illinc principium motus fieret,

fieret, putant; immobilitatis enim causa, & quietis magis eis esse aiunt. sed ipsum quid erat esse vnicuique cæterorum formas attribuunt, formis autem ipsum unum. Ipsum uerò, cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodammodo quidem dicunt causam, nō autem ita dicūt, vt aptum esse natum est. Qui enim intellectum, aut amicitiam dicunt, tanquam bonum quoddam hæc ponunt. non tamen tanquam horum causa quicquam entium, aut sit, aut fiat, sed tanquam ex his motus eorum essent, ita dicunt. Similiter & qui vnum, vel ens esse hanc naturam aiunt, substantię quidem causam esse dicunt, nō tamen huius causa, aut esse, aut fieri. Quare contingit eius quodammodo dicere, & negare bonum esse tale; non enim simpliciter, sed secundùm accidens dicunt. Quòd igitur de causis, & quod, & quales sint recte determinatum sit, testari nobis etiam isti omnes videntur, cùm non possint aliam attingere causam. & ad hæc quòd principia, aut ita omnia, aut horum aliquo modo quærenda sint, patet. ¶ Quo uerò pacto horū quisque dixerit, & qūo de principijs se res habet, dubitationes, quæ cōtingere possunt de his ipsis, deinceps percurramus. Te. 11.

Argumentum cap. 12.

Improbātur illi, qui vnum, uel plura principia materialia posuerunt. & vtrum bene, vel male de materia putauit Anaxag. declaratur. Secatur caput in duas partes. in prima destruitur dupliciter opinio eorum, qui tantùm unam causam materialem posuerūt: in generali scilicet, & in particulari. in generali tribus rationibus, quarum prima est [corporum enim

elementa] secunda [cumq; de generatione] tertia [item substantiam] in speciali duobus modis. primò ibi [& ad hæc simpliciũ corporum] deinde sic [quod si id generatione] in secunda qui posuerũt plures causas materiales. & hoc duobus modis. primò contra Empedoclem. secundò contra Anaxagoram. contra Empedoclem tripliciter arguit. primò his uerbis [& huic enim partim eadem] secundò [deq; causa mouentium] vltimò [& simpliciter alterationem] opinionem uerò Anaxagoræ destruere incipit ibi [Anaxagoras verò si quis.]

Vicunque igitur vniuersum vnũ, & vnam quandam esse naturam, vt materiam ponunt, & hanc corpoream, & magnitudinem habẽtem, patet, quod multipliciter errant. Corporum enim elementa solùm ponunt, incorporeorũ verò minime, cùm etiam incorporea sint. Cumque de generatione, & corruptione causas dicere conarentur, & de natura omnium rationes reddere, motus causam perimunt. Item substantiam nullius causam ponendo, nec ipsum quid est. ¶ Et ad hæc facilè simplicium corporum quodcunque principium esse, terra excepta: non considerantes mutuam inter ea generationem, quonam modo ponunt. dico autem ignem, terram, aquam, & aerem; quædam enim congregatione, quædam verò disgregatione inuicẽ fiunt. hoc verò ut prius & posterius sit, multum differt. ¶ Id etenim apparere possit maximè omnium elementale, ex quo primo congregatione fiunt. tale verò illud fuerit profectò, quod partium minutissimarum, subtilissimumque corporum sit. Quapropter qui

Te. 12. (margin, beside "sam ponendo")

Te. 13. (margin, beside "& posterius sit")

cunque

cunque ignem principium statuunt, maxime conuenienter huic rationi dicent. tale autem cæterorum quoque quisque fatetur elemētum corporum esse. ¶ Quare nemo posteriorum, qui vnum ponebant, terram elementum existimauerat, scilicet propter partium magnitudinem. Trium verò quodcunque elementorum habuit authorem aliquem; quidam enim ignem, quidā aquam, quidem aerem hoc aiunt esse. At cur non dicunt & terram, ut multi hominum? omnia etenim terram esse dicunt. Hesiodus quoque primam corporum terram ait esse, tam vulgarem, & publicam accidit hanc opinionem esse. Secundum hanc itaque rationem, si quis aut quicquam horum, excepto igne, dicat aut aere quidem densius, aqua verò tenuius hoc ponat, non rectè profectò inquiet. Quòd si id generatione posterius, natura prius sit, quod verò digestum, & congregatum generatione posterius sit, contrarium his esset vtique. aqua quidem aere prior, terra verò hac ipsa aqua. ¶ De his igitur, qui vnam, qualem diximus, causam ponūt, hæc dicta sint. Idipsum autem & si quis hæc plura ponit, vt Empedocles, quatuor corpora ait esse materiam; etenim huic partim eadem, partim propria necesse est accidere. Nam & quòd inuicem fiunt, videmus, tanquam non semper igne, & terra manente eodem corpore. dictum autem de eis in de Naturalibus est. Deque causa mouētium, vtrum vnum, an duo ponenda sint, neque rectè, neque irrationabiliter omnino arbitrandum est dictum fuisse. Et simpliciter alterationē auferant, necesse est, qui ita dicunt: non enim ex calido frigidum, nec ex frigido calidum erit. Quid enim ipsa contraria patiūtur, & quęnam

Te. 14.

Te. 15.

vna natura sit, quæ ignis, & aqua fiat? quod ille minimè inquit.

Te. 16. Anaxagoram verò si quis putauerit duo dicere elementa, maximè secundùm rationem arbitrabitur: quam ille quidem ipse nō digessit, necessariò tamen secutus fuisset eos, qui eam inferrent. Quandoquidem & aliter cùm absurdum sit dicere à principio omnia mista esse, tum quoniam accidit immista oportere antea esse, tum quoniam nō est natura aptū quodcunque cuicunque misceri, & ad hæc, quoniam passiones, & accidentia separarentur à substantijs: eorundem enim est mistio, & separatio: si quis tamen sequatur, digerens vnà cum eo quæ dicere vult, fortassis videbitur quædam noua de

Te. 17. centius dicere. ¶ Quando enim nil erat separatum, patet quòd nil erat verè de illa substātia dicendum. dico autem, quòd neque album, neque nigrum, aut fuscum, aut alium colorem, sed quod colore vacans necessariò esset, alioq; nanque aliquem horum colorum haberet. similiter etiam sine sapore eadem ratione, nec aliud quicquam similium; nec enim quale quid possibile est illud esse, neque quantum, neque quid. formarum enim, quæ in parte dicuntur, aliquæ ei sanè inessent. hoc vero impossibile. si mista

Te. 18. sint omnia; essent enim iam separata. ¶ Ait autē omnia esse mista, intellectu excepto: hunc uerò solum impermistum, & purum. Ex his verò accidit principia dicere, & ipsum unum (hoc enim simplex, & impermistum) & alterum tanquam ens, quale indeterminatū ponimus, ante quàm determinetur, & aliqua participet forma. Quare dicit quidem, neque rectè, neque clarè, vult autem simile quiddam & ijs, quæ posterius dicū-

tur,

tur, & ijs, quæ nunc magis apparent. Verùm hæ quidem illarum, quæ circa generationem & corruptionem, & motum sunt rationum propriæ sunt solum. ferè.n. de tali substantia & principia, causas inuestigant solùm.

Argumentum cap. 13.

Tribus rationibus Pythagoricorum sententiam improbat. primò verò declarat, in quo conueniebat Pythagoras cum naturalibus, & quomodo differebant, vbi ait [qui itaque Pythagorici] deinde destruit eius opinionem tripliciter. primò [ex quo verò modo] secundò [item si quis eis concedat] vltimò ibi [item quomodo paßiones]

QVicunque verò de cunctis quidem entibus speculantur, entium autem quædam sensibilia, quædam non sensibilia ponunt; manifestum est, ꝙ de vtrisque generibus perscrutãtur. Quare magis immoretur quispiam de ijs quid bene, quidve non bene dicant, ad eorum, quæ nobis proposita sunt, inquisitionem. ¶ Qui itaque Pythagorici appellantur, principijs quidẽ, & elementis alieniori modo, quàm Physiologi vtuntur. Causa verò est, quoniam ea non ex sensibilibus acceperunt. Entium enim, quæ mathematica sunt, sine motu sunt, præter illa, quæ circa Astrologiam sunt; disputant tamen, & tractãt omnia de natura. etenim generãt cęlum, & circa eius passiones, partes, & opera obseruant qđ accidit, & principia, & causas in his consumũt, tanquam cęteris Physiologis cõuenientes: quia ipsum ens hoc est, quodcunque sensibile est, & quod continet id, quod vocatur cęlum. Tex. 19.

Tex.20 ¶ Causas verò, & principia sicut diximus, sufficientia, vt dicunt, etiam vsque ad superiora entium trãscendere, & magis quàm de natura sermonibus conuenientia. Ex quo verò modo motus erit, finito & infinito, & pari & impari solũ
Tex.21 suppositis, nihil aiunt. ¶ Aut quomodo possibile est sine motu, & mutatione generationem, & corruptionem esse, aut actiones eorum, quæ in cęlo feruntur? Item siue quis eis concedat ex his magnitudinem esse, siue monstretur hoc, quomodo tamen quædam corporum leuia, quædam grauitatem habentia erunt? è quibus enim supponunt, & aiunt, nil magis, quàm de mathematicis corporibus, de sensibilibus dicunt. quare de igne, aqua, aut de huiusmodi cęteris corporibus nihil dixerunt, tanquam nil de sensibili
Tex.22 bus proprium dicentes. ¶ Item, quomodo passiones quidem numeri, & ipsum numerum putandum causas eorum esse, quæ sunt à principio, ac de nouo in cęlo fiunt: numerum verò alium prę ter hunc numerum, ex quo mundus constat, nul
Tex.23 lũ esse? ¶ Cùm enim in hac quidem parte opinio eis, & tempus sit. paululũ verò desuper, aut deorsum iniuria, & disiunctio, aut mistio, probationem autem afferant, quod horum quidem vnumquodque numerus est, cõtingit autem in hunc locum multitudinem iam constitutarum magnitudinẽ esse, eò quod passiones hæ sequuntur singula loca, vtrũ iste est idem numerus, qui in cęlo, quẽ oportet accipere, quod horũ vnum-
Tex.24 quodq; est, an pręter istũ alter? ¶ Plato etem̃ aliũ esse ait. at ille quoq; numeros putat, & illa esse, & horũ causas. sed intelligibiles qdẽ causas, hos verò sensibiles. De Pythagoricis itaq; pretermittamus modò; sufficit enim in tm̃ eos attigisse.

Argu-

Argumentum cap.14.

Multis rationibus aduersus Platonicorum Ideas arguitur. diuiditur caput in duas partes. primò disputat contra earũ positionem, vbi ait [qui verò ponũt Ideas. secundò contra rationem ipsius, & hoc dupliciter primò in generali dicens [item quibus modis] secũdò in speciali. vnde ostendit rationes Platonis nõ esse sufficientes ad ponendas Ideas, sex rationibus. quarũ prima est [secundũ nãq; rationes] secunda [at secundũ intelligitur] tertia [insuper rationũ]' quarta [& simpliciter hæ] quinta [item secundum existimationem] vltima est [hæ autem hic.]

QVi verò ideas ponũt, primùm quidem, cùm quærerent horũ existentium causas habere, cętera æqualia his numero attulerunt. velut siquis numerare volens, cùm quidem pauciora existant, arbitretur non posse, plura verò ea faciat, & ita numeret. Ferè etenim formę ęquales, aut non pauciores ijs sunt. ¶ Ex quibus, dum de eis causas quærerent, ad illas processerunt. nam secundum vnumquodque æquiuocum quid est, & pręter substantias cęterorũ quoque in multis est vnũ, & in his, & in sempiternis. ¶ Itẽ quibus modis ostẽditur, ꝙ formæ sunt secundũ nullum eorũ apparẽt. E quibusdã nãque, non est necesse fieri syllogismum: è quibusdã vero etiã, quorum nõ putamus, horũ formę fiunt. ſm nanq; rõnes, quæ ex scientijs, formę erunt oĩum, quorũ sciæ sunt, ſm verò vnum in multis, & negationũ, at ſm ꝙ intelligitur quippiã eo corrupto, etiã corruptibiliũ: siquidẽ quicquã est horũ phantasma. ¶ Insuper rõnum, quæ magis certæ sunt, quædã Tex.25 Tex.26 Tex.27 Tex.28

quidem eorum, quæ ad aliquid sunt, ideas faciunt, quorum non dicimus esse per se genus: quædam verò tertium hominem dicunt. & simpliciter hæ de formis rationes illa perimunt, quæ magis esse quàm ipsas ideas esse volunt, qui dicunt formas. Accidit enim nõ dualitatem esse primam, sed numerũ, & quod ad aliquid eo, quod per se est: & cuncta quæcunque, cùm quidam sequerentur de ideis opiniones, aduersati
Tex. 29 principijs sunt. ¶ Item secundum existimationem, secundum quam esse dicimus ideas, non solùm substantiarum, sed multorũ etiam aliorũ formæ erunt. Etenim vnus conceptus nõ solùm de substantijs, sed de cęteris etiam est. & scientiæ non solum substantiæ, sed etiam aliorũ sunt.
Tex. 30 & cętera huiuscemodi accidunt infinita. ¶ Secundum vero necessitatem & opiniones de eis, si formæ participabiles sunt, necesse est substantiarum solùm esse ideas. non.n. secundum accidens participatio earum est, sed eatenus oportet vniuscuiusque participem esse, quatenus nõ de subiecto dicitur. Dico autẽ, vt si quid ipso duplo participat, hoc etiam æterno participat, sed ſm accidens: accidit enim duplo, æterno esse. quare formæ substantia erunt, hę autem hic, & ibi substantiã significant. An quicquã erit dicere esse aliquid præter has vnum in multis? Et si eadem species est idearum, & participantium, erit aliquid cõmune. Cur enim magis incorruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidẽ dualitatibus; sed æternis, dualitatem esse vnum, & idem sit, quàm in hac, & quadam? Et si non est eadem species, æquiuocatio erit profectò: & simile, ac si quis & Calliam, & lignum hominem appellarit, quorum nullam inspexerit cõmunicationẽ.

Argumentum cap. 15.

Rationes illæ soluuntur, quantum ad hoc, quod non concludebant, quibus Platonici Ideas ponere coacti fuerunt, & hoc proponit sic [potissimum verò] quòd non concludant quinque modis probat. s. quòd non conferant sensibilibus. primò, quantum ad motum dicens. [nec enim motus] secundò nec ad scientiam ita [at nec ad scientiam] tertiò neque sint exemplaria [dicere exemplaria] & hoc demonstrat tribus rationibus, quarum prima est, [quod enim est] secunda [similiter autem] tertia [item non solum] quartò nec sicut substātia, vbi ait [itē videri posset] quintò, & vltimò, nec sicut causa fiendi, & hoc ibi [in Phedone verò.]

POtissimū verò dubitabit aliquis quidnam formæ cōferāt sempiternis sensibiliū, aut illis, quę fiūt: & corrūpuntur. nec.n. motus, nec alicuius transmutationis eis causę sunt. At nec ad scientiā aliorū prosunt. nec.n. horum illę substantię sunt: in his etenim essent, nec ad esse, cū non insint participantibus. ita etenim fortassis causę putabūtur esse, vt album mistum albo. Sed ista ratio facile redargui potest, quam Anaxagoras prius, Eudoxus verò posterius, & quidā alij dixerunt. facilè enim est multa, & impossibilia ad hanc opinionem cōgerere. At nec ex formis cętera sunt, secundum vllum illorū modorū, qui dici solent. Dicere verò exemplaria eas esse, & cętera eis participare, vaniloquia, & metaphoras poeticas dicere est. Quod.n. est, quod agit, ad ideas inspiciens? possibile enim est & esse, & fieri quodcunque simile, etiā non ad illius imaginem: quare & existente Socrate, & non existen- Tex. 31

te, fiet vtique qualis Socrates est. similiter autem etiam si Socrates sempiternus esset. At eiusdem erunt plura exemplaria: ergo etiã formæ, vel uti hominis, animal, & bipes, simul autem & idealis
Tex. 33 homo. ¶ Item non solùm sensibilium exemplaria formę erunt, verùm etiã ipsarum, vtputa genus, tanquam genus specierum: quare idem erit exemplar, & imago. Item videri possit impossibile esse separatam substantiam, & cuius est substantia. quare quomodo ideę, cùm rerum substãtiæ sint, separatæ fuerint? in Phædone autem ita dicitur, quod tum ipsius esse, tum ipsius fieri for
Tex. 34 mæ causæ sunt. ¶ Quanquam formis existentibus, non tamen participantia fiunt, si non sit, quod moueat. At multa alia fiunt, velut domus, aut annulus, quorum non dicimus esse formas. quare patet posse contingere cętera quoque & esse, & fieri, etiam propter tales causas, quales eorum, quæ nunc dicta sunt.

Argumentum cap. 16.

Ideas, & species sensibilium numeros esse varijs rationibus elidit: magnum item, ac paruum magnitudinum principia esse improbat. agit duo Arist. in cap. primò disputat contra ea, quæ posita sunt ab ipso de numeris. Secundò contra ea, quæ posita sunt ab ipso de alijs mathematicis. Primum destruit sex rationibus. & prima est [item si formæ numeri sunt] secunda [item è multis numeris] tertia [itẽ necesse est] quarta [item vnitates] quinta [item cur vnum est numerus] sexta est [item ad hac] postea disputat contra positionem Platonis quantum ad hoc, quid posuit de magnitudinibus mathematicis. & primo narrat eius fundamenta, vbi inquit [volentes autem substantiam] deinde

deinde destruit hoc dupliciter. primò sic [at quomodo aut planum] secundò ita [item puncta.]

ITem, si formæ numeri sunt, quomodo erunt causæ? Vtrum quoniam ipsa entia sunt diuersi numeri, vtputa hic quidem numerus homo; hic verò Socrates, hic autem Callias? Cur igitur illi his causæ sunt? etenim si hi quidem æterni, hi verò non, nihil differt. ¶ Quòd si quoniã proportiones numerorum ea, quæ hic, aut consonãtia, patet, ꝙ vnum quiddam erit, quorum proportiones sunt. Si igitur hoc materia est, manifestum est, ꝙ ipsi etiam numeri proportiones cuiusquam alterius ad alterum erũt. Dico autem, vt si Callias proportio est in numeris ignis, terræ, aquæ. & aeris, & ipse homo aliquorum aliorum subiectorum erit. & idea numerus ac etiam ipse idealis homo, siue aliquis numerus sit, siue non, erit tamen proportio in numeris aliquorum, & non numerus, & non erit aliquis propterea numerus. ¶ Item è multis numeris vnus numerus fit; ex speciebus verò, quomodo species vna? Quod si nec ex his, sed ex numerabilibus, vt ex decem millibus, quomodo se habent vnitates? Siue enim eiusdem speciei sunt, multa inconuenientia sequentur. siue non eiusdem speciei, nec eędem inuicem, nec cœteræ omnes omnibus. ¶ Quo nanque different, cum impassibiles sint: hæc enim nec rationabilia sunt, nec intellectioni consentanea. Item necesse est aliud quiddã numeri genus ponere, circa quod Arithmetica. ¶ Et omnia, quæ media dicuntur à quibusdam, quę quomodo, aut ex quibus principijs sunt, aut cur ista sunt, quæ media illorum, & horum erunt? ¶ Item vnitates, quæ in dualitate

Tex. 35 / Tex. 36 / Tex. 37 / Tex. 38 / Tex. 39 / Tex. 40

sunt, vtraq; ex aliqua priora dualitate. at hoc impossibile est. Itē cur vnū est numerus collectus.
Tex.41 ¶ Itē ad hæc, quæ dicta sunt, si vnitates differentes sunt, oportet ita dicere, sicut quicunq; quatuor, aut duo dicunt elementa. Etenim horū singuli non dicunt elementū, quod cōmune est, vt puta corpus, sed ignem, & terram, siue cōmune quid sit corpus, siue non: nunc autem dicitur, ac si vnū ita esset (vt ignis, aut aqua) similium partiū. ꝙ si ita sit, numeri non erūt substantiæ. Sed si ipsum vnū aliquid est, & hoc principium est, patet ꝙ vnum multipliciter dicitur. aliter nanq; impossibile est. Volentes autem substan-
Tex.42 tiā referre ad principia. ¶ Longitudines quidem ex longo & breui ponunt, ex quodam paruo & magno: planum verò ex lato & stricto: corpus
Tex.43 autem ex alto & humili. ¶ At quomodo aut planum habebit lineā, aut solidum lineā atque planum? aliud nanque genus latum & strictum, altum & humile. Quēadmodū igitur neq; numerus est in eis, eò ꝙ multum & paucū ab his aliud est; ita manifestum est, ꝙ nec aliud quicquā superiorū inferioribus inerit. At verò nec latum genus alti est. etenim corpus esset planum quid. Item puncta, ex quo insunt? At huic generi aduersabatur Plato, tanquā existenti dogmati Geometrico. sed nominabat principiū lineæ, hoc verò sæpius ponebat lineas indiuisibiles. atqui necesse est harum aliquem esse terminum. quare ex qua ratione linea est, punctum quoque est.

Argumentum cap.17.

Per multas rationes ostendit Idæas non esse principia essendi, & cognoscendi. non esse Idæas principia essendi

essendi probat sex rationibus. quarum prima existit. [& omnino cum sapientia] secunda [item subiectam substantiam] tertia [de motu autem] quarta [& quod facile probare] quinta [nullam autem rationem] vltima est [& omnino elementa] non esse Ideas principia cognoscendi in nobis quatuor rationibus confirmat. & prima est [quomodo verò aliquis] secunda [at si innata] tertia, & vlima [item quorum sensus] quarta est [item quorum sensus] postremò colligit ea, quæ ab antiquis dicta sunt ibi [quod igitur illas]

ET omnino cum Sapientiæ sit de manifestis causam quærere, hanc quidem prætermisimus. nihil enim de causa dicimus, vnde principium transmutationis. substantiam verò eorum dicere putantes alias substantias esse dicimus. Quomodo verò illæ horum substãtiæ, incassum dicimus. participare nanque, vt prius diximus, nihil est. Nec illam etiam, quam scientijs esse causam videmus, propter quam omnis intellectus, & omnis natura facit: nec illam causam, quam vnam de principijs esse dicimus, ipsæ formæ attingunt. sed qui hac ætate sunt his. Mathemata facta sunt Philosophia, quãuis dicant aliorum gratia ea oportere tractare. ¶ Item subiectam substantiam, vt materiam magis mathematicam, quis profectò putauerit, ac magis prædicari, & differentiam substantiæ, ac materiæ esse, veluti magnum, & paruum, sicuti aiunt physiologi rarum, & densum primas subiecti dicentes has differẽtias esse, hæc etenim excessus quidam, & defectus sunt. De motu autem si hæc quidem motus erũt, patet ꝙ formæ mouebunt. ¶ Quòd si non, vnde euenit? tota etenim de natu Tex.44 Tex.45 Tex.46

ea

ra consideratio perit. Et quod facilè probare videtur, ꝙ omnia vnum non sit; expositione etenim non fiunt omnia vnum. Sed ipsum vnum si quis concedat omnia, nec hoc quidem, nisi quis vniuersale concedat esse genus. hoc autem in quibusdam impossibile. Nullam autem rationem habent, nec illæ, quæ post numeros, longitudines, plana, & solida sunt, nec quomodo sũt, aut futura sunt, nec si quam vim habent; hæc enim nec formas possibile est esse: nõ enim sunt numeri, nec media (mathematica enim illa sũt)
Tex.47 nec corruptibilia. ¶ Sed rursus quartum aliud quoddam hoc genus apparet. Et omnino elemẽta quærere entium non diuidendo, cùm multipliciter dicantur, impossibile est inuenire: præsertim cum hoc modo quærant, ex quibus elementis est. ex quibus enim ipsum agere aut ipsum pati, aut ipsum rectum, non est accipere. ꝙ si est, substantiarum solùm esse potest: quare aut quærere, aut putare habere omnium existentium elementa, non est verum. Quomodo verò aliquis cunctorum elementa discet? Manifestũ est enim, ꝙ non est possibile quicquam eum cognoscere prius. quemadmodum enim ille, qui Geometriam discit, aliqua quidem præscire cõtingit: quorum verò illa scientia est, & quæ docendus est, nihil præscit, ita & in cæteris. Quare si qua cunctorum est scientia, vt quidam aiunt,
Tex.48 nihil profectò is præcognoscere posset. ¶ Atqui omnis disciplina per præcognita, aut omnia, aut aliqua est: & aut per demonstrationem, aut per definitiones. ex quibus enim definitio est, illa præcognoscere oportet, ac nota esse. similiter
Tex.49 & quæ per inductionem. ¶ At si innata nobis est, mirum est quomodo nos fugit, optimã scien

tiarum

tiarum habentes. Item quo pacto quis cognoscet, ex quibus est, & quomodo manifestũ erit? etenim hoc habet ambiguitatẽ. Dubitabit enim quispiam, sicuti & de quibusdam syllabis. quidam enim syllabam S M A, ex S & M & A aiũt esse: quidam verò alium sonum esse dicunt, & nullum ex notis. Item quorũ sensus est, ea quomodo quis noscet sensum non habens? atqui oportet, siquidem eadem cunctorum elementa sunt, ex quibus, sicuti compositæ voces, ex proprijs sunt elementis. ¶ Quòd igitur illas, quæ in naturalibus dictæ sunt, causas cuncti quærere videantur, & præter illas nullam aliam dicere habeamus, ex illis, quæ dicta sunt, prius patet. sed eas obscurè dixerunt; quodam modo enim omnes dictæ sunt prius, quodammodo minimè. Balbutienti enim assimilata fuit prima Philosophia de omnibus: tãquam in principijs noua existẽs. ¶ Nam & Empedocles os ait esse ratione. hoc autem est quod quid erat esse, & rei substantia. At verò similiter necesse est etiam carnis, cęterorumque singulorum esse rationem, aut nihil esse; propter hoc enim & caro, & os, cæterorumque vnumquodque est, & non propter materiam, quam ille ignem, terram, aquam, & aerem ait, sed & his, altero dicente, necessario consensisset profecto, clarè tamen non dixit. De his igitur & antea manifestũ est, quodcunq; autem de his quispiam dubitauerit, rursus repetamus; fortassis etenim ex eis aliquid facultatis habebimus ad futuras dubitationes.

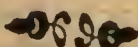
Tex. 50

Tex. 51

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Secundus.

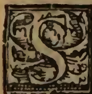
SVMMA LIBRI.

A tex. vsque ad 2. docet, quomodo sit consideranda, & cognoscenda veritas.
A tex. 3. vsque ad 14. demonstrat ad quam attineat principaliter cognitio veritatis.
A tex. 14. vsque ad 16. docet modum considerandæ veritatis.

Argumentum cap. I.

Contemplationem veritatis cum facilem, tum difficilem esse ostendit, difficultatem, & facilitatem, quandoque à rebus, nonnunquam ab intellectu oriri unde, quomodo homines se adinuicem iuuent in consideratione veritatis exponit: & metaphysicam præcipuè, & maximè veritatis scientiam esse dicit. in quatuor igitur partes secatur caput. prima declarat facilitatem existentem in cognitione veritatis, & hoc proponit ibi [speculatio de veritate] deinde manifestat propositum ibi [signum autem] secunda narrat diffi-

difficultatem, & eius causam sic [totum autem] tertia demõstrat, quomodo homines se adinuicem iuuent ad considerandam veritatem, vbi inquit [verum non solum] vltima, & quarta asserit veritatem maximè ad philosophiam pertinere, vbi inquit [rectè autem se habet] deinde remouet quoddã, per quod praecedens probatio põt infringi, vbi ait [at vero quod est.]

SPECVLATIO de veritate, partim difficilis, partim facilis est. Signum autem, quòd neque satis eam aliquis consequitur, neque aberrant omnes ab ea, sed quisque aliquid de natura dicit. & singuli quidem nil, aut parum ei addunt, ex omnibus verò collectis aliqua magnitudo fit. Quare, si ita se videtur habere, vt in prouerbio dicimus, quis aberrabit à ianua? hoc modo profectò facilis esset totum autem, & partem habere non posse, hoc eius difficultatem ostendit. Cùm verò difficultas duobus sit modis, fortassis causa eius non rebus, sed nobis ipsis inest. quemadmodum enim vespertilionum oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animę nostræ ad ea, quæ manifestissima omnium sunt. Tex. 1

¶Verum non solum illis agẽdæ sunt gratiæ, quorũ opinionibus quis acquiescet, sed illis, qui superficietenus dixerunt: conferunt enim aliquid etiam isti. habitum nanque nostrum exercuerunt. Si enim Timothæus non fuisset, multum melodię nequaquam habuissemus. si tamen Phrynis non extitisset, ne Timothęus quidem. Simili modo & de illis est, qui de veritate asseruerunt. à quibusdam enim aliquas accepimus opiniones. quidam vero, vt hi fierẽt, causa fuerunt. Tex. 2.

¶ Rectè antem se habet Philosophiam Tex. 3.

phiam scientiam veritatis contemplatricem appellasse; speculatiuæ etenim finis veritas, practicę autem opus; etenim si quomodo se habent, cō siderant non causam per se, sed ad aliquid, & eo
Tex. 4. in tempore practici speculantur. ¶Nescimus autem verum absq; causa. vnumquodque verò id ipsum maxime aliorum est secūdùm quod alijs vniuocatio inest. vt puta ignis calidissimum: etenim cęteris hic est caliditatis causa. Quare verissimum etiam est id, quod posterioribus, vt vera sint, causa est. Propter quod principia semper existentium necesse est verissima esse; nec enim aliquādo vera: nec illis vt sint, aliquid aliud causa est, sed illa cęteris. Quare vt secundum esse vnumquodque se habet, ita etiam secundum
Tex. 5. veritatē. ¶At verò quod est principiū aliquid, neque sunt infinitę entium causæ, neque in rectum, neque secūdum speciem, patet. Nec enim vt ex materia, hoc ex hoc potest ire in infinitū. vt carnem ex terra, terram ex aere, aerem ex igne, & hoc non stare. Nec vnde principium motus. veluti hominem quidem ab aere moueri, hunc vero à Sole, Solem autem à contentione, & huius nullum esse finem. Similiter nec cuius causa in infinitum progredi potest, vt de ambulationem quidem sanitatis causa, illam verò felicitatis, felicitatem verò alterius; & ita semper aliud alterius gratia esse. Similiter autem & de ipso quid erat esse.

Argumentum cap. 2.

In omni genere causarum non esse procedendum in infinitum, sed ad aliquam primam causam esse deueniendum narrat Arist. diuiditur caput in duas partes,

partes, in prima probatur, quòd causæ non sint infinitæ in directum. in secunda, quòd neque secundum speciem. primum demonstrat in quatuor generibus causarum, primò in mouente, vbi ait proponendo aliqua prius [mediorum enim quorum] deinde neque in causis materialibus sic [& neq; deorsum] & hoc probat ibi [dupliciter enim hoc] postea neque in causa finali, vbi ait [item ipsum cuius causa finis] & hoc confirmat quatuor rationibus, quarum prima est [quare si tale erit vltimum] secunda [sed qui faciũt] tertia [at nullus] quarta [nec esset intellectus] Tandem neque in causis formalibus ibi [at verò nec ipsum quid] & hoc probat quatuor rationibus. prima [semper etenim] secunda [item ipsum iure] tertia [& ipsum cognoscere] quarta [sed etiam materiam] In secunda parte ostendit, quòd non sint infinitæ species causarum, & ait [quod etiam si species causarum.]

MEdiorum enim, quorum extra aliquid vltimum, & primũ est, necesse est, quod prius est, causam esse eorum, quæ post illud sunt. Si enim dicere nos oportuerit quid triũ causa est, primum dicemus, non enim vltimum: nullius enim, quod vltimum est, neque medium, vnius enim; nil enim differt vnum, an plura sint, nec infinita, aut finita. infinitorũ quidem hoc modo, & omninò infiniti omnes partes mediæ sunt similiter hucusque. Quare, si primum nihil est, omnino nulla causa est. ¶Et neque deorsum possibile est in infinitum descendere, cùm id, quod sursum versus principium habet. vt ex igne quidem aquam, ex hac verò terram, & ita semper aliud quoddam genus fieri. Dupliciter enim hoc ex hoc fit, non vt hoc post hoc dicitur, vt ex Isthmijs ludis olympiaci, sed vt aut ex puero mutato

Tex. 6.
Tex. 7.

mutato vir, aut vt ex aqua aer. Verùm enimuero vt ex puero quidem virum fieri dicimus, tanquam ex eo, quod fiebat id quod factum est, aut quod perfectũ est ex eo quod perficiebatur. semper etenim est aliquid medium, vt inter esse & non esse generatio, ita quod fit inter existens & non existens, qui autem discit, fit sciens. & hoc est, quod dicitur, quod fit ex discente sciens. vt autem, tanquam ex aere aqua, corrupto altero. Quare illa quidem non reflectuntur mutuo, nec fit puer ex viro, nõ enim fit ex generatione quod fit, sed post generationem est. sic enim dies ex diluculo, quoniam post, hoc est. quare nec diluculum ex die: cętera verò reflectuntur. Vtroque tamẽ modo impossibile est in infinitum progredi. Illorum.n. cùm media sint, necesse est finem esse. hæc autem inuicem reflectũtur. alterius enim corruptio alterius generatio est. Simul autẽ impossibile est primum corrumpi, cũ sempiternum sit: cùm.n. generatio non sit infinita sursum versus, necesse est non esse sempiternum illud, quo
Tex. 8. primo corrupto quicquam factum est. ¶ Item ipsum cuius causa finis. tale autem est, quod non est alterius gratia, sed eius causa cętera. Quare, si tale erit vltimum, non erit infinitum. quod si nihil tale, non erit ipsum huius causa. Sed qui faciunt infinitum, latet eos, quod boni naturam auferunt. at nullus inciperet agere quicquam, si
Tex. 9. non esset peruenturus ad finem. ¶ Nec esset intellectus in huiusmodi, alicuius enim causa agit, quicunque intellectum habet. hoc nanque
Tex. 10 terminus est. finis verò ipse terminus. ¶ At verò nec ipsum quid erat esse reduci ad aliam definitionem ratione abundantem contingit. Semper etenim prior magis est, posterior verò non est,
cuius

cuius autem primum non est, nec quod sequitur est. ¶Item ipsum scire perimunt, qui ita dicunt. non enim possibile est scire, antequam ad indiuidua deueniatur. Et ipsum cognoscere non est. quæ enim ita infinita sunt, quomodo intelligere contingit? Nec enim simile de linea est, quæ secundùm diuisiones quidem. non stat. intelligere verò non potest, nisi sistat. quare non numerabit diuisiones, qui infinitam pertransit. ¶Sed etiã materiam necesse est in eo, quod mouetur, intelligere atque nulli est esse infinito. quod si non, non infinitum est infinito esse. ¶Atqui etiam, si species causarũ infinitæ multitudine essent, nec hoc modo esset ipsum cognoscere: tunc enim scire putamus, cùm causas cognoscimus. infinitum verò secundum additionem non est in tempore finito pertransire. Tex.11 Tex.12 Tex.13

Argumentum cap. 3.

Consuetudo, ac natura quantùm possunt in inquirenda veritate ex variis hominum generibus, qui diuersimodè de his affecti veritatem suscipiunt, exponit: hinc quis modus conueniens sit inquirendæ veritatis explicat. quantam vim habeat consuetudo in consideratione veritatis ait ibi [auscultationes autem secundum consuetudines] & hoc manifestat per signũ dicens [quantam verò] quomodo autem homines in consideratione veritatis diuersos modos acceptant, narrat ibi [aliqui igitur] denique declarat quis sit modus conueniens ad inquirendam veritatem, vbi ait [quapropter oportet] & præterea quis sit eligendus in omnibus, vbi inquit [certitudinem verò.]

AVscultationes autem secundum consuetudines accidunt. quemadmodum enim cõ- Tex.14

suevimus, ita iudicamus dici debere. & quæ prę ter hęc non apparent similia: sed quia non consueuimus ignotiora, & magis peregrina; consuetum etenim notius est. Quantam vero vim consuetudo habeat, leges declarant, in quibus fabulosa, ac puerilia plus possunt propter consuetudinem, quàm si cognosceremus ea.

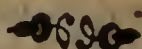
Tex. 15 ¶ Aliqui igitur, nisi mathematicè loquentes, non admittũt. Quidam vero non nisi exemplis vtentem. Quidã autem dignum ducunt, vt testis producatur aliquis Poeta. Et quidã exactè omnia. Quosdam verò tędet certitudinis, aut propterea quod nõ possunt consequi, aut propter curiositatẽ; habet enim certitudo tale aliquid. quare vt in cõtractibus, ita & in orationibus illiberale esse quibusdã apparet. Quapropter oportet peritũ esse quomodo singula addmittẽda sunt; quoniam absurdum est simul scientiam, & modum sciẽtiæ quærere. neutrum autem facilè accipere est.

Tex. 16 ¶ Certitudinem vero sermonis mathematicam nõ oportet in cunctis quærere, sed in his, quæ non habẽt materiam. Quare non est naturalis modus; tota enim natura forte habet materiam. Quamobrem cõsiderandũ est primùm, quidnam natura sit; sic enim & de quo Naturalis scientia est manifestum erit, & vtrum vnius sciẽtię, an plurium est causas, & principia speculari.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Tertius.

SVMMA LIBRI.

A tex. 1. vsque ad 2. demonstrat eße conueniens in inquisitione veritatis vniuersalis de singulis dubitare mouendo multas quæstiones.

A tex. 3. vsque ad 13. disputat de quæstionibus pertinentibus ad considerationem huius scientiæ, & ad substantias, & ad principia substantiarum.

A tex. 13. vsque ad 20. inquirit qualia sint principia, an vnum, s. vel multa, an in potentia, vel in actu, & vtrum vniuersalia, vel singularia.

Argumentum cap. 1.

Quatuor rationibus ostendit Arist. conueniens esse in inquisitione veritatis vniuersalis de singulis dubitare proponit ibi [ad illam quæ] & prima ratio est [nam posterior facultas] secunda [& propterea quidam] tertia [& adhuc] quarta [item melius.]

Tex. 1.
D ILLAM, quæ quæritur, scientiam, necesse est in primis nos percurrere, de quibus primo dubitandum est. hæc autem sunt, & quæcunque de eis aliter quidam existimarunt, & si quid vltra hæc prætermissum sit. Est autem operæpretium, aliquid facultatis habere volentibus bene dubitare. nam posterior facultas solutio eorum est, quæ antè dubitata fuerũt. Soluere autem non est, cum nodus ignoretur, sed intellectus hæsitatio. manifestum hoc de re facit. quatenus enim dubitat, eatenus simile quiddam ligatis patitur vtroque nanque modo impossibile est ad vlteriora procedere. Quare omnes primò difficultates speculari par est, & horum gratia, & propterea quod illi, qui quærunt, nisi primò dubitent, similes illi sunt, qui quonã ire oporteat ignorant, & adhuc neque vtrum in uenerint quod quęritur, an non, cognoscere possunt. finis etenim his quidem nõ est manifestus, illi autem, qui antea dubitauerit, patescit. Item melius se habere necesse est illum ad iudicandum, qui tanquam aduersarios omnes vtrinque rationes oppositas audiat.

Argumentum cap. 2.

Quæstiones monet, quæ & ad modum scientiæ metaphy. & ad res, de quibus scientia hæc cõsiderat. proponit illas, quæ ad modũ scientiæ pertinent, sic [est autem prima dubitatio] deinde inquirit, de quibus consideret hæc scientia, sicut de substantiis, vbi ait [& vnum prima substantiæ principia] postea multiplicat quæstiones sic [& hoc etiam ipsum] denique considerat, vtrum consideratio huius scientiæ sit etiam de accidentibus dicens [& vtrum circa substantias solùm]

solùm] præterea quæstiones pertinentes ad res, de quibus est scientia scribit, ac primò de principijs rerum, secundò de mathematicis, de principijs, vbi inquit [& vtrum ipsa genere] & circa ipsa mouet tres quæstiones vniuersales, quarum prima est [potissimũ vero] secunda [item principia vtrum numero] tertia [& potentia, an actu] quæstiones attinentes ad mathematicum ibi scribit [& ad hæc vtrum numeri.].

Est autẽ prima dubitatio de his, quæ in procemio quoque dubitauimus, vtrum vnius an multarum scientiarum sit causas speculari. Et vtrum primæ substantię principia solum huius sit scientię considerare, an etiam de principijs, ex quibus omnes demonstrant. vt puta vtrum contingit vnum & idem simul affirmare & negare, an non, & de alijs huiusmodi. Quod si circa substantiam est, vtrum vna, an plures circa omnes sint. & si plures, vtrũ omnes inter se affines, an aliquas earum sapientias, nonnullas aliquid aliud appellandum sit. Et hoc etiam ipsum necessarium est vt quæratur, vtrum sensibiles substantias esse duntaxat dicendum sit, an præter has, etiam alias. Et vtrum vnum, an plura substãtiarum genera sint, veluti qui formas, quique mathematica harum & sensibilium media faciunt. & de his igitur, vt dicimus, cõsiderandum est. Et vtrum circa substantias solum speculatio sit, an etiam circa ea, quæ per se substantijs accidunt. Et adhæc de eodem & diuerso, simili & dissimili, & cõtrarietate, & de priori & posteriori, & cæteris cunctis huiuscemodi, & de quibus Dialectici cõsiderare conantur, ex probabilibus solùm perscrutantes, cuius est de his omnibus speculari. Item quæcunque per se eiusdem ipsis

accidunt. & non solùm quid horum vnumquodque est, sed etiam vtrum vni contrarium. Et vtrũ ipsa genera sint principia, & elementa, an illa, in quæ diuiduntur, quæ insunt singula. Et si ipsa genera, vtrum quæcunque vltima de indiuiduis prædicantur, an priora. vtputa, vtrum animal, vel homo principio, & magis quàm singularia sit. Potissimum verò quęrendum, & tractandum est vtrum est aliqua, præter materiam, causa per se, an nõ. Et hæc separata, an non. Et vtrum vna, an plures numero. Et vtrum est aliquid præter cunctum (dico autem cunctum, cum quicquam de materia prædicatur) an nihil. an quorundam quidem sit, quorundam verò non, & quænam entium talia sint. Item principia, vtrum numero, an specie definita sint, & quæ in rationibus, & quæ in subiecto. Et vtrum corruptibilium, & incorruptibilium eadem, an diuersa. & vtrum incorruptibilia omnia, an corruptibilium corrũptibilia. Item, quod omnium difficillimum est, & maximam ambiguitatem habet, vtrum, vnũ & ens, vt Pythagorici, & Plato dicebant, non est aliud quicquam, sed entium substantia, an non; sed aliud quid subiectum, vt Empedocles amicitiam ait, alius verò quidam ignem, etiam alius aquam, aut aerem. Et vtrum principia vniuersalia sint, an tanquam singularia rerum. Et potentia, an actu. Item vtrum aliter, an secundum motum. & hæc enim multam dubitationem prębere queant. Et ad hæc vtrum numerum, longitudines, figuræ, & puncta substantiæ quædam sint, an non. Et si substantiæ, vtrum separatæ à sensibilibus, an in eis. De his enim omnibus non modò inuenire veritatem difficile, verùm neque benè ratione dubitare facile est.

Argu-

Argumentum cap. 3.

An ad vnam scientiam, seu diuersas genera causarum spectent. proponit quæstionem ibi [primùm itaque] deinde producit duas rationes probantes omnia genera causarum esse semper necessaria. harum prima est [vnius enim scientiæ] secunda [item multis entium] deinde manifestat aliam partem quæstionis ibi [contingit enim eidem] vltimò reassumit quæstionem, scilicet quam dictarum sciẽtiarum possimus vocare sapientiam, vbi inquit [ex his itaque] & inducit rationes, vbi legitur [quatenus verò primarum causarum.]

PRimum itaque de quibus primo diximus, vtrum vnius, an plurium scientiarum sit omnia causarum genera speculari; Vnius.n.sciẽtiæ, quomodo essent principia, cùm non sint contraria, cognoscere? Item multis entium, nõ omnibus, omnia insunt. Quo nanque modo possibile est motus principium in immobilibus esse, aut boni naturam, si quidem omne, quodcũque per se, & propter suam ipsius naturam bonum sit, finis est, & ita causa, quoniam illius gratia cętera & fiunt, & sunt: finis autem, & cuius causa actionis cuiusdam finis est, actiones verò omnes cum motu: Quare in immobilibus non contingere queat hoc principium esse. non autem esse contingat quicquam per se bonum. Vnde in Mathematicis nihil per hanc causam probatur, nec est aliqua demõstratio: quare eius, quod melius, aut peius, & omnino alicuius talium, nemo mentionem facit. Quapropter quidam Sophistarum, vt Aristippus spernebat eas. in alijs enim artibus, ac ipsis etiam illiberalibus, vt in Tex. 3.

Fabrili, & Coriaria, inquiebat, Cur melius, aut peius, de omnibus dici: Mathematicas autem nullam de bonis, & malis rationem facere. At si plures sunt causarum scientię, & alia alius principij, quam earum, dicendum, eam esse, quę quęritur? aut quis illorum, qui eas habent, rem quæ quæritur, maximè sciet? contingit enim eidem omnes modo causarum inesse. vtputa domus, vnde quidem motus, ars & faber: cuius verò causa, opus: materia autem, terra, & lapides: forma verò definitio. Ex his itaque quæ ab Antiquis determinata sunt, quæ scientiarum appellanda sit Sapientia, rationabile videatur vnam quanque ita appellandā esse. Verum, quatenus principalissima & honorabilissima, & cui cęteras scientias tanquam ancillas non contradicere decet, illa est ipsius finis & boni. huius enim causa cętera. Quatenus vero primarū causarum, & eius, quod maxime scibile definita est esse, ipsa vtique substantię fuerit: cùm enim multipliciter sit idem scire, magis quidem illum scire dicimus, qui rem quidnam sit ipso esse cognoscat, quàm illum, qui ipso nō esse. Istorum autem ipsorum, alterū altero magis, & maximè illum, qui quid est: non vero illum, qui quantum, aut quale, aut quid agere, siue quid pati natura aptum est. Itē & in cęteris tunc scire vnumquodque eorum etiam, quorū demonstrationes sunt, arbitramur, cum quid est sciamus. vtputa, quid est tetragonismus, quod inuentio mediæ. similiter & de cęteris. Circa generationem autem, & actiones, totāque transmutationem, cùm sciamus motus principium: hoc autem aliud, & fini oppositum est. Quare alterius esse scientiæ videatur harum causarum vnamquanque speculari.

Argumentum cap. 4.

Duplicia principia memorantur demonstrationis, & substantiæ: de quibus quæritur, num ad vna, vel diuersas scientias spectent. deinde an omnium substantiarum vna sit scientia, vel diuersæ. at an ista scientia contempletur substantiam, & eius per se accidentia. secatur caput in tres partes. circa primam tria considerantur. primò proponitur quæstio ibi [at verò & de principijs] secundò arguitur ad vnā partem sic [vnius igitur esse] tertiò ad aliam, vbi inquit [at verò si alia] in secunda parte agitur, an omnium substātiarum vna scientia. & proponitur his verbis [& omnino vnum vna] deinde obijcitur ad partem primam sic [si igitur non vna] postea in contrarium ibi [vnam autem omnium] in tertia parte tractatur quæstio, an consideratio huius scientiæ sit etiam circa accidentia. ponitur quæstio ibi [item vtrum circa substātias solum] deinde arguitur contra vnam partem sic [si enim] postremum in contrarium ita [quod si alterius.]

AT verò & de principijs demonstratiuis, vtrū vnius scientiæ, an plurium sunt, ambiguū est. Dico autem demonstratiua, opiniones communes, ex quibus omnes demonstrat, vtputa quod necesse est omne, aut affirmare, aut negare: & quod impossibile est simul esse & non esse: & quæcunque aliæ similes propositiones sunt. Vtrum vna istarum ac substantiæ scientia est, an diuersa. quòd si non vna, vtra dicenda est illa esse, quę nunc quæritur. Vnius itaque non est rationabile esse. Cur enim Geometrię magis quā cuiuscunque proprium sit de his speculari? Si itaque æqualiter quidem cuiuscunque est, de Tex. 4.

omnibus

omnibus verò non contingit, sicuti nec cęterarum, ita nec illius quę cognoscit substantias, proprium est, de eis cognoscere. Et ad hæc, quomodo eorum scientia erit? quid enim horum quod quæ est, nunc quoque cognoscimus; vtuntur nãque eis cęteræ etiam artes, tanquam cognitis: Quòd si demonstratiua de eis est, oportebit aliquod genus subiectũ esse, & aliquas passiones, & aliquas eorum dignitates esse: de omnibus.n. demonstrationem esse impossibile est. si quidem necesse est ex quibusdam, & circa quippiam, & quorundam demonstrationem esse. Quare accidit cunctorum, quæ demonstrantur, vnum quod dam genus esse; omnes enim demonstratiuę vtũtur dignitatibus. At verò, si altera, quę de substãtia, & illa, quę de his, vtra earum principalior, & prior est? vniuersaliter.n. & maximè principia omnium dignitates sunt. Et, si non est Philosophi, cuius alterius erit de eis verum, & falsum

Tex. 5. speculari? ¶Et omnino, vtrum vna omnium substantiarum, an plures scientię sunt. Si igitur non vna, cuius substantię hęc scientia erit ponenda? Vnam autem omnium esse non est rationabile; etenim demonstratiua vna de omnibus accidentibus esset: siquidem omnis demonstratiua ea, quæ per se circa aliquod subiectum accidunt, speculatur ex communibus opinionibus. Circa itaque idem genus per se accidentia eiusdem est speculari, & eisdem opinionibus. Circa enim quod est vnius, & ex quibus vnius, siue eiusdem, siue alterius, vnde & accidentia, aut hæ specula-

Tex. 6. buntur, aut ex his vna. ¶Item, vtrum circa substãtias solùm speculatio est, an etiam circa accidentia eis. Dico autem, vtputa si solidum quædam substantia est, ac lineę, & plana, vtrum eiusdem

ſcientiæ eſt iſta cognoſcere,& quæ circa vnumquodque genus accidunt, de quibus Mathematicæ demonſtrat, an alterius. Si enim eiuſdem, demonſtratiua quædam erit etiam quæ ſubſtantiæ. non videtur autem ipſius quid eſt demonſtratio eſſe. Quòd ſi alterius, quæ erit, quæ ſpeculatur circa ſubſtantiam accidentia? hoc enim difficillimum reddere eſt.

Argumentum cap.5.

Num præter ſenſibiles ſubſtantias reperiantur aliquæ aliæ à ſenſibilibus ſeparatæ, quærit Ariſt. arguit item illos, qui inter ſpecies, & ſenſibilia, ſiue in ipſis ſenſibilibus mathematica poſuerunt. diuiditur caput in duas partes. in prima tractat, vtrum in vniuerſitate rerum ſolæ ſubſtantiæ ſenſibiles inueniantur. proponit ſic [item vtrum ſenſibiles] deinde oſtendit, quomodo ad vnam partem quis argumentari poſſit dicens [quomodo igitur] poſtea obijcit ad partem negatiuam, vbi inquit [cum verò multiplicem] in ſecunda parte deſtruit ponentes mathematica media inter ſpecies, & ſenſibilia. & hoc dup. primò contra illos, qui ponebant mathematica media, & à ſenſibilibus ſeparata, & hoc proponit ſic [item ſi quis] & contra hos obijcit tribus modis. primus eſt [pateo enim quòd ſimiliter] ſecundus [dubitauerit autem aliquis] tertius [ſimul autem] ſecundò contra ponentes mathematica in ſenſibilibus. proponit ita [ſunt autem quidam] deinde deſtruit hanc opinionem quatuor rationibus. quarum prima eſt [quibus accidentia] ſecunda [item duo ſolida] tertia [vt non eſſe immobilia] vltima eſt [& omnino cuius cauſa.]

Item vtrum ſenſibiles ſolùm ſubſtantias eſſe dicendum eſt, an prætes iſtas etiam alias. Et Tex.7.

vtrum vnum, an plura substantiarũ genera sunt, vt hi, qui dicunt formas & media, circa quę Mathematicas aiunt scientias esse. Quomodo igitur dicimus formas causas, & substãtias per seipsas esse, in superioribus sermonibus dictum est. Cũ verò multiplicem difficultatem habeant, non minus est incõueniens dicere quidem esse quasdam naturas præter eas, quæ in cœlo sunt, illas verò easdẽ, quas & sensibiles ponere, nisi quòd illa quidem sempiterna, hęc verò corruptibilia. Idealem nanque hominem & idealem equum, & sanitatem aiunt & nihil aliud: simile quid illis facientes, qui dicunt quidem esse Deos, sed formę similis hominibus: nec enim isti aliud faciebãt, nisi homines sẽpiternos: nec illi formas, nisi sensibilia sempiterna. Item si quis pręter formas, & sensibilia ponat media multas dubitationes habebit. Patet enim, quòd similiter, & lineę pręter etiam ipsas sensibiles erũt, & aliorum generum singula. Quare cùm Astrologia vna earũ sit, erit & cœlum aliquod pręter sensibile cœlũ, & Sol, & Luna, & cętera similiter, quę in cœlo sunt. At quomodo credendum est talibus? nam immobile nõ est rationabile esse. mobile autem & omnino est impossibile. Similiter & de quibus Perspectiua tractat, & quę in Mathematicis Harmonica. & hęc enim impossibile est pręter sensibilia esse propter similes causas. si enim sensibilia sunt media, & sensus, patet quod animalia etiam erunt eorum mediorum, & quidẽ corruptibilium.

Tex. 8. ¶Dubitauerit autem aliquis, circa quę entia oportet has scientias quęrere si enim in hoc differret solum à Geometria Geodęsia, quod hęc quidem eorum est, quę sentimus, illa vero non sensibilium est; patet quòd pręter Medicinam

dicinam erit aliqua ſcientia,& prçter quamcunque aliarum inter ipſam Medicinam,& hãc medicinam. At quomodo poſſibile eſt? etenim etiã ſalubria quçdam eſſent, prçter ſenſibilia, & ipſum ſalubre. Simul autem nec hoc verum eſt, quòd Geodçſia ſenſibilium, & corruptibilium magnitudinum ſit. corrumperetur enim illis corruptis. At neque ſenſibilium magnitudinum, neque circa hoc cçlum Aſtrologia eſſet. Nec enim ſenſibiles lineç tales ſunt, quales Geometria dicit. nil enim ſenſibilium ita in rectum atque rotundum. tangit enim circulus regulam, non ſecundùm punctum, ſed ſicut Protagoras dicebat, redarguens Geometras. nec motus, nec reuolutiones cçli ſimiles, de quibus Aſtrologia rationes facit. neque puncta eandem naturam, quam ſtellç habent ¶ Sunt autem quidam, dicentes eſſe quidem hæc, quç formarum, & ſenſibilium media dicitur, non tamen à ſenſibilibus ſeparata, ſed in eis. Quos quç impoſſibilia ſequuntur omnia quidem enumerare lõgi ſermonis eſſet. ſufficit autem talia ſpeculari. Non enim de his ſolum, vt ita ſe habeant, rationabile eſt, ſed patet, quòd etiam formas contingeret in ſenſibilibus eſſe. eiuſdẽ enim rationis vtraque hçc ſunt. Item duo ſolida in eodẽ loco neceſſe eſſet eſſe, non eſſe immobilia, in ſenſibilibus exiſtẽtia motis. Et omnino cuius cauſa quis ponet quidem eſſe ea, eſſe autem in ſenſibilibus? eadem enim, quæ prçdicta ſunt, abſurda ſequentur. erit nanque aliud quoddam cœlum prçter cçlum: niſi quòd non ſeparatum, ſed in eodem loco: quod impoſſibilius eſt. Tex. 9.

Argumentum cap. 6.

An genera sint principia, & horum magis vniuersalia, vel indiuiduo proxima quærit. proponit quæstionẽ dicens [& de principijs] deinde disputat quæstionem, & tria proponit. primò ostendit, quod ea, ex quibus primis aliquid componitur, sint principia, & elementa, & hoc tribus rationibus, harum prima est [vt vocis elementa] secunda [item etiam corpora] tertia [& ad hæc] postea obijcit ad partem contrariam tribus alijs. & prima est [quod si cognoscimus] secunda [& si entium] tertia [videntur autem] Præterea excludit quandam obiectionem dicens [aut verò non poßibile] secundò mouet hanc quæstionem, scilicet vtrum primò genera sint principia, vel alia. & proponit sic [& ad hæc si quam maximè] & circa hoc tria agit. primò inducit tres rationes probantes prima genera non eße principia. & prima est [si enim quoniam vniuersalia] secunda [item etiam media] tertia [adhuc magis] secundò inducit rationes ad ostẽdendum, quòd species vltimæ magis debent dici principia tribus medijs. proponit, & narrat primam rationem dicens [at verò & si principalis] secunda [item in quibus] vltima [item vbicunque] tertiò obijcit in contrarium, vbi inquit [rursus tamẽ quõ.]

Tex. 10 MAgna itaque de his dubitatio est, quonam modo ponendo, veritatem consequemur. Et de principijs, vtrum oporteat genera existimare elemẽta, & principia, an illa magis, ex qui bus inexistentibus quicquam primum est vt vocis elementa, & principia videntur ea esse, ex quibus primò omnes voces compositę sunt, sed non vox in communi. & designationum ea dicimus

mus elemẽta, quorum demonſtrationes in aliarum aut omnium, aut plurium demonſtrationibus inſunt. Item etiam corporum, & qui plura dicunt elementa eſſe,& qui vnum ex quibus cõponuntur, & ex quibus conſtant, principia eſſe aiunt. vt Empedocles ignem,& aquam, & quæ cum eis ſunt elementa ait eſſe, ex quibus inexiſtentibus entia ſunt: ſed non ea, vt genera entiũ ponit. Et ad hęc, ſi quis cęterorum quoque naturam velit conſiderare, veluti lectum ex quibus partibus, & quomodo compoſitus eſt, tunc eius naturam cognoſcit. Ex his itaque rationibus nõ eſſent principia genera entium. Cùm autem ſingula cognoſcamus per definitiones: principia vero definitionum genera ſint: neceſſe eſt definitorum etiam principia genera eſſe. Et ſi entium habere ſcientiam eſt ipſum habere ſpecierum ſcientiam, ſecundùm quas etiam dicuntur, ſpecierum principia ipſa genera ſunt. Videntur autem quidam etiam eorum, qui elemẽta entium ipſum vnum, aut ens, aut magnum, aut paruum dicunt, tanquam generibus eis vti. Aut vero non poſſibile eſt vtroque modo principia dicere: ratio nanque ſubſtantię vna. diuerſa verò erit, quę ſit per genera, definitio, & quę dicit, ex quibus inexiſtentibus. Et ad hęc, & ſi quàm maxime ipſa genera principia ſunt, vtrum prima generum arbitrandum ſit eſſe principia, an vltima, quę de indiuiduis prędicantur; etenim hoc dubitatur. Si enim quoniam vniuerſalia, magis principia ſunt, patet, quod ſuprema generum, hęc enim de omnibus dicuntur. Tot igitur principia entium erunt, quot prima genera ſunt. Quare & ipſum ens, & ipſum vnum principia, & ſubſtantię erũt; hęc enim de omnibus maxime entibus dicun-

tur. Non est autem possibile, neque ipsum vnum entium esse genus, neque ipsum ens. necesse etenim est vniuscuiusque generis differentias & esse, & vnamquanque vnam esse. impossibile verò est aut species generis de proprij differẽtijs prędicari, aut genus absque suis speciebus. Quare si vnum vel ens genus est, nulla differentia nec vnum, nec ens erit. at, si non genera, nec principia

Tex. 11 erunt: si quidem genera principia sunt. ¶ Item etiam media, cum differentijs collecta, erunt genera vsque ad indiuidua, nũc autem quędam videntur, quędam verò non videntur. Et ad hęc differentię magis principia, quàm genera. si igitur ista etiam principia, infinita, vt ita dicam, principia fiunt, & maxime si quis primum genus principium ponat. At verò, & si principalis species magis ipsum vnum est: vnum autem est, quod indiuisibile est: omne vero indiuisibile, aut secundùm quantum, aut secundùm speciem: prius autem, quod secũdum speciem est: genera autem magis diuisibilia in species: vnum erit profectò, quod vltimo prædicatur. non enim est homo genus singularium hominum. Itẽ in quibus prius, & posterius est, non est possibile, quod de his dicitur, aliquid præter hæc esse. vt puta si dualitas numerorum est prima, nõ erit aliquis numerus præter species numerorum: similiter neque figura præter species figuram. Quod si non horum, multo minus aliorum erunt genera præter species. horum enim maxime videntur genera esse: in indiuiduis verò non est hoc quidem prius, illud vero posterius. Item vbicunque hoc quidem melius, hoc vero deterius est, semper prius est, quod melius est. quare nihil horum genus esset. Ex his itaque magis apparent, quæ de indiuiduis

præ-

prędicantur quàm genera, esse principia. Rursus tamen quomodo oporteat ista existimare principia, nõ est facilè dictu. Principium enim, & causam esse oportet præter res, quarum principium est, & posse esse separatum ab eis. Tale quid autem esse præter singulare cur quisquam opinaretur, nisi quoniam vniuersaliter, & de omnibus prædicatur? At si propter hoc, quæ magis vniuersalia sunt, magis ponenda principia sunt. quare prima genera vtique principia sint.

Argumentum cap. 7.

Num aliqua vniuersalia sint à sensibilibus singularibus à materia, & forma separata inquirit: & an omniũ vna, & eadem substantia. secatur caput in tres partes; in prima, an vniuersalia sint separata à singularibus. proponit ibi [est autem consequens] deinde arguit, quòd sint separata dicens [si etenim non est] postea obijcit in contrarium [at si hoc necesse est] in secunda parte, vtrum aliquid sit separatum à compositis ex materia, & forma. ea est quæstio, [item quã maximè] deinde obijcit contra hoc, quòd poni posset nihil separatum esse ab his, quæ sunt composita ex materia, & forma, vbi ait [si igitur nihil] postea ad oppositum ita [si autem rursus] in tertia parte inquirit, an omnium existentium in vna specie, forma vna, & eadem. mouet dubitationem sic [& ad hæc vtrũ] postea probat, quòd non omnium sit vna duplici ratione. prima est [sed absurdum est] secunda [simul autem]

Est autem consequens his, & ad speculãdum omnium difficillima, maximeque necessaria Tex. 12

ria dubitatio, de qua præsens fit sermo. Si etenim non est quicquam præter singularia, singularia verò infinita sunt, quo possibile est infinitorum habere scientiam? quatenus.n.vnum quid, & idem, & quatenus vniuersale quid est, eatenus omnia cognoscimus. At si hoc necesse est, & oportet aliquid præter singularia esse, necesse erit, vt genera, aut vltima, aut prima sint præter singularia. hoc autem quod impossibile sit, paulò ante dubitauimus. Item, si quam maxime aliquid est præter totum, cùm quicquam de materia prædicetur, vtrum si aliqua species est, præter omnia esse aliquid oporteat, an prçter aliqua esse, & prçter aliqua non esse, an prçter nullum. Si igitur nihil præter singularia est, nihil intelligibile erit, sed omnia sensibilia: & scientia nullius erit, nisi quis sensum dicat scientiam esse. Item nihil esset sempiternum, nec immobile; sensibilia enim omnia corrumpuntur, & in motu sunt. At si nihil est sempiternum, neque generationem esse possibile est; necesse est enim aliquid esse id, quod fit, & ex quo fit, & vltimum horum ingenitum esse: siquidem stat, & ex non ente fieri impossibile est. Itẽ generatione & motu existente, necesse est, vt finis etiam sit; nec enim infinitus est aliquis motus, sed cuiusque est finis. & fieri non est possibile, quod factũ esse impossibile sit. quod autem factũ est, necesse est, vt sit, cùm primò factũ est. Item, si materia est, propterea quòd ingenita est, multo magis rationabile est ipsam substantiã esse, cùm illa existat, vt hæc sit. Si enim nec hæc erit, nec illa, nihil erit omnino. quod si hoc impossibile est, necesse est vt forma, & species aliquid præter totũ sit. Si autẽ rursus hoc aliquis ponet, dubiũ est de quibus-

hoc ponet & de quibus non quòd enim de omnibus nō est possibile,patet; non enim ponemus aliquam esse domum,præter domos singulares.

¶Et ad hæc vtrum vna erit omnium substantia,vtputa hominū. Sed absurdum est;non enim vnum essent omnia,quorum substantia vna, sed multa atque diuersa.sed hoc etiam inconueniēs est.Simul autem quomodo materia vnumquodque horum est, & est totum hæc ambo? Tex. 13

Argumentum cap. 2.

Omnium rerum an principia eadem, vel diuersa: & num eadem,vel diuersa principia sint corruptibilium, & incorruptibilium;inuestigat Arist ot. mouet dubitationem primam ibi [item de principijs] quod sint eadem numero probat dicēs [nam si specie sunt vnum] postea obijcit in contrarium, & ait [at verò si numero vnum] An verò diuersa sint principia rerum corruptibilium, & incorruptibilium,proponit ita [vtrum eadem corruptibilium, & incorruptibilium], & obijcit probando, quòd non sint eadem ibi [si enim eadem] deinde excludit solutionem poetarum theologorum, quam narrat sic [quicunque igitur] & destruit his verbis [manifestum autem est] postea disputat contra responsionem quorundam philosophorum naturalium. primò recitat eorum rationem sic [ab illis verò] secundò dat responsionem his verbis [Empedocles nanque] & improbat rationem Empedoclis tripliciter. primò ita [uidebitur autem] secundò [unde, & accidit ei] ultimò,ubi inquit [similiter nec amicitiam] postremò probat dupliciter principia corruptibilium, & incorruptibilium esse eadem prima ratio est [quòd si diuersa principia] secūda [item nemo conatus.]

Tex. 14 ITem de principijs hoc etiam aliquis dubitauit, nam si specie sunt vnnm, nihil erit numero vnũ, nec ipsum vnũ, & ipsum ens. Ipsumque scire quomodo erit, si non aliquod vnum in omnibus erit? At verò si vnum numero, quodque principiorum vnum, & non, vt in sensibilibus, alia aliorum, vtputa huius syllabæ cum specie sit eadem, etiam principia specie eadem sunt; etenim hæc numero alia sunt. Quòd si non ita, sed principia entium numero sunt vnum, non erit præter elementa aliquid aliud; numero enim vnum dicere, aut singulare, nil differt. ita. n. singulare dicimus, quod vnum numero est: vniuersale verò, quod in his. quemadmodum si vocis elementa, eò quod vnum numero est, determinata essent, necesse esset tot omnes literas esse, quot elementa, cum non essent duo, aut plura eadẽ.

Tex. 15 ¶ Nihilo autem minor dubitatio & à præsentibus, & à prioribus prætermissa est, vtrum eadem corruptibilium & incorruptibiliũ principia sint, an diuersa. Si enim eadem sunt, quomodo hæc quidem incorruptibilia, hæc verò corruptibilia sunt, & propter quã causam? Quicunque igitur circa tẽpora Hesiodi fuerunt, & cuncti Theologi, solùm quoad sibi persuaderent, curæ habuerunt, nos autẽ contempserunt. Cùm enim principia Deos facerent, & ex Dijs fuisse dicerent, quęcunque nõ gustarunt nectar, & ambrosiam, mortalia dicunt fuisse. Manifestũ autẽ est, quod sibiipsis hæc nomina cognita dicentes, talesq; afferentes causas, supra vires nostras dixerunt; nam si voluptatis gratia ea attigerunt, nequaquam sunt ipsis eis esse causa nectar, & ambrosia, quòd si ipsius esse gratia, quomodo essent sempiterni, cùm alimento indigerẽt? Sed de his, quæ fabulo

sè & sophisticè dicuntur, non est dignum accuratè considerare, Ab illis verò, qui per demonstrationem dicunt, petere oportet, ac interrogare, cur cùm ex eisdem sint, hæc quidem entiũ sempiterna natura sunt, hæc verò corrumpuntur? cũ autem neque dicant causam, neque rationabile sit ita se habere, patet, quòd non sunt eorum eadem principia, neque causæ. Empe. nanque, quẽ quis maxime sibi ipsi putauerit consona dicere, is quoque idem passus est; ponit enim quodam principium corruptionis causam, contentionem. nihilominus tamen & hæc videbitur generare, præter Deum. dicit enim.

Ex quibus omnia, quæ erant, quæ sunt, quæque in posterum erunt,
Ac arbores pullularunt, & uiri, ac mulieres,
Feræ, alitesque, & pisces in aqua nutriti,
Ac Dij longæui.

At etiã absq; his patet. nã, si non inesset in rebus cõtẽtio, vnũ omnia, vt ait, essent, cũ enim cõueniãt, tũc extima statuitur cõtentio. Vnde & accidit ei felicissimũ Deũ minus sapientem cęteris esse; nõ enim cognoscit omnia elementa: cõtentionẽ nãq; nõ habet. cognitio aũt similis simili.
Terra enim, ait, *terram inspicimus, aquam uerò aqua:*
Aethere autẽ athera diuum, sed igne ignè manifestũ:
Ac amicitia amicitiam, & contentionem contentione perniciosa.

Sed vnde sermo digressus est, hoc est manifestum, quod accidit ei, contentionẽ nõ magis corruptionis, quàm ipsius esse causam esse. similiter nec amicitiam ipsius esse. cum enim congreget in vnum, corrumpit cætera. & simul ipsius transmutationis nullam causam dicit, nisi quòd ita natura aptum est. ait enim:

Magna contentio in membris nutrita fuit.
Ac ad honores ascendit tempore perfecto.
Quod eis cũ alternũ sit, amplũ processit iusiurandũ.

Tanquam necesse sit quidem trãsmutari, causam tamen necessariò nullam manifestat. tantum tamen sibi ipsi consentaneè dicit, quod non facit hæc quidem entium corruptibilia, hæc verò incorruptibilia, sed omnia corruptibilia, præter elementa. Quę autem dicitur nunc dubitatio est, cur si omnia ex eisdem sunt, hęc quidẽ sunt, hęc verò non. Quòd igitur non sint eadem principia, hęc demũ dicta sint. Quòd si diuersa principia sunt, vna quidem dubitatio est, vtrum incorruptibilia etiam ista erunt, an corruptibilia. Si enim corruptibilia, patet, quod necesse est ea quoque ex aliquibus esse, omnia enim in illa, ex quibus sunt, corrumpuntur, quare accidit principiorum alia esse principia priora. hoc autem impossibile, siue statur, siue in infinitum progreditur. Item, si principia adimentur, corruptibilia quomodò erunt? Quòd si incorruptibilia sunt, cur ex his quidem cùm incorruptibilia sint, corruptibilia erunt; ex alteris verò incorruptibilia? hoc enim non est rationabile, sed aut impossibile est, aut multis indiget rationibus. Item nemo conatus est alia ostendere, sed eadem omnium principia dicunt, & quod primo dubitatum est, tanquam paruum quidam putantes, pręterеunt.

Argumentum cap. 9.

Vtrum unum, & ens sint omnium rerum substantia, & principium Arist. inquirit. diuiditur caput in tres partes. in prima mouet dubitationem. in secunda narrat opinionem ad utranque partem, vltimò reci-

tat rationes. monet dubium his verbis [omnium autē & ad speculandum] narrat opiniones ad utranque partem his uerbis [quidam .n. illo] deinde [alij uerò genere] scribit rationes. & primò pro Platone, & Pythagora sic [accidit autē, quòd si quis] postea pro parte contraria dupliciter. prima ratio est [at uerò si quid] secunda [item si ipsum unum indiuisibile] quā soluit dicens [sed cum ipse molestè] postremò ostendit difficultatem, qua adhuc remanet Platonicis post prædictam solutionem ita [sed quomodo ex uno tali.]

Omnium autem & ad speculandum difficillimum, & ad cognoscendam veritatem maxime necessarium est, vtrum ipsum ens, & ipsum vnum substātiæ entium sint, & non aliquid aliud vtrunque eorum sit, sed hoc vnum, illud vero ens sit: aut oporteat, quid nam sit ipsum ens, & ipsum vnum quærere, tanquam altera natura subiecta. Quidam enim illo, quidam verò hoc modo putant naturam habere; Plato nanque, ac Pythagorici non esse aliud quid ipsum ens, nec ipsum vnum aiebant, sed hoc eorum naturam esse tanquam substantia idem vnum; & ens esset. Qui autem de natura tractarunt, vt Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit, quòd vnum est ens; videri nanque possit dicere hoc amicitiam esse: causa enim hęc omnibus est, vt vnum sint. Alij vero ignem, & alij aerem aiunt ipsum vnum, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse, & facta esse. Similiter, & qui plura elementa ponunt. necesse enim & his est tot esse dicere ipsum ens, & ipsum vnum, quot aiunt principia esse. Accidit autem, si quis non ponet esse aliquam substantiam ipsum vnum, & ipsum ens, nec aliorum vniuersalium Tex.16

quicquam esse; hæc enim vniuersalia maximè omnium sunt. Quòd si nō est aliquid ipsum ens, & ipsum vnum, multo minus quicquam aliorū sit præter ea, quæ singularia dicuntur. Item, si ipsum vnum non sit substantia, patet, quòd nec numerus erit tanquam natura alia separata ab entibus; numerus enim vnitates, vnitas verò vnum quid est. Quòd si quid est ipsum vnum, & ipsum ens, necesse est eorum substantiam esse vnum & ens: non enim aliquid aliud vniuersaliter prædicatur, sed eadem ipsa. At verò si quid erit ipsum ens, & ipsum vnum, magna dubitatio est, quonam modo aliquid aliud præter hæc erit. dico autem quomodo entia erūt plura vno. quod enim aliud ab ente est, non est. quare secundùm Parmenidis rationem necesse est accidere omnia entia esse vnum, & hoc esse ens. Vtroque autem modo difficile est; siue enim vnum non sit substantia, siue ipsum vnum sit, impossibile est numerum esse substantiam. Si igitur non sit, dictum est prius quare. Si autem sit, eadem ac de ente dubitatio est. ex quo enim & præter ipsum vnum erit aliud vnum, necesse profectò est nihil esse. omnia verò entia, aut vnum, aut plura, quorum vnumquodq; vnum est. Item, si ipsum vnum indiuisibile, secundùm quidem Zenonis positionem nihil vtique fuerit. Quòd enim neque additum, neque demptum facit aliquid maius, id non esse entium aiunt, tanquam ens magnitudo sit. & si magnitudo corporalis: hæc namque omniquaque ens. cætera verò quodammodo quidem addita facient maius, quodammodo verò nihil: vt superficies & linea facient; punctum verò, & vnitas minimè. Sed cum ipse molestè speculetur, ac contingat aliquid indiuisibile esse,

esse, sic ad illum habetur aliqua rñsio. huiusce-modi nanque additum non maius, sed plus effi-cit. Sed quomodo ex vno tali, aut pluribus magnitudo erit? simile nanque est, ac si dicatur ex punctis lineam esse. Quod si quis ita putat, vt quemadmodum quidam dñt, ex ipso vno, & alio quodam non vno numerus fiat, nihilominus tñ quærendũ est, cur, & quomodo quandoq; numerus, qñq; magnitudo erit. ꝙ sit, si ipm nõ vnũ inæqualitas, ac eadẽ natura erat. Nec.n. apparet, quo pacto ex vno, & ista, neq; quo pacto ex aliquo numero, & ista magnitudines fieri queant.

Argumentum cap. 10.

Numeri, & Magnitudines an substantia rerũ sint, & principia. secatur caput in tres partes. in prima Arist. dubitat de hoc dicens [his autem consequens dubitatio vtrum numeri] postea probat numeros esse substantias rerum, vbi inquit [nam si non sunt] & ostendit quomodo Philosophi secuti fuerint prædictas rationes ita [quare plures quidẽ] deinde arguit in cõtrarium quatuor rationibus, quarum prima est [at si hoc] secunda [item videntur] tertia [& ad hac similiter] vltima [ad hac enim quæ dicta sunt.]

HIs autem consequens dubitatio est, vtrum numeri, & corpora, & superficies, & pũcta aliquæ substantiæ sint, an non. Si enim nõ sunt, fugit nos quidnã ipsum ens, & quæ entium substantiæ sint. Passiones enim, & motus, & quæ ad aliquid sunt, ipsęque dispositiones, ac rationes nullius substantiam significare vidẽtur. cuncta, etenim de aliquo subiecto dicũtur, nihilque ho-rũ ipsum quid est. Quæ verò maxime substantiã Tex. 17

videan-

videātur significare, sunt aqua, terra, & ignis, ex quibus composita corpora consistunt. horum autem caliditates quidē, & frigiditates, & huiusce modi passiones non substantię sunt. corpus verò solùm, quod hæc patitur, permanet, tanquam aliquod ens, & aliqua existens substantia. At verò corpus minus est substātia, quàm superficies, & superficies quàm linea, & linea quàm vnitas, & punctū; his enim corpus definitur. & hæc quidē videtur posse sine corpore esse, corpus verò absque his impossibile esse. Quare plures quidē, & Antiquiores substantiam quidē & ens, putabāt esse corpus, cętera verò huius passiones: vt & principia corporū entium essent principia. Posteriores verò, & illis sapientiores habiti numeros. Quemadmodum itaque dicimus. si hęc nō sunt substantiæ, nulla substantia, nec aliquod ens omnino est; quæ enim eis accidunt, non conuenit entia nominare. At si hoc quidem conceditur, quòd lōgitudines, & puncta magis, quàm corpora substantię sint, at qualia corpora hęc sint, non videmus (in sensibilibus nanque impossibile est esse) non erit profectò vlla substātia. Item videntur hæc omnia dimensiones corporis esse, hoc quidem ad latitudinem, hoc verò ad profunditatem, illud porrò ad longitudinem. Et ad hæc similiter inest in solido quæcunque figura. Quare si nec in lapide Mercurius, nec in cubo dimidiū cubi, sic vt disterminatum, ergo nec superficies. nam si quæcunque, & ea profectò sit, quæ dimidium disterminat, eadē autem ratio & de linea, puncto, & vnitate est. Quare si corpus maxime substantia est, hæc autē corpore magis, hæc verò non sint. neque substantiæ quædam sint, fugiet nos profectò quid nam sit ens, quæve entium

substan-

substantia est. Ad hæc enim, quæ dicta sunt, etiã quæ circa generationem, & corruptionem acci dunt inconuenientia. Videtur enim substantia, cum antè non existens, nunc sit, aut cum antea existens, postea non, cum generatione & corruptione hęc pati. At puncta, lineas, & superficies, neque fieri, neque corrumpi contingit, cum quãdoque sint, quandoque verò nõ sint. Cùm enim tangant, aut diuidantur corpora, quãdoque vna, cùm simul tangunt, quandoque duæ, cùm diuiduntur, fiunt. quare neque iam cõpositis, sunt, sed corruptæ sunt: & diuisis, sunt, cùm antea nõ essent; punctum nanq; indiuisibile, non est diuisum in duo. Cæterum, si generãtur, & corrũpuntur, ex aliquo fiunt. Similiter autem se habet & circa Nunc, quod est in tpe; nec hoc enim cõtingit generari, & corrũpi. sed tñ aliud esse semper videtur, cùm non substantia aliqua sit. Patet autem, quod etiã circa puncta, lineas, & superficies similiter se habet; eadem enim ratio est, cuncta nanque similiter, aut fines, aut diuisiones sunt.

Argumentum cap. 11.

Quærit Arist. an præter mathematica, & sensibilia sint aliqua rerum species separatæ; & an prima rerũ principia sint actu, uel in potentia, uel uniuersalia, uel singularia. mouet primum hanc quæstionem in prima parte ita [omnino aũt aliquis dubitabit] postea probat species esse ponendas præter sensibilia sic [si. n. propterea] deinde obijcit in contrarium sic [at uerò si ponemus] in secunda parte duo tractat, primò an sint in potẽtia, uel actu. & hoc dubitat ibi [his autẽ prope est dubitare] quòd sint in potentia, arguit ib. [si n. alio quodã modo] postea obijcit in contrarium sic [quòd si

elementa] secundò an vniuersalia, vel particularia proponit ibi [& vtrum vniuersalia] & quòd non sint vniuersalia, ita probat [nam si vniuersalia] postea in contrarium arguit his verbis [quòd si nō vniuersalia.]

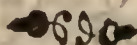
Tex.18 OMnino autē aliquis dubitauit, quare oportet alia quædam præter sensibilia, & media quærere, vtputa eas, quas ponimus formas. Si enim propterea ꝙ mathematica quidem ab his, quæ hic sunt, alio quodam differunt, in eo sanè, ꝙ plura eiusdem speciei sunt, nihil differunt. & ideo non erunt eorum principia, numero determinata; sicuti etiam literarum quæ hic, numero quidem non sunt omniū principia determinata, sed specie, nisi quis huius syllabæ, & huius vocis accipiat; harum enim numero etiā determinata erunt. similiter etiam de medijs; infinita etenim etiam illic sunt, quæ eiusdem speciei sunt. Quare, si præter sensibilia, & mathematica non sint alia quædam, qualia dicunt quidam formas esse, non erit vna numero, & specie substantia: nec entium principia aliqua numero aliquot, sed specie erunt. Si itaque hoc necessarium est, & formas propterea necesse est esse; etenim quāquam non bene declarent, qui hæc dicunt, hoc tamen est, quod volunt: & necesse est eis hoc dicere, quòd formarum vnaquæque substantia quædam sit, & nulla secundùm accidens. At verò si ponemus formas esse, & principia vnum numero, non specie esse, diximus quæ impossibilia necesse est accidere.

Tex.19 ¶ His autem propriè est dubitare, vtrum potentia, an alio quodam modo elemēta sint. Si enim alio quodam modo, erit aliquid aliud principijs prius; potentia nanque prior illa causa est. non

est autem necesse, vt omne; quod potentia est, illo modo se habeat. Quòd si elementa potentia sunt; contingit nihil entium esse: possibile enim est esse, etiam quod nondum est: fit enim quòd non est; sed nihil eorum fit, quæ esse impossibilia sunt. Et has itaque de principijs dubitationes necesse est dubitare. ¶Et vtrum vniuersalia sint, an, vt dicimus, singularia. Si enim vniuersalia, non erunt substantiæ; nihil enim communiũ quod quid, sed quale quid significant, sed substantia quod quid. Quòd si quod communiter prædicatur, quod quid sit, & exponi possit, multa animalia erunt ipse Socrates, & homo, & animal. si singula quidem, quòd quid, & vnum significant. Si igitur principia vniuersalia sunt, hæc accidunt. Quòd si non vniuersalia sint, sed vt ipsa singularia, non erunt scibilia; ipsius enim vniuersalis omnium scientiæ sunt. quare erunt alia principia priora de principijs vniuersaliter prædicata, si sit quidem eorum futura scientia. Tex. 20

ARI-

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM Liber Quartus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1. usque ad 6. docet scientiam hanc uersari circa ens, inquantum ens, circa substantiam, & accidens, unum, & multa, & omnia contraria.

A tex.7. usque ad 8. dubitat an unius scientiæ sit considerare de substantia, & de principijs, & soluit.

A tex.8. usque ad 29. probat de primo demonstrationis principio oportere primum philosophum differere, & quale sit, exponit, & quo antiqui circa considerationem talis principij errauerunt, declarat.

Argumentum cap. 1.

Scientiam Metaphys. uersari circa ens, & circa substantiam, & accidens, tanquam eius æquatum subiectum probat Arist. secatur caput in duas partes. in prima tria aguntur: primò aliquam esse scientiam, cuius subiectum sit ens, ubi inquit, [est quidem scientia] secundò declarat hanc non esse aliquam particularium scientiarum sic [hæc autem nulli earum] ultimò ostendit eam esse scientiam, quæ præ manibus habetur dicens [cum aut principia] in secunda parte soluit hanc

qua-

quæstionem, s. an huius scientiæ sit consideratio de substantijs, & accidentibus. primò probat esse proprium eius considerare & de substantijs, & de accidentibus, ubi inquit [ens autē cum multipliciter] secundò quòd principaliter de substantijs his uerbis [ubique autem propriè] ultimò quòd de omnibus substantijs ita [omnis autem generis]

ST scientia quædam, quæ speculatur ens, prout ens est, & quæ ei per se insunt: Hæc autem nulli earum, quæ in parte dicuntur, eadem est; nullæ nanque cęterarum vniuersaliter de ente, prout ens est, considerant, sed eius aliquam partem abscidentes, quod ei accidit speculantur, vt Mathematicæ scientiæ. Cum autem principia & supremas causas quæramus, patet quòd alicuius naturę per se necesse est eas esse. Si igitur illi etiam, qui entium elementa quærebant, ista principia quærebant, necesse est etiam elementa entis non secundùm accidens esse, sed prout entia sunt. Quare nobis quoque entis, prout entis, primas causas accipiendū est. Tex. 1.

¶ Ens autem multipliciter quidem dicitur, verū ad vnum, vnamque quandam naturam, & non æquiuocè, sed quemadmodū omne salubre ad sanitatem, quoddam eò quòd conseruat: quoddam, eò ꝙ facit. quoddam, eò ꝙ signum sanitatis: quoddam verò capax eius est. Et medicinale ad medicinam: quoddam enim, eò quòd habet medicinam, medicinale dicitur: quoddam, propterea ꝙ natura aptum ad eam sit: quoddā, propterea ꝙ opus medicinæ sit. eodē modo cętera quoq; accipiemus. Ita & ens multipliciter quidem dicitur, sed totū ad vnum principiū: quæ- Tex. 2.

dam

dam enim, quoniam substantiæ, entia dicuntur: quædam, quoniam passiones substantiæ: quædã, quoniam via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut affectiua, aut generatiua substantiæ, siue eorũ, quæ ad substantiam dicuntur, aut ad aliquorum ex his negationes, aut substantias. Quare & ipsum non ens, esse non ens dicimus. Quemadmodum igitur sanorum omnium vna scientia est, ita & de cęteris est. Non enim solum eorum, quæ secundum vnum dicuntur, verùm etiam eorum, quæ ad vnam naturam dicuntur, vnius scientiæ est speculari; etenim hæc etiam quodammodo secũdum vnum dicuntur. Patet itaque vnius esse, & entia prout entia, speculari. Vbique autem proprie primi, & ex quo cętera pendent, & propter quod dicuntur, scientia. Quòd si hoc substantia est, oportet profectò, vt substantiarum principia, & causas Philosophus habeat. Omnis autẽ generis, & sensus vnus vnius, & scientia: velut Grammatica, vna existens, omnes voces speculatur. Quare entis quoque quot species sunt, & species specierum speculari vnius scientiæ genere est.

Argumentum cap. 2.

Quòd ad hanc scientiam spectet consideratio entis, & vnius, iuxta quorum diuisionem sumuntur esse philosophiæ partes. quòd hæc scientia consideret de vno, narrat dicens [si itaque ens] & probat dupliciter. primò [idem enim vnus homo] secundò [item cuiuscunque substantia] postea ait, quòd Philosophi est considerare de partibus vnius dicens [quare quot vnius species] quòd autẽ philosophia distinguatur ẽm partẽ entis declarat sic [atq; tot philosophiæ partes.].

SI itaque ens, & vnum idem, ac vna natura sunt, propterea quod se inuicem sequũtur, quemadmodum principium, & causa, sed non quòd vna ratione significantur, nihil quidem refert, si etiam similiter putabimus, quinimmo magis proderit; Idem enim vnus homo, & ens homo, ac homo. & non significat diuersum aliquid secundum dictionem repetitam, idest homo & homo, & vnus homo. Patet autem, quòd non separatur ens, nec in generatione, nec in corruptione, similiter & in vno. Quare manifestum est, quod additio in his idem significat, & quòd vnum nihil aliud est præter ens. Item cuiusque substantia vnum est, non secundùm accidẽs: similiter & ipsum ens quodvis. Quare quot vnius species, totidem & entis sunt, de quibus ipsum quid est speculari, eiusdem genere scientiæ est. dico autem vtputa de eodem, & simili, cæterisque huiuscemodi. ferè autem omnia contraria ad hoc principium reducuntur. ¶Considerata sunt autem hæc in electione contrariorum. Atque tot philosophiæ partes sunt, quot substantiæ. quare necesse est, vt aliqua earum prima, & alia sequens sit. sunt autem subinde habentiá genera, ipsum vnum & ens: quare etiam scientiæ sequentur ista. Philosophus nanque est, vt ille, qui Mathematicus dicitur; & hæc enim habet partes. ac prima quædã, & secũda sciẽtia est. cęteræ quoque consequenter in Mathematibus. Tex. 3. Tex. 4.

Argumentum cap. 3.

Vnum, & multa, & quæcunq; opposita ad eandẽ scientiam, attinere, & quo docet Arist. & primã philosoph. ã considerare omnia cõtraria, quorũ speculatio

ad nullam scientiam particularem attinet. diuiditur caput in duas partes. in prima narrat multa, primò quòd considerare de oppositis pertineat ad hanc scientiam, ubi inquit [cæterum cum unius] modus autem, quo philosophus habet de ipsis contrarijs, & oppositis determinare est, ub inquit [quare cum unum multipliciter] in secunda parte probat, quòd de omnibus prædictis Phylos. debet considerare. & hoc proponit ita [& philosophum est de omnibus] & ostendit tribus rationibus, quarum prima est [cum itaque unius prout unius] secunda [signum autem est] tertia [item contrariorum altera] postremò inducit quoddam corollarium ex prædictis, ubi ait [& propterea non est geometræ]

COeterum, cum vnius sit opposita speculari, vni verò opponitur pluralitas, negationẽ quoque, & priuationem vnius est speculari: propterea quòd vtroque modo vnum speculatur id, cuius est negatio, aut priuatio, siue quæ simpliciter dicitur, quod non inest illi, siue alicui generi. ibi siquidem vni differentia est, præter illud, quod in negatione: negatio nanque absentia illius est, in priuatione verò & subiecta quædam natura fit, de qua priuatio dicitur. vni autem pluralitas opponitur. quare etiam prædictis opposita, diuersum, dissimile, & inæquale, & quæcunq; alia, quæ aut secundum eadem dicuntur, aut secundùm pluralitatem, & vnitatem cognoscere dictæ scientiæ est. ex quibus vnum quidẽ est, & ipsa contrarietas. contrarietas enim differentia quædam, differentia verò diuersitas Quare cum vnum multipliciter dicatur, hæc quoq; multipliciter quidem dicentur. Vnius tamen est cuncta cognoscere, non enim si multipliciter, ideo al-

terius. ſed ſi neque ſecundum vnum, neque ad vnum rationes reducuntur, tunc alterius. Cum autem ad primum cuncta reducuntur, vtpura quotcunque vnum dicuntur ad primum vnum ſimiliter de eodem, & diuerſo & contrarijs dicẽdum ſe habere. Quapropter diuidendo quoties ſingula dicuntur, ſic attribuendum eſt ad primum in vnoquoque prædicamento, quomodò ad illud dicitur; quædam enim eò quòd habent illud, quædam eo, quod faciunt, quædam ſecundùm alios huiuſcemodi modos dicentur. Manifeſtum itaque, quod in dubitationibus dictũ eſt, vnius eſſe tam de his, quàm de ſubſtantiam rationem habere. hoc autem vnum erat eorum, quæ in dubitationibus diximus. ¶ Et Philoſophi eſt de omnibus poſſe ſpeculari. Si enim non Philoſophi, quis erit, qui conſiderabit, ſi idem Socrates, & Socrates ſedens? aut ſi vnum vni contrarium? aut quid eſt contrarium, aut quoties dicitur? ſimiliter de cęteris quoque huiuſcemodi? Cum itaque vnius, prout vnius, & entis prout entis, hæ per ſe paſſiones ſint, & non prout numeri, aut lineæ, aut ignis; patet, quod illius ſcientiæ eſt, & quid eſt, cognoſcere, & accidentia eis. Et non in hoc errant, qui de his conſiderant, tanquam nõ philoſophantes, ſed quoniã ſubſtãtia, de qua nihil ſciunt, prior eſt. Nã, quemadmodũ & numeri, prout numerus eſt, propriç paſſiones ſunt, vt imparitas paritas, commenſuratio, æqualitas, exceſſus defectus, & hæc tũ abſolutis, tum mutuo relatis inſunt numeris, ſimiliter ſolido, & immobili & mobili, & leui & graui aliqua propria ſunt, ita & enti prout ens eſt, quædã propria ſunt. & hęc ſunt, de quibus veritatẽ cõſiderare Philoſophi eſt. Signũ autem eſt, ꝙ Dialecti- Tex. 5.

ci, & Sophistæ eandem quidē, quā Philosophus subeunt figuram. Sophistica enim apparens solùm Sapientia est. Dialectici quoq; de omnibus disputant, ens verò cōmune omnibus est. Disputant autem de his, s. eò ꝙ hæc propria Philosophiæ sunt; circa idem enim genus Sophistica, & Dialectica versatur cum Philosophis. verùm Philosophiæ ab hac quidē modo potestatis, ab illa verò electione vitæ differt. Dialectica autem est tentatiua, de quibus Philosophia est cognitiua: Sophistica verò apparens, existens verò minimè.
Tex. 6. ¶ Item contrariorum altera coordinatio priuatio est, & cuncta ad ens & non ens, & vnum & pluralitatem reducuntur, vtputa status quidem vnius est, motus verò pluralitatis. Entia vero, & substantiā ferè cuncti concedunt ex contrarijs cōpositam esse; omnes etenim principia aiunt esse contraria quidam par & impar, quidā calidū & frigidū, quidā finem & infinitum, quidā amicitiā & contentionem. cętera quoq; omnia videntur reducta ad vnū, & pluralitatem, accipiatur.n.reductio à nobis, principia verò & omnino, & quæ ab alijs, in hæc tanquàm in genera cadunt. Manifestū itaq: ex his etiā est, ꝙ vnius sciētiæ est ens, prout ens est, speculari. Cuncta etenim, aut contraria, aut ex contrarij; principia verò contrariorū, vnum & pluralitatis. hæc autem vnius scientiæ, siue ſm vnum dicantur, siue nō: sicuti fortassis & veritas se habet. Et quamuis vnum multipliciter dicatur, ad primum tamen cętera reducentur, & contraria similiter. Ac propterea & si ens, aut vnum non est vniuersale, & idem in omnibus, aut separatum, sicuti fortassis non est, hæc nihilominus ad vnum, illa verò cōsequenter. Et propterea non est Geometræ quid
con-

contrarium, aut perfectum, aut vnum, aut ens, aut idem, aut diuersum sit, speculari, nisi ex supposito. Quòd igitur vnius scientiæ est ens, prout ens est, & quæ ei prout enti insunt speculari, manifestum est, & ꝙ non solùm substantiarũ, verùm etiam eorum, quæ substantijs insunt, eadem speculatiua est, ac illorum, quæ dicta sunt, & de priori & posteriori, & genere & specie, & toto, & parte, cęterisq; huiuscemodi.

Argumentum cap. 4.

An ad hanc scientiam pertineat considerare prima principia demonstrationis, disputat, deinde aßerit ea esse à primo Philos. demonstranda, & etiam exponit principium quale sit. primò dubitationẽ mouet ibi [dicendum est autem] deinde soluit his verbis [patet vtique] postea confirmat talem solutionem esse veram dup. primò sic [omnibus enim secundò [propter quod nemo] his narratis excludit errores aliquorum sic [sed naturalium] vltimò infert conclusionem principaliter intentam, scilicet quòd Philos. erat considerare de omni substantia, dicens [quòd itaque Philosophi] sed quòd Philos. consideret primum principium narrat his verbis [decet autem illum] deinde ostendit quid sit principium firmißimum, siue certißimum dicens [omnium autem certißimum] vltimò declarat quomodo ab aliquibus circa prædictum prnicipium sit erratum. & hoc dup. primò contradicentibus prædicto principio, vbi inquit [sunt autem quidam] secundò his, qui volebant illud demonstrare, sic [conantur autem quidam] & præterea docet quomodo demonstratur, ita [est autem etiam]

Dicendum autẽ est, vtrum vnius, an alterius scientiæ est de hisce, q̃ in Mathematibus di- Tex. 7.

gnitates nominantur, & de substantia speculari. Patet itaque, quod vnius est, & eius, quæ philosophi est, cōsideratio. Omnibus enim entibus insunt, sed non alicui generi separatim ab alijs. & omnes quidem vtuntur, quia entis, prout entis sunt. vnumquodque autem genus ens. at eatenus vtuntur, quatenus eis satis est. hoc autem est, quantum illud continet genus, de quo demōstrationes afferunt. Quare, cum pateat quòd, prout entia sunt, eis insunt (hoc nanque his commune est) illius de his speculatio est, cuius est potente, prout ens est, cognoscere. Propter quod nemo eorum, qui particulariter considerant, conatar aliquid de his, siue quatenus vera, siue non, dicere; nec enim Geometra, nec Arithmeticus, sed naturalium quidem merito hoc facientes. soli nanque putabant & de tota natura, & de ente considerare. Cùm autem aliquis adhuc superior Naturali sit (natura nanque vnum quoddam entis genus est) illius vniuersalis, & circa primam substantiam speculatiui profectò fuerit de his etiam consideratio. est autem Naturalis sapientia quædam, sed non prima.

Tex. 8. ¶Quęcunque verò quidam eorum, qui de veritate dicunt, quo nam modo oportet admitti, dicere conantur, propter ignorantiam Resolutiorum hoc faciūt; oportet enim accedere hęc edoctū. sed nequaquā, dum audiunt quęrere. Quòd itaque Philosophi, & eius, qui de tota substantia, quò ad natura fert, speculatur, etiā de principijs syllogisticis est considerare, manifestum est. Decet autem illum, qui maxime circa quodque genus cognoscat, vt dicere habeat certissima rei principia. quare & illum, qui de entibus, prout entia, omniū certissima, hic autem est Philo-

loso-

losophus. Omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimum etenim, vt huiuscemodi sit, necesse est. circa nanque illa, quę non cognoscunt, decipiűtur omnes. Et non ex suppositione: quod enim necesse est illum habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio, quod autem cognoscere illum necesse est, qui aliquid cognoscat necesse est, vt veniat habens illud. Quòd igitur tale principium omnium certissimum est, patet Quid autem illud sit, deinceps dicamus. ¶ Idem enim simul inesse, & non inesse eidem, & secundùm idem, impossibile est & quęcunque alia annotaremus, sint ad Logicas difficultates annotata. hoc autem omnium est principiorum certissimum; habet etenim dictam annotationem. Impossibile nanque est quempiam idem putare esse; & nõ esse, quemadmodum quidam Heraclitum dicere arbitrabantur; non enim necesse est quęcunque quis dicat, ea etiam putare. Quòd si non contingit inesse eidem contraria: annotentur autem à nobis etiam huic propositioni consueta contraria verò opinio opinioni est, quæ contradictionis est. Et patet, quòd impossibile est simul eundem idem arbitrari esse, & non esse; simul etenim haberet opiniones cõtrarias, qui de ea re haberetur mendax. Quare omnes demonstrantes ad hanc vltimam opinionem reducunt; natura etenim hæc cęterarum quoque dignitatum omnium principium est. Sunt autem quidam, qui, vt diximus, ipsi quoque dicunt, contingere idem esse, & non esse & ita arbitrari. vtuntur autem hac oratione multi quoque eorum, qui de natura tractant. Nos autem nunc accepimus, tanquam impossibile sit, Tex. 9.

de eodem simul esse & non esse. & per hoc mõstrauimus, ꝙ certissimum hoc cunctorum principiorum est. conantur autem quidam hoc quoque probare propter ignorantiam. Est etenim ignorantia, nescire quorũ oportet quærere demonstrationem, & quorum non; etenim omnino impossibile est omnium esse demonstrationem. in infinitum nanque progrederetur: quare nec hoc modo esset demonstratio. Si autem aliquorum non oportet quærere demonstrationẽ, quod magis principium esse tale iudicarent, dicere non haberent. Est autem ẽt de hoc demõstrare, redarguendo ꝙ impossibile est, dũmodo aliquid dicat, qui dubitat. Quòd si nihil, ridiculum est quærere rationem ad eũ. qui nullius habet rationem, quatenus nullã habet rationem. similis nanque plantę talis est, prout talis est. De mõstrare verò redarguẽdo, dico differre à demõstratione. quia qui demõstraret, videretur petere quod à principio, cũ autem alia huiusce causa sit, redargutio, & non demonstratio.

Argumentum cap. 5.

Quo principio procedendũ sit contra negantes primum principium, præmittit Arist. deinde rationibus asserit contradictoria non posse simul verificari; quomodo procedendum sit, proponit igitur ibi [principiũ verò ad hæc omnia] postea ostendit contradictoria non esse & singulariter, & vniuersaliter: singulariter ibi [primò igitur] deinde uniuersaliter. sed primo narrat aliqua necessaria ad propositum ostendendum dicens [item si homo] postea adducit septem rationes ad probandum intentum. quarum prima est [necesse igitur si quid est uerum] & excludit quandam cauillationem

tionem sic [si ad interrogatum respondeat] secundā ratio est [omnino autem destruunt] tertia [item si con tradictiones simul uera] interim aduertit aliqua incōnuenientia ibi [sicuti illis necesse] quarta ratio est [item aut in omnibus ita se habet] quinta [item utrū illæ] sexta [unde & maximè] hinc excludit quandā cauillationem sic [quòd si non scientes] ultima ratio patet ibi [item & si quàm maximè] deniq; ostendit, quòd opinio Pythagoræ reducitur in eādem sententiā cum positione prædicta sic [ex eadē uerò opinione.]

PRincipium verò ad hæc omnia non petere, vt aut esse aliquid, aut non esse dicat (hoc enim fortassis aliquis esse putaret quod à principio petere) sed aliquid significare, & sibi ipsi & alteri; hoc enim necesse est, siquidem aliquid dicat. Quòd si non, tali non esset sermo, nec sibi ad seipsum, nec ad alium. Si autem aliquis hoc concedat, erit demonstratio; iam enim erit aliquid determinatum. attamen non qui demonstrat, sed qui sustinet, causa est, tollens enim orationem, sustinet orationem. Primo igitur manifestum est hoc ipsum verum esse, quòd nomen esse hoc, aut non esse significat. quare non vtique omne ita, & non ita se habet. Item si homo vnum significat, sit hoc animal bipes. dico autem vnum significare hoc si hoc est homo, sè quid homo sit hoc est homini esse. Nihil autem differt, etiam si plura quis significare dicat, solū autem sint determinata: imponeretur etenim cuilibet orationi aliud nomen. dico autem vtputa, si non dicat hominem vnum significare, sed multa, quorum vnius quidem vna oratio, animal bipes. sint autem cęteræ quoque plures, determinatæ verò numero: imponeretur Tex.16

retut etenim proprium nomen secundùm quãque orationem. Quòd si non poneretur, sed infinita significare dicat, manifestum est, quòd nõ esset oratio; non vnum enim significare nihil est significare. nominibus verò non significantibus, perit ipsa re uera disputatio, & ad inuicem, & ad seipsum; nihil enim intelligere contingit: nihil vnum intelligentes Quòd si contingit, im poneretur nomen huic rei, vnum.

Tex.11 ¶ Nomen itaque, vt à principio dictum est, sit aliquid significans, & vnum significans. Non potest igitur homini esse significare id, quod non esse homini, si homo quidem nõ solùm de vno, sed etiam vnum significat. Non enim hoc dicimus vnũ significare, quod de vno; hoc enim modo musicum etiam, & album, & homo vnum significant. quare vnũ omnia erunt; vniuoca nanque & non erit esse & non esse idem, nisi secundùm æquiuocationem, sicuti si quem nos hominem nominamus, alij non hominem vocarent. Quod autem dubitatur, non est hoc, si contingit simul idem esse, & non esse hominem nomine, sed re. Si autem non alterum significat homo & non homo, patet, quòd nec non esse homini ab eo, quod est esse homini: quare homini esse erit non homini esse; vnum nãque erit. hòc enim significat vnum esse, sicuti tunica, & vestis, si ratio vna. Si autem erit vnum, vnum significat homini esse, & non homini. verum monstratum est, quòd aliud significat: necesse igitur si quid est verum dicere, ꝙ homo, animal esse bipes; hoc enim erat, quod significabat homo. Si autem necesse est, non potest idem non esse animal bipes.

Tex.12 ¶ Hoc nanque significat ipsum necesse esse, quod impossibile est, non esse hominẽ,

non contingit ergo simul verum esse idem dicere hominem esse,& non esse hominem. Eadem ratio est & de non esse hominem. homini nanque esse;& non esse homini diuersum significat. si quidem & album esse & hominem esse diuersum: multo enim magis illud opponitur. quare diuersum significat. Si autem album aliquis dicat vnum,& idem significare, rursus idem dicemus, quod & antea dictum est, quòd omnia vnum sunt,& non solùm opposita. Quod si hoc non contingit, accidit quod dictum est, si ad interrogatum respondeat. Si verò simpliciter interrogante, addat etiam negationes, non respondet ad interrogatum, nihil enim prohibet idem & hominem & album, & alia infinita multitudine esse. Attamen interroganti si verè est dicere hoc hominem esse, an non, id respõdendum est, quod vnum significat, & non addendum, ꝙ & album & magnum impossibile nanque est accidentia, cùm infinita sint, percurrere. aut igitur omnia percurrat, aut nullum. Similiter & si infinities idem esset homo,& non homo, interrogatus si homo est, non debet vnà cum eo, ꝙ simul etiam non homo respondere, nisi cętera quoque. quæcunque acciderunt, quæcunq; est, aut non est respondeat. hoc autem si non fecerit, non disputat. ¶ Et qui hoc dicunt, omnino perimunt substantiam,& ipsum quid erat esse; necesse est nanque eis dicere omnia accidere,& ipsum homini esse, aut animali esse non esse. Si enim quicquam erit ipsum homini esse, hoc non erit non homini esse, aut non esse homini, tametsi hæ sunt eius negationes; vnum nanque erat, quod significabat,& hoc erat alicuius substantia; substantiam verò significare est, ꝙ non Tex.13

est

est ei esse aliud quippiam. Si autem ipsum homini esse erit ei ipsum non homini esse, aut ipsum non esse homini, aliud erit. Quare necesse est eis dicere, quòd nullius, talis ratio erit, sed omnia secundùm accidens; hoc enim substantia & accidens differunt: albedo etenim homini accidit; quoniam est quidem albus, sed non est ipsa albedo ¶ Si autem omnia secundùm accidens dicuntur, nihil erit primum vniuersale. Si autem accidens semper de aliquo subiecto significat prædicationem, necesse est in infinitum progredi, sed impossibile est; plura enim quàm duo non conueniunt: accidens enim non est accidenti accidens, nisi quia vtrunque eidem accidit. dico autem veluti album est musicum, & hoc album, quoniam vtrunque homini accidit. sed non ita Socrates musicus, quoniam vtrunque alicui alteri accidit, Cum itaque quædam ita, quædam aliter accidentia dicantur, quæcunque ita dicũtur. vt album Socrati, non possunt infinita sursum versus esse, vt Socrati albo alterum aliquod quoque accidens; non enim fit aliquod vnum ex omnibus. nec albo aliquid aliud accidens erit, vtputa musicum: non enim magis hoc illi, quã illud huic accidit Et ad hæc distinctum est, quòd quædam ita accidunt, quædam, vt musicum Socrati. Quotcunque verò hoc modo, non accidenti accidit accidens, sed quotcunque illo modo, quare non omnia secundùm accidens dicẽtur. erit ergo aliquid tanquam substantiam significans, quod si est, monstratum est quòd impossibile est simul contradictiones prædicari. ¶ Item,
Tex. 15 si contradictiones simul veræ de eodem omnes, patet, ꝙ omnia erũt vnũ; erit etenim idẽ & triremis, & paries, & homo, si de omni cõtingit quic

quam

quam affirmare, aut negare: ficuti illis necesse, qui Protagoræ opinionē sequuntur; si enim cuiquam videatur homo non esse triremis, patet quod nō erit triremis, sed etiam est, si contradictio quid ē vera est. & certè fit quod Anaxagoras aiebat, simul omnes res esse, ita vt nihil verè vnum sit. Indefinitum itaque videntur dicere: & putātes de ente tractare, de nō ente dicūt; quod enim potentia, & non actu est, illud est indefinitum. At verò dicenda est eis de omni aut affirmatio, aut negatio; inconueniens nanque est, si cui sua quidē negatio inerit, alterius verò quod non inest ei non inerit. dico autem vtputa, si verū est dicere de homine, quod nō est homo, manifestū est, quod etiam nō triremis est. Si affirmatio igitur, necesse est etiā negationē inesse. quod si affirmatio non inest, negatio tamen inerit, magis quā quæ ipsius est. si igitur & illa inest, inerit triremis negatio; & si hæc, etiā affirmatio. Hæc igitur eis accidunt, qui hanc orationē dicunt, & ꝙ nō est necesse, aut affirmare, aut negare. nā si verū est, quod homo, & nō homo, patet, quod nec homo, nec nō homo erit; duorum.n. duæ negationes. quod si illa ex vtriusque vna, & hæc vna profectò opposita esset. ¶Itē aut in omnibus ita se habet, & est albū & ens & nō ens, & circa ceteras affirmationes, & negationes simili modo, aut nō, sed circa aliquas, circa verò aliquas non. Et si nō circa omnes, istę vtiq; certæ essent. Quòd si circa omnes, rursus, aut de quibuscunq; est affirmare, etiā negare est, & de quibuscunq; negare, ēt affirmare. aut de qbus quidē est affirmare, etiā negare est; de qbuscunq; verò negare, nō de cībus est affirmare, & si ita, esset aliquid vtique ꝑ certo nō ens, & hæc firma opinio, ꝙ si ipsū nō Tex. 16

esse,

esse, certum quid, & notum est, notior erit opposita affirmatio. Quòd si quodcunque est negare, similiter etiam affirmare necesse sit, aut verum est diuidendo dicere, vt puta album, & rursus quod non album, aut non. Et, si non verum diuidendo dicere, neque dicit hæc, nihilque prorsus sunt illa sanè, quæ non sunt, quo loquentur, aut ambulabunt? Et, vt etiam antea dictum est, omnia vnum erunt, & homo, Deus, triremis, ac eorum contradictoria idem erunt. Quòd si de quo cunque similiter, nihil aliud ab alio differet; nã si differet, hoc verum, & proprium erit Similiter autem & si diuidentem vera dicere contingit, quod dictum est, accidit. Et ad hæc, ꝙ omnes vera dicerent, omnesq; mentirentur, ipsæq; seipsum mentiri concederet. Simul autem manifestum est, quòd de nullo est ad eum consideratio; nihil enim dicit. neque enim ita, neque non ita ait, sed ita & non ita. & rursus his ambobus negationem, ꝙ nec ita, neque non ita. nam si non

Tex. 17 esset aliquid vtique determinatum. ¶ Item, si cũ affirmatio vera sit, negatio falsa, & cum hæc vera sit, affirmatio falsa est, non erit simul idem affirmare & negare verè. sed dicent fortassis hoc esse, quod à principio positum est. Item vtrum ille quidem, qui quanque rem, aut aliquo modo se habere existimat, aut non se habere mẽtitur, qui verò ambo verum dicit. Nam si verum dicit, quid aliud, quod dicitur, est, nisi ꝙ talis natura entium est? Quod si non iste, sed ille magis dicit verum, qui illo modo existimat iam aliquo modo se haberent existentia, & hoc verum esset, & non simul etiam non verum. Quòd si cuncti similiter & mentiũtur, & verum dicunt, nec loqui, nec dicere quicquam tali homini possibile

bile est simul enim eadem, & non eadem dicit. Quòd si nihil existimat, sed similiter arbitratur, & non arbitratur, quidnam differat a plantis? ¶Vnde & maximè manifestum est, ꝙ nemo nec cęterorum, nec eorum, qui hanc orationem dicunt, ita affectus est. Cur enim Megara vadit, & non quiescit ire putans? nec mox à diluculo ad puteum, aut ad præcipitium aliquod pergit? sed videtur verens, tanquàm non similiter non bonum, & bonum esse putans cadere in illa. patet itaque, ꝙ hoc quidem melius esse putat, illud verò minimè. Si autem hoc necesse est, vt & hoc quidem hominem, illud verò non hominem, & hoc quidem dulce, illud verò non dulce putet; nō enim æqualiter omnia quærit, & putat, cùm melius esse bibere aquam, aut hominem visitare arbitratus, deinde quærat ea. attamen oportebat, si similiter eadem essent homo & non homo. sed, vt dictum est, nemo est, qui non videatur aliqua verens, aliqua verò non. Quare, vt videtur, omnes arbitrantur simpliciter se habere, & si non circa omnia, saltem circa melius, & deterius. Quod si non scientes, sed opinantes, multo magis curādum esset de veritate, sicuti & infirmo existenti quàm sano, de sanitate; opinans nanque ad scientem, non sanè ad veritatem dispositus est. Item, & si quā maximè omnia ita, & non ita se habeant, attamen ipsum magis & minus inest entium naturæ. Non enim similiter paria esse duo, ac tria dicemus. nec eodem modo mentitus est, qui quatuor esse putet quinq;, aut qui mille. Si itaque non similiter, patet ꝙ alter minus. quare magis verum dicit. Si igitur, quod magis est, propinquius est, profectò erit aliquid verum, cui propinquius est, quod magis Tex. 18

verum est. Quod si non est at iam saltē aliquid est certius, & verius. & ita ab illa intemperata oratione remoti erimus, quæ prohibet quicquā mente determinare. ¶ Ex eadem verò opinione Prothagoræ quoq; oratio est. & similiter est necesse ipsas ambas aut esse, aut non esse. Si enim omnia, de quibus opinantur, quæque apparent, vera sint, necesse est omnia simul vera, & falsa esse. siquidem multi contraria inuicem opinantur, ac eos, qui non opinantur eadem, quæ ipsi, mentiri putant. quare necesse est idem esse & nō esse. quod si est, necesse est omnia, de quibus opinantur, vera esse. opposita nanque opinantur, qui mentiuntur, & qui verum dicunt. si igitur ea, quæ sunt, ita se habent, verum omnes dicunt. Quòd itaque ambæ orationes ex eadem mente sint, patet.

Tex. 19

Argumentum cap. 6.

Illorum rationem soluit, qui contradictoria simul verificari dicunt. & primum aliqua narrat ibi [non est autem idem] deinde soluit dup. primò ita [ad illis itaque] secundò sic [item eos, efflagitabimus.]

Non est autem idem omnes cōueniendi modus. Quidam n. persuasione, quidam verò vi indigent. Quicunque nanque, propterea quòd dubitent, ita existimarunt, horum ignorantia sanabilis est: non enim ad sermonem, sed ad mentem eorum obuiatio est. Quicunque verò sermonis gratia dicunt, horum sanatio redargutio est, & eius sermonis, qui in voce, & eius, qui in nominibus. Aduenit autem illis, qui dubitant, hæc opinio à sensibilibus, illa quidem, qua dicitur

simul

simul contradictoria, & contraria esse, videntibus ex eodem cõtraria fieri. si igitur non est possibile, quod non est fieri, preextitit similiter vtrũque ens: sicut & Anaxagoras omne in omni misceri ait, atque Democritus; etenim hic quoque uacuum & plenum similiter in quacunque parte esse, atqui horum hoc quidem ens, hoc verò non ens esse. ¶ Ad illos itaque, qui ex his ita arbitrantur, dicemus, quòd quodammodo quidem vere dicunt, quodammodo verò ignorant; ens nanq; dupliciter dicitur; quare aliquo modo quidem possibile est aliquid ex nõ ente fieri, aliquo verò modo non est, simulq; idem ens & non ens esse, sed non secundùm idem ens. potẽtia nanq; contingit simul idem cõtraria esse, actu verò minimè. Item eos efflagitabimus aliam quoq; substantiã entium existimare, cui neq; motus, neq; corruptio, neque omnino generatio insit. Tex.22

Argumentum cap. 7.

Qua nam ratione aliqui existimauerunt, quaecũq; apparent ita esse, & causas duas exponit, quibus antiquorũ nonnulli rerum veritatem in apparentia consistere crediderunt. scribit rationem eorum, à qua mouebantur ad ponendum omne apparens esse verũ, dicens similiter autem veritas] deinde ostendit duas causas praedictae positionis, quarũ prima est [& simpliciter propterea quòd] interea narrat opiniones diuersorum assententium causis, praedictis vbi ait [ex his enim & Empedocles] contra quos aliqua inuehit his verbis [qua ex re] secũdam causam scribit his verbis [causa verò huius] deinde [item cum hanc .]

Similiter autem veritas in his quoque, quae apparent, quibusdã ex sensibilibus aduenit. Tex.23

At enim verum non pluralitate, neque paucitate iudicari censere debent. idem autem quibusdã gustantibus duce, quibusdam amarum esse videtur. quare, si omnes ægrotarent, aut omnes in sanirent, duo verò, vel tres sani, aut mentis compotes essent, hi vtique videri possent ægrotare, ac insanire, cęteri verò minimè. Item multis aliorum animalium contrario apparent quàm nobis, ac nostrum cuique non eadem ad seipsum semper secundùm sensum apparent. Qualia igitur horum vera vel falsa, nõ est manifestum; nihilominus.n. magis hæc, quàm illa vera sunt, sed æqualiter: propter quod Democritus, aut nihil esse verum, aut nobis ignotum ait. Et simpliciter propterea quod sensum quidem prudentiam putant, hanc verò alterationem esse, quod secundum sensum apparet, necessariò verum esse aiunt. Ex his enim & Empedocles, & Democritus, cęterorum quoque singuli, talibus opinionibus irretiti fuere. Empedocles etenim habitu mutato, prudentiam quoque mutari ait.

Ad præsens nanque prudentia hominibus augetur.

In alijs quoque dicit.

Quatenus mutantur, eatenus semper etiam altera sapere eis effluit.

Parmenides quoque eodem asserit modo.

Vt enim cuiq; cõplexio membrorũ flexibiliũ se habet,
Ita intellectus hominibus adest.

Idem nanq; est, quod sapit membrorum natura hominibus, & omnibus, & omni. quod enim plus est, intelligentia est. Anaxagoræ autem sententia ipsa quoq; à quodam suorum necessariorum memoriæ tradita est, ꝙ talis eis entia erunt, qualia ea esse putarint. Homerum etiam talem aiunt opinionẽ habere videri: quippe, qui faciat

Hecto-

Hectorem cùm à vulnere insaniret, iacere, aliud sapientem. tanquam & insanientes saperent quidem, sed non eadem. Patet itaq; quod si vtraque prudentia est, entia quoq; simul ita, & non ita se hñt. Quã ex re difficillimũ, quod sequitur, est; si enim qui maximè possibile verum vident, hi aũt sunt, qui maximè illud quærunt, & amant, hi tales opiniones habent, & talem de veritate sentẽtiam fuerunt, quomodo nõ secordia illis sit, qui philosophari conantur? nam quærere veritatem non esset nisi volucres persequi. ¶Causa verò huius opinionis hæc fuit; quia veritatem quidem de entibus considerabant. entia verò sola arbitrati sunt sensibilia esse In his autem magna indeterminati natura inest, & eius, quod ita ens est, & prædiximus. quare verisimiliter quidem, sed non verè dicunt; ita enim magis conuenit dicere, quàm vt Epicharmus in Xenophanem. Itẽ cùm hanc omnem naturam moueri viderent, de eo autem, quod mutatur, nihil verificari, circa illud, quod omnino mutatur, nihil verificari posse putabant. Ex hac enim existimatione summa illa eorum opinio pullulauit, qui se Heraclitum sequi affirmabant, qualem & Cratylus habebat, qui tandem nihil putabat dicere oportere, sed solùm digitum mouebat, & Heraclitum, quòd bis dixisset, in eundem fluuium non esse intrare, reprehendebat; ipse enim existimabat ne semel quidem. Tex.22

Argumentum cap. 8.

Sensibilium mutationem in nullo prorsus eorum veritati obstare sex rationibus probat. prima est [quòd id quod] secunda [quanquam etiam ambiguam] ter-

tia [sed his omissis] quartã [item dignum est] quinta [item manifestum est] sextam, & vltimam his verbis exponit [at accidit eis.]

NOs autem ad hãc etiam rationem dicemus, ꝙ, id quod mutatur, cum mutatur, habet aliquam veritatẽ non esse putare; quanquam etiã ambiguum est. Abijciens enim habet aliquid eius, quod abijcit. ac necesse est aliquid etiã eius, quod fit, esse; & simpliciter, si corrumpitur, erit aliquid ens. & si fit, necesse est esse, ex quo fit, & quo generatur, & hoc non esse in infinitum. Sed his omissis, illa dicamus, ꝙ non est idem secundũ quantitatem, & secundùm qualitatem transmutari. detur itaq; non permanere secundũ quãtitatem, attamen secundum formam omnia cognoscimus. ¶Item dignum est reprehẽdere eos, qui ita arbitrantur: quoniã cum & ipsorũ sensibilium pauciora numero ita se habere viderent, de toto tamen cęlo similiter senserũt; hic enim, qui circa nos est, solùm sensibilium locus in corruptione, & generatione est, qui nulla, vt ita dicã, vniuersi pars est. Vnde iustius fuisset propter illa, ista etiã absoluisse, quã propter ista, illa condemnasse Item manifestum est, quòd & ad istos eadem dicemus, quę olim dicta sunt; quòd enim est immobilis quędam natura ostendendũ, & persuadendum est eis; at accidit eis, qui simul dicũt esse, & non esse, magis dicere quiescere cuncta, quàm moueri; non enim est in quo quicquam moueretur; nam omnia omnibus insunt.

Tex.23

Argumentum cap. 9.

Septem rationibus probat rerum ueritatem in apparentia non consistere. proponit ita [de veritate verò] prima

prima ratio est [primò quidem] secunda [deinde admiratione dignum] tertia [item de futuro] quarta [item ipsismet sensibus] quinta [quorum nullus vnquam] sexta [attamen omnes] septima [& simpliciter.]

DE veritate verò, quòd non omne quod apparet, verum sit. Primo quidem neque sensus proprij fallax est; sed imaginatio non est idem, quod sensus Deinde admiratione dignum est, si hoc dubitant, vtrum tantæ sint magnitudines, talesque colores, quales eminus, an quales cominus apparent. & vtrum qualia sanis, an qualia ægrotantibus; & grauiora, vtrum qualia debilibus, an qualia robustis; & vera, vtrum qualia dormientibus, an qualia vigilãtibus. Quod enim non arbitrantur, patet: nemo etenim, si noctu existimet se Athenis esse, cũ in Libya sit; ad Ariopagum vadit. Item de futuro (vt Plato quoq; ait) non est profectò similiter certa Medici, & ignari opinio: vtputa de futuro sano, aut nõ futuro. ¶Itẽ in ipsismet sensibus non est similiter certus, qui alieni est, & qui proprij, nec illius, qui propè est, & ipsiusmet: sed de colore quidem visus, non gustus; de sapore gustus, & non visus, quorum nullus vnquam ait eodem tẽpore circa idem simul ita, & non ita se habere. At nec in alio tempore circa passionem dubitarint; sed circa illud, cui passio accidit; dico autẽ veluti idem quidem vinum, aut ipsum mutatum, aut corpore mutato; videri possit quandoq; dulce, quãdoq; nõ dulce, sed non ipsum dulce, cum quale est sit, vnquam mutatũ est; sed semper verificatur de eo, & quod futurũ est dulce, necessariò tale est. Attamen omnes illæ orationes hoc perimunt. & quemadmodum Tex. 24 Tex. 25

dum substantiam non esse vllius; ita nec quicquã necessariò esse. necessarium.n.non contingit aliter, & aliter se habere.quare, si quid necessariò est, non ita, & non ita habebit. Et simpliciter, si sensibile solum esset, nihil esset profectò, cùm animata non essent; sensus nanq; nõ essent. neq; sensibilia itaq;, neq; sensiones esse fortassis verum esset. sentientis.n. hæc passio est. Ipsa verò subiecta, quæ sensum faciunt, non esse etiã absque sensu, hoc impossibile est. Sensus nanq; non ipse est suiipsius, sed est aliquid aliud etiam præter sensum, quod necesse est prius sensu esse; mouens enim natura prius est moto; & si ad seinuicem dicuntur hæc ipsa, nihil minus.

Argumentum cap. 10.

Destruit opiniones eorum, qui contradictoria pertinaciter asserebant simul ex apparenti verificari. primò narrat, quo pacto hi mouerentur ad hanc opinionẽ dicens [sunt autem quidam] deinde ostendit, quomodo ipsis sit resistendum, vbi inquit [qui verò in oratione solùm] & hoc dup. primò, ex eorum positione ibi [si autem non sunt omnia] deinde secundùm veritatem dup. primò sic [& vt antea dictum est] secundò [item si vnum ad vnum] ac præterea ostendit duo cõtraria non posse esse simul dicens [cum verò impossibile sit contradictionem.]

Tex. 26 SVnt autem quidam eorũ, quibus de his persuasum est, quinq; has õrationes solũ dicũt, qui dubitant; quærunt etenim, quis eum, qui sanus est, & omnino qui circa singula rectè iudicarit, examinet. Tales aũt dubitationes similes sunt, ac si quis dubitaret, vtrum dormimus nũc, an

an vigilamus;tales nanque cunctæ dubitationes idem possunt;de omnibus etenim hi dignam ducunt rationem esse; principium nanque (& hoc per demonstrationem) accipere quærunt. Quòd autem non est eis persuasum, ex eorum actionibus manifestè apparet: sed, vt diximus, iste eorũ affectus est; rationem nanque eorum quærunt, quorum non est ratio: demonstrationis.n.principium non est demonstratio. His quidem facilè hoc persuadebitur;non.n. est difficilè perceptu. Qui verò in oratione solùm vim quærunt, impossibile quærunt: cõtraria nanque dicere dignum censent, mox contraria dicentes. Si autem non sunt omnia ad aliquid, sed quædam ipsa per seipsa sunt, non erit vtique verum omne, quod apparet; apparens.n. alicui est apparens quare qui dicit omnia vera, quæ apparent esse, omnia entia facit ad aliquid. Quare obseruandum est his qui vim in oratione quærunt, simulque reddere orationes dignum ducunt. quod, non quod apparet, est, sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quòd si reddãt quidem orationem, non tamen ita reddant accidet eis quamprimùm cõtraria dicere;potest etenim eidem sm visum quidem mel apparere, gustu aũt non;& cùm oculi duo sint, si sint dissimiles, non eadem vtriq; visui. Cęterùm ad eos, qui propter olim dictas causas, quod apparet verum esse dicũt, & ob hoc omnia similiter esse falsa, & vera, nec sanè omnibus eadẽ apparere, nec eidẽ semper eadem, sed plerunq; contraria, etiam eodem tempore;tactus etenim duo dicit in digitorum variatione, visus aũt vnum: sed neq; eodẽ sensu, & secundũ idem, & eodem modo, & in eodem tempore. Quare hoc esset verum profectò.

Sed ob hoc fortassis his, qui non propter dubitationem, sed orationis gratia dicũt, necesse est dicere quòd hoc non sit verum, sed huic verum, & vt antea dictum est, necesse est aliquid, & ad opinionem, & ad sensum omnia facere. Quare nec factum est, nec erit quicquã, si nemo prius opinatus sit. Quòd si factum fuit, aut erit, patet quod non ad opinionem omnia sunt. Item si vnum ad vnum, aut ad determinatum, & si idem est dimidium, & æquale, non tamen ad duplum, quod æquale est; ad opinionem. itaque si idem est homo, & quod opinatum est, non est homo, quod opinatur, sed quod opinatum est. Quod si vnumquodque ad aliud erit, quod opinatur, infinita specie quod opinatur erit. Quòd igitur omnium certissima opinio est non esse simul veras oppositas dictiones, & quid illis, qui sic dicunt, accidat, & cur ita dicunt, hæc demum dicta sint. Cum verò impossibile sit contradictionem simul de eodem verificari, patet, quod neque contraria simul eidem inesse contingit; contrariorum enim alterum non minus priuatio est; substantiæ verò priuatio negatio à quodam determinato genere est. Si impossibile itaque est simul affirmare, & negare verè, impossibile est etiã contraria simul inesse; sed aut ambo ꝫm aliquid, aut alterum secundum aliquid, alterum simpliciter.

Argumentum cap. 11.

Inter contradictoria nullum dari medium probat, & quomodo Heraclitus, & Anaxagoras medium dari censebant. proponit ibi [at verò nec inter contradictoria] deinde adducit septem rationes propositum probantes, quarum est prima sumpta à definitione, ubi

vbi inquit [manifestum autem est] secunda [item medium inter contradictionem] tertia [item omne intellectuale] quarta [item in omnibus contradictionibus] quinta [item in quibuscunq; generibus] sexta [item in infinitum] septima est [item cum aliquo interrogante] his dictis ostendit causam, cur quidam in hãc opinionem inciderint, dicens [aduenit autem quibusdam] & postremò ad quas opiniones prædictæ positiones reducãtur, asserit ibi [uidetur aũt Heracliti.]

AT verò nec inter contradictionem possibile est quicquam medium esse, sed necesse est dicere, aut negare vnumquodque de vno. Manifestum autem est, primò quidem definitionibus quid verum, quidue falsum est; dicere nanque ens nõ esse, aut hoc esse, falsum: ens autem esse, & non ens esse, non verum est; quare & qui dicit esse, aut non esse, verum dicet, aut mẽtietur; sed nec ens dicitur non esse, aut esse, nec non ens. Item medium inter contradictionem, aut erit quemadmodum fuscum inter album, & nigrũ, aut quemadmodum neutrum inter hominem, & equum. Si itaque ita est, non mutabitur profectò; ex non bono nãque in bonum mutatur, aut ex hoc in non bonum. nunc verò semper apparet: non enim est mutatio, nisi ad opposita & media. quod si est medium, etiam sic aliqua erit in album. non ex non albo generatio, nunc autem non videtur. Item omne intellectuale, aut intelligibile mens aut affirmat, aut negat, hoc verò ex definitione patet, cum verum dicat, aut mentiatur. Cum enim sic componens dicat, aut neget, verum dicit: cũ verò sic, mentitur. Item in omnibus cõtradictionibus esse oportet, nisi orationis gratia dicatur. quare neq; verum dicet aliquis,

neque

neque non verum,& præter ens & non ens: quare etiam præter generationem,& corruptionem transmutatio aliqua erit Item in quibuscunque generibus negatio contrarium inducit,in his ẽt erit,vtputa in numeris,nec impar, nec non impar,numerus: sed impossibile est: ex definitione autem est manifestũ. Item in infinitũ procedet, & entia non solũ sexquialtera, sed etiam plura erunt; rursus nanq; hoc negare erit ad affirmationẽ,& negationem;& hoc quicquam erit;substantia nanque eius est alia quædam. Item,cum aliquo interrogante, an album est, dicat quòd non,nihil aliud negauit, nisi ipsum esse, ipsum
Tex.28 verò non esse negatio est. ¶Aduenit autem quibusdam opinio ista, sicuti cętera quoque præter cõmunem opinionem sunt. cùm enim non possint contentiosas rationes soluere, cedunt rationi,assentiuntque verum esse,quod syllogizatum est.Quidam itaque ob talem causam dicũt, quidam verò propterea ꝙ omnium causam quærunt, principium vero ad hos omnes ex definitione: fit autem definitio ex eo, ꝙ necessarium est aliquid eos significare; ratio enim, cuius signũ est nomen,definitio fit. Videtur autem Heracliti quidem opinio,omnia esse & non esse dicens, vera omnia facere. Anaxagoræ vero, esse aliquod contradictionis medium; quare omnia falsa;cùm enim miscentur,neque bonum, neque non bonum est illud mistum: quare nihil est dicere verum.

Argumentum cap.12.

Destruit opiniones duas,quarum altera omnia vera,& falsa esse affirmabat,altera omnia moueri, & quie-

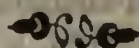
quiescere. diuiditur caput in duas partes, primò dispu tat contra destruentes principia logica. & hoc proponit sic [his autem determinatis] & destruit talem opinionem quatuor rationibus, quarum prima est [itē patet, quòd contradictiones] secunda [ad has tamen omnes] tertia [item si omne] quarta [accidit autem, quòd etiam] in secunda parte disputat contra abolentes principia naturæ, & proponit dubitationem hāc ibi [Clarum autem est] & declarat hanc opinionem esse falsam triplici medio. primum est [etenim si omnia] secundum [item necesse est] tertium sic [at verò nec omnia.]

HIs autē determinatis, manifestum est, quòd illa quoque, quæ vno modo, & de omnibus di cuntur, impossibile est esse, vt quidam aiunt. qui dam quidem, nullum dicentes verum esse; nihil enim prohibere ita cuncta esse aiunt, vti diametrum commensurabilem esse: quidam vero omnia vera. ferè enim rationes eorum eædem quæ & Heracliti sunt. Qui enim dicit, quòd omnia vera, & omnia falsa, etiam separatim vtranque harum orationum dicit quare, si hæc impossibilia sunt, illa quoque impossibilia esse necesse est. Item patet, quod contradictiones sunt, quas non possibile est simul veras esse, neque falsas; et si id videri possit magis contingere ex iam dictis. Verùm ad omnes tales orationes petere oportet, vt in superioribus sermonibus dictum est, non si sit aliquid, aut non sit, sed si aliquid significat; quare ex definitione disputandum est accipientibus quid verum quidve falsum significat. ¶ (Si autem nihil aliud est, quàm quod verum est affirmare, aut quod negare falsum est,) impossibile est omnia falsa esse; necesse est enim al- Tex. 29

teram contradictionis partem veram esse. Item, si omne aut affirmare, aut negare necesse est, impossibile est vtraque falsa esse. altera enim contradictionis pars falsa est. Accidit autem, quod etiam publicè fertur, his omnibus orationibus eas seipsas perimere; quæ enim omnia vera dicit, contrariam quoque sibi orationem veram facit: quare suam ipsius non veram. contraria nanque; dicit eam non esse veram. quæ verò omnia falsa, & hæc seipsam. Quòd si excipiant illã quidem contrariam, quòd sola non vera est, hęc verò seipsam, quòd sola non falsa, nihilominus infinitas accidit eis petere orationes veras, & falsas: qui enim dicit veram orationem esse veram, consentit huic, quòd vera est. hoc verò in infinitum procedet. Clarum autem est, quòd nec illi, qui omnia quiescere dicunt, verum dicunt, nec qui omnia moueri. Etenim, si omnia quidē quiescunt, semper eadem vera, & falsa erunt; apparet autem hoc transmutari qui enim hoc dicit, aliquando ipse non erat, & rursus non erit. Si verò omnia mouentur, nihil erit verum. cuncta ergo falsa; sed demonstratum est hoc impossibile esse. Item necesse est ens transmutari; ex aliquo nanque ad aliquid transmutatio. At verò nec omnia quiescunt, aut mouentur aliquãdo, semper vero nihil. Est enim quidam, quòd semper mouet ea, quæ mouentur, & primum mouens ipsum immobile est.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM Liber Quintus.

SVMMA LIBRI.

A tex. 1. usque ad 6. distinguit nomina significantia causas, & distinguit etiam quoddam nomen, quod sequitur ad causam. quæ sunt principiũ, causa, elementũ, natura. & in 6 tex. agitur ẽt de Necessario.
A tex. 7. usque ad 21. ponit distinctiones eorum nominum, quæ significant subiectum huius scientiæ, s. unum ens, substantia, eadem, opposita, priora, & posteriora, potentia, quantum, quale, ad aliquid.
A tex. 21. usque ad 35. determinat distinctiones nominum, quæ significant ens, inquantum ens, quæ sunt, perfectum, terminus, secundum quod, dispositio, habitus, passio, priuatio, habere, ex aliquo esse, pars, totum, mutilum, genus, falsum, & accidens.

Argumentum cap. 1.

Narrãtur Principij quinq; modi, & in unũ aliquod reducuntur. quot sint nõia, uel modi principij exponit

ibi

ibi [principium hoc quidem] reducit autem omnes modos ad aliquod commune his verbis [omnibus igitur principium.]

Tex. 1.

Rincipium hoc quidē dicitur illud rei,à quo quis primū mouetur, vt puta magnitudinis, & viç, hinc quidem hoc principiū est.Ex opposito verò aliud principium est,illud, vnde quodq; optimè fiat,vt doctrinæ,non à primo,ac rei principio aliquando inchoandum est, sed vnde quis facilius discat.Aliud autem, à quo primo inexistente fit; vt nauis carina, & domus fundamentum;animalium quoque quidam cor, quidā cerebum,quidā quodcunque tale contingit,putāt. Aliud verò,à quo primo non inexistente fit, & à quo primo natura aptus est motus, & transmutatio inchoari,vt proles ex patre & matre,& bellum ex contumelia.Aliud porrò id, ad cuius electionē mouētur,quç mouent, & mutantur,quç mutantur,quemadmodū ciuitatū; principatus, potentiæ,regna & tyrannides;principia dñr etiā artes,& ex his maximè architectonicç.Item vnde primum res cognita est, illud quoque principium rei dicitur, vtputa demonstrationum suppositiones. Toties autem causæ quoq; dicuntur; omnes nanque causæ principia. Omnibus igitur principijs commune est esse primum, vnde aut est, aut fit, aut cognoscitur. Horum verò quædā intrinsecus,quædam extrinsecus sunt.Quare natura quoque principium, & elementum; mens etiam & electio, & substantiam: & quod cuius causa; multis etenim & cognitionis, & motus principium ipsum bonum, & malum.

Argu-

Argumentum cap. 2.

Causas esse quatuor specie asserit, hinc eiusdem affectus plures esse causas, & causas sibiinuicem causas esse, & denique eandem esse causam contrariorũ. primum explicat his verbis [causa vero vno modo.] secundum ibi [at cum multifariam] tertium, vbi ait [& inuicem causas] vltimum his verbis exponit [itē idem aliquando contrariorum.]

CAusa verò vno modo dicitur, ex qua inexistente aliquid fit, vt æs statuæ, & argentum pateræ, & horum genera. Alio verò forma, & exēplar. hæc autem est ratio ipsius quid erat esse, & horum genera; vt ipsius diapason, duo ad vnum, & simpliciter numerus, & partes, quæ in ratione sunt. Item, vnde principium mutationis primum, aut quietis, vt qui consulit causa, & pater prolis, & simpliciter faciēs eius, quod factum est, transmutatiuũ trāsmutati. Item vt finis; hęc autem est cuius causa; vt ambulandi, sanitas; propter quid enim ambulat, dicimus, vt sanetur; & cum ita dicamus, putamus causam reddidisse; & quæcunque inter illud mouens & finem media sunt; vt sanitatis, attenuatio purgatio, medicamenta, aut instrumēta; omnia etenim hæc finis gratia sunt, differunt verò abinuicem, eò quod hęc quidem instrumēta, illa verò, vt opera sunt. Causę itaque ferè toties dicuntur. At, cùm multifariam causæ dicantur, accidit multas quoque eiusdem non secundùm accidens causas esse, vt statuæ & ars statuaria, & ipsum æs, non secundùm aliud quippiã, sed prout statua est: nō tñ eodem modo, sed hoc quidem vt materia, illa verò Tex. 2.

vt vnde motus. Et inuicem causas esse, vt laborare bonæ habitudinis, hæc verò laborandi. non tamen eodem modo: sed hæc quidem, vt finis, illud verò, vt principium motus. Item, idem aliquando cōtrariorum causa est; quod enim cùm adsit, alicuius causa est; idem cùm absit, causam contrarij nonnunquam dicimus: vt absentiam gubernatoris naufragij, cuius præsentia salutis causa erat; ambæ autem, & præsentia, & priuatio, tanquam mouentes causæ sunt.

Argumentum cap. 3.

Omnes modos causarum in quatuor cogit species. deinde quatuor causarũ diuisiones enumerat, quæ ad actum, & potentiam reducuntur. quod aũt incidant omnes in prædictos modos, proponit dicens [omnes autem nunc dicta] & probat tali ratione [elementa etenim syllabarum] postea distinguit modos causarum, dicens [modi autem causarum.]

Tex. 3 OMnes autem nunc dictæ causæ in quatuor incidunt manifestissimos modos: elemēta etenim syllabarum, & materia factibilium, & ignis, & terra, & omnia huiuscemodi corporũ: partes quoque totius, & suppositiones conclusionis causæ sunt, vt ex quo. Harũ verò hæc quidem tanquàm subiectum, vt partes; hęc verò tanquam ipsum quid erat esse, vt totum, & compositio, & forma. Semen vero, & medicus, & cōsiliator, & simpliciter efficiens, omnia vnde trāsmutationis, aut status principium. Cętera verò tanquàm finis, & bonum aliorum; ipsum enim cuius causa optimum, & finis aliorum vult esse. nil autem differat, bonum id, an apparens bonũ dicatur.

dicatur. Hæ itaque causæ ac tot specie sunt. Modi aũt causarum numero quidem multi sunt, in pauciores aũt reducuntur. Dicuntur etenim causæ etiam earũ, quæ eiusdem speciei sunt multipliciter, prius videlicet, & posterius alia, quàm alia, vt sanitatis medicus, & artifex: & ipsius dia pason duplum, & numerus: & illa semper, quæ continent quodcunq; particularium. Item vt ipsum accidens, & eorum genera, vt statuæ aliter Polycletus, & aliter statuarius, quia accidit statuario Polycleto esse. Et ea, quæ continent, accidens, vt homo causa statuæ, aut simpliciter animal; quoniam Polycletus homo, homo autẽ animal est. Est autem accidentium quoq; aliud alio remotius, & propinquius, vtputa, si albus, & musicus dicantur statuę causa, & non solùm Polycletus aut homo. præter omnes autem, quæ propriè dicuntur, quæve secundùm accidens, aliæ vt potentia dicuntur. alię vt agentes, vt ędificij extruendi ædificator, aut ędificans ędificator. Similiter autem illę quoque dicuntur de his, quorum causę sunt; vt huius statuę, aut statuę; aut simpliciter imaginis aut huius æris, aut ęris, simpliciter materiæ, & de accidentibus similiter. Item hę, & illę coniunctę dicentur; vtputa non Polycletus, nec statuarius, sed Polycletus statuarius. Attamen hæ omnes multitudine quidem sex sunt: dicuntur autem dupliciter. aut enim vt singulare, aut vt genus eius; aut vt accidens, aut genus accidentis: aut vt coniunctę, aut simpliciter dictæ; item tanquàm agentes, aut secundum potentiam. Differunt autem, eò quòd agentes quidem, & singulares simul sunt, & nõ sunt tam ipsæ, quàm illa, quorum causæ sunt, veluti hic medicans huic conualescenti: & hic

ædificator huic, quod ædificatur. Quod vero secundùm potentiam, non semper: corrumpitur enim non simul domus, & ædificator.

Argumentum cap.4.

Quid propriè sit elementum explicat, deinde quomodo transumptiuè sit acceptum. quid sit propriè narrat ibi [elementum dicitur ex quo] & manifestat eius definitionem quatuor modis, vbi inquit [vt vocis elementa] transumptiuè, vel metaphoricè explicat sic [hinc autem transferentes appellant] & postea narrat quid commune sit omnibus, quæ elementa dicantur, vbi ait [omnibus verò commune.]

Tex. 4. Elementum dicitur, ex quo componitur primo inexistenti indiuisibili specie in aliam speciem; vt vocis elementa, ex quibus componitur vox, & in quæ vltima diuiditur: illa vero nõ amplius in alias voces ab ipsis specie diuersas. sed & si diuidantur particulæ, tamen eorum eiusdem speciei sunt: vt aquæ particula, aqua, sed non syllabæ. Similiter etiam corporum elementa dicunt, ea dicentes vltima, in quæ corpora diuiduntur, illa vero non amplius in alia specie differentia corpora. & siue vnum, siue plura huiuscemodi sint, hæc elementa aiũt. Similiter autem figurationum quoque elementa dicuntur: ac simpliciter demonstrationum. primæ enim demonstrationes, quæ in pluribus demonstrationibus insunt, hæc elementa demonstrationũ dicuntur; sunt autem tales primi ex tribus per vnum medium syllogismi. Hinc autem transferentes appellant etiam elemẽtum, quod vnum, & paruum existens, ad plura vtile sit. Quare &

paruum, & simplex, & indiuisibile, elementum dicitur. Vnde euenit, quæ maximè vniuersalia sunt elementa esse; quoniam cum vnumquodque aut eorum vnum, & simplex sit, in multis, aut omnibus, aut quàm plurimis inest. Et vnum, & punctum principia quibusdam esse videtur. Cùm itaque illa, quæ genera vocantur, vniuersalia, & indiuisibilia sint (vna enim est ipsorum ratio) genera quidam dicunt elementa: & magis, quàm differentiam, quoniam genus magis vniuersale est, cuicunque enim differentia inest genus quoque sequitur illud: cui verò genus, non vtique differentia. Omnibus verò commune est, illud cuiusque esse elementum, quod primum cuique inest.

Argumentum cap. 5.

Quinque modis, vel septem naturam definit, eosq; in vnum reducit, quo ipsa forma, & substantia totius Natura est appellata. definit primo, vbi ait [natura verò dicitur vno quidem modo] secundo [alio verò ex quo] tertio [item vnde primus] quarto [item natura dicitur] quinto [alio item modo dicitur substantia eorum] sed et duos modos addit, primus est [natura verò hæc prima materia] secundum ibi narrat [& forma, & substantia] vltimò reducit omnes prædictos modos ad vnum dicens [ex dictis itaque prima.]

Natura verò dicitur, vno quidem modo nascentium generatio, vt si quis producta voce dicat Y. Alio vero, ex quo primo inexistente generatur quod gignitur. Item vnde primus motus in vnoquoque eorum, quæ natura sunt, in eo secundùm quod ipsum est. nasci autem dñr, Tex. 5.

quæcunque incrementum per aliud habent, tangendo, & connascendo, aut adnascendo, sicuti embryones. Differt autem connascentia à tactu; hic enim nihil aliud præter tactum necesse est esse; in connascentibus verò est quiddam vnum in ambobus idem, quod propter id, quod se contingant, facit, vt connascantur, & vnum secundùm continuationem, & quantitatem, non secundum qualitatem sint. Item natura dicitur, ex quo primo inordinato existente, & immobili ex sua potētia, aut est, aut fit aliquid eorum, quæ natura sunt, vt statuæ, vasorumque aheneorum æs natura dicitur, ligneorum vero lignum; similiter autem & de cęteris; ex his enim vnumquodque est, prima materia salua; hoc enim mō & eorum, quę natura sunt, elementa dicunt esse naturam, quidam ignem, quiddam terram, quidam aerem, quidam aquam, quidam aliquid aliud tale dicentes, & quidam aliqua horum, quidam verò hæc omnia. Alio itē mō natura dicitur substantia eorum, quæ natura sunt, sicuti qui dicūt naturam esse primam compositione; aut, sicut Empedocles dicit, quòd nullius entium natura est, sed mistio solum, & mixtorum permutatio est. natura vero ab hominibus nominatur. Quare & quæcunque natura sunt, aut fiunt, iam existēte, ex quo aptum est fieri, aut esse, nondū dicimus naturam habere, si speciem, & formā nō habeant. Natura igitur, ꝙ ex ambobus hic est, vt animalia, & partes eorū. Natura vero hęc, prima materia & hęc dupliciter, aut quę ad ipsum prima, aut simpliciter prima. vtputa operū aheneorū ad ipsa quidē ęs primū, simpliciter aūt aqua fortasis, si oīa quidem liquabilia aqua. Et forma & substantia, hęc aūt est generationis finis. Metapho-

taphoricè verò oīno omnis substātia natura propter hanc dicitur, qm̄ & natura est aliqua substantia. Ex dictis itaque prima, & quæ propriè dicitur natura, est substantia eorum, quę in seipsis, vt ipsa sunt, motus principium habent; materia enim, eò ꝙ huius est susceptiua, dicitur natura; generationes autem, ac ipsum nasci, eo ꝙ ab hac motus sunt principium quoque motus eorum, quę natura sunt. hęc est inexistens quodammodo, aut potentia, aut actu.

Argumentum cap. 6.

Describit quatuor Necessarij modos, ex quib. quantum propriè, & primum necessarium dicit esse: deinde necessariorum alia causam habere, & alia non. exponit item primum, & propriè necessariū simplex esse. immobilia quoque necessario secundum uiolentiam carere concludit. primum modum Necessarij explicat ibi [Necessarium dicitur] secundum sic [& sine quibus homini bonum] tertium [item uiolentum & uis] quartum [amplius quòd non contingit] reducit omnes modos ad unum ibi [& secundum hoc necessarium] denique ostendit, quòd secundum ultimum modum accipitur necessarium in demonstratione sic [item & demonstratio] denique ex præmissis concludit tres conclusiones seinuicem sequentes, ubi inquit [quorundam itaque alia].

Necessarium dicitur, sine quo non contingit viuere tāquàm cōcausa. vt respirare, & alimentum animali necessariū est; impossibile. n. est absq; his animal esse. Et sine quibus bonum non contingit aut esse, aut fieri, siue aliquid mali repellere, aut eo priuari; vt bibere potionē me- Tex. 6.

dicatam necessarium est, vt non ægrotet; & in Aeginam nauigari, vt pecuniam recipiat. Item violentum, & vis; hoc autem est, quod præter propositum, & electionem obstat, & prohibet; violentum enim necessarium dicitur, quare etiam triste, vt Euenus quoque ait, omnis nanque necessaria res tristis est, & vis necessitas quædã est; quemadmodum Sophocles dicit,

Etiam vis me cogit hæc facere.

Et rectè necessitas videtur inuitabile quiddam esse; contrarium enim uoluntario, & secundùm cogitationem motui est. Item, quod non contingit aliter se habere, necesse dicimus, ita se habere; & secũdùm hoc necessarium cętera qnoque omnia dicuntur quodammodo necessaria; nam & ipsum necessarium aut agere, aut pati tunc dicitur, cùm nõ cõtingat propter illud, quod uim infert, secundùm propositum fieri, tanquàm illa existente necessitate, propter quam non contingit aliter. Et in eis, quæ concausę uiuẽdi, & boni sunt, similiter; cum enim non contingat hic quidem ipsum bonũ, nisi uerò ipsum uiuere, & esse sine quibusdam, hæc necessaria, & hæc causa necessitas quædam est. Item demonstratio necessariorũ est: quoniã non contingit aliter se habere, si simpliciter demonstratũ est. Huius uero causę ipsa prima, si impossibile est aliter se habere; ex quibus fit syllogismus. Quorundã itaq; alia est causa, ut necessaria sint: quorũdã uerò nihil, sed propter hęc, alia necessario sunt. Quare & proprie necessariũ est, quod simplex est; hoc.n. non põt multipliciter se habere; quapropter nec aliter & aliter: etenim multipliciter se haberet. Si igitur aliqua perpetua & immobilia sunt, nihil in eis uiolentum, aut præter naturam est.

Argu-

Argumentum cap. 7.

Scribuntur octo modi, quibus aliqua dicuntur vnũ: tres quidem per accidens, & quinque per se. postea omnes in vnum reducit; quibus adiungitur modus, quo vnitas à perfectione sumitur. vnum item numeratorum principium esse describit. & diuisionem vnitatis aliam dat, scilicet vnum numero, specie, genere, & proportione. & denique quot modis aliquid dicatur multa, narrat. primùm igitur narrãtur tres modi vnitatis accidentalis, vbi scriptum est [secundum accidens quidem vt Coriscus] deinde proponuntur quales sint, qui per se ibi [illorum verò qui per se] quorum primus est [hac quidem dicuntur] secundus [alio item modo vnum dicitur] tertius [dicuntur autem & vnum] quartus [item vnum ea dicuntur] quintus, & vltimus est [& omnino quorumcunque] postea reducuntur omnes ad vnum primum, vbi legitur [vniuersaliter nanque quotcunque] modus autem, quo vnitas à perfectione sumitur, est ibi [item est quidem] vnum item numeratorum principium esse describit sic [vni autem esse principium] denique scribit aliam diuisionem vnius magis logicã, vbi inquit [item alia numero] quo pacto autem aliquid dicatur multa, exponit ibi [manifestum autem etiam est.]

VNum dicitur uno modo secundùm accidens, altero per se. Secundum accidens quidem, ut Coriscus & musicum, & Coriscus musicus. idem enim est dicere Coriscus & musicum, & Coriscus musicus: & musicũ iustum, & musicus iustus Coriscus. Cuncta etenim hæc unum dñr secundum accidens, iustum quidem & musicum, quoniam uni substantiæ accidunt: mu Tex. 7.

sicum vero & Coriscus, quoniam alterum alteri accidit similiter etiam quodammodo musicus Coriscus cum Corisco unum est, qm̄ altera Partium earum quæ in oratione sunt, alteri accidit; vtputa musicum Corisco, & musicus Coriscus iusto Corisco, quoniam vtriusque pars vna eidē vni accidit; nihil enim differt, aut Corisco musicum accidere, aut isti hoc. Similiter autem, tam si de genere, quàm si de aliquo vniuersalium no minum accidens dicatur, vtputa, quod idem homo, & musicus homo; aut enim homini qui vna est substantia, musicum accidit, aut qm̄ ambo ali cui singularium accidunt, veluti Corisco; non tamen eodem modo ambo insunt:, sed hoc quidē, vt genus fortassis, & vt in substantia, illud verò vt habitus, aut passio substantiæ. Quæcunque itaque secundùm accidens vnum dicūtur, hoc modo dicuntur.

Tex. 8. ¶Illorum verò, quæ per se vnum dicuntur, hæc quidem dicuntur, eò quòd cōtinua sunt, vt fascis vinculo, & ligna visco; linea quoq; etiā, si curua sit, sed continua, vna dicitur, sicuti partium etiam vna quæq; crus, & brachium. Ex his autem ipsis illa magis vnum sunt, quę natura, quàm arte cōtinua sunt. Continuum verò dicitur, cuius vnus per se motus, & non potest aliter esse; vnus verò, qui indiuisibilis; indiuisibilis autem secundum tempus. Secundum se autem continua, quęcunq; nō tactu vnum sunt; si enim pones inuicem tangentia ligna, nō dices ea vnū, neq; lignum, neq; corpus, nec aliquid continuū esse. Igitur & illa, quæcūq; omnino cōtinua sūt, vnum dicuntur, etiam si habeant flexionē; & adhuc magis, quę non habent, vt tibia, aut femur, quàm crus: quoniam contingit vnum non esse motum cruris; & recta magis, quàm curua, vnū est,

est,curuam vero,& angulum habentem & unã, & non unam dicimus:quoniam cōtingit & non simul eius,motum,& simul esse, rectę uero semper simul. nullaque particul magnitudinem habens,hæc quidem quiescit, hæc uero mouetur, quemadmodum curuæ. ¶ Alio item modo unũ dicitur, cum subiectum sit forma indifferens. Indifferens autem,quorum forma indiuisibilis secundùm sensum est.subiectum uero,aut primũ, aut ultimum ad finē; etenim uinũ unũ, & aqua una dicitur, quatenus indiuisibilis secũdum formam est: liquoresq; omnes,ut oleũ, uinũ, & liquabilia unum;dicũtur, quoniam omnium ultimum subiectum idem est,aqua nanq; & aer hęc omnia sunt. ¶ Dicuntur autem unum, & quorũ unum genus differens oppositis differētijs.ac cũcta hæc unum dicuntur, quoniam unum est genus subiectum differētijs.ut homo,equus,canis. unum quid,quoniam omnia animalia, & quodam simili modo, sicuti materia una. Hæc aũt qñq; quidem ita unum dicuntur. quãdoq; uerò superiore genere, quod idem dicitur, si ultimæ generis species sunt, illa aũt superiora ipsis: utpura triãgulus duorum ęqualium laterum una, & eadem figura cum triangulo trium ęqualium laterum est. ambo etenim trianguli, sed non ijdem trianguli.¶Item vnum ea dicuntur, quorum ratio, quod quid erat esse dicens, indiuisibilis ad aliã est, quod quid erat esse rei significantem; ipsa enim per seipsam omnis ratio diuisibilis.sic enim & auctum, & diminutum vnũ est, quoniam ratio una, quemadmodum in superficiebus est ipsius speciei una. Et omnino quorumcunque intellectio,quæ quod quid erat esse intelligit, indiuisibilis est,neq; separari põt nec

Tex. 9.
Tex. 10
Tex. 11

nec tempore, nec loco, nec ratione, hæc maximè vnum sunt. & horum, quæcunque substantię sunt. Vniuersaliter nanq; quotcunque non habent diuisionem, quatenus non habent, eatenus vnum dicuntur, vtputa, si prout homo nō habet diuisionem, vnus est homo: ꝙ si prout animal, vnum animal: ꝙ si prout magnitudo, vna magnitudo. Plurima itaque vnū dicuntur, eò ꝙ aliquid vnum aut agunt, aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquid vnum sunt. Quæ verò primò unum dīr illa sunt, quorum substantia una: una uerò, aut continuatione, aut forma, aut ratione; numeramus etenim tanquam plura, aut quæ non continua sunt, aut quorum forma non est una, aut quorum ratio non est una. Item est quidem, ut quodcunque dicamus continuitate unum esse, modo quantum & continuum sit: est autem ut non aliquid totum sit. hoc autem, si nō habeant formam unam. non enim dicemus similiter unum, cùm uiderimus partes calceamenti quómodocunque compositas, propter continuitatem, sed si ita, ut calceamentum sit, ac quandam formam habeat, tunc unum. Quare maximè linearum circuli linea una est, quoniam tota, & perfecta est.

Tex. 12 ¶ Vni autem esse, principium est alicui numero esse; prima enim mēsura principium est; quo nanque primo cognoscimus, hoc prima cuiusque generis mensura. Principium itaque scibilis circa unumquodque ipsum unum; non est autem idē in cūctis generibus unum; sed hic quidem diesis, hic verò vocalis, aut muta; grauitatis aūt aliud, & motus aliud. Vbiq; autē ipsum unum aut quantitate, aut forma indiuisibile. Illud igitur, quod secundùm quantū, prout quantum, indiuisibile est; quod quidem

omnino

omnino & sine positione est, dicitur unitas: quod verò omnino & positionem habens, punctum: quod autem secũdùm unum: linea. quod uerò secundùm duo, superficies: quod autem omnino, & in tria secundum quantum diuisibile, corpus, & econuerso; in duo quidem diuisibile, superficies est; quod uerò in unũ, linea: quod autem nequaquam secundùm quantitatẽ diuisibile est, punctum, & unitas est; quæ quidem sine positione, unitas: quod uerò habet positionẽ, punctum. Item alia numero, alia genere, alia specie, alia analogia unum sunt. Numero quidem, quorum materia una. Specie uerò, quorũ ratio una. Genere autem, quorũ eadem prędicationis figura. Secundum analogiam uerò, quæcunque se hñt. ut ad aliud. Semper autem posteriora sequuntur præcedentia; utpura quæcunque numero, specie quoque unum sunt: quęcunque uerò species, non etiam numero, sed genere cuncta unum sunt, quęcunque etiam specie: quæcunque autem genere, non omnia specie, sed secundũ analogiam: quæcunque uero analogia unum, non omnia genere. Manifestum autem etiã est, quòd Multa quoque uni opposite dicuntur; quædam enim, eò quòd non sint continua, quædam uerò, eò quòd diuisibilem secundùm speciem materiam habeant, aut primam, aut ultimam; quædam autem, eò quòd rationes, quod quid erat esse dicentes, plures sint.

Argumentum cap. 8.

Diuidit ens, per se, & per accidens. postea entis per accidens tres modos exponit. deinde narrat tres entis, per se diuisiones, unam entis in decem prædicamenta

menta alteram entis in anima, reliquã entis in actu, & potentia. primam distinctionem entis scribit ibi [ens dicitur aliud secundum accidens] postea enumerat quot modis dicatur ens per accidens, ubi ait [secundum accidens quidem] hinc narrat tres diuisiones entis per se, & primò in decem prædicamenta sic [per se verò esse dicuntur] secundò ut est in anima ibi [itẽ ipsum esse] tertiò ut actu, & potentia, dicens [item ipsum esse, & ipsum ens.]

Tex. 13 ENs dicitur, aliud secundùm accidens, aliud per se. Secundùm accidens quidem, vt iustũ musicum esse dicimus, & hominem musicũ, ac musicum hominem: similiter dicentes, vt cùm dicimus musicum ædificare; quia accidit ędificatori musico esse, aut musico ędificatori. hoc etenim hoc esse dicere significat hoc huic accidere. Ita igitur de his quę dicta sunt, cùm hominẽ dicimus musicum esse, & musicũ hominem, aut album musicum, siue hunc album. hoc quidem, quoniam ambo eidem accidunt; illud vero, quoniam enti accidit. Hoc autem musicum hominẽ quoniam huic musicum accidit, ita etiã dicitur album esse, quoniam cui accidit, illud est. Quæ igitur secundùm accidens esse dicuntur, ita dicũtur, aut quoniam eidẽ enti ambo insunt, aut qm̃ illud enti inest, aut quoniam ipsum est, cui

Tex. 14 inest, de quo ipsum prædicatur. ¶Per se verò esse dicuntur, quęcunque significant prędicationis figuras; quoties enim dicuntur, toties ipsum esse significant. Cùm ergo eorum, quę prędicantur, quędam ipsum quid est significant, quędam quale, quędam quantum, quædam ad aliquid, quędam facere, aut pati, quędam vbi, quædam quando, horũ cuique idem ipsum esse significat.

nihil

nihil enim differt, homo conualescens est, aut homo conualescit; & homo ambulans vel incedens est, aut homo ambulat, vel incedit. similiter in alijs quoq;. Item ipsum esse, & ipsum est significat quod verum est, ipsum verò non esse, quod non verum, sed falsum similiter, tam in affirmatione, quàm in negatione. v. puta, quod Socrates musicus est, quoniam verum hoc est: aut quod Socrates non albus, quoniam verum? quod autem diameter non sit incommensurabilis, qm̃ falsum est. Item ipsum esse, & ipsum ens, quoddam eorũ, quę dicta sunt, potentia dici posse significat, quoddam actu; videns etenim dicimus esse, & quod potentia, vt dicitur, videt, & quod actu. ipsum quoq; sciens similiter, & quod potest vti scientia, & quod iam vtitur. ac etiam quiescens, tum illud, cui iam inest quies, tum quod quiescere potest. Similiter autem in substantijs; etenim Mercurium in lapide dicimus esse, & lineæ medietatem, ac triticum, quod nõ dum maturũ est. quando verò possibile, & quando non in alijs determinandum est.

Argumentum cap. 9.

Enumerat quatuor modos substantiæ, eosq́, ad duos reducit. primus est [substantia dicuntur] secundus alius verò modus] tertius [item quacunque particulæ] quartum his verbis exponit [item quod quid erat esse] postremò reducit duos modos postremos ad alios, vbi inquit [accidit igitur duobus modis]

SVbstantia dicunt̃ & simplicia corpora, vt terra, ignis, aqua, & quæ talia sunt, & vniuersaliter corpora, & quæ ex his cõsistũt animalia, & Tex. 15

demo-

dęmonia, ac eorum particulæ; hæc verò omnia dicuntur substantia, quoniam non dicuntur de subiecto, sed de eis cętera. Alio verò modo quodcunque fuerit causa existentiæ, talibusque inexistens, quæ non dicuntur de subiecto, vt anima animali. Item quæcunque particulæ inexistentes sunt in talibus, definiẽtes, & quod quid significantes, quibus peremptis, totum perimitur. vt superficie, corpus, vt quidam aiunt, & linea superficies, & vniuersaliter numerus videtur quibusdam talis esse. eo etenim perempto nihil esse, & omnia terminare. Item quod quid erat esse, cuius ratio definitio est, & hoc vniuscuiusque substantia substantia dicitur. Accidit igitur duobus modis substantiam dici, & ipsum vltimũ subiectũ, quod nõ dicitur de alio: & id, quod cùm quod quid sit, etiam separabile fuerit. tale verò cuiusque forma, & species.

Argumentum cap. 10.

Declarat multos modos, quibus aliqua idem esse dicuntur siue per se, siue per accidẽs. & quid diuersum, differens, simile, oppositum, & diuersum specie declarat. quæ sint eadem per accidens demonstrat sic [eadem verò quadam secundum accidens] quæ per se, vbi ait [quadam verò per se] quæ diuersa sint, vbi legitur [diuersa verò dicuntur] quæ differentia, vbi inquit [differentia verò dicuntur] quid simile, ostendit sic [similia dicuntur] quæ opposita sint, explanat hoc pacto [opposita dicũtur] scribit præterea modos duos, secundum quos potest cognosci, quòd aliqua sint opposita dicens [& ea, ex quibus] quot modis dicantur contraria, ibi legimus [contraria dicuntur] postremò explicat, quæ sint diuersa specie sic [diuersa uerò specie dicuntur.]

Eadem

EAdem verò, quædam secundum accidens dicuntur, vt album, & musicum idem, quoniam eidem accidunt; ac homo & musicũ, quoniam alterum alteri accidit; musicus verò homo, quoniam musicum homini accidit. vtrique verò hoc, & huic vtrunque illorum; etenim homini musico, & homo, & musicũ idem dicitur, & his illud. Quare omnia hæc vniuersaliter nõ dicuntur; non enim est verum dicere, quòd omnis homo idem & musicum; vniuersalia namque per se existunt, accidentia verò non per se, sed de singularibus simpliciter dicuntur; idem enim videtur Socrates, & Socrates musicus esse. Socrates enim non de multis, quare non dicitur omnis Socrates, sicuti omnis homo, quædam igitur ita dicuntur eadem. Quædam verò per se, sicuti & vnum; etenim quorum materia, aut specie, aut numero vna, eadem dicuntur: & quorũ substantia vna Quare patet, quòd identitas vnitas quædam essentiæ est, aut plurimũ, aut cùm vt pluribus vtatur; vtputa cũm dicat ipsum sibi ipsi idem, vt duobus enim ipso vtitur. Diuersa verò dicuntur, quorum aut species plures, aut materia, aut ratio substantiæ; & omnino diuersum dicitur opposite ad id, quod idem dicitur. Differentia verò dicuntur, quæcunque diuersa sunt, cum idem quid sint, modo non sint idem numero, sed aut specie, aut genere, aut proportione. Item, quorum diuersum genus, & contraria, & quæcunque diuersitatem in substantia habent. Similia dicuntur, & quæ idem passa sunt, & quæ plura eadem, quàm diuersa passa sunt, & quorum qualitas vna; ac secundùm quæcunque contrariorum alterari contingit id, quod plura his, aut magis propria habet, simile illi est. Opposite Tex.16

pofitè

positè verò similibus dissimilia dicuntur. Opposita dicuntur, contradictio, contraria, ad aliquid, priuatio & habitus, & ea, ex quibus, & in quæ vltima. Vt generationes & corruptiones, & quæcunque susceptiuo amborum non contingit simul adesse, hæc opponi dicuntur, aut ipsa, aut ex quibus sunt; fuscum nanque, & album simul eidem non insunt; quare ea, ex quibus sunt, opponuntur ipsi. Cōtraria dicuntur, quæ non possunt simul eidem adesse, cùm eorum sint, quæ secundùm genus differunt: & quæ plurimum differũt, cùm in eodem genere sint: quæue plurimum differunt, cùm in eodem susceptiuo sint: ac etiam quæ plurimum differunt, cùm eorum sint, quæ sub eadem potentia sunt: & quorum differentia maxima, aut simpliciter, aut secundùm genus, aut secundùm speciem. Cętera verò contraria dicuntur, quædam, eò quòd talia habent: quædam, eò quòd susceptiua talium sunt: quædam, eò quòd actiua, aut passiua talium sunt, aut agẽtia, aut patientia, aut abiectitiones, aut sumptiones, aut habitus, aut priuationes sunt horum, ac talium. Cùm autem vnum, & ens multipliciter dicatur, necesse est, vt cętera quoque, quæcunque secundùm hæc dicuntur, sequantur; quare & idem & diuersum, & contrarium, vt secũdum vnumquodque prædicamentum diuersum sit. Diuersa verò specie dicuntur quæcunque, cùm eiusdem sint generis, nō sunt subalterna: & quæcunque, cum in eodem genere sint, differentiam habent: & quæcunque in substantia contrarietatem habent Contraria quoque diuersa specie inuicem sunt, aut omnia, aut quæ primo dicũtur, & quorum in vltima generis specie rationes diuersæ: vt homo, & equus indiuidua genere, rationes

nes

nes verò eorum diuersæ, & quæcunque, cum in eadem substantia sint; differentiam habent. Eadem verò specie sunt, quæcunque his opposità dicuntur.

Argumentum cap. 11.

Prioris, ac posterioris modi distinguuntur tripliciter. s. quò ad fieri, quò ad cognosci, & quò ad esse, & hi ad unum reducũtur, quo aliqua secundum consequentiam priora alijs dicuntur. Sed antequam deueniat Arist. ad distinctionem definit, dicens [priora, & posteriora dicuntur] deinde quò ad fieri narrat tres modos, primus respicit locũ, & hoc ubi ait [ut puta quædam secundum locum] secundus ordinem temporis ibi [quædam secundum tempus] tertius motum ita [quædam secundum motum] & id etiam in rebus discretis dicens [quædam secundum ordinem] quò ad cognosci demonstrat ibi [alio uerò modo quod cognitione] quò ad ordinem in essendo, ubi inquit [alia uerò secundum naturam] denique concludit omnes illos modos posse reduci ad ultimos sic [quodammodo igitur omnia]

PRiora, & posteriora dicuntur, vno quidem modo tanquam aliquo primo & principio in quoque genere existente, quod propinquius est principio cuidam determinato; aut simpliciter & natura, aut ad aliquid, aut vbi, aut ab aliquibus. Vt puta quædam secundum locum, eò, ꝙ propinquiora sunt alicui loco natura determinato, medio uidelicet, aut vltimo, aut ad quoduis. Quod verò remotius, est posterius. Quædam secundum tempus. aliqua enim eo quod remotiora à Nunc sunt: ut de eis, quæ facta sunt. quæ

enim in Troia fuerunt, priora sunt his, quæ apud Mediam facta sunt, quoniam remotius à Nunc distant, aliqua uerò, eò ꝙ propinquiora ipsi nunc sunt: ut de futuris. prius enim festum, ꝙ apud Nemeam futurum est, quàm quod apud Delphos, quoniam propinquius ipsi Nunc est, ut principio, & primo ipso Nunc posito. Quædam secundùm motum. quod enim propinquius primo mouente est, prius est: vt puer viro, etenim quoddam & hoc simpliciter principiũ est. Quędam secundùm potentiam. quod enim excellit potentia, & fortius est, prius est. tale verò est, cuius electionem, vt alterũ, & quod posterius est, sequatur, necesse est, vt non mouente illo, non moueatur, & mouente moueatur, electio enim principium est. Quædam secundùm ordinem, hæc verò sunt, quæcunque ab aliquo vno determinato proportionaliter distant, vt in tripudijs qui secundùm locum obtinet, prior est eo, qui tertium tenet, & paranete, quàm nete. illic enim tripudij ductor, hic verò media principium est. Hæc itaque hoc modo priora dicuntur. Alio verò modo, quod cognitione prius, tanquàm & simpliciter prius. Horum autem aliter ea, quæ secundum rationem, atque ea quæ secundum sensum. Secundum enim rationem vniuersalia priora, secundum uero sensum singularia. Et secundùm rationem accidens toto prius, vt musicum homine musico. non enim erit ratio tota absq; parte. tametsi non contingit musicum esse, si nõ sit aliquis musicus. Item priores dicuntur passiones priorum, vt rectitudo leuitate. ista enim lineæ per se passio, hæc verò superficiei. quædam igitur ita priora, & posteriora dicuntur Quædã verò secundum naturam & substantiam, quæ-

cunque contingunt absque alijs esse, ista verò sine illis minime. qua diuisione vsus est Plato. Cùm autem ipsum esse multipliciter dicatur, primò quidem subiectũ est prius, propter quod substantia prior. Deinde aliter quæ secundum potentiam, & quæ secundum actum; quædam enim secundùm potentiam priora sunt, quædã verò secundùm actum. veluti secundum potentiam quidem dimidia quàm tota, & particula, quam totum, & materia quàm substantia: secundum actum verò posterior, dissolutio etenim secundùm actum erit. Quodam modo igitur omnia, quæcunque prius & posterius dicuntur, secundum hæc dicuntur. Quædam enim secundũ generationem contingit absque alijs esse, vt totum partibus. quædam verò secundùm corruptionem, vt pars toto. similiter etiam cętera. T. c. 17

Argumentum cap. 12.

Potentiæ, & poßibilis, & impotentiæ, & impoßibilis, propriè, & impropriè ratio, ac modi exponũtur, ijq; ad vnum reducuntur. quot modis dicatur potentia declarat Arist. ita [Potentia dicitur quædam] hi verò sunt quatuor, primus [quædam quidem principium motus] secundus [quædam verò ab altero] tertius [item qua eius] quartus est [item quicunque habitus] deinde numerat modos poßibilis ibi [cum aut potentia] qui quidem sunt quatuor, vt patet legenti. modos declarat impotẽtiæ ibi [impotentia verò] quid impoßibile sit, hoc ita [impoßibilia quoque] & consequenter explicat, quomodo potentia sumatur metaphoricè dicens [metaphoricè autem] vltimo contrahit omnes modos poßibilis, & impoßibilis ad vnum primũ, vbi inquit [quæ aũt dicuntur secundũ potentiã.]

Tex.17 POtentia dicitur, quædam quidem principiũ motus aut transmutationis in altero, aut prout alterum est.vt ædificatiua potẽtia est, quæ non inest ædificato:sed ars medendi cùm sit potentia, inerit vtique in eo, qui sanatur, sed non prout sanatur. Quædam igitur omnino principium transmutationis, aut motus dicitur potentia in altero, aut prout alterum est. Quædam verò ab altero, aut prout alterum est: secundùm quam profectò quo patitur, aliquid patitur. Quãdoque igitur, si quodcunque pati possibile est, dicimus illud posse pati: quandoque verò non secundùm omnem passionem, sed si ad melius. Itẽ qua eius, quod bene, quippiam efficiatur, aut secundum electionem. aliquando enim eos, qui solum ambularunt, aut dixerunt, nõ autem bene, nec vt proposuerunt, non dicimus posse dicere, aut ambulare. similiter quoq; de pati. Item quicunque habitus, secũdum quos impassibilia omnino, aut immutabilia sint, aut non facile ad deterius moueantur, potentiæ dicuntur. frangũtur nanque & conteruntur, & flectuntur, & omnino corrumpuntur, non propter posse, sed propter non posse, & in aliquo deficere; impossibilia verò à talibus sunt quæ propter potentiam & posse, & aliquatenus se habere, vix & parum patiuntur. Cùm autem potentia tot modis dicatur, potens quoque vno quidem modo dicetur, quod motus, aut transmutationis principium habet; etenim se datiuum potens quid est in altero, aut prout alterum est. Alio verò, si quid eius aliud talem potentiam habet. Alio verò, si quid ad quodcunque transmutetur, siue in peius, siue in melius potentiam habeat; etenim quod corrumpitur, videtur possibile esse corrumpi; aliter non

corrumperetur; si impossibile esset; nunc autem habet quandam dispositionem, causam, & principium huiuscemodi passionis; quãdoque enim propterea quod habet, quandoque propterea quod priuatur, tale videtur esse. Quòd si priuatio habitus quodammodo est, omnia, propterea quod habent profectò aliquid erunt; æquiuocè autem dicimus ipsum ens. Quare propterea quod habet habitum quendam, & principium possibile est: & propterea quod habet huius priuationem, si possibile est priuationem habere. Alio autẽ modo propterea quod non habet eius potentiam, aut principium in altero, aut prout alterum, corruptiuum. Item hæc omnia, aut eò quod solum contingant hæc fieri, aut non fieri, aut eò quod bene; etenim inanimatis etiam talis potentia inest, vt instrumentis. aliquã. n. posse sonare lyram aiunt, aliquam minime, si non bene sonans est. Impotentia verò, potentię priuatio est, & quædam talis principij oblatio, qualè diximus, aut omnino, ant ab eo, qui natura aptus est habere, aut & cum natura aptus sit iam habere; nõ enim similiter dicent impossibile esse puerum generare, & virum eunuchum. Item vtrique potentiæ est impotentia opposita, & ei, quæ solùm motiua, & ei, quæ bene motiua est. Impossibilia quoque quædã secundùm hanc impotentiã dicũtur, quædã alio modo, vti possibile, & impossibile; impossibile quidem, cuius contrariũ necessariò verum est: veluti diametrũ cõmensurabilem esse, impossibile est; quoniã falsum huiuscemodi est, & cuius contrariũ nõ solum verum, sed necessarium quoq; est, vt incõmẽsurabilis sit; cõmensurabile igitur non solũ falsum, sed necessariò etiã falsum est. Ipsum verò possibile huic contrariũ,

cum non sit necessarium, contrarium falsum esse. vt sedere hominem possibile est; non enim necessario non sedere falsum est; possibile itaque vno quidem modo significat, vt dictū est, quod non necessariò falsum est: alio verò, ipsum verum esse: alio autem contingens verum esse. Metaphoricè autem, quæ in Geometria, potentia dicitur. Hæc igitur possibilia, non secundum potentiam. Quæ autem dicuntur secundum potentiam, omnia ad primam vnam dicuntur; hæc autem est principium transmutationis in altero, prout alterum est; cętera nanque possibilia dicuntur, quædam, eò quod eorum aliquid talem potentiam habet: quædam eò quod non habent: quædam, eò quod sic habent. Similiter etiam impossibilia. Quare propria primæ potentiæ definitio profectò erit, principium transmutatiuum in altero, prout alterum est.

Argumentum cap. 13.

Quid sit quantum Arist. narrat dicens [quātum dicitur, quod est] quæ sint Quanti species postea explanat [multitudo igitur] postremò explicat, quæ sint quanta per se, & quæ per accidens; per se ibi [eorum verò quæ per se] per accidens his uerbis [eorum verò quæ secundum accidens.]

Tex. 12 QVantum dicitur, quod est in eis, quæ insunt, diuisibile, quorum vtrunque, aut singulum vnum quid, & quod quid aptum est esse. Multitudo igitur quantum quid, si numerabilis est: magnitudo verò mensurabilis. Dicitur autem multitudo quidem, quæ potentia diuisibilis est in non continua: magnitudo verò, quæ

in con-

in continua. Magnitudinis autem, quæ quidem ad vnum continua est, longitudo: quæ verò ad duo, latitudo: quæ autem ad tria profunditas est. Horum autem multitudo quidem finita numerus, longitudo vero linea, latitudo autem superficies, profunditas verò corpus est. Item alia per se quanta quædam dicuntur, alia secundum accidens. vtputa linea quidem quantum quiddam per se est, musicum verò secundùm accidens. Eorum verò, quæ per se sunt: quædam secundum substantiam sunt: vt linea quãtum quid dam; in definitione nanque, quod quid est dicenti quantum quiddam inest. quædam passiones, & habitus huiuscemodi substantiæ sunt. vt multum & paucum, longum & breue, latum & strictum, profundum, & humile, graue, & leue, & cętera quoque huiuscemodi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus, tam secundum se quàm ad seinuicem dicta. quanti per se passiones; transferuntur autem & ad alia ista nomina. Eorum autem, quæ secundum accidẽs dicuntur quanta, quoddam ita dicitur, vt prædictum est, quod musicum. & album quantum est: eò quòd illud cui insunt quantum quid est. Quædam, vt motus & tẽpus; & hæc enim quanta quędam & continua dicuntur, eò quòd illa diuisibilia sunt, quorum hæc sunt passiones; dico autem non quod mouetur, sed quo motum est; etenim quoniam illud quantum est, & motio est quanta, tempus autem, propter illam.

Argumentum cap. 14.

Qualitatis quatuor sunt modi, & ad duos reducuntur. primus est [quale dicitur vno modo] secundus

alio [vt immobilia] tertius [itē quæcunque substantiarum] vltimus est [item secundum virtutem] omnes colligit in duos his verbis [ferè itaq; secundū modos]

Tex.19 Quale dicitur vno modo differentia substantiæ: vtputa quale animal homo, quoniam bipes, equus vero quadrupes; & circulus qualis quædam figura, quoniam absque angulis est, tanquam differentia, quæ secundùm substantiam, qualitas sit, vno itaque modo qualitas dicitur substantiæ differentia. Alio, vt immobilia, & mathematica, veluti numeri quales quidam sunt, vt qui compositi: & non solum, qui ad vnū sunt, sed hi, quorum imitatio superficies & solidum; hi autem sunt qui quoties quanti aut quoties quanti quoties. & omnino quod in substantia, præter quantum existit, substantia nanque cuiusque est quod semel, vtputa ipsorum sex, non qui bis vel ter, sed qui semel. sex enim semel sex sunt. Item quæcunque substantiarum, quæ mouentur passiones, vt caliditas & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quæcunque similia, secundum quæ dicuntur alteri corpora, ipsis mutatis. Item, secundum virtutem & malitiam, & omnino bonum & malum. Ferè itaque secundum duos modos dici possit ipsum quale, & horum vnum maximè proprium. prima etenim qualitas substantiæ differentia est. huius autem pars, & quæ in numeris qualitas est. etenim differentia quædam substantiarum est. sed non aut eorum, quæ mouentur, aut non prout mouentur, hæc autē passiones eorū, quæ mouentur, prout mouentur, sunt & motuum differentiæ. Virtus autem, & malitia passionum quædam partes sunt. differentias enim motus, & actionis

quasdam manifestant, secundùm quas bene, vel malè agunt, aut patiuntur ea, quæ in motu sunt. Quod enim hoc modo potest moueri, aut agere, bonum: quòd verò illo modo & contrario, prauum. Maximè autem bonum & malum significant qualitatem in illis, quæ animata sunt, & in illis maxime, quæ habent electionem.

Argumentum cap. 15.

Relatiua per se, & per accidens distinguit, seu secundum alios modos, & de proportionibus multa scribit Arist. tres proponit modos, vbi ait [ad aliquid dicuntur quædam] postea omnes explanat, & primò primum dicens [dicuntur autem prima secundum numerum] secundum sic [actiua verò, & passiua] tertium hoc modo [quæcunque igitur secundum numerum] & hi sunt tres modi relatiuorum secundum se. sed postea narrat tres alios modos secundum aliud, vbi scribit [quædam si genera eorum.]

AD aliquid dicuntur quædam, vt duplum ad dimidiam, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad multiplicati partem, & excedens ad excessum. Quædam, vt calefactiuum ad calefactibile, & sectiuum ad secabile, & omnino actiuum ad passiuum. Quædam, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum. Dicuntur autem prima quidem secundum numerum, aut simpliciter, aut determinatè ad eos, aut ad vnum. vtputa duplum quidem ad vnum numerus determinatus. multiplex verò secundum numerum ad vnum, nō tamen determinatū, vt hunc, vel hunc. sexquialterum vero ad subsexquialterum Tex. 20

rum ſm numerum ad numerum determinatū. ſuperpartiens aūt ad ſuperpartientem ſm indeterminatum, ſicuti multiplex ad vnū. excedens autem ad exceſſum, omnino indeterminatū ſecundum numerum; numerus.n. commenſurabilis, ſm verò incommenſurabilem numerum dicitur. excedens enim ad exceſſum tātum eſt, & vltra hoc verò indeterminatum eſt: quodcunq; enim contingit, eſt aut æquale, aut non æquale. Hæc itaque ad aliquid omnia ſecundùm numerum dicuntur, & numeri paſſiones ſunt. Et adhuc æquale, ſimile, & idem ſm alium modum; ſecundum vnum etenim omnia dicuntur. Eadem.n. ſunt, quorum ſubſtantia vna. Similia verò, quorum qualitas vna. Aequalia autem quorum quantitas vna. ipſum verò vnum numeri principium, & menſura. vnde hæc omnia ad aliquid dicuntur, ſm numerum quidem, nō tamē eodem modo. Actiua vero, & paſſiua ſecundum actiuam & paſſiuam potentiam, & potentiarum actiones. vt puta calefactiuum ad calefactibile, quoniam poſſunt. & rurſus calefaciens ad id, qđ calefit; & ſecans ad id, quod ſecatur, vt agentia. Eorum autem, quæ ſecundum numerum ſunt, non ſunt actiones, niſi quemadmodum in alijs dictum eſt, ſed ſm motum actiones non exiſtūt. Eorum verò, quæ ſecundum potentiā, etiam ſecundùm tēpora iam dicuntur ad aliquid. veluti quod fecit, ad id, quod factum eſt: & id, quod facturum eſt, ad id, quod faciendum eſt; ſic.n. pater quoq; filij pater dicitur. hoc enim fecit, at illud paſſum quid eſt. Item quædam ſecundū priuationem potentiæ, vt impoſſibile: & quæcunq; ita dicuntur, vt inuiſibile. Quæcunq; igitur ſm numerū, & potentiam ad aliquid dicuntur, cuncta

cta sunt ad aliquid, eò ꝙ ipsū, quod est alterius dicitur ipsum, quod est, sed nō eò ꝙ aliud ad illud Mensurabile aūt, & scibile, & intelligibile, eò ꝙ aliud ad illud dicitur. Nam intelligibile significat, ꝙ eius est intellectus. Non est aūt intellectus ad illud, cuius intellectus est. idem. n. profectò bis dictum esset. similiter & visus cuiusdā est visus, non cuius est visus (etsi verū est hoc dicere) sed ad colorem, aut aliquid aliud tale. illo verò modo bis idem diceretur, ꝙ visus est, cuius est visus. eorū igitur, quæ per se ad aliquid dicūtur, quædā ita dicuntur, quædam si genera eorū talia sunt. vt puta Medēdi ars eorum est, quæ ad aliquid sunt, qm̄ genus eius scientia videtur eorum esse, quæ ad aliquid sunt. Item ſm, quæ ad aliquid dicuntur ea, quæ illa habent, vt æqualitas, qm̄ ipsum ęquale: & similitudo, quoniam & ipsum simile. Aliqua verò secūdùm accidens dicuntur, vt homo aliquid; qm̄ accidit ei duplo esse. hoc autem eorū est, quæ ad aliquid sunt. aut album, si eidem accidit duplo, & albo esse.

Argumentum cap. 16.

Perfectum tribus modis dicitur, qui ad duos reducuntur. tres ergo prius exponit Arist. modos Perfecti secūdum se. & primus est [perfectum dicitur vno quidem modo] secundus [& quod secūdum virtutem] tertius ibi [item quibus finis studiosus] perfecta per aliud enumerat item [cætera verò iā secundum ipsa.]

PErfectum dicitur vno quidē modo, extra qđ non est vllā accipere particulā, vt puta tp̄s ipsum, vniuscuiusq; perfectū est, extra quod non est vllū accipere tēpus, quod pars huius tēporis Tex. 21

sit.

sit. Et quod secūdum virtutem, & quod est eius, quod bene, non hn̄s excessum ad genus; vt perfectus musicus, & perfectus tibicen, cum ſm propriæ virtutis speciem in nullo deficiāt. Ita etiam in malis transferentes dicimus calumniatorem perfectum, & furem perfectum, quoniam etiam bonos eos appellamus, vtputa furem bonum; & calumniatorem bonum. Virtus quoq; quædam perfectio est. vnum quodque nanq; tunc perfectum est cunctaque substantia tunc perfecta, cū ſm speciem proprię virtutis nulla desit particula magnitudinis naturalis. Item, quibus finis studiosus est, ea perfecta dicuntur. etenim secūdum quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare cū finis vltimorum quippiam est, ad praua quoque transferentes, dicimus perfectè interemptum esse, & perfectè corruptum esse, cùm nil corruptionis, aut mali desit, sed in vltimo sit; propter quod & mors metaphoricè dicitur finis, quoniam vltima finis autem & quod cuius gratia, vltimum. Quęcunque igitur per se perfecta dicuntur, toties dicuntur. Quædam, eò ꝙ secundum bene in nullo deficiunt nec hn̄t in aliquo genere excessum, nec est quicquam extra. Quædam, eò quòd omnino in vnoquoque genere excessum non habēt, nec quicquam est extra. Cętera verò iam secundū ipsa, eo quod aut tale faciunt, aut habēt, aut conueniunt, aut tali aut aliquo alio modo ad ea, quæ primo dicta sunt, perfecta dicuntur.

Argumentum cap. 17.

Quot modis dicatur Terminus, exponit Arist. & quot modis, & secundum quod, & per se. primò definit terminum dicens [terminus dicitur] deinde explicat

plicat quatuor modos Termini ibi [& quod magnitudini s] item quatuor modos secundum quod, vbi inquit [& secundum quod dicitur] vltimo quatuor per se dicens [quare secundum se dici multipliciter.]

TErminus dicitur, quod vltimum cuiusq; est, extra quod nihil est accipere primum, & intra quod omnia primum. Et quod magnitudinis forma, aut magnitudinem hñtis. Et cuiusque finis. tale verò est, ad quod motus & actus, & non a quo; quandoque autem ambo, & à quo, & ad quod. Et cuius causa. Et substantia vniuscuiusq;, ac quod quid erat esse vnicuique; cognitionis enim hoc terminus est ꝙ si cognitionis, rei quoque est. Quare patet quod quoties dicitur principium, toties etiã terminus, & adhuc amplius; principium nanque terminus quidam: sed non omnis terminus principium. Secundùm quod multipliciter dicitur. Vno modo, forma & substantia cuiusque rei, vt secundum quod bonus, ipsum bonum. Alio, in quo primo fieri aptum est, vt color in superficie. Quod igitur primo dictum est secundum quod ipsa forma est; secundo verò, tanquam cuiusque materia, & primum cuiusque subiectum. Et omnino ipsum secundũ quod, toties dictum erit, quoties dicitur causa; secundum quod enim venit, aut qua causa venit dicitur, & secundum quod paralogizatum, siue syllogizatum est, & quæ syllogismi, siue paralogismi causa est. Item ẜm quod dicitur, quod secundum positionem est; secundum quod stetit, aut secundum quod vadit; etenim hęc omnia positionem & locum significant. Quare & secundùm se multipliciter vt dicatur necesse est. Vno nanq; modo secundùm se est, quòd erat esse cuilibet;

Tex.22

Tex.23

libet. vt Callias, & quod quid erat esse Calliam. Alia vero, quæcunq; in eo quod quid est insunt. vtputa Callias secundùm se animal est; in ratione enim animal inest. Callias enim quoddam animal est. Item si in seipso primò suscepit, aut in aliquo sui. vtputa, superficies alba secundùm se, & homo secundùm se viuens, anima nanq; pars quædam hominis est. in qua prima ipsum viuere est. Item cuius non est aliqua alia causa. hominis nanque multæ causæ sunt, animal bipes. attamen secũdùm se homo est homo. Item quæcunque soli, prout soli insunt. quare quod separatum est, secundùm se est.

Argumentum cap. 18.

Dispositionis definitio dat Arist. de inde tres modos eius enumerat, & habitus duos, priuationis octo, & habere quatuor. Definit Dispositionem ibi [dispositio dicitur] modos narrat sic [aut secundum locum] habitus quot modis dicatur, declarat hoc in loco [habitus autem dicitur] & præter hæc explicat quid sit passio, vbi ait [Passio dicitur] octo modos Priuationis scribit, vbi inquit [Priuatio dicitur vno modo] postremò narrat quatuor modos habere, his verbis [Habere multipliciter dicitur.]

Tex. 24 DIspositio dicitur ordo partes habentis, aut secundùm locum, aut secundùm potentiã, aut secundùm formam. positionem enim quandam esse oportet, sicuti ipsum etiam dispositionis nomen esse significat. ¶Habitus autem dici-

Tex. 25 tur vno modo, tanquam quidam habentis, & habiti actus, sicuti actio quædam, aut motus. nam cùm hoc quidem efficit, illud verò fit, est media

effectio.

effectio. ita & habentis vestem & vestis habitæ est medius habitus. Hunc itaque habitum, quòd non contingit habere manifestum est, in infinitum enim progrederetur, si habiti esset habitum habere. Alio modo habitus dicitur dispositio, secundum quam bene, vel malè disponitur, dispositum, & aut secūdum se, aut ad aliud, vt sanitas quidam habitus est. dispositio etenim talis est. Item habitus dicitur, si particula talis dispositionis sit. quare partium quoque virtus quidam habitus est ¶Passio dicitur vno quidem modo qualitas, secundum quam alterari contingit, vt album & nigrum, dulce & amarum, grauitas & leuitas, & quæcunque alia similia. Alio modo horum actiones, & iam alterationes. Item harum magis, quæ noxiæ alterationes, & motus, & maximè quæ tristes & noxiæ sunt. Item calamitatum & tristium magnitudines passiones dicūtur. ¶Priuatio dicitur vno modo, si non habeat aliquid eorum, quæ apta sunt haberi, etiam si ipsum non sit natura aptum habere. vt planta dicitur oculis priuari. Alio modo, si cum aut ipsum, aut genus eius aptum habere sit, non habeat, vt puta aliter cęcus homo visu priuatur, & aliter talpa: hæc quidem secundùm genus, ille verò secundùm se. Item si cùm aptum sit, & quando sit aptum habere, nō habeat, cęcitas nanque priuatio quædam est. cęcus autem non secundùm omnem ætatem, sed si, in qua aptus est habere, non habet. Simili et si in quo, & secundùm quod, & ad quod, & quēadmodum natura aptus sit, non habeat. Item violenta cuiusque ablatio priuatio dicitur. Et quoties negationes ab IN, vel simili negatione incipientes dicuntur, toties etiam priuationes dicentur.

Tex. 26

Tex. 27

dicentur. Inæquale nanque dicitur, eò quòd nō habeat æqualitatem, aptum existens habere. inuisibile vero, eò quòd non habeat omnino colorem, & quòd exiguum. & impes, eò ꝙ & non habeat omnino pedes, & quòd debiles. Item cùm parum quid habeat. vt cùm dicimus exossem, hoc autem est, eò quòd exile quiddam habet. Item, cùm nō facilè, aut nō bene. vt insecabile, non solum eò quòd non secetur, sed etiam eò ꝙ non facilè, nec bene. Item, cùm omnino nō habeat. cæcus nanque dicitur nō qui vnoculus est, sed qui vtriusque oculi visu caret. Quare non omnis, bonus vel malus, aut iustus vel iniustus, sed etiam intermedium.

Tex.21 ¶ Habere multipliciter dicitur. Vno modo, cùm quid secundum suam naturam, aut suam inclinationem agat: quare dicitur quòd febris hominem habet, & tyranni ciuitates, & induti vestem. Alio modo, in quo quid tanquam susceptiuo existit, vt æs habet statuæ formam, & corpus ægritudinem. Alio modo, vt continens ea, quæ contenta sunt. in quo nanque contentum quiddam est, haberi ab eo dicitur. vt vas habere humidum dicimus, & vrbem homines, & nauem nautas. sic & totū partes habet. Item quod prohibet aliquid secundum suam inclinationem moueri, aut agere, habere dicitur hoc ipsum, vt & columnæ impositã onera & vt Poetæ Atlantem faciunt cęlū habere, tanquam, nisi ipse teneret, casurum super terram, vt quidam Physiologorum tradunt. Hoc autem modo & continens dicitur, quę continet habere, tanquam separaretur secundum suam inclinationem vnumquodque. In aliquo etiam esse similiter & consequenter, sicuti habere dicitur.

Argu-

Argumentum cap. 19.

Tres exponit Arist. modos, quibus aliqua dicuntur esse ex aliquo: & primò recitat modos, quibus aliquid dicitur fieri ex aliquo propriè, & primò, vbi inquit [Ex aliquo esse vno modo] secundò quo modo fit aliquid ex aliquo, sed non primò [alia verò fi secundũ partẽ] vltimò quomodo fit aliquid ex aliquo, sed proprie, vbi ait [alia verò prius quidem tempore]

EX aliquo esse vno modo dicitur ex quo, vt ex materia est. & hoc dupliciter; aut secundũ primum genus, aut secundũ vltimam speciem. vtputa omnia liquabilia quodã modo quidẽ ex aqua sunt, quodam modo verò ex ære statua est. Vno modo dicitur ex primo mouẽte principio. vt ex quo pugna? ex conuicio: quia hoc pugnæ principiũ. Vno modo ex cõposito ex materia, & forma sicuti ex toto partes, & versus ex Iliade, & lapides ex domo finis nanq; ex forma: perfectum vero, quod habet finem. Quędã verò tanquam ex parte forma, vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento: aliter nanque hoc, atq; statua ex ære. ex sensibili nanq; materia cõposita substantia est. forma quoque ex materia. Quædam itaq; ita dicuntur quædam, siquis horum modorũ secundũ aliquã partem fit. vt ex patre & matre proles, & ex terra plantæ, quia ex aliqua eorũ parte. Vno modo, post quod tẽpore, vt ex die nox, & ex sereno tempestas. quoniam hoc post illud. Horum autem quædam, eo ꝙ habent mutuam transmutationem, ita dicuntur; sicuti & quæ nunc dicta sunt. quædam, eò ꝙ solum secũdùm tempus consequentur. vt ex æquinoctio Tex. 29

facta est nauigatio, quoniam post æquinoctium facta est. & ex Bacchanalibus Thargeia, quia post Bacchanalia.

Argumentum cap. 20.

Quot modis dicatur Pars, & totum explicat, & itidem Mutilum. Partis quatuor sunt modi, vbi ait [Pars dicitur vno quidem modos] deinde definit totum sic [Totum dicitur] postea duos narrat modos Totius dicens [hoc autem dupliciter] primum explicat ibi [vniuersale quidem] secundum exponit sic [cæterũ continuum, & finitum] deinde ostendit duas diuersitates in secundo modo totius, quarum prima est [horũ autem ipsorum] secunda [item cum quantum] Mutilum, siue Colobõ definit sic [Mutilũ dicitur quatuor] deinde narrat ea, quæ requirantur ad hoc, quod aliquid dicatur Colobon, primò ex parte totius, ubi ait [quantum non quodlibet] secundò quid ex parte partis deficientis ita [& ad hac nec illa]

Tex. 30 PArs dicitur vno quidem modo, in quod quoquo modo quantum diuidi potest, semper enim quod à quanto, prout quantum, aufertur, pars illius dicitur, vt duo pars trium quodam modo dicitur. Alio modo, ex his ea duntaxat, quæ metiuntur. quare duo quodam modo quidem sunt pars trium, quodam modo verò non. Item in quę forma absq; quanto diuidi potest, hæc quoq; partes eius dicuntur. quare species generis aiunt partes esse. Item in quæ aliquid diuiditur. aut ex quibus totum componitur, aut ipsa forma, aut quod formam habet. vt sphæræ aheneæ, aut ahenei cubi, & ipsum ęs pars, hoc autẽ est materia, in qua forma; & angulus pars.

Item quæ in ratione vnumquodq; significante sunt, hæc quoque pars totius sunt. quare genus pars etiam speciei dicitur. aliter verò species generis pars est. ¶Totum dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus totum natura dicitur. Tex.19
Et quod continet contenta, vt vnum quid illa sint. hoc autē dupliciter. aut enim vt vnumquodque vnum, aut ex his illud vnum. ipsum enim vniuersale, & quod omnino, vt totum quippiam ens dicitur, sic est vniuersale, vt multa cōtinēs, eò ꝙ de singulis prædicatur, & vnū omnia sunt singula. vt homo, equus, Deus, quoniam omnia animalia. Cœterum continuum, & finitum, cùm è pluribus inexistētibus vnum quid sit maxime quidem potentia, non actu. horum autem ipsorum, magis quæ natura, quam arte talia sunt: sicut & de vno dicimus, tanquam totalitas vnitas quædam sit. Item, cùm quantum habeat principium, medium, & vltimum, quorumcunque positio non facit differentiam, omne dicitur: quorumcunque verò facit, totum: quę autem ambo facere contingit, & omne, & totum. Sunt autem hæc, quorum natura quidem eadem manet in transpositione, forma vero minime, vt cęra & vestis; etenim totum & omne dicūtur, ambo nāque habent. Aqua verò, & quæcunque humida, ac numerus, omne quidem dicuntur, totus vero numerus, totaque aqua non dicuntur, nisi translatione. Omnia verò dicuntur, de quibus omne tanquàm de vno, de his omnia, vt de diuisis, omnis hic numerus, omnes hæ vnitates. ¶ Mutilū dicitur quantorum non quodcunque, sed & diuisibile, & totum illud sit oportet. Duo etenim non sunt mutila, altero ablato vno. non enim æquale mutilamē, & reliquum vnquam est. nec Tex.22.

omnino numerus vllus. substantiam nanque manere oportet. si calix mutilus, adhuc oportet esse calicem, numerus vero non amplius idem. Et adhæc etiam, si partium dissimilarium sint, nec hæc omnia; numerus etenim est, ut etiam dissimilares habeat partes, vtputa binarium, & ternarium. Cæterùm nihil omnino eorum, quorùm positio differentiam non facit, mutilū est, vt aqua, vel ignis: sed oportet talia esse, quæ secundùm substantiam positionem habēt. Item continua: harmonia nanque & ex partibus dissimilaribus est, & positionem habet, mutila autem non fit. Et ad hæc nec illa, quæ tota sunt cuiuscunque particulæ priuatione, mutila sunt. non enim oportet, nec quæ principales ipsius substantiæ, nec vbicunque existentes. vt si perforetur calix, non mutilus, sed si ansa, aut extremum aliquod: homo quoque, nō si carnem, aut splenem, sed si extremitatem: & hanc non omnem, sed quæ tota ablata non habeat generationem: quare calui, non mutili.

Argumentum cap. 21.

Genus quatuor dicitur modis, & diuersa gener. dupliciter modos generis explicat Arist. dicens [genus dicitur hoc quidem] diuersorum modos duos scribit sic [diuersa autem genere]

Tex. 33 GEnus dicitur, hoc quidem, si generatio eorum, quæ eandem speciem habent, continua sit, vtputa dicitur quousque genus hominum sit, quia donec eorum generatio continua sit. Hoc verò, à quo sint primo adesse mouente. ita enim Græci genere, alij verò Iones dicū-

tur: eò quòd illi quidem à Græco, hi verò ab Ione primò generante sunt, & magis qui à generante, quam qui à materia. dicuntur etenim à fœmina genere, vt à Pyrrha. Item vt superficies figurarum superficialium genus, & solidũ solidarum, quæque enim figurarum, hæc quidem superficies talis, illa vero solidum tale. hoc autem est, quod subiectum differentijs est. Item, vt in rationibus quod primũ inest, quod dicitur in eo quod quid est, hoc genus, cuius differentiæ dicuntur qualitates. Genus itaque toties dicitur. hoc quidem secundum generationem continuam eiusdem speciei, hoc verò secundùm primum mouens eiusdem speciei, hoc autem vt materia. cuius enim differentia, & qualitas est, hoc est subiectum quod dicimus materiam. Diuersa autem genere quorum primum subiectũ diuersum est, & non resoluitur alterum in alterum, nec ambo in idem, vtputa forma, & materia diuersa genere. Et quæcunque secundum diuersam figuram prædicationis entis dicuntur: quædam enim entium quid est significant, quædam autem quale quid, quædam verò vt est prius diuisum. nec enim hęc resoluuntur in inuicem, nec in vnum quiddam.

Argumentum cap. 22.

Falsum esse in rebus, in definitionibus, & hominibus asserit Arist. & duas falsas opiniones circa falsum elidit. in rebus, vbi inquit [falsum dicitur uno modo, vt res falsa] in definitionibus sic [oratio verò falsa, prout falsa est] in homine his verbis [Homo verò falsus] postea primam opinionem Hippiæ excludit

cludit ibi [vnde oratio] denique secundum dicens [item eum quisponte.]

Tex. 34 FAlsum dicitur vno modo, vt res falsa; & huius, hoc quidem eo quòd non componitur, aut quòd impossibile sit componi. quemadmodum dicitur diametrum esse commensurabilem, aut te sedere; horum enim illud quidem semper, hoc verò aliquando falsum est. sic enim non entia hæc. Alio vero, quæcunque sunt quidem entia, apta tamen natura sunt apparere, aut non qualia sunt, aut quæ non sunt, vt vmbra picturæ, & insomnia. hæc enim sunt quidem aliquid, sed non sunt ea, quorum faciunt imaginationem. res itaque falsæ sic dicuntur, aut eò quòd non sunt, aut eò quòd imaginatio ab eis facta non entis est. Oratio verò falsa, prout falsa est, quæ non entium est. vnde omnis oratio falsa alterius est, quàm eius, cuius est vera, vtputa quæ circuli falsa trianguli. Cuiusq; verò oratio quodam modo quidem vna, quæ est ipsius quid erat esse, quodam modo verò multę, quoniam idem quodam modo est ipsum, & ipsum passum. vt Socrates, & Socrates musicus. falsa verò oratio nullius est simpliciter oratio. Quare Antisthenes inscitè putabat, nihil ducens dignū dici, nisi propria ratione vnū de re vna. ex quibus accidebat non esse contradicere. ferè autem, neque mentiri. est autem vnumquodque dicere, non solùm sua ratione, sed etiam ea, quæ alterius est, & falsæ quidem omnino, quodam autem modo etiam verę: quemadmodum octo duplex sunt, ratione dualitatis. Quædam igitur ita falsa dicuntur. Homo verò falsus, qui promptus tales eligit orationes, non propter aliquid

liquid aliud, ſed propter idipſum, & qui alijs talium orationum cauſa. quemadmodum res falſas eſſe dicimus, quæ falſam imaginationem faciunt. Vnde oratio, quæ apud Hippiam eſt, ſophiſtica eſt, quòd idem ſit mendax, & verax. Eum namque, qui poteſt mentiri, accipit, vt mẽdacem, hic vero ſapiens, & prudens eſt. item eum, qui ſponte prauus eſt, meliorem ait. hoc autem falſum per inductionem accipit. qui enim ſponte claudicat, melior eſt eo, qui inuitus claudicare dicens, pro imitari. nam ſi claudus ſponte, eſſet peior fortaſſis, quemadmodum in moribus & hoc.

Argumentum cap.28.

Accidens dici duobus modis vult Ariſt. primus eſt ibi [accidens dicitur, quod] ſecundus eſt [dicitur etiam aliter accidens.]

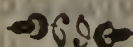
Accidens dicitur, quod ineſt alicui, & quod verum eſt dicere, non tamen neque neceſſario, nec vt plurimum. vtputa, ſiquis pro planta fodiens foſſam, inuenit theſaurum. hoc itaque accidens fuit fodiendi foſſam, theſaurum inuenire; nec enim neceſſario hoc ex hoc, aut poſt hoc, nec vtplurimum. ſi quis plãtet, theſaurum inuenit. muſicus quoque fuerit quiſpiam albus: ſed cùm nec neceſſario, nec vtplurimum hoc fiat, accidens ipſum dicimus. Cum igitur ſic exiſtens aliquid, & alicui, & horum quędam etiam alicubi, & quandoque quod vtcunque exiſtit quidem, ſed non propter id hoc, aut nunc, aut hic accidens erit. nec itaque vlla cauſa determinata accidentis eſt, ſed quæcunque Tex.38

contingit hæc aut indeterminata, vt abire in Aeginam accidit, si non propter hoc euenit, vt illuc iret, sed à tempestate pulsus, aut à latronibus captus. factum fuit igitur, & est ipsum accidens, sed secundùm se, sed non secundùm alterum: tempestas enim causa, vt iret, quò non nauigabat. hoc autem erat Aegina. Dicitur etiam aliter accidens, vt quęcũque existunt in vnoquoque secundùm se, non existentia in substantia: vt triangulo duos rectos habere, & hæc quidem contingit sempiterna esse, illorum verò nihil. ratio autem huius in alijs.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Sextus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1.vsque ad 4. patefacit modum disputandi de entibus, quæ conueniunt metaphysicæ per differentias ad alias disciplinas.

A tex.4.vsque ad finem, scilicet ad tex.8. refellit à consideratione huius scientiæ ens aliquibus modis dictum, secundùm quos hic non agitur.

Argumentum cap. 1.

Scientiam Metaphys. conuenire cum aliis in consideratione principiorũ asserit Arist. & differentiã huius scientiæ ab aliis exponit. quod cõueniat cũ aliis proponit ibi [Principia, & causæ entiũ] & probat dicẽs [est etenim aliqua sanitatis] postea ostendit differentiam aliarum scientiarum ad istam quantum ad considerationem principiorum ita [attamen hæ omnes] deinde quantum ad modum considerandi principia entis, inquãtum ens sic [cum aũt naturalis scientia] & præterea ostendit differentiã naturalis sciẽtiæ ad alias

alias speculatiuas, vbi ait [oportet autem, vt non lateat] hinc incidit in modum proprium mathematicæ dicens [sed & mathematica] deinde declarat modum proprium huius scientiæ [quod si quippiam est immobile] & hoc loco concludit numerum scientiarum theoricarum dicens [quia tres utique erunt] postea assignat duas rationes, cur hæc scientia dicatur Theologia, quarum prima est [manifestum est enim] secunda [& honorabilissimam oportet] postremò monet aliqua dubia ibi [dubitauerit etenim aliquis] quæ sic soluit [si igitur non est aliqua.]

Tex. 1. Rincipia, & causæ entium quęruntur. & patet, quòd prout entia sunt. Est etenim aliqua sanitatis, bonęq; habitudinis causa. Mathematicorum quoque principia, elementa, & causæ sunt, & simpliciter omnis intellectualis sciētia, siue aliquo modo intellectu participans, circa causas, & principia, aut certiora, aut simpliciora est. Attamē hæ omnes, circa vnum quid, & quoddam genus circunscribentes, de eo tractant, sed non de ente simpliciter, nec prout ens est, neque ipsius quid est vllam rationem faciunt: sed ex hoc, quædam sensu illud manifestum facientes, quædam suppositione ipsum quid est accipientes, consequenter ea, quę per se generi insunt, circa quod sunt, aut magis necessariò, aut debilius demonstrant. Quare manifestum est, non esse demonstrationem substantiæ, ipsiusve quid est ex ipsa inductione, sed alium aliquem manifestationis modum. Similiter autem nec si est, aut non est genus, circa quod tractant, quicquā dicunt, eo quòd eiusdem mentis est & ipsum

quid

quid est manifestare, & si est hoc. cùm autem Naturalis etiam circa quoddam entis genus sciẽtia sit (etenim circa talem substãtiam est, in qua principium est motus, & status, qui in ea est) patet, quòd nec actiua, nec factiua est. Factiuarum etenim in faciente principium est, aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia. actiuarum verò in agente electio; idem enim agibile, & eligibile. Quare, si omnis intellectus, aut actiuus, aut factiuus, aut speculatiuus est: Naturalis speculatiua quædam profectò est. sed speculatiua circa tale ens, quod possibile moueri: & circa substantiam secundùm rationem, vt plurimùm inseparabilem solum est. ¶ Oportet autem, vt non lateat, quomodo ipsum quid erat esse, & ratio sit. Tex. 2 nam absque hoc quærere, nihil est facere. Eorum igitur, quę definiuntur, & ipsorum quid est, quædam quidem ita sunt, vt ipsum simum, quædam, vt ipsum concauum. differunt autem hæc, quoniam simum quidem vnà acceptum est cũ materia, est enim simum concauus nasus; concauitas verò absque materia sensibili. Si cuncta igitur naturalia ita, vt simum dicũtur, vt nasus, oculus, facies, caro, os, omnino animal: folium, radix, cortex, omnino planta (nullius enim eorũ ratio absq; motu, sed semper habet materiam) manifestũ est, quomodo in naturalibus oportet ipsum quod est quærere, & definire. & cur ẽt de quadam anima speculari Naturalis est, quęcũq; nõ sine materia. Quòd igitur Naturalis speculatiua est, ex his patet. sed & Mathematica speculatiua est. verum si immobiliũ & separabiliũ, adhuc non est manifestum. ꝙ autem aliqua mathematica, prout immobilia, & prout separabilia sunt speculatur, dilucidum est. Quod si quip-

ipsam est immobile, & perpetuum, & separabile, patet quod speculatiuæ est cognoscere, & non Naturalis: de mobilibus nanque quibusdam Naturalis est, nec mathematicæ, sed prioris ambabus; etenim circa inseparabilia quidem, sed non immobilia; ipsius vero Mathematicæ nonnullæ sunt circa immobilia quidem, non tamen separabilia fortasse, sed vt materia. Prima verò etiam circa separabilia & immobilia. Necesse autem est omnes quidem causas perpetuas esse, maximè verò has; hæ etenim causæ manifestè diuinorum sunt. Quare tres vtique erūt speculatiuæ Philosophiæ, Mathematica, Naturalis, Theologia. Manifestum est enim quod, sicubi diuinum existit, in tali natura existit; & honorabilissimam oportet circa honorabilissimum genus esse speculatiuæ itaque alijs scientijs præponendæ sunt,

Tex. 3. hæc verò speculatiuis. ¶Dubitauerit etenim aliquis, vtrum prima Philosophia vniuersalis sit, an circa aliquod genus, & vnam naturam. Non enim idem modus est, atque in Mathematicis, sed Geometria quidem, & Astrologia circa quandam naturam sunt, illa vero vniuersaliter omnibus communis est. Si igitur non est aliqua alia substantia præter eas, quæ natura consistunt, Naturalis profecto prima scientia est. Quòd si est aliqua substantia immobilis; hęc prior, & Philosophia prima, & vniuersalis sic quod prima. Et dignum est quærere vtrum prima Philosophia sit vniuersalis, aut alicuius generis, aut vnius naturæ. Non enim est vna species, neque in scientijs Mathematicis etiam, sed Geometria, & Astrologia sunt alicuius naturæ, & scientia vniuersalis est communis omnibus. Si igitur non fuerit substantia aliqua alia à substantijs existentibus

bus natura, tunc prima scientia est Naturalis. Et si aliqua substantia immobilis fuerit, illa erit primum, & scientia eius erit prima Philosophia, vniuersalis etiam. ¶ Et de ente prout ens est, ac quid est, & quæ ei insunt, prout ens est, speculari huius est. Tex. 4.

Argumentum cap. 2.

Modos multos explicat, quibus aliquid dicitur ens, & hoc vbi ait [sed cum ens illud] deinde dicit de ante per accidens duo. primo quòd de ipso non sit sciẽtia, et hoc proponit ita [nulla circa id speculatio] quod probat dup. primò ibi [nulla enim scientia studiosa] secundò sic [& hoc rationabiliter] quam ratione probat dup. primò auctoritate Platonis sic [quia, Plato non male] secundò ratione hoc pacto [hoc autem] ex his secundò agit de ipso quantum possibile est. & proponit ibi [attamen dicendum est amplius] & de hoc tria narrat, primò quæ sit causa entis per accidens, vbi inquit [cum igitur in entibus] secundò ostendit naturam entis per accidens sic [quodcunque enim vno semper] & præter hæc probat, quòd ex eo quòd est in pluribus est ens per accidens, vbi ait [quia cum non omnia] vltimò concludit scientiam non esse entis per accidens sic [quod autem non est accidentis scientia.]

SEd cùm ens illud, quod simpliciter dicitur, multipliciter dicatur, quorum vnum quidem erat, quod secundùm accidens, aliud verò, quod vt verum, & non ens vt falsum: præter hęc autem sunt prædicationis figuræ, vt quid, quale, quantum, vbi, quãdo, & si quid aliud hoc modo significat: item præter hæc omnia, quod potentia, & actu. cùm itaque ens multipliciter dicatur,

catur, primo de eo, quod secundùm accidens est, dicendum, quod nulla circa illud speculatio est. Signum autem, ꝙ nulli scientiæ curæ est illud, neque actiuæ, neque factiuæ, neque speculatiuæ. Nec enim qui facit domũ, facit simul, quę accidunt domui factæ. infinita nanque sunt, quibusdam enim delectabilem, quibusdam noxiã, quibusdam vtilem nihil prohibet factam esse, & , vt ita dicam, ob eas res omnes esse aliã, quarum nullius factiua est ędificatiua simili modo. Nec Geometra ea, quæ ita figuris accidunt, speculatur, nec si diuersus triangulus duos rectos habens. & hoc rationabiliter contingit. nã quasi nomine solum ipsum accidens est. Quare Plato non male quodammodo circa Sophisticam ipsum non ens applicuit; Sophistarum etenim rationes circa accidens, vt ita dicam, maximè omnium sunt. vtrum diuersum an idem musicum, & grammaticum, & musicus Coriscus ac Coriscus. & si omne, quod est, non autem semper factum est. quare si musicus existens grammaticus factus est, & grammaticus existens musicus, & quæcunque alię orationum tales sunt. Videtur etenim accidens propinquũ quiddam esse non enti. hoc autem ex his etiam orationibus manifestum est. eorum etenim, quę alio modo se habens, est generatio & corruptio: eorum

Tex. 5. autem, quę secundum accidens non est. ¶ Attamen dicẽdum est amplius de accidente, quoad possibile est, quæ nam eius natura sit, & ob quã causam est. simul autem patebit, & cur eius sciẽtia non est. Cum igitur in entibus sint quædam semper similiter se habentia, & ex necessitate, non ea, quæ secundum vim dicitur, sed quam dicimus, eò ꝙ non contingit aliter, quadam ex necessi-

necessitate quidem non sunt, nec semper, sed vtplurimum, hoc principiū, & huius causa est, vt accidens sit Quodcunque enim non semper, neque vtplurimùm est, hoc dicimus accidens esse. vtputa, si sub cane tempestas, & frigus factum fuerit, hoc dicimus accidisse, non si æstus aut calor. quoniam hoc quidem semper, aut vtplurimum, illud verò non. hominem quoque album esse accidit: nec enim semper, nec plurimum. animal verò non secundùm accidens, & Fabrum sanitatem fecisse, accidens est. quoniā non est aptus ad sanitatem faciendū Faber, sed Medicus, verùm accidit Fabrum esse Medicum. Cocus etiam voluptati intentus facit quicquam salubre, sed non secundùm pulmentariam. vnde dicimus, quod accidit, & quodammodo quidem facit, simpliciter verò minimè. Illorum etenim aliæ quandoque factiuæ potentiæ sunt, horum vero nulla ars, nullaq; potentia determinata est, eorum enim, quæ secundùm accidens aut sunt, aut fiunt, causa quoque secundùm accidens est. Quare cùm non omnia ex necessitate, & semper, aut sint, aut fiant, sed multa, vt plurimum; necesse est esse, quod secundùm accidens est. vtputa nec semper, nec vtplurimum albus musicus est. cùm autem aliquando fiat, secundùm accidens erit. quòd si non cuncta ex necessitate erunt. Quare materia erit causa contingens eius, quod aliter accidit, quàm illud, quod vtplurimum est. Principium autem hoc sumendum est, vtrum nihil est, quod nec semper, nec vtplurimum, an hoc impossibile. Præter hæc igitur aliquid est, quod vtcunque contingit, & secūdum accidens. Sed vtrum, quod vtplurimum, quòdue semper nulli inest, an aliqua sunt sempiterna.

terna, de his sanè posterius considerandum est.

Tex. 6. ¶ Quòd autem non est accidentis scientia, patet. Omnis enim scientia eius est, quod aut semper, aut vtplurimum est. quomodo enim discet, aut alium docebit? oportet enim vt determinetur, aut per semper, aut per vtplurimum. vtputa febrici āti proficuum melioratum est vtplurimū. Quod verò præter hoc est, non habebit dicere quando non, vt in nouilunio. nam etiam in nouilunio aut semper, aut vtplurimum: accidens

Tex. 7. verò præter hæc est. ¶ Quid itaque accidens est, & ob quam causam, & quod non est eius scientia, dictum est.

Argumentum cap. 3.

Confutat Arist. sententiam eorum, qui à rerum vniuersitate ens per accidēs remouere uisi sunt. destruere opinionem eorum, incipit, ibi [quòd autem sint principia] deinde infert quandam conclusionem ex prædictis, vbi ait [patet igitur] & vltimò mouet quæstionem, scilicet ad quā causam reducantur accidentia sic [sed ad principium quale]

QVòd autem sint principia, & causæ generabiles, & corruptibiles, absque eo ꝙ generentur, & corrumpantur, manifestū est. Etenim si non hoc, ex necessitate omnia erunt, si eius, quod generatur, & corrumpitur non secundùm accidens causam aliquam necesse sit esse. Vtrū enim erit hoc, an non? Si hoc, fiet, sin verò nō, minime. hoc verò, si aliud, & hoc modo videlicet (tempore semper dempto à tempore finito) deuenies vsque ad nunc. quare hic morietur ægritudine, aut vi, si exiuerit: hoc autem, si aliud.

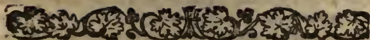
& sic deueniet ad id, quod nunc est, aut aliquid eorũ, quæ facta sunt. vtputa, si sitiuerit, hoc vero si comederit acria. hoc vero aut est, aut nõ. quare necessario morietur, aut non morietur. Similiter & si quis ad iã facta ascẽderit, eadem ratio est. iã. n. hoc in aliquo est. dico autẽ quod factũ est. ex necessitate ergo erũt omnia futura, vt mori viuentem. iam. n. aliquid factum est, vtputa cõtraria in eodẽ corpore. sed si ęgritudine aut vi, nondum. sed si hoc factum fuerit Patet igitur quod vsq; ad aliquod vadit principium: hoc verò non amplius ad aliud. erit igitur hoc eius quod vtcũque contingit, causaq; generationis eius nulla. Sed in quale principium & qualẽ causam talis reductio est. Vtrũ vt ad materiã, an vt ad cuius gratiã, an vt ad mouens, maxime considerandũ est. De eo itaq; quod secundùm accidens est, dimittatur: determinatum enim sufficienter est.

Argumentum cap. 4.

Ens uerum quomodo dicatur, & in quo sit uerum, & falsum, & quòd tale ens uerum, & per accidens excludatur à Metaphys. scientia, concludit: quomodò dicatur ens uerum declarat ita [quod autem tanquã uerum] deinde respondet quæstioni, ubi ait [quo autem modo quod simul] in quo uerum, ac falsum sint, declarat sic [non enim est falsum, & uerum in rebus] postremò excludit ens uerum, & per accidens à principali consideratione huius doctrinæ sic [cum aũt compositio, & diuisio.]

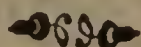
QVòd autem tanquam verum ens, & nõ ens vt falsum, quoniam circa compositionem, & diuisionem est, & omnino circa partitionem Tex. 8.

contradictionis. verùm etenim affirmationem in compositis habet, negationē verò in diuisis, falsum verò huius partitionis contradictionem. Quo autem modo quod simul, aut quod separatim est, intelligere accidit, alia ratio est, dico autem ꝙ simul, & ꝙ separatim, vt nō cōsequenter, sed vnum quid fiat. Non enim est falsum, & verum in rebus (vt quod bonum verum, quod verò malum falsum) sed in mente. quæ verò circa simplicia, & circa ea, quę quid sunt, nō quidem sunt in mente. Quæcunq; igitur speculari oportet circa id, quod ita ens & nō ens est. posterius perscrutandum est. Cum autem compositio, & diuisio in mente, non in rebus sit: quod autem ita est, diuersum à propriè dictis, ens est: aut enim quod quid est, aut quod quale, aut quod quantum, aut si quid aliud copulat, aut diuidit mens: quod quidem tanquam accidens, & vt verum ens, omittendum est. causa enim illius quidem determinata, huius verò, mentis aliqua passio. & ambo circa reliquum entis genus, & non extra ostendunt esse aliquam entis naturam. Propter quod hæc quidem prætereantur, consideranda autem sūt ipsius entis causę, & principia, prout ens est. Manifestum autem est in his, quæ determinauimus de eo, quoties vnumquodque dicitur, quòd ens multipliciter dicitur.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Septimus.

SVMMA LIBRI.

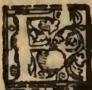
A tex. 1. vsque ad 7. docet, quòd ad determinandum de ente, oportet de sola substantia disputare.

A tex. 7. vsque ad 59. determinat de substantia copiosè, scilicet diuisio eius in materiam, & formam, et corpora, & quodnam sit vniuscuiusque quodquid erat esse, & ex quibus partibus constat definitio, & definitio quomodo significat semper vnum, & quæ eius partes, & incidenter destruit Ideas Platonis. deinde non solùm substantialem formã non generari, sed neque accidentalem, sed compositũ. & partes quomodo sint priores toto, narrat.

Argumentum cap. 1.

Demonstrat Arist. & signo, & ratione, atque antiquorum consuetudine in sciendo ente tractandum esse de sola substantia, quæ prior accidenti est tempore, ratione, & cognitione. & multa circa substantiam consideranda proponit. diuiditur caput in duas partes,

tes, in prima ostendit quod de substantia est tractandum. in secunda id, quod de ipsa est tractandum. primam conclusionem probat tripliciter. primò ratione ponendo aliquam diuisionem entis, ubi ait [Ens multipliciter dicitur] ad cuius probationem utitur tali ratione [cum enim dicimus quale] secundò signo, ubi inquit [unde dubitauerit aliquis] & præter hæc declarat, quomodo substantia dicatur prima ibi [multis igitur modis primum] tertiò ex consuetudine aliorum philosophorum dicens [quod quoque tam olim] in secunda parte scribit, quod de substantia sit determinandum, & primò narrat opiniones aliorum, ubi inquit [uidetur autem substantia] deinde quid circa prædicta dicendum sit his uerbis [de his igitur.]

Tex. 1.
Ns multipliciter dicitur, quemadmodũ in his, quæ de quoties prius diuisimus. significat enim aliud quidem quid est, & quod quid, aliud verò quod quale, aut quantum, aut singula aliorum, quæ ita prædicantur. Ens dicitur multis modis, vt prius diximus in sermone, in quo diximus quot modis dicitur aliquid, quoddam enim significat quid est aliquid, & quod est hoc: & quoddam significat quod est quale, aut quantum, aut aliud eorum, quę prædicantur in sermone secundùm hunc modum.

Tex. 2. ¶Cum autem ens toties dicatur, patet primum horum ens essę ipsum quid est, quodque substantiam significat. cum enim dicimus quale quippiam hoc, ant bonum dicimus, aut malum, sed non tricubitum, aut hominem. cum autem quid est, non album, nec calidum, nec tricubitum, sed hominem aut Deum. Cętera verò entia dicuntur, eò quòd vere entis, quædam sunt quan-

titates,

titates, quædam qualitates, quædam passiones, quædam aliquid aliud tale. ¶ Vnde dubitauerit Tex. 3.
aliquis, utrum ipsum ambulare, & sanum esse, ac sedere, & vnumquodque horum ens an non ens est, similiter & de quocunque cæterorum similium. nihil enim horum est per se natura aptum, neque possibile à substantia separari: sed magis, si quidem ambulans entium aliquid: & sedens, & sanum hæc autem magis entia apparent, quoniam subiectum eis determinatũ est. hoc autem substantia, & singulare est, quod in tali prædicatione apparet. bonum enim, aut sedens absque hoc non dicitur. patet igitur, quòd propter hanc illorum quoq; singula sunt. ¶ Qua Tex. 4.
re quod primò est ens, & non aliquod ens, sed simpliciter ens, substantia. Multis igitur modis primum dicitur, attamen substantia & ratione, & cognitione, & tempore, & natura omnium primum est. aliorum enim quæ prædicantur, nullum est separabile, sed hæc sola. Ratione quoque hoc primum: necesse est enim in cuiusque ratione inesse rationem substantiæ. Scire etiam tunc putamus vnumquodque magis, cùm quid est homo, aut ignis sciamus, quàm quale, aut quantum, aut vbi. nam & horum ipsorum tunc vnumquodque scimus, cùm quid est ipsum quale, aut ipsum quantum sciamus.
¶ Quod quoque tam olim, quàm nunc, & sem- Tex. 5.
per quæritur, semperque dubitatur, quidnam ipsum ens sit, hoc est quænam substantia est; hoc enim quidam vnum aiunt esse, quidam plura quàm vnum: & quidam finita, quidam verò infinita. Quare nobis quoque maximè, & primùm, & solum, vt ita dicam, de ente hoc pacto quid nam sit, speculandum est.

Videtur autem substantia existere manifestissimè quidem in corporibus: quare animalia, & plātas, & eorum partes substantias esse dicimus, ac naturalia corpora, vt ignem, aquam & terram, cęterorum quoque singula: & quęcunq; aut horum partes, aut ex his sunt. aut partibus, aut omnibus, vt cęlū, & eius partes sydera, Luna, & Sol. Vtrum autem hæ solæ substantiæ sint, an etiam aliæ, an harum quidem nulla, sed aliquæ aliæ, considerandum est. Videtur autem quibusdam corporis terminos vt superficiem, lineā, pūctum, & vnitatem substantias esse, & magis quàm corpus, & solidum. Item præter sensibilia quidam non putant aliquid esse tale; quidā plura, & quæ magis sempiterna sunt, sicuti Plato, & ipsas formas, & mathematica duas substantias tertiā verò sensibilium corporum substantiā. Speusippus verò etiam plures substantias ab vno incipiens, & principia cuiusque substantiæ, aliud numerorum, aliud magnitudinū, deinde animę; & hoc modo extendit substantias. Quidam autem formas quidem, & numeros eādem habere naturā aiunt, cętera verò sequentia, lineas, & superficies, vsque ad cęli substantiam, & sensibilia. ¶De his igitur quid bene, quidue nō benè dicatur, & quæ substantiæ sint: & vtrum aliquę pręter sensibiles sint, necne: & hæ quomodo sint: & vtrum est aliqua separata substantia, & cur, & quomodo, an nulla præter sensibiles, perscrutandum est, descripta primò substantia, quidnam sit.

Tex. 6.

Argumentum cap. 2.

Diuisa substantia in materiam, & formam corporum, quęnam prior, & magis substantia sit, docet, & quęnam

quanam ſubſtantia ſit tractanda, & quo ordine. dat igitur tres diuiſiones, vel ſubdiuiſiones ſubſtantiæ prima diuiſio eſt, quòd materia conſideratur quatrupliciter, vbi inquit [dicitur autem ſubſtantia] ſecunda eſt [tale verò quodammodo] deinde comparat partes diuiſionis inter ſe, & demõſtrat tria, primò quòd forma ſit magis ſubſtantia, quàm compoſitum. & hoc probat ſic [vnde ſi forma prior materia eſt] ſecundò quòd materia ſit maximè ſubſtantia. & proponit ſic [& item materia ſubſtantia eſt] quod ſic probat [nã ſi hæc non eſt ſubſtantia] Poſtea declarat, quid ſit materia propriè ibi [dico autem materiam] & quomodo procedendum ſit circa partes diuiſionis ſubſtantiæ dicens [at illa ſubſtantia] tertiam diuiſionem deſcribit ibi [conceditur autem & quaſdam] & quid de ſubſtantijs ſenſibilibus ſit determinandum, ita [cum autem in principio] & dat rationem præmiſſi ordinis ſic [prodeſt etenim]

Dicitur autem ſubſtantia, ſi non pluribus, ſaltem quatuor modis maxime; etenim quod quid erat eſſe, & vniuerſale, & genus ſubſtantia cuiuſque eſſe videtur: & quartum, ſubiectum. ſubiectum autem eſt, de quo cętera dicuntur: illud verò non amplius de alio. Quare primò de eo determinandum eſt; maximè nanque ſubſtantia ſubiectum primum eſſe videtur. Tale verò quodammodo quidem materiam dicitur, quodammodo verò forma, tertium verò, quod ex his eſt. Dico autem materiam quidam, vt æs; formam autem figuram ideę: quod verò ex his eſt, totam ſtatuam. vnde ſi forma prior materia eſt, & magis ens: illud quoque, quod ex ambobus eſt, prius erit ob eandem rationem. Nunc itaque quidnam ſubſtantia ſit, quaſi figura dictum Tex. 7.

est, quod non de subiecto, sed de quo cœtera.
Tex. 8. ¶ Oportet autem non ita solùm, non enim sufficiens est. & hoc nanque ipsum non est manifestum. Et item materia substantia est. nam, si hæc non est substantia, quæ alia est fugit nos. Demptis etenim cęteris, nihil aliud remanere videtur. cętera nãq; passiones corporum, & effectiones, & potentiæ sunt. longitudo verò latitudo, & profunditas quantitates quædam, sed nõ substantiæ sunt. quantitas etenim non est substantia, sed magis cui hæc ipsa primò insunt, illud est substantia: enimuero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil videmus reliquũ, nisi si quid est, quod ab eis determinetur, vt ita considerantibus, materiam solam necesse sit apparere substantiam. Dico autem materiam, quæ per seipsam, neq; quid neq; quantum, nec aliqd aliud quippiã dicitur, quibus ens determinatur. est enim quid, de quo singula horũ prædicãtur: cui esse, ac cuiq; prędicationum diuersum est, cętera nanq; de substantia prædicantur. hæc verò de materia. Quare quod vltimum est per se, neque quid, neq; quantum, nec aliquid aliud est, neq; etiam negationes. etenim hæ quoq; secundùm accidens erunt. Ex his itaq; speculantibus, accidit substantiam esse materiam. At impossibile est. etenim separabile, & quod quid vidẽtur maxime inesse substantiæ, propter qđ forma, & quod ex ambobus substãtia videtur esse magis,
Tex. 9. quàm materia. ¶ At illa substantia, quę ex ambobus, dico autem quæ ex materia & forma est, omittenda est. posterior enim, & manifesta est, manifesta verò quodammodo etiam ipsa materia. At de tertia considerãdum est. hæc enim maxime dubitabilis. Conceditur autem quasdam

esse

esse substãtias sensibilium : quare in his primũ quærendum est. ¶Cum aũt in principio diuiserimus quot modis substantiã determinamus, ac horum vnum quiddã esse videatur, quod quid erat esse, de eo considerandũ est; prodest etenim transcẽdere ad notius. Ita nanque disciplina fit oĩbus, per minus nota naturæ ad magis nota. & hoc opus est, vt in actionibus ex eis, quæ cuique sunt bona: facere, quæ simpliciter bona sunt, sint cuique bona: ita ex sibi notioribus, quæ naturæ nota sunt, sibi facere nota. Quæ autem singulis nota, & prima, sæpenumero parum nota sunt, & parum, aut nihil entis participant. attamen ex eis, quæ parũ nota sibi, tamẽ nota sunt, conandum est cognoscere, quæ simpliciter nota sunt, per hæc ipsa, vt dictum est, transcendentibus. Tex.10

Argumentum cap.3.

Quodnam sit vniuscuiusq; quod quid erat esse, & quorum sit nunc Arist. demõstrat. quid sit quodquid erat esse declarat his verbis [at primò quædam] & excludit ab eo quod est quodquid est sic [nec tamen hoc totũ] quorũ aũt sit, sic exponit, mouendo quæstionem, vbi inquit [cum autem secundum cætera] quã soluit dicens [at verò nec hoc eorum est]

AT primò quædam de eo logicè dicamus, quòd illud est, quod quid erat esse vnumquoq;, quod secundum se dicitur. Etenim tibi esse non est musico esse. non enim secundũ teipsum musicus es. qđ ergo secundũ teipsum. Nec tamen hoc totum. nec enim illud, quod ita secũdùm se est. vt superficies alba: quoniam superficiei Tex.11

ciei esse non est albo esse. Quare? quoniam hęc inest. In qua ergo ratione ipsum dicente non inerit ipsum, hæc ratio ipsius quid erat esse cuique. quare, si superficiei albæ esse est superficiei

Tex.12 lęui esse, albo & læui esse vnum, & idem est. ¶Cũ autem secundum cętera quoque prædicamenta composita sint (est enim aliquod subiectum cuique, vt qualitati, & quantitati, & quando, & vbi & motui) perscrutandum est vtrum est ratio ipsius quid erat esse cuique horum: & vtrum inest etiam his ipsum quid erat. vt homini albo quid erat albo homini; sit autem nomen eius vestis: quid est vesti esse. At verò, nec hoc eorum est, quæ secundùm se dicuntur. An hoc, non secundùm se, dupliciter dicitur. & huius est hoc quidem ex additione, istud verò non. Hoc enim dicitur, eò quòd ipsum, quod definitur, alteri adijcitur. vt puta, si albo esse definiens dicit albi hominis rationem. Istud verò, eò quòd aliud ipsi. vt si vestis album hominem significat, ille verò definiat vestem vt album. quod autem est albus homo, est album quidem, non tamen quid erat esse albo homini. sed vesti esse. Vtrum est quod quid erat esse aliquod, aut simpliciter? An non ipsum enim quod quid erat esse, est ipsum quid erat esse? cùm verò aliud de alio dicatur, non est ipsum quod quid, vt homo albus nõ est quod quid: si ipsum quidem quod quid substantijs so-

Tex.13 lis inest. ¶ Quare quod quid erat esse illorum est, quoruncunque ratio est definitio. Definitio autem est, nõ si nomen idem, quod oratio significet (omnes etenim sermones definitiones essent. erit nanque, nomen idem cuicunque sermoni, quare & Ilias definitio erit) sed si primi alicuius sit. talia verò sunt, quæcunque dicũtur,

non

non eò ꝙ aliud de alio dicatur. Non ergo vlli eorum, quæ non sunt species generis, inerit quod quid erat esse, sed his solùm, hæc enim videtur nō secundum participationē, & passionem, nec vt accidēs dici. ¶ Sed oratio quidē cuiusq; etiā aliorum erit quid significat, si nomen sit, ꝙ hoc huic inest: aut pro simplici oratione certior: definitio verò non erit, neq; quod quid erat. Tex.14

Argumentum cap.4.

Solutionem aliam dat Arist. quæstioni præcedenti, & quomodo non solùm definitiones sunt substantiæ, sed & accidētium: verùm non eodem modo, manifestat. deinde duas remouet dubitationes. soluit, ubi inquit [an definitio quoq;] & præter hæc ostendit quomodo quòd quid est, & definitio prædicetur de eo, quod inuenitur, & accidentibus ita [oportet igitur et considerare] postea probat solutionem illam, vbi inquit [illud autem manifestum est] & remouet duas dubitationes, quarum prima est, quòd quidam dicebant nullam definitionem esse ex additione, sic [habet autē dubitationem] deinde mouet aliam dubitationem. s. an idem est dicere nasus simus, & nasus concauus, vbi inquit [est autem & alia dubitatio] quam sic soluit [sed latet]

AN definitio quoque vt & ipsum quid est multipliciter dicitur. Etenim ipsum quid est vno quidem modo substantiā, & quod quid significat; alio verò singula eorum, quæ prædicantur, quantitatē, qualitatē, & quæcunq; cætera talia sunt. Quēadmodum enim & ipsum est, inest quidē omnibus, nō tamē similiter, sed huic quidē primò, illis uerò cōsequenter, ita & quod

quid est simpliciter substantiæ, cęteris verò quodammodo; etenim interrogare possumus quid est ipsum quale. quare & ipsum quale est eorũ, quorum est quid est non tamen simpliciter: sed sicut de nõ ente logicè quidam aiunt esse ipsum non ens non simpliciter, sed non ens, ita & ip-
Tex.15 sum quale. ¶Oportet igitur cõsiderare & quodã modo de quocunque dicere decet, non tamen magis, quàm quomodo se habet. Quare nunc quoque cum manifestũ quod dicitur sit, ipsum etiam quod quid erat esse similiter inerit; primò quidem & simpliciter substantiæ, deinde cęteris, sicut & ipsum quid est nõ simpliciter quid erat esse, sed qualitati, aut quantitati quod erat esse. Oportet etenim aut æquiuocè ista esse, aut cum additione, vel ablatione; sicut & quod non scibile, scibile; nam rectius est neque æquiuocè dicere, neque eodem modo; sed quemadmodum medicinale, eò quòd ad idem quidem & vnum, non autem idem & vnum, non tamẽ etiam ęquiuoce; nullum etenim medicinale corpus, opus, & vas dicitur ęquiuocè, neque secundùm vnum, sed ad vnum; sed hæc quidem quomodocunque
Tex.16 dicere quis velit, nihil differt. ¶Illud autem manifestum est, quod quæ primò & simpliciter definitio, & quod quid erat esse substantiarum est; ac cęterorum quoq; similiter est, non tamen primò. Nõ enim est necesse, si hoc ponamus, huius definitionem esse quodcunq; oratione idẽ significat, sed quod aliqua oratione. hoc autẽ si vnius sit, non continuatione, sicuti Ilias, aut quæcunq; coniunctione, sed si quoties dicitur vnum. Vnũ autem dicitur, sicuti & ens, ens autem, quoddã quod quid, quoddam quantum, quoddam quale quid significat. Quare & albi hominis erit oratio &

tio & definitio, alio verò modo & albi, & substantiæ. ¶Habet autem dubitationem, si quis nō Tex.17
dicat definitionem esse eam, quæ ex additione fit, rationem, cuius erit definitio non simplicium, sed copulatorum. Ex additione enim necesse est manifestare. Dico autem, vtputa est nasus, & concauitas, & simitas, quod ex ambobus dicitur: eò quod hoc in hoc, & non secundùm accidens, neque concauitas, neque simitas passio nasi, sed secūdum se: nec vt album Calliç, aut homini, quoniam Callias albus, cui accidit homini esse: sed vt masculum animali, & æquale quanto, & cuncta, quæ per se esse dicuntur. Hæc autem sunt, in quibus inest aut ratio, aut nomen eius cuius hæc passio est: & non contingit separatim ostendere, sicuti album absque homine contingit, sed non fœmininum absque animali. Quare istorum quod quid erat esse, & definitio, aut nullius est: aut si est, aliter est quam quemadmodū diximus. ¶Est autem alia quoque Tex.18
de eis dubitatio Si enim idē simus nasus, & concauus nasus, idem erit simum, & cōcauū. Quod si non, propterea ꝙ impossibile est dicere simum absq; ipsa re, cuius per se passio est, & simū erit concauitas in naso, nasum simum aut non est dicere, aut bis idem erit dictum nasus, nasus concauus. nasus nanque simus, nasus concauus erit. propter quod inconueniens est talibus inesse quod quid erat esse. quod si non, in infinitum progreditur. naso nāque nasu simo aliud inerit. Patet igitur, quòd solius substantię definitio est.
¶Si enim & cęterorum quoq; prædicamentorū, Tex.19
necesse ex additione esse, vt qualitatis, & imparis. nō enim sine numero, nec huius, quod est fœmininū, sine animali. Ex additione autē dico,

in qui-

in quibus accidit bis idem dicere, ficut in iftis. Quod fi hoc verum eft, neq; copulatorum erit, vtpote numeri imparis: fed latet quòd nunc non accuratè dicuntur rationes. Si autem & iftorum funt definitiones, aut alio modo funt, aut ficuti dictum eft, multipliciter eft dicendum definitionem, & quod quid erat effe. quare quodammodo quidem nullius erit definitio, nulliq; inerit quodquid erat effe, nifi fubftantijs, quodammodo verò erit. Quòd igitur definitio eft ipfius qd erat effe oratio, & quod quid erat effe, aut fubftantiarum folùm eft, aut maxime primò, & fimpliciter, manifeftum eft.

Argumentum cap. 5.

Quarit Philof. quomodo fe habeat quod quid erat effe, ad cuius eft, vtrum fcilicet vt idem, vel vt diuerfum. primò mouet quæftionem ibi [vtrum autem idē eft, aut alterum] fecundò foluit eam fic [vnumquodque enim] quam folutionem probat fic [in his autem qua per fe] & oftendit contrarium folutionis effe abfurdum, & impoßibile ibi [abfurdum autem effe uidebitur] unde dicit duas rationes, quarum prima eft [erit enim & propter illud] fecunda [præterea fi aliud erit] tertiò ait, quòd ex folutione prædicta poffunt folui fophifticæ rationes, quæ circa hæc fiunt, ibi [fophifticæ verò redargutiones.]

Tex. 20 Vtrum autem idem eft, an aliud ipfum quid erat effe, & vnumquodq; perfcrutandum. proderit etenim aliquid ad confiderationem de fubftantia. Nam & vnumquodque non videtur aliud effe à fua fubftantia: & ipfum quid erat effe dicitur effe vniufcuiufque fubftantia. De his

igitur, quæ secundùm accidens dicuntur, videri possit aliud esse, vtputa albus homo aliud est, & albo homini esse, si enim ipsi homini esse, & albo homini idem: idem nanque homo, & albus homo, vt aiunt: quare & albo homini, & homini. An non necesse est quæcunq; secundùm accidens eadem esse? non enim extrema similiter eadem fiunt. sed fortassis illud videatur accidere, extrema eadem secundùm accidens fieri. vtputa albo esse, & musico esse. videtur autem minime. In his autem, quæ per se dicũtur, semper necesse est eadem esse. vt si quæ substantiæ sunt, quibus diuersæ substantiæ non sunt, nec aliæ naturæ priores, quales aiunt aliqui esse ideas. Si enim erit aliud ipsum bonum & bono esse, & animal & animali esse, & enti & ipsum ens, erunt & aliæ substantiæ, & naturę, ac ideæ præter eas, quę dicuntur: & illæ priores substantiæ, si ipsum quid erat esse substantiæ est. Et si absolutę ad seinuicem, harum quidem non erit scientia, illæ vero non erunt entia. Dico autem absolui, si nec ipsi bono est esse bono, nec huic esse bonum. Sciẽtia nanque cuiusque hæc est, quod quid erat illi esse; & de bono, & de cętéris similiter se habet. Vnde, si neque ipsi bono esse bonum, nec ipsi enti ens, nec ipsi vni vnum, similiter autem omnia sunt; certe nihil est quod quid erat esse; quare si nec ipsi enti ens, nec aliorum alicui. Item cui non inest bono esse, non bonum est; necesse est igitur vnum esse bonum & bono esse, & honestum & honesto esse, quæcunque non per aliud dicuntur, sed prima & per se; etenim hoc sufficiens est, si existit, etiam si non sint formæ: fortassis autẽ magis, si formę sint. ¶Simul autem patet ẽt, quòd, si ideæ sint quales eas Tex. 21
quidam

quidā aiunt, ꝙ etiam non erit subiectùm substantia: has enim substantias quidem necesse est non de subiectò quidem esse.essent enim secundùm participationem.Ex his itaque rationibus vnum & idem non secundum accidens ipsum vnumquodq;, & quod quid erat esse: & ꝙ scire vnumquodq;, hoc est ipsum quid erat esse scire.quare secundnm expositionem necesse est vnum qniddam ambo esse. Quod autem secundum accidens dicitur,vt musicum, aut album, propterea quòd duplex significat, nō est uerum dicere quod idem sit quòd quid erat esse, & ipsum:etenim cui accidit album,& accidens,quare quodammodo quiddam est, quodammodo verò nō est idem quod quid erat esse & ipsum. homini nanque,& albo homini non est idem, passione verò idem. Absurdum autem apparet, & si quis vnicuiq; ipsorum quid erat esse nomē imponat.erit nanq; etiam præter illud,aliud,qđ quid erat esse equo. At verò quid prohibet nūc quoq; è vestigio esse quædā quid erat esse,si substantia quidem est quod quid erat esse? enimuero non solum vnum, sed ratio ēt eorum eadem, vt ex dictis patet.non enim secundum accidens vnum vni esse,& ipsum vnum. Item,si aliud erit,in infinitum procedet etenim hoc quidem erit quid erat esse vni esse,illud verò vnum. quare de illis quoque eadem ratio erit Quòd igitur de primis,& quæ per se dicuntur,vnicuique esse,& vnumquodq; idem,& vnum est,patet.Sophisticæ autem ad hanc positionem redargutiones manifestum est,ꝙ eadem solutione soluuntur,& si idem Socrates, & Socrati esse. nihil enim differt, nec ex quibus aliquis interrogauerit, nec ex quibus soluens obtinuerit. Quo igitur

tur modo idem cuique est, quod quid erat esse, & quomodo non idem, dictum est.

Argumentum cap. 6.

Ad destruẽdas Ideas positas propter generationẽ, hæc verba Aris. prætermittit. eorũ, quæ fiunt quædã à natura, quadã ab arte, & nonnulla à casu; & omnia demũ ab aliquo, & aliquid fieri tradit. primò proponit quasdã diuisiones, & prima est [eorũ aũt quæ fiunt] secunda [omnia verò quæ fiunt & ab aliquo] postea dicit, q̃ hæc tria inueniãtur in trib. modis generationis. primò exẽplificat in generationib. naturalibus, vbi ait [ex quo aũt fit ea] deinde in his, quæ generãtur per artẽ, vbi ait [cęteræ verò generationes] & modũ ostendit ibi [ab arte aũt fiunt] tertiò in his quæ fiunt à casu dicens [quod si à casu]

Tex. 22

EOrum autem, quæ fiũt quædam natura, quę dam arte, quædam à casu fiunt. Omnia verò, quæ fiunt, & ab aliquo, & ex aliquo, ac aliq̃d fiũt, Aliquid verò dico, secundũ quodq; prædicamentum. aut enim hoc, aut quãtum, aut quale, aut vbi. Generationes verò, naturales quidem hæ eorum sunt, quorũ generatio ex natura est. ex quo autem fit, ea est, quam materiã dicimus: à quo verò, quippiam eorum est, quæ natura sunt, ipsum autem aliquid, homo, aut plãta, aut quicquã aliud similium, quæ maximè dicimus substãtias esse. Cuncta verò, quæ aut natura, aut arte fiunt, habent materiam. possibile. n. est esse, & non esse eorum vnumquodq; hoc autem cuique materia. Vniuersaliter verò & id, ex quo natura, & illud, per quod natura. quod enim fit, habet naturam, ut plãta, aut animal. Et à quo natu

ra quæ secūdùm formam dicitur, quæ eiusdem speciei est. hæc autem in alio est. homo nanque hominem generat. sic igitur fiunt, quæ ob naturam fiunt. Cęteræ verò generationes dicūtur effectiones. Omnes autem effectiones, aut ab arte,
Tex. 23 te, aut à potestate, aut ab intellectu. ¶ Harum autem quædam etiã à casu fiunt, & à fortuna perinde atque in his, quæ à natura fiunt. quædam .n. & illic, eadem & ex semine, & absq; semine fiunt. de his itaq; postea considerandũ est. Ab arte aũt fiũt, quorũ forma in anima. formã aũt dico ipsum quid erat esse vniuscuiusq;, & primã substantiam. Etenim contrariorum quodãmodo eadem forma est. priuationis nanq; substantia opposita substantia, vt sanitas ægritudinis. illius enim absẽtia ostẽditur ægritudo. sanitas verò est ratio, quæ in anima & in scientia est. Fit aũt sanũ, ita intelligẽte, cũ hoc sanitas sit, necesse est, si sanitas erit, hoc fieri, vtputa æqualitatem. ꝙ si hoc, caliditatẽ. & ita semper intelligit, donec redigat in illud, qđ ipse potest vltimũ facere. Deinde motus. qui iã post hæc fit, effectio ad sanitatẽ appellatur. Quare quodãmodo ex sanitate sanitatẽ accidit fieri, & domũ ex domo, quæ sine materia, eã, quæ habet materiã. Ars. n. medẽdi, & ędificãdi est forma sanitatis, & domus. dico autẽ substãtiã absq; materia qđ quid erat esse. Generationũ aũt, & motuũ, hæc quidẽ intellectio, illa verò effectio vocatur. quę quidẽ à principio & forma, intellectio: quæ verò ab vltimo ipsius intellectionis, effectio. Similiter aũt & in cœteris medijs vnumquodq; fit. dico aũt, vtputa, si cõualescet, oportet adæquari. quid igitur est adęquari? hoc aũt erit, si calefiet. hoc aũt quid est? hoc autẽ potestate inest, hoc verò iam in ipso est. Fa

ciens

ciens igitur, & vnde conualeſcendi motus incipit, ſi ab arte, forma eſt in anima. ꝙ ſi à caſu, ab eo, quod eſt faciendi principium illi, qui ab arte facit. ſicuti fortaſſis & in medendo principiũ à calefaciendo fit. hoc aũt facit fricatione. Calor itaq; in corpore, aut pars ſanitatis, aut ſequitur cũ aliquid tale, quod eſt pars ſanitatis, aut plura, hoc aũt vltimum faciens, & quod ita pars eſt ſanitatis, & domus, & aliorum, vt lapides. Quare, quemadmodum dicitur, impoſſibile eſt fieri, ſi nihil præexiſtat. ¶ Quòd igitur pars ex neceſ- Tex.24
ſitate exiſtet, patet. materia nanq; pars, ineſt etiam hæc, & fit. Sed vtrũ eorũ etiam eſt, quę in ratione? vtroq; quidem modo dicimus multos circulos quidnam ſint, & materiam dicentes, ꝙ æs, & formam, ꝙ talis figura, & hoc eſt genus, quo primò ponitur. ęneus autẽ circulus habet in ipſa ratione materiam. Ex quo verò tanquã materia fiũt, aliqua dicũtur, cùm fit non illud, ſed illiuſmodi, vt ſtatua, non lapis, ſed lapidea. homo aũt conualeſcens non dicitur illud, ex quo. ¶ Cauſa verò eſt, quia fieri contingit ex Tex.25
priuatione, & ſubiecto, quod dicimus materiã, vtputa & homo, & ęgrotus fit ſanus: magis tamen dicitur ex priuatione fieri, veluti ex ęgroto ſanus, q̃ ex homine: quare ſanus ęgrotus quidem nõ dicitur, ſed homo, & homo ſanus. Quorũ verò priuatio incerta, & innominata eſt, vt in ęre cuiuſcũq; figurę, aut in lateribus & lignis domus, ex his non dicentur fieri, ſicuti illic ex ægroto. Quare, ſicut nec vbi ex quo, hoc non dicitur illud, nec hic ſtatua lignum, ſed de riuatiuè dicitur lignea non lignum, & ænea nõ æs, & lapidea & non lapis, & domus lateritia, ſed non lateres. ¶ Cùm neque tanquam ex li- Tex.26

gno fit statua, aut ex lateribus domus, siquis accuratè inspexerit, profectò simpliciter dicet: propterea quod oporteat fieri, mutato ex quo, sed non permanente, propter hoc igitur sic dicitur.

Argumentum cap.7.

Duo continentur in hoc capite, quid sit illud, quod generatur: non enim forma, vbi inquit, [cum autem id, quod fit] sed compositum ibi [facit autem sphæram aneam] secundò ostendit, quòd causa generationis non est species separata, vt dicebat Plato, vbi inquit [est ne igitur præter has aliqua sphæra.]

CVm autem & ab aliquo fiat quod fit, hoc autem dico, vnde generationis principium est, & ex aliquo, fit autem hoc non priuatio, sed materia: iam enim determinatum est, quemadmodum hoc dicimus: & quod fit, hoc autem est, vt sphæra, aut circulus, aut quodcunque cęterorum euenit, sicuti neque subiectum facit ipsum æs, ita neque sphæram, nisi secundùm accidens, quia ænea sphæra sphæra est; illam autem non facit: hoc aliquid enim facere ex omnino subiecto hoc facere est. Dico autem quod æs facere rotundum, aut sphæram facere, sed aliquid aliud, vtputa formam hanc in alio. Si enim facit, ex aliquo alio profectò facit; hoc enim supponebatur, vtputa facere æneam sphæram, hoc autem ita, quia ex eo, quod æs, hoc facit, quod sphæra est. Si igitur & hoc ipsum facit, patet, quòd similiter faciet, & generationes in
Tex.27 infinitum procedent. ¶ Manifestum igitur est, quod neque species fit, aut quodcunque nominare

nare oportet formam, quæ in ſenſibili eſt, nec eſt eius generatio, nec eſt hæc ipſum quid erat eſſe. Hoc enim eſt, quod in alio fit, aut ab arte, aut à natura, aut potentia. æneam verò ſphæram eſſe facit: facit nanque ex ære & ſphæra. in hoc enim hanc formam facit: & hoc eſt ſphęra ęnea, hoc autem ſphæræ eſſe: Eius verò, quod eſt, ſphęræ eſſe omnino ſi generatio eſt, ex aliquo aliquid erit. oportebit nanque diuiſibile ſemper eſſe quod fit, & eſſe, hoc quidem hoc, illud verò hoc. dico autem, quod hoc quidem materiam, illud verò formam. Si itaque ſphæra eſt figura, quæ à medio æqualis eſt, huius hoc quidem eſt, in quo erit quod facit: illud autem in illo: totum verò, quod factum eſt, vtputa ipſa ænea ſphæra. Manifeſtum igitur ex dictis eſt, quòd illud quidem, quod vt forma, aut ſubſtantia dicitur, non fit: copulatio verò, quæ ſecundum hanc dicitur fit, & quod in omni, quod fit, materia ineſt: & eſt hoc quidem hoc, illud verò hoc. ¶ Vtrum igitur eſt aliqua ſphæra præter has, aut domus præter lateres? An nec factum fuiſſet vnquam, ſi ita eſſet quod quid: ſed quoniã tale ſignificat: hoc autem & terminum non eſt, ſed facit, & generat ex hoc tale, & cùm generatum eſt, eſt hoc tale; totum autem hoc Callias, aut Socrates eſt, ſicuti ſphæra ænea hæc: homo verò & animal, ſicuti ſphæra ænea ſimpliciter. Patet ergo, quod formarum cauſę (quemadmodũ quidã dicere ſolent formas) ſi aliquæ ſunt præter ſingularia, ad generationes, & ſubſtantias nihil proſunt, nec ſunt propter has ſubſtantię ſm ſe. In quibuſdam etenim etiã manifeſtum eſt, ꝙ generans tale eſt, quale quod generatur, non tñ idem, nec vnum numero, ſed vnum ſpecie: vt in naturalibus, ho- Tex.28

mo nanque hominem generat, nisi quid præter naturam fiat, vt equus mulum: & hæc quoque similiter; quod enim est commune equo & asino, non est nominatum propinquissimum genus: fuerint autem ambo fortassis, vti mulus. Quare patet, quod non oportet tanquam exemplar formam ponere in his etenim maximè quærerentur: hæ enim maximè substantię sunt; sed generans sufficiens est, vt faciat, & causa sit formæ in materia, tota verò iam talis forma in his carnibus, & ossibus Callias, & Socrates, & diuersa quidem propter materiam (diuersa etenim) idem autem specie: indiuisibilis nanque forma est.

Argumentum cap. 8.

Cur in his, quæ secundum artem contingunt, quædam ab arte, & natura fiunt, & quædam ab arte tantùm exponit Arist. formam, deinde non solum substantialem non generari, sed neque accidentalem, uerùm compositum docet. monet ergo primò dubitationem, vbi ait [dubitauerit autem aliquis] & soluit dicens [causa uerò est quod] postea ostendit secundum quod poterat esse dubium ex prædictis, dixerat enim superius, quod omne, quod generatur, generatur à simili secundùm speciem, vbi ait [manifestè autem est ex his] deinde explanat modos prædictos dup. primò in rebus naturalibus sic [causa enim faciendi] secundò in rebus artificialibus ita [similiter se habent] hine significat, quòd formæ non generantur, sed composita, siue formæ sint substantiales, siue accidentales, his verbis [non autem de substantia solùm] & postremò describit differentiam, quæ inter substantiam & accidentia sic [cæterum ex his.]

DVbitauerit autem aliquis, cur quędam & ar te, & casu fiunt, vt sanitas: quædam autem minime, vt domus. Causa verò est, quod horum quidem materia; quę principium generationis est, cùm faciens sit, & factum aliquid eòrum, quæ ab arte sunt, in qua est aliqua pars rei; quædam talis, vt à seipsa moueatur, quædam non, & huius quædam sic possibilis est, quædam impossibilis: multa nanque possibilia quidem à seipsis moueri, sed non sic, vtputa saltare. Quorumcunquè itaque talis materia est, vt lapides, impossibile est sic moueri nisi ab alio, sic tamen certè est & ignis. propterea quædam non erunt absq; eo, qui habet artem; quędam erũt. ab his enim mouebuntur, quæ non habent quidem artem: moueri verò possunt ipsamet aut ab alijs non habentibus artem, aut ex parte. ¶ Manifestũ autem est ex his, quæ dicta sunt, & quod quodammodo omnia fiunt ex vniuoco, quemadmodum quæ natura sunt: an ex parte vniuoca, vt domus ex domo: aut ab intellectu, ars enim forma est: aut ex parte, aut habente aliquam partem, si nõ per accidens fiant. Causa enim faciendi, prima secundum se pars, calor enim in motu calorem in corpore fecit. hic verò, aut sanitas est, aut pars, aut sequitur eum aliqua sanitatis pars, aut ipsa sanitas: quare & dicitur facere, quia illud, quod sequitur, & cui accidit calor, sanitatem efficit. ¶ Quare, sicut in syllogismis omnium principium substantia est (ex ipso enim quid est syllogismi sunt) sic etiam generationes. Similiter se habent, & quæ natura constituta sunt. semen nanque facit, sicut ea, quæ ab arte sunt; habet etenim potestate formam, & à quo semen est, quodammodo vniuocum (non enim omnia ita

Tex. 29

Tex. 30

Tex. 31

oportet quærere, sicuti ex homine homo; etenim mulier ex viro, vnde mulus non ex mulo) sed non si læsura fuerit. Quæcunque verò, quorum materia potest, & à seipsa moueri eo motu, quo semen mouet, à casu, sicut ibi, fiunt: quorum autem non, hæc impossibilia sunt aliter fieri, quàm ex ipsis.
Tex. 32 ¶ Non autem de substantia solùm ostendit ratio non fieri formam, sed de omnibus primis similiter communis ratio est, vtputa quantitate, qualitate, & alijs prædicamentis. Fit enim, vtputa ænea sphæra, sed non sphæra, nec æs, & in ære fit: semper nanque oportet præexistere materiam, & formã, ita & in ipso quid est, & in qualitate, & quantitate, & alijs prædicamentis similiter: non enim fit qualitas, sed quale lignum: nec quantitas, sed quantum lignum, aut animal Cœterùm ex his proprium substantiæ accipere est, quòd necesse est præexistere semper aliam substantiam actu existentem, quæ facit, vtputa animal, si animal fit: quale verò, aut quantum non est necesse, nisi potentia solùm.

Argumentum cap. 9.

Ex quibus partibus quod quid est constet, & definitio, & quo pacto partes sint priores toto, declarat Arist. duæ ergo dubitationes continentur hoc capite. primò ostendit ex quibus quod quid erat constituitur, vbi ait [cum autem definitio ratio] dubitat secundò, an priores sint partes toto dicens [idem autem si partes priores sint toto] vltimò soluit quæstiones sic [aut multis modis dicitur pars.]

Cum

CVm autem definitio ratio sit, omnis autem ratio partes habeat, ac sicuti ratio ad rem, similiter & pars rationis ad partẽ rei se habeat; dubitatur vtrum oportet partium rationem inesse in ratione totius, an non. In quibusdam.n. videntur inesse, in quibusdam verò non, circuli enim ratio non habet rationem sectionum: ratio verò syllabæ habet rationem elemẽtorum; atqui circulus diuiditur in sectiones, sicuti syllaba in elementa. Item autem, si partes priores sunt toto, recti autem acutus est pars, & digitus animalis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur tamen ista esse priora: ratione nanque dicuntur ex istis, & eò quòd sint absque inuicem, priora sunt. An multis modis dicitur pars? Quorum vnus modus, quæ secundum quã tum mensurati. ¶Sed hæc quidem prætermittatur: ex quibus verò substantia, tanquam ex partibus est, hoc considerandum est. Si igitur hoc quidem materia est, hoc verò forma, hoc verò ex his: & substãtia est materia, & forma, & quod ex his: quodãmodo quidem materia etiam pars alicuius dicitur, quodam modo verò non. quandoquidem ex quibus ratio formæ, vtputa concauitatis, non est pars caro. hæc enim materia, in qua fit, simitatis autem pars aliqua est. & totius quidem statuæ pars æs: eius autem quod, vt forma dicitur statuæ, minime; dicendum enim forma, & quatenus formam habet, vnumquodq;: materiale verò nunquam secundùm se dicendum. Quare circuli quidem ratio non habet eã, quæ sectionum ratio est: sed syllabæ eam, quæ elementorum est: quia elementa rationis partes sunt formę, & nõ materia: sectiones verò horũ sic partes tanquã materia, in quibus adueniũt:

Tex. 33 / Tex. 34 (margin)

pro-

propinquiores tñ ipsi formæ, quàm æs, cùm in ære rotunditas fiat. Quodãmodo verò nec elementa cũcta in ratione syllabę inerunt. vtputa hęc cerea, aut quę in ære sunt. iam.n.ẽt hęc syllabę pars sunt, tãquã materia sensibilis. Etenim linea non, si cum diuiditur in medietates, corrũpitur, aut homo in ossa, & neruos, & carnes, propter hoc & ita ex his sunt, tanquam ex his, quę sunt partes substantiæ, verùm tanquam ex materia, & totius quidem sunt partes, formę verò & cuius ratio minimè: propter hoc nec in rationibus. Quorundã itaq; inerit talium partium ratio, quorundã verò non oportet inesse, nisi sint ipsius simul sumpti. propter hoc.n. nonnullę ex his, tãquã principijs sunt, in quas corrũpuntur; quędam verò non sunt. Quęcunq; igitur simul sumpta, forma & materia sunt, vt simũ, aut aheneus circulus, illa sanè in hęc corrumpuntur, & pars ipsorũ est materia: quęcunq; verò nõ simul cũ materia sumuntur, sed absq; materia, vt rationes formę solũ, hęc profectò non corrũpuntur, aut penitus, aut nequaquã ita. Quare illorũ quidẽ principia & partes, quę in eis sunt, formę verò neq; partes, neq; principia huiusmodi, & propterea ac lutea statua in lutum corrũpitur, & sphęra in ęs, & Callias in carne & ossa, item & circulus in sectiones. est enim aliquid, quod cũ materia sumitur, æquiuocè nanq; dicitur circulus, & qui simpliciter dicitur, & singuli, propterea ꝙ singulis non sit proprium nomen.

Argumentum cap. 10.

Partes quomodo sint priores toto Arist. exponit, et qua ratione in definitione ponantur. quia solutio superius

perius tradita non erat omnino nota. ideo hoc capite illam explanat, & hoc incipit ibi [dicta itaque nunc] quod exponit per exempla ita [quoniam uerò animalium] & declarat postea, quæ partes ponendæ sint in definitione dicens [sed rationis partes] eandem adaptat solutionem propositam quæstioni prius motæ ita [ad interrogationem uerò]

DIcta itaque nunc quoque veritas est, adhuc tamen dilucidius dicamus repetẽtes. Quęcunque enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæ priores, aut omnes, aut aliquæ. Ratio verò recti non diuiditur in acuti rationem, sed acuti in rectum: vtitur nanque recto, qui definit acutum. minor etenim recto acutus, similiter autem circulus & semicirculus sese habent: semicirculus nanque circulo definitur, & digitus toto: talis enim hominis pars digitus. Quare quęcũque quidem partes vt materia, & in quas diuiditur, vt in materiam, posteriores: quæcunque verò vt rationis, & secundum rationem substantiæ, priores, aut omnes, aut aliquę. Quoniam verò animalium anima (hoc enim substantia animati) secundum rationem, & formam substantia, & quod quid erat esse tali corpori: cuiusque nanque pars, si probè definiatur, non sine eo opere definietur, quod sine sensu nõ existet: sanè partes eius priores, aut omnes, aut aliquæ toto animali, & de vnoquoque similiter, corpus verò, & eius partes posteriores hac substantia, & diuidetur in eas, vt in materiam, non ipsa substantia, sed totum. Toto itaque quodammodo quidem priores sunt hę, quodammodo verò non, quandoquidem nec esse possunt separatę: non enim qui quomodocunque se habet, Tex. 35

digitus

digitus animalis est, sed ęquiuocus, qui mortuus est. Quædam verò simul quęcunque principales, & in qua prima ratio, & substantia, vtputa si hęc cor, aut cerebrum est: nihil enim differt, vtra talis sit. Homo verò, & equus. & quę ita se habent, in singularibus sunt; vniuersale verò substantia non est, sed totum quiddam ex hac ratione, & hac materia tanquam vniuersali: singulare verò ex vltima materia iam Socrates est, & de cęteris similiter. Pars itaque etiam formæ est (formam autem dico quod quid erat esse) & ipsius totius, quod ex forma, & ipsa materia est. Sed rationis partes, quæ formæ solum sunt, ratio verò est ipsius vniuersalis: circulo nanque esse & circulus, & animæ & anima idem est. Totius verò, vt circuli huius, & singularium alicuius sensibilis, aut intelligibilis (dico autem intelligibiles quidem, vt mathematicos: sensibiles verò, vt æneos & ligneos) horum inquam non est definitio, sed intellectione, aut sensu cognoscuntur: cùm verò abeant ab actu, non est manifestum vtrum sint aliquando, an non sint: tamen semper dicuntur, & cognoscuntur vniuersali ratione. Materia verò per seipsam incognita. Materia verò, quædam sensibilis, quædam intelligibilis. Sensibilis quidem, vt æs, & lignum, & quæcunque mobilis materia. Intelligibilis verò, quæ in sensibilibus existit, non prout sensibilia, vtputa ipsa mathematica. ¶ De toto igitur & parte, ac

Tex. 36 priore & posteriore, quomodo se habeant dictum est. Ad interrogationem verò necesse est occurrere, cùm quis interrogaret vtrum rectus, & circulus, & animal priora, an in quas diuiduntur, & ex quibus sunt, partes, quòd non simpliciter. nam etiam si anima animal est, aut ani-

matum,

matum, aut vnumquodque, aut vniuscuiusque, & circulus circulo esse, & rectus recto esse, & substantia recti, aliquid quidem & aliquo posterius dicendum est, vtputa his, quæ in ratione, & aliquo recto. Etenim qui cum materia æneus rectus, & qui in singularibus lineis: qui verò absque materia, his quidem, quæ in ratione sunt, posterior; partibus verò, quæ in singulari sunt, prior est: simpliciter autem non est dicendum, & si diuersa est. & non est anima animal, sic etiam quasdam dicendum, quasdam non dicendum, vt dictum est.

Argumentum cap. 11.

Quæ sint partes speciei, ac definitionis, notum facit Philosophus. mouet hanc dubitationem sic [meritò autem dubitatur] quam soluit Arist. primum quantum ad sensibilia sic [quacunque igitur apparente] secundò quantum ad mathematica sic [cum autem hoc videatur] & improbat prædictam solutionem tribus rationibus, quarum prima est [accidit itaque & vnũ multorum] secunda [& contingit vnam omnium] tertia [at hoc modo vnum omnia erunt] denique soluit quæstionem præmissam secundum propriam sententiam, primò quantum ad naturalia, vbi ait [quia cuncta ita reducere] secundò quantum ad mathematica, vbi ait [circa mathematica verò] postea ostendit, quid de cætero determinandum sit circa substantias, ibi [vtrum autem præter materiam] postremò repetit ea, quæ sunt determinata ibi [quid igitur est quod.]

MEritò autem dubitatur etiam, quænã formæ sint partes, quæ verò non, sed eius, quod simul sumitur, cùm & hoc nõ existente manifesto, Tex. 37

sto, non sit definire vnumquodque. Vniuersalis etenim & formæ definitio est, quæ igitur partiũ vt materia sunt, & quæ non, si non sint manifestę, nec ratio rei manifesta erit. Quęcunque igitur apparent aduenientia in diuersis specie, vt circulus in ære, ligno, & lapide, hęc quidem manifesta esse videntur: quoniam nihil substantiæ circuli æs, neque lapis est: propterea quòd ab eis separetur. Quæ verò non videntur separari, nihil quidem prohibet similiter his se habere, quemadmodũ si circuli omnes viderentur ahenei. nihil enim minus ęs esset ipsius formæ: difficile tamen est hoc mente auferre, vtputa forma hominis semper in carnibus, & ossibus, & talibus partibus apparet. Vtrum igitur sint etiã hęc partes formę & rationis? An non, sed materia, verum quoniam non adueniunt etiam in alijs, non possumus separare. Cùm autem hoc videatur quidem contingere, quando verò, non

Tex.38 est manifestum. ¶Quidam etiam de circulo, & triangulo dubitant tanquam non deceat lineis & continuo definiri, sed hæc omnia similiter dici sicuti carnes, aut ossa hominis, & ęs & lapis circuli. & cuncta referunt ad numeros: & lineę rationem, eam, quę duorum esse dicunt. Eorum etiam, qui ideas dicunt, quidam ipsam lineam dualitatem, quidam lineæ formam, quædam etenim eadem esse formam, & cuius forma, vtputa dualitatem & dualitatis formam, in linea verò non est. Accidit itaque & vnam multorum formã esse, quorum species videtur diuersę: quod etiam Pythagoricis accidebat, & cõtingit vnam omniũ facere ipsam formam, cœtera verò nõ formas. ac hoc modo vnum omnia erũt.

Tex.39 ¶Quod itaque habent aliquam dubitationem ea, quæ

circa

circa definitiones sunt, & quam ob causam dictum est. Quare cuncta ita reducere, & auferre materiam, superuacaneum est, quædam nanq; fortasse hoc in hoc sunt, aut sic hęc habentia. Et comparatio de animali, quam iunior Socrates dicere solebat, non bene se habet. abducit enim à vero, & opinari facit. tanquam contingeret hominem sine partibus esse, quemadmodum absque ęre circulum. Hoc autem non est simile, etenim sensibile quiddam fortassis animal est, & absque motu definire non est: quare neque sine partibus quodammodo se habentibus: nõ enim omnino pars hominis est manus, sed illa, quæ potest opus perficere: quare animata existens, non animata verò non est pars. Circa Mathematica verò, cur rationes nõ sunt partes rationum? vt circuli ipsi semicirculi: hęc.n. non sunt sensibilia. An nihil refert, erit nanq; quorundam etiam non sensibilium materia, & omnis, quod non est quid erat esse: circuli itaque vniuersalis quidem non erunt, singularium verò erunt hę partes, vt prius dictum est. est etenim materia, quędam sensibilis, quædam intelligibilis. Manifestum autem est, quòd anima quidem substantia prima, corpus verò materia. homo verò vel animal, quod ex ambobus, vt vniuersale. Socrates verò, & Coriscus, si anima quidem, duplex. hi enim vt animam dicent, illi autem vt ipsum totum. Quod si simpliciter anima hæc, & hoc corpus, quemadmodum vniuersale, etiam & singulare. Vtrum autem pręter materiam huiuscemodi substantiarum sit aliqua alia, & oporteat quęrere substantiam eorũ aliquam aliam, vtputa numeros, aut aliquid tale, posterius considerandum est. Huius enim gra-

tia & de sensibilibus substantijs definire tentamus. quandoquidem quodammodo Naturalis & secundæ philosophiæ opus est, ea, quæ circa sensibiles substantias, speculatio est; non enim solùm de materia Naturalem cognoscere oportet, sed etiam de ea, quæ secundùm rationem & magis.
Tex.40 ¶ In definitionibus verò, quomodo partes, quæ in ratione sunt, & cur vna ratio definitio (patet etenim quòd res vna: res autem aliquo vna partes habens) postea considerandum est. Quid igitur est quod quid erat esse, & quomodo ipsum per seipsum, vniuersaliter de omni dictum est. & cur quorundam ratio ipsius quid erat esse habet definiti partes, quorundam non, & quòd in ratione quidem substantiæ, quæ ita partes sunt vt materia, non inerunt. non enim sunt illius substantiæ partes, sed totius. Huius verò est quodammodo ratio, & non est; cùm materia nanque non est: indefinitum etenim, secundùm primam autem substantiam est, vt hominis animæ ratio. substantia enim est forma, quæ inest: ex qua & materia, tota dicitur substantia: vt concauitas, ex hac enim & naso, simus nasus, & simitas est. bis nanque in his inerit nasus.
Tex.41 ¶ In tota verò substantia, vt naso simo, aut Callia, inest etiam materia. Et quod quid erat esse, & vnumquodque in quibusdam quidem idem est, vt in primis substantijs: vtputa curuitas, & curuitati esse, si prima est; dico autem primam, quæ non dicitur, eò quòd aliud in alio sit, & subiecto, vt materia. Quæcunque verò vt materia, vel vt simul cum materia sumpta sunt, non idem: neque secundùm accidens vnũ, & Socrates & musicum, hæc enim secundùm accidens eadem sunt.

Argu-

Argumentum cap. 12.

Definitio quomodo semper significet unum, & quo pacto unum sit, ostendit Arist. primò igitur mouet dubitationem, ubi ait [nunc autem primò] secundò declarat, quòd ex definitione non fiet unum dup. primò quòd ex genere, & differentia non fit unum sic [homo enim & album] secundò quod neque ex pluribus differentiis sic [quod si etiam participat] postea dicit definitionem esse unam sic [oportet autem unum esse] hinc soluit quæstionem demonstrando hæc duo: primò quomodo ex genere, & differentia sit unum dicens [oportet autem prius considerare de his] secundò quomodo ex pluribus differentiis fiat unum ibi [at verò oportet etiam diuidi] denique ex suppositis, concludit quod multitudo differentiarum non impedit unitatem definitionis, ubi ait [si igitur hæc ita se habēt] & quod hoc non potest dici, si differentiæ sumantur per accidens sic [si autem secundum accidens] denique explanat conclusionem inductam per quoddam signum his verbis [patet autem hoc]

NVnc aūt primò dicamus quatenus in Analyticis de definitione nō est dictū. dubitatio nāque, quæ in illis dicta est, proderit sermonibus de substantia. Dico autem hanc dubitationem, quare vnum est definitum, cuius rationē definitionē esse dicimus, vt hominis animal bipes (sit nanq; eius ratio) cur igitur hoc vnū est, non autem multa, animal & bipes? Homo enim & albū multa quidē sunt, cùm nō insit alterum alteri, vnū verò cùm insit, & subiectū, vt homo, aliquid passum fuerit, tūc enim albus homo vnū fit & est, hic verò nō ē alterū alterius particeps. Tex. 41

genus etenim non videtur particeps esse differẽtiarum, simul nanque contrariorum idem participaret, differentiæ nanque contrarię, quibus genus differt. Quòd si etiam participat eadem ratio est, si differentiæ quidem plures sunt: vt pedestre, bipes, implume. Cur enim vnum, sed non multa sunt hæc? non enim, quia insunt: sic enim ex omnibus erit vnum; oportet autem vnum esse, quæcunque in definitione sunt; definitio nanque ratio quædam vna, & substantia est: quare vnius cuiuspiam oportet ipsam esse rationem, etenim substātia vnum quiddam & quod quid, vt dicimus, significat ¶Oportet autem primo cõsiderare de his, quæ secundùm diuisiones sunt, definitionibus. Nihil enim aliud in definitione est, nisi quòd primum dicitur, genus, & differentiæ, cętera verò genera sunt, & ipsum primum, & post hoc, quæ comprehenduntur differentiæ, vtputa ipsum primum, est animal: consequens verò animal bipes, & rursus animal bipes implume. Similiter etiam si per plura dicatur, & omnino nihil differt per multa, an per pauca dicatur, neque vtique per pauciora quàm duo, duorum verò hoc quidem genus, hoc verò differentia; vtputa huius animal bipes, animal quidem genus; differentia verò alterum. Si igitur genus simpliciter non est præter eas, quæ vt generis species sunt, aut si est quidem, sed tanquam materia est (vox nanque genus & materia, differentiæ autem species. & elementa quoque ex hac faciũt) manifestum est quòd definitio est ex differentijs ratio. At verò oportet etiam diuidi differentiæ differentiam, vtputa animalis differentia est pedes habere, rursus animalis pedes habentis differẽtiā scire oportet, prout pedes habet. quare

Tex. 43

non

non est dicendum pedes habentis aliud plumiferum, aliud implume, si bene dicatur (verum quia non potest, faciet hoc) sed si aliud fissos, aliud non fissos pedes habens; hæ enim pedis differentiæ sunt; fissio nanque pedum aliqua peditas est, & sic semper procedi vult, donec ad indifferentia deueniatur; tum autem tot pedis species erunt, quot differentiæ, & pedes habentia animalia æqualia differentijs. Si igitur hæc ita se habeant, manifestum est, quod vltima differentia rei substantia erit, & definitio, siquidem non oportet crebrò eadem in definitionibus dicere; superfluum nanque est. Accidit autem hoc. cum enim animal pedes habens, bipes dicat, nihil aliud dixit, nisi animal pedes habens, duos pedes habẽs, & si hoc ꝓpria diuisiones diuidat, crebrò & æqualiter hoc differentias dicet. Si igitur differẽtię differentia fiat, vna, q̃ vltima est, erit species & substãtia. Si autem secundũ accidens, vt si diuidat habẽtis pedes, aliud album, aliud nigrum, tot quot sunt sectiones. Quare manifestũ est, ꝙ definitio est ratio, quæ ex differentijs est, & ex harũ vltima secundum rectũ. Patet autem hoc, si quis transponat tales definitiones, vtputa hominis, dicẽs animal bipes habẽs pedes, superfluum enim est habẽs pedes dicto bipede, ordo verò nõ est in substãtia: quo nãq; modo intelligere oportet, hoc quidẽ prius, illud vero posterius? De his igitur definitionibus, quæ secundùm diuisiones fiunt, quales quædam sunt, hactenus dicta sint.

Argumentum cap. 12.

Vniuersalia non esse substantias, siue sint vniuersalia, quæ de multis prædicãtur, vel in definitionibus

assumpta, multis rationibus Arist. demonstrat. sed prius adiungit sermonem hunc ad praecedentem sic [cum autem de substantia] postea proponit vniuersalia non esse substantias, vbi ait [uidetur nanque impossibile] & quòd non sit substantia absolutè sumpta probat dup. prima ratio sumpta est ab hoc, quod uniuersalia praedicantur de multis: quae est [primũ enim substantia] & excludit quandam cauillosam responsionem dicens [sed vtrum ita quidem] secundò declarat uniuersale non esse substantiam accipiendo rationes ex ea parte, qua uniuersale est pars definitionis, quae rationes sunt quatuor. prima est [item impossibile, ac inconueniens] secunda [item Socrati substantiae] tertia [quod si non] quarta [item sic quoque patet] & ultimò circa hac mouet dubium his uerbis [habet autem, quod accidit.]

Tex.44 CVm autem de substantia consideratio sit, rursus redamus. Dicitur autem, sicuti subiectum substantia esse, & quod quid erat esse, & quod ex his, & vniuersale. De duobus itaque dictum est, etenim de ipso quid erat esse, & de subiecto, quod dupliciter subijcitur, aut quod quid existens, vt animal passionibus: aut, vt materia actui.

Tex.45 ¶ Videtur autem etiam vniuersale causa quibusdam esse maxime, ac esse principium ipsum vuiuersale, quare dè hoc etiã tractemus. Videtur nanq; impossibile substantiã esse quodcunque eorũ, quae vniuersaliter dicuntur. Prima nanq; substãtia vniuscuiusq;, quae propria cuiusque est, quę alij non inest, vniuersale uerò cõmune. hoc enim dicit vniuersale, qđ pluribus natura aptũ est inesse. Cuius igitur hoc erit substãtia? aut.n. omniũ, aut nullius: omniũ verò nõ est possibile, vnius autẽ si erit, cętera quoq; hoc erũt.

quorum enim ſubſtantia vna, & quod quid erat eſſe vnum,ipſa quoque vnum ſunt. ¶ Item ſubſtantia dicitur,quod non de ſubiecto,vniuerſale vero de ſubiecto aliquo dicitur ſemper. Sed vtrũ ita quidem non contingit, vt quod quid erat eſſe:in ipſo autem ineſt, vtputa animal in homine,& equo. patet igitur quod erit aliquas eius ratio. differt autem nihil ſi non omnium ratio eſt eorum,quæ in ſubſtantia ſunt;etenim nihil minus hoc erit ſubſtantia alicuius, vt homo hominis, in quo exiſtit.quare iterum idem accidit, erit enim ſubſtantia illius ſubſtantia, vt animal ſpeciei,in qua vt proprium exiſtit.¶Item impoſſibile ac inconueniens eſt ipſum quid & ſubſtantiam eſſe, ſi ex aliquibus non ex ſubſtantijs, nec ex ipſo quid,ſed ex quali. Prius nanque non ſubſtantia, & quale erit quàm ſubſtantia, & quod quid:quod impoſſibile eſt.nec ratione enim,nec tempore,nec generatione poſſibile eſt paſſiones priores ſubſtantia eſſe, eſſent nanque ſeparabiles. ¶ Item Socrati ſubſtantiæ inerit ſubſtantia: quare duobus erit ſubſtantia. Et omnino, ſi homo,& quæcunque ita dicuntur,ſubſtantia eſt,accidit nihil eorum, quæ in ratione ſunt alicuius ſubſtantiam eſſe,nec ſine ipſis exiſtere, nec in alio. dico autem vtputa non eſſe aliquid animal præter aliqua,nec vllum aliud eorum,quæ in ratione ſunt. Ex his itaque conſiderantibus patet nihil eorum,quæ vniuerſaliter exiſtunt, ſubſtantiam eſſe:nihilque eorum,quæ communiter prædicantur, quod quid, ſed tale ſignificare. Quod ſi non, & alia multa accidunt, ac tertius homo. ¶ Item ſic, quoque patet. Impoſſibile enim eſt ſubſtantiam ex ſubſtantijs eſſe,quę ſic inſunt,vt actu:quæ enim duo ſic actu ſunt, nunquam vnũ

Tex.46 Tex.47 Tex.48 Tex.49

actu sint, sed si potentia duo sunt, erunt vnum: vt duplum ex duobus dimidijs potentia, actus nanque separat. Quare, si substantia vnum, non erit ex substantijs inexistentibus, & secundùm hunc modum, quem rectè Democritus dicit: impossibile enim ait esse ex duobus vnum, aut ex vno duo fieri, magnitudines nanque indiuisibiles substantias facit. Patet igitur quòd similiter, & de numero se habebit; si numerus quidem cõpositio vnitatum est, vt à quibusdam dicitur, aut enim non est vnum dualitas, aut non inest in ea

Tex.50 vnitas actu. ¶Habet autem quod accidit dubitationem. Si enim nec ex vniuersalibus possibile est vllam substantiam esse, propterea quòd tale, & non quòd quid significant, nec ex substantijs actu contingit vllam substantiam esse compositam; quicquam incompositum erit profectò omnis substantia: quare neque ratio vllius substantiæ erit. At cũctis videtur, & iam dictum est, aut solius substantiæ, aut maximè definitionem esse: nunc verò nec huius: nullius igitur definitio erit. An quodammodo quidem erit, quodammodo verò non. manifestum autem quod dicitur magis erit ex posterioribus.

Argumentum cap. 14.

Arist. comparando genera ad species, & ad indiuidua asserit vniuersalia non esse substantias separatas. coniungit hoc caput cum præcedenti; postquam ostendit, quòd non sunt substantiæ absolutæ, hic declarat, quòd neq; substantiæ à sensibilibus separatæ dup. primò comparando genus ad species. & circa hæc tria narrat. primò proponit quandam diuisionem, quæ continetur ibi [ex his autem ipsis] deinde prosequitur

primum

primum membrum ostendens, quod sit vnum, & idē animal, vbi ait [ratione nanque patet] postea narrat inconuenientia ibi quorum primum [si idem igitur, & vnum] secundum [& cur non etiam] & tertium [deinde si participabit] deinde prosequitur secundum membrum diuisionis narrando inconuenientia, quæ sequantur, si ponatur non vnum animal esse in omnibus speciebus, quorum primum [infinita igitur] secundum [item multa erit vnum animal] tertium [& item omnia] quartum [item ex aliquo hoc ipso erit] & improbat prædictam positionem per comparationem generum ad singularia sic [item in sensibilibus.]

EX his autem ipsis id etiam patet, quod accidit illis, qui ideas pariter substantias, & separatas esse dicunt: & pariter ex genere & differentijs faciunt formam. Si enim formæ & animal in homine sunt, & equo, aut vnum & idem numero sunt, aut alterum. ratione nanque patet, quòd vnum, eandem enim exhibebit rationem, qui dicit in vtroque. Si itaque aliquis homo est ipsum per se quod quid, & separatum, necesse est, vt etiam illa, ex quibus (sicut animal, & bipes) quòd quid significent, & separata, ac substantiæ sint: quare & ipsum animal. Si idem igitur, & vnum quiddam etiam in equo, sicuti tu tibi ipsi, quomodo in separatim existentibus vnum erit? & cur non etiam absque seipso erit animal hoc? ¶ Deinde, si participabit quidem bipede & multipede, impossibile quiddam accidit; contraria nanque simul inerunt ipsi vni, & huic quidem enti: sin minus, quis modus est, cùm aliquis dicat animal, & bipes, aut pedestre esse? Sed fortassis componuntur, & tangunt, aut miscentur. At cuncta inconuenientia sunt. Sed diuersum

Tex. 51

Tex. 52

sum in vnoquoque est. Infinita igitur, vt ita dicã, erunt, quorum substantia animal est. non enim secundùm accidens ex animali homo est. Item multa erit ipsum animal. nam & substantia animal est, quod in vnoquoque est: non enim secundùm aliud dicitur. Quod si nõ ex illo erit homo, & genus eius illud. Ac item omnia, ex quibus homo, ideæ. non igitur alterius quidem idea erit, alterius verò substantia. impossibile nanque est. ipsum ergo animal erit vnumquodq; eorũ, quæ in animalibus sunt. Itẽ ex aliquo hoc ipso erit: & quomodo est ex ipso animali? aut quomodo est possibile esse animal quod hoc ipsum substantia est, præter ipsum animal? Item in sensibilibus & hæc accidunt, & his absurdiora. Quòd si impossibile est ita se haberet, patet, quòd non est eorum idea ita, vt quidam aiunt.

Argumentum cap. 15.

Tribus rationibus Arist. probat Ideas non posse definiri. quarum prima est [cum autem substantia] secunda [necessarium ex nominibus] sed hic excludit quandam cauillosam responsionem, vbi ait [quod si quis dicat] tertia ratio est [quemadmodum igitur dictum est.]

Tex. 53 CVm autem substantia altera sit, ipsum s. totum, & ratio. dico autem, quòd illa quidem ita substantia est cum materia simul accepta ratio, hæc verò ratio simpliciter. Quæcunq; igitur illo modo dicũtur, eorum quidem est corruptio: nam & generatio. rationis autem non est ita vt corrumpatur. nec enim generatio est (non enim fit domui esse, sed huic domui) sed absque gene

ratione,& corruptione sunt,& non sunt. ostensum est enim,ꝙ nullus hęc generat,neque facit. Propterea etiam substantiarum sensibilium singularium neq; definitio, neq; demonstratio est, eò quòd habet materiam,cuius natura talis est, vt esse & non esse contingat. quare corruptibilia sunt omnia singularia earum. Si igitur demonstratio, & definitio scientifica necessariorũ est,& non contingit,sicuti neque scientiã,quandoque scientiam,quandoque ignorantiam esse, sed quod tale est, opinio est; ita nec demonstrationem,neque definitionem,sed opinio est eius, quod contingit & aliter se habere : patet quòd neque demonstratio, neque definitio eorum est. corruptibilia nanque non sunt manifesta his, qui scientiam habent, cùm à sensu abscesserint. & rationibus eisdem in animo seruatis, non erit amplius neque definitio, neque demonstratio. Quare cùm quis eorum, quæ ad definitionem quicquam singularium definiat,oportet non ignorare quòd semper perimendum est. non enim contingit definire. Nec vllam ideam est definire.singularium enim,vt aiunt, idea est, & separata. ¶Necessarium autem ex nominibus rationem esse. nomen verò non faciet, qui definit.ignotum enim erit,quæ vero posita sunt, omnibus communia sunt. necesse est igitur & alijs talia inesse. Et si quis te definiat, animal dicet gracile,aut album, aut aliquid aliud, quod & in alio sit. Quod si quis dicat nihil prohibere separatim quidem omnia multis, simul verò huic soli inesse,primum quidem, quod etiã ambobus, vt animal bipes animali & bipedi, & hoc in sempiternis quidem etiam necesse est esse, cum priores existant, & partes compositi. at verò etiam Tex.54

ro etiam separabilia, si hoc quidem, quod homo, separabile; nam aut nullum, aut ambo. Si igitur nullum, non erit genus præter species. quod si erit, erit etiam differentia; deinde quoniam priora ipso esse, hæc sanè non vicissim
Tex. 55 perimuntur. ¶ Deinde, si ex ideis ideæ, minus profectò composita sunt, ex quibus. Item de multis oportebit etiam illa prædicari, ex quibus idea, vt animal & bipes. Quòd si non, quomodo scietur? erit nanque aliqua idea, quam impossibile est de pluribus prædicari quàm de vno. non videtur autem, sed omnis idea videtur esse participabilis. Quemadmodum igitur dictū est, latet ꝙ impossibile est in perpetuis definire, maximè verò quæcunque vnica sunt, vt Sol, aut Luna. Non solùm enim in hoc peccant, quòd talia addunt, quibus ablatis, adhuc erit Sol vtputa, quod circuli terram aut quod nocte absconditur (si enim steterit, aut apparuerit, non erit amplius Sol) sed inconueniens est, si non. Sol enim substantiam quandam significat. Item quæcunque in alio contingunt, veluti si alter fiat talis, patet quod erit Sol. communis ergo ratio: at Sol singularium erat, sicut Cleon, aut Socrates. Cæterùm cur nemo eorum definitionē profert ideæ? fiet enim profectò manifestum tentantibus, verum esse quod nunc dictum est.

Argumentum cap. 16.

Quo pacto poßibile sit substantiam sensibilem componi ex partibus, quomodo iterum vnum, & ens substantiæ non sint, quid demum Plato rectum, vel non rectū circa Ideas senserit, ostendit Arist. quomodo substantia componatur ex partibus declarat ibi [manifestum

festum autem est] quòd vnum, & ens non sint substantiæ probat dup. primò præmittit propositum dicens [cum autem vnum dicatur] & prima ratio est [sed necdum ista] secunda [item ipsum vnum] quid sentiat Plato circa Ideas, docet, vbi inquit [sed qui formas dicunt.]

MAnifestum autem est, quod etiam eorum quæ videntur esse substantiæ, plures potentię & partes animalium sunt; nihil enim eorum separatum est; cùm autem separarentur, tum etiam vt materia omnia, terra, ignis, & aer; nihil enim eorum vnum est, sed quasi cumulus, antequam concoquantur, & ex eis vnum fiat. Maximè autem aliquis animatorum partes putauerit, & animæ propinquas ambas fieri, vt sint & actu, & potentia, eò quod principia motus ab aliquo in flexibus habent: quare quædam animalia diuisa viuunt; sed tamen potentia omnia erunt, cùm vnum & continuum fuerit natura, sed non vi, aut copulatione. tale nanque lęsio est. Tex.56

¶Cum autem vnum dicatur, sicuti & ens, & substãtia vnius vna, & quorum vna numero, vnum numero; manifestum quod neque vnum, neque ens contingit substantiam esse rerum, sicuti neque elemento esse, aut principio; sed quærimus quid ergo principium, vt ad notiora referamus. Magis igitur his substantia est ens & vnum, q̃ principium, & elemẽtum, & causa; sed necdum ista, si nec aliud quidem cõe vllum substãtia est; nulli enim inest substantia nisi sibi ipsi, & habenti eã, cuius substantia est. Item ipsum vnũ in pluribus nõ erit simul: commune verò simul in pluribus est. Quare patet, quod nihil vniuersalium separatim præter singularia est. Tex.57

¶Sed qui formas dicunt, Tex.58

dicunt, partim rectè dicunt separantes eas, si substantiæ quidem sunt: partim non rectè, quoniam vnam in multis formam dicunt. Causa verò est, quòd non habent reddere quænam tales incorruptæ substantiæ, præter singulares & sensibiles, sint. Faciunt igitur easdem speciẽ his, quæ sunt corruptibiles (has enim cognoscimus) ipsum hominem & ipsum equum, addentes vocabulum ipsum, sensibilibus. Attamen etiam si non videremus astra, nihil minus, vt puto, essent substantiæ perpetuæ præter eas, quas nos sciremus. Quare nunc quoque, si non habeamus quænam sint, necesse tamen forrassis fuerit aliquas esse. Quòd igitur nec eorum quicquam, quæ vniuersalia dicuntur, substantia sit, nec vlla sit substantia ex substantijs, patet.

Argumentum cap. 17.

De natura illa, atque substantia, quæ est quod quid erat esse, quod videlicet sit principium, & causa, & quodnam principium sit, Arist. explicat. proponit ergo prius intentum, vbi ait [quid verò, & quale] deinde quòd quod quid erat esse sit principium, & causa his verbis [quæritur autem ipsum propter quid] postea mouet dubitationem ibi [latet autem præcipuè] quam soluit sic [oportet igitur rectè disponentes] & infert quoddam corollarium, vbi ait [patet itaque] Nunc cuiusmodi causa, & principium sit substantia, quæ est quod quid erat esse tradit. & primò præmittit quoddam necessarium quod est [cũ verò quod ex aliquo] deinde mouet dubium tale [si igitur necesse est] & soluit ibi [videbitur autem esse] vltimò corrigit solutionem his [cum autem quædam.]

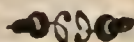
QVid verò, & quale quid ſubſtantiam dicere oporteat, rurſus aliud quaſi principiũ cum fecerimus dicamus: fortaſſis.n.ex his erit manifeſtum de illa quoque ſubſtantia, q̃ eſt ſeparata à ſenſibilibus ſubſtantijs. Cùm igitur ſubſtãtia principium, & cauſa quædam ſit, hinc eſt procedendũ. Quæritur vero ipſum propter quid ſemper ſic, propter quid aliud alij alicui ineſt quærere, nãq; propter quid muſicus homo eſt, certè quærere quod dictũ eſt, propter quid homo muſicus eſt, aut aliud. Quærere igitur propter quid ipſum eſt ipſum, nihil eſt quærere. oportet enim ipſum quod, & ipſum eſt exiſtere manifeſta entia. dico autem, vtputa ꝙ Luna patitur eclipſim. iqſius autem quod id ipſum, non niſi vna ratio, vnaq; cauſa in omnibus (propter quid homo eſt homo, aut muſicus muſicus) niſi quis dicat ꝙ vnumquodque ad ſeipſum indiuiſibile eſt. hoc autem erat vnum eſſe. ſed hoc, & commune de omnibus, & breue eſt. Quærat autẽ aliquis, propter quid homo animal tale quoddam eſt. hoc igitur manifeſtum eſt, quòd non quærit propter quid is qui eſt homo, homo eſt. aliquid ergo de aliquo quærit, propter quid ineſt. quod autem ineſt, oportet manifeſtum eſſe. ſi enim non ita, nihil quærit. vtputa, propter quid tonat? quia ſonus in nubibus fit. ita nanque aliud de alio eſt, quod quæritur. & propter quid hæc vtputa lateres, & lapides domus ſunt? Manifeſtum itaque eſt, quod cauſam quærit. hæc autem eſt quod quid erat eſſe, vt logicè dicam: quæ in quibuſdam quidem eſt cuius gratia, vtputa fortaſſis in domo & lecto: in quibuſdam verò quod primum mouit. cauſa nanque etiam hoc, ſed talis quidem cauſa quæritur. dum quippiam

fit,

fit, vel corrumpitur: altera vero etiam, dum est. Latet autem præcipuè quod quæritur in his, quæ non de alijs dicuntur, vtputa quæritur homo quid est: eò quòd simpliciter dicitur, neque determinatur quod hæc vel hoc. Oportet igitur rectè disponentes quærere; quod si nō, commune fit eius quod nihil est quærere, & eius, quod
Tex.60 aliquid quærere. ¶Cum autem & habere & existere ipsum esse oporteat, manifestum est, quòd propter quid est ipsam materiam quærit. vtputa hæc sunt domus. propter quid? quia hæc existunt, quod erat domui esse: & homo hoc, aut corpus hoc tale habens quare? causa materiæ quęritur. hæc autem est forma, qua aliquid est hæc autem est substantia. Patet itaque quòd de simplicibus non est aliqua quæstio, neque doctrina, sed alius talium quęstionis modus. Cum verò quod ex aliquo compositum, ita ut vnum totum sit, non est vt cumulus, sed vt syllaba syllaba verò non est ipsa elemēta, nec idem, quod B, & A. nec caro ignis, & terra. dissolutis nanque, hæc quidem amplius non sunt, vt caro & syllaba: elementa verò ignis & terra sunt. est ergo syllaba aliquid, non solum elementa, vocalis & muta, sed etiam aliquid aliud. & caro, non solum ignis & terra, aut calidum & frigidum, sed etiam aliquid aliud. Si igitur necesse est illud quoque aut elementum, aut ex elementis esse: si elementum quidem, rursus eadem ratio erit. ex hoc enim & igne, & terra erit caro, & item alio: quare in infinitum progredietur, si verò ex elemento, patet quòd non ex vno, sed ex pluribus quàm idipsum erit. quare iterum de hoc eandem rationem dicemus, quàm de carne, aut syllaba. Videbitur autem esse aliquid ta-
le, &

le,& non elementum,ac causam, sed hoc carnem,hoc vero syllabam esse, similiter & de cęteris; substantia verò cuiusque quidem hoc. hoc nanque prima ipsius esse causa est Cùm autem quædam rerum non substantiæ sint, sed quæcunque substantiæ secundum naturam, & natura constitutæ sint, videri possit profectò aliquibus hæc quoque natura substantiam esse,quæ non elementū, sed principium est. elementum autem est,in quod existens diuiditur, vt materiam, vtputa syllabæ ipsum A, & B.

ARISTOTELIS
METAPHYSICORVM
Liber Octauus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1. vsque ad 3. affert Arist. intentionem suam se continuando ad dicenda.
A tex.3. vsque ad 15. agit de principijs rerum sensibilium de materia, & forma.
A tex.15. vsque ad 16. tractat de unione materiæ, & formæ adinuicem.

Argumentum cap. I.

Arist. docet, quomodo copuletur hic liber cum superiore: deinde in omni sensibili inesse materiam, non tantum in omnibus eodem modo declarat. proponit ergo in generali intentionem suam, ubi ait [ex his igitur, quæ dicta sunt] postea resumit quædam eorum, quæ dicta sunt in septimo dicens [substantiæ uerò quædam ab omnibus] deinde iungit ad præcedentia, ubi ait [cum aut quod quid erat esse] in omni sensibili inesse materiam & formam scribit, ubi ait [sensibiles uerò cunctæ substantiæ materiam habent] ultimò

timò ostendit materiam non eodem modo esse in omnibus sic [& sequuntur hanc etiam.]

X his igitur, quæ dicta sunt, colligere oportet, ac congregando summatim finem imponere. Dictum autem est, quod substantiarum causæ, principia, & elementa quæruntur. Substantiæ verò quædam ab omnibus concessæ sunt, de quibusdam autem separatim enuntiauerunt quidem. Concessæ quidem, quæ naturales sunt, vt ignis, terra, aqua, & cętera simplicia corpora: deinde plantæ, & partes earum, animalia, & partes eorum: & tandem Cœlum, & partes Cœli. Separatim autem substantias quidam esse dicunt formas, & mathematica. ¶Alias verò accidit ex rationibus substantias esse, quod quid erat esse, & subiectum. Item aliter genus magis quàm species & vniuersale quàm singularia. Vniuersali verò & generi ideæ quoque copulantur. eadem nanque ratione substantiæ videntur esse. Cùm autem quod quid erat esse substantia, huius autem ratio definitio: ideo de definitione, & de ipso per se determinatum est. Quoniam verò definitio ratio, ratio autem partes habet, necesse quoque de parte erat videre quænam substantiæ partes, & quæ non, & si has definitionis quoque esse oportet. Item etiam nec vniuersale substantia est, neque genus. De Ideis verò, & Mathematicis posterius considerandum est. etenim præter sensibiles substantias, has quidem esse dicunt. Nunc vero de concessis substantijs tractemus. hæ autem sunt quæ sensibiles sunt. ¶Sensibiles verò cunctę substantię materiã habent. Est autem substãtia idipsum, quod subij-

Tex. 1. Tex. 2. Tex. 3.

citur. aliter quidem materia, & aliter ratio. materiam autem dico, quæ, cùm non quod quid actu sit, potentia est quod quid. Aliter autem ratio & forma, quod cum sit quod quid, ratione separabile est. Tertium verò, quod ex his est, cuius generatio solius, & corruptio est, & separabile simpliciter; earum enim substantiarum, quę secundum rationem, quædam sunt separabiles,
Tex. 4. quædam verò non. ¶ Quod autem materia quoque substantia est, patet. In cunctis nanque oppositis transmutationibus est aliquod transmutationis subiectum; vtputa secundum locum, quod nunc hic, rursus alibi; & secundum augmentationem, quod nunc tātum, rursus minus, aut maius, & secundū alterationem, quod nunc sanum. rursus ægrum; similiter autem & secundū substantiā, quod nunc in generatione, rursus in corruptione. & nūc quidē subiectum, vt quod quid, rursus autē subiectum, vt secundū priuationē. Et sequuntur hāc ēt aliæ rransmutationes, cęterarum verò aut vnam, aut duas hęc non sequitur; non enim est necesse, si quid materiā habet calorem, hoc generabilem etiam & corruptibilem habere. Verùm quę inter simpliciter fieri, & nō simpliciter, differētia sit, in Physicis dictū est.

Argumentum cap. 2.

Arguit Arist. ex differentiis rerum accidentalibus in omni substantia sensibili formam esse, postea triplicem definitionem esse omnium declarat, sed prius copulat sermonem cum praecedentibus dicens [cum autem quædam] deinde diuidit caput in duas partes. in prima inuestigat differentias in rebus sensibilibus, quæ formale principium demonstrant. secundò

quædam

quædam corollaria concludit. circa primum duo considerantur, primò differentiæ accidentales rerum sensibilium, sed prius narrat opinionem Democriti ita [Democritus igitur tres] quam affirmat insufficiente esse sic [videntur autem multæ differentiæ] secundò ostendit, quomodo prædictæ differentiæ se habeant ad ea, quorum sunt, vbi inquit [quia patet quod] & quomodo ad substantiam vbi ait [manifestum igitur ex his] ex prædictis concludit duo corollaria, quorum primum est, quòd diuersarum materiarum diuersæ sunt formæ, vbi inquit [manifestum itaque] secundum est, quòd illud, quod in definitione ponitur, comparatur ad aliud, vt actus, & aliud, vt materia, his verbis, [quia eorum, qui definiunt.]

CVm autem quædam, vt subiecta & vt materia concedatur substantia: hæc autem est, quę potentia est, restat illam, quæ vt tactus substantia sensibilium est, quænam sit dicere. Democritus igitur tres differentias esse videtur existimare: subiectum enim corpus materiam vnum & idem. differre autem, aut rhysmo, quod est figura aut trope, quod est situs: aut diathige, quod est ordo. videntur autem multæ differentiæ esse: vtputa quędam compositione dicuntur materię, sicuti quæcunque mistura, quemadmodum melicratum quędam clauo vt arca; quędam ligamine vt fascis; quędam glutine, vt liber; quędam pluribus ex his; quędam positione, vt limen & superliminare? hęc enim, eò quòd modo quodam sita sint differunt; quędam tempore, vt cœna, & prandium, quędam loco, vt venti; quędam sensibilium passionibus, vt duritie & mollitie, & densitate & raritate, & siccitate & humiditate; & quædam quibusdam ex his, Tex. 5.

quædam omnib. his. & omnino quædã redũdantia, quædam defectu. Quare patet, qđ & ipsum est, toties dicitur, limẽ enim est, quoniã ita sitũ est & esse, sic ipsum poni significat, & glaciẽ esse, sic densari. Quorundã verò esse & his omnib. definietur: eo ꝙ quædam miscentur, quædam temperantur, quædam ligantur, quædam dẽsantur, quædam cęteris differentijs vtuntur, sicuti manus aut pes. Accipienda igitur genera differẽtiarum. hæc.n. principia existentiæ erunt. vt quę in magis & minus, aut denso, & raro, & cęteris talibus. cuncta etenim hæc redundantia & defectus sunt. Quòd si quid figura, aut leuitate, aut asperitate, omnia recto & curuo, his vero esse erit misceri, opposito autẽ modo, nõ esse. Manifestũ igitur ex his est, ꝙ si substantia causa est, vt vnumquoq; sit, in his quærẽdũ est quænã vt horũ singula sint causa est. Substantia itaq; nihil horũ est, neq; combinatũ: attamen proportionale in vnoquoq;. ¶ Et quemadmodũ in substãtijs, quod de materia prædicatur, ipse actus est, & in alijs definitionibus maxime. vtputa, si limen oportebit definire, lignum, aut lapidẽ sic positum dicemus, & domum, lateres, aut ligna sic posita. (An etiam & cuius causa in quibusdã est.) Si verò glaciem, aquam congelatã, aut sic densatã. cõsonãtia verò est acuti & grauis mistio talis. eodẽ autẽ modo & in cęteris. Manifestũ itaq; ex his est, ꝙ actus alius alterius materiæ, & ratio. quorundam.n. compositio, quorundã mistio, quorũdam aliquid aliud eorum, quæ dicta sunt. Quare eorum, qui definiunt, hi quidẽ, qui dicunt, quid est domus ꝙ lapides, lateres, ligna, potẽtia domũ dicunt. materia.n. hæc sunt. Qui verò vas conseruatiuũ rerũ & corporũ, aut aliquid aliud

Tex. 6.

tále addentes actum dicunt. Qui porrò hæc ambo componunt, tertiam, & quæ ex his est substã tiam. videtur etenim ea quidem, quæ ex differẽtijs ratio fit, formæ & actus esse: quæ verò ex his quæ insunt, materiæ magis. Similiter, & quas Archytas approbat. definitiones etenim simul vtriusque sunt. vtputa quid est Serenitas? quies in multitudine aeris. materia quidẽ aer: actus verò & substantia quies. quid est Tranquillitas? maris planities. subiectũ quidẽ, vt materia, mare: actus vero & forma planities. Manifestum itaq; ex dictis est, quænam sensibilis substantia, & quomodo sit. etenim hæc quidem vt materia, hęc autẽ vt forma, quoniam actus: tertia verò ex his.

Argumentum cap. 3.

Quatuor narrat Arist. de forma. s. quod forma nõ est tota quidditas ex nominis significatione: deinde quòd ea sit aliquid præter partes materiæ: tertiò nec secundum esse separata, verum ingenerabilis, & incorruptibilis: quartò quòd sit similes numeris, & in qua parte declaratur. & hæc secundum ea, quæ Plato dixit, cum de principio formali tractauit. primum igitur tradit per hanc quæstionem [oportet autẽ non ignorare] & demonstrat ad quid tendat quæstio dicens [sed hæc ad aliud quidem] secundum per dubium explanat ibi [non videtur itaque quærentibus] tertiò formas esse sempiternas, ac incorruptibiles declarat dicens [necesse autem est] nec esse secundũ esse separatas, vt putauit Plato, demonstrat ibi [si verò corruptibilium substantiæ] vltimò aßimilat quatuor modis substantia numeris. primò [manifestum hoc etiam est] secundò [& quemadmodum de numero ablato] tertiò [& numerũ oportet aliquid esse] quartò [& quemadmodum.]

Tex. 7. Oportet autem non ignorare, quod aliquando latet vtrum nomen compositam substantiam significet, an actum & formam. vtputa domus vtrum est signum communis quod operimentum est ex lapidibus, & lateribus sic positis: an actus & formæ, quod est operimentum: & linea, vtrum dualitas in longitudine, an quòd dualitas. Et animal, vtrum anima in corpore, an anima. hæc enim substantia & actus alicuius corporis. Erit autem vtique in vtrisque animal, non vt vna ratione dictum, sed vt

Tex. 8. ad vnum. ¶ Sed hæc ad aliud quidem aliquid conferunt. ad quæstionem autem substantiæ sensibilis nihil. etenim quod quid erat esse formæ & actui adest. anima nanque & animæ esse idem est. homini verò & homo non idem, nisi & anima homo dicatur. sic autem alicui quidem, alicui verò non. Non videtur itaque quærentibus, quòd syllaba ex elementis, & compositione sit, neque domus lateres, & compositio. Et hoc rectè. Compositio enim & mistio non est ex his, quorum est compositio, aut mistio, similiter nec aliorum. vtputa limen positione, non ex limine positio, sed magis istud ex illa. nec homo est ipsum animal & bipes, sed aliquid esse oportet, quod præter hæc est, si hæc materia, sunt, sed nec elementum, nec ex elementis, sed substantia, quod materiam auferentes dicunt. Si itaque hoc ipsius esse causa, & hoc substantia, ipsam substantiam vtique non dicerent. Necesse autem est, aut sempiternam hanc esse, aut corruptibilem, absque eo quòd corrumpatur, & factam esse, absque eo quòd fiat. Ostensum autem est, & declaratum in alijs, quòd formam nullus facit, neque generatur,

ratur, ſed efficitur hoc: fit autem quod ex his. Si verò corruptibilium ſubſtantiæ ſunt ſeparatæ, nondum eſt manifeſtum: attamen, quòd quorundam non contingit, patet, vt ea, quæ non poſſunt præter particularia eſſe, vt domū aut vas. ¶ Fortaſſis igitur nec ſubſtantiæ ſunt Tex. 9.
hæc ipſa, nec aliorum quicquam, quæcunque non natura conſiſtunt. naturam etenim ſolam profectò quis ponet eam, quæ in corruptibilibus eſt, ſubſtantiam. Quare dubitatio, quam Antiſthenici, & hoc pacto pariter indocti dubitabant, habet aliquid occaſionis vt ſoluatur, quòd non eſt ipſum quid eſt definire (definitionem enim longum eſſe ſermonem) ſed quale quid eſt contingit etiam docere. quemadmodum argentum quid eſt, non: quod autem quale, ſtannum. Quare ſubſtantiæ eſt quidem, cuius contingit definitionem & rationem eſſe. vtputa compoſitæ, ſiue ſenſibilis, ſiue intellectualis ſit. ex quibus autem hoc primis, non eſt: ſiquidem aliquid de aliquo ſignificat ratio definitiua: & oportet hoc quidem vt materiam, illud vero vt formam eſſe. ¶ Manife- Tex. 10
ſtum autem hoc etiam eſt, quòd ſi aliquo modo ſubſtantiæ numeri ſunt, ita ſunt: & non quemadmodum quidam dicunt, vnitatum. Nam & definitio numerus quidam eſt, diuiſibilis etenim & in indiuiſibilia, non enim infinitæ rationes. numerus verò tale quid eſt. Et quemadmodum de numero, ablato aut addito aliquo, ex quibus numerus eſt, non eſt amplius idem numerus, ſed diuerſus, etiam ſi minimum auferatur, aut addatur: ita nec definitio, nec ipſum quid erat eſſe erit amplius, ablato aliquo aut addito. Et numerum oportet aliquid

esse, quo vnus; quod nunc non habent dicere quo vnus, si vnus est: aut enim non est, sed quasi congeries: aut si est; dicendum est quidnam illud sit, quod vnum ex multis facit. Et definitio vna est. similiter autem nec hanc dicere habẽt. & hoc merito accidit. eiusdem enim orationis & substantia est, vt vnum: non vt quidam aiunt, vt vnitas quædam existens, aut punctum, sed actus & natura quædam vnaquæque. Et quemadmodum nec numerus habet magis & minus, ita neque substantia quæ secũdùm formam est. sed si est quidem, ea est, quæ secundùm materiam est. De generatione igitur, ac corruptione dictarum substantiarum, quomodo accidit, quoque modo impossibile est, deque reductione ad numerum hactenus determinatum sit.

Argumentum cap.4.

Quæ de materia sciri oporteat, & quomodo materia in omnibus inueniatur hoc loco scribit Arist. diuiditur caput in tres partes. in prima agitur de principio materiali per comparationem ad ea, quæ sunt ex materia. unde hoc duo considerantur primò an omnium sit una, vel plures materiæ, vbi legitur [de materiali verò substantia] secundò tractatur de materia per comparationem ad alias causas & primò per comparationem ad agentem sic [contingit autẽ vna existente materia] deinde per comparationem ad alias causas, secundum quod materia est cognitionis principium dicens [cum itaque quisquam] & ostendit simul, quomodo sit materia in substantiis naturalibus, his verbis [de naturalibus autem] & quomodo ea attribuitur accidentibus sic [nec quæcunque natura quidem] Tertiò materia comparatur

ad transmutationem vnius ad alterum vnde apparet quo modo diuersimodè fiat transmutatio in diuersis sic[cum autem quædam absque generatione] & præterea mouet duas quæstiones, quarum prima est, quo pacto materia se habeat ad contraria, vbi ait [habet aut dubitationem] secunda est, quòd omne ex quo fit aliquid, videtur esse materia, his verbis [at quædam dubitatio est]

DE materiali verò substantia oportet non latere, quòd etsi ex eodem omnia primo, aut eisdem tanquam primis, & eadem sit materia, vt principium illis quæ fiunt, est tamen quædam cuiusque propria. pituitæ prima materia, ipsa dulcia aut pinguia: bilis verò, amara, aut aliqua alia. Fortassis autem hæc ex eodem. Fiunt autem plures materiæ eiusdem, cum alterius altera sit, vtputa pituita ex pingui & dulci, si pingue ex dulci: ex bilis verò esse, ob resolutionem in primam materiam. Dupliciter enim hoc ex hoc, aut quoniam ex eo quòd præcedet, aut quoniam ex eo quod resolutum fuerit in principium. Contingit autem, vna existente materia, diuersa fieri propter mouentem causam, vt ex ligno fit arca & lectus. Quorundam autem diuersa materia necessario, diuersis existentibus, vtputa serra nunquam fiet ex ligno, nec est hoc in causa mouente. non enim faciet serram ex lana, aut ligno. Si autem idem contingit ex alia materia facere. ¶ Patet, quòd principium & ars, quæ est vt mouens, eadem est. etenim, si materia diuersa & mouens, & ipsum quod factum est. Cùm itaque quisquam quænam sit causa quærat, quoniam multipliciter causæ dicuntur, oẽs con- Tex. 11 Tex. 12

contingentes causas dicere oportet. vtputa hominis, quæ causa vt materia? nempe menstrua. quæ verò vt mouens? nempe semen, quæ verò vt forma? quod quid erat esse. quæ autem vt huius causa? finis. fortassis autem hæ ambæ idem sunt. Oportet autem proximas causas dicere. quo materia, non ignem vel terram, sed propriam. In naturalibus igitur & generabilibus substantijs necesse est ita procedere, si quis rectè procedet: siquidem hæ, totq; causæ sunt, & oportet causas cognoscere. De naturalibus autem, sed perpetuis substantijs alia ratio est. fortassis etenim quædam nõ habent materiam, aut non talem, sed solùm quæ secundum locum mobilis est. Nec quæcunque natura quidem, non autem sunt substantiæ. his materia est, sed quod subijcitur substantia. vtputa quæ causa eclipsis? quæ materia, non enim est, sed Luna est, quæ patitur. quæ causa vt mouens,
Tex. 13 atq; corrũpens lumẽ? terra. ¶ Cuius verò cã forsan nõ est, q̃ verò vt forma, rõ: sed nõ manifesta rõ, nisi cũ ipsa causa sit. vtputa, quid eclipsis? priuatio luminis. si verò addatur, A terra in medio interposita, hæc est cum ipsa causa ratio. De somno verò non est manifestum quid est primum, quod patitur, sed nunquid animal? ita. attamen hoc secundùm aliquid. & quid primum, cor, an aliquid aliud? deinde, à quo? deinde quæ passio, quæ illius & non totius?
Tex. 14 quia talis immobilitas, ita. sed hæc, eò quòd aliquid patiatur ipsum primum. ¶ Cum autem quædam absque generatione & corruptione sint, & non sint, vtputa puncta si sint quidem, & omnino species & formæ (nonenim albedo fit, sed lignum album, si ex aliquo & aliquid

aliquid fit omne quod fit) profectò non omnia contraria fiunt vicissim, sed aliter albus homo ex nigro homine, & albedo ex nigredine. Nec omnium materia est, sed quorumcunque generatio, & transmutatio inuicem sunt. quæcunque verò absque eò quòd transmutentur sunt, aut non, horum materia non est. Habet autem dubitationem, quonam modo ad contraria cuiusque materia se habeat. vtputa, si corpus potentia sanum, contrarium verò sanitati infirmitas, vtrum ambo potentià, & qua potentia vinum & acetum. An huius quidem secundùm habitum & secundùm formam materia est, illius verò secundùm corruptionem & priuationem præter naturam? At quædam dubitatio est, cur vinum non sit materia aceti, neque potentia acetum, tametsi fiat ex eo acetũ, & viuens potentia mortuus, an non, sed secundùm accidens corruptiones. Ipsa verò animalis materia secundum corruptionem mortui potentia & materia. aqua quoque aceti est. fiũt etenim ex illis, quemadmodum ex die nox. & quæcunque ita inuicem transmutantur, ad materiam oportet redire. vtputa si ex mortuo animal, primum ad materiam, deinde animal: & acetum ad aquam, deinde vinum.

Argumentum cap. 5.

Quanam sit causa, cur definitiones, & materia vnum sint in omnibus, & vnionis materiæ, ac formæ ex dubitationis solutione notum facit primò ergo mouet dubitationem, vbi inquit [de dubitatione autem dicta] & scribit duas rationes demonstrantes quæstionem dubitabilem esse, quarum prima est [omnia

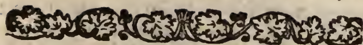
nia nanque quacunque] secunda [praterea si] postea soluit dubitationem , sed primò proponit, vnde appareat via ad solutionem dicens [manifestum itaque est] deinde soluit ibi [etenim dubitatio est eadem] & soluit etiam eam in Mathematicis sic [est autem materia quadam] ultimò quantum ad ea , quę sunt omnino à materia separata , vbi inquit [quacunque uerò neque intelligibilem] postea excludit quorundam opinionem circa quastionem . Primò narrat eorum opinionem , vbi ait [ob hanc autem dubitationem] quas opiniones excludit sic [attamen eadem] vltimò assignat causas erroris pradictorum sic [causa verò est]

Tex. 15 DE dubitatione autem dicta & circa definitiones , & circa numeros , quæ causa est, vt vnum sint . Omnium nanque , quæcunque plures partes habent, & non est totum quasi coaceruatio , sed ipsum totum est aliquid aliud præter partes , est aliqua causa . Nam & in corporibus quibusdam tactus est causa , vt vnum sint : quibusdam verò viscositas , aut aliqua alia talis passio . definitio verò oratio est vna, non coniunctione , vt Ilias , sed eò quòd vnius est. Quid est igitur, quod hominem facit vnum , & cur vnum, & non multa sunt animal & bipes , præsertim si , quemadmodum quidam dicunt , sit quid ipsum animal , & ipsum bipes ? cur enim non illa homo est ? & erũt secundum participationem homines non hominis vnius, sed duorum , animalis & bipedis . & omnino profectò homo non erit vnum , sed plura animal , & bipes . Manifestum itaque est , quòd ita quidem tractantibus , vt solent definire &

re & dicere, non est possibile reddere rationem, & soluere dubitationem. Quòd si, quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc verò forma est, & hoc quidem potentia, hoc verò actu, profectò non videtur amplius dubitatio esse quod quæritur. Etenim dubitatio est eadem, ac si definitio vestis esset æs rotundum. esset etenim hoc nomen rationis signum: quare quod quæritur est, quænam causa sit, vt rotundum & æs vnum sint, amplius verò non apparet dubitatio, quoniam hoc quidem materia, illud verò forma est. Quæ igitur huius causa est, vt quod potentia est actu, sit in quibuscunque generatio est, præter illud, quod fecit? nulla enim alia causa est, vt actu sphæra sit, quæ potentia sphæra erat: sed hoc erat ipsum quid erat esse vtrique. Est autem materia, quædam intelligibilis, quædam sensibilis, & semper rationis hoc quidem materia, hoc Tex. 16
verò actus est, vt circulus figura plana. ¶ Quæcunque verò neque intelligibilem, neque sensibilem materiam habent, statim vnum quiddam esse, vnumquodque est: quemadmodum ipsum ens hoc quiddam, hoc quale, quantum: quare non inest in definitionibus nec ens, nec vnum: & ipsum quid erat esse statim vnum quiddam est, quemadmodum & ens quiddam. Propterea non aliqua alia causa vlli istorum, vt vnum sint, nec vt ens quiddam sint. statim etenim, vnumquodque est, ens quiddam, & vnum quiddam, non vt in genere in ente & vno, nec tanquam sint separata præter particularia. Ob hãc autem dubitationem quidam participationem aiunt, & causam quandam participationi, &

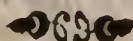
quid-

quidnam sit illud participare dubitant. Quidam copulam animæ, sicuti Lycophron ait, sciētiam esse ipsius scire & animæ. Quidam compositionem, aut coniunctionem animæ cum corpore, ipsum viuere. Attamen eadem de omnibus ratio erit, etenim ipsum sanum esse, aut copula, aut compositio, aut coniunctio animæ & sanitatis erit, & æs esse triangulum, compositio ęris & trianguli, & album esse compositio superficiei & albedinis. Causa verò est, quoniam potentię & actus rationem quærunt vnientem, & differentiam: est autem, vt dictum est, vltima materia & forma idem: & hoc quidem potentia, hoc verò actu. Quare simile est quęrere quidnam vnius causa sit, & vt vnum sit. vnum enim quiddam vnumquodque, & quod potentia, & quod actum vnum quodammodo est. Quare nulla alia causa est, nisi si quid fuit, tāquam ex potentia in actum mouens. Quæcunque verò non habent materiam, cuncta simpliciter entia sunt ipsum quid.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Nonus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1.vsque ad 2.narrat Phil. intentionem suam.
A tex.2.vsque ad ij.determinat de ente, vt diuiditur per potentiam, & actum.
A tex.ij vsque ad 22.agit copiosè de actu.s.quid sit, & quot modis dicatur, & prior potentia ratione, & quomodo tempore etiam.

Argumentum cap.1.

Multa, quæ sunt narranda, Arist. proponit, diuiditq; potentiam secundum se in actiuam, & pasiuã secundum eius modos, & impotentiam similiter ex priuationis definitione, vel natura declarat. de quibus dixit, & dicturus sit, proponit ibi [de primo itaque ente] quot modis cum dicatur potentia, scribit sic [quid igitur multipliciter] ex prædictis conludit, quòd potentia faciendi, & patiendi est quodam modo vna dicens [manifestũ igitur est] impotentia verò quid sit, & quid priuatio palam facit ibi [at impotentia quoque & impotens]

De

Tex. 1. E primo itaq; ente, & ad quod cœteræ omnes entis prędicationes referuntur, hoc est de substantia, dictum est: nam secundùm substantiæ rationem cœtera dicuntur entia, quantum, & quale, ac cætera, quæ ita dicuntur: cuncta etenim habebunt substantiæ rationem, vt in primis sermonibus disseruimus. Cùm autem ens dicatur, hoc quidem quid, aut quantitas, aut qualitas, hoc verò secundum potentiam, & actum ac opus, determinemus etiã, de potentia, & actu. Et primò de potentia, ea quidem, quæ dicitur maximè propriè, non sanè est vtilis ad quod nunc volumus. potentia nanque & actus in plus est, quàm illa, quæ secundũ motum solùm dicuntur. Sed, cùm de ea dixerimus in determinationibus de actu, declarabimus etiam de alijs.

Tex. 2. ¶ Quòd igitur multipliciter potentia & posse dicatur, determinatum est à nobis in alijs. Harum verò quæcunq; quidem æquiuocè dicuntur potentiæ, prætermittantur. Quædam etenim similitudine quadam dicuntur, vt in Geometria & possibilia ac impossibilia dicimus, eò quòd quodammodo sint, aut nõn sint. Quæcunque verò ad eandem formam omnes, aliqua principia sunt, & ad vnam primam dicuntur, quæ est principium trãsmutationis in alio, prout aliud est. Aliqua enim est patiendi potentia, quæ in ipso patiente principium est transmutationis passiuæ. est ab alio, prout aliud est. Aliqua vero habitus impossibilitatis, quæ in deterius est, & corruptionis, quæ est ab alio, prout aliud est, principio transmutatiuo. in his enim omnibus definitionibus inest primæ potentiæ

ratio,

ratio. Rursus autem hæ potentiæ dicuntur, aut ipsius faciendi solùm, aut patiendi, aut ipsius bene: quare in harum quoque rationibus quodam modo insunt priorum potentiarum rationes. Manifestum igitur est, quod quodammodo quidem vna est ipsius facere & pati potentia (potens enim est, & eò quòd ipsum habeat patiendi potentiam, & eò quòd aliud ab eo) quodammodo verò alia. Hæc enim in patiente est, propterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principium est, patitur quod patitur, & aliud ab alio. pingue nanq; combustibile est. cedens verò sic pressibile, & similiter de cęteris. Hæc verò in faciente, vtputa calidum, & ædificatiua. hoc quidem in calefactiuo, hæc verò in ædificatore. Propter quod nullum, prout connaturale factum, ipsum à seipso patitur. vnum etenim, & non aliud est. At impotentia quoque, & impotens, atque quæ tali potentię contraria est, priuatio est: quare eiusdem & secundum idem potentia, impotentiaque omnis. Priuatio autē multifariam dicitur: etenim quod non habet, & quod natura aptum est, si non habet, aut omnino, aut cùm natura aptum sit, aut sic. vtputa omnino, aut quomodocunque: in quibusdam autem si natura apta habere, vt non habeant, priuari ea dicimus.

Argumentum cap. 2.

Potentiæ quō distinguantur ratione subiecti, in quo sunt, declarat Arist. s. rationales, & irrationales, & quo pacto rationales in opposita, irrationales in vnum tantū determinata sint. distinctionem potentiarum ratione subiecti demōstrat ibi [cū aūt quadā

In animatis] *quomodo autem differant inter se explicat dicens* [*& quæ quidem causa ratione omnes*] *hinc assignat causam prædictæ differentiæ his verbis* [*causa verò est quia*] *& præterea, cum dicit* [*sed quoniam contraria*] *postremò scribit comparationem quorundam modorum potentiæ, vbi ait* [*manifestum est.*]

Tex. 3. CVm autem quædam in inanimatis talia principia insint, quædam vero in animatis, & in anima, & in animæ ea parte, quæ rationem habet, patet quod potentiarum quoque quædam irrationales, quædam cum ratione erunt. Quare omnes artes, & factiuæ scientiæ potentiæ sunt, principia enim transmutatiua in alio, prout aliud est. Et quæ quidem cum ratione omnes, eædem contrariorum sunt: irrationales verò, vna vnius: vt calidum, ipsius calefaciendi solius: medicandi vero potentia, infirmatis & sanitatis. Causa verò est, quia scientia ratio est, ratio autem eadem manifestat & rem, & priuationem, nisi quod non similiter: & quodammodo quidē amborum est, quodammodo verò eius magis, quod existit Quare necesse est tales etiam scientias esse quidem contrariorum: esse vero huius quidem per se ipsas, illius verò non per se ipsa: etenim ratio huius quidem secundum seipsam. huius verò quodammodo secundum accidens. negatione enim, & sublatione manifestat contrariorum. prima nanque priuatio contrariorum

Tex. 4. est: hæc autem alterius demptio est. ¶ Sed quoniam contraria non fiunt in eadem, scientia verò potentia, eò quod habet rationem, anima quoque motus principium habet (salubre quidem sanitatem solum facit, & calefactiuum caliditatem,

iditatem, & frigefactiuum frigiditatem, sciens autem ambo: ratio enim amborum quidem est, non tamen similiter, & in anima, quæ motus principium habet) ambo profectò ex eodem mouebit principio, ad idem coniungens. Quare quę secundum rationem potentia sunt, contraria his faciunt, quæ absque ratione potẽtia sunt: vnum nanque principium continetur ratione. Manifestum autem est, quod & ipsius bene potentiam sequitur solius faciendi, aut patiendi potentia: hanc vero illa non semper, qui enim bene facit, necesse est, vt etiam faciat: qui verò solum facit, non necessario & bene facit.

Argumentum cap. 3.

Duæ confutantur opiniones, altera negantium potentiam, nisi cum res est in actu: altera omnia possibilia ponentium. primam opinionem narrat Arist. dicens [sunt autem quidam vt Megarici] quam improbat quinque rationibus. quarum prima est hac [patet nanque quòd nec ædificator] secunda [& inanimata etiam similiter] tertia [atqui nec sensum aliquid habebit] quarta [item si impossibile id est] & concludit intentionem suam, vbi ait [quod si non est possibile] & postea declarat, quid sit esse in potentia, ita [hoc autem possibile est] deinde quod in actu ibi [nomen verò actus] secundam opinionem recitat, & destruit dicens [si autem possibile est] vltimò declarat quandam veritatem circa consequentiam possibilium ibi [simul autem manifestum est.]

SVnt autem quidam, vt Megarici, qui dicunt Tex. 5.
tũc solũ posse, cum agat: cùm vero nõ agat,

non posse: vtputa eum, qui non ædificat, ædificare non posse, sed ædificantem, cum ædificat. similiter quoque & de cæteris. Quibus quæ in conuenientia accidunt, non est difficile videre. Patet nanque, quod nec ædificator erit, si non ædificat: ædificatori enim esse ipsum posse ædificare est, similiter autem & de alijs artibus. Si igitur impossibile est huiuscemodi artes habere, nisi quandoque discat, & accipiat, & non habere, nisi amittat aliquando (aut enim obliuione, aut quadam passione, aut tempore, non enim re corrupta, semper nanque est) cum cessauerit, nō habebit artem. rursus autem statim ædificabit, quomodo accipiens? Et inanimata etiam similiter, nec enim frigidum, neque calidum, neque dulce, nec omnino vllum sensibile erit non sentientibus, quare Protagoræ opinionem accidet eis dicere. Atqui nec sensum aliquid habebit, si nō sentiat, aut operetur: si igitur cæcum est, quod non habet visum, natura tamen aptum, & quando aptum, & item prout natura aptum est habere, ijdem sæpius in eodem die cæci, & surdi erunt.

Tex. 6. ¶ Item, si impossibile id est, quod priuatur potentia, quod non fit, impossibile est fieri: quod vero impossibile est fieri, qui dicit esse aut futurum esse, mentietur, impossibile enim hoc significabat. Vnde illæ orationes & motum, & generationem perimunt. semper etenim & quod stat stabit, & quod sedet sedebit: si enim sedet, non surget: impossibile nanque erit surgere, quod non est possibile surgere. Quod si non est possibile ista dicere, manifestum est, quod potentia & actus aliud & aliud est. illæ verò orationes idem faciunt potentiam & actum propter quod non parum quiddam quærunt perimere.

Tex. 7. ¶ Quare con-

re contingit possibile quidem esse aliud, non esse autem; & possibile non esse, esse verò: similiter autem in cęteris quoque prædicamentis, quicquam possibile ambulare, non autem ambulare: & possibile nō ambulare, ambulare: Hoc autem possibile est, cui si illius insit actus, cuius potentiam habere dicitur, nihil impossibile erit. dico autem, vt si possibile sedere est; vt sedere contingit: huic si extiterit ipsum sedere, nil impossibile erit. etsi moueri quicquam, aut mouere, aut stare, aut sisti; aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri, similiter. Nomen verò actus, qui ad perfectionem annectitur, aduenit etiam in alijs, maximè ex motibus. videtur etenim maximè motus actus esse. Quare non entibus non attribuunt ipsum moueri, sed alias quasdam prædicationes; vtputa intelligibilia, & desiderabilia esse ipsa non entia, non autem mota. hoc autem, quia cùm non sint actu, erunt actu. non entium enim quædam potentia sunt; non autem sunt, quoniam actu non sunt. ¶ Si Tex. 8. autem possibile est quod dictum est, quatenus sequitur, manifestum est, quod non potest verum esse dicere, quod possibile quidem est hoc, non tamen erit. alioqui quænam impossibilia sint, hoc modo fugiūt nos. dico autem, vt si quis dicat posse diametrum commensurari, non tamen commensurabitur, non cogitans quidnam impossibile sit: quia nihil prohibet aliquid, possibile existens aut esse, aut fieri, non esse nec futurum esse. Attamen ex his, quæ posita sunt, illud necessario sequitur, quia si supponamus esse, aut factum esse, quod non quidem est, possibile autem est, nil impossibile erit. at accidet quidem, commensurari enim impossibi-

le est, Enimuero nõ est idem falsum, & impossibile. te nanq; nunc stare falsum quidem, sed nõ impossibile est. ¶ Simul autẽ manifestum est, ꝙ
Tex. 9. si A existente, necesse est B esse, ita etiam A existente possibile esse, necesse est B quoque possibile esse. Nam, si nõ necesse est possibile esse, nihil prohibet nõ esse possibile esse. sit itaq; A possibile. cùm igitur A possibile fuerit esse, si ponetur ipsum A, nihil impossibile esse accidit. at tum ipsum B necesse est esse. attamẽ impossibile erat. Sit igitur impossibile: ꝙ si impossibile, necesse est A esse, necesse est & B esse. sed erat A possibile. ergo etiã B. Si igitur A possibile sit, B etiã possibile erit: si ita q̃dẽ se habebãt, vt A existẽte, necesse sit etiã B esse. Si itaq; sic se habẽtibus A B, nõ ita possibile sit B, nec ipsum A B se habebant, vt positum est, & si A possibili existente, necesse est. B possibile esse, si A est, necesse est B etiam esse. possibile nanque esse necessario B esse, si A possibile hoc significat, si A sit, & quãdo, & sicuti erat possibile esse, illud quoq; tũc, & ita necesse esse.

Argumentum cap. 4.

Potentiæ quomodo præcedant actus, vel sequantur, exponit Arist. & quomodo rationales potentiæ ad actum reducantur. quo pacto præcedant actum, docet ibi [cum autem omnium potentiarum.] quomodo autem reducantur ad actum, declarat, sed prius præsupponendo aliqua demonstrat differentiam potentiarũ rationalium, & irrationalium ibi [quoniam verò quod potest] causam differẽtiæ assignat sic [hæ enim omnes] quid autem requiratur, vt potentiæ rationales exeãnt in actum ostendit ibi [necesse est igitur aliud quiddam esse.]

Cum

CVm autem omnium potentiarũ quædã natura nobis insitæ sint, vt sensuum: quædã consuetudine, vt tibijs canendi: quædam doctrina, vt artium, has quidem necesse est eos, qui primò operati sunt habere, quæcunq; scilicet consuetudine & ratione, quæcunq; verò non tales, & quæ patiendi potentiæ sunt, non est necesse. Tex. 10
Qm̄ verò, quod potest, aliquid potest, & aliquando, & aliquo modo, & quæcunque alia necesse est adesse in definitione: & quædam quidē ratione possunt mouere, & potentiæ eorũ cum ratione, quædã verò irrationalia, & potentiæ irrationales, & illas quidem necesse est in animato esse, has verò in ambobus: huiuscemodi quidem potentias necesse est, vt cũ quoad possint actiuũ & passiuũ approximent, hoc quidem faciat, illud verò patiatur, illas verò non est necesse. hæ enim omnes, vna vnius factiua, illæ vero contrariorũ. Quare, simul ne faciat contraria? hoc verò impossibile est. Necesse est igitur aliud quiddam esse, quod dominetur. dico autē, siue appetitũ, siue electionē. quodcunq;.n appetat principaliter hoc faciet, cùm quoad possit proximet passiuo. Quare omne secundùm rationem potēs necesse est, vt cùm appetat id, cuius potentiam habet, & vti habet, hoc faciat. habet autē passiuo præsente, & sic se habente facere, sin minus facere non poterit. nullo enim intrinsecus prohibente, separationem faciendo, nihilo opus amplius est: potentiam enim habet, vt eius quod est potestate faciendi, at non quomodocunque, sed aliquo modo se habentibus, à quibus separabuntur etiam extrinsecus prohibentia: remouentur enim hæc eorum quædam, quæ in definitione assunt. Quare, nec si simul velit, aut desideret

duo, aut contraria facere, faciet. non enim ita potentiam eorum simul habet, nec est potentia simul faciendi at quorum est, ita faciet.

Argumentum cap. 5.

Quid sit actus Arist. docet hoc loco, & quot modis dicatur, exponit. primò ergo quid sibi velit, explanat, vbi inquit [cum autem de potentia] quid autem sit actus, declarat dicens [est autem actu rem existere] & palam facit, non per definitionem, sed per inductionem actum esse, vbi inquit [manifestum autem quod] postea describit duas diuersitates actus, quarum prima est [dicuntur actu] secunda [aliter autem & infinitum, & vacuum.]

Tex. 11 CVm autem de potentia, quæ secundum motum dr̃, dictum sit, de actu determinemus quidnã actus, & quale quid sit. etenim possibile quoq; simul manifestum erit, si diuiserimus, ꝙ non solùm hoc dicimus possibile, quod natura aptum sit aliud mouere, aut moueri ab alio, aut simpliciter, aut quodãmodo, sed etiã aliter, propter quod cùm inquiramus: de his etiã tractabimus. Est autẽ actus, rẽ existere, non ita queãdmodum dicimus potestate. Dicimus autem potestate, vt in ligno Mercurium, & in toto dimidium, eò ꝙ auferri possit, & scientem etiam illum, qui non speculatur, modò speculari possit: est autẽ hoc actu. Manifestũ autẽ quod dicere volumus per inductionem in singularibus, & non oportet omnium definitionem quærere, sed etiam quod proportionale est conspicere: quoniam vt ædificans ad ædificatiuum, & vigilans ad dormiens, & videns ad conniuens, habens tamen visum, &

segrega-

ſegregatum à materia ad materiam, & elaboratum ad inelaboratum, huius autẽ differentiæ alteri parti actus applicatus ſit, alteri verò poſſibile. Dicuntur autem actu non omnia ſimiliter, ſed proportionaliter. vt hoc in hoc, aut ad hoc, ita illud in illo, aut ad illud in illo, aut ad illud: quædam enim, vt motus ad potentiam, quędam, vt ſubſtantia ad aliquam materiam. Aliter autem infinitum & vacuum, & quæcunq; huiuſce modi, quàm pleraq; entiũ potentia & actu dicuntur, vt quàm videns, ambulans, & viſum. etenim hæc quidem contingunt, & ſimpliciter, & quandoq; vera eſſe. viſum enim hoc quidem quoniã videtur, hoc verò quoniam videri poſſibile eſt, infinitum verò non ita potentia eſt, vt actu futurum ſeparatum, ſed cognitione. etenim potentia eſſe hunc actum attribuunt diuiſioni, ne deficiat, non autem, vt ſeparetur.

Sequens textus quamuis reperiatur in Græco exemplari, à nullo tamen vnquàm ex Latinis fuit conſideratus præter quàm à Domino Kiriaco Strozza Florẽtino nobili, & eruditiſſimo viro, Græcarumq; literarum peritiſſimo: qui cum in Piſano Gymnaſio Græcas literas doceret, non ſolùm hoc animaduerſione dignum putauit, ſed & tranſtulit, doctiſſimeq; ipſum publicè interpretatus eſt.

QVoniam verò actionum, quarum eſt terminus, nulla finis eſt, ſed ex ijs quæ circa finem, vt extenuandi tenuitas ipſe eſt, ipſa autem qñ extenuent. ſic ſunt in motu non exiſtentia ea quorum cauſa eſt motus, non ſunt hæc actio, aut ſaltem non perfecta. Non enim finis, ſed illi ineſt finis, & actio vt videt. Verum etiam ſapit & intelli- Tex. 12

intelligit & intellexit, sed non discit & didicit, nec conualescit & conualuit, bene viuit & bene vixit, sed etiā felicitate fruitur & felicitate fruitus est. sin oportebat aliquando cessare, vt quando extenuauerit, nunc autem non, sed viuit & vixit: harum quidem alias motus dicere, alias autem operationes. Omnis enim motus imperfectus extenuatio, disciplinatio, itio, ædificatio: hæ enim sunt motus & imperfecti profectò; non enim simul it & iuit, nec ædificat & ædificauit. nec fit & factum est, aut mouetur & mouit: sed diuersum & mouet & mouetur: vidit autem & videt simul idem, & intelligit & intellexit. Huiusmodi igitur appello operationem, illam autem motum. ¶ Quidnam igitur, & quale quid sit, quod actu est, & his huiusmodi manifestum nobis sit.

Argumentum cap. 6.

Subiectum, ac materiam cuiuscunque transmutationis in potentia esse Arist. dicit, cum in vltima est ad actum dispositione, & quomodo materia denominatiuè dicatur de eo, quod est ex materia. mouet quæstionem ad hoc ibi [quando autem potentia vnumquodque est] & soluit, & circa hoc duo tractat. primò in quali dispositione materia existens dicatur esse in potentia ad actum. & hoc ibi [quemadmodum nec à medicina] postea demonstrat, quòd à tali materia, quæ est in potētia ad actū denominatur mixtum, & hoc ibi [videtur autem esse, quod dicimus] deinde ponit similitudinem prædicationis denominatiuè, dicens [vt puta quòd subijcitur] vltimò scribit similitudinem vtriusque denominationis ibi [quacunque igitur ita.]

Quando

QVando autē potentia vnumquodq; eſt, & qn̄ non, determinandum eſt. Non.n.quandocunq;.vtputa, terràne homo eſt potentia, an non, ſed magis cùm iam fuerit ſemen? nec hoc adhuc fortaſſis. quemadmodum nec à Medicina quodcūq; vtique ſanetur, nec à fortuna: ſed aliquid eſt, quod poſſibile eſt, & hoc potentia ſanum. Definitio verò eius, quod à mente actu fit, ex potentia ente eſt, quando quod vult fiat, nullo eorum quæ extrinſecus ſunt, prohibente. ibi enim in eo qui ſanatur eſt, cùm nihil eorū, quę in eo ſunt, prohibeat. ſimiliter autem potentia, & domus, ſi nihil eorum, quæ in ea re & in materia ſunt, vt domus fiat, prohibeat; nec eſt, qđ aut addatur, aut tollatur, aut mutetur, hoc eſt potentia domus. Similiter autem in cęteris, quorum extrinſecus generationis principium, & quorum in habente ipſo, quæcunque nullo exteriori prohibente per ſeipſa erunt: quale ſemē nondum eſt, oportet nanque in alio eſſe & trāſmutari, cùm autem iam per ſuum principium tale fuerit, hoc iam potentia eſt, illud vero altero principio indiget. quemadmodum terra nondum eſt potentia ſtatua: tranſmutata nanque æs erit. Videtur autem eſſe quod dicimus non hoc, ſed illiuſmodi. vt arca non lignum, ſed lignea: neque lignum terra, ſed terreum. rurſus terra, ſi ſic non aliud, ſed quòd illiuſmodi ipſum ſemper potentia, ſimpliciter poſterius eſt; vt arca, neque terrea, neque terra, ſed lignea. hoc enim potentia arca; & materia arcæ hæc. ſimpliciter quidem eius, quòd ſimpliciter eſt, huius autem hoc ſignum. Quòd ſi eſt aliquid primum, quod non ſecundum aliud dicitur illiuſmodi, hoc prima materia. vtputa, ſi terra aerea; aer verò non Tex.12

ignis,

ignis, sed igneus, ignis prima materia est tanquam quod quid, & substantia. hoc enim vniuersale, & subiectum differt, eò quòd est quod quid aut non est, vtputa quod subijcitur passionibus, homo corpus, & anima: passio verò musicum, & album. dicitur autem, musica adueniente; illud non musica, sed musicum: & homo, non albedo, sed album: nec ambulatio, aut motus, sed ambulans, aut motum, sicut ipsum illiusmodi. Quæcunque igitur ita, vltimum substantia est. quæcunque autem non ita, sed forma aliqua, & quod quid est quod prædicatur, vltimum materia & substantia materialis est. Et rectè sanè accidit illiusmodi dici secundum materiam, & passiones. ambo etenim indeterminata sunt.

Tex.13 ¶ Quando igitur dicendum est potentia, & quando non, dictum est.

Argumentum cap. 7.

Actum priorem esse potentia ratione, ac tempore Arist. declarat, in vno autem & eodem numero posterior est, secundum speciem autem, & simpliciter prior est. proponit velut quæstionem sic [quomodo aut quot modis] postea probat actum esse priorē primò ratione ibi [quòd aut ratione prior] deinde tempore sic [tempore autem prius sic] Hinc explicat ordinem actus, & potentiæ secundum tempus in quibusdā potentijs actiuis sic [quia videtur impoßibile] denique narrat quandam sophisticam obiectionem, & soluit eam dicens [vnde argumentatio sophistica.]

QVoniam autem quot modis dicatur prius determinatū est, manifestū est, quòd actus prius potentia est. Dico autem non solum illa potentia

tentia definita, quæ dicitur principium transmutatorium in alio, prout aliud est, sed prorsus omni motiuo, & statorio principio, etenim natura in eodem fit. in eodem enim genere cum ipsa potentia. principium etenim motuũ: non tamen in alio, sed in ipso, prout ipsum. Omni itaque tali prior est actus, ratione, & substantia: tempore verò quodammodo quidem est, quodammodo verò non. Quòd autem ratione prior, patet. potẽs enim est, quod primò potest, propterea quod cõtingit operari. vtputa ædificatiuum, quod potest ædificare: & visiuum, quod potest videre: & visibile, quod potest videri. eadem autem de cęteris quoq; ratio est. quare necesse, vt ratio præcedat, & notitia notitiam. Tempore autem prius sic. quod idem specie agit prius, numero verò non. dico autem hoc, quod eo quidem homine, qui actu iam est, & frumẽto, & vidente prior tempore materia, & semen, & visiuum est, quæ potẽtia quidem homo, & frumentum, & vidẽs sunt, actu verò nondum: sed his alia tempore prior actu existentia, è quibus hæc facta fuerũt. semper etenim ex eo quod potentia est, fit actu ens ab actu existente, vt homo ex homine, musicus ex musico semper aliquo primo mouente, mouens autem actu iam est. ¶ Dictum est autẽ in sermonibus de substantia, quod omne, quo fit ex aliquo, aliquid, & ab aliquo fit & hoc specie idem, Tex. 14
Quare videtur impossibile esse ædificatorem, qui nihil ædificauerit, aut citharœdum, qui nihil citharizauerit, qui enim discit, citharizare, citharizando discit citharizare. similiter etiam alij. Vnde redargutio sophistica oriebatur, quod aliquis non habens scientiam, faciet id, cuius scientia. qui nanque discit, non habet. sed quoniam eius,

 quod

quod fit, aliquid factum est, & eius, quod aliquo modo mouetur, aliquid motum est (hoc autem inde motu manifestum est) discentem quoque necesse fortasse est aliquid scientiæ habere. At ex hoc quoque patet, quod actus prior potentia, & generatione, & tempore est.

Argumentum cap. 8.

Actum præterea priorem esse potentia secundùm substantiam in his inferioribus, per rationes ab ipsis corruptibilibus sumptas, & per comparationem sempiternorum ad corruptibilia, ostendit Arist. in inferioribus probat dup. prima ratio sumitur ex parte formæ, ubi ait [primò quidem quia] secūda à fine ibi [& quoniā omne quod fit] deinde palàm facit quoddam suppositum in ratione, multis modis sic [non enim ut uisum habeant] postea explicat unum, quod poterat esse dubium circa prædicta ibi [cum autem quorundam quidem] denique repetit principale propositum sic [vnde patet, quod substantia.] Ad probandum autem per comparationem corruptibilium ad sempiterna vtitur tali ratione [æterna enim prima corruptibilibus] postea probat suppositum, scilicet q nullum sempiternum sit in potentia dicens [ratio autem hæc] hinc comparat corruptibilia cum incorruptibilibus dup. primò sic [imitantur autem incorruptibilia] secundò [cæteræ uerò omnes] ex præmissis excludit quandam sententiam Platonis, quæ est [si igitur aliquæ natura.]

AT verò substantia etiam. Primò quidem, quia quæ generatione posteriora, forma, & substantia priora sunt: vt vir puero, & homo semine. illud enim iam habet formam, hoc verò

rò non. Et quoniam omne, quod fit, ad principium, & finem progreditur. etenim cuius causa principium est. generatio verò finis gratia finis vero actus, & huius gratia potentia sumitur. nō enim vt visum habeant animalia vident, sed vt videant, visum habent, similiter etiam ædificatiuam, vt ędificent, & speculatiuam, vt speculentur, non vt speculatiuam habeant speculantur, nisi qui exercitantur. hi verò non speculantur, sed aut sic, aut quia non indigent speculari.

¶ Item materia est potentia, quia progredi potest ad formam, cùm verò actu sit, tunc in forma est. similiter etiam de cæteris & quorum motio finis. Quare quemadmodum docentes, cùm discipulum ostendant operantem, putant imposuisse finem, similiter etiam natura. Si enim non ita fit, erit Mercurius Passonis, non enim erit manifestum, an intra vel extra sit scientia, quemadmodum etiam ille; opus enim finis, operatio vero opus. vnde nomen operatio dicitur ab opere, & tendit ad perfectionem. Tex. 16

Cùm autem quorundam quidem vltimum sit vsus, vt visus visio, & nihil præter hanc aliud à visu fiat opus, à quibusdam vero fiat aliud, vt ab ædificatiua domus pręter ędificationem, nihilominus tamen illic quidem finis, hic verò magis finis potentię est. ædificatio nanque in ędificato simul & fit, & est cum domo. Quorumcunque itaque aliud quiddam pręter vsum est id, quod fit, horum actus in eo, quod fit, est vt ędificatio in eo, quod ędificatur, & contextio, in eo, quod contexitur. similiter & de alijs, & omnino motus in moto. Quorum vero non est aliud quoddam opus pręter actionē, in ipsimet actio est, vt visio in vidente, & specula

tio

tio in speculante, & vita in anima: quare felicitas etiam. vita hanque quædam est.
Tex.17 ¶ Vnde patet, ꝙ substantia, & forma, actus est. Et secundùm hanc igitur rationem manifestũ est, ꝙ prior substantia actus, quàm potentia. Et, quẽ admodum diximus, tempore semper præcedit actus, alius ante alium vsque ad eum, qui est primò mouentis. Veruntamen etiã magis principaliter. æterna enim priora corruptibilibus substãtia sunt: nihil verò potentia æternum est Ratio autẽ hæc. omnis potentia simul contradictionis est. quod enim non est possibile esse, non inerit alicui. omne verò possibile, contingit nõ agere. quod igitur est possibile esse contingit esse & nõ esse, quod verò est possibile non esse, contingit non esse, quod autem contingit non esse, corruptibile est, aut simpliciter, aut hoc ipsum, quod dicitur contingere non esse, siue secundùm locum, siue secundum quantum, siue secundùm quale: simpliciter verò quod secundùm substantiam. Nihil igitur simpliciter incorruptibilium simpliciter potentia est: secundùm aliquid autem nihil prohibet, vt quale, aut vbi, actu ergo omnia. Nec eorum, quæ necessario sunt, licet hæc prima. si enim ipsa non essent, nihil esset profectò. Nec igitur motus, si quis æternus est, neque si quid quod mouetur æternum, non secundùm potentiam mouetur, nisi vnde quò. huius autem materiam nihil prohibet esse. Quare semper agit Sol, & stellæ, totumq; cœlum. Neq; timendum, ne quandoq; stet; quod metuũt quidam Naturales. non enim fatigantur, cùm hoc faciunt, eò ꝙ motus eis non est circa contradictionis potentiam, quemadmodum corruptibilibus, ita vt laboriosa eis sit motus continuatio.
sub-

substantia namque, materia & potentia existens non actu, huius causa est. Imitantur autem incorruptibilia & illa entia, quæ in transmutatione sunt, vt terra, & ignis. etenim semper hæc, agunt: per se enim, & in seipsis habent motum. Tex. 18
Cętera verò omnes potentiæ, vt determinatum est contradictionis sunt (quod enim potest sic mouere, potest etiam non sic) quæcunque scilicet secundùm rationem. Irrationales verò, eo ipso quòd adsunt, & absunt, contradictionis erunt eædem. Si igitur aliquæ naturæ, siue substantiæ tales sunt, quales dicunt in sermonibus ideas, multo magis sciens aliquid erit, quàm ipsa scientia, & motum, quam motus. illa enim magis actus, hæ verò horum potentiæ. Quòd igitur actus prior & potentia, & omni transmutatiuo principio est, patet.

Argumentum cap. 9.

Honorabiliorem esse actum potentia in bonis asserit, in malis verò contrà. primum proponit ibi [quod autem melior] & probat sic [quacunque enim secundum posse] quòd in malis peior sit actus, ibi narrat [necesse autem est etiam] hinc inducit aliam conclusionem malum scilicet non esse in sempiternis ibi [non igitur quicquam in his] denique comparat potentiam, & actum secundum intelligere vbi ait [figuræ quoque actu inueniuntur.]

QVod autem melior, ac præstantior quàm ipsa studiosa potētia actus, ex his patebit. Quęcunque enim secundum posse dicuntur, idem est potens contraria. vt quod dr posse sanum esse, idem est etiam ægrotans, & simul. eadem Tex. 19

enim potentia est sanum & ægrotum esse, & quiescere & moueri, & extruere & destruere domum, & extrui domum & destrui. Posse itaque contraria similiter est: contraria verò simul esse impossibile est, vt sanum & ægrotum esse. quare necesse est vnum eorum bonum esse. ipsum autem posse vtrunque simul, aut neutrum. actus igitur melior. Necesse autem est etiam in malis finem & actum deteriorem potentia esse, etenim potens est idem ambo contraria. Patet igitur quòd malum non est præter res. malum nanque natura posterius potentia est. Non igitur quicquam in his, quæ à principio, & quæ perpetua sunt malum est, neque corruptum; Tex. 20 etenim corruptio de malis est. ¶ Figuræ quoque actu inueniuntur, diuidentes namque inueniunt. quòd si diuisæ essent, manifestæ essent. nunc autem insunt potentia. Cur triangulus duo recti? quia qui circa vnum punctum anguli duobus rectis æquales sunt. si igitur qui circi latus est, educeretur, videnti mox esset manifestum. Cur in semicirculo vniuersaliter rectus? quia si tres æquales, & qui basis est duo, & qui ex medio supra stat rectus videnti manifestum erit ei, qui illud sciat. Quare patet, quod quæ potentia sunt, redacta in actum inueniuntur. Causa autem est, quia intellectio est actus, quare ex actu, potentia, & ob hoc agendo cognoscunt, posterior nanque generatione est, qui secundùm numerum actus est.

Argumentum cap. 10.

Verum, & falsum tam in simplicibus, quàm in compositis esse scribit Arist. quòd item deceptio, ac falsi-

tas in ſimplicibus, ac ſempiternis non contingat, explanat. proponit ſic [cum autem ens dicitur] in continuis, uel compoſitis probat dicens [hoc autem in rebus eſt compoſitione] poſtea probat hoc in ſimplicibus, ſed prius oſtendit non ſimiliter eſſe verum in ſimplicibus, & in compoſitis dicens [circa incompoſita uerò] quomodo autem ſit in illis explicat ſic [certè illud quidem uerum] poſtea colligit illa, quæ dixit de vero, ac falſo tam circa compoſita, quàm ſimplicia, vbi ait [eſſe uerò ut uerum eſt] quod autem non ſit deceptio circa immobilia, affirmat ibi [manifeſtum autem eſt.]

CVm autem ens, & non ens dicatur, quoddam quidem ſecundùm figuras prædicamentorum: quoddam autem ſecundum potentiam, aut actum horum, aut contraria: quoddam verò maximè propriè ens verum, aut falſum: hoc autem in rebus eſt compoſitione, vel diuiſione: quamobrem verum dicit, qui diuiſum diuidi, & compoſitum, componi putat: falſum autem, qui contra quàm res ſe habeant, aut quando ſunt, aut non ſunt: quare quod verum, aut falſum dicitur, quid profectò hoc dicimus, conſiderandum eſt. Non enim propterea quòd nos te vere putamus album eſſe, tu albus es: ſed propterea quòd tu albus es, nos, qui dicimus, verum dicimus. Si quædam itaque ſemper compoſita & impoſſibilia diuidi: quædam verò ſemper diuiſa & impoſſibilia componi ſunt: quædam verò contingit contraria eſſe, eſſe quidem eſt componi & vnum eſſe: non eſſe verò non componi, ſed plure eſſe. Ergo circa contingentia quidem eadem fit falſa, & vera opinio, & eadem oratio, & contingit quandoque veram, Tex.21

quandoque falsam esse: circa verò impossibilia aliter se habere non fit quandoque verum, quandoque falsum, sed hæc semper vera, & falsa sunt.
Tex.22 ¶ Circa incomposita verò quid esse, aut non esse, & verum & falsum? Non enim est cõpositum, vt sit quidem si componatur, non sit autem, si diuisum sit, sicuti album lignum, aut diametrum incommensurabilem esse; nec verum, & falsum similiter etiam in illis erit. An, quemadmodum neque verum est, idem in his, ita nec ipsum esse, sed illud quidem verum, hoc verò falsum est? Attingere nanque ac dicere verum est: non enim est idem affirmatio & dictio, non attingere verò est ignorare. Non est enim decipi circa quod quid est, nisi secundùm accidens. similiter autem est circa non compositas substantias, non enim est decipi. Et cunctæ sunt actu, non potentia. generarentur etenim profecto, ac corrumperentur. nunc autem ipsum ens non fit, neque corrumpitur: ex aliquo enim vtique generaretur. Quæcunque itaque sunt verè ipsum esse quid & actu, circa hæc non est decipi, sed aut intelligere, aut non. verum quod quid est de eis quæritur, si talia sint, an non. esse verò vt verum est, & non esse vt falsum. vnum quidem si componitur, verum: si verò non componitur, falsum. vnum verò si est quidem ens sic, est: sin verò non ita, non est. verum autem intelligere hæc. falsum verò non est deceptio, sed ignorantia. non qualis cęcitas est: etenim cęcitas quidem, sicuti si omnino non haberet aliquis intelligendi potentiam. Manifestum autem est, quòd neque de immobilibus deceptio est secundum quando, si quis immobilia putet. vtputa si triangulum non putet

tet mutari, non opinabitur modò duos rectos habere, modò non: mutaretur etenim. verum aliquid quidem, aliquid verò non, vtputa parem numerum primum nullum esse: aut quosdam quidem, quosdam verò non. quò ad numerum autem circa vnum, nec hoc: non amplius enim quædam quidem, quædam verò non putabit, sed verum dicet, aut falsum, tanquam ita semper se habeat.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Decimus.

SVMMA LIBRI.

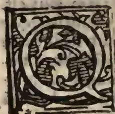
A tex. 1. vsque ad 9. tractat de uno secundum se, s. quot modis dicatur, & nō esse substātiā subsistentē. A tex. 9. vsque ad 26. disputat de vno per comparationem ad multa, scilicet vnam, & multa, quæ oppositionis specie opponantur, & quæ consequantur ad vnum, ac multa, s. de eodem, simili, æquali, quæ ad vnum de diuerso, & dissimili modos exponit.

Argumentum cap. 1.

Nunc Arist. quatuor modos enumerat unius, qui omnes ad unam reducuntur indiuisibilis rationem et addit, qua ratione de rebus prædicantur. proponit sic [quòd unum multis modis dicatur] primus modus est [& ipsum nanque continuum] secundus [item tale etiam magis] & eodem tempore ostendit rationem unitatis in istis duobus modis dicens [tale uerò est] alios duos modos narrat ib: [quædam autem quos] reducit ad unā rationem his uerbis [toties igitur dicitur unum] denique declarat, quomodo unum prædicatur

de

de his, quæ dicuntur vnum sic [*oportet autem considerare.*]

QVOD vnum multis dicatur modis in diuisione de quoties, dictum est prius. Cum autem multipliciter dicatur, primorum, & eorum, quæ secundum se, non secundum accidens dicuntur. vnum, quatuor in summa modi sunt. Et ipsum namque continuum, aut simpliciter, aut maximè quod natura, & non tactu, neque ligatione, & horum illud magis vnum, & prius, cuius motus indiuisibilior, & magis simplex est. Item tale etiam magis est, quod totum est, aliquamq; formam & speciem habens, & maximè quodcunque natura tale sit, & non vi: quemadmodũ quæcunque aut glutine, aut clauo, aut coniunctione: at habeat in se, quod causa ei sit, vt continuum sit. tale verò est, cui vnus motus loco & tempore indiuisibilis sit. Quare manifestum est, ꝙ si quid natura motionis primæ principiũ habet primum (dico autem lationis circulationẽ): id prima magnitudo vna. Quædam itaque ita vnum, aut continuum, aut totum sunt. Quædã autem, quorum vna ratio est: talia vero, quorũ intellectio vna. talia autem quorum indiuisibilis. indiuisibilis verò eius est, quod aut specie, aut numero indiuisibile est. Numero igitur indiuisibile ẽ singulare. Specie verò cognoscibili, & scientia. quare vnum vtique erit primũ, quod substantijs, vt vnum sint, causa est. Toties igitur dicitur vnum, & quod natura continuum est, & totum, & singulare, & vniuersale, hæc autẽ omnia vnum sunt, eò ꝙ quorundam motus, quorundam Tex. 5.

rundam intellectio, aut ratio indiuisibilis est.

Tex. 2. ¶ Oportet autem considerare, quod nõ est eodẽ modo accipiendum, cum dicatur, quæ vnum dicuntur, & quid est vni esse, quæue ratio eius est. Vnum etenim toties dicitur, & vnumquodque eorum, cui aliquid horum modorum insit, vnũ erit. Esse autem, quandoque quidẽ alicui horũ erit; quandoq; verò alteri, quod & magis propinquũ nomini est. illa verò, potẽtia, quemadmodũ & de elemento; & causa oporteat dicere, & de ipsis rebus, determinando, & nominis definitionẽ reddendo. ignis etenim quodammodo quidem est elementum (fortassis verò secundùm se etiã ipsum infinitum, aut aliquid aliud tale) quodam modo verò minime est. non enim est idem igni, & elemento esse, sed tanquam res quædam, & natura ignis elementum est. nomen autem significat, quòd hoc ei competat, quod ex eo, tanquam ex primo inexistente aliquid sit. ita & de causa, & vno, & cunctis huiuscemodi. Propter quod vnũm esse est indiuisibile esse, ipsum re vera ens & inseparabile, aut loco, aut specie, aut mente, aut toto, atque determinato.

Argumentum cap. 2.

Quòd vnius ratio, quod in mensura consistat, & quæ mensuræ conditiones sint Arist. ostendit, & quibus attribuantur. circa primã partem tria considerat. primò vtrum, quòd est mensura, inueniatur in quantitate sic [maximè autem mensuram] secundò in qua specie quantitatis sit primò ita [& quo primo hoc cognoscitur] tertiò quomodo deriuetur in alias species, vbi ait [hinc autem & in alijs id dicitur mensura].

& praeterea docet quomodo à numero deriuetur ratio mensurae ad alia dup. & primò in dimensionibus, & ponderibus, vbi ait [in his itaque omnibus] secundò in velocitate motuum sic [ac etiam motum simplici, & velocißimo] deinde exponit illa, quae consideranda sint circa mensuram, vbi inquit [non semper autem mensura] quibus autem attribuatur ratio mensurae, innotescit ibi [at scientiam quoq; & sensum.]

MAxime autem mensuram esse cuiusque generis primam, & maximè propriè quanti. hinc enim & ad alia aduenit. Mensura enim id est, quo quantum cognoscitur: cognoscitur autem quantum, vt quantum, aut vno, aut numero: omnis verò numerus vno: quare omne quantum, prout quantum, vno cognoscitur, & quo primo hoc cognoscitur, ipsum vnum. propter quod vnum principium est numeri, prout numerus est.¶Hinc autem & in alijs id dicitur mensura, quo primo vnumquodque cognoscitur, & vniuscuiusque mensura vnum est, in longitudine, in latitudine, in profunditate, in grauitate, in celeritate. Grauitas enim, & celeritas communis est in contrarijs. duplex enim & vnumquodque horum est. vt grauitas, & quae quantumcunque ponderis habet, & quae excedit pondere: & celeritas, quae quantumcunque motum habet, & quae excedit in motu. etenim est aliqua tardi celeritas, & leuis grauitas. In his itaque omnibus mensura, & principium vnum quiddam & indiuisibile est. nam & in lineis vtuntur pedali tanquam indiuisibili. vbiq; etenim mensurā vnum quiddam & indiuisibile quęrunt. hoc autem simplex, aut quali, aut quanto. Vbi itaq; videtur non esse aut auferendū, aut Tex. 3.

adden-

addendum, illa certa mensura est. Quare numeri certissima est; vnitatem etenim ponunt, quæ omnino indiuisibilis est. in cęteris verò imitantur huiuscemodi. ex stadio nanque, & talento, ac semper à maiore magis profectò latebit, & additum aliquid & demptum, quàm ex minore. Quare à quo primo secundum sensum non contingit, hoc omnes mensuram & humidorũ, & siccorum, & grauis, & leuis faciunt: & tunc putant cognoscere quantum, cùm per hanc mẽ
Tex. 4. suram sciant. ¶ Ac etiam motum simplici & velocissimo motu. minimum enim tempus hic habet. Quapropter in Astrologia tale vnũ, principium & mensura est; motum enim æqualem & velocissimum Cœli supponunt, ad quem cœteros iudicant. & in Musica primus sensibilis tonus, quia minimum; & in voce elementum. & hæc omnia ita vnum quiddam, non vt commune quiddam vnum, sed vt prædictum est. Non semper autem mensura numero vnum est, verum aliquando plura. vtputa primi sensibilis toni duo, qui non secundum auditum, sed in rationibus sunt. & voces plures, quibus mensuramus: & diameter duobus mensuratur, & latus, & omnes magnitudines. Sic igitur mensura omnium vnum est, quia cognoscimus ex quibus substantia est, aut secundum quantum, aut secundum formam diuidentes. Et propterea vnum indiuisibile est, quia primum singulorum indiuisibile est. non tamen omnia similiter indiuisibilia sunt, vt pes, & vnitas; sed hoc quidem omnino, illud verò vult in indiuisibilia ad sensum, vt iam dictum est. fortassis etenim omne continuum diuisibile est. Semper autem mensura eiusdem generis est. magnitu-

dinum

dinum nanque magnitudo, secundum vnumquodque, longitudinis longitudo, latitudinis latitudo, vocum vox, grauitatis grauitas, vnitas vnitatum ita enim accipere oportet, & non qꝫ numerorum numerus. At oportet, si similiter. non tamen similiter censet, sed ac si vnitatum vnitates, & non vnitatem censeret esse mensuram numerus enim vnitatum est multitudo.

¶ At scientiam quoque & sensum mensuram rerum dicimus esse propterea, quia per ea aliquid cognoscimus. atqui mensurantur magis quàm mẽsurent. sed accidit nobis, ac si alio nos mensurante, cognosceremus quantinã sumus, eoque toties nobis cubitalis mensura admota est. Protagoras autem hominem ait mensuram esse cunctorum, perinde ac si scientem, aut sentientem diceret. istos autem quia habent, ille quidem scientiam, hic verò sensum, quæ dicimus obiectorum mensuras esse. nihil itaque dicẽtes egregium, aliquid dicere videtur. Quòd itaq; vni esse (maximè secundùm nomẽ, quod determinant) mẽsura quædam est, maximè propriè quantitatis, deinde qualitatis, manifestum est. tale autem erit, si hoc quidem secundùm quantitatem, hoc verò secundùm qualitatem indiuisibile sit. Quare vnum, aut simpliciter, aut prout est vnum, indiuisibile est. Tex. 5.

Argumentum cap. 3.

Vnum non esse substantiam subsistentem, & quo idem quòd ens significet, scribit Arist. diuiditur caput in tres partes. in prima mouet quæstionem dicẽs [secundum substantiam autem, & naturam] in secũda determinat quæstionem. dupliciter p. ratione sic

[si

[si autem nihil vniuersalium] secundò similitudine, vbi inquit [adhuc autem similiter in omnibus] in tertia demonstrat ens, & vnum idem aliqualiter significare dicens [quòd autem idem quidam modo]

Tex. 6. SEcundùm substantiam autem & naturam quonam modo se habeat quærendum est, quemadmodum dubitationibus tractauimus, quidnam vnum sit, & quomodo de eo opinari oporteat. vtrum vt ipsum vnum substantia sit. quemadmodum Pythagorici dixerunt prius, & Plato posteriùs: an magis aliqua subijcitur natura. & quomodo oporteat notius dici. & an magis, sicuti Naturales. illorum enim quidam amicitiam ipsum vnum ait esse, quidam aerem, quidam infinitum. Si autem nihil vniuersaliũ possibile est substantiam esse, quemadmodum in sermonibus de substantia, & de ente dictum est nec hoc ipsum, vt vnum quid præter multa; substantiam esse possibile est (commune nanque) sed vt prædicatio solùm, patet, ꝙ nec ipsum vnum. ens enim, & vnum vniuersaliter maxime de omnibus prædicantur. Quare neq; genera naturæ quædam, & substantiæ à cæteris separabiles sunt: nec ipsum vnum genus contingit esse propter easdem causas, propter quas nec ens. adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere.

Tex. 7. ¶Dicuntur aũt ęqualiter ens & vnum. Quare, cùm in qualitatibus sit aliquid ipsum vnũ & aliqua natura, similiter aũt & in quãtitatib. manifestum est, ꝙ omnino quærendum est quidnã vnũ sit, sicuti quid ens: tanquã non sufficiens sit ꝙ hoc ipsum eius natura sit. at verò in coloribus est vnus color, vtputa album:

deir.-

deinde alij ex hoc & nigro fieri videntur. nigrū autem priuatio albi est, sicuti tenebræ lucis. hæ autē lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquis pfectò numerus entū essent. sed quorū? patet, q colorū. & ipsum vnum esset vtique aliquid vnum, vtputa album. Similiter, si entia modulationes essent, numerus essent profectò. attamen primorum sensibilium tonorum, sed non numerus esset substantia ipsorum. & ipsum vnum vtique esset aliquid, cuius substantia non ipsum vnum, sed primus sensibilis tonus. Similiter autem & in sonis elementornm essent entia profectò numerus, & ipsum vnum elementum vocale. Et si figuræ linearū rectarū, figurarū profectò numerus essent, & ipsum vnū triangulū. eadē verò rō & in cęteris generib. est. Quare, si cū in passionibus, qualitatibus, quantitatibus, ac in motu numeri sint, & vnū quoddam in omnib. & ipse numerus aliquorū sit, & ipsum vnum aliquid unū, non autē hoc ipsum substanria eius sit, necesse est, ut etiam in substātijs sic se habeat: similiter nanq; in omnibus se habet. Quòd igitur in omni genere ipsum vnū se habet. Quòd igitur in omni genere ipsum vnū natura est, patet. quemadmodū n. in colorib. ipsum vnū vnu color quærēdus est, ita & in substantia vna substātia ipsum vnū. ¶ Quòd autem idem quodammodo significat unū & ens, patet etiam ex eo, q æqualiter sequitur prædicamenta, & in nullo est, nec in ipso quid est, nec in ipso quale, sed similiter se habet sicuti ens. Et ex eo, q in prædicatione vnus homo non addit aliquid aliud quàm homo, sicut nec ipsum esse, præter quid est, aut quale, aut quantum: & vni esse est vnicuique esse. Tex. 8.

Argu-

Argumentum. cap. 4.

Vnum, & Multa, quæ oppositionis specie opponantur, de his item, quæ ad vnum & multa consequuntur videlicet de eodem, simili, & æquali, quæ ad vnum, de diuerso, dissimili, & inæquali hoc loco Arist. exponit. quomodo accipienda sit oppositio, declarat sic [opponitur autem vnum, & multa] ad quod genus reducatur, ostendit ibi [cum autem oppositiones] postea agit de his, quæ fiunt ex vno, & multo, & proponit ibi [item vnius quidem est] & quot modis dicatur Idem, declarat dicens [cum autem idem] quot simile sic [similia verò si] quot autem dissimile, & diuersum ibi [quare manifestum est, quod diuersum, & dissimile] vltimò differens dicens. [differentia verò, & diuersitas] & hoc probat sic [quòd autem rectè]

Tex. 9. OPponũtur autem vnum & multa multis modis. quorum vno vnum & multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. quod enim aut diuisum, aut diuisibile est, multitudo quædam dicitur. quod vero indiuisibile, aut non diuisum, vnum. Cùm autem oppositiones quatuor sint modis, & horum alius secũdum priuationem dicatur, contraria erunt profectò, & neque vt contradictio, nec vt ea, quæ ad aliquid dicuntur. Dicitur autem ex contrario ipsum vnum, & significatur ex diuisibili indiuisibile, eo quòd magis multitudo, & indiuisibile sensibile est. Quare multitudo ratione prior, quàm indiuisibile propter sen-
Tex. 10 sum est. ¶ Item vnius quidem est (quemadmodum & in diuisione cõtrariorum descripsimus) idem, simile, & ęquale: multitudinis vero diuer

sum

ſum diſſimile, & inæquale eſt. Cùm autem idẽ multipliciter dicatur, vno quidem modo ſecundùm numerũ quod quandoque dicimus ipſum. Hoc verò ſi & ratione & numero vnum ſit, vt puta tu tibi ipſi & forma, & materia vnum. Item ſi primæ ſubſtantiæ ratio vna ſit, vt ęquales lineæ rectę eędem, & ęqualia, & ęqualium angulorũ quadrata, tametſi plura ſint, ęqualitas tamen in eis eſt vnitas. ¶Similia verò, ſi cùm non ſint eadẽ Tex. 11 ſimpliciter, nec ſecundum ſubſtantiam ſubiectã in differentia, ſecundùm formam eadem ſint. quemadmodum maius quadratum minori ſimile eſt, & lineę inęquales. hę enim ſimiles quidẽ, verùm non eædem, ſimpliciter ſunt. Quędam verò, ſi cum eandem formam habeant, in quibus magis & minus ſit, neque magis neque minus ſit. Quędam autem, ſi eadem & vna ſpecie paſſio ſit. vt valde album & minus, ſimilia eſſe aiunt, quia vna ſpecies eorum eſt. Quędam verò ſi plura habet eadem, quàm diuerſa, aut ſimpliciter, aut quę in promptu ſunt. vt ſtannum argento quàm auro: aurum verò igni, prout flauus, & rufus eſt. Quare manifeſtum eſt, quòd diuerſum, & diſſimile multipliciter dicuntur. Aliudque & idem oppoſitè. Vnde omne ad omne, aut idem, aut aliud eſt. hoc verò, niſi ſit & materia & ratio vna (quare tu & propinquus diuerſum) tertium autẽ, ſicuti illa, quę in mathematicis ſunt. Diuerſum igitur autem idem: ideo omne ad omne dicitur, quòd quęquè vnum, & ens dicuntur. non eſt enim contradictio ipſius eiuſdem. Quare non dicitur de non entibus (at non idem dicitur) ſed de omnibus entibus; aut enim vnum, aut non vnum natura aptum ens, & vnum eſſe. Diuerſum igitur & idem ita opponuntur. ¶Differen- Tex. 12

ferentia verò & diuersitas aliud est. diuersum nanque, & illud, à quo diuersum, non est necesse aliquo esse diuersum. omne etenim, quodcunque sit ens, aut idem, aut diuersum est: differens verò ab aliquo, aliquo differens est: quare necesse est aliquid idem esse, quo differunt. hoc verò idem, aut genus, aut species est. omne nanque differens, aut genere, aut specie differt. genere quidem, quorum non est communis materia, neque mutua generatio, vtputa, quorum alia prædicationis figura est: specie verò, quorum idem genus. dicitur autē genus, quo ambo quæ differunt, secundum substantiam idem dicūtur.

Tex. 13 ¶ Contraria verò differentia sunt, & contrarietas quædam differentia est. Quòd autem rectè hoc supponimus, ex inductione patet. Cuncta enim differre videntur, & non solùm diuersa esse, sed quædam secundùm genus diuersa, quædam in eadē prædicationis coordinatione. quare & quæ eadem specie in eodem genere sunt. determinatum autem in alijs est, quæ eadem, aut diuersa genere sunt.

Argumentum cap. 5.

Quid sit contrarietas, quid videlicet est maxima, & perfecta differentia, quæ item contraria, ostendit proponit hoc dicens [cum autem contingit inuicē differre] & ait contrarietatem esse maximam differentiam hic [& hanc dico contrarietatem] postea inducit duo corollaria. primum est, quod contrarietas est maxima differentia, vbi ait [atqui quod maximum est] secundum est, quòd non contingit plura esse contraria vni altri [his autem existentibus] & hoc probat dupliciter primò ibi [nec ne vltimo] secundò ita

[&

[& omnino si contrarietas] atque hinc demonstrat omnes definitiones de contrarijs datas secundum prædictam definitionem contrarietatis esse, vbi inquit [necesse autem alias contrariorum.]

CVm autem contingit inuicem differre, quæ differunt, & plus,& minus, est etiã quædã maxima differentia. & hanc dico cõtrarietatem. Quod autem maxima differentia est, manifestũ est ex inductione. Quæ enim genere differunt, non habent ad se mutuo viam, sed plus distant & non conueniunt, illis verò, quæ specie differunt generationes ex contrarijs,tanquam ex vltimis sunt. distantia vero vltimorũ maxima est, quæ etiam cõtrariorum. Atqui quod maximum est in quoq; genere perfectum est.etenim Maximum est,cuius nõ est excessus. Perfectum verò, extra quod nõ est possibile aliquid habere finẽ; nanque habet perfecta differentia: quemadmodum cętera perfecta dicuntur, eo quòd habeant finem. extra finem autẽ nihil est. vltimum enim in re omni est, & continet; quare nihil extra finem est,nec indiget aliquo,quod perfectum est.

¶Quòd igitur contrarietas est differentia perfecta,ex his patet. Cùm autem multipliciter dicantur contraria, ita perfectum sequitur, sicuti eis inest esse contrarijs. His autem existentibus, patet, quod non contingit vni plura contraria esse, nec enim vltimo vlterius aliquid erit, nec vnius distantiæ plura, quàm duo vltima. & omnino si contrarietas differentia est, differentia verò duorum est, ergo & ipsa perfecta. Necesse autem alias contrariorum definitiones veras esse; etenim plurimum differt perfecta differentia. Nanque non est aliquid sumendum ex- Tex.14

tra ea, quæ & genere differunt, & speciei. offensum est enim, quòd ad ea, quæ extra genus sunt, non est differentia. horum autem hæc maxima est. Et quæ in eodem genere plurimum differunt, contraria sunt. maxima enim horum differentia est, quæ perfecta est. Et quæ in eodem susceptiuo plurimum differunt, contraria sunt. materia enim eadem contrarijs. Et quæ sub eadem potentia plurimum differunt. etenim sciẽtia circa vnum eorum genus vna, in quibus perfecta differentia, maxima est.

Argumentum cap. 6.

Habitũ, & Priuationem, communem esse omnium contrariorum rationem, & quomodo cunque oppositorum radicem præponit Arist. vbi inquit [prima verò contrarietas] & itidem ostendit, quòd ab ista prima contrarietate alia contraria ortum ducant sic [cætera verò contraria] quòd autem prima contrarietas sit priuatio, & habitus probat dup. primò per Syllog. dicens [si opponuntur itaque contradictio] secundò per inductionem sic [hoc autem per inductionem] & tandem asserit diuersimode vnum contrariorum esse priuationem alterius, vbi inquit [differt autem, vt dictum est]

Tex. 15 PRima verò contrarietas habitus & priuatio est: non tamen omnis priuatio (multipliciter. n. priuatio dicitur) sed quæcũq; perfecta sit. Cętera verò contraria secundùm hæc dicentur; quædam, eò quòd habeant: quædam, eò ꝙ faciant, aut factiua sint: quædam, eò ꝙ accipiant, abijciant hæc, aut alia contraria. Si opponũtur itaq; contradictio, priuatio, cõtrarietas, & ad aliquid:

quid: horum aũt primum contradictio: cõtradictionis verò nihil medium est, contrariorum autem contingit: patet ꝙ non idem est cõtradictio & contraria. Priuatio verò quædã contradictio est. aut enim quod omnino impossibile est habere, aut quod, cùm natura aptum habere sit, non habeat, priuatum est; aut totaliter, aut modo quodam determinatum. multipliciter. n. hoc, vt in alijs diuisum à nobis est, dicimus. quare priuatio quædam contradictio est, aut impossibilitas determinata, siue simul accepta cum susceptiuo. Ideo contradictionis quidem non est medium, sed priuationis alicuius est. omne. n. aut æquale, aut nõ æquale. æquale verò, aut inæquale non omne, nisi solùm in susceptiuo æqualitatis. ¶Si itaque generationes ipsi materiæ ex contrarijs: fiunt autem aut ex forma, & habitu formæ, aut ex aliqua priuatione speciei & formæ: patet, quod omnis quidem contrarietas priuatio est, priuatio verò non omnis fortasse contrarietas est. Causa verò est, quia multipliciter priuari contingit, quod priuatum est. à quibus enim vltimis transmutationes, hæc contraria sunt. Hoc autem & per inductionem manifestũ est. omnis nanque contrarietas habet alterius contrariorum priuationem: verum non omnia similiter: inæqualitas enim æqualitatis, dissimilitudo vero similitudinis, vitium autem virtutis. Differt autem, vt dictum est. etenim hoc quidẽ, si solùm priuatum sit: hoc verò, si sit, aut quãdo, aut in aliquo, vtputa in aliqua ætate, aut in principali, aut omnino. Ideo horum quidem est aliquid mediũ, & est nec bonus homo, nec malus: illorum verò non est, sed necesse est esse parẽ. vel imparem. Præterea, quædã habent subiectũ Tex. 16

determinatum, quædam nō. Quare manifestum est, quod semper alterum contrariorū secūdum
Tex.17 priuationem dicitur. ¶ Sufficit verò etiam, si prima & genera cōtrariorum, vtputa vnum & multa; cętera enim ad hæc reducuntur.

Argumentum cap.7.

Solutio dubitationum circa oppositionem æqualis ad magnum tractatur. mouet dubitationes ibi [cum aūt vnum vni contrarium] atque obijcit ad ostendendum æquale esse contrarium magno, & paruo tribus rationibus, quarum prima est [si sunt ipsius vnum] secunda [præterea inæquali æquale] tertia [& dubitatio iuuat illos] oppositum probat dup. primò sic [verum accidit vnum] secundò [item æquale quidem] vltimò determinat veritatem quæstionis ibi [restat itaque aut vt negationem opponi] & postea declarat quo genere opponatur æquale magno, & paruo sic [nō autem priuatio] & excludit quorundam irrisionem de hoc sic [quia non rectè reprehendunt]

CVm autem vnum vni contrarium sit, dubitauerit quispiam, quonam modo vnum & multa opponuntur, & æquale magno & paruo. ipsum enim vtrum, semper in oppositione dicimus. vtputa, vtrum album, an nigrum? vtrum album, an non album? vtrum verò homo, an album, non dicimus, nisi ex suppositione, & quærentes. vtputa, vtrum Cleon venit, an Socrates. sed hoc in nullo genere necesse est. Verùm hoc quoque illinc aduenit. sola nanque opposita non contingunt simul esse, quo & hic vtitur, in eo quod est vter venit. nam si simul contingeret,

ridicula

ridicula esset interrogatio. quod si etiam ita, similiter etiam in oppositionem cadit, ad vnum, aut multa. vtputa vtrum ambo venerunt, an alter. ¶ Si itaque ipsius Vtrum quæstio semper in oppositis fit: dicitur autem vtrum maius, an minus, an æquale: quænam æqualis ad hæc oppositio est? Nec alteri soli contrarium, nec ambobus est. cur enim magis maiori, quàm minori? Præterea inæquali æquale contrarium, quare in pluribus quàm vno erit, quòd si inæquale idem ambobus simul significat, erit quidem ambobus oppositum. ¶ Et dubitatio iuuat illos, qui dicunt inæquale dualitatem esse, verum accidit vnum duobus contrarium esse: quod impossibile est. Item æquale quidem medium magni & parui videtur. contrarietas verò neque media videtur, neque ex definitione possibile est: non enim esset perfecta, si alicuius media esset, sed magis semper aliquid suijpsius medium habet. Restat itaque, aut vt negationem opponi, aut vt priuationem. Alterius igitur non contingit (cur enim magis magni, quàm parui?) amborum ergo priuatiua negatio. ideo ipsum Vtrum ad ambo, non ad alterum solùm dicitur. vtputa, vtrum maius, an æquale: vel vtrum æquale, an minus: sed tria semper. Non autem priuatio necessariò, etenim non omne, quod non maius, aut minus, æquale est, sed in quibus apta natura sunt illa esse. Est igitur æquale, quod, cùm nec magnum, nec paruum sit, natura tamen aptum est magnum, aut paruum esse. & ambobus, tanquam priuatiua negatio opponitur: ideo & medium est, & quod nec bonum, nec malũ est, ambobus opponitur, verùm innominatum est; multipliciter nanque vtrunq; dicitur, & susceptiuum nõ est vnum, sed

Tex. 18

Tex. 19

magis, quod nec album neque nigrum; neque tamen hoc dicitur vnum, sed determinati quodammodo colores sunt, de quibus priuatiuè hęc negatio dicitur. necesse est enim, aut fuscum, aut pallidum, aut huiuscemodi aliquid aliud determinatum esse. Quare non rectè reprehendunt, qui similiter putant omnia dici, vt calcei & manus medium sit, quod neque calceus, neque manus est: quandoquidem & quod nec bonum, nec malum est boni & mali, ac si omnium esset aliquod medium. Verùm non est necesse vt hoc accidat. etenim hæc negatio simul oppositorum est, & quorum aliquod medium. ac aliqua distantia natura apta est esse. Illorum autem non est differentia. in alio enim genere ea sunt, quorum simul erant negationes. quare quod subijcitur, non est vnum.

Argumentum cap. 8.

Quo pacto, & qua ratione vnum, & multa se opponantur, proponit in dubium ibi [similiter autem de vno] & quod vnum non opponatur multis probat sic [vnum etenim paucum] quam dubitationem soluit sic [vtrum fortassis multa dicantur] ob hanc duo agit, primum quòd multum non eodem modo opponitur vni, & pauco vbi ait [vno quidem modo, si qua multitudo] secundò quomodo vnum, & multa opponuntur, & duo narrat. primò probat, quòd vnum opponitur multis relatiuè sic [opponuntur autem vnũ, & multa] secundò quòd multitudo absoluta non opponitur pauco sic [multitudo autem neque pauco contraria est.]

Tex. 20 SImiliter autem de vno & multis quispiam dubitare possit. Etenim, si multa vni simpliciter oppo-

opponuntur, accidunt quędā impossibilia. vnum etenim paucū, aut pauca erit. multa etenim paucis opponuntur Prӕterea duo sunt multa (siquidem duplex multiplex) dicitur autem duplum à duobus: quare ipsum vnum paucū erit. ad quid enim ipsa duo dicerentur multa, nisi ad vnum & paucum? nihil nanq; est minus. Prӕterea, si vt in longitudine longum & breue ita in multitudine multum & paucum, & quodcūq; sit multum, & multa, & rursus quӕ multa etiā multum: nisi ergo in continuo facilè terminabili differat, quod paucum est quӕdā multitudo erit. quare ipsum vnum multitudo quӕdā est, si quidem & paucū. hoc verò esse est, si ipsa duo multa sunt. Verum fortassis multa dicuntur quidem, sicuti & multū, sed vt differens: veluti aqua multum, multa verò minimè, sed quӕcunq; diuisibilia sunt in his dicuntur. vno quidē modo, si qua multitudo sit, excessum aut simpliciter, aut ad aliquid habēs: paucumq́ similiter, multitudo defectum habēs, alio verò, vt numerus, qui solùm vni opponitur. ita enim dicimus vnū, aut multa quēadmodum siquis dicat vnum & ipsa vna, aut albū & ipsa alba, & mensurata ad mensuram & mensuratum, sic & multiplicia dicuntur. multa nanque vnusquisq; numerus, quia vnius, & quia vnusquisq; mensurabilis, & tanquam vni, nō pauco oppositus. Hoc itaq; modo multa sunt & ipsa duo: tanquam verò multitudo, aut ad aliquid, aut simpliciter excessum habens non sunt, sed prima. simpliciter verò sunt pauca ipso duo: multitudo nanque est prima defectum habens. Quare nō rectè fuerit dicens Anaxagoras, quòd simul cunctę res erant multitudine & paruitate infinitę. oportebat nanq; pro paruitate dicere, & paucitate non

[si autem nihil vniuersalium] secundò similitudine, vbi inquit [adhuc autem similiter in omnibus] in tertia demonstrat ens, & vnum idem aliqualiter significare dicens [quòd autem idem quidam modo]

Tex. 6. SEcundùm substantiam autem & naturam quonam modo se habeat quærendum est, quemadmodum dubitationibus tractauimus, quidnam vnum sit, & quomodo de eo opinari oporteat. vtrum vt ipsum vnum substantia sit. quemadmodum Pythagorici dixerunt prius, & Plato posteriùs: an magis aliqua subijcitur natura. & quomodo oporteat notius dici. & an magis, sicuti Naturales. illorum enim quidam amicitiam ipsum vnum ait esse, quidam aerem, quidam infinitum. Si autem nihil vniuersaliũ possibile est substantiam esse, quemadmodum in sermonibus de substantia, & de ente dictum est nec hoc ipsum, vt vnum quid præter multa; substantiam esse possibile est (commune nanque) sed vt prædicatio solùm, patet, ꝙ nec ipsum vnum. ens enim, & vnum vniuersaliter maxime de omnibus prædicantur. Quare neq; genera naturæ quædam, & substantiæ à cæteris separabiles sunt: nec ipsum vnum genus contingit esse propter easdem causas, propter quas nec ens. adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere

Tex. 7. ¶Dicuntur aũt ęqualiter ens & vnum. Quare, cùm in qualitatibus sit aliquid ipsum vnũ & aliqua natura, similiter aũt & in quãtitatib. manifestum est, ꝙ omnino quærendum est quidnã vnũ sit, sicuti quid ens: tanquã non sufficiens sit ꝙ hoc ipsum eius natura sit. at verò in coloribus est vnus color, vt puta album: deir-

deinde alij ex hoc & nigro fieri videntur. nigrū autem priuatio albi est, sicuti tenebræ lucis. hæ autē lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquis ꝓfectò numerus entia essent. sed quorū? patet, ꝙ colorū. & ipsum vnum esset vtique aliquid vnum, vtputa album. Similiter, si entia modulationes essent, numerus essent profectò. attamen primorum sensibilium tonorum, sed non numerus esset substantia ipsorum. & ipsum vnum vtique esset aliquid, cuius substantia non ipsum vnum, sed primus sensibilis tonus. Similiter autem & in sonis elementornm essent entia profectò numerus, & ipsum vnum elementum vocale. Et si figuræ linearū rectarū, figurarū profectò numerus essent, & ipsum vnū triangulū. eadē verò rō & in cęteris generib. est. Quare, si cū in passionibus, qualitatibus, quantitatibus, ac in motu numeri sint, & vnū quoddam in omnib. & ipse numerus aliquorū sit, & ipsum vnum aliquid unū, non autē hoc ipsum substanria eius sit, necesse est, ut etiam in substātijs sic se habeat: similiter nanq; in omnibus se habet. Quòd igitur in omni genere ipsum vnū se habet. Quòd igitur in omni genere ipsum vnū natura est, patet. quemadmodū n. in colorib. ipsum vnū vnu color quærēdus est. ita & in substantia vna substātia ipsum vnū. ¶ Quòd autem idem quodammodo significat unū & ens, patet etiam ex eo, ꝙ æqualiter sequitur prædicamenta, & in nullo est, nec in ipso quid est, nec in ipso quale, sed similiter se habet sicuti ens. Et ex eo, ꝙ in prædicatione vnus homo non addit aliquid aliud quàm homo, sicut nec ipsum esse, præter quid est, aut quale, aut quantum: & vnī esse est vnicuique esse. Tex. 8.

Argu-

Argumentum. cap. 4.

Vnum, & Multa, quæ oppositionis specie opponantur, de his item, quæ ad vnum & multa consequuntur videlicet de eodem, simili, & æquali, quæ ad vnum, de diuerso, dissimili, & inæquali hoc loco Arist. exponit. quomodo accipienda sit oppositio, declarat sic [opponitur autem vnum, & multa] ad quod genus reducatur, ostendit ibi [cum autem oppositiones] postea agit de his, quæ fiunt ex vno, & multo, & proponit ibi [item vnius quidem est] & quot modis dicatur Idem, declarat dicens [cum autem idem] quot simile sic [similia verò si] quot autem dissimile, & diuersum ibi [quare manifestum est, quod diuersum, & dissimile] vltimò differens dicens. [differentia verò, & diuersitas] & hoc probat sic [quòd autem rectè]

Tex. 9. Opponũtur autem vnum & multa multis modis. quorum vno vnum & multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. quod enim aut diuisum, aut diuisibile est, multitudo quædam dicitur. quod vero indiuisibile, aut non diuisum, vnum. Cùm autem oppositiones quatuor sint modis, & horum alius secũdum priuationem dicatur, contraria erunt profectò, & neque vt contradictio, nec vt ea, quæ ad aliquid dicuntur. Dicitur autem ex contrario ipsum vnum, & significatur ex diuisibili indiuisibile, eo quòd magis multitudo, & indiuisibile sensibile est. Quare multitudo ratione prior, quàm indiuisibile propter sen-
Tex. 10 sum est. ¶ Item vnius quidem est (quemadmodum & in diuisione cõtrariorum descripsimus) idem, simile, & ęquale: multitudinis vero diuer

sum

ſum diſſimile, & inæquale eſt. Cùm autem idē multipliciter dicatur, vno quidem modo ſecundùm numerū quod quandoque dicimus ipſum. Hoc verò ſi & ratione & numero vnum ſit, vt puta tu tibi ipſi & forma, & materia vnum. Item ſi primæ ſubſtantiæ ratio vna ſit, vt ęquales lineæ rectę eędem, & ęqualia, & ęqualium angulorū quadrata, tametſi plura ſint, ęqualitas tamen in eis eſt vnitas. ¶Similia verò, ſi cùm non ſint eadē ſimpliciter, nec ſecundum ſubſtantiam ſubiectā in differentia, ſecundùm formam eadem ſint. quemadmodum maius quadratum minori ſimile eſt, & lineę inęquales. hę enim ſimiles quidē, verùm non eædem, ſimpliciter ſunt. Quędam verò, ſi cum eandem formam habeant, in quibus magis & minus ſit, neque magis neque minus ſit. Quędam autem, ſi eadem & vna ſpecie paſſio ſit. vt valde album & minus, ſimilia eſſe aiunt, quia vna ſpecies eorum eſt. Quędam verò ſi plura habet eadem, quàm diuerſa, aut ſimpliciter, aut quę in promptu ſunt. vt ſtannum argento quàm auro: aurum verò igni, prout flauus, & rufus eſt. Quare manifeſtum eſt, quòd diuerſum, & diſſimile multipliciter dicuntur. Aliudque & idem oppoſitè. Vnde omne ad omne, aut idem, aut aliud eſt. hoc verò, niſi ſit & materia & ratio vna (quare tu & propinquus diuerſum) tertium autē, ſicuti illa, quę in mathematicis ſunt. Diuerſum igitur autem idem: ideo omne ad omne dicitur, quòd quęque vnum, & ens dicuntur. non eſt enim contradictio ipſius eiuſdem. Quare non dicitur de non entibus (at non idem dicitur) ſed de omnibus entibus; aut enim vnum, aut non vnum natura aptum ens, & vnum eſſe. Diuerſum igitur & idem ita opponuntur. ¶Diffe-

Tex. 11

Tex. 12

feren-

ferentia verò & diuersitas aliud est. diuersum nanque, & illud, à quo diuersnm, non est necesse aliquo esse diuersum. omne etenim, quodcũque sit ens, aut idem, aut diuersum est: differens verò ab aliquo, aliquo differens est: quare necesse est aliquid idem esse, quo differunt. hoc verò idem, aut genus, aut species est. omne nanque differens, aut genere, aut specie differt. genere quidem, quorum non est communis materia, neque mutua generatio, vtputa, quorum alia prædicationis figura est: specie verò, quorum idem genus. dicitur autẽ genus, quo ambo quæ differunt, secundum substantiam idem dicũtur.

Tex.13 ¶Contraria verò differentia sunt, & contrarietas quædam differentia est. Quòd autem rectè hoc supponimus, ex inductione patet. Cuncta enim differre videntur, & non solùm diuersa esse, sed quædam secundùm genus diuersa, quædam in eadẽ prædicationis coordinatione. quare & quæ eadem specie in eodem genere sunt. determinatum autem in alijs est, quæ eadem, aut diuersa genere sunt.

Argumentum cap. 5.

Quid sit contrarietas, quòd videlicet est maxima, & perfecta differentia, quot item contraria, ostendit. proponit hoc dicens [cum autem contingit inuicẽ differre] & ait contrarietatem esse maximam differentiam sic [& hanc dico contrarietatem] postea inducit duo corollaria. primum est, quòd contrarietas est maxima differentia, vbi ait [atqui quod maximum est] secundum est, quòd non contingit plura esse contraria vni dicens [his autem existentibus] & hoc probat dup. primò sic [nec ne vltimo] secundò ita

[&

[& omnino si contrarietas] atque hinc demonstrat omnes definitiones de contrarijs datus secundum prædictam definitionem contrarietatis esse, vbi inquit [necesse autem alias contrariorum.]

CVm autem contingit inuicem differre, quæ differunt, & plus,& minus, est etiã quædã maxima differentia. & hanc dico cõtrarietatem. Quod autem maxima differentia est, manifestũ est ex inductione. Quæ enim genere differunt, non habent ad se mutuo viam, sed plus distant & non conueniunt, illis verò, quæ specie differunt generationes ex contrarijs,tanquam ex vltimis sunt. distantia vero vltimorũ maxima est, quæ etiam cõtrariorum. Atqui quod maximum est in quoq; genere perfectum est.etenim Maximum est,cuius nõ est excessus. Perfectum verò, extra quod nõ est possibile aliquid habere finẽ; nanque habet perfecta differentia: quemadmodum cętera perfecta dicuntur, eò quòd habeant finem. extra finem autẽ nihil est. vltimum enim in re omni est, & continet; quare nihil extra finem est,nec indiget aliquo,quod perfectum est.

¶Quòd igitur contrarietas est differentia perfecta,ex his patet. Cùm autem multipliciter dicantur contraria, ita perfectum sequitur, sicuti eis inest esse contrarijs. His autem existentibus, patet, quod non contingit vni plura contraria esse, nec enim vltimo vlterius aliquid erit, nec vnius distantiæ plura, quàm duo vltima. & omnino si contrarietas differentia est, differentia verò duorum est, ergo & ipsa perfecta. Necesse autem alias contrariorum definitiones veras esse; etenim plurimum differt perfecta differentia. Nanque non est aliquid sumendum ex- Tex.14

tra ea, quæ & genere differunt, & speciei. ostensum est enim, quòd ad ea, quæ extra genus sunt, non est differentia. horum autem hæc maxima est. Et quæ in eodem genere plurimum differunt, contraria sunt. maxima enim horum differentia est, quæ perfecta est. Et quæ in eodem susceptiuo plurimum differunt, contraria sunt. materia enim eadem contrarijs. Et quæ sub eadem potentia plurimum differunt. etenim sciẽtia circa vnum eorum genus vna, in quibus perfecta differentia, maxima est.

Argumentum cap. 6.

Habitũ, & Priuationem, communem esse omnium contrariorum rationem, & quomodo cunque oppositorum radicem præponit Arist. vbi inquit [prima verò contrarietas] & itidem ostendit, quòd ab ista prima contrarietate alia contraria ortum ducant sic [cætera verò contraria] quòd autem prima contrarietas sit priuatio, & habitus probat dup. primò per Syllog. dicens [si opponuntur itaque contradictio] secundò per inductionem sic [hoc autem per inductionem] & tandem asserit diuersimode vnum contrariorum esse priuationem alterius, vbi inquit [differt autem, vt dictum est]

Tex. 15 PRima verò contrarietas habitus & priuatio est: non tamen omnis priuatio (multipliciter. n. priuatio dicitur) sed quæcũq; perfecta sit. Cętera verò contraria secundùm hæc dicentur; quædam, eò quòd habeant: quædam, eò ꝙ faciant, aut factiua sint: quædam, eò ꝙ accipiant, abijciant hæc, aut alia contraria. Si opponũtur itaq; contradictio, priuatio, cõtrarietas, & ad aliquid:

quid: horum aũt primum contradictio: cõtradictionis verò nihil medium est, contrariorum autem contingit: patet ꝙ non idem est cõtradictio & contraria. Priuatio verò quædã contradictio est. aut enim quod omnino impossibile est habere, aut quod, cùm natura aptum habere sit, non habeat, priuatum est; aut totaliter, aut modo quodam determinatum. multipliciter. n. hoc, vt in alijs diuisum à nobis est, dicimus. quare priuatio quædam contradictio est, aut impossibilitas determinata, siue simul accepta cum susceptiuo. Ideo contradictionis quidem non est medium, sed priuationis alicuius est. omne. n. aut æquale, aut nõ æquale. æquale verò, aut inæquale non omne, nisi solùm in susceptiuo æqualitatis. ¶Si itaque generationes ipsi materiæ ex contrarijs: fiunt autem aut ex forma, & habitu formæ, aut ex aliqua priuatione speciei & formæ: patet, quod omnis quidem contrarietas priuatio est, priuatio verò non omnis fortasse contrarietas est. Causa verò est, quia multipliciter priuari contingit, quod priuatum est. à quibus enim vltimis transmutationes, hæc contraria sunt. Hoc autem & per inductionem manifestũ est. omnis nanque contrarietas habet alterius contrariorum priuationem: verum non omnia similiter: inæqualitas enim æqualitatis, dissimilitudo vero similitudinis, vitium autem virtutis. Differt autem, vt dictum est. etenim hoc quidẽ, si solùm priuatum sit: hoc verò, si sit, aut quãdo, aut in aliquo, vtputa in aliqua ætate, aut in principali, aut omnino. Ideo horum quidem est aliquid mediũ, & est nec bonus homo, nec malus: illorum verò non est, sed necesse est esse parẽ, vel imparem. Præterea, quædã habent subiectũ Tex. 16

determinatum, quædam nō. Quare manifestum est, quod semper alterum contrariorū secūdum priuationem dicitur. ¶ Sufficit verò etiam, si pri-
Tex.17 ma & genera cōtrariorum, vtputa vnum & multa; cętera enim ad hæc reducuntur.

Argumentum cap.7.

Solutio dubitationum circa oppositionem æqualis ad magnum tractatur. mouet dubitationes ibi [cum aūt vnum vni contrarium] atque obijcit ad ostendendum æquale esse contrarium magno, & paruo tribus rationibus, quarum prima est [si sunt ipsius vnum] secunda [præterea inæquali æquale] tertia [& dubitatio iuuat illos] oppositum probat dup. primò sic [verum accidit vnum] secundò [item æquale quidem] vltimò determinat veritatem quæstionis ibi [restat itaque aut vt negationem opponi] & postea declarat quo genere opponatur æquale magno, & paruo sic [nō autem priuatio] & excludit quorundam irrisionem de hoc sic [quia non rectè reprehendunt]

CVm autem vnum vni contrarium sit, dubitauerit quispiam, quonam modo vnum & multa opponuntur, & æquale magno & paruo. ipsum enim vtrum, semper in oppositione dicimus. vtputa, vtrum album, an nigrum? vtrum album, an non album? vtrum verò homo, an album, non dicimus, nisi ex suppositione, & quærentes. vtputa, vtrum Cleon venit, an Socrates. sed hoc in nullo genere necesse est. Verùm hoc quoque illinc aduenit. sola nanque opposita non contingunt simul esse, quo & hic vtitur, in eo quod est vter venit. nam si simul contingeret,

ridicula esset interrogatio. quod si etiam ita, similiter etiam in oppositionem cadit, ad vnum, aut multa. vtputa vtrum ambo venerunt, an alter. ¶ Si itaque ipsius Vtrum quæstio semper in oppositis fit: dicitur autem vtrum maius, an minus, an æquale: quænam æqualis ad hæc oppositio est? Nec alteri soli contrarium, nec ambobus est. cur enim magis maiori, quàm minori? Præterea inæquali æquale contrarium, quare in pluribus quàm vno erit, quòd si inæquale idem ambobus simul significat, erit quidem ambobus oppositum. ¶ Et dubitatio iuuat illos, qui dicunt inæquale dualitatem esse, verum accidit vnum duobus contrarium esse: quod impossibile est. Item æquale quidem medium magni & parui videtur. contrarietas verò neque media videtur, neque ex definitione possibile est: non enim esset perfecta, si alicuius media esset, sed magis semper aliquid suijpsius medium habet. Restat itaque, aut vt negationem opponi, aut vt priuationem. Alterius igitur non contingit (cur enim magis magni, quàm parui?) amborum ergo priuatiua negatio. ideo ipsum Vtrum ad ambo, non ad alterum solùm dicitur. vtputa, vtrum maius, an æquale: vel vtrum æquale, an minus: sed tria semper. Non autem priuatio necessariò, etenim non omne, quod non maius, aut minus, æquale est, sed in quibus apta natura sunt illa esse. Est igitur æquale, quod, cùm nec magnum, nec paruum sit, natura tamen aptum est magnum, aut paruum esse. & ambobus, tanquam priuatiua negatio opponitur: ideo & medium est, & quod nec bonum, nec malũ est, ambobus opponitur, verùm innominatum est; multipliciter nanque vtrunq; dicitur, & susceptiuum nõ est vnum, sed

Tex.18 (beside "ter. ¶ Si itaque ipsius Vtrum quæstio semper in")

Tex.19 (beside "oppositum. ¶ Et dubitatio iuuat illos, qui dicunt")

magis, quod nec album neque nigrum; neque tamen hoc dicitur vnum, sed determinati quodammodo colores sunt, de quibus priuatiuè hęc negatio dicitur. necesse est enim, aut fuscum, aut pallidum, aut huiuscemodi aliquid aliud determinatum esse. Quare non rectè reprehendunt, qui similiter putant omnia dici, vt calcei & manus medium sit, quod neque calceus, neque manus est: quandoquidem & quod nec bonum, nec malum est boni & mali, ac si omnium esset aliquod medium. Verùm non est necesse vt hoc accidat. etenim hæc negatio simul oppositorum est, & quorum aliquod medium. ac aliqua distantia natura apta est esse. Illorum autem non est differentia. in alio enim genere ea sunt, quorum simul erant negationes. quare quod subijcitur, non est vnum.

Argumentum cap. 8.

Quo pacto, & qua ratione vnum, & multa se opponantur, proponit in dubium ibi [similiter autem de vno] & quod vnum non opponatur multis probat sic [vnum etenim paucum] quam dubitationem soluit sic [vtrum fortaßis multa dicantur] ob hanc duo agit, primum quòd multum non eodem modo opponitur vni, & pauco vbi ait [vno quidem modo, si qua multitudo] secundò quomodo vnum, & multa opponuntur, & duo narrat. primò probat, quòd vnum opponitur multis relatiuè sic [opponuntur autem vnū, & multa] secundò quòd multitudo absoluta non opponitur pauco sic [multitudo autem neque pauco contraria est.]

Tex. 20 SImiliter autem de vno & multis quispiam dubitare possit. Etenim, si multa vni simpliciter oppo-

opponuntur, accidunt quędā impoſſibilia. vnum etenim paucū, aut pauca erit. multa etenim paucis opponuntur. Præterea duo ſunt multa (ſiquidem duplex multiplex) dicitur autem duplum à duobus: quare ipſum vnum paucū erit. ad quid enim ipſa duo dicerentur multa, niſi ad vnum & paucum? nihil nanq; eſt minus. Præterea, ſi vt in longitudine longum & breue ita in multitudine multum & paucum, & quodcūq; ſit multum, & multa, & rurſus quæ multa etiā multum: niſi ergo in continuo facilè terminabili differat, quod paucum eſt quædā multitudo erit. quare ipſum vnum multitudo quædā eſt, ſi quidem & paucū. hoc verò eſſe eſt, ſi ipſa duo multa ſunt. Verum fortaſſis multa dicuntur quidem, ſicuti & multū, ſed vt differens: veluti aqua multum, multa verò minimè, ſed quæcunq; diuiſibilia ſunt in his dicuntur. vno quidē modo, ſi qua multitudo ſit, exceſſum aut ſimpliciter, aut ad aliquid habēs: paucumq; ſimiliter, multitudo defectum habens, alio verò, vt numerus, qui ſolùm vni opponitur. ita enim dicimus vnū, aut multa queadmodum ſiquis dicat vnum & ipſa vna, aut albū & ipſa alba, & menſurata ad menſuram & menſuratum, ſic & multiplicia dicuntur. multa nanque vnuſquiſq; numerus, quia vnius, & quia vnuſquiſq; menſurabilis, & tanquam vni, nō pauco oppoſitus. Hoc itaq; modo multa ſunt & ipſa duo: tanquam vero multitudo, aut ad aliquid, aut ſimpliciter exceſſum habens non ſunt, ſed prima. ſimpliciter verò ſunt pauca ipſo duo: multitudo nanque eſt prima defectum habens. Quare nō rectè fuerit dicens Anaxagoras, quòd ſimul cunctę res erant multitudine & paruitate infinitę. oportebat nanq; pro paruitate dicere, & paucitate non

enim infinitæ, cũ paucũ non propter vnũ, vt qui
Tex. 21 dã aiunt, sed propter duo. ¶Opponũtur aũt vnũ & multa, quæ in numeris, vt mẽsura mẽsurato: hæc verò, vt ea, quæ ad aliquid, quæcunq; eorũ, quæ ad aliquid non ſm ſe. distinctum autem à nobis in alijs est, ꝙ ea, quæ ad aliquid, dupliciter dicuntur. quædam vt cõtraria, quædã vt sciẽtia ad scibile, eò ꝙ aliquid aliud dicatur ad ipsum. Vnum verò aliquo minus esse, vtputa duobus nihil prohibet. non. n. si minus est, etiã paucũ est. Multitudo autẽ quasi genus numeri est. numerus etenim est multitudo vno mensurabilis. Et quodãmodo vnũ & numerus opponũtur, non vt cõtraria, sed quemadmodũ dictum est, vt quædã eorũ, quę ad aliquid. quatenus. n. hoc quidẽ mensura, illud verò mensurabile, eatenus opponuntur. ideo nõ omne, quod vnũ sit, numerus est, vtputa, si quid indiuisibile sit. Cùm aũt similiter dicatur scientia ad scibile, nõ similiter assignatur. videri nanq; possit sciẽtia quidẽ mẽsura esse, scibile, verò quod mensuratur. accidit autẽ omnẽ quidẽ sciẽtiã scibile esse, scibile non omne sciẽtiã esse, eo ꝙ modo quodã scientia scibili mensuratur. Multitudo aũt neq; pauco cõtraria est, sed huic multũ, tanquã excedẽs multitudo excessæ multitudini. nec vni oĩno, sed hoc quidẽ, vt dictũ est, quod diuisibile, hoc indiuisibile, tanquã ad aliquid, quẽadmodũ sciẽtia scibili, si fuerit numerus, vnum verò mensura est.

Argumentum cap. 9.

Aliquod esse medium inter contraria nos docet Arist. quod eiusdẽ generis cum illis existit, & ex his cõponitur. proponit ibi [cũ verò cõtrariorũ] diuiditur caput in tres partes. in prima probat media esse in eodem

dem genere cũ contrarijs, vbi inquit [omnia.n.media, & illa] in secunda, media esse inter contraria tantùm, dicens [at verò media omnia] & inter quæ opposita possint esse media ibi inquit [oppositorũ verò cõtradictionis] in tertia parte declarat media esse cõposita ex contrarijs. & id proponit sic [quod si media in eodem genere] & probat tripliciter. primò ostendit, ꝙ contrariæ species habent priora contraria, vbi ait [aut.n. erit aliquod genus] secundò ꝙ mediæ species habent priora media sic [cętera quoque & media] postremò quòd mediæ differentiæ ex differentijs cõtrarijs componuntur, vbi ait [primæ verò differentiæ.]

CVm verò contrariorum contingat aliquid medium esse, & quorundam sit, necesse ex contrarijs media esse. Omnia enim media, & illa, quorum media sunt, in eodem genere sunt. Media nanq; illa dicimus, in quæ necesse est primo trãsmutari, quod transmutetur, vtputa si ab vltima ad primã paulatim pertranseat, prius ad medios sonos veniet. & in coloribus. si ex albo ad nigrum veniat, prius ad puniceum, & fuscũ, quàm ad nigrum veniet. similiter autẽ & in alijs. Transmutari verò ex alio genere in aliud genus non est, nisi secundũ accidẽs, vt ex colore in figuram. necesse igitur, vt media & sibi inuicem, & quorũ media sunt, in eodẽ genere sint. At verò omnia aliquorũ oppositorũ sunt, ex his nãq; solis per se trãsmutari est. Quare impossibile est media esse non oppositorũ, esset nanq; profectò transmutatio etiam ex non oppositis. Oppositorum verò contradictionis quidem nullum est mediũ. Hoc enim est contradictio, oppositio, cuius cùm nihil habeat medium, cuicũque altera pars adest. Cęterorum verò quædã ad aliquid, Tex. 22

quæ-

quædam priuatio, quędā contraria sunt. Eorum verò, quæ ad aliquid quæcunque non sunt contraria, non habent medium. causa vero, quia nō
Tex.23 in eodem genere sunt, quid nanque scientiæ & scibilis medium? verū magni & parui est. ¶Quod si media in eodem genere sunt, vt ostensum est, contrariorum media necesse est ipsa ex his contrarijs cōponi. Aut enim erit aliquod genus eorum, aut nullum: & si genus quidem ita erit, vt aliquid prius contrarijs sit, differentiæ priores contrariæ erunt, quę faciunt contrarias species, tanquam generis. ex genere nanque & differentia species sunt, vtputa si albū & nigrum contraria sunt: est autem illud segregatiuus color, hoc verò congregatiuus: hæ differentiæ congregatiuum & segregatiuum priores. quare priora inuicem contraria sunt. at verò quæ contraria differentiæ sunt, magis contraria sunt. cętera quoque & media ex genere & differentijs erunt, vtputa quicunq; colores medij inter album & nigrum sunt, hos oportet vt & ex genere dicātur (est autem genus color) & ex quibusdam differentijs: hæ verò non erunt prima cōtraria. quod si secus vnumquodq; aut album, aut nigrum erit, ergo aliæ. mediæ igitur primorum contrariorum hæc erunt, primæ vero differentiæ segregatiuum & congregatiuum. Quare hæc primum quærendum est, quęcunque contraria non in genere, ex quo media eorum. Quæ enim in eodem genere sunt, necesse est vt aut ex incompositis genere componantur, aut incomposita sint, & quidem contraria inuicem incomposita, propterea quòd principia sunt, media verò, aut omnia, aut nullum, ex contrarijs verò aliquid fit. quare erit in hoc transmutatio, ante quàm in illa vtro

que

que enim & magis, & minus erit. medium igitur contrariorum hoc etiam erit. Ergo cętera quoque media cōposita sunt. id enim, quod vno minus, altero magis est, cōpositum ex illis quodammodo est, quorum vno minus, altero magis dicitur esse. Cùm verò contrariorū alia priora eiusdem generis non sint, omnia media profectò ex contrarijs erunt: quare & omnia inferiora tum contraria, tum media, ex primis contrarijs erunt. Tex.24 ¶Et quidem quòd cuncta media in eodem genere, & contrariorum media sint, ac ex contrarijs componantur, patet.

Argumentum cap. 10.

Contraria semper esse distinguenda secundum speciem Arist. demonstrat. secatur caput in tres partes. in prima probat. quod differentia, quæ facit differre specie est secundum se ipsius generis quasi ipsam naturam generis in diuersas species diuidens, & hoc sic [diuersum autem specie] in secunda parte quòd hoc conueniat cum contrarietate, vbi ait [contrarietas igitur] & hoc probat tali ratione [& quod contraria in eodem genere] & concludit quoddam corollarium ex prædictis sic [quib manifestum est.]

Diuersum autem specie ab aliquo diuersum aliquid est, & hoc ambobus inesse oportet, vt si animal specie diuersum, ambo animalia. necesse est igitur in eodem genere esse, quæ specie diuersa sunt. Huiuscemodi enim appello genus, quo vnum & idem ambo dñr, non secūdum accidens differentiā habens, siue vt materia existens, siue vt aliter. etenim non solùm commune oportet existere, vt ambo animalia, verùm

etiam

etiam vtrique diuersum hoc ipsum animal: vt hoc quidem equum, hoc vero hominem, quare hoc commune diuersum specie vicissim est. erit itaque secundùm se hoc quidem tale quid animal, hoc verò tale quid : vt hoc quidem equus, hoc verò homo Necesse igitur hanc differētiam generis diuersitatem esse: dico nanque differentiam generis diuersitatem, quæ diuersum hoc ipsum facit. Contrarietas igitur hæc erit. Patet autem ex inductione. cuncta nanque oppositis diuiduntur: & quòd contraria in eodem genere sint, ostensum est. contrarietas enim perfecta differentia erat: omnis verò specie differentia est alicuius aliquid: quare hoc & idem, & genus in ambobus. ideo in eadem coordinatione prædicamenti sunt omnia contraria, quæcunque non genere differunt, & inuicem maxime diuersa, perfecta nanque differentia, & simul inuicem non fiunt. Differentia ergo contrarietas est. Hoc enim est diuersa specie esse, quòd cùm in eodem genere sint, contrarietatem habent, indiuidua existentia. Eadem autem specie, quæcunque contrarietatem non habent, indiuidua existentia. in diuisione nanque, & in medijs fiunt contrarietates, antequam ad indiuidua deueniatur. Quare manifestū est, quòd ad id, quod vocatur genus, nec eadem, neque diuersa specie, vlla, quæ vt generis species, conueniunt. materia nanque negatione ostenditur: genus verò materia eius est, cuius genus dicitur, non vt quod Heraclidarum, sed vt quod est in natura. Nec ad ea, quæ non in eodem genere sunt, sed ab illis genere different. specie verò ab his, quæ in eodem genere sunt. etenim differentiam necesse est esse contrarietatem eius, à quo specie differt:

differt: hæc autem his solis inest, quæ in eodem genere sunt.

Argumentum cap. 11.

Aliqua contraria differre specie, & aliqua non, scribit per dubitationem ibi [dubitabit autem quispiam] & soluit dup. primò in generali, vbi ait [aut quoniam illa quidem propriæ passiones] secundò in particulari sic [Masculinum, & fœmininum.]

DVbitabit autem quispiam cur mulier à viro non specie differat, cùm mas, & fœmina contraria existant, differentia verò contrarietas sit. neque diuersum specie animal masculus, & fœmina, cùm tamen hæc differentia per se animalis sit, & non vt albedo, aut nigredo, sed quatenus animal, & masculus, & fœmina existant. Hæc autem dubitatio ferè eadem est, & cur hæc quidem contrarietas diuersa specie faciet, hæc verò non. vt gressibile, & volucre, albedo verò & nigredo non. An, quoniam illa quidem propriæ passiones generis sunt, hæc verò minimè. & cum illud quidem ratio, hoc verò materia sit, quæcunque in ratione contrarietates sunt, specie differentiam faciunt: quæcunque verò in coassumpto materiæ, minimè faciunt. Quare hominis albedo, vel nigredo non facit, nec hominis albi ad hominem nigrum secundùm speciem differentia est, etiam si vnum nomen ponatur. homo nanque vt materia est. materia verò non facit differentiam. non enim hominis species sunt homines. Quare & si carnes, & ossa, ex quibus hic, & hic est, diuersa Tex. 25

sint, attamen totum diuersum quidem, specie vero non est diuersum, quoniam in ratione nō est cōtrarietas. hoc autē est vltimum indiuiduum Callias vero ratio cum materia est, & albus homo, quoniam Callias albus. per accidens igitur homo est albus. Nec æneus, & ligneus circulus, siue triangulus æneus, & circulus ligneus ob materiā specie differunt, sed quoniā in ratione contrarietas inest. Vtrum autem materia non faciat diuersa specie, cùm quodāmodo diuersa sit? An aliquo modo facit? Cur enim hic equus ab hoc homine diuersus specie, cùm rationes eorum cum materia sint? An, quoniam in ratione contrarietas inest? etenim hominis albi, & equi nigri specie diuersitas est, non tamen prout hic quidem albus, hic verò niger: si quidem & si ambo albi essent, nihil minus specie diuersi essent. Masculus autē & fœmina propriæ quidem animalis passiones sunt, sed non secundùm substantiam, verùm in materia, & corpore. quare idem semen aliquam
Tex.26 passionē passum, aut fœmina, aut mas fit. ¶Quid igitur sit specie diuersum esse, & cur quædam specie differant, quædam non, dictum est.

Argumentum cap.12.

Corruptibile, & incorruptibile genere differre probat, & species separatas, vt posuerunt Platonici, nequaquam esse ostendit. propon t, & probat primum, vbi ait [cum verò contraria] postea excludit falsam opinionem quorundam, quam proponit sic [nunc autem igitur] deinde improbat eam sic [verum contrariorum quædam] quòd autem non sint species separata, vt putauerunt Platonici, probat his verbis [manifestum itaque est.]

Cum

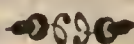
CVm verò contraria specie diuersa sunt, corruptibile autem & incorruptibile contraria sunt (priuatio nanque determinata impotentia) necesse est diuersum genere esse corruptibile & incorruptibile. Nunc quidem in ipsis vniuersalibus nominibus diximus: quare videbitur vtique non esse necesse quodcunque corruptibile & incorruptibile diuersa specie esse, quemadmodum nec album, & nigrum. Idem enim contingit & simul esse, modo vniuersalium sit, sicuti homo profectò esse possit & albus & niger, & singularium fuerit idem (non simul) & albus, & niger, tametsi album nigro contrarium sit. Verum contrariorum quædam secundum accidens quibusdam insunt, vt ea quę nunc dicta sunt, ac alia multa: quędam impossibile est quorum est corruptibile, & incorruptibile. nihil enim secundum accidens corruptibile est, accidens nanque contingit non esse. corruptibile vero eorum est, quæ necessario insunt his, quibus insunt: aut vnum & idem corruptibile, & incorruptibile erit, si cõtingit non inesse ei corruptibile. Aut substantiã igitur, aut in substantia cuique corruptibilium necesse est corruptibile esse. Eadem autem ratio & de incorruptibili est. eorum enim ambo sunt, quæ necessario insunt. Prout igitur & secũdum quod primum hoc quidẽ corruptibile, illud vero incorruptibile, oppositionẽm habent: quare necesse est genere diuersa esse. Manifestum itaque est, quod non contingit tales formas esse, quales quidã aiunt. erit nanque & ipse homo hic quidẽ corruptibilis, ille verò incorruptibilis, quamuis formæ eædem specie cum particularibus esse dicantur, & non æquiuocè. quæ vero genere diuersa sunt, plus distant, quàm quæ specie.

ARISTO-

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Vndecimus.

SVMMA LIBRI.

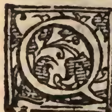
A cap. 1. vsque ad 3. recolligit dubitationes motas in 3 libro.

A cap. 3. vsque ad 7. reassumit quæ in 4. lib. dixerat, vtpotè ea quæ ad considerationem huius scientiæ pertinent.

Argumentum cap. 1.

Metaphys. scientiam circa principia versari hoc tempore Arist. declarat, & quæ sint illa principia ostendit: item quomodo mathematica sint separata, & quæ vniuersalia omnium principia sint. supponit igitur primò considerationem huius scientiæ esse circa principia, vbi ait [quod quidem sapientia] postea mouet multas dubitationem circa considerationem huius scientiæ dicens [ambiget autem quispiam] deinde quærit circa quas substantias sit consideratio huiusmodi, & primò quærit, an sit circa causas physicas

ficas dicens [at nec circa causas] secundò an sit circa substantias sensibiles ibi [& omnino dubitationem habet] & hinc dubitat, an mathematica sint separata à materia, vbi inquit [attamen etiam si quis eas ponat esse] vltimò quærit circa qualia principia sit consideratio huius scientiæ, & circa hoc mouet tres quæstiones. primò an hæc sit circa principia, quæ à quibusdam elementa dicuntur, vbi ait [dubitabit autem aliquis] secundò [hæc autem sanè fuerint ens] tertiò vtrum principia sint magis genera, quàm species, vbi inquit [idem si magis principium est.]

Vòd quidem Sapientia scientia quædam circa principia est, patet ex primis, in quibus ad ea, quæ ab alijs, de principijs dicta fuerunt, dubitatum est. Ambigat autem quispiam, vtrum ipsam Sapientiam par sit vnam esse scientiam, an plures. si enim vnam, vna certè semper contrariorum est. at principia contraria non sunt: quod si non vnam, quales has ponere oportet? Item demonstratiua principia speculari vtrum vnius est, an plurium. nam si vnius, cur huius magis, quàm cuiuscunque? quòd si plurium, quales has ponere oportet? Præterea, vtrum omnium substantiarum, an non. nam si omnium, difficile erit qualium nam sit reddere. si autem non omnium vna, incertum est quonammodo contingit plurium eandem scientiam esse. Præterea, vtrum circa substantias solùm, an etiam circa accidentia. si enim circa accidentia demonstratio est, circa substantias non est. quod si altera, quænam vtraque, & vtra sapientia sit. demonstratiua enim sapientia, quæ circa accidentia est: quæ verò

circa ipsa prima, quæ substantiarum est? At nec circa causas, quæ in physicis dictæ sunt, quam quærimus, scientia ponenda est. neque enim circa ipsum cuius causa: tale enim est bonum. hoc verò in agendis, & his, quæ sunt in motu, existit. & hoc primum mouens non est. Et omnino dubitationem habet, vtrum circa sensibiles substantias est, quæ nunc quæritur, scientia, an nõ, sed circa alias quasdam. etenim si circa alias, aut circa formas erit profectò, aut circa mathematica. quòd autem formæ non sint, manifestũ est. Attamen etiam, si quis eas ponat esse, dubitationem habet, cur nõ ita se habet de cęteris, quorum formæ sunt, quemadmodum de mathematicis? dico autẽ, quod mathematica quidem, media ponunt formarum, & sensibilium esse, quasi tertia quędam præter formas, & ea, quæ hic sunt. at tertius homo nõ est, nec equus, præter ipsum, & particulares. Quòd si, vt aiunt, non sunt, circa qualia ponendum est, quod Mathematicus tractet? non. n. circa ea, quæ hic sunt. nihil enim horum tale est, quale Mathematicæ scientię quærunt. At verò nec circa mathematica est, quæ nunc quæritur, scientia. nihil enim horum separatum est. Verùm nec sensibilium substantiarum, corruptibiles nanq; sunt. Et omnino dubitare aliquis possit qualisnam scientię sit, de Mathematicorum materia dubitare. nec enim Naturalis, eò quòd circa, ea quę in se principium motus & quietis habent, omnis Naturalis intentio est. Nec illius, quæ de demonstratione, & scientia tractat. circa nanque idipsum genus considerationem facit. Restat itaque Philosophiam propositam de hisce rebus tractare. Dubitauerit autem quispiam pro-

profectò, si hæc, quæ quæritur, scientia, ponēda sit circa principia, quæ à quibusdam, elementa vocantur. hęc autem omnes inesse compositis ponunt. At magis videatur vniuersalium eam oportet esse, quæ quæritur scientia. omnis enim ratio, omnisque scientia vniuersalium. non vlti morum est: quare sic erit vtique primorū generum. hęc autem sanè fuerint ens, & vnum. hæc enim maxime putabuntur cuncta entia continere, & maxime principijs assimilari, eò quòd natura prima sint. corruptis nanque eis, simul cœtera quoque pereunt, omne enim, ens & vnum. Quatenus autem necesse est, vt differentię participent his, si quis hæc genera ponat, nulla verò differentia participat genere, hoc pacto non videbitur ea genera ponere, neque principia. Item, si magis principium est, quod simplicius, quàm quod minus tale sit, vltima verò eorum, quę ex genere sunt, simpliciora, quàm genera sint (hęc enim indiuidua sunt: genera verò in plures species, & differentes diuiduntur) magis species, quàm genera videantur principium esse. quatenus vero species simul cum generibus pereunt, genera magis assimilantur principijs. principium nanque est, quod cointerimit. Hęc vtique & huiuscemodi alia sunt, quę dubitationem habent.

Argumentum cap. 2.

An præter substantias sensibiles, & principia sensibilia sint aliqua aliæ substantiæ præter eas, & alia principia. mouet Philo. duas quæstiones: quarum

prima est. an oporteat aliquid poni in rerum natura existere præter singularia. dubitat ibi [item vtrum ponendum est] secundò dubitat, an præter omnes substantias sensibiles sit aliquid separabile, vbi ait [item si præter sensibiles] postea mouet aliam quæstionem procedentem à secunda vbi ait [quod si id, quod nunc] præterea aliam de principijs, & primò qualia sint, & hoc ibi [item si est aliqua substantia] secundò quæ sint illa sic [quod si quis rursus] vltimò quomodo principia se habeant inter se, vbi inquit [item principia vtrum specie.]

ITem vtrum ponendum est quicquam præter particularia, an non, sed horum est, quæ quæretur, scientia. at hæc infinita sunt. Quæ verò præter singularia sunt, aut genera, aut species sunt. neutrius autem, horum, quæ quæritur, scientia est. cur enim hoc impossibile sit, dictum est. Etenim omnino hæsitationem habet, vtrùm arbitrandum sit aliquam separatam substantiam præter sensibiles substantias, & has quæ hìc sunt, an non, sed illa esse entia, & circa illa Sapientiam versari. quærere nanque videmur aliam quandam, & hoc est nobis propositum. dico autem videre, si quid per se separabile sit, & in nullo sensibilium existens. Item, si præter sensibiles substantias est aliqua alia substantia, præter quales sensibiles ea ponenda esset. cur enim magis præter homines, quàm præter equos, aut alia animalia, aut omnino etiam inanimata ponenda sit? at his sensibilibus, & corruptibilibus substantijs alias sempiternas æquales ponere, profectò extra rationem cadere videtur. Quòd.n.id, quod nunc quæ-

ritur,

ritur, principium non eſt à corporibus ſeparabile, quod aliud magis, quàm materiam quis ponet? at hæc actu quidem non eſt, potentia vero eſt. Magis itaque, ac principalius ea videatur eſſe principium, ſpecies & forma. verum hæc quoque corruptibilis eſt. quare omnino non eſt perpetua ſubſtantia, & per ſe ſeparabilis. Sed hoc inconueniens eſt. videtur nanque eſſe, ac ab ipſis maxime gratia præditis quæritur, tanquam ſit tale principium, ac talis ſubſtantia. Quo nanque pacto ordo erit, non exiſtente aliquo perpetuo ſeparato, ac permanente? Item ſi eſt aliqua ſubſtantia, & principium naturale, quale nunc quærimus, & hoc omnibus vnum, & idem perpetuis, atque corruptibilibus, dubitationem habet, cur cum idem principium ſit, quædam, quæ ſub illo principio ſunt, æterna ſunt, quædam non. hoc enim inconueniens eſt. Et ſi aliud quidem corruptibilium principium, aliud æternorum eſt, ſi etiam corruptibilium æternum eſt, ſimiliter dubitabimus. Cur enim principio æterno exiſtente, æterna, quæ ſub æterno ſunt? corruptibili verò exiſtente, aliud quoddam huius principium ſit, & illius aliud, & hoc in infinitum procedet. Quòd ſi quis rurſus (quæ maxime videntur immobilia principia eſſe) ens & vnum ponat, primò quidem niſi quod quid & ſubſtantiam vtrunque eorum ſignificet, quomodo ſeparabilia, & per ſeipſa erunt? talia nanque prima, & æterna principia quærimus. Quòd ſi ſubſtãtiam, & quod quid vtrunq; eorum ſignificet, omnia entia ſubſtantiæ ſunt, cùm de omnibus ens prædicetur. de quibuſdam verò etiam vnum. cuncta verò entia ſubſtãtiã eſſe, falſum eſt. Itẽ illis, qui primũ prin

 cipium

cipium ipsum vnum aiunt, & hoc substantiam esse, ex vno verò, & materia primò numerum generant, & hunc substantiam esse dicunt, quomodo contingit verum esse quod dicitur? Dualitatem nanq;, & cęterorum compositorum numerorum vnũquenq;, quonãmodo vnum intelligere oportet? de hoc enim nec dicunt aliquid, nec vt dicant facile est. Si quis verò lineas, aut quę has sequũtur (dico autẽ primas superficies) principia esse ponat, hæc non sunt substãtiæ separabiles, verùm sectiones & diuisiones, illę quidem superficierum, hę verò corporum. puncta verò linearum sunt, & etiam ipsarum earundẽ termini. hæc autem omnia in alijs sunt, & nihil separabile est. Item, quonãmodo arbitrari oportet vnius & puncti substantiam esse? omnis nanque substantiæ generatio est, puncti verò minimè, punctum enim diuisio est. Præbet autem dubitationem hoc etiam, quòd omnis quidẽ scientia vniuersalium est, & eius, quod tale est: substantiam verò non esse vniuersalium, sed magis ipsum quod quid & separabile. quare, si scientia circa principia est, quonammodo arbitrari oportet principium substantiam esse? Item, vtrum est aliquid præter ipsum totum, an non. dico autem materiam, & quod cum ea est. Nam si non est, quæ in materia sunt, omnia corruptibilia sunt. quod si est aliquid, species & forma profectò fuerit. hoc itaque in quibus est, in quibùsue non est, difficile determinare est. in quibusdam enim manifestum est non esse formam separabilem, vt puta domo. Item principia, vtrum specie, an numero eadem sint. si enim numero vnum, omnia erunt eadem.

Argu-

Argumentum cap. 3.

Demonstrat Arist. omnia entia reduci ad vnum, siue ens, circa quod versari oportere hanc facultatē ostendit. proponit hanc considerationem, vbi ait [cum autem philosophi scientia] postea declarat, quòd omnia reducuntur ad aliquod vnum sic [videtur autem prædicto modo dici] & quòd reductio omnium contrarietatum sit ad vnam ibi [cum autem omnis entis ad vnum] postea asserit, omnia contraria pertinere ad considerationem huius scientiæ ibi [cum autem vnius, & eiusdem] denique, quòd de omnibus entibus reductis ad vnum sit consideratio huius scientiæ primò exemplo geometræ, vbi ait [quemadmodum Mathematicus] secundò ratione ibi [quæ enim ei prout ens est] ex omnibus istis dictis infert conclusionem principaliter intentam ibi [cum verò & omne ens]

CVM autem Philosophì sciėntia sit entis, prout ens, vniuersaliter, & non secundùm partem, ens verò multipliciter, & non secundùm vnum modum dicatur; si ęquiuocè, & non secundum aliquid commune dicitur, non est sub vna scientia: talium enim non est vnum genus. quòd si secundùm aliquod commune, erit vtique sub vna scientia. Videtur autem prędicto modo dici, quemadmodum medicatiuum, & salubre. etenim vtrunque horum multipliciter dicitur. dicitur nanque hoc modò vnumquodque eorum, eò quòd hoc quidem ad medicandi scientiam quodammodo referatur, hoc verò ad sanitatem, hoc verò aliter, vnumquodque verò ad idem.

medicatiuus nanque sermo, & cultellus dicitur eò quòd ille quidem à medicandi scientia, hic verò ei vtilis. similiter & salubre. hoc enim, quia sanitatis significatiuum: hoc verò, quoniam factiuum. idem autem modus, & de cęteris est. Eodem autem modo & omne ens dicitur. eò nanq; quòd entis, prout ens est, passio, aut habitus, aut dispositio, aut motus, aut aliquid huiuscemodi sit, dicitur ens vnumquodque eorum. Cum autem omnis entis ad vnum quid, & cõmune reductio fiat, contrarietatũ quoque singulæ ad primas differentias, & contrarietates entis reducẽtur, siue multitudo & vnũ, siue similitudo & dissimilitudo primæ sunt entis differentiæ, siue aliquæ: aliæ sint, aũt hæ speculatione perceptæ. Nihil autẽ interest ad ens, vel ad vnũ entis reductionem fieri. etenim si non idem, sed aliud sit, attamen conuertitur. & ipsum enim vnum quodãmodo ens, & ipsum ens vnũ est. Cùm autẽ vnius & eiusdẽ scientiæ sit cuncta contraria speculari, vnũquodq; autem horum ꝭm priuationem dicatur, quorũ aliquid intermedium est, quemadmodũ iusti & iniusti: dubitauerit quispiã quonã modo ꝭm priuationem dicantur. Circa oĩa talia sanè priuatio ponenda non totius rationis, sed vltimæ speciei: vtputa si iustus est ꝭm habitum quendã legibus obtemperans, iniustus non erit omnino tota ratione priuatus. circa verò obediẽtiam legum deficiens aliquo pacto, & ob hoc ei priuatio inerit: eòdem autem modo & de alijs.

Quemadmodum autem Mathematicus circa abstracta speculatur: tollendo nanque omnia sensibilia, ita speculatur, vtputa grauitatem & leuitatem, duritiẽ & contrariũ, itẽ autẽ caliditatem & frigiditatẽ, & cęteras sensibiles contrarietates:

solum

ſolum verò dimittit quantū & continuum, horum quidem ad vnū, horum vero ad duo, horū aūt ad tria, & paſſiones eorum prout quanta, & continua ſunt, non prout aliquid aliud ſpeculatur, & horum quidem ſitus adinuicem conſiderat, & ea quæ eis inſunt: horum verò cōmenſurationes & incōmenſurationes, horū autem rationes: attamen vnā omniū, & eandem ſcientiā ponimus Geometriā: eodē modo etiā circa ens ſe habet. Quæ.n. ei prout ens eſt accidunt, & eius prout ens contrarietates, non eſt alterius ſcientiæ, quàm Philoſophiæ ſpeculari. Naturali nanque ſpeculatione de eis, nō prout entia, ſed prout motu participant, attribuere queat quiſpiā. Dialectica verò, & Sophiſtica de his, quæ accidunt quidē entibus ſunt, verùm non prout entia ſunt, nec circa ipſum ens, prout ens eſt. vnde reſtat Philoſophum eſſe circa prædicta ſpeculatiuum, prout entia ſunt. Cum verò & omne ens ſecundum vnum quid & cōmune dicatur, multipliciter dictum, contraria quoque eodem modo (ad primas nanque contrarietates, & differentias entis reducuntur) huiuſcemodi verò poſſibile ſit ſub vna ſcientia eſſe, ſoluetur profectò dubitatio à principio dicta. dico autē in qua dubitatur, quonam modo multorum & genere differentium vna quædam ſcientia erit.

Argumentum. cap. 4.

Scientiam Metaphyſ. verſari circa prima, & vniuerſaliſſima demonſtrationis principia declarat: & quòd primum principium, impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & non eſſe: vel affirmationem, vel negationem ſimul verificari ad hanc ſpectare ſcientiam

tiam ostendit. prima propositio probatur dup. primo ibi [cum autem etiam mathematicus] secundò sic [eodem autem modo circa etiam naturalem] secundam conclusionem proponit ibi [est autem aliquod in entibus] & quòd non sit de ipso primo principio demonstratio, nisi quo ad hominem probat sic [& non esse &c.] excludit opinionem negantium illud principium, vbi ait [ad illum verò] & hanc improbat tribus rationibus, quarum prima est [qui autem ad sermonem] secunda [item si nomen aliquid] tertia [itē si nihil magis affirmatio] postea excludit talem errorem descendendo ad speciales opiniones, & primò ad Heraclitum ibi [facile autem & ipsum Heraclitum] secundò, ad Pythagoram sic [simile autē dictis est.]

CVm autem etiam Mathematicus proprie specialiter communibus vtatur, horū quoque principia speculari primæ Philosophiæ profecto erit. quod enim ab æqualibus demptis æqualibus, æqualia sunt quæ restant, commune quidem in omnibus quantis est. Mathematica verò accipiens, circa quandam suæ materiæ partem speculatur, vt circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut aliquid cęterorum quantorū: non tamen prout entia, sed prout vnumquodque horum ad vnum, vel duo, vel tria continuum est. Philosophia verò de particularibus quidem, prout vnicuique horum aliquid accidit non considerat: circa verò ens, prout ens, vnumquodque horum speculatur. Eodem autem modo circa etiam Naturalem scientiam se habet, quo Mathematica Naturalis nanque accidentia & principia entium prout mouentur, & non prout entia sunt, speculatur primam verò scientiam horum diximus esse, prout ipsa subiecta entia sunt, & modo

modo prout aliquid aliud. Propter quod & illā, & Mathematicam ſcientiam Sapientiæ partes eſſe ponendum eſt. Eſt autem aliquod in entibus principium, circa quod dicere falſum non erit, ſed neceſſe eſt ſemper contrarium facere. dico autem verùm dicere, vtputa quod non contingit idem ſecundum vnum, & idem tempus eſſe, & non eſſe: & cętera eodem atque hæc, oppoſita. & de his talibus ſimpliciter quidem demonſtratio non eſt, ad aliquem autem eſt. non eſt enim ex certiore principio ſyllogiſmum ipſius eiuſdem facere, quod eſſe oportere, ſi ſimpliciter demonſtrare eſſet. Ad illum verò, qui dicit locutiones oppoſitas, accipiendum eſt ab eo, qui monſtrat hoc falſum eſſe aliquid tale, quod erit quidem ei, quod non contingit ſecundùm vnum & idem tempus idem eſſe, & non eſſe, nō autem appareat idem eſſe. ſic enim ſolummodo demonſtretur ad eum, qui dicat oppoſitas locutiones de eodem verificari Qui autem ſermonem inuicem communicaturi ſunt, oportet vt aliquatenus inuicem intelligant. hoc enim non facto, quomodo erit eis inuicem ſermonis communicatio? Oportet igitur nominum vnumquodque notum eſſe, & aliquid ſignificare, nec multa, ſed vnum. quòd ſi plura ſignificet, manifeſtare ad quod eorum nomen fert. Qui igitur dicit eſſe hoc & non eſſe hoc, quod omnino eſſe dicit, non dicit. quare id, quod nomen ſignificat, idipſum non ſignificare dicit: hoc autem impoſſibile eſt. vnde ſi quidem ſignificat aliquid, hoc ſcilicet eſſe hoc, impoſſibile eſt contradictionem de eodem verificari. Item, ſi nomen aliquid ſignificat. & hoc verificatur, oportet hoc neceſſario eſſe: quod verò neceſſario eſt, nō contin

git

git tunc non esse. oppositas ergo non est possibile locutiones de eodem verificari. Item, si nihil magis affirmatio, quàm negatio verificatur, qui dicit hominem, vel non hominem, nihil magis verum dicet. attamen videri potest, quòd si hominem non equum esse dicat, aut magis, aut non minus verum dicere, quàm si non hominem vnde etiam, si eundem dicit equum esse, verum dicet. oppositas enim similiter erit veras esse. accidit igitur eundem, & hominem, & equum esse, aut cęterorum animalium aliquod. Horum sanè nulla est simpliciter demonstratio, verum ad eum, qui hæc ponit, demonstratio est. Facilè autem & ipsum Heraclitum quispiam hoc modo interrogans concedere cogeret, nunquam possibile esse oppositas locutiones de eodem verificari. nunc verò, cùm seipsum quidnam diceret, non intelligeret, hanc opinionem habuit. Omnino autem, si hoc, quod ab eo dicitur, verum est, nec hoc ipsum verum erit, scilicet inquam, quòd contingit idem secundùm vnum, & idem tempus esse. Quemadmodum enim & ipsis diuisis nihil magis affirmatio, quā negatio verificatur: eodem modo simul vtroque, ac complexo, ac si vna quædam affirmatio esset, nihil magis negatio, quàm totum tanquā in affirmatione positum verificabitur. Item, si nihil est verè asserere, id etiam ipsum falsum erit dicere, assertionem nullam veram esse. quòd si aliquid sit, soluetur profectò, quod ab illis dicitur, qui ad huiuscemodi instant, & qui totaliter ipsum disputare perimunt. Simile autem dictis est, & quod à Prothagora dictum est. & ille nanque omnium rerum mensuram hominem aiebat esse: nihil aliud dicens, nisi quod id,

id, quod vnicuique apparet, hoc etiam indubitato esse. hoc autem posito, idem accidit esse, & nō esse, & malum & bonum esse, & cętera, quæ secundùm oppositas locutiones dicuntur: propterea quòd plerunque his quidem hoc apparet, istis verò contrarium esse bonum: mensuram autem esse, quod vnicuique appareat.

Argumentum cap. 5.

Duo destruit principia, quibus aliqui apparenter suadebant contradictoria simul verificari. assignat ergo duplex principium talis opinionis, vbi inquit [uidetur etenim quibusdam quidem] deinde declarat quo pacto ex præmissis sequatur talis opinio dup. primò ex opinione naturalium physicorum ibi [nihil enim ex non ente fieri] secundò ex eo quod creditur quodcunque videtur esse uerum ibi [& similiter utrisque opinionibus] hinc excludit causam propter quā ponebant omne quod uidetur esse uerum. contra quam arguit quinq; rationibus. prima est [simpliciter autem inconueniens] secūda [præterea si motus est aliquid] tertia [at si secundum quantum] quarta [item cur cum hunc] quinta est [item si semper quidem] postea declarat à quibus opinio hæc remoueatur sic [ad eos igitur, qui ex ratione] postremò inducit tria corollaria, quorum primum est, quòd opposita propositiones non uerificantur de eodem secundum unum, & idem tempus, ubi ait [quia manifestum est] secundum est [neque igitur secundum Heraclitum] ultimum est [similiter autem nec omnes locutiones falsas.]

SOluetur autem hæc dubitatio viso vnde huius opinionis principium venit. Videtur etenim

etenim quibusdam quidem ex Naturalium opinione sumpsisse principium, quibusdam verò ex eo quòd non omnes eadem de eisdem cognoscant, sed quibusdam hoc apparere delectabile, quibusdam contrarium, nihil enim ex nō ente fieri, omne verò ex ente ferè omnium Naturalium est decretum. Cùm igitur non album ex perfectè albo fiat, & minimè ex non albo, nunc verò factum non album, si fieret ex non ente albo, quod fit non album, fieret profectò ex non ente secundùm illos, si non erat idem album & non album. Non est autem difficile hāc dubitationem soluere. dictum est enim in Naturalibus, quomodo ex non ente, & quomodo ex ente fiant quę fiunt. At similiter vtrisque opinionibus, ac imaginationibus eorum, qui sibi exaduerso addubitant, attendere stolidum est. manifestum est enim, quòd alteros eorum necesse est falsum dicere. Hoc etiam ex illis patet, quę secundùm sensum fiunt. nunquam enim idem quibusdam dulce, quibusdam contrarium apparet, non corruptis, & lęsis alteris organo sensus, & iudicatiuo prędictorum saporum, hoc autem ita se habente, alteros quidem purādum mensuram esse, alteros verò minimè. Similiter autem & de bono, & malo, & turpi, & alijs huiuscemodi dico. nam non ponere esse, nisi ea quæ apparent, nihil differt ab his, qui digitū visui supponentes, ex vno duo apparere faciunt, ac duo esse putant, propterea quod tot apparēt, & rursus vnum. illis nanque, qui visum nō mouent, vnum apparet, quod vnum est. Simpliciter autem inconueniens est ex eo, quòd pręsentia videntur mutabilia. & nunquam in eisdem permanentia, ex hoc de veritate iudicare. oportet

etenim ex eis, quę semper similiter se habent, nullamque mutationem faciunt, veritatem venari. talia verò sunt, quę in mundo. hęc enim non quandoque quidem talia, rursus autem alia apparent, verum semper eadem, nullius mutationis participantia. Pręterea, si motus, & aliquid motum est, omne verò ex aliquo in aliquod mouetur: oportet igitur quod mouetur esse adhuc in eo, ex quo mouetur, & non esse in eo, & ad hoc moueri, ac fieri in eo, aut contradictionem non verificari secundum eos. At si secundùm quantum præsentia fluunt & mouentur, & hoc aliquis ponat, quamuis uerum non sit, cur secundum quale non manent? Videntur autem haud minimè ea, quę secundum contradictiones sunt, de eodem prædicari, ex eo, quòd putant quantum in corporibus nō manere, propterea quòd idem & quatuor cubitorum est & non est, substantia uerò secundùm quale. hoc enim determinatæ naturæ, quantum verò indeterminatę est. Item cur, cùm hunc cibum præcipiat medicus, sumunt? quid nanque magis hoc, panis quàm non panis sit? quare nihil differt comedere, uel non comedere nunc uerò tanquam uerum dicente circa idipsum, & hoc cibo existēte, qui præceptus fuit, sumunt illum. at non oportebat, cùm nulla natura in sensibilibus firmiter maneat, sed omnes semper fluant, ac moueā tur. Item, si semper quidem alteremur, & nunquam ijdem permaneamus, quid mirum, si nūquam nobis eadem apparent, quemadmodum etiam ęgrotis? etenim his, eò quòd non similiter dispositus habitus eorū sit, vt cùm sani erāt, non ea apparent similia, quę secundùm sensus, cùm ipsa quidem sensibilia nullam mutationē

propter hoc participent, diuersas tamen ęgrotis, & non easdem sensationes faciunt. Eodem igitur modo fortasse necesse est, se habere, si dicta mutatio sit. Quòd si non mutamur, sed ijdem per maneamus, sit aliquid profectò permanens. Ad eos igitur, qui ex ratione prædictas dubitationes habent, non est facile dissoluere, si nihil ponat, nec huius rationem quærant. hoc enim modo omnis ratio, omnisque demonstratio fit. si enim nihil ponunt, ipsum disputare, & omnino orationem perimunt, quare ad eos quidem non est sermo. Ad illos vero qui hæsitant, facile est ex iam traditis dubitationibus obuiare, & ea dissoluere. quæ faciunt in eis dubitationem: vt ex prædictis patet. Quare manifestum est ex his, quod non est possibile locutiones oppositas de eodem, vno & eodem tempore verificari: nec ipsa contraria, cùm omnis contrarietas secundum priuationem dicatur. hoc autem patebit, resoluentibus ad principium rationes contrariorum. Similiter nec mediorum quicquam possibile est de vno & eodem prædicari. si enim album sit aliquod subiectum, dicentes illud, nec nigrum, nec album, falsum dicimus; accidet enim illud album esse, & non esse. alterum enim complexorum de eo verificabitur. hoc autem est albi contradictio. Neque igitur secundum Heraclitum dicentibus, vera dicere possibile est, neque secũdùm Anaxagoram. aliter accidet contraria de eodem prædicari, cùm enim in omni re dicat omnis rei partem esse, non magis dicit esse dulce, quàm amarum, aut quamcunque cęterarum contrarietatum, si omnia quidem non solùm in omni potentia, verum etiam actu, & seiunctim insunt. Similiter autem nec omnes locutiones

tiones falsas, nec veras possibile est esse: tum propter alias multas difficultates, quæ ob hanc positionem euenirent; tum etiam, quoniam si cũctæ falsæ sint, nec cùm hoc ipsum aliquid dicet, verum dicet. si autem veræ, cum omnes falsas dicet, non falsum dicet.

Argumentum cap. 6.

Ex proprietatibus aliarum scientiarum particularium ostendit hanc scientiam ab omnibus tam practicis, quàm speculatiuis distingui, & illis longè nobiliorem esse. caput hoc secatur in tres partes. in prima demonstrat, quid sit proprium particularium scientiarum dup. primò sic [omnis autem scientiarum] secundò [dictarum verò scientiarum] in secunda scribit differentiam particularium scientiarum inter se. & primò scientiæ naturalis ad scientias operatiuas, ubi ait [cum autem sit aliqua de natura scientia] deinde mathematicæ ad naturalem sic [cum verò unicuique scientiarum] in tertia parte comparat scientiam Metaphys. ad alias tripliciter. primò quantùm ad modum separationis, ubi inquit [cum autem quædam sit entis scientia] secundò quò ad nobilitatem ibi [primum igitur] ultimò quatenus ad uniuersalitatem sic [dubitauerit autem quispiam.]

OMnis autem scientia circa vnumquodque eorum, quæ sub ea scibilia sunt, principia quædam & causas quærit, vt Medicatiua, & exercitatiua, ac singulæ Effectiuarum, vel Mathematicarum, harum etenim vnaquæque circa quoddã circunscriptum genus, tanquam existẽs, & ens, nõ tñ ꝓut ens est, tractat: sed hęc alia

quædam scientia præter illas scientias est. dicta rum verò scientiarum vnaquæq; accipiens aliquo modo ipsum quid est in vnoquoque genere, cętera vel debilius, vel exactius conatur ostē dere. Accipiunt autem ipsum quid est quædam per sensum, quædam supponentes. Vnde ex hac inductione patet substantiæ, & ipsius quid est demonstrationem non esse. Cùm autem sit aliqua de natura scientia, patet, ꝙ & ab actiua, & ab effectiua diuersa erit. Effectiuæ nanq; in faciente, nō in eo quod fit, motus principium est. & hoc aut ars quædam, aut alia vis est. Similiter & actiuæ, non in eo quod agitur, sed magis in agentib. motus est. Naturalis verò sciētia circa ea quæ in seipsis habent motus principiū est. Quod itaq; neque actiuam, neq; effectiuā, sed speculatiuam esse Naturalem scientiā necesse sit ex his patet: in vnū nanque horū genus eā cadere necesse est. Cùm verò vnicuique scientiarū necesse sit aliquo modo ipsum quid est scire, & hoc vt principio vti oportet nōn latere quonāmodo definiendum Naturali sit, quòve modo substantiæ ratio sumenda sit, vtrum vt simum, an magis vt concauum. horum enim, simi quidem ratio vnà cum materia rei dicitur, cōcaui verò absq; materia. simitas nanque naso fit. & ideo ratio quoque eius cum eo dicitur. simum enim est nasus concauus. manifestum est igitur etiam carnis, & oculi, cæterarūq; partium rationem cum materia reddendam esse. Cum autē quædam sit entis scientia, prout ens & separabile est, considerandum est, vtrum eam eandem cum Naturali ponendum sit, an magis aliam. Naturalis sanè circa ea est, quæ motus principium in seipsis habent. Mathematica verò speculatiua quidem

est, & hæc quædam circa manentia, non tamen separabilia. Circa separabile igitur ens, & immobile alia præter has ambas scientia est, si aliqua quidem talis substantia est. dico autem separabilis, & immobilis, quod tentabimus osten dere. &, si qua talis in entibus natura sit, illic ꝑfectò diuinitas erit, & hoc erit primum, & principale principium. Patet igitur tria genera speculatiuarum esse scientiarum, Naturalem, Mathematicam, Theologiam. Optimum igitur speculatiuarum quidem scientiarum genus, harū sanè ipsarum ea, quæ vltimò dicta est. circa nan que honorabilissimum entium est vnaquæque verò melior, aut deterior dicitur secundum proprium scibile. Dubitauerit autem quispiam, vtrum entis, prout ens est, scientiam vniuersalē ponere oportet, an non. Mathematicarum etenim vnaquęque circa vnum quoddam determinatum genus est. vniuersalis verò cōmunis de omnibus est. Si itaque naturales substantię primæ sint entium, ipsa quoque naturalis scientia prima scientiarum erit. quod si alia natura, atq; substantia separabilis, & immobilis est, necesse ęst, vt scientia quoque eius alia sit, & Naturali prior, & vniuersalis prior.

Argumentum cap. 7.

Probat Arist. tribus rationibus, entia per accidēs, quæ entia secundum veritatem dicuntur, separari nō modo à Metaphy. sed omnibus aliis scientiis, & quæ talia sint, exponit. proponit, quod intendit ibi [cum autem simpliciter] & ostendit dup: quòd nulla scientia considerat de ente per accidens, primò sic [quòd igitur nulla scientiarum] & hanc rationem probat ita

[neque quatenus musicum] secundò vbi inquit [quòd autem nec sit possibile] deinde declarat, quòd ens per accidens & ens, quod significat veritatem propositionis, prætermittendum sit ibi [quoddam autem vt nerum] postea colligit ea, quæ dicta sunt de causa per accidens. scilicet de fortuna in secundo Physicorum, ubi inquit [ipsum verò alicuius gratia

CVm autem simpliciter ens pluribus esse modis dicatur, quorum vnus est, qui secundùm accidens dicitur esse, primò de ente hoc pacto considerandum est. Quod igitur nulla scientiarum, quæ traditæ sunt, circa accidens versetur, patet. Nec enim ars ædificatoria, quid nam illis, qui vsuri sunt domo accidit, considerat: vtputa, si anxiè vel è contrario habitabunt, neque textura, neque futura. quod verò proprium sibijpsi est, solùm vnaquæque istarum scientiarum considerat. hoc autem finis proprius est. neque quatenus musicum & grammaticum. nec quod is, qui musicus est, factus grãmaticus simul ambo erit, cùm prius non esset. quod autē cùm non semper esset, est, hoc fiebat. Hoc autem nulla earum, quæ certę sciētię sunt, quęrit, præter Sophisticam: hæc enim sola circa accidens versatur. Quare non malè Plato ait, cū dixit Sophisticā circa non ens immorari. Quòd autem nec sit possibile accidentis scientiā esse, manifestum erit, si videre conabimur quidnam accidens sit omne itaq; dicimus quoddā quidē semper, & ex necessitate esse (ex necessitate autem non ea dico, quæ secundùm violentiam dicitur, sed qua in demonstrationibus vtimur) quoddam verò vtplurimum, quoddam autem, nec vtplurimum, nec semper & ex necessitate,

sed

ſed vt contingit. vtputa ſub cane fiat frigus: ſed hoc nec vt ſemper ex neceſſitate, nec vtplurimum fit, quandoque tamen acidet: accidens ergo eſt, quod ſit quidem, non ſemper tamen, nec ex neceſſitate, nec vtplurimum. Quid itaque accidens ſit, dictum eſt. Cur verò non ſit huiuſcemodi ſcientia, patet. omnis nanque ſcientia eius eſt, quòd ſemper, aut plurimum eſt. accidens verò in neutro horum eſt. Quòd autem entis ſecundùm accidens non ſint cauſæ, & principia talia, qualia per ſe entis, manifeſtum eſt. eſſent enim omnia ex neceſſitate. nam ſi hoc exiſtente, hoc erit, & hoc, hoc (atque id non vt contingit, ſed ex neceſſitate illud) quoque ex neceſſitate erit, cuius hoc cauſa erat, vſque ad vltimum dictum cauſatum. hoc verò ſecundùm accidens erat. quare ex neceſſitate omnia erunt, & de entibus auferetur, tum quod ad vtrumlibet ſe habet, tum ipſum contingere, & fieri, & non fieri. At & ſi cauſa non vt ens, ſed vt ea, quæ fit, ſopponatur, eadem accident. omne nanque ex neceſſitate fiet: etenim craſtina eclipſis fiet, ſi hoc fiat. hoc verò, ſi aliud quiddam. & hoc, ſi aliud. & hoc itaque modo ſi ab eo tempore finito, quòd à nunc eſt vſque cras, dematur tempus, deueniet aliquando ad exiſtens. quare cùm hoc ſit, cuncta, quæ ſequuntur, ex neceſſitate profectò fient. vnde ex neceſſitate omnia fient. Quoddam autem vt verum, & non ſecundùm accidens, eſt ens, quod eſt in mentis complexione, & paſſio in ea. quare circa illud, quod ita eſt ens, non quæruntur principia, verum circa id, quod extra & ſeparabile ens eſt. Quoddam verò non neceſſarium, ſed infinitum. dico autem quod ſecun-

dum accidens est. huius verò inordinatę & infinitæ causæ sunt. Ipsum verò alicuius gratia in eis est, quæ à natura, aut à mente fiunt. Fortuna verò est, cùm aliquid horum secundùm accidēs fiat. quemadmodum enim & ens quoddam per se, quoddam secundùm accidens est, ita & causa. fortuna verò secundùm accidens causa est in eis, quæ secundùm electionem alicuius gratia fiunt. quare circa idem fortuna, & mens. electio nanque absente mente non est. Causæ verò, quibus ea fiant, quæ à fortuna sunt, indeterminatæ sunt, quare humanæ cogitationi incertæ sunt, & causa per accidens est. simpliciter verò nullius. Bona verò fortuna & mala dicitur, cum bonum aliquod, aut malum euenerit. Fors fortuna verò & infortunium circa magnitudines horũ. Cùm autem nihil secundùm accidens prius his sit, quæ secundùm se, sunt, nec igitur causæ. Si itaque fortuna, aut casus Cœli causa est, prior, mens, & natura causa erit.

Argumentum cap. 8.

Arist. ex suppositis definitionem motus in Physicis aßignatam repetens clarius exponit, & falsas opiniones antiquorum narrat, & quod sit motus subiectum, determinat. supponit ergo, vbi ait [est autem hoc quidem actu solum] deinde definit motum sic [cum autem vnumquodque genus] deinde exponit eam dupliciter, primò ex parte subiecti motus, vbi declarat quid sit, hoc est in potentia, & in quantum huiusmodi dicens [quod autem vera dicimus] secundò ex parte generis, vbi ait [quod igitur ipse est]. postea probat talem definitionem esse rectè datam dicens [quod verò hæc sint rectè dicta] falsas opiniones antiquo-

rum narrat ibi [& patet ex his etiam, quæ alij protulerunt.] & ostendit causam, cur motus inter indeterminata ponatur, vbi inquit [quòd verò motus indefinitus esse uidedtur] in quo autem sit motus ; ut in subiecto, explicat sic [simul & illud perspicuum est] & quomodo se habeat motus ad mouens ; ita [neque actus est motiui.]

Est autem hoc quidem actu solùm, illud verò potentia: hoc autẽ potentia, & actu hoc quidem ens: illud verò quantum: hoc autem cæterorum aliquid. Non est autem motus præter res: mutatur enim semper secundùm entis prædicationes. cõmune autẽ nihil in his in vlla prædicatione. vnumquodque verò dupliciter omnibus inest, velut hoc: nam hoc vt forma, hoc verò vt priuatio. ac secũdùm qualitatem hoc album, illud nigrum, secundum quantitatẽ hoc perfectum, illud imperfectum. eodẽ modo & sm̃ lationem: nam hoc sursum, illud deorsum, aut leue aut graue: quare motus & mutationis tot sunt species, quod entis. Cùm aũt vnũquodq; genus in actũ & potentiã diuidatur, actũ eius, quod potentia est, prout tale est, dico esse motũ. Quòd autem vera dicimus, hinc constat. cum n. ędificabile prout tale, ipsum dicimus esse actu quatenus ædificatur, & hoc est ædificatio. similiter eruditio, curatio, volutatio, ambulatio, saltatio, senescentia, ac increscentia. Accidit autem moueri cum actus ipse fuerit, neq; prius, neq; posterius, actus aũt eius, quod est potentia, cum actu ens agat, nõ prout ipsum, sed prout mobile, motus est. dico aũt prout sic: nam æs potẽtia est statua, non tamen actus æris, prout æs, motus est, non enim idem est æri esse, & alicui potentiæ. Quòd

si idem esset simpliciter, ac secundũ rationes, esset profectò æris actus motus quidam. at nõ est idem, quod & in contrarijs patet: siquidẽ posse sanari, posseq; ægrotare, non est idem: alioqui & sanari & ægrotare idem foret. subiectum verò, quod sanabile, aut ægrotabile est, siue humor due sanguis, vnum idemq; est. Cùm non sit igitur idem, sicut nec color, ac visibile idem est, cõstat motum, esse actum rei possibilis, prout possibilis est. Quòd igitur ipse est, & quod tunc contingit moueri, cùm actus ipse sit, & quod nec antè nec post, manifestum est. nam contingit vnũquodq; aliquãdo quidem operari aliquando minimè. velut ædificabile, prout ædificabile: & ædificabilis, prout ædificabilis actus, ædificatio est. aut. n. hoc, ædificatio in ædificabili actus, aut domus. at vbi domus fit, non vltrà ædificabile erit. ædificatio verò eius est, quod ædificabile est. necesse itaq; ædificationẽ actũ esse. ædificatio verò motus quidã est. eademq; in cęteris motibus ratio est. Quòd verò hæc sint rectè dicta, ex his quoq; cõstat, quæ alijs de ipso referunt. tum ex eo ꝙ nõ facile est ipsum aliter definire. nec. n. licebit cuiquã in alio genere eũ collocare. Et patet ex his ẽt, quæ alij protulerunt. quidã. n. alteritatẽ, inæqualitatẽ, & ipsum nõ ens, quorũ nullũ necesse est moueri: at neq; mutatio hęc, neq; ex his potius quã ex oppositis est. Causa verò, ꝑꝑ quã in his motũ statuerũt, ea est, ꝙ indefinitũ quiddã videtur esse motus: alterius verũ coordinationis principia, vtpote priuatiua, indefinita sunt. nã nec quod quid, nec tale, nec aliorum prædicamentorũ vllum ipsorum est. Quòd verò motus indefinitus esse videatur, ea est causa, ꝙ neq; inter ea, quæ sunt potẽtia entia, nec quæ se-

cundum

cundum actum, ponere ipsum est. nec enim qđ. potest quantum esse, moueri necessarium est, nec actu quantum. At motus actus quidam esse videtur, quanquam imperfectus. causa verò est, ꝙ imperfectum est possibile, cuius actus est. quā obrem difficilè ipsum cōprehendere, quiduā sit. nam aut in priuationem necessariò reponetur, aut in potentiam, aut in actum simplicē. horū aūt nullum videtur cōtingere posse. superest igitur quod dictum est, esse & actum, & non actū qui dictus est, qui etsi difficilis cognitu sit, tamē contigit esse. Simul & illud perspicuum est, motū esse in moto, actus n. eius est à motiuo. Neq; alius est motui actus: oportet. n. vtriusq; actum esse. nam motiuū est, eò ꝙ possit: mouens vero, eò quòd operetur. verū actiuum est ipsius mobilis: quare eodē modo vnus vtriusq; actus. quē admodum eadem distantia ad duo vnius, & vnū duorū, ascensus quoq;, ac descensus, at esse non est vnum, ita etiam in mouente, & in moto.

Argumentum cap. 9.

Definit Infinitum in modos, postea varijs argumentis probat non posse esse actu infinitum, neq; separatum, neq; in sensibilibus, sed si illud sit, in potentia intelligitur esse. diuiditur caput in tres partes, in prima declarat quot modis dicatur infinitum siue actu, siue potentia: actu, vbi ait [infinitum verò est] in potentia ibi [item secundùm appositionem] in secunda parte ostendit infinitum non esse actu, neque separatū, ut dicebāt Platonici, neq; in sensibilib. primò probat triplici medio, quorū primū [separatum sanè ipsum quicquàm] secundum [præterea quonammodo cōtinget] tertiū est [si secūdū accidēs] ꝙ aūt nō sit in sensi-

ſenſibilibus probat dup. primò per rationes duas probabiles, quarum prima eſt [nam ſi eſt corporis ratio] ſecunda [cęterum nec numerus ita] ſecundò per rationes naturales ſumptas ex parte actiui, & paſſiui, ubi inquit [neque enim compoſitum, neque ſimplex] poſtea ex parte loci, & locati, quę ſunt quatuor. quarum prima eſt prius ſuppoſitis multis ibi [quia ſi uniforme ſit] ſecunda eſt [& omnino impoſſibile infinitum] tertia [omne item corpus ſenſibile] quarta [& ſi impoſſibile eſt locum infinitum] poſtremò demonſtrat, quomodo infinitum in prima in diuerſis inueniatur ibi [infinitum uerò non idem.]

INfinitum verò eſt, aut quod impoſſibile eſt pertranſire, eò quod non ſit aptum permeari, quemadmodum vox inuiſibilis: aut quod trãſitum habet inconſummabilem: aut quod vix: aut quod natura aptum eſt habere, nequaquam tamen tranſitum, aut finem habet. Item ſecundum appoſitionem, aut ablationem, aut ambo. Separabile ſanè ipſum quicquam eſſe impoſſibile eſt. nam ſi nec magnitudo, nec multitudo eſt, ſed infinitum ſubſtantia eius eſt, & non accidẽs, indiuiſibile erit. ſiquidem diuiſibile, aut magnitudo, aut multitudo eſt: quod ſi eſt indiuiſibile, nõ eſt infinitum, niſi quemadmodum vox inuiſibilis eſt. verũ nec ſic ajũt, nec nos ſic quærimus, ſed tanquã impermeabile. Præterea, quonã modo cõtinget eſſe per ſeipſum infinitum, ſi nec numerus, nec magnitudo ſit, quorũ infinitum paſſio eſt? Præterea, ſi ſm accidens, non eſſet ſane rerum elemẽtum prout infinitum eſt: ſicuti nec inuiſibilis locutionis, tametſi vox inuiſibilis eſt. Quòd autem infinitũ non poteſt eſſe actu, patet. erit nanque quæque pars eius infinita, quæ accipitur.

pitur. nam infinito esse, atque infinitum, idem: si quidem infinitum substantia, & non de subiecto sit. aut igitur inuisibile, aut per infinita diuisibile, si partibile est. verum multa infinita idem esse impossibile est quemadmodum enim aeris aer pars, ita & infinitum infiniti, si substantia, & principium sit. impartibile igitur, & indiuisibile est. verùm hoc impossibile, actu esse ens infinitum: necessarium enim quãtum esse. secundum accidens igitur existit, at hoc modo dictum est non posse principium esse, verùm id potius, cui accidit numerum, vel par esse. sed hæc fortasse inquisitio vniuersalis est. Quod verò in sensibilibus non est, hinc constat. nam si est corporis ratio hoc, esse superficie definitum, non sanè fuerit infinitum corpus, nec intelligibile, nec sensibile. Cęterùm nec numerus ita est, tanquam separatus, atque infinitus, quippe cùm numerus, aut quod habeat numerũ, numerabile sit. Quod si naturaliter potius cõtemplemur, ex his patet. neq; enim compositum, neq; simplex poterit esse. Compositum nanq; non erit corpus, si finita quidem sunt multitudine elementa: oportet nanq; cõtraria æquari, nec esse vnum eorum infinitum. nam etsi quãtumuis inferior sit alterius corporis virtus, corrumpetur finitum ab infinito. nec possibile est vnumquodq; esse infinitum, si corpus quidẽ est, quod vndecunq; habet dimẽsionem: infinitum vero, quod infinitè distat: quare infinitũ corpus vndecunque infinitũ erit. Nec verò vnum & simplex contingit infinitũ esse corpus. nec, vt quidam aiunt, præter elementa, vnde hæc generant. tale nanq; corpus præter elemẽta non est. nam cuncta, ex quibus sunt, in ea etiam resoluuntur hoc verò non videtur præter simpli

cia corpora, neq; ignis, neq; aliud vllum elementorum. etenim absq; eo quod aliquod horum infinitum sit, impossibile est vniuersum, & si finitũ sit, aut esse, aut fieri aliquod eorũ vnum, vt Heraclitus dicit, omnia quandoq; ignem fieri. Eadem ratio & de vno est, quod faciunt præter elementa Naturales omne enim ex cõtrario in contrarium, veluti ex calido in frigidum transit. Itẽ corpus sensibile alicubi est, idemq; partis ac totius locus, velut terræ. quare, si vniforme sit, aut immobile erit, aut semper pelletur. hoc verò impossibile est. quid. n. deorsum potius quam sursum, aut vsquã? velut si gleba sit, quò mouebitur, aut vbi manebit? locus. n. eiusdem generis corporis illius infinitus est continebit igitur totũ locum. At quõ? Quæ igitur mansio, motusq; eius? An vbiq; manebit? nõ mouebitur ergo? An vbiq; mouebitur? non ergo stabit. Quòd si vniuersum dissimile sit, loca quoq; dissimilia erunt. Ac primum quidẽ non vnum vniuersi corpus, nisi tactu. Deinde aut finita erunt hæc, aut infinita specie. finita quidẽ impossibile. nam quædam infinita erunt, quædã minimè, si totũ infinitum sit, velut ignis, aut aqua. at hoc erit cõtrarijs corruptio. quod si infinita, ac simplicia, loca quoq; infinita, & elementa infinita erunt. quod si est impossibile, locaq; finita sint, totũ idem necessariò finitũ erit. Et omnino impossibile infinitum esse corpus, & locum corporibus, si omne quidẽ corpus sensibile, aut grauitatem habet, aut leuitatem. aut enim ad medium, aut sursum mouebitur. verum impossibile infinitum, aut totum, aut mediũ, aut quodcunque passum esse. quo enim modo diuides. aut quo pacto, infiniti hoc quidẽ sursum fuerit, hoc verò deorsum, aut extremũ, aut mediũ?

Omne

Omne item corpus sensibile in loco: loci vero species sex; in corpore vero infinito hæ esse non possunt. & si impossibile est locum infinitum esse, corpus quoque impossibile est: quod enim in loco est, id alicubi est. hoc verò, aut sursum, aut deorsum, aut aliquid cęterorum significat, quorũ vnumquodq; terminus quidã est. Infinitũ verò nõ idẽ in magnitudine, motu, & tpe, tanquam vna quędã natura, sed ipsum posterius ƒm prius dicitur. velut motus secundum magnitudinem, super quam fit motus, aut alteratio, aut augmentatio: tempus verò propter motum.

Argumentum cap. 10.

Distinguit Motum ex parte tam mouentis, quàm mobilis per se, & per accidens: motum item per se in eum, qui est inter contraria, & inter terminos contradictionis, generationem, s. & corruptionem, quos à vera motus ratione excludit. Ex parte mobilis diuidit ibi [permutatur verò, quod permutatur] ex parte mouentis ibi [est item de mouente] deinde narrat, quot sint necessaria in qualibet mutatione, quæ sunt quinque, vbi inquit [est rursus aliquid] postea explanat tertiam diuisionem, & eam subdiuidit secundum terminos vbi ait [mutatio autem non per accidens] & aperit, quæ sint prædictæ tres mutationes ibi [mutatio igitur ex non subiecto] demonstrat, præterea neq; generationem, neque corruptionem esse motum sic [si itaque non ens multifariam] & vltimò, quæ mutatio dicatur motus ibi [at cum omnis motus.]

TRansmutatur verò quod transmutatur, hoc quidem secundum accidens, veluti cum dicimus musicum ambulare: illud verò, eò quòd eius

eius quippiam mutetur, simpliciter dicitur muta-
tari, vt quæ secundum partem dicuntur; sana-
tur nanque corpus, quoniam oculus. Est præte-
rea, quod per se primum mouetur, & hoc est per
se mobile. Est item de mouente quoque eodem
modo. mouet nanque quoddam per accidens,
quoddam secundum partem; quoddam per se.
Est rursus aliquid, quod primò mouet: & est ali-
quid, quod mouetur. Item tempus, in quo, ac
præterea ex quo, demum, & ad quod. formæ ve-
rò, passionesq́; ac locus, ad quæ mouentur mo-
ta. ea immota sunt, veluti scientia, & calor. est
verò motus, non caliditas, sed calefactio. Muta-
tio autem non per accidens haud quanquam in
omnibus est, sed in contrarijs, ac medijs, atque
etiam in contradictione, cuius rei fides in indu-
ctione est. Mutatur autē qđ mutatur, aut ex sub
iecto in subiectū, aut ex nō subiecto in non sub-
iectum, aut ex subiecto in non subiectum, aut
ex non subiecto in subiectum. Aio autem sub-
iectū, quod affirmatione explanatur. Quare ne-
cesse est tres mutationes esse. illa enim, quæ ex
non subiecto in non subiectum, non est muta-
tio. nec enim contraria, neque contradictio est,
quia neq; oppositio. Mutatio igitur ex nō subie-
cto in subiectum secundùm contradictionem,
generatio est: quæ quidem simpliciter simplex;
quæ vero cuiusdam, quædam. at quæ de subie-
cto in nō subiectum, corruptio: quę simpliciter
simplex; quæ cuiusdam, quędam. Si itaque non
ens multifariam dicitur, & nec quod secundū
compositionem, aut diuisionem dicitur, moueri
contingit. nec item quod secundùm potentiam,
quod oppositum est ei quidē, quod simpliciter
est (non album enim, aut non bonum contingit,

nihi-

nihilominus secundum accidens moueri. esse nanq; homo potest non albū) quod vero simpliciter non hoc, id nequaquā. nam impossibile est nō ens moueri. si igitur hoc, & generationē motum esse. fit enim non ens, nam etsi maximè secundùm accidens fit, attamen verum est dicere de eo, ꝙ simpliciter fit, quod est non ens. Eodē modo igitur & quiescere. Hæc itaque omnia accidūt absurda, si quicquid mouetur, in loco est, non ens vero in loco non est: esset enim vsquā. Nec corruptio igitur motus. siquidē motui motus, aut quies contrarius est: corruptio verò generationi est contraria. At cùm omnis motus mutatio quædam sit: mutationes verò tres, quæ dictæ sunt: harum verò, quę secundùm generationem, & corruptionē minimè sit motus (sunt autem illę secundùm contradictionem) necesse ex subiecto in subiectum mutationem solam motum esse. subiecta vero, aut cōtraria, aut media. nam & priuatio contrarium esse ponatur, quandoquidem & affirmatio declaratur, veluti nudum, cęcùm, & nigrum.

Argumentum cap. II.

Totum tantùm in tribus generibus inueniri, scilicet in Quanto, Quali, & vbi docet Arist. & quot modis dicatur immobile exponit. proponit, vbi ait [si igitur prædicamenta] probat propositum triplici via. primò quòd non sit motus in substantia dicens [propterea quòd substantiæ nihil contrarium] secundò neque in prædicamento ad aliquid, vbi ait [neque ad aliquid, est enim altero] neque in agere, & pati & probat quatuor rationibus, quarum prima [cum non sit motionis motus] secūda [in infinitum præterea procedet].

tertia

tertia [eiusdem praterea motus contrarius] quarta [item necessè materiam subesse] & postea concludit principale intentum, vbi inquit [cum verò neque substantiæ, nec ad aliquid] quot uerò modis dicatur immobile exponit sic [immobile autem est].

SI igitur prædicamenta, substantia, qualitate, loco, facere, pati, ad aliquid & quantitate diuidantur, tres esse motus necesse est, qualis, quanti, & loci. Secundùm verò substantiam minimè: propterea quòd substantiæ nihil contrarium est. Nec eius quod ad aliquid. etenim altero mutato, verificatur alterum nullatenus mutatum. quare secundùm accidēs horum motus erit. Nec præterea agentis aut patientis, neq; omnino moti ac mouentis: cùm non sit motionis motus, nec generationis generatio, nec denique mutationis mutatio. Bifariam enim contingit motionis motum esse. nam aut tanquam subiecti, vt homo mouetur, quia ex albo in nigrum mouetur: quare sic etiam motus, aut calefit, aut frigesit, aut loco transfertur, aut crescit; id vero impossibile est, cùm motus non sit aliquod subiectorum. Aut eo ꝙ aliud quoddā subiectū ex mutatione in aliā speciē mutetur. vt homo ex morbo in sanitatē. At nec hoc possibile, prçterquā per accidens (omnis nāq; motus in aliud ex alio mutatio est. & generatio itē, ac corruptio eodē modo, veruntamē quç ex oppositis sic aut sic, nō sunt motus) alioqui simul ex sanitate in morbū mutatur, atq; ex ea ipsa mutatione in aliā. constat itaq; ꝙ cū çgrotauerit, in quāuis mutatus erit. cōtinget. n. quiescere. ac p̄terea non semper in quācunq;, & illa quoq; ex aliquo in aliud quiddā erit. quare opposita erit con-

conualeſcentia, verùm ex accidenti, vt ex reminiſcentia in obliuionem mutatur: quia id, cui in eſt, quandoque in ſcientiam, quandoque in ſanitatem mutatur. In infinitum præterea procedet, ſi mutationis mutatio, & generationis generatio fuerit. neceſſe igitur & priorem fore, ſi poſterior fuerit. vt ſi ſimplex aliquando fiebat generatio, illud quoque quod fiebat, ſimpliciter fiebat quare nondum erat quod ſimpliciter fiebat, ſed quod fit aliquid, aut quod iam fiebat. ſi igitur hoc etiam aliquādo fiebat, cur nōdum erat, quod tunc fiebat? cùm verò in infinitis non ſit aliquid primum, non erit primum: quamobrem neque conſequens erit. nec fieri igitur, nec moueri, nec mutari quicquam poſſibile eſt. Eiuſdē præterea motus contrarius atque quies, generatioque & corruptio, quare quod fit, cum factum fuerit, quod fit tunc corrumpitur. nec enim ſtatim, cum fiat, nec poſt. nam eſſe opus eſt quod corrumpitur. Item neceſſe materiam ſubeſſe ei quod fit, & mutatur. quæ igitur erit velut alterabile quiddam, aut corpus, aut anima, ita quiddam etiam eius, quod ſit, aut motus, aut generatio, & aliquid item ad hoc mouetur. nam opus eſt aliquid huius ex hoc in hoc, quod motus nō eſt, eſſe motum. Quonam igitur modo? Non erit doctrina doctrinæ. quare neque generatio generationis. Cùm verò neque ſubſtantiæ, nec ad aliquid, neq; faciendi, ac patiendi; ſupereſt ſecundùm quale, & quantum, & vbi motum duntaxat eſſe, quandoquidem in horum ſingulis cōtrarietas eſt. Quale autem dico, non quod in ſubſtantia (ſi quidem differentia quale eſt) verùm paſſiuum quale, quo dicitur res, aut pati, aut impaſſibilis eſſe. Immobile autem eſt, & quod om-

nino impossibile est moueri: & quod in multo tempore vix mouetur, aut quod tardè incipit. & quod natum quidem est moueri, non possit autem, quando natum est, & vbi, & quomodo: quod sanè inter immobilia solum voco quiescere, contraria enim quies motui: quare priuatio erit susceptiui.

Argumentum cap. 12.

Circa motum, & præcipuè localem terminos exponit nonnullos, scilicet simul, seorsum, Tangi, Mediū, Contrarium, consequenter, Habitum, & Continuum. incipit hoc narrare ibi [simul secundum locum esse dicuntur, &c.] postea receitat quædam, quæ consequuntur ex præmissis, vbi ait [quia patet in his esse continuum.]

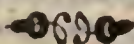
Simul secundùm locum esse dicuntur, quæ in vno loco primo sunt. Et separata, quæ in diuerso. Tangi autem, quorum extrema sunt simul Medium, in quod natum est prius venire, quod mutatur, quàm ad quod vltimum mutatur, secundùm naturam continuè mutatum. Cōtrarium secundùm locum, quod secundùm rectitudinem plurimùm distat. Consequens est, cuius principium sequentis, aut solo situ, aut forma, aut aliquo quodam modo definito, atq; illius, cuius est consequens, nihil est medium eorum, quæ in eodem genere sunt, velut linea lineæ, aut vnitas vnitatis, aut domus ipsius domus. aliud verò medium esse nihil prohibet. Cōsequens nanque alicuius consequens, ac quoddam posterius est. non enim vnum consequens duorum, neque nouilunium consequens secun-

dæ. Attiguum verò, quod consequens tangit. Cæterum cùm omnis mutatio in oppositis sit, hæc verò contraria, ac contradictio, contradictionis verò nihil medium est; constat, quòd medium in contrarijs est. Continuum sanè, quoddam attiguum, aut tangens est. dicitur verò continuũ, cùm idem fiunt, atque vnus vtriusque termini, quibus tangunt, & se continuant. quare patet in his esse continuum, ex quibus vnum quiddam natum est secundum contactum fieri. quod consequens primum sit, constat. consequens nanque non tangit. hoc verò consequens est. & si continuum est, tangit. quòd si tangit, nondum continuum est. in quibus verò nõ est tactus, in his non est cohærentia. Quare non est punctum idem vnitati. nam illorum est tactio, harum verò minimè, sed consequenter, & illorum quidem est aliquid intermedium, harum verò minimè.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Duodecimus.

SVMMA LIBRI.

A tex.1.vsque ad 5.ostendit, quòd ad hanc scientiã at tinet consideratio potißimùm de substantia.

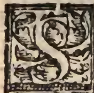
A tex.5. vsque ad 29. agitur de substantia sensibili diuidendo substantiam in sensibilem, & immobilem, atque in corruptibilem, & sempiternam, formamq́; minimè generari ait, sed quodq́; compositum ab vniuoco fieri declarat. & quæ, & quot sint principia substantiarum generabilium, & corruptibilium, & quomodo eadem sint, vel diuersa, ostendit.

A tex.29. vsque ad 36. Phil. disputat de substantia immobili declarans esse aliquam substantiam immobilem, à materia separatam, & sempiternam.

A tex.30. vsq; ad 55. inquirit perfectionẽ, ac conditiones talis substantiæ separatæ, scilicet quòd moueat, vt intelligibile bonum, & amatum, immobile moueat ac necessarium, sub qua plures aliæ substantiæ sunt, aliqua narrat circa intellectionẽ eius, & denique quomodo ordo vniuersi ordinetur in primam substantiam, tanquam in vltimum finalem principium optimum simpliciter.

Argumentum cap. I.

In hac Metaphys. scientia speculationem esse de substantia ex antiquorũ etiã opinionibus ostendit Arist. & diuidit substantiam in sensibilem, & immobilem: eamq; in corruptibilem, ac sempiternam, & quanam sit vtriusq; sensibilis materia. primum proponit ibi [speculatio nobis] & probat quatuor modis. primò sic [etenim siue vt totum] secundò [at simul vt ita dicam] tertiò [praterea cæterorum] quartò [ac hoc idẽ re ipsa testantur] Diuidit prater hac substantiam tripliciter, vbi ait [verum substantia tres sunt] postea narrat materiam esse in sensibilibus substantijs dicens [sensibilis verò substantia] & quale ens sit materia sic [si itaque transmutationes sunt] & ait materiam non esse eodem modo in omnibus substantijs sensibilibus sic [cuncta verò quacunq;] vltimò soluit quandã dubitationem, vbi ait [dubitaret verò quispiam.]

PECVLATIO de substantia est. siquidem substantiarum principia, & causę quærũtur. ¶Etenim, siue vt totum aliquid vniuersum est, substantia prima pars est; & si ex consequenti; hoc quoque modo primum est substantia, deinde quale, postea quãtum. ¶At simul (vt ita dicam) nec entia sunt ista simpliciter, verum qualitates, & motus, quemadmodum non album, & non rectum. dicimus nanq; hæc quoque esse: veluti est non album. Præterea, cęterorum nullum separabile est. At hoc idem opere testantur Antiquiores. quippe qui principia, elementa, & causas substantiæ quærebant.

Tex. 1.
Tex. 2.
Tex. 3.

Tex. 4. ¶Recentiores verò vniuersalia magis ponunt es-
se substantias, genera nanque vniuersalia sunt,
quæ asserunt magis principia, atque substantias
esse, propterea quod Logicè quærunt. Antiquio
res verò singularia, vt ignem & terram, non au-
Tex. 5. tem corpus commune. ¶Verum substantiæ tres
sunt. Vna sensibilis: cuius quædam sempiterna,
quędam corruptibilis, quam omnes concedunt,
veluti plantæ, & animalia. Sempiterna verò,
cuius elementa, siue vnum, siue multa sint, ac-
cipere necesse est. Alia immobilis, quam aliqui
separabilem aiunt esse, quidam in duo diuiden-
tes, quidam in vnam ponentes naturam tam for
mas, quàm mathematica; quidam ex his mathe-
Tex. 6. matica solum. ¶Illæ itaque Naturalis, cum motu
nanque sunt. ista autem alterius est, si nullum
eis commune principium est. Sensibilis verò sub
stantia mutabilis est. Si itaque ex oppositis, aut
medijs mutatio fit, oppositis verò non omni-
bus (non album enim ipsa vox, verum ex con-
trario) necesse est aliquid subesse, quod in con-
trarietatem mutetur: non enim contraria trans-
mutantur. Præterea hoc quidem permanet, con-
trarium verò non permanet. est igitur aliquid
Tex. 7. tertium præter contraria, ipsa materia. ¶ Si ita-
que transmutationes sunt quatuor, aut secun-
dum ipsum quid, aut secundùm quale, aut quan
tum, aut vbi: ac generatio simplex & corruptio,
quæ secundum quod quid fit, augmentatio &
diminutio, quæ secundum quantum, alteratio,
quæ secundùm passionem, latio verò, quæ secun
dum locum: profectò in contrarietates, quæ se-
cundùm singulum, mutationes erunt. necesse
est igitur mutari materiam, quæ ambo possit.
Tex. 8. ¶ Cùm autem duplex sit ens, omne mutatur ex
poten-

potentia ente in actu ens, vt ex potentia albo in actu album. eodem autem modo & de augmentatione & diminutione. Quare non solùm per accidens ex non ente fieri contingit, sed etiam ex ente omnia fiunt: verùm potentia quidem ente, actu verò ex non ente. ¶Et hoc est Anaxagoræ vnum. melius nanque quam cuncta simul, & quã mistura Empedoclis, ac Anaximandri. &, vt Democritus quoq; ait, simul omnia potentia erant, actu verò minimè. Quare materiam tetigerunt. ¶Cuncta verò quæcunque mutantur, materiam habent, sed diuersam. nam & ipsorum sempiternorum quæcunq; non sunt generabilia, sed latione mobilia, attamen nõ generabilem, sed vnde, quò. ¶Dubitare verò quispiam possit, ex quo nõ ente generatio fiat. tripliciter enim non ens dicitur. Si igitur quippiam est potentia, veruntamen non ex quocunque, sed cùm alterum ex altero. Nec id sufficit, quod simul omnes res erãt, quia differunt materia. cum enim infinita facta fuissent & non vnũ, cùm intellectus vnus sit: quare si materia vna, illud actu fuisset factum, cuius materia potentia erat.

Tex. 9.

Tex. 10

Tex. 11

Tex. 12

Argumentum cap. 2.

Formam non generari, sed quodq; cõpositum ab vniuoco fieri probat, hinc quomodo & quæ formæ separari, ab his quorum sunt. formæ dicatur, demonstrat Arist. primo igitur proponit formam esse principium substantiæ sensibilis sic [tres itaque causæ] deinde dicit formam non generari, sicut nec materiam. dicens [post hæc ostendendum, quòd nec materia] compositũ fieri ab vniuoco declarat sic [deinde quod aliquid] postea tractat de forma per comparationẽ ad substantiã

compositam, vnde prius diuidit substantiam in materiam, formam, & compositum, vbi inquit [substantiæ vero tres] deinde scribit quòd in aliquibus formis manifestũ est, ꝙ non sint præter substantiam cõpositã sic [in quibus igitur, quod quid:] nec ẽt si vniuersales sint illæ formæ, vbi inquit [causæ itaque mouentes] vltimò excludit rationem, propter quã ponebant Platonici ideas separatas ibi [manifestum itaque est.]

Tex.12 TRes itaque causæ, & tria principia. duo quidem ipsa contrarietas, cuius hoc quidem ratio & forma, hoc verò priuatio: tertium verò materia. Post hæc ꝙ neq; materia fit, neq; forma, dico autẽ extrema. Omne enim, quod transmutatur, aliquid est, & ab aliquo in aliquod trãsmutatur. ab aliquo quidem, primo mouente, in quo verò, materia: in quod autem formam. in infinitum itaque procedet, si non solum æs rotundum fit, verũ ipsum rotundum, aut æs: quare

Tex.13 necesse est stare. ¶ Deinde quòd quælibet substantia ab vniuoco fit. Quæ enim natura, substãtiæ sunt, & alia. aut n. natura, aut arte, aut fortuna, aut casu fiunt. Ars igitur principium in alio, natura verò principium in ipso. homo nanque hominem generat. cęteræ verò causæ priuatio-

Tex.14 nes horum sunt. ¶ Substantiæ verò tres, quędam materia, quæ quod quid est, eo ipso quod apparet. quæcunque enim tactu non coadhærentia sunt, materia & subiectum sunt. Quædã verò natura, & quod quid, & quidam habitus ad quem. Tertia item, quæ ex his, quę singularis est, vt Socrates, aut Callias. In quibus igit quod quid non est præter compositam substantiam (vt domus forma non nisi ab ipsa arte) nec est generatio aut corruptio eorum: verum alio modo sunt, &

non

non sunt, tum domus, quæ absque materia, tum sanitas, & omne, quod secundùm artem est. sed si quidem sunt, in his sunt, quæ natura fiunt. ¶Propter quod non male Plato dixit, quòd formæ eorum sunt, quæ natura sunt. siquidē formę sunt aliæ ab his: vt sunt ignis, caro, caput. cūcta nanque materia sunt: & maxime eius substātiæ quæ est vltima. ¶Causæ itaque mouentes, tanquam antea ortæ, existunt. quæ verò vt ratio, simul sunt, cùm enim sanus sit homo, tunc etiam sanitas est. & forma æneæ sphęræ simul atq; ænea sphęra. ¶Si aūt aliquid posterius permanet, considerandum est. in quibusdam enim nihil prohibet. veluti si anima tale sit, non omnis, sed intellectus. omnem nanq; fortassis impossibile est. ¶ Manifestum itaque est, quòd propter hæc nō oportet ideas esse. homo nanq; hominē generat, singularis aliquem. Similiter etiam in artibus. Medendi enim ars ratio sanitatis est.

Tex.15 Tex.16 Tex.17 Tex.18

Argumentum cap.3.

Quæ sint principia, & quot rerum generabilium, & corruptibilium, ostendit, & quo pacto eadem omnium, vel diuersa esse dicantur. proponit ergo prius principia quodammodo esse eadem, & quodammodo non, vbi ait [causæ verò, atq; principia] postea dubitat ibi [dubitaret nanque quispiam] deinde probat duabus rationibus non esse eadem principia substantiæ, & aliorum generum, prima est [ex ijsdem.n. erit ad aliquid] secunda [item quō contingat] hinc soluit dubitationem probando, q eadem sunt principia omnium dup. primò proportionaliter, secundò vniuersaliter, proportionaliter dup. primò enim ostēdit quomodo proportionaliter sint eadem, & primò quantum

ad causas intrinsecas, vbi ait [puta forsam sensibiliũ corporum] secundò quantùm ad extrinsecas sic [cum verò illa non solùm] & praterea ostendit, quòd licet prima principia non sint eadem in omnibus secundũ rem; tamen prima sunt simpliciter eadem omnium, & hoc probat tripliciter, primò sic [prater hac item] secundò [cum autem quadam separabilia] tertia [deinde hac erunt] secundò proportionaliter vbi ait [item alio modo analogicè]. Postea declarat, quomodo sint eadem vniuersaliter, vbi inquit [praterea videre oportet] postremò repetit breuiter omnia sic [quastio igitur quanam sint principia]

Tex.19 CAusæ verò, atque principia quodam quidẽ modo alia aliorum sunt, quodam verò modo non. si quis vniuersaliter dicat, & secundùm proportionem omnium eædem. Dubitare nanque quispiam possit, vtrum alia, an eadem principia, & elementa substantiarum sint; & eorum, quæ ad aliquid sunt, & eodem modo in quolibet prædicamento. At absurdum est, si omnium eadem sunt. ex eisdem enim erit ad aliquid & substantia. Quid igitur hoc erit? præter enim substantiam, & alia, quæ prædicantur, nihil commune est. prius autem elementum est, quam ea, quorum est elementum. At verò, nec substantia eorum, quæ ad aliquid sunt, elementum est, nec
Tex.20 aliquid horum substantiæ. ¶ Item, quo modo cõtingit omniũ eadem esse elemẽta? nullũ enim elementorum idem potest esse ei, quod ex elementis componitur. veluti ipsi BA, ipsum B, aut
Tex.21 ipsum A. ¶ Neq; sanè vllum intelligibilium, vt vnum vel ens, elementum est. hæc enim vnicuiq; compositorum insunt. nullũ igitur eorũ, neque substantia, nec ad aliquid erit. at necessarium est.

est. ¶ Non sunt ergo omnium eadem elementa? Tex.22
An (vt diximus) quodammodo quidem sunt, quodammodo vero non. veluti fortassis corporum sensibilium calidum, tanquam forma, & alio modo frigidum, vt priuatio, materia verò, quod primò per se poten in hæc erat. substantiç verò, tum hæc, tum ea ex his, quorum hæc principia sunt: aut si quid ex frigido, & calido fit vnum, vt caro, aut os, necesse profectò est aliud ab his esse illud, quod factum est. horum itaq; eadem elementa, atque principia sunt, alia verò aliorum. Omnium verò ita quidem dicere non est, sed analogicè. quemadmodum si quis dicat, ꝙ principia sunt tria forma, priuatio, & materia. verùm vnumquodq; horũ circa vnumquodque genus aliud est. vt in coloribus album, nigrum, superficies, lumen, tenebræ, aer: ex his verò dies, & nox. ¶ Cùm verò illę non solùm, quæ Tex.23
insunt, causę sint, verum et ex his, quę extrinseca sunt illud quod mouet; patet, ꝙ aliud est principium, aliud elementum. ambo verò causæ sunt, & principium in hęc diuiditur. quod autem vt mouens, vel sistens est, principium quoddam, & substantia est. Quare elementa quidem analogicè tria: causę verò, atque principia quatuor. aliud verò in alio: & prima causa, vt mouens, in alio alia. sanitas, morbus, corpus: mouens, ars Medendi. forma, inordinatio talis, lateres: mouens Aedificatiua. & nimirum in hęc diuiditur principium. ¶ Cùm autem mouens, in naturalibus quidem homo, in his verò, quę à mente fiunt ipsa forma, vel contrarium sit, modo quodam tres profectò causę erunt, alio verò modo quatuor. sanitas nanque quodammodo est ars Medendi,

&

& Aedificatiua forma domus, & homo hominem generat. præter hæc item cuncta mouens,
Tex.25 tanquam omnium primum. ¶ Cùm autem quædam separabilia, quædam inseparabilia sint, illa sunt substantiæ, propter quod hæc omnium causæ sunt: siquidem absque substantijs passiones, & motus non sunt. deinde hæc erunt, anima fortassis & corpus: aut intellectus, appetitus, & corpus.
Tex.26 ¶ Item alio modo analogicè principia sunt eadem, vt actus, & potentia. verum hæc etiam in alijs alia, & alio modo sunt. In quibusdam enim idem quandoque actu, quandoque potentia est: vt vinum, aut caro, aut homo. Cadunt autem hæc in prædictas causas. actus nanque est forma, si separabilis sit, & quod ex ambobus. priuatio etiam, vt tenebræ, aut ægrotans. potentia autem materia. hoc nanque est, quod ambo fieri potest. Aliter autem actu, potentiaque differunt, quorum non eadem materia est, quorum non eadem forma: sed diuersa est. veluti hominis causa, elementa, ignis, & terra, & materia: & propria forma, & si quid aliud extrinsecus est, vt pater, & præter hæc Sol, & obliquus circulus, quæ nec materia, nec forma, nec priuatio, nec eiusdem speciei sunt, verum mouentia.
Tex.27 ¶ Præterea videre oportet, quòd quædam est vniuersaliter dicere, quædam minimè. Omnium itaque prima principia, quod actu primum, & aliud, quod potentia. At illa, quæ vniuersalia dicimus, nō sunt, singulare nanque principium eorum est, quæ singularia sunt. homo enim hominis vniuersalis. sed nullus est. verum Peleus Achillis, tui autem pater, & hoc B ipsius B A ipsum vero B omnino ipsius B A simpliciter. Deinde formæ hæ, quæ substantiarum sunt, verum aliorum aliæ causæ,

ac ele-

ac elementa, vt dictum est, eorũ, quæ non in eodem genere sunt, colorum, sonorum, substantiarum, quãtitatis, nisi proportionaliter. Eorũ quoque, quæ in eadem specie sunt diuersa, non specie, sed quoniam quæ singularium aliud, & tua materia, & forma, & quod mouit, & forma, ac mea materia. vniuersali verò ratione eadem.

¶Quęrere autem quænam principia, siue elemẽta substantiarum, ad aliquid, & qualitatum sint, vtrum eodem, an diuersa, patet ꝙ, cùm multipliciter dicantur, vniuscuiusq; sunt. at si diuidãtur, non eadem, sed diuersa, nisi quod aliquo modo eadem, analogicè nanque eadem: quia materia, forma, priuatio, mouens. ac illo modo substantiarum causæ, quasi omnium causæ sunt: quia peremptis perimuntur. Præterea quod primum actu est, illo verò modò alia prima, quæcunque contraria, quæ nec vt genera, neque multipliciter dicuntur, item & materiæ. ¶Quæ itaque sensibilium principia sunt, & quot, quòve modo eadem, & diuersa, dictum est. Tex.28 Tex.29

Argumentum cap.4.

Præter substantias naturales vnam esse, quæ sempiterna sit, actu semper mouens, & omnino immaterialis demonstrat. proponit hoc ibi [cum verò tres sint substantiæ] deinde ostendit qualem oporteat esse talẽ substantiã, & primò ꝙ sempiterna sit [at verò si motiuũ, aut effectiuum] secundò quòd sit actus, vbi ait [nec item si operabitur] tertiò quòd sit immaterialis dicens [item has oportet esse substantias.]

CVm verò tres sint substantiæ, duæ quidẽ naturales, alia aũt immobilis, de hac est dicẽdum,

dum, quod necesse est perpetuam aliquid, & immobilem substantiam esse. Etenim substantiæ, primæ entium sunt. & si cunctæ corruptibiles, omnia corruptibilia sunt. at impossibile est, aut generari motum, aut corrumpi: nam semper erat neque tempus, cùm non sit possibile Prius & Posterius esse, tempore non existente. & motus sanè ita continuus est, sicuti & tempus. aut enim idem, aut quædam ipsius motus passio est. motus vero non est continuus, præter hunc, qui secundùm locum, & hunc, qui circularis est.

Tex. 30 ¶ At vero, si motiuum, aut effectiuum est, non autem operans aliquid, non est motus. possibile nanque est non operari, quod potentiam habeat. nulla igitur vtilitas erit, ne quidem si perpetuas substantias faciamus, quemadmodum, qui faciunt formas, nisi aliquod principium insit, quod mutare possit. Non igitur sufficit illa, nec alia substantia præter formas. Nam, si non operabitur, motus non erit, nec item si operabitur, substantia vero eius potentia sit. non enim erit perpetuus motus. quod enim potentia est, contingit non esse. oportet igitur esse tale principium, cuius substantia actus sit. Item has oportet esse substantias absque materia. sempiternas enim esse oportet, si aliquid quidem æternum est: actu igitur sunt.

Argumentum cap. 5.

Ex eo quòd actum priorem potentia esse Arist. ratiocinatus est, demonstrat generationem, & motum perpetuum esse. hinc primum mouens esse perpetuum, & immobilem concludit. actum non esse priorem potentia probat ibi [nam omne quidem agens] deinde pro-

producit rationem in contrarium his verbis [verum si hoc ita est] & huic rationi quidam Physici consenserunt, vt inquit ibi [propter quod quidam] sed soluit quæstionem sic [arbitrari itaque potentiam actu] quam solutionem confirmat his verbis [quod autem actus sit prior] deinde ex his manifestat perpetuitatem motus cælestis dicens [si verò semper idem circuitione] postremò ex omnibus dictis concludit perpetuitatem motoris immobilis, vbi ait [estq; aliquid.]

ATqui dubium est. Nam omne quidem ages posse quoque videtur: potens verò non omne, agere: quare potẽtia erit prior. Verum, si hoc ita sit, nihil entium erit. contingit enim posse quidem esse, nondum verò esse. At si, vt Theologi qui ex nocte cuncta generant, siue, vt Naturales dicunt, omnes res simul erant, idem impossibile erit. Quonanque modo mouebuntur, si nulla erit actu causa? non enim ipsa materia seipsam mouebit, verum opifex virtus, neque menstrua, neque terra, verum semina, atque humanum semen. Propter quod quidam faciunt semper actum, veluti Leucippus, & Plato, cùm semper esse motum dicant. cur verò, vel quem, non aiunt. nec cur sic, nec causam. nihil enim susque deque mouetur, sed oportet, vt semper aliquid præexistat. sicuti nunc, natura quidem hoc modo, vi etiam, aut ab intellectu, aut ab aliquo alio, hoc modo. Deinde, quisnam primus sit differt enim quàm maximè. ¶ At neque Platoni possibile est dicere id, quod quandoque putat principium esse, quod seipsum mouet. posterior enim pariter cælo est anima, vt ait ¶ Arbitrari itaque potẽtiam actu priorem, quodammodo quidem bene est, quodammodo verò minimè. dictum autem Tex. 31 Tex. 32

tem

tem est quo modo. Quòd autem actus sit prior Anaxagoras testatur. intellectus nāq; actus est. Et Empedocles, amicitiam & contentionem ponens, & qui semper esse motum aiunt, vt Leucippus. Quare nō erat tempore infinito Chaos, aut nox, verum semper eadem circuitione, aut
Tex.33 aliter, si actus quidem prior potentia. ¶Si vero semper idem circuitione, oportet vt aliquid sem
Tex.34 per similiter operando permaneat. ¶Quòd si futura est generatio & corruptio, aliud operans aliter, & aliter esse oportet. Necesse igitur est hoc quidem modo illud secundùm se operari, hoc verò secundùm aliud. aut igitur secundum diuersum, aut secundum primum. necesse autē est vt secundum hoc. hoc nanque rursus, & sibi & illi causa est. Dignius ergo est, quod primum est hoc nanque, vt semper similiter se habeat, causa erat; vt verò aliter, aliud. vt autem semper aliter, ambo scilicet. Patet igitur, quod motus quoque ita se habent. Cur igitur alia quærere oportet principia? Cum vero & ita contingat (& si non sic, ex nocte, & simul omnibus, & ex non ente erunt) hæc profectò soluentur. Et est aliquid, quod semper incessabili motu mouetur. hic verò circularis est. & hoc non solum ratione, verumetiā opere patet. Quare æternū est pro-
Tex.35 fectò primū cœlum. ¶Estque aliquid quod mouet. Cùm verò id, quod mouetur & mouet, medium sit, est etiam aliquid, quod non motū mouet, quod æternum, & substantia, & actus est.

Argumentum cap. 6.

Quo pacto cum primum principium moueat, sicut intelligibile bonum, & amatum, immobile moueat, ac

ac necessarium, & quanta sit perfectionis, quomodo moueat declarat ibi [hoc autem modo concupiscibile] deinde demonstrat, quo pacto in primo mouente insit perfectio tripliciter, primò ex ratione intelligibilis, ac appetibilis dicens. intelligibilis sic [intelligibile verò] ex appetibili, vbi ait [at verò bonum quoque] secundò ex comparatione ad primum mobile, vbi inquit [mouet itaque, vt quòd amatur] tertiò per comparationem ad id, quod appetit, & intelligit ipsum, vbi ait [degentia verò, qualis nobis] & ostendit hoc ibi [quoniam & delectatio] & præterea asserit in primo intelligibili esse perfectiorem intelligentiam, & delectationem, quàm in intelligente, & desiderante ipsum, vbi ait [seipsum verò intellectus intelligit] hinc tria scribit, primò quomodo Deo competat consideratio dicens [cæterum vitæ quoque] & excludit opinionem Pythagoricorum attribuentium imperfectionem primo principio, vbi inquit [quicunque verò vt Pythagorici] secundò declarat, quod prima substantia est incorporea ibi [ostensum est autem] vltimò quòd non mouetur aliquo motu sic [at verò & quoniam.]

MOuet autem hoc modo, concupiscibile & intelligibile mouet, non motum. horum autem prima eadẽ sunt, desiderabile nanque, ꝙ apparet bonum. primum vero voluntate affectabile, quod est bonum. magis vero appetimus, quia videtur, quàm videtur, quia appetimus. Tex. 36 ¶Principium enim intellectio. Ac intellectus ab intelligibili mouetur. Intelligibile verò alter ordo est, qui per seipsum est. & huius substantia prima, atq; huiusce quæ simplex, & secundùm actũ est. Est autem Vnum, & Simplex nõ idem. siquidem vnum significat mensuram, simplex verò Tex. 37

quo modo se habeat ipsum. At verò bonum quoque, & quod per se eligibile est, in eodem ordine sunt. & semper primum est optimum, aut proportionale. Quod verò cuius gratia in immobilibus sit, ipsa diuisio manifestat. est enim id cuius gratia alicui eorum, quorum hoc quidem est, hoc verò non est. mouet itaque, vt quod a-
Tex. 38 matur, quod mouetur autē, cętera mouet ¶ At si quid mouetur, contingit etiā aliter se habere. Quare, si latio prima etiam actus est, quo mouetur, hoc modo sanè contingit aliter se habere secundùm locum, quamuis non secundùm substantiam. Cùm autem aliquid sit mouens, ipsum immobile existens actu ens, hoc nullo modo contingit aliter se habere; latio nanq; prima mutationum est huius autē, quę circularis est, hanc autem illud mouet. Ex necessitate itaque est ens. & prout necessitas, bene est, & sic principiū. Necessarium nanque toties dicitur, quoddam vi, quia præter inclinationē: quoddam, sine quo non bene esset: quoddam, quod non aliter contingit se habere, sed simpliciter est à tali ergo principio tum cœlum, tū natura dependet.
Tex. 39 ¶ Degentia verò qualis nobis pauco tempore, optima illi est. siquidem ita semper illud est. nobis autem profectò id impossibile est: quoniā & delectatio actus huius est. Et ob hoc vigilatio, sensus, intellectio maximè delectabile est. spes autē, ac memoria propter hæc. Ipsa verò intellectio secundùm se eius est, quod secundùm se optimū est. & quæ maxime est, eius quod maximè est. seipsum verò intellectus intelligit assumptione intelligibilis. intelligibilis nanq; fit attingēs, & intelligens, ita vt idē intellectus & intelligibile sit. susceptiuū enim intelligibilis,
& sub-

& substantiæ intellectus est, operatur autem, habens. Quare istud magis, quàm illud est id diuinum, quod intellectus videtur habere. & speculatiuo optimum, & maxime delectabile est. Si igitur ita bene se habet Deus semper, vt nos aliquando, admirabile est. quod si magis, adhuc admirabilius est. at ita se habet. Cæterùm, vita quoq; profectò inexistit. siquidē intellectus operatio vita est. ille verò est actus, actus verò per se illius vita optima, & perpetua est. Dicimus itaq; Deum, sempiternū, optimumq; viuens esse. Quare vita, & æuum continuum, & æternum Deo inest. hoc enim est Deus. ¶ Quicunque verò (vt Pythagorici & Pseusippus) putant optimū & pulcherrimum nō esse in principio, eò quòd plantarum quoque, ac animalium principia causæ quidem sunt: bonum verò & perfectum in his esse, quæ ex his sunt, non rectè putant. semen nanque ex alijs prioribus perfectis est. neque semen primum est, sed quòd perfectum est. veluti hominem dicere quispiam possit priorē semine esse non illum, qui eo generatur, sed alium ex quo ipsum semen est. ¶ Quòd itaque est quædam æterna, immobilisq; substantia, & à sensibilibus separata, constat ex dictis. Ostensum autem est, quòd nec vllam magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verùm impartibilis, indiuisibilisq; est. nam infinito tēpore mouet. nihil verò finitum infinitā potentiam habet. cùm verò omnis magnitudo, aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non haberet magnitudinē: infinitā verò, quoniā omnino nulla est infinita magnitudo. At verò & quod impassibilis, & inalterabilis est. omnes nanq; reliqui motus posteriores eo sunt, qui secundū

Tex. 40 (beside "Quicunque verò")
Tex. 41 (beside "Quòd itaque")

locum est. Et quidem hæc propter quid hoc se habeant modo, dilucida sunt.

Argumentum cap. 7.

Vnam simpliciter esse primam substãtiam, sub qua plures aliæ substantiæ sunt, ex ipsis orbium motibus docet Arist. dubitandi, diuiditur caput in tres partes. in prima ostendit necessitatem pertractandi hanc quæstionem, vbi ait [vtrum autem vna ponenda] in secunda ait plures esse substantias ibi [nobis verò ex præsuppositis] & hoc probat sic [videmusq; præter simplicem lationẽ] in tertia parte inquirit, quot sint prædictæ substantiæ, & hæc diuiditur in duas partes. in prima inuestigat numerum motuum cœlestiũ. in secunda concludit numerum substantiarum mouentium. vnde autem accipiendus sit numerus motuum, narrat ibi [pluralitatem verò lationum] deinde asserit opiniones diuersas antiquorum, & primum Eudoxi dicens [Eudoxus igitur Solis, & Lunæ] secundò opinionem Calippi ibi [at Calippus situm quidem] hinc concludit ex numero motuum cęlestium numerum substantiarum immaterialium, vbi ait [quia substantias quoque] deinde excludit tria, quæ possent debilitare illationem præmissam. prima est [quòd si nullam lationem] secunda [sed esse alias lationes] tertia [quod autem cœlum sit vnum] postremò comparat ea, quæ inuenta sunt ad opiniones antiquas, ac vulgares, vbi ait [tradita autem sunt quædam.]

Tex. 42 VTrum autem vna sit ponenda talis substantia. an plures, & quot, non oportet nos latere, sed meminisse quoque aliorum sententias, quot de pluralitate nihil, quod dictum perspicuum

cuum sit, dixerunt. De ideis nanq; opinio nullã accommodatam considerationem habet. Numeros nanque dicunt ideas, qui dicunt ideas esse: de numeris verò quandoque vt de infinitis aiunt, quandoque tanquam vsq; ad denarium determinatis. qua vero de causa tanta numerorum pluralitas sit, nihil cum diligentia demonstratiua dicitur. ¶ Nobis vero ex præsuppositis atque determinatis dicendum est. Principium enim ac primum entiũ, tum per se, tum per accidens immobile est: mouens autem, primo sempiterno, & vno motu. Cùm verò quod mouetur, necesse sit ab aliquo moueri, primumque mouens immobile per se esse, ac motu æterno ab æterno moueri & vnum ab vno, videmusque præter simplicem lationem totius, quã dicimus primã substantiam & immobilem moueri, cęteras etiam lationes, quæ errantiũ sunt, sempiternas esse (sempiternum nanque & irrequiescibile circulare corpus est: monstratum autem est de his in Physicis) necesse est harum, quoque lationum vnamquanque à per se immobili & æterna substantia moueri; nam & stellarum natura perpetua substantia quædam existẽs, & quod mouet perpetuũ, & prius est moto. & quod prius substantia est, substantia sit necesse est. Constat itaq; necesse esse tot substãtias esse natura perpetuas, & per se immobiles, ac absque magnitudine, ob causam priùs dictam. ¶ Quòd igitur substantiæ sunt, & harum quęnam prima, quæve secunda, secundum eum ordinem, quẽ & lationes siderum habent, patet. Pluralitatẽ verò lationum ex peculiarissima Philosophia Mathematicarum scientiarum, videlicet ex Astrologia, considerandum est. hæc enim de substantia sensibili quidẽ,

Tex. 41 (beside line "stratiua dicitur. ¶ Nobis vero ex præsuppositis at-")

Tex. 44 (beside line "ne, ob causam priùs dictam. ¶ Quòd igitur sub-")

at sempiterna speculatur. cęteræ verò de nulla quidem substantia, veluti quæ circa numeros, atque quæ circa Geometriam. Et quidem ꝙ plures sint eorum, quæ feruntur lationes, manifestum etiam est his, qui parum attigerunt. pluribenim quàm vna, errantiū astrorum vnumquodque fertur.

Tex.45 ¶ Quot verò hæ sint, nunc quidē nos ea, quæ quidam Mathematicorum aiunt, intelligendi gratia dicimus, vt aliquam determinatā mente pluralitatem percipiamus. Deinceps quędam quidem nos ipsos quærere decet, quædam autem à quærentibus sciscitari, si quid præter ea, quæ nunc dicta sunt, his videatur, quæ circa hæc versantur, diligere quidem vtrosque, adhærere verò certioribus. Eudoxus igitur Solis, & Lunæ vtriusque lationem in tribus posuit sphæris esse. quarum Primam quidem eam esse, quæ non errantium stellarum. Secundam verò secundùm id, quod per mediū zodiacum. Tertiā porrò secundùm eum, qui in latitudinē zodiaci obliquatur in maiori autem latitudine obliquari eum; secundùm quem Luna fertur, quàm secundùm quem Sol.

Tex.46 ¶ Errantium verò stellarum vniuscuiusq; in quatuor sphæris, quarum Primam quidem & Secundam eandem illis esse. etenim quæ non errantium est, eam illam esse, quæ omnes fert. at etiam, quæ sub ipsa ordinata est, ac quæ secundùm zodiacum lationē habet, communem omnibus esse. Tertiæ verò omniū polos in eo, quod per mediū zodiacū esse. Quartæ autem lationē, secundùm eū, qui obliquatus ad mediū eius est. esse verò tertię sphęrę polos aliarum quidē proprios, Veneris autē, & Mercurij eosdē.

Tex.47 ¶ At Calippus situm quidem sphęrarū eundē Eudoxo ponebat, hoc est distantiarū ordinem:

dinem: pluralitatem autem stellæ quidem Iouis, ac Saturni eandem illi attribuebat. Soli verò, & Lunæ duas adhuc putabat sphęras addendas esse, si quis eorum, quæ sensibiliter apparent, causas assignare debeat: cęteris verò errantium vni cuiq; vnam: necesse verò esse, si debent omnes simul positæ, quæ apparent reddere, secundùm vnamquamque errantium alteras sphęras vna pauciores esse, quæ reuoluant, & ad idem positione semper primã eius astri sphęram, quod inferius ordinatum est, constituant. hoc enim modo solùm contingit errantium lationem omnia facere. Cum igitur in quibus ipsa quidem feruntur sphæris, hæ quidẽ octo, hæ vero vigintiquinque sint, horũ sanè illas solas non oportet reuolui, in quibus fertur, quod infimè ordinatum est, quę quidẽ duarum primarũ sphęras reuoluunt, sex erunt. quæ verò posteriorum quatuor sexdecim. cunctarum vero numerus, tum earum quæ ferunt, tum quæ reuoluunt eas, quinquagintaquinque, quod si Lunæ, & Soli non addat aliquis, quos diximus, motus, omnes sphęræ erunt septem & quadraginta. Pluralitas itaq; sphęrarum tanta sit. ¶ Quare substantias quoq; & principia, tum immobilia, tum sensibilia, tot rationabiliter arbitrandum est esse. quod. n. necessariũ est relinquatur potentioribus dicendum. Quòd si nullam lationem possibile est esse, quæ non ordinetur ad lationem stellæ, omnem item naturam, omnemque substantiam impassibilem, & per se arbitrari oportet optimum sortitam finem esse, nulla profectò præter has alia natura erit, sed hunc necesse est numerum substantiarum esse, si etenim aliæ sunt, vtique mouebunt, cùm lationis finis sint. Sed esse alias lationes pre Tex. 48

ter dictas,impossibile est.hoc autem ex his, quæ feruntur,rationabile est accipere.Si enim omne, quod fert,eius gratia,quod fertur,suaptè natura est:omnisque latio alicuius quod fertur est:nulla latio sui gratia erit profectò,nec alterius latio nis.verum stellarum causa. Si nanque latio latio nis causa erit, illam quoque oportebit aliarum gratia esse.quare cum non sit processus in infini tum,finis omnis lationis erit diuinorum corpo-
Tex.49 rum aliquod,quæ in Cœlo feruntur. ¶Quod autem Cœlum sit vnum, manifestum est. si enim res sint Cœli, vt homines, principium vniuscuiusque erit specie vnum, numero multa.at quæcunq; multa numero materiam habent.Vna ete nim & eadem multorum ratio est, veluti hominis.Socrates verò vnius; ipsum verò quid erat esse primum non habet materiã, cùm actus sit. vnum ergo,tum ratione,tum numero primũ mouens immobile ens est.& id igitur quod semper,
Tex.50 continuoq; mouetur : vnum ergo tantum Cœlũ est. ¶Tradita autem sunt quædã à maioribus nostris, & admodum antiquis, ac in fabulæ figura posterioribus relicta, quod hi Dij sunt, vniuersamque naturã diuinum continet. Cętera verò fabulosè ad multitudinis persuasionem, & ad legum,ac eius quod cõferat opportunitatem, iam allata sunt.homini formes nanque, ac aliorum animalium nonnullis similes eos dicunt, ac alia consequentia,& similia his,quæ dicta sunt. quorum siquis ipsum solum primum separãdo accipiat,quod Deos arbitrabãtur primas substantias esse,diuinè profectò dictum putabit:& (vt verisimile est) sæpius quaque arte & Philosophia quò ad possibile fuit, inuenta, corruptaque rursus, has illorum opiniones,quasi quasdam reliquias,

nunc

nunc vsque solutas esse. ¶Paterna itaque ac prio- Tex. 51
rum opinio in tantum nobis manifesta sit.

Argumentum cap. 8.

Quænam de primi intellectus intellectione digna sint dicenda, per dubitationes tres determinat hoc loco Arist. primò assignat rationem dubitationis circa intellectum primæ substantiæ dicens [ea verò, quæ circa mentem] deinde mouet duas dubitationes, & prima est, quomodo intellectus primi mouentis se habeat ad suum intelligere, & id ibi [siue enim nihil intelligat] secunda est, quomodo se habeat ad suum intelligibile, vbi ait [præterea siue mens, siue intellectio] hinc interponit quæstionem ibi [vtrum autem differt] & præmittit aliqua necessaria ad solutionem principalium quæstionum, quæ sunt [manifestum itaque est] postea soluit prædictas quæstiones. sed prius explicat veritatem primæ ibi [primò igitur si non est] deinde veritatem secundæ, vbi ait [deinde dilucidum, quòd aliquid] Post hæc obijcit in contrarium dup. primò ibi [est intellectio] secundò [si aliud præterea intelligere] & soluit prædictas obiectiones dicens [an in quibusdam scientia est] postremò mouet tertiam dubitationem, scilicet an primum intelligat seipsum per modum intellectus simplicis, aut compositi, dubitat ibi [adhuc autem restat dubitatio] & quod non sit compositum ostendit tripli: primò [transmutabitur enim partibus] secundò [an omne non habens materiam] tertiò [an compositorum.]

EA verò quæ circa mentem sunt, quasdã dubitationes habent. Videtur enim eorũ, quæ apparent, quod diuinissimum esse. quo vero modo

do se habens, talis erit, difficultates quasdam habet. Siue enim nihil intelligat, sed ita se habeat, vt dormiens, quidnam præcellens erit? siue intelligat, huius verò aliud sit principale (non enim id, quod est eius substantia, intellectio erit, sed potentia) profectò non erit optima substantia. siquidem eo quod intelligit, ei honorabilitas inest. Præterea, siue mens, siue intellectio eius substantia sit, quid intelligit? aut enim ipsa seipsam, aut aliquid aliud. quod si aliud, aut idem semper, aut aliud. Vtrum autem differt aliquid, an nihil intelligere bonum, vel quodcunque? An verò de quibusdam ipsam etiam & cogitare absurdũ est? Manifestum itaque est, quod illud intelligit, quod diuinissimum, honorabilissimumque est. Neque mutatur. in deterius nanque mutatio fieret, ac motus, quod huiusmodi iam esset. Primò igitur, si non est intellectio, sed potentia, rationabile est laboriosam ei continuationem intelligendi esse. Deinde dilucidum, quod aliquid aliud honorabilius esset, quàm mens. id scilicet, quod intelligitur. Et intelligere profectò, ac intellectio, & quod pessimum intelligenti inerit. Quare fugiendum hoc est. etenim quædam melius est non videre, quàm videre. alioqui non fuerit quod optimum intellectio. Seipsam ergo intelligit, si est quidem, quod optimum est, & est intellectio intellectionis intellectio. At videtur semper alterius esse, tum scientia, tum sensus, & opinio, ac cogitatio: sui vero ipsius præter necessitatem. Si aliud præterea intelligere, aliud intelligi sit, secundùm quod horum inest ei bene esse? quandoquidem non est idem intellectioni esse & intellectio. An in quibusdam scientia est ipsa res. in effectiuis quidem absque

materia

materia substantia, & ipsum quid erat esse: in speculatiuis verò, ratio, res, & intellectio. Cùm igitur nō sit diuersum id quod intelligitur, & intellectus, quæcunque non habent materiam, idem erunt, ac intellectio vna eius, quod intelligitur. Item restat dubitatio, vtrum compositum sit, quod intelligitur. mutaretur etenim in partibus totius. An omne non habens materiam indiuisibile est, quemadmodum humanus intellectus, aut qui compositorum in aliquo tempore se habet. nam non bene esse habet in hoc, aut in hoc, verùm in toto quoddam, quod optimum est, aliud ab eo existens. sic autem ipsa sui ipsius intellectio per totum æternum se habet.

Argumentum cap. 9.

De ordine vniuersi Arist. tractat, & quomodo omnia ordinantur in Deum tanquam in vltimam finalem causam, principium omnium, & optimum simpliciter. proponit dubitando ibi [perscrutandum etiā hoc] & soluit dicens [an vtroque modo] & ostendit quomodo partes vniuersi se habeant ad ordinem, vbi ait [cuncta autem coordinata] postea agit de bono, & ordine vniuersi secundum opinionem aliorum. primò verò proponit de quo est intentio ibi [quæcunque verò impossibilia] deinde narrat opinionem eorum, qui posuerunt principia esse contraria, vbi ait [omnes nanque ex contrariis] & demonstrat, quomodo in tribus defecerunt. primò in hoc, quòd posuerunt res esse ex contrariis, & hoc ibi [quandoquidem contraria] secundò quòd dixerunt omnia esse ex contrariis, vbi inquit [item cuncta participabunt] hinc narrat opiniones Empedoclis, & Anaxagoræ. Empedoclis asserentis bonum, esse principium amorem, scilicet sic

[Empe-

[Empedocles quoque] Anaxag. dicentis bonum esse principium primum quasi mouens, & hoc ibi [Anaxag. autem bonum] Tertium in quo defecerunt ponentes principia contraria, non dicunt, quomodo principiata sint ex contrarijs, & hoc sic [porrò nulli eorum] vltimò recitat opinionem ponentium principium esse quasdam naturas separatas, & primò quod inconueniens sequetur, si non ponantur tales naturæ, vbi ait [præterea si non erunt] deinde quæ inconuenientia sequantur, si ponantur, & hoc dup. primò quàtum ad eos, qui ponebant in huiusmodi naturis connexionem quandam originis, & circa hoc ducit ad quatuor inconuenientia primum est [si autem erunt species] secundum [quo nanque item modo] tertium [cæterum nihil contrariorum] quartum [item quomodo numeri] secundò ostendit inconueniens eorum, qui dicuntur tales naturas esse inconnexas, & hoc sic [qui verò dicunt mathematicum numerum.]

Tex. 52 PErscrutandum autem etiam hoc quonam modo natura Vniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum optimum. vtrum separatum quiddam, & ipsum, an per se, an ipso ordine, An vtroque modo, quẽadmodũ exercitus. etenim bene esse eius, in ordine, & dux ipse est, ac magis ipse. non.n ipse propter ordinẽ, verũ ordo propter ipsum est. Cuncta aũt coordinata quodammodo sunt, verũ non similiter & natantia, & volatilia, & plantæ, nec ita se habent, vt sit vllum alteri ad alterum, sed sunt ad quippiam: ad vnum nanque coordinata sunt omnia. Verum, quemadmodum in domo liberis quidem minime licet quodcunque facere, sed ea omnia, aut plurima, quæ ordinata sunt: mancipijs verò & bestijs parũ, quod ad commune conferat, sed vt plurimum quod-

cunque

cunque contingit (tale nanque principium cuiusque eorum natura est.) ¶Dico autem parifor- Tex.53
miter, quòd necesse est omnia in discrimen venire. & alia ita sunt, quibus omnia communicat ad Vniuersum. Quæcunque verò impossibilia, siue absurda aliter dicentibus accidunt, quæve dicunt elegantius dicentes, ac quibus minimè dubitationes sunt, non decet nos latere. Omnes nanque ex contrarijs omnia faciunt At non rectè id, omnia, neque id, ex contrarijs. quibus autem contraria insunt, quonam modo ex contrarijs erunt, non dicunt: quandoquidem contraria impassibilia sunt à se inuicem. A nobis autem rationi consentaneè hoc soluitur, cum aliquid tertium sit. Quidam verò alterum contrariorum materiam faciunt, quemadmodum qui inæquale æquali, aut vni multa. Soluitur autem etiam hoc eodem modo. nam materia vna nulli contrarium est. ¶Item cuncta Tex.54
participabunt malo præter ipsum vnum, alterum nanque elementorum ipsum malum est. Et alij neque principia bonum & malum, quam quam in omnibus maxime ipsum principium ipsum bonum sit. Quidam autem hoc quidem rectè, quod principium: quo verò modo ipsum bonum principium sit, vtrum vt finis, an vt mouens, an vt forma, non dicunt. Empedocles quoque absurdè amicitiam facit bonum, cùm hæc principium sit, & vt mouens, siquidem congregat: & vt materia: nam misti pars est. At si etiam eidem accidat, & vt materiæ principio esse, & vt mouenti, ipsum tamen esse non idem est. secundùm quod igitur horum amicitia est? Inconueniens item est contentionē incorruptibilem esse, cū hæc ipsa mali natura sit.

¶Ana-

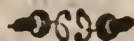
Tex.55 ¶ Anaxagoras autem bonum ponit principium, vt mouens, mens enim mouet. verùm alicuius gratia mouet: quare alterum, nisi sit, vt nos dicimus. ars enim medendi quodammodo sanitas est. Inconueniens etiam est, quòd non fecerit aliquid bono mentiq; contrarium. ¶ Porrò nulli eorum, qui ponunt contraria, vtuntur contrarijs, si quidem inquirere non pigeat: & cur quędam corruptibilia, quædam incorruptibilia nemo dicit. omnia nanque entia ex eisdem principijs faciunt. Præterea, quidam ex non ente faciunt entia; quidam vt hoc non cogantur, vnum cuncta faciunt. cur item semper generatio erit, quidq; generationis causa sit, dicit nemo. At tũ illis, qui duo principia faciunt, aliud principalius principium necesse est esse: tum illis, qui formas, quia aliud principalius principium est. cur enim participauit, aut participat? Et alijs quidẽ necesse est Sapientiæ, ac nobilissimę scientiæ aliquid contrarium ponere esse; nobis verò minime. nihil enim est primo contrarium: quandoquidem cuncta contraria materiam habent, & potentia hæc sunt. contraria verò ignorantia ad contrarium. primò autem nihil contrarium est. Præterea, si non erunt alia præter sensibilia, non erit principium, & ordo, & generatio, & ipsa cęlestia, sed semper principij principium, vt Theologis, Naturalibusque cunctis. Si autem erunt formæ, aut numeri, nullius causæ erunt; si verò non, neque prorsus ipsius motus. Quo nanque item modo ex non habentibus magnitudinem magnitudo continuumque erit? numerus nanque non faciet continuum, neque vt mouens, neque vt forma. Cęterùm nihil contrariorum erit quod & factiuum, & motiuum. alioqui contingere

Tex.56

tingere fanè poffit non effe. verùm enimuero & facere pofterius,quàm potentia eft. Entia ergo non erunt fempiterna:attamen funt. interimendum igitur aliquid horum eft hoc autem aliquo pacto dictum eft. Item quomodo numeri funt vnum,aut anima, & corpus, & omnino forma,& res,nemo aliquid dicit,nec dicere poteft,nifi (vt nos) dicat, quod vt mouens faciat. Qui vero dicunt mathematicum numerum primum, & ita femper aliam attiguam fubftantiã, ac alia cuiufq; principia inconfpirantem vniuerfi fubftantiam faciunt, (nihil enim altera alteri confert,fiue fit fiue non fit) & principia multa. At entia nolunt malè gubernari non eft bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM

Liber Decimustertius.

SVMMAE LIBRI.

In Prima, de Mathematicarum rerum essentia pertractatur.
In Secunda, disputatur contra Ideas.
In Tertia, probatur Numeros non esse substantias separatas.

SVMMA PRIMA.

De quibus agendum sit in subsequentibus libris. Cap. I.

E sensibilium itaq; substantia, quęnam sit, dictũ est: in traditione quidem naturalium, de materia, posterius verò de actu. Cùm autem hæc consideratio sit, vtrum præter sensibiles substantias aliqua sit immobilis, & æterna, necne; & si sit, quænã sit, quæ ab alijs dicuntur, primò speculandum est: vt tum si quid non rectè dicant, non simus eisdem conscij: tũ si quod

ſi quod nobis & illis cõmune decretum ſit, hoc ſeparatim non contra nos grauiter feramus. ſufficiens.n.erit; ſi quis quędam melius dicat, quędã non deterius. Duæ autem de his opiniones ſunt. Quidam etenim ipſa Mathematica ſubſtantias eſſe aiunt, vt numeros, lineas, & quæ his eiuſdẽ generis ſunt. Et rurſus Ideas. Cùm autem quidã ideas, numeroſq; mathematicos duo genera faciant, quidã vnam amborũ naturã, quidã aũt alij mathematicas tantũ ſubſtantias eſſe dicant: primũ quidem de mathematicis conſiderãdum eſt, nullã aliam eis addendo naturã, veluti vtrũ ideæ ſint, necne; & vtrum principia, ſubſtãtiæq; entiũ, an non: verum tantùm, vt de mathematicis, vtrũ ſint, an non ſint: & ſi ſint, quonam modo ſint. Deinde poſtea ſeorſum de ipſis Ideis ſimpliciter, & aliquantulũ legis gratia diuulgata nanq; plurima ſunt etiã in exterioribus rationibus. Præterea ad illã conſiderationem oportet maiorem ſermonis partẽ attendere, cùm de his conſideremus, vtrum ſubſtantiæ, principiaq; entiũ numeri, ac ideæ ſint. poſt.n. ideas hæc tertia conſideratio reſtat. Neceſſe autem, ſi mathematica ſunt, aut in ſenſibilibus ea eſſe, quemadmodum aliqui dicunt, aut à ſenſibilibus ſeparata (& hoc etiam modo quidã aiunt) aut ſi neutro modo ſunt, aut alio modo ſunt. Quare dubitatio nobis non de ipſo eſſe erit, verum de modo.

Mathematica ſubſtantias non eſſe magis, quàm corpora, nec eis priora niſi ratione, nec ab eis ſeparata eſſe poſſe. Cap. II.

ET quidem ꝙ in ſenſibilibus ea eſſe impoſſibile eſt, quodq; ſimul fictitia ratio eſt, dictũ

sanè in dubitationibus est, quòd simul duo solida esse impossibile est. Item, quod eiusdem rationis est cęteras quoque potentias, & naturas in sensibilibus esse, ac nullam separatam. hæc itaque prius dicta sunt. Verùm ad hæc etiam constat, quòd impossibile esset quodcunque corpus diuidi. diuideretur enim secũdùm superficiem, & hæc secundum lineam, & ista secundùm punctum: quare si punctum impossibile est diuidere, etiam lineam, quod si hanc, cętera quoq;. Quid igitur differt aut has esse tales naturas, aut nõ esse quidem in eis tales naturas? idem nanq; accidet. diuisis enim sensibilibus, diuidentur, aut nec ipsæ sensibiles. At nec separatas esse tales naturas possibile est. Nam, si erũt præter sensibilia solida separata ab his diuersa, prioraque sensibilibus, patet, quod etiã præter superficies alias necesse est esse superficies separatas, puncta quoque, & lineas: quando quidem eadem ratio est. Quòd si hæc rursus præter mathematici solidi superficies, lineas, & puncta, alia separata, siquidem incomposita, priora compositis sunt. & si sensibilibus priora sunt corpora nõ sensibilia, eadem ratione superficiebus etiã, quæ in solidis immobilibus sunt, priores sunt hæ, quæ per seipsas existũt. Quare aliæ sunt hæ, tum superficies, tum lineæ, ab his, quæ simul cũ separatis solidis sunt. hæ nanque simul cum mathematicis solidis, illæ verò eis priores sunt. Rursus illarum superficierum lineæ erunt, quibus priores alias oportebit eadem ratione lineas, punctaque esse, & eorum, quæ in prioribus lineis, alia pũcta priora, quibus nõ erunt amplius alia priora. At absurda sanè coaceruatio fit. accidit nanq; solida quidem vnica præter sensibilia esse. superficies verò triplices,

præter

præter ſenſibiles: illæ ſ. præter ſenſibiles, quæ in mathematicis ſunt ſolidis, quæque præter eas, quæ in his ſunt. lineæ autem quadruplices, puncta autem quincupla. Quare circa qualia horum mathematicæ ſcientiæ erunt? non enim circa ſuperficies, lineas, & puncta, quæ in immobili ſolido ſunt: quando quidem ſemper ſcientia circa priora eſt. Eadem ratio de numeris quoque: præter enim quælibet puncta aliæ vnitates erunt, ac præter quælibet entia ſenſibilia. deinde præter intelligibilia. quare numerorum mathematicorum infinita genera erunt. Item quonam modo quæ in dubitationibus enumerauimus ſolui poſſunt? etenim ea circa quæ Aſtrologia eſt, ſimili modo præter ſenſibilia ſunt, ac circa quæ Geometria. eſſe verò cœlo, & partes eius, quonam modo poſſibile eſt: aut aliud quodcunque motū habens? ſimiliter autem Perſpectiuæ & Harmoniæ obiecta? erit nanque vox & viſus præter ſenſibilia & particularia. Quare patet, quod alij ſenſus etiam, aliaque ſenſibilia ſunt. cur enim magis illa, quàm iſta? quod ſi hæc ſunt, animalia quoque erunt, ſiquidem & ſenſus. Item quędam à mathematicis vniuerſaliter præter has ſubſtantias ſcribuntur. erit igitur hæc quoque alia quædam ſubſtantia ſeparata, ac media inter ideas, ac media, quæ nec numerus, nec puncta, nec magnitudo, nec tempus ſit. quod ſi hoc impoſſibile eſt, conſtat quoque illa impoſſibile eſſe a ſenſibilibus ſeparata. Et omnino contrarium, tum vero, tum ei, quod exiſtimari ſolitum eſt, accidit, ſi quis ita eſſe mathematica ponat, vt quaſdam naturas ſeparatas. neceſſe enim eſt propterea quidem, quod ita ſe habeāt, priores ſenſibilibus magnitudinibus eſſe, ſecundùm autē veritatem po-

steriores: siquidem imperfecta magnitudo generatione prior, substantia posterior fit, vt inanimatum animato. Item quo, & quando magnitudines mathematicæ vnum erunt? quæ quidem interdum animæ, aut parti animæ, aut alicui, quæ particeps est rationis, insunt? quod si non, multa erunt, ac dissoluentur. Illis verò (Cùm diuisibiles, quantæque sint) quidnam causæ est, vt vnum sint, coniunctæque maneant? Item ipsæ etiam generationes hoc manifestant, quandoquidem, quod primum est, ad longitudinem, deinde ad latitudinem, & tandem ad profunditatem fit, ac finem nactum est. Si itaque substantia prius, quod generatione posterius est, corpus profectò, tum superficie, tum longitudine prius erit. & hac ratione perfectum magis, atque totum, quia fit animatum. Linea verò, siue superficies, quodammodo animata erit? supra nanq; nostros sensus hæc certè dignitas erit. Item corpus quidem substantia quædā fit, quippe quod iam perfectionem quodammodo habet, lineæ verò quo nammodo substātię erunt? nec enim vt species, & forma quædam, veluti si anima sit, quod tale est: nec vt materia. veluti corpus, nihil enim ex lineis, neque ex superficiebus, neque punctis videtur consistere posse. Atqui si qua materialis substantia esset, hoc pati posse profectò videretur. Ratione itaq; prior fit. non tñ omnia, quæcunq; ratione priora, substantia quoq; priora sunt. substantia nanq; priora, quęcunq; separata ipso esse excedunt. ratione verò his, quorum ratione ex rationibus. hæc autem non sunt simul, si. n. passiones non sint præter substātias, veluti quiddam motum vel album, homine albo secūdùm rationem albedo prior est, non secundum substantiā.

non

nõ enim poteſt ſaparata eſſe, verum ſemper vnà cum toto eſt. dico autẽ totum hominem album. Quare manifeſtum eſt, neque prius eſſe, quod ex ablatione eſt, neq; poſterius, quod ex appoſitione eſt: ex appoſitione nanque, ipſa albedine albus homo dicitur. Quòd igitur nec ſubſtantiæ ſint magis, quàm corpora; nec eſſentia ſenſibilibus priora ſint, verùm ſola ratione, nec vſquam eſſe ſeparata poſſibile eſſe, ſatis dictum eſt.

Mathematica & entia eſſe, & quo pacto, & quomodo non priora, & quomodo priora. Vbi de Abſtractione multa. Cap. III.

CVm verò nec in ſenſibilibus ea eſſe contingat, manifeſtum eſt, quod aut omnino non ſunt, aut modo quodam ſunt, & ob hoc non ſimpliciter ſunt. multipliciter nanque ipſum eſſe dicimus. Quemadmodum enim vniuerſalia in Mathematicis non ſunt de ſeparatis præter magnitudines, numeroſque, verùm de his, quanquam non quatenus talia, vt magnitudinem habeant, aut diuiſibilia ſint, patet, quod etiam de magnitudinibus ſenſibilibus rationes & demonſtrationes ſunt: verum non proút ſenſibiles, ſed prout tales ſunt. quemadmodum enim prout mota ſolum multæ rationes ſunt, abſque eo quod quid ſit vnumquodque eorum, ac eis accidentium conſideretur, & non eſt neceſſe, propterea idem aliquid motum à ſenſibilibus ſeparatum eſſe, vel in eis aliquam naturam ſegregatam eſſe: ita de his, quæ mouentur, etiam erunt rationes, atque ſcientiæ, nõ tamen quatenus mota, verum quatenus corpora tantum, & rurſus prout ſuperficies tantum, & prout longitudines

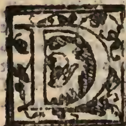
tantum, & quatenus diuisibilia, & quatenus indiuisibilia situm habentia, & prout indiuisibilia tantum. Quare cùm simpliciter verum sit dicere, non solum separabilia, sed & non separabilia esse, veluti ea quæ mouentur, & mathematica (quia etiam qualia dicunt verum est simpliciter dicere, & talia esse) & quemadmodum cœteras scientias simpliciter verum est dicere huius esse, non eius, quod ei accidat, veluti quod albi (si salubre album sit) verùm prout salubre est. ac illius, cuius vnaquæque est, si salubris salubre, si verò hominis prout homo est, ita & Geometriam, non si accidit sensibilia esse quorum est, non est autem eorum, prout sensibilia sunt: non erunt sensibilium Mathematicæ scientiæ, neque profectò circa hæc, alijs separatis. Multa verò per se rebus accidunt, prout vnumquodq; talium est: quoniam & quatenus fœmina animal, & quatenus mas, propriæ sunt passiones: & si non est quicquam fœmina, neque mas separatum ab animalibus. Quare etiam prout longitudines solùm, & prout superficies, & quantò de prioribus ratione, ac simplicioribus, tantò magis id certitudinem habet. hoc autem simplex est. quare absq; magnitudine magis quàm cum magnitudine, & maximè absque motu. quod si habet motum; primum maximè: siquidem hic simplicissimus est, & huius qui regularis est. Eadem ratio de Harmonica, & Pespectiua est. neutra nanque prout visus, vel prout vox speculatur, verùm prout lineæ, & numeri. at hæc propriæ illorum passiones sunt. Mechanica quoque similiter. Quare si quis ab accidentibus separet, ac de eis aliquid, quatenus talia sunt, consideret, minimè propter hoc mentietur.

tur. quemadmodum nec cùm in terra describat, ac eam, quæ pedalis non est, pedalem dicat. non enim in propositionibus falsitas inest. Optimè verò ita vnumquodque profectò considerabit, si quis separans ponat quod non est separatum: quod Arithmeticus, Geometraque facit. Vnum etenim & indiuisibile est homo, prout homo. ille verò posuit vnum indiuisibile: deinde speculatus est, si quid homini prout indiuisibile est, accidit. at Geometra nec prout homo, nec prout indiuisibilis, verum prout solida. quæ enim etiam tametsi nullibi erat indiuisibilis, inerant ei, patet quòd etiam absque his contingit ei posse inesse. Quare propter hoc non malè Geometræ dicunt, & de entibus differunt, & entia sunt. duplex enim est ens, hoc quidem actu, hoc verò materialiter. Cum autem bonum & pulchrũ differant (siquidem illud semper in operatione, pulchrum verò etiam in immobilibus est) qui dicunt Mathematicas scientias nihil de bono, vel pulchro dicere, falsum dicunt. Dicunt etenim & maximè ostendunt. nam & si non nominant, cùm tamen opera & rationes ostendunt, nonne dicunt de eis? pulchri nanque maximè species sunt, ordo, commensuratio, & definitũ; quæ maximè ostendunt Mathematicæ scientiæ. Et, cùm hæc multorũ causæ esse appareant (dico autem veluti ordo & definitũ) patet, ꝙ etiã similem causam, quæ vt bonum causa est, quodammodo dicant. magis autem apertè in alijs dicemus. De mathematicis igitur, & quòd entia sunt, & quomodo entia, & quomodo non priora, & quomodo priora, tot dicta sint.

SVMMA SECVNDA.

Disceptatio contra Ideas.

Quæ mouerint Idearum assertores ad eas ponendas. Cap. I.

E ideis autem primò ipsam, quę de idea est, opinionem considerandum, ad numerorum naturam nihil consortij habentem, sed quemadmodū opinati sunt à principio, qui primi ideas esse dixere. Accidit verò de ideis opinio illis, q dixerunt, propterea ꝙ de veritate adhæserant Heracliti rationibus, tanquā omnia sensibilia semper fluant. Quare, si qua cuiuspiā scientia, prudentiaq; erit, oportet alias quasdā naturas permanētes esse, præter sensibiles. nō. n. fluentiū esse scientiā. Cùm verò Socrates circa morales virtutes vacaret. & de his vniuersaliter definire primus quæreret, (naturalia. n. parūper Democritus tetigerat solùm, & aliquatenus calidum & frigidum definierat. Pythagorici etiam prius de quibusdam paucis, quorū rationes ad numeros reducebāt, veluti quid est tempus, aut iustū, aut nuptiæ) ille sanè rationabiliter quærebat ipsum quid est. syllogizare. n. quærebat, syllogismorum verò principiū est ipsum quid est. nondum. n. tunc erat vis dialectica, vnde & possent absq; eo ipso quid est cōtraria considerare, vtrum contrariorum eadem scientia esset. Duo nanque sunt, quæ Socrati iure proprio attribuat quispiam, inductiuas orationes, & definitionem

vniuersalis. hæc enim ambo circa principium scientiæ sunt: At Socrates quidem vniuersalia nō ponebat separata, nec definitiones. quidā verò separarunt, ac talia entium ideas appellarūt. quare ferè accidebat eis eadē ratione omnium, quæ vniuersaliter dicuntur, ideas esse.

Destruuntur fundamenta eorum, qui ideas ponunt. Cap. II.

AT simile est, sicuti si equis numerare volēs, cùm quidem pauciora existant, arbitretur non posse: cùm vero plura faciat, numeret, plures etenim (vt ita dicā) formæ sunt, quā sensibilia particularia. de quib. cùm causas quærerent, ex his ad illas processerunt. nam & secundum vnumquodq; eiusdem nominis sunt, & præter substātias, cęterorū quoq; in multis est vnū, & in his, & sempiternis. Cęterū quibus modis ostēditur, ꝙ formæ sunt secundū nullum horū apparet: è quibusdam nanque nō est necesse fieri syllogismum: è quibusdam verò, etiam quorū non putāt, horum formæ fiunt. Secundū nanq; rationes, quæ ex sciētijs, formæ erunt omnium, quorum scientiæ sunt. secundùm verò vnum in multis, etiam negationum. & secundùm ꝙ intelligimus aliquid eius, quod corruptum est, etiam corruptibilium: si quidem horum aliqua conceptio est. Insuper quædam rationum, eorū etiā quæ ad aliquid sunt (quippe cùm exactissimæ sint) ideas faciunt, quorum nō dicimus esse per se genus. Quædā etiā tertium hominem dicunt. Et simpliciter hæ de formis rationes, illa perimūt, quę magis quàm ipsas ideas esse volūt, qui for-

formas dicunt. Accidit enim non esse prius dualitatem, sed numerum: & huius quod est ad aliquid eo, quod est per se: & cuncta, quæcunq; cũ quibusdam sequerentur de ideis opiniones, aduersa facere principijs. Item secundũ existimationem, secundum quam dicunt ideas esse, non solùm substantiarum, verum etiam multorum aliorum formæ erunt. etenim vnus conceptus non solùm de substantijs, sed de non substãtijs etiã est. Et scientiæ non solùm substantiæ erũt, & alia id genus accidunt infinita. Secundùm verò necessitatem & opiniones de eis, si formę participabiles sunt, necesse est substantiarum solũ esse ideas. non enim secundùm accidens participatio earum est, sed eatenus vnaquaque participare est, quatenus dicitur non de subiecto. dico autem vt si quid ipso duplo participat, hoc etiã æterno participat, sed secundùm accidens. accidit enim duplo æternũ esse. quare formæ substãtia erunt. hæc autem hic & ibi substantiam significant. An aliquid est dicere esse præter hæc ipsum quid vnum in multis? etsi eadem quidẽ forma est idearum, & participantium, erit aliquid commune. cur enim magis de corruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidem, sed æternis dualitas vnum & idem sit, quàm de hac & aliqua? quòd si non est eadem forma, æquiuoca erit profectò: & simile, ac si quis Calliam, & lignum homines appellarit, nullam inspiciens communicationem eorum. Si autem cętera quidem, communes videlicet rationes formis conuenire ponemus, veluti ad ipsum circulum figuram planam, & cęteras rationis partes, & quod ei cuius est, apponatur, considerandum est, ne omnino vanum hoc sit. cui nanq; apponetur?

medio, an plano, an cunctis? Omnia enim, quæ in substantia sunt ideę sunt, vt animal & bipes. Itē patet, quòd ipsum quoque necesse est quid esse, veluti planum naturam quandam, quæ omnibus speciebus vt genus inerit.

Ideas ipsas neque rebus, neque scientijs prodesse.
Cap. III.

POtissimum verò quispiam dubitabit quidnā formæ conferant, aut sempiternis sensibilium, aut illis, quæ fiunt & corrumpuntur: nec enim motus, nec alicuius transmutationis, eis ipsis causæ sunt. At nec ad scientiam aliorum profsunt. nec enim horum illæ substantiæ sunt: in his etenim essent. Nec adesse, quippe cùm nō insint participantibus. Ita etenim fortassis causæ putabuntur esse, vt album mistum albo. Sed ista ratio facile redargui potest, quam Anaxagoras prior, Eudoxus verò posterior dubitans, & alij quidnam dixerunt. facile enim est multa & impossibilia ad hanc opinionem congerere. At nec ex formis cętera sunt secundùm vllum illorum modorum, qui dici solent. Dicere verò exēplaria eas esse, & cętera eis participare, vana & figmēta poetica est dicere. Quid enim est, quod agit, ad ideas inspiciens? Possibile enim est & esse, & fieri quodcunq; etiam nō ex imagine. quare, & existente Socrate, & non existente, fiet vtiq; quale Socrates est. Similiter etiam dilucidū, si Socrates sempiternus esset, & eiusdem erunt plura exemplaria: quare & forma, vtputa hominis, animal, & bipes: simul autem & idealis homo. Item nō solùm sensibilium exemplaria forma erunt, verumetiam ipsarum: vtputa

genus formæ, quæ in genere sunt. quare idem erit exemplar & imago. Item videretur impossibile esse separatam substātiam,& id,cuius substantia. Quamobrem,quomodo ideæ, cùm rerū substantiæ sint separatæ erunt? In Phædone verò hoc modo dicitur, quod tum ipsius esse, tum ipsius fieri formæ causæ sunt. attamen quāuis formæ existant,non fiunt,si non sit,qui moueat. & multa alia fiunt,vt domus,& annulus, quorum nō dicūt formas esse. Quare patet cętera quoq; quorum aiūt ideas esse,posse & esse & fieri propter tales causas,quales eorum sunt, quæ nunc dicta sunt, & non propter formas. sed de ideis quidē,& hoc modo, & per alias tum magis dialecticas,tum certiores rationes,multa iam considerantis,similia congregari possunt.

SVMMA TERTIA.

Opinionum numeros substantias separatas ponentium destructio.

Quot modis possibile sit dicere numeros substantias esse separatas: & qui modis illis vsi sint. Cap. I.

CVm aūt de his determinatū sit,decet rursus quæ circa numeros illis accidūt, qui eos substantias separatas dicunt,at entiū causas primas speculari.Necesse verò est, si numerus quædā natura est, nec est alia quædā eius substātia; sed hoc ipsum,vt quidā aiunt, aut quoddā eius primū esse,quoddam consequens, quod sit secundùm,quodq; specie diuersum.& hoc aut in vnitatibus confestim existit,& est quæcunque vnitas

tas cuique vnitati incombinabilis: aut sunt confestim consequenter omnes, & quæcunque quibuscunq; combinabiles, qualem aiunt mathematicum numerum esse, (in mathematicis enim nulla vnitas alia ab alia differt) aut quasdam combinabiles, quasdam non: veluti si post vnum est prima dualitas, deinde trinitas, & sic alius numerus. Sunt autem vnitates in vnoquoque numero: veluti quæ in prima dualitate sunt, inuicem combinabiles, & quæ in prima trinitate sunt, inuicem: & ita in cęteris numeris. Quæ verò in ipsa dualitate incombinabiles eis, quæ in ipsa trinitate sunt. & similiter de alijs consequentibus numeris. Ideò mathematicus quidem numeratur, post vnum duo, cum anteriori vno aliud vnum. tria quoque cum his duobus aliud vnum, & reliquus quidem similiter. iste verò post vnum, duo alia, absque primo vno. & trinitas absque dualitate. similiter autem & reliquus numerus. Aut igitur quendam numerorum esse oportet qualis primus dictus est, quendam autem qualem Mathematici dicunt: tertium verò qualis vltimò dictus est. Item istos numeros aut separatos à rebus esse, aut non separatos, sed in ipsis sensibilibus. non autem ita vt prius considerabamus, sed vt ex numeris inexistentibus ipsis sensibilibus, aut quendam eorum esse, quendã non, aut omnes esse. Modi quidem, secundùm quos contingit esse, hi sunt necessario soli. At hi etiam, qui dicunt ipsum vnum principium substantiam, ac elementum omnium esse, & ex hoc & alio quodam numerum esse, ferè singuli horum aliquem modorum dixerunt, præterquàm quòd omnes vnitates incombina-

binabiles sint.& rationaliter accidit. non enim contingit alium modum esse, præter eos, qui dicti sunt. Quidā itaq; ambos numeros esse aiūt: illū quidē, qui prius & posterius habeat ideas: mathematicum verò, præter ideas & sensibilia: ac ambos à sensibilibus separatos. Quidam mathematicum solum numerum esse primum entium, ac à sensibilibus separatum. Pythagorici quoq; vnum ipsum mathematicum, verum nō separatum, sed eo sensibiles substantias constare dicunt: totum enim cœlum ex numeris construunt, præter id, quod non ex monadicis, sed vnitates existimant habere magnitudinem. Quo autem modo primum vnum consistit magnitudinem habens, dubitare videtur. Alius autem quidam primum numerum, ipsum formarum vnum esse: alij verò & ipsum mathematicum, hunc eundem esse. Simili modo etiam circa longitudines, & plana, & solida. quidā enim alia esse mathematica, & alia, quæ post ideas. Eorum verò, qui aliter dicunt, quidam mathematica, & mathematicè dicunt: quicunque ideas non faciunt numeros, nec esse ideas aiūt. quidam mathematica, non mathematicè. non enim secari omnem magnitudinem in magnitudines, neque quascunque vnitates dualitatē esse. monadicos autem numeros esse ponunt omnes, præter Pythagoricos, quicunque vnū, elementum, atque principium entium aiunt esse. illi enim habentia magnitudinem aiunt, vt prius dictum est. Quot igitur modis contingat de eis dici, quodque omnes modi dicti sint, ex his manifestum est. Sunt autem cuncta quidem impossibilia, magis verò fortassis altera alteris.

Disputatio contra ponentes Ideas numeros esse. Cap. II.

PRimò itaq; considerandũ est, vtrum combinabiles sint vnitates, an incombinabiles. Quòd si incombinabiles, quonã modo, vt diuisimus? est enim quamcunq; cuicũq; vnitati incõbinabilem esse. est autem & eas, quæ in ipsa dualitate sunt, ad eas quę in ipsa trinitate, & sic eas, quæ in vnoquoq; numero primo sunt, incõbinabiles inuicem esse. Si omnes igitur vnitates incombinabiles, & indifferentes sint, mathematicus numerus fit, & vnus solus, neque cõtingit ideas numeros esse. qualis nanq; numerus idealis homo, aut animal, aut aliqua alia specierum erit? Idea nanq; vna vniuscuiusq; ueluti ipsius hominis vna, & ipsius animalis alia vna. hi verò similes & indifferentes infiniti. Quare nihil magis hæc trinitas ipse idealis homo erit, quã quæcunq;. Quòd si ideæ non sunt numeri, nec omnino possibile est eas esse. ex quibus nanq; principijs ideę erunt? numerus enim ex vno & dualitate indeterminata est. ac principia & elementa ipsius numeri dicuntur, neque ea contingit, aut priora, aut posteriora numeris ordinare. Si verò vnitates incombinabiles sunt, & ita incombinabiles, vt quæcunq; cuicunque, nec mathematicum hunc contingit esse numerum. mathematicus nanq; ex indifferentibus est: & quæ de eo ostenduntur, tanquam in tali conueniunt. Nec hunc esse formarum. non enim erit dualitas prima ex vno & indeterminata dualitate. Deinde consequentes numeri, vt dicitur, dualitas, trinitas, quaternitas. simul etenim quæ sunt in

prima

prima dualitate vnitates generantur: siue quē-admodum qui prius dixit ex inæqualibus (factis nanque æqualibus fiebant) siue aliter. Deinde, si altera vnitas prior altera erit, dualitate etiam quæ ex his fit, prior erit. cùm enim aliquid sit, quoddam prius, quoddam posterius, & quod ex his, hoc quidem prius, illo verò posterius est. Item cum primum quidem ipsum vnum sit, deinde cæterorum est aliquod primum vnum, secundum verò post illud, & rursus tertium. secundùm quidem post secundùm, tertium verò post primum vnum. Quare priores profectò erunt vnitates, quàm numeri, qui eas cōplectuntur, veluti in dualitate erit tertia vnitas, antequā tria sint: & in trinitate, quarta & quinta, antequā hi numeri sint. At nemo eorum hoc modo dixit vnitates incombinabiles. Verùm secundùm quidem principia eorum ita esse rationabile est: secundùm autem veritatem impossibile est: etenim vnitates priores, & posteriores esse, rationabile est, si & quædam quidem prima vnitas est, vnumque primum. & dualitates similiter, si & prima quidem dualitas est. post nanq; primum rationabile, & necessarium est secundum quiddam esse: & si secundum, tertium, & ita cętera cōsequenter. Simul verò vtrunq, dicere, vnitatemque primam post vnam esse, atque secundam & primā dualitatem, impossibile est. hi verò vnitatem quidem & vnum primum faciunt, secundū verò, & tertium nequaquā. ac dualitatem primam, secundā verò, & tertiā minimè. Constat autem, quòd si omnes vnitates incombinabiles sunt, non cōtingit dualitatem ipsam esse, ac trinitatē, & sic cœteros numeros. siue nāq; sint vnitates indifferētes, siue differētes singu-

singulæ à singulis, necesse est numerum numerari per additionem. veluti binarium, ad vnum vno alio addito. ternarium quoque, alio ad duo apposito. & simili modo quaternarium. Quare cùm ita sint, impossibile est numerorum esse generationem, quemadmodum ex dualitate & vnitate generant. binarius nanq; pars ternarij fit, & hic quaternarij. eodem autem modo & in cōsequentibus accidit. At ex primo binario, indeterminatoque binario fiebat quaternarius, duo binarij præter ipsum binarium. quod si non, pars erit ipse binarius. alter verò adhuc erit vnus binarius, & binarius erit ex ipso vno & alio vno. Quod si est, non est possibile alterum elementum esse indeterminatum binarium. vnam enim vnitatem generat, sed non determinatum binarium. Item præter ipsum ternarium, ipsumque binarium, quomodo erunt alij ternarij & binarij? quove modo ex prioribus & posterioribus vnitatibus componuntur? hæc enim omnia & fictitia sunt, & impossibile esset esse pirmum binarium: deinde ipsum ternarium. ac necesse est, postquam vnum quidem & indeterminatus binarius elementa erunt, quòd si quæ accidunt. impossibilia sunt, hæc quoque principia impossibile est esse. si itaque vnitates quæcunque à quibuscunque differant, hac & alia huiuscemodi necessariò accidunt. Si autem quę quidem in alio differentes sunt, quæ verò in eodem numero indifferentes inuicem solæ, non pauciora difficultatem ingerentia, hoc quoque modo accidunt, veluti in ipso denario decem vnitates sunt. componitur autem denarius, tum ex his, tum ex duobus quinarijs. Cùm verò ipse denarius nō sit quicūq; numerus, nec ex quibuscun-

quæ quinarijs componatur, sicuti nec vnitatibus, necesse est vnitates, quæ in hoc denario sunt, differre. nam si non differant, nec quinarij different, ex quibus denarius est: cùm verò differant, vnitates quoque different. Si igitur differãt, vtrum non erunt quinarij alij; sed hi duo tantum, an erunt? siue igitur non erunt, inconueniens est: siue erunt, qualis ex eis denarius erit? non est enim in denario alius denarius præter ipsum. at verò etiã necesse est, vt non ex quibusuis binarijs quaternarius componatur. indeterminatus nanque binarius (vt aiunt) determinatum accipiẽs binarium, duos binarios effecit: eo enim, quod cepit, binarij fuit efficiens. Item, quonammodo contingit binariũ præter duas vnitates, ac ternariũ præter tres vnitates, aliquam esse naturam? aut enim certè alterũ alteri participabit, quemadmodum albus homo præter album & hominem (his enim participat) aut cum alterum quædam alterius differentia sit, quemadmodum homo præter animal & bipes. Item quædam tactu, quædam mistione, quædam positione sunt vnum, quorum nihil vnitatibus, ex quibus binarius, atque ternarius fit, competit: sed quemadmodum duo homines non sunt vnum quid præter vtrunque, ita de vnitatibus quoque necesse est. Et non, quoniam indiuisibile, idcirco different; etenim puncta quoque indiuisibilia sunt: veruntamen dualitas eorum nihil aliud est præter duo. At verò nec hoc latere decet, quod accidit priores, Posterioresque dualitates esse, similiter autem & alios numeros. Binarij enim, qui in quaternario sunt, sint inuicem simul: sed ipsi his, qui octonario insunt, priores sunt, & genuerunt, (quemadmodũ binarius ipsos) ipsi quaternarios

qui

qui in ipso octonario sunt. Quare si & primus binarius idea, hi quoque quædam ideæ erunt. Eadem ratio de vnitatibus etiam est, quæ enim in prima dualitate sunt vnitates, generãt quatuor, quæ in quaternario sunt. Quare omnes vnitates ideæ fiunt, & componetur idea ex ideis. Quamobrem patet, quod etiam illa, quorum hæ sunt ideæ, composita erunt. veluti si quis animalia dicat ex animalibus componi, & horum ideę sunt ex animalibus ideæ erunt. Et omnino facere vnitates quomodocunque differentes, absurdum, & fictitium est. Dico autem fictitium, quod ad suppositionem coactum est. nec enim secũdum quantum, nec secundùm quale videmus differre vnitatem ab vnitate. necesséque est aut æqualem, aut inæqualem esse omnem quidem numerum, sed præcipue monadicum. quare si nec maior neque minor, æqualis. æqualia verò & omnino indifferentia, eadem putamus esse in numeris Quòd si non ita sit. nec dualitates. quæ in hoc denario sunt, indifferentes erunt, cùm æquales sint. quam enim causam dicturus est, qui dicit indifferentes esse? Item, si omnis vnitas & vnitas alia, duo: vnitas quoque quæ ex ipsa dualitate, & quæ ex ipsa trinitate dualitas erit, & ex indifferentibus. Et vtrum trinitate prior, an posterior? Magis nanque videtur necessarium priorem esse. hæc nanque vnitatum simul trinitati, illa vero simul dualitati. Et nos quidem omnino putamus vnum & vnum siue æqualia, siue inæqualia sint, duo esse, veluti bonum, & malum & hominem & equum. qui verò ita dicunt, nec ipsas vnitates. Siue autem non est maior numerus ipsius trinitatis, quàm dualitatis mirum est, siue est maior, constat, quòd æqualis etiam duali

tati inest. quare ipse indifferens ab ipsa dualitate. verùm non contingit, si primus aliquis numerus est, & secundus. Nec erunt ideæ numeri. hoc enim illum rectè aiunt, qui vnitates differentes debere esse arbitrantur, si quidē erunt ideæ (vt prius dictum est) vna profectò erit species. Si verò vnitates indifferentes, dualitates quoque, ac trinitates indifferentes erunt. quare necesse est eis dicere ita numerandum esse, vnum, duo, nō superaddito iam præexistenti. nec enim generatio ex indeterminata dualitate erit, nec ideā esse contingit. inerit nanq; altera idea in altera, cunctæq; formæ vnius partes. quare secundùm suppositionem quidem rectè dicunt, simpliciter verò non rectè. multa nanq; perimunt. Cùm autē hoc ipsum habere quandam profectò dicant dubitationem, vtrū cum numeremus & dicamus vnum, duo, tria, assumentes numeramus, an ſm particulas. vtroque autem modo facimus: quapropter ridiculum est, hanc ad tantam substātiæ differentiam reducere. Ante autem omnia probè se habet determinare, quænā numeri, & vnitatis differentia est, si est. Necesse autem est, aut ſm quantum, aut ſm quale differre. neutrum autem horum videtur posse esse: verùm prout numerus secundùm quantum. Si itaque etiam vnitates quantitate differrent, numerus quoque à numero differret, qui æqualis est, plenitudine vnitatum. Item vtrum primæ maiores, an minores, & postea crescant; an econuerso? hæc enim omnia absurda sunt. At verò nec secūdùm qualitatem differre contingit. nullum enim inesse passionem possibile est. etenim numeris quoq; posterius aiunt inesse qualitatem quàm quantitatem. Item nec ab vno hoc ipsæ patientur, nec à dua-

à dualitate. hoc enim non est quale, illa verò quantum, quale. nam vt entia multa sint, hæc natura causa est. Si igitur aliter quoquo modo se habet, dicendũ hoc maximè in principio est, & de differentia vnitatis determinandum, maximè quidem & propter quid necesse est existere. quòd si non, quam dicunt? Et quidem si ideæ numeri sunt, dilucidum est, quòd neutro modorum contingit, nec combinabiles cunctas vnitates esse, nec inuicem incombinabiles.

Destruuntur opiniones: Et ea, quæ numeros mathematicos rerum principia ponit: & ea, quæ eũdem esse numerum & mathematicum, & idealem dicit: Et ea, quæ Pythagoricorum est, dicentiũ numeros quidem separatos non esse, sed ex ipsis constare corpora. Redditurq; earum erroris causa. Cap. III.

At nec, vt alij quidem de numeris dicunt, rectè dicitur. sunt autem hi, quicunque ideas quidem esse non putant, nec simpliciter, nec vt numeros quosdam existentes: mathematica verò esse, & numeros entium primos, ac eorum principium esse ipsum vnum. Absurdum nanque est, vnum quidem esse quid primum vnorum, vt illi aiunt, dualitatem verò non esse dualitatum, neque trinitatem trinitatum. eiusdem enim rationis omnia sunt. Si igitur ita se habeant, quę circa numerum sunt, & solum mathematicum quis esse ponat, ipsum vnum non est principium. necesse enim esset, vt tale vnũ differret ab alijs vnitatibus, quòd si hoc, dualitatem quoque primam à dualitatibus, similiter autem cœteros quoque consequentes numeros. si autem ipsum vnum est principiũ, neces-

se magis est quæ circa numeros sunt se habere (vt Plato aiebat) ac esse dualitatem primam, & trinitatem, nec esse numeros ad seinuicem combinabiles. si quis verò rursus hæc ponat, dictum est, quòd multa impossibilia accidunt. At necesse est aut hoc, aut illo modo se habere. quare si neutro modo, non est possibile numerum esse separatum. Constat autem ex his, quòd tertius modus pessimè dicitur, eundem videlicet esse mathematicum, & formarum numerum. Necesse est enim in vnam opinionem duos errores conuenire. nec enim mathematicum numerum contingit hoc modo esse, sed proprias suppositiones supponentem necesse est prolixum esse. Et insuper quæcunque accidunt eis, qui vt formas numerum dicunt, hæc etiam necesse est dicere. Modos verò Pythagoricorum partim pauciores habet difficultates, quā prius dictæ sunt, partim alias proprias. Nam non separatum facere numerum, aufert multa impossibilia. Corpora verò ex numeris esse composita, & hunc numerum mathematicum esse, impossibile est. nec enim indiuiduas magnitudines dicere verum est. Deinde, quia hoc modo maximè se habent, vnitates verò non habent magnitudinem, magnitudinem verò ex indiuisibilibus componi, quonam modo possibile est? At verò numerus arithmeticus monadicus est. illi verò numerum entia dicunt. speculationes enim adaptant corporibus, tanquam existentibus ex ipsis numeris. Si igitur necesse quidem est horum aliquo dictorum modorum esse, numerus quidem aliquid per se entium est, nullo autem horum esse contingit, constat non esse aliquam talem numeri naturam, qualem asserunt, qui eum separa

tum faciunt. Item vtrum vnaquæque vnitas ex magno & paruo adæquatis sit, aut hæc quidem è paruo, illa verò ex magno? Si itaque sic, nec ex omnibus elementis vnumquodque est, nec vnitates sunt indifferentes; in hac quidem magnum, in hac verò paruum inest, suapte natura contrarium existens. Item quæ in ipsa trinitate quonam modo sunt? vna enim superflua est, sed propterea fortassis ipsum in impare medium faciunt. Quòd si vtraque vnitatum ex ambobus est adæquatis, quonam modo dualitas vna quædã existens natura, ex magno, & paruo erit? aut quid ab vnitate differet? Item vnitas prior dualitate. perempta nanque, perimitur dualitas, ideam igitur ideæ necesse est eam esse, cùm prior idea sit, ac priorem factam fuisse. ex aliquo igitur. indeterminata enim dualitas dualitatis efficiens erat. Item aut finitum, aut infinitum necesse est numerum esse; numerum enim separatum faciunt. quare non est possibile non esse horum alterum. Et quidem ꝙ infinitum esse nõ contingit, patet. infinitus enim nec par, nec impar est. generatio verò numerorum, aut imparis numeri, aut paris semper est. cùm enim vnum hoc non cadit in parem, impar efficitur. cùm verò hoc modo dualitas incidat, qui ab vno duplicatur. sic autem imparibus, alius par. Item, si omnis idea alicuius est, numeri verò ideæ sunt, infinitus quoque numerus erit alicuius vel sensibilium, vel alicuius alterius idea. quamuis, nec secundùm positionem, neque secundùm rationem contingit, ita tamen ordinant ideas. Quod si finitus, vsquequo? hoc enim dici oportet, non solùm quod est, verumetiam propter quid est. At verò, si numerus ad denarium vsq;, vt quidã

aiunt, primò quidem citò deficiente forma. puta si trinitas est homo idealis, quis numerus erit idealis equus? etenim ad denarium vsque numerus est idealis, ideo necesse est quosdam eorum numerorum in eis esse. hi enim substantiæ, ideæque sunt: attamen deficient, si formæ quidem animalis excedent. Simul autem constat, quòd si hoc modo trinitas idealis homo sit, & cęteræ quoque trinitates, cùm similes sint, qui in eisdem numeris sunt. quare infiniti homines erunt, aut vnusquisque idealis homo, si vnusquisque trinitas idea est, aut si non saltem homines. Et si minor pars sit maioris, qui ex his combinabilibus vnitatibus est, quæ in eodem sunt numero, si alicuius ideo sit ipsa quaternitas, veluti equi aut albi, homo erit pars equi si homo dualitas sit. Absurdum item est denarij quidem ideam esse, vndenarij autem non. neque sequentium numerorum. Item & sunt & fiunt quædam, quorum formæ non sunt, vnde qua de causa non sunt illorum forma? non sunt ergo formæ causæ. Item inconueniens est, si numerus vsque ad denarium magis quid ens & ipsius denarij species, tametsi huius quidē nō sit generatio tanquā vnius, illius tamen sit. tentant autem tanquam si is, qui ad denariū vsque est profectus, numerus sit. generant porrò quæ sequuntur, veluti vacuum, proportionem abundans, cęteraque huiuscemodi. infra denarium quædam quidem principijs attribuūt, puta motum, stationem, bonū, malū. alia verò numeris: ideo vnum impar est, si enim in trinitate, quomodo quinarius impar? Magnitudines item & quęcunque similia quousque quanta? veluti prima linea indiuisibilis, deinde dualitas, deinde hæc etiam ad dena-

denarium vsque. Item, si numerus separatus est, dubitauerit quispiam vtrum vnum prius, an trinitas & dualitas, quatenus enim numerus compositus est, vnum est. quatenus verò vniuersale & forma, prius numerus est. vnaquæque enim vnitatum pars numeri, vt materia est: ille verò, vt forma, ac quoddam quidem modo rectus prior acuto, quia & in ratione definiente positus est: quoddam verò modo acutus, quia pars est, ac in hunc diuiditur. tanquam igitur materia acutus, elementum & vnitas, prius. at vero secundùm formam, & eam, quæ secundùm rationem est, substantiam, rectus, ac totum, quod ex materia & forma. quod enim ambo est, propinquius est formæ, & ei cuius ratio est: generatione verò posterius. Quo igitur modo ipsum vnum principium est? quia non est diuisibile, aiunt, sed indiuisibile, tum vniuersale, tum particulare, & elementum. verùm alio modo, illud quidem secundùm rationem, hoc vero secundùm tempus. Vtroque itaque modo ipsum vnum est principium: vt enim dictum est, & rectus acuto, & iste illo prior esse videtur, & vterque vnus. Vtroque igitur modo ipsum vnum faciunt principium. At impossibile. hoc enim vt forma, & substantia: hoc verò vt pars & materia. Est nanque quodammodo vnum vtrunque, secundùm veritatem quidem potentia: si quidem vnum quid est numerus, & non aceruus, sed alius ex alijs (vt aiunt) vnitatibus: actu verò non est vtraque vnitas. Causa verò erroris, qui accidit, quia simul ex mathematicis, & vniuersalibus rationibus venabantur, ita vt ex illis quidem tanquam punctū posuerint ipsum vnū, & principium: vnitas enim punctum sine positione

tione est. quemadmodum igitur quidam ex minimo entia composuerunt, ita & isti, quare vnitas efficitur numerorum materia, simulque dualitate prior rursusque posterior, tanquam dualitate existente toto quodam, & vno, & forma. ex eo verò, quòd vniuersale quærebant prædicatum vnum, & ita vt partem dixerunt. at simul hæc eidem inesse impossibile est. Quòd si ipsum vnum solum sine positione esse oportet (in nullo enim differt, nisi quòd principium est, & dualitas quidem diuisibilis, vnitas verò non) similior erit profectò ipsi vni vnitas. si autem vnitas, illud quoque vnitati quam dualitati. ea quoque de re vtraque vnitas prior dualitate erit. at non dicunt: generant sanè dualitatem primò. Item, si dualitas ipsa vnum quin est, ac ipsa trinitas, ambo dualitas, ex quo igitur hæc dualitas? Dubitabit autem quispiam, quòd cùm tactus quidē in numeris minimè sit, consequētibus quidem his, quarumcunque non est aliquid medium, vnitatibus. veluti his, quę in dualitate, trinitatéue sunt, vtrum consequentes sint ipsi vni, an non: & vtrum dualitas prior est his, quæ consequuntur, an quæcunq; vnitatum. Simili modo hę difficultates de posterioribus etiam numero generibus, linea, plano, & corpore accidunt. Quidā enim ex magni & parui speciebus faciunt, veluti ex longo quidam & breui longitudines; ex lato verò & stricto plana; ex profundo autem & humili moles. hæ autem magni & parui species sunt, principium verò, quòd secundùm ipsum vnum est. Alij ea, quæ eorum sunt, aliter posuerunt. At etiam in his infinita videntur impossibilia, & fictitia, & omnibus rationabilibus contraria. absoluta nanque abinuicem accidet ea

esse,

esse, si principia etiam non consequuntur, vt sit latum & strictum, longum & breue. at si hoc erit, planum erit linea, & solidum planum. Anguli item & figuræ & huiusmodi, quonam modo assignabuntur? idemque accidit, quod eis, quæ circa numerum. hæ nanque magnitudinis sunt passiones, non ex his magnitudo: quemadmodum nec ex recto & curuo longitudo, nec ex leui & aspero solida. His autem omnibus commune, quod in speciebus, quæ sunt, vt generis dubitare accidit, cùm quis vniuersalia ponat: vtrum animal ipsum in animali, an alterum ab ipso animali. Hoc nanque, si sit non separatum, nullam dubitationem faciet. si verò sit, quemadmodum qui hæc dicunt, separatum ab vno & numeris, non est facile soluere: si non facile dicere oportet, quod impossibile est. cùm enim vnum quis in dualitate intelligat, & omnino in numero, vtrum ipsum quid, an aliud intelligit? Quidam itaque ex tali materia magnitudines generant, quidam ex puncto (punctum autem eis non vnum, sed quale vnum esse videtur) & altera materia qualis est multitudo, sed non multitudine. de quibus nihil minus eadem accidit dubitare. Nam si materia vna est, idem linea, planum, & solidum sunt. ex eisdem enim vnum & idem erit. Quòd si materiæ plures, & altera quidem lineę, altera plani, altera solidi, aut sequuntur inuicem, aut non. quare hoc etiam modo eadem accident. planum etenim aut non habebit lineam, aut linea erit. Item quo quidē modo contingit ex vno & multitudine numerum esse, nihil dicere conantur. quomodocunque autem dicant, eædem difficultates accidūt, quæ illis quoque, qui ex vno, & indeterminata

dua-

dualitate dicebant. Quidam nanque ex eo quod vniuersaliter prædicatur, & nulla multitudine numerum generat. quidam ex aliqua multitudine, prima tamen, dualitatem nanque primam aliquam multitudinem esse. Quare (vt ita dicam) nihil differunt, sed eædem dubitationes sequentur, siue mistio sit, aut positio, aut temperamentum, aut generatio, & quæcunque alia similia. Maxime autem aliquis inquirat, si vna sit quæque vnitas, ex quonam est? non enim erit vnaquæque ipsum vnum, necesse autem est, aut ex ipso vno, & multitudine esse, aut ex parte multitudinis. atqui multitudinem dicere vnitatem esse, impossibile est, cùm indiuisibilis sit. Quòd autem ex parte sit, alias habet multas difficultates. vnamquanque enim partium, aut indiuisibilem, aut multitudinem necesse est esse, ac vnitatem diuisibilem, & ipsum vnùm, ac multitudinem non esse elementum: quandoquidem vnaquæque vnitas non est multitudine, ac vno. Item, qui hoc dicit, nihil aliud, quàm alium numerum facit. multitudo nanque indiuisibilium numerus est. Item quærendum etiam ab eis, qui sic dicunt, vtrum numerus infinitus, an finitus sit. erit nanque, vt apparet, multitudo quoque finita, ex qua & vno sunt vnitates finitæ. aliudque est ipsa multitudo, multitudoque infinita. qualis itaque multitudo, & vnum est elementum? Similiter autem de puncto quoque aliquis quæreret, ac elemento, ex quo faciunt magnitudines. non enim vnum solum punctum hoc est. ex quo nanque vnumquodque aliorum punctorum? non enim ex quadam dimensione, ipsoque puncto. At verò nec partes diuisibiles esse contingit partes dimensionis, quemad-

modum

modum multitudinis, ex quibus vnitates, numerus nanque ex indiuisibilibus componitur, magnitudines vero minimè. Hæc itaque omnia, cęteraque similia manifestant, quòd impossibile sit numerum ac magnitudines separatas esse. Præterea quòd ipsi primi de numeris discordant, signum est ipsas res, cùm non sint veræ, ipsis præbere confusionem. Quidam enim, qui mathematica tantùm faciunt præter sensibilia, cùm viderent difficultatem, atque fictionem circa formas, destiterunt à numero ideali, ac mathematicum fecerunt. Quidam verò, cùm formas simul & numeros facere vellent, neque viderent quonam modo si quis hæc principia ponat, mathematicus numerus præter idealem esset, eundem idealem ac mathematicum numerum fecerunt ratione: quia autẽ opere sublatus est mathematicus, proprias profectò, & non mathematicas suppositiones dicunt. Qui verò primus formas & numeros esse posuit, formas & mathematicas esse rationabiliter separauit. quare accidit omnes secundùm quid rectè dicere, omnino verò non rectè. ac ipsi etiam fatentur non eadem, sed contraria dicentes. Causa verò est, quod suppositiones atque principia falsa sunt. difficile autẽ est (vt ait Epicharmus) ex non bene præsuppositis, bene dicere. cum primum enim aliquid dicitur, confestim apparet non bene dictum. Sed de numeris quidem sufficiant, quæ dubitata & quæ determinata sunt. cuicunque nanque persuasum est, magis ei ex pluribus persuasum fuerit. vt autem illi persuadeatur, cui non est persuasum, nihil magis.

Consi-

Considerandum est quid & quomodo dicitur. Ideas, Numerosue esse rerũ principia. Ostenditur autem quòd ideæ principia esse non possunt. Cap. IIII.

DE primis uerò principijs, primisque causis, & elementis, quæcunque quidem dicunt, qui de sola sensibili substantia determinant, quædam in Naturalibus dicta sunt, quædam non sunt, præsentis scientiæ. Quæcunque uerò aiũt, qui dicunt præter sensibiles esse alias substantias, consequens est dictis speculari. Cùm igitur quidam ideas, ac numeros tales esse dicant elementaq; eorum elementa, principiaque entium esse, considerandum de his, quid & quoniam modo dicũt. Verùm qui numeros tantùm & hos mathematicos faciunt, posterius examinandi sunt. Eorum autem, qui ponunt ideas, simul quispiam & modum profectò uiderit, & dubitationem, quæ de eis simul nanque uniuersales substantias faciunt ideas, rursus vt saperatas & singularium. hæc uerò, quòd non contingant, dubitatum est prius. Causa uerò eis, qui uniuersales ideas dicunt, ut eas in idem coniungant, fuit, quia sensibilibus non faciebant easdem substantias. singularia etenim, quę in sensibilibus, fluere putabant, nec aliquid horum manere. vniuersale autem præter hęc, tum esse, tum aliud quid esse. Hoc autem (vt antea dicebamus) mouit quidem Socrates propter definitiones, nõ tamen à singularibus separauit. & hoc rectè intellexit, nõ separans. constat autem ex operibus. etenim absque vniuersalibus quidẽ nõ est accipere sciẽtiã: separare autẽ causa difficultatum, quæ

circa

circa ideas accidunt, est. Quædam verò tanquã necessarium sit, si substantię quędam præter sensibiles, & fluentes erunt, separatas esse (alias quidem non habebant) eas sanè, quæ vniuersales dicuntur, attulerunt: vt ferè accidat easdẽ naturas vniuersales, ac particulares esse. at hæc ipsa per seipsam erit difficultas eorum, de quibus dictum est.

Difficultatis determinatio, quo pacto vniuersalis dicatur esse scientia, si substantiæ separatæ non sunt. Cap. V.

QVòd verò & his qui dicunt ideas, & his qui non dicunt, aliquam dubitationem habet, quod & à principio in dubitationem dictũ est prius, modò dicamus. Nam si quis substantias non ponat esse separatas, & hòc modo sicuti entium singularia dicuntur, perimet substantiam, quemadmodum dicere volumus. Quòd si quis substantias separatas ponat, quomodo principia earum, & elementa ponet? si singulare nanque, & vniuersale, tot erunt entia, quot elementa. neque scibilia elementa. sint etenim syllabæ quidem, quæ in voce sunt, substantiæ. elementa verò earum elementa substantiarum. necesse autem est B A, & vnamquanque syllabarum vnam esse, si non vniuersaliter quidem & specie eædem, sed vna numero vnaquæque, & quod quid, nec æquiuocum. Item ipsum quod est vnumquodque vnum ponunt. quod si syllabæ, ita illa quoque, ex quibus sunt. non erunt igitur plura A, quàm vnũ, nec aliorum elementorum vllum secundùm eandem rationem, secundùm quam nec alia-

rum

tati inest. quare ipse indifferens ab ipsa dualitate. verùm non contingit, si primus aliquis numerus est, & secundus. Nec erunt ideæ numeri. hoc enim illum rectè aiunt, qui vnitates differentes debere esse arbitrantur, si quidē erunt ideæ (vt prius dictum est) vna profectò erit species. Si verò vnitates indifferentes, dualitates quoque, ac trinitates indifferentes erunt. quare necesse est eis dicere ita numerandum esse, vnum, duo, nō superaddito iam præexistenti. nec enim generatio ex indeterminata dualitate erit, nec ideā esse contingit. inerit nanq; altera idea in altera, cunctæq; formæ vnius partes. quare secundùm suppositionem quidem rectè dicunt, simplliciter verò non rectè. multa nanq; perimunt. Cùm autē hoc ipsum habere quandam profectò dicant dubitationem, vtrū cum numeremus & dicamus vnum, duo, tria, assumentes numeramus, an ſm particulas. vtroque autem modo facimus: quapropter ridiculum est, hanc ad tantam substātiæ differentiam reducere. Ante autem omnia probè se habet determinare, quænā numeri, & vnitatis differentia est, si est. Necesse autem est, aut ſm quantum, aut ſm quale differre. neutrum autem horum videtur posse esse: verùm prout numerus secundùm quantum. Si itaque etiam vnitates quantitate differrent, numerus quoque à numero differret, qui æqualis est, plenitudine vnitatum. Item vtrum primæ maiores, an minores, & postea crescant; an econuerso? hæc enim omnia absurda sunt. At verò nec secūdùm qualitatem differre contingit. nullum enim inesse passionem possibile est. etenim numeris quoq; posterius aiunt inesse qualitatem quàm quantitatem. Item nec ab vno hoc ipsæ patientur, nec à dua-

à dualitate. hoc enim non est quale, illa verò quantum, quale. nam vt entia multa sint, hæc natura causa est. Si igitur aliter quoquo modo se habet, dicendũ hoc maximè in principio est, & de differentia vnitatis determinandum, maximè quidem & propter quid necesse est existere. quòd si non, quam dicunt? Et quidem si ideæ numeri sunt, dilucidum est, quòd neutro modo rum contingit, nec combinabiles cunctas vnitates esse, nec inuicem incombinabiles.

Destruuntur opiniones: Et ea, quæ numeros mathematicos rerum principia ponit: & ea, quæ eũdem esse numerum & mathematicum, & idealem dicit: Et ea, quæ Pythagoricorum est, dicentiũ numeros quidem separatos non esse, sed ex ipsis constare corpora. Redditurq; earum erroris causa. Cap. III.

AT nec, vt alij quidem de numeris dicunt, rectè dicitur. sunt autem hi, quicunque ideas quidem esse non putant, nec simpliciter, nec vt numeros quosdam existentes: mathematica verò esse, & numeros entium primos, ac eorum principium esse ipsum vnum. Absurdum nanque est, vnum quidem esse quid primum vnorum, vt illi aiunt, dualitatem verò non esse dualitatum, neque trinitatem trinitatum. eiusdem enim rationis omnia sunt. Si igitur ita se habeant, quę circa numerum sunt, & solum mathematicum quis esse ponat, ipsum vnum non est principium. necesse enim esset, vt tale vnũ differret ab alijs vnitatibus, quòd si hoc, dualitatem quoque primam à dualitatibus, similiter autem cœteros quoque consequentes numeros. si autem ipsum vnum est principiũ, neces-

se magis est quæ circa numeros sunt se habere (vt Plato aiebat) ac esse dualitatem primam, & trinitatem, nec esse numeros ad seinuicem combinabiles. si quis verò rursus hæc ponat, dictum est, quòd multa impossibilia accidunt. At necesse est aut hoc, aut illo modo se habere. quare si neutro modo, non est possibile numerum esse separatum. Constat autem ex his, quòd tertius modus pessimè dicitur, eundem videlicet esse mathematicum, & formarum numerum. Necesse est enim in vnam opinionem duos errores conuenire. nec enim mathematicum numerum contingit hoc modo esse, sed proprias suppositiones supponentem necesse est prolixum esse. Et insuper quæcunque accidunt eis, qui vt formas numerum dicunt, hæc etiam necesse est dicere. Modos verò Pythagoricorum partim pauciores habet difficultates, quã prius dictæ sunt, partim alias proprias. Nam non separatum facere numerum, aufert multa impossibilia. Corpora verò ex numeris esse composita, & hunc numerum mathematicum esse, impossibile est. nec enim indiuiduas magnitudines dicere verum est. Deinde, quia hoc modo maximè se habent, vnitates verò non habent magnitudinem, magnitudinem verò ex indiuisibilibus componi, quonam modo possibile est? At verò numerus arithmeticus monadicus est. illi verò numerum entia dicunt. speculationes enim adaptant corporibus, tanquam existentibus ex ipsis numeris. Si igitur necesse quidem est horum aliquo dictorum modorum esse, numerus quidem aliquid per se entium est, nullo autem horum esse contingit, constat non esse aliquam talem numeri naturam, qualem afferunt, qui eum separa-

tum faciunt. Item vtrum vnaquæque vnitas ex magno & paruo adæquatis sit, aut hæc quidem è paruo, illa verò ex magno? Si itaque sic, nec ex omnibus elementis vnumquodque est, nec vnitates sunt indifferentes; in hac quidem magnum, in hac verò paruum inest, suapte natura contrarium existens. Item quæ in ipsa trinitate quonam modo sunt? vna enim superflua est, sed propterea fortassis ipsum in impare medium faciunt. Quòd si vtraque vnitatum ex ambobus est adæquatis, quonam modo dualitas vna quædã existens natura, ex magno, & paruo erit? aut quid ab vnitate differet? Item vnitas prior dualitate. perempta nanque, perimitur dualitas. ideam igitur ideæ necesse est eam esse, cùm prior idea sit, ac priorem factam fuisse. ex aliquo igitur. indeterminata enim dualitas dualitatis efficiens erat. Item aut finitum, aut infinitum necesse est numerum esse; numerum enim separatum faciunt. quare non est possibile non esse horum alterum. Et quidem ꝙ infinitum esse nõ contingit, patet. infinitus enim nec par, nec impar est. generatio verò numerorum, aut imparis numeri, aut paris semper est. cùm enim vnum hoc non cadit in parem, impar efficitur. cùm verò hoc modo dualitas incidat, qui ab vno duplicatur. sic autem imparibus, alius par. Item, si omnis idea alicuius est, numeri verò ideæ sunt, infinitus quoque numerus erit alicuius vel sensibilium, vel alicuius alterius idea. quamuis, nec secundùm positionem, neque secundùm rationem contingit, ita tamen ordinant ideas. Quod si finitus, vsquequo? hoc enim dici oportet, non solùm quod est, verumetiam propter quid est. At verò, si numerus ad denarium vsq;, vt quidã

aiunt, primò quidem citò deficiente forma. puta si trinitas est homo idealis, quis numerus erit idealis equus? etenim ad denarium vsque numerus est idealis, ideo necesse est quosdam eorum numerorum in eis esse. hi enim substantiæ, ideæque sunt: attamen deficient, si formæ quidem animalis excedent? Simul autem constat, quòd si hoc modo trinitas idealis homo sit, & cęteræ quoque trinitates, cùm similes sint, qui in eisdem numeris sunt. quare infiniti homines erunt, aut vnusquisque idealis homo, si vnusquisque trinitas idea est, aut si non saltem homines. Et si minor pars sit maioris, qui ex his combinabilibus vnitatibus est, quæ in eodem sunt numero, si alicuius ideo sit ipsa quaternitas, veluti equi aut albi, homo erit pars equi si homo dualitas sit. Absurdum item est denarij quidem ideam esse, vndenarij autem non. neque sequentium numerorum. Item & sunt & fiunt quædam, quorum formæ non sunt, vnde qua de causa non sunt illorum forma? non sunt ergo formæ causæ. Item inconueniens est, si numerus vsque ad denarium magis quid ens & ipsius denarij species, tametsi huius quidẽ nõ sit generatio tanquã vnius, illius tamen sit. tentant autem tanquam si is, qui ad denariũ vsque est profectus, numerus sit. generant porrò quæ sequuntur, veluti vacuum, proportionem abundans, cęteraque huiuscemodi. infra denarium quædam quidem principijs attribuũt, puta motum, stationem, bonũ, malũ. alia verò numeris: ideo vnum impar est, si enim in trinitate, quomodo quinarius impar? Magnitudines item & quęcunque similia quousque quanta? veluti prima linea indiuisibilis, deinde dualitas, deinde hæc etiam ad

dena-

denarium vsque. Item, si numerus separatus est, dubitauerit quispiam vtrum vnum prius, an trinitas & dualitas, quatenus enim numerus compositus est, vnum est. quatenus verò vniuersale & forma, prius numerus est. vnaquæque enim vnitatum pars numeri, vt materia est: ille verò, vt forma, ac quoddam quidem modo rectus prior acuto; quia & in ratione definiente positus est: quoddam verò modo acutus, quia pars est, ac in hunc diuiditur. tanquam igitur materia acutus, elementum & vnitas, prius. at verò secundùm formam, & eam, quæ secundùm rationem est, substantiam, rectus, ac totum, quod ex materia & forma. quod enim ambo est, propinquius est formæ, & ei cuius ratio est: generatione verò posterius. Quo igitur modo ipsum vnum principium est? quia non est diuisibile, aiunt, sed indiuisibile, tum vniuersale, tum particulare, & elementum. verùm alio modo, illud quidem secundùm rationem, hoc verò secundùm tempus. Vtroque itaque modo ipsum vnum est principium: vt enim dictum est, & rectus acuto, & iste illo prior esse videtur, & vterque vnus. Vtroque igitur modo ipsum vnum faciunt principium. At impossibile. hoc enim vt forma, & substantia: hoc verò vt pars & materia. Est nanque quodammodo vnum vtrunque, secundùm veritatem quidem potentia: si quidem vnum quid est numerus, & non aceruus, sed alius ex alijs (vt aiunt) vnitatibus: acta verò non est vtraque vnitas. Causa verò erroris, qui accidit, quia simul ex mathematicis, & vniuersalibus rationibus venabantur, ita vt ex illis quidem tanquam punctū posuerint ipsum vnū, & principium: vnitas enim punctum sine positione

tione est. quemadmodum igitur quidam ex minimo entia composuerunt, ita & isti; quare vnitas efficitur numerorum materia, simulque dualitate prior rursusque posterior, tanquam dualitate existente toto quodam, & vno, & forma. ex eo verò, quòd vniuersale querebant prædicatum vnum, & ita vt partem dixerunt. at simul hæc eidem inesse impossibile est. Quòd si ipsum vnum solum sine positione esse oportet (in nullo enim differt, nisi quòd principium est, & dualitas quidem diuisibilis, vnitas verò non.) similior erit profectò ipsi vni vnitas. si autem vnitas, illud quoque vnitati quam dualitati. ea quoque de re vtraque vnitas prior dualitate erit. at non dicunt: generant sanè dualitatem primò. Item, si dualitas ipsa vnum quin est, ac ipsa trinitas, ambo dualitas, ex quo igitur hæc dualitas? Dubitabit autem quispiam, quòd cùm tactus quidē in numeris minimè sit, consequētibus quidem his, quarumcunque non est aliquid medium, vnitatibus. veluti his, quę in dualitate, trinitatéue sunt, vtrum consequentes sint ipsi vni, an non: & vtrum dualitas prior est his, quæ consequuntur, an quæcunq; vnitatum. Simili modo hę difficultates de posterioribus etiam numero generibus, linea, plano, & corpore accidunt. Quidā enim ex magni & parui speciebus faciunt, veluti ex longo quidam & breui longitudines; ex lato verò & stricto plana; ex profundo autem & humili moles. hæ autem magni & parui species sunt, principium verò, quòd secundùm ipsum vnum est. Alij ea, quæ eorum sunt, aliter posuerunt. At etiam in his infinita videntur impossibilia, & fictitia, & omnibus rationabilibus contraria. absoluta nanque abinuicem accidet ea

esse,

esse, si principia etiam non consequuntur, vt sit latum & strictum, longum & breue. at si hoc erit, planum erit linea, & solidum planum. Anguli item & figuræ & huiusmodi, quonam modo assignabuntur? idemque accidit, quod eis, quæ circa numerum. hæ nanque magnitudinis sunt passiones, non ex his magnitudo: quemadmodum nec ex recto & curuo longitudo, nec ex leui & aspero solida. His autem omnibus commune, quod in speciebus, quæ sunt, vt generis dubitare accidit, cùm quis vniuersalia ponat: vtrum animal ipsum in animali, an alterum ab ipso animali. Hoc nanque, si sit non separatum, nullam dubitationem faciet. si verò sit, quemadmodum qui hæc dicunt, separatum ab vno & numeris, non est facile soluere: si non facile dicere oportet, quod impossibile est. cùm enim vnum quis in dualitate intelligat, & omnino in numero, vtrum ipsum quid, an aliud intelligit? Quidam itaque ex tali materia magnitudines generant, quidam ex puncto (punctum autem eis non vnum, sed quale vnum esse videtur) & altera materia qualis est multitudo, sed non multitudine. de quibus nihil minus eadem accidit dubitare. Nam si materia vna est, idem linea, planum, & solidum sunt. ex eisdem enim vnum & idem erit. Quòd si materiæ plures, & altera quidem lineę, altera plani, altera solidi, aut sequuntur inuicem, aut non. quare hoc etiam modo eadem accident. planum etenim aut non habebit lineam, aut linea erit. Item quo quidē modo contingit ex vno & multitudine numerum esse, nihil dicere conantur. quomodocunque autem dicant, eædem difficultates accidūt, quæ illis quoque, qui ex vno, & indeterminata

dua-

dualitate dicebant. Quidam nanque ex eo quod vniuersaliter prædicatur, & nulla multitudine numerum generat. quidam ex aliqua multitudine, prima tamen, dualitatem nanque primam aliquam multitudinem esse. Quare (vt ita dicam) nihil differunt, sed eædem dubitationes sequentur, siue mistio sit, aut positio, aut temperamentum, aut generatio, & quæcunque alia similia. Maxime autem aliquis inquirat, si vna sit quæque vnitas, ex quonam est? non enim erit vnaquæque ipsum vnum, necesse autem est, aut ex ipso vno, & multitudine esse, aut ex parte multitudinis. atqui multitudinem dicere vnitatem esse, impossibile est, cùm indiuisibilis sit. Quòd autem ex parte sit, alias habet multas difficultates. vnamquanque enim partium, aut indiuisibilem, aut multitudinem necesse est esse, ac vnitatem diuisibilem, & ipsum vnùm, ac multitudinem non esse elementum: quandoquidem vnaquæque vnitas non est multitudine, ac vno. Item, qui hoc dicit, nihil aliud, quàm alium numerum facit. multitudo nanque indiuisibilium numerus est. Item quærendum etiam ab eis, qui sic dicunt, vtrum numerus infinitus, an finitus sit. erit nanque, vt apparet, multitudo quoque finita, ex qua & vno suut vnitates finitæ. aliudque est ipsa multitudo, multitudoque infinita. qualis itaque multitudo, & vnum est elementum? Similiter autem de puncto quoque aliquis quæreret, ac elemento, ex quo faciunt magnitudines. non enim vnum solum punctum hoc est. ex quo nanque vnumquodque aliorum punctorum? non enim ex quadam dimensione, ipsoque puncto. At verò nec partes diuisibiles esse contingit partes dimensionis, quemad-

modum

modum multitudinis, ex quibus vnitates, numerus nanque ex indiuiſibilibus componitur, magnitudines vero minimè. Hæc itaque omnia, cęteraque ſimilia manifeſtant, quòd impoſſibile ſit numerum ac magnitudines ſeparatas eſſe. Præterea quòd ipſi primi de numeris diſcordant, ſignum eſt ipſas res, cùm non ſint veræ, ipſis præbere confuſionem. Quidam enim, qui mathematica tantùm faciunt præter ſenſibilia, cùm viderent difficultatem, atque fictionem circa formas, deſtiterunt à numero ideali, ac mathematicum fecerunt. Quidam verò, cùm formas ſimul & numeros facere vellent, neque viderent quonam modo ſi quis hæc principia ponat, mathematicus numerus præter idealem eſſet, eundem idealem ac mathematicum numerum fecerunt ratione: quia autē opere ſublatus eſt mathematicus, proprias profectò, & non mathematicas ſuppoſitiones dicunt. Qui verò primus formas & numeros eſſe poſuit, formas & mathematicas eſſe rationabiliter ſeparauit. quare accidit omnes ſecundùm quid rectè dicere, omnino verò non rectè. ac ipſi etiam fatentur non eadem, ſed contraria dicentes. Cauſa verò eſt, quod ſuppoſitiones atque principia falſa ſunt. difficile autē eſt (vt ait Epicharmus) ex non bene præſuppoſitis, bene dicere. cum primum enim aliquid dicitur, confeſtim apparet non bene dictum. Sed de numeris quidem ſufficiant, quæ dubitata & quæ determinata ſunt. cuicunque nanque perſuaſum eſt, magis ei ex pluribus perſuaſum fuerit. vt autem illi perſuadeatur, cui non eſt perſuaſum, nihil magis.

Conſi-

Considerandum est quid & quomodo dicitur. Ideas, Numerosue esse rerū principia. Ostenditur autem quòd ideæ principia esse non possunt. Cap. IIII.

DE primis uerò principijs, primisque caussis, & elementis, quæcunque quidem dicunt, qui de sola sensibili substantia determinant, quædam in Naturalibus dicta sunt, quædam non sunt, præsentis scientiæ. Quæcunque uerò aiũt, qui dicunt præter sensibiles esse alias substantias, consequens est dictis speculari. Cùm igitur quidam ideas, ac numeros tales esse dicant elementaq; eorum elementa, principiaque entium esse, considerandum de his, quid & quoniam modo dicũt. Verùm qui numeros tantùm & hos mathematicos faciunt, posterius examinandi sunt. Eorum autem, qui ponunt ideas, simul quispiam & modum profectò uiderit, & dubitationem, quæ de eis simul nanque uniuersales substantias faciunt ideas, rursus vt separatas & singularium. hæc uerò, quòd non contingant, dubitatum est prius. Causa uerò eis, qui uniuersales ideas dicunt, ut eas in idem coniungant, fuit, quia sensibilibus non faciebant easdem substantias. singularia etenim, quę in sensibilibus, fluere putabant, nec aliquid horum manere. vniuersale autem præter hęc, tum esse, tum aliud quid esse. Hoc autem (vt antea dicebamus) mouit quidem Socrates propter definitiones, nō tamen à singularibus separauit. & hoc rectè intellexit, nō separans. constat autem ex operibus. etenim absque vniuersalibus quidē nō est accipere sciētiā: separare autē causa difficultatum, quæ

circa

circa ideas accidunt, est. Quædam verò tanquã necessarium sit, si substantię quędam præter sensibiles, & fluentes erunt separatas esse (alias quidem non habebant) eas sanè, quæ vniuersales dicuntur, attulerunt: vt ferè accidat easdẽ naturas vniuersales, ac particulares esse. at hæc ipsa per seipsam erit difficultas eorum, de quibus dictum est.

Difficultatis determinatio, quo pacto vniuersalis dicatur esse scientia, si substantiæ separatæ non sunt. Cap. V.

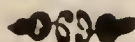
QVòd verò & his qui dicunt ideas, & his qui non dicunt, aliquam dubitationem habet, quod & à principio in dubitationem dictũ est prius, modò dicamus. Nam si quis substantias non ponat esse separatas, & hoc modo sicuti entium singularia dicuntur, perimet substantiam, quemadmodum dicere volumus. Quòd si quis substantias separatas ponat, quomodo principia earum, & elementa ponet? si singulare nanque, & vniuersale, tot erunt entia, quot elementa. neque scibilia elementa. sint etenim syllabæ quidem, quæ in voce sunt, substantiæ. elementa verò earum elementa substantiarum. necesse autem est B A, & vnamquanque syllabarum vnam esse, si non vniuersaliter quidem & specie eædem, sed vna numero vnaquæque, & quod quid, nec æquiuocum. Item ipsum quod est vnumquodque vnum ponunt. quod si syllabæ, ita illa quoque, ex quibus sunt. non erunt igitur plura A, quàm vnũ, nec aliorum elementorum vllum secundùm eandem rationem, secundùm quam nec aliarum

rum

rum syllabarum eadem altera & altera. At verò si hoc præter elementa non erunt alia entia, sed solùm elementa, nec item erunt scibilia elementa, cùm non sint vniuersalia, scientia verò vniuersalium sit. constat verò ex demonstrationibus, ac definitionibus. non enim fit syllogismus, quòd hic triangulus duobus rectis, nisi omnibus duo recti, nec quòd hic homo animal, nisi omnis homo animal. At verò, si principia vniuersalia sunt, aut etiam substantiæ, quæ ex his fiũt, vniuersales sunt, erit non substantia prior substantia. vniuersale nanque non est substantia: elementum verò & principium vniuersale est, est autem elementum & principium prius his, quibus principium & elementum est. Hæc itaque omnia rationabiliter accidunt, tum cùm ex elementis ideas faciunt, tum cùm præter eas ideas, substantiasque, quæ eandem formam habent, vnum qui separatum esse censent. quod si nihil prohibet, quemadmodum in vocis elementis multa A, multaque B esse, nihilq; præter multa ipsa A, ipsaque B esse, erunt ob hoc infinitæ similes syllabæ. Quod autem omnis scientia vniuersalium sit, quamobrem necesse sit, tum entium principia vniuersalia esse, tum non esse separatas substantias, hoc plus quàm alia prædicta, maximè dubitationem habet. At quodam quidem modo verum, quod dicitur est, quodam autem modo non verum. Scientia nanque, sicut & ipsum scire, duplex est: quorum aliud potentia, aliud actu est. Potentia igitur, cùm sit tanquam materia ipsius vniuersalis, ac indefinita, vniuersalis, indefinitique est, actus verò determinatus & determinati, cùm quod quid, huiusque alicuius sit. Verùm per accidens videt visus

colorem vniuersalem, eò quòd hic color quem videt color est & quod Grammaticus hoc A spe culatur, A est. Nam, si necesse est principia vniuersalia esse, necesse est illa quoque ex vniuersalibus esse, quemadmodum in demonstrationibus est. quod quidem ita est, nihil erit separatum, ne substantia quidem. sed constat, quòd quodammodo quidem scientia vniuersalis est, quodammodo verò minimè.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM Liber Decimusquartus.

SVMMA LIBRI.

In hoc disputat contra eos, qui mathematica vel ideas numeros entium principia ponebant.

Circa immobiles substantias non posse principia contraria existere. Cap. I.

E hac itaque substantia tot dicta sunt. omnes verò, quemadmodũ in naturalibus, similiter etiam circa immobiles substantias principia contraria faciũt. Si autem nullis principijs possit prius aliquid esse, impossibile erit profectò principium, aliquid aliud existens, principium esse. veluti si quis dicat album esse principium, non prout aliud, sed prout album: esse tamen de subiecto, & aliquid aliud existens album esse, illud sanè prius erit. at verò cuncta ex contrarijs fiunt, tanquam cuiusdam subiecti. necesse ergo est maximè hoc contrarijs inesse. semper igitur cuncta cõtraria de subiecto sunt, & nul-

& nullum est separabile. Cęterum quemadmodum apparet, ratioq; testatur, nihil substantiæ contrarium est. nullum ergo contrariorum omnium propriè principium est, sed alterum.

Narrantur opiniones multæ Antiquorum de principijs. Cap. II.

QVidam verò alterum contrariorum materiam faciunt. quidam vni scilicet æquali inæquale, quasi hoc natura multitudinis sit. quidam vni multitudinem. generantur.n. numeri à quibusdam ex dualitate inæqualis, magno ac paruo, à quodam ex multitudine, ambobus tamen ab substantia vnius. etenim qui inęquale & vnum dicit elementa, inæquale verò ex magno & paruo dualitatem, tanquam vnũ sint inæquale, & magnũ, & paruum dicit. nec determinat, quod ratione, numero verò minimè. At verò principia etiam, quæ elementa vocant, non bene assignant. Cùm autem quidam magnum & paruum pariter cum vno hæc tria numerorũ elementa dicunt, duo quidem materiam, vnum verò formam. Quidam verò multum & paucum: quia magnũ & paruũ magnitudini magis secundùm naturam peculiaria sunt. Alij autem quod magis vniuersale in his, excedens & excessum. At nullum istorum aliquid differt (vt ita dicam) quoad quædam, quæ accidunt, nisi ad logicas tãtùm difficultates, à quibus cauent, propterea ꝙ alij quoque logicas afferunt demonstrationes. eiusdem tamen rationis est excedens & excessum, at non magnum & paruum principia esse, ac numerum dualitate priorem ex elementis ponere. ambo nanque magis vniuersalia sunt. at

illud quidem dicunt, hoc vero minimè. Quidam verò alterum & aliud ad vnum opponunt. alij autem multitudinem, & vnum.

Narrata opiniones confutantur. Cap. III.

SI igitur entia (vt volunt) ex contrarijs sunt: vni verò, aut nihil contrarium; aut si est, multitudo est, & inæquale æquali, & alterum eidem, etiam aliud eidem: maximè quidem qui vnum opponunt multitudini, aliqua opinione nituntur, nec hi tamen sufficienter. vnum etenim erit paucum, quandoquidem multitudo paucitati, multũ verò pauco opponitur. Vnũ verò, quod mensuram significet, manifestum est. ac in cunctis est aliquid aliud suppositũ, veluti in harmonia primus sensibilis tonus, in magnitndine digitus, aut pes, aut aliquid simile. & in rhythmis gradus, aut syllaba. similiter in grauitate pondus aliquod determinatum est, ac eodem modo de omnibus. in qualitatibus quale quid, in quantitatibus quantum quid. mensura enim indiuisibile, quædam secundùm formam, quædam secundùm sensum, tanquam vnum, non sit aliqua per se substantia. & hoc rationabiliter; vnum nanque significat, quòd mensura cuiusdam multitudinis est. ac numerus multitudo mensurata, & multitudo mensurarum. Quare rationabiliter vnum non est numerus. neque enim mensura mensuræ. Verùm tam mensura, quàm vnum, principiũ est. Oportet autem vt mensura semper idem cum omnibus sit: veluti si equus mensura equis, & si homo hominibus. quòd si homo, & equus, ac Deus animal, numerus quoque eorum fortassis animalia erit. si autem homo, & album

ac am-

ac ambulans, minimè quidem horum numerus est, eò quòd eidem vnique secundùm numerum omnia insunt. attamen numerus horũ generum erit, alicuius alterius similis appellationis. Qui verò inæquale vt vnum quid, dualitatem autem indeterminatam ex magno, paruoque faciunt, vehementer longè, tum ab apparentibus, tum à possibilibus dicunt, passiones nanq; magis hæc, & accidentia, quàm subiecta numeris, & magnitudinibus sunt. multum nanque & paucum numeri, ac magnum & paruum magnitudinis; sicuti par & impar, & leue & asperum, rectum & curuum. Præterea ad hũc quoq; errorem etiam necesse est magnum, & paruum, & quæcunq; similia ab aliquo esse. Ad aliquid verò minimè prędicamentorum omniũ natura quædam, aut substantia est, ac posterior tum quali, tum quanto, & quædam quanti passio (vt dictum est) sed non materia, aut aliquid aliud quàm omnino commune ad aliquid, partibusque eius, & speciebus. nihil enim est, nec magnũ nec paruum, nec multum nec paucum, nec omnino ad aliquid, quod non aliquid aliud existens, multum aut paucum, aut magnum aut paruum, aut quod ad aliquid est. Quòd autem ad aliquid minimè aliqua substantia, aut ens, aliquod sit, signum est, quod eius solùm non est generatio, neque corruptio, neque motus: quemadmodum secundùm quantum augmentatio, & diminutio, secundùm quale alteratio, secundùm locum latio, secundùm substantiam simplex generatio, & corruptio. At secundùm ad aliquid minimè. absq; enim, quòd moueatur, quandoque maius, quandoq; minus, aut æquale erit, altero secundùm quantum moto. Necesse item est cuiusq; materiam esse, quod

potentia tale est]: quare etiam substantiæ est. ad aliquid verò, neque potentia, neque actu substantia est. inconueniens itaque est, imò impossibile substantiæ elementum facere non substantiam, ac prius. posteriora nanque omnia prædicamenta sunt. Item elementa non prædicantur de his, quorum elementa sunt. multum verò & paucum seorsum, & simul prædicatur de numero: ac longum & breue de linea, planumque latum & strictum est. quòd si qua multitudo est, cuius semper ipsum paucum sit, vt dualitas (nam si eius multum sit, vnum profectò paucum erit) & si multum simpliciter, nimirum erit veluti denarius multum, & (si hoc pacto non est) plus quàm dena millia. Quo igitur modo iste ex pauco, multoque numerus erit? aut enim ambo prædicari oportebat, aut neutrum. nunc verò alterum tantum prædicatur. Simpliciter autem considerandum est, vtrum possibile sit æterna ex elementis componi. materiam nanque habebunt: omne nanque, quod ex elementis est, compositum est. Si itaque necesse sit, ex quo quid est (siue semper sit, siue factum sit) ex eo fieri, omne verò fiat ex eo, quod potentia est id, quod fit (nec enim ex impossibili factum fuisset, nec esset) quod verò possibile est, contingit vt & quis agat, & non, numerum quoque (& si quàmmaxime semper sit) aut quodcunque aliud materiam habens, contingat profectò non esse haud secus, & quod vnum diem habet, & quod annos quotcunque. si vero sic, & tempus cum tantum sit, vt cuius non est terminus; non erunt ergo æterna: siquidem quod contingit non esse, non est æternum, quemadmodum in alijs tractatum est. Quòd si verum vniuersaliter est, quod nunc dicitur,

tur, nullam substantiam æternam esse, si non sit actu, elementa verò materia substantiæ sint, nullius profectò æternæ substantiæ elementa erunt, ex quibus inexistentibus sit. Sunt autem quidam, qui dualitatem quidem indeterminatam vnà cum vno faciunt elementum, inæquale verò haud ab re spernunt, propter impossibilia, quæ accidunt, à quibus tot solū de difficultatibus ademptæ sunt, quotcunq; necesse est illis accidere, qui inæquale & ad aliquid faciunt elementum. quotcunq; verò præter hanc opinionē sunt, has illis quoq; necesse est accidere, siue idealem numerum, siue mathematicum ex eis faciant.

Multis de causis antiquos in has causas lapsos fuisse: præcipue verò ob Parmenidem dicentem ipsum ens vnum esse: quod ab Aristotele redarguitur. Cap. IIII.

MVltæ igitur causæ sunt, quare in has causas lapsi sunt; maximè verò ea, quæ ob antiquitatem dubitatio est. videbatur nanque eis omnia entia fore vnum, scilicet ipsum ens, nisi quis soluat, & consentaneè Parmenidis rationi incedat: nunquam enim hoc vllo modo esse nō ens. verum necesse esse ostendere, quod non ens sit. hoc nanque modo ex ente & aliquo alio entia fore, si multa sunt. Profectò in primis quidem, si ens multipliciter dicatur: quoddā enim, quia substantiam significat, quoddam, quia quare, quoddam, quia quantum, & reliqua quoque prædicamenta. quale igitur vnum omnia entia erunt, si non erit non ens? vtrum substantiæ, an passiones, & alia quoque similiter, an cuncta? & erit vnum hoc, & tale, & tantum, & alia quæcunque vnum

quid significant? At inconueniens est; imò verò impossibile vnam aliquam naturam factam caussam; & huius entis, & eiusdem entis sit quoddam hoc, quoddam tale, quoddam tātum, quoddam verò vbi. Deinde ex quali non ente, ac ente entia? Multipliciter enim, & quid non ens, sicuti etiam ens, etenim quod non hominem significat, non esse hoc: quod non rectum autem, non esse tale. quod non tricubitum verò, non esse tantum. ex quali igitur ente, & non ente multa entia erant? Vult itaque falsum, & hanc naturam non ens dicere, ex quo & ente multa entia. qua de re dicebat, quod oportebat aliquod falsum supponere, quemadmodum Geometræ pedalem esse, quæ non sit pedalis. At impossibile est, hæc ita se habere. nec enim Geometræ vllum supponunt falsum: non enim id in syllogismo proposito est. neque entia fiunt ex ita non ente neque corrumpuntur. verùm quoniam nō ens, quod secundùm casus dicitur, æque ac prædicamenta dicitur, præter hæc autem non ens dicitur, quod vt falsum, ac id, quod secundùm potentiam, ex hoc generatio est. ex non homine, potentia vero homine, homo. & ex non albo, potentia verò albo, album similiter, siue vnum quid, siue multa fiant. Videtur autem quæstio. quomodo, ens quòd secundùm substantias dicitur, multa sit, cùm profectò numeri longitudines, & corpora, ea sint, quæ generantur. Inconueniens itaque est, quomodo quidem ens, quod quid est multa sit quærere; nō autem quomodo, aut qualia, aut quanta. non enim indeterminata dualitas, nec magnū & paruum causa est, vt duo alba, aut multi colores, aut sapores, aut figuræ sint. numeri nanq; hæc etiam erunt, ac vnitates.

At verò, si hęc considerassent, vidissent profectò quid etiam in eis causæ est. eadem. n. & proportionalis causa est. ipsa enim transcensio causa, & id quod quærebant, enti & vni oppositũ, ex quo & his entia facerent, causa fuit, vt ad aliquid & inæquale supponerent, quod neque contrarium, neque negatio illorum est, sed vna natura entium, quemadmodum quid & quale. Oportebat igitur hoc etiam quærere, quonã modo ad aliquid multa esset, & non vnum. Nũc verò quo quidem modo multæ vnitates præter primum vnum quæritur, quomodo verò multa inæqualia, minimè. Quamuis vtuntur & dicunt magnum paruum, multum paucum, ex quibus numeri; longũ breue, ex quibus longitudo; latum strictum ex quibus planum; profundũ humile, ex quibus moles, etiam adhuc plures species eius dicunt, quod ad aliquid est. quid igitur his causæ est, ut multa sint? Necesse itaq; est (quemadmodum dicimus) vnicuique supponere potẽtia ens: nam & ille, qui hæc dixerat, hoc quoq; commonstrauit, quòd aliquid potentia sit ens, hocq; substantia, non ens autem per se ipsum, videlicet quia ad aliquid. ac si diceret, tale quod neq; potentia est unum, aut ens, neq; unius, aut entis negatio est, uerùm vnũ quid entium est. at multò magis (vt dictũ est, si quæsiuisset, quonammodo entia multa sunt, nõ quæ in eodem prædicamento, quomodo multæ substãtiæ, aut multa qualia quærendo, uerùm quomodo multa entia. quędam nanque substantiæ, quædam passiones, quædam ad aliquid sunt. In alijs igitur prædicamentis habet aliam etiam quandam cõsiderationem, quonammodo multa sint. Etenim propterea, ꝙ non sunt separabilia,

alia, eò quòd subiectum multa sit, & est, qualia quoq; multa sunt, & quanta. & quãuis oportet vnicuique generi aliquam esse materiam, separabilem tamen à substantijs impossibile est. In his autem, quæ quod quid sunt, habet quandã rationem quomodo multa ipsum quid sunt, si non quid erunt & quod quid, & quædam talis natura. hæc verò dubitatio illinc magis est, quomodo multæ actu substantiæ, & non vna. At verò si non idem sit hoc, & quantum, non dicitur quomodo, & cur entia multa sunt, sed quomodo, & quare multa quanta. Omnis nanque numerus quantum quid significat. & vnitas nõ est nisi mensura, quia ea, quæ secundùm quantum, indiuisibilis est. si igitur quantum, & quod quid est alterum non dicitur, quod quid est, ex quo neque quomodo multa. si autem idem, multas sustinet contradictiones, qui hæc dicit.

Examinantur opiniones variæ ponentium numeros rerum principia: eademq; improbantur. Cap. V.

SVggerere autem quispiam de numeris etiam considerationem possit, vndenam sit accipienda fides, ꝙ sint. apud eum nanque, qui ponit ideas, præbent quandam entibus causam. siquidem vnusquisque numerorum idea quædã est, idea sanè cœteris vt sint, quomodocunque causa est. Sit enim hoc eis suppositum. Illi verò, qui hoc quidem modo non putet, propterea ꝙ videat difficultates, quæ circa ideas existunt, ita vt propter hæc eas non faciat numeros, faciat verò numerum mathematicum: vnde credendum est, quod talis numerus sit, ac quod quicquam

quam cæteris vtilis? nullius nanque, nec ille ait, qui dicit eum esse, verùm vt quandã ipsam per se existentem naturam esse dicit: nec apparet eum causam esse, quandoquidem omnia Arithmeticorum theoremata etiam de sensibilibus (vt dictũ est) erunt. Qui igitur ponunt ideas esse, dicere tentant, quomodo, & qua de causa sint: eò quòd secundùm expositionem cuiusque vnum quid præter multa accipiunt vnumquod que. At verò quoniam hæc, neque necessaria, neque possibilia sunt, neque numerum propter hæc esse asserendum est. Pythagorici vero, eò quòd multas numerorum passiones sensibilib. inesse corporibus videbant, numeros quidem esse entia fecerunt, non tamen separatos, verũ ex numeris entia. Cur autem? quoniam numerorum passiones in harmonia sunt, & in cœlo, cęterisque multis. Illis verò, qui mathematicũ solum numerum esse dicunt, nihil tale secundùm suppositiones dicere contingit: verùm quod non erunt de eis scientiæ, dicebant. nos autem dicimus esse, quemadmodum diximus prius. Et patet, quòd mathematica non sunt separata. si enim separata essent, non inessent corporibus passiones eorum. Pythagorici verò secundùm tale nullius culpabiles existunt. At secundũ quod naturalia corpora ex numeris faciunt ex nõ habentibus grauitatẽ vel leuitatem, grauitatem & leuitatem habentia vidẽtur de alio cœlo, corporibusq; alijs, non autem de sensibilibus dicere. Qui verò faciunt separatum, eò quòd dignitates non sunt in sensibilibus, quodq; vera sunt quæ dicuntur, & animæ ablandiuntur, & esse existimant, & separata esse, similiter quoque & magnitudines mathematicas. At dilucidum est,

est, quod oratio quoque contraria dicet contraria, & quod iam dubitatum est; soluitur ab illis hoc pacto sciscitantibus: quā ob causam, si nullatenus ea sensibilibus insit, passiones eorum in ipsis sensibilibus sint. Sunt autem quidam, qui ex hoc, quòd termini, extremaq; sunt, punctum lineæ, hæc superficiei, ista solidi, putant debere tales naturas ex necessitate esse. Oportet igitur & hanc rationem considerare, nonne nimium debilis sit. Nec enim substantiæ sunt extrema, imò omnia hæc termini. Cùm & ambulationis, & omnino motus aliquis terminus sit, is ne igitur est quod quid, & substantia quædam. at absurdum est. At verò etsi sunt, sensibilia sanè omnia erunt. in his nanque esse ratio dixit. cur igitur separata erunt? Item inquiret quispiam, qui non admodum facilis sit ad credendum, de omni quidem numero, & mathematicis hoc ipsum, quòd nihil conferant inuicem priora posterioribus: nam & numero non existente, nihil minus magnitudines erunt illis, qui mathematica solùm esse aiunt: & his non existentibus, anima, & corpora sensibilia. Ex his verò, quæ apparent, non videtur natura inconnexa, quemadmodū vitiosa Tragœdia. Qui verò ponunt Ideas, hoc quidem eos fugit: ex materia nanque, & numero faciunt magnitudines: ex dualitate quidem longitudines: ex trinitate verò fortassis plana: ex quaternitate solida, aut ex alijs numeris, nihil enim interest. Sed vtrum hæc erunt ideæ? aut quis modus earum est, qui due conferunt entibus? Nihil profectò, quemadmodum neque mathematica, nec istæ conferunt. At verò nec vllum theorema de eis est, nisi quis velit mathema-

thematica motum afficere, ac proprias quasdā opiniones facere. non est autem difficile eos, qui quascunque suppositiones sumunt, prolixum quippiam facere, atque connectere. hi quidem hoc modo mathematica ideis annectentes, peccant. Primi autem duos numeros facientes, tum idealem, tum mathematicum, nullo modo dixerunt, nec dicere habeant, quomodo, vel ex quo mathematicus erit: faciunt enim eum medium inter idealem, & sensibilem. Si enim ex magno & paruo, idem erit illi, qui idearum est, verùm ex alio quodam magno & paruo magnitudines sanè facit. si autem aliud quoddam dicet, plura elementa dicet. Et si principium vtriusque vnum quid est, commune quid in his id unum erit. at quærendum est quomodo hæc multa unum sint? Et simul secundum eum aliter quam ex vno, & indeterminata dualitate numerum fieri impossibile est. Hæc itaq; omnia irrationabilia sunt, ac ipsa sibi ipsis, & bene ratione utentibus compugnant. uideturq; in eis esse longus Simonidis sermo. fit nanq; lōgus sermo, quēadmodū is, qui seruorū est, cū nihil sanum dicant. Ipsa quoq; elemēta magnum, & paruum videtur conqueri, ꝙ trahūtur. nō possunt. n. ullo modo generare numerū, nisi eum, qui ab vno duplicatur. Incōueniēs etiam est, imo impossibile generationem quoq; eorum facere, cùm perpetui sint. vtrum autem Pythagorici faciāt, an non faciāt generationē, nihil dubitandū est: manifeste nanq; dicunt, ꝙ uno constituto, siue ex planis, siue ex colore, siue ex semine, siue ex quib. egent dicere, confestim infinito propinquissimū trahebatur, terminabaturq; à termino. Verùm quoniā de mundi

factu-

factura, ac naturaliter hæc dicere volunt, dicēs erat aliquid eos de natura inuestigare, à præsenti verò via discedere. Quærimus nanque principia, quæ in immobilibus sunt: quare talium numerorum generationem considerare oportet. Imparis itaque generationem non dicunt, quasi videlicet paris generatio sit. Parem verò primò ex inæqualibus, magno & paruo æquatis, quidem constituunt. necesse itaque est prius esse ipsis inæqualitatem, quàm ipsum æquari. si autem semper æquata fuissent, non fuissent inęqualia prius. ipso enim Semper nihil est prius. quare patet, quod non contemplandi gratia faciunt generationem numerorum.

Dubitatio, quo pacto bonum in ipsis principijs insit: de qua re diuersę Antiquorum redarguuntur opiniones. Cap. VI.

HAbet autem dubitationem, & à bene dubitante reprehensionem, quonammodo ad bonum, atque pulchrum elementa, principiaqȝ se habent. dubitationem quidem hanc vtrum aliquod istorum tale sit, quale volumus ipsum ideale bonum, & optimum dicere, an non, sed posterius genita sint. A quibusdam enim recentioribus Theologis concessum esse videtur, qui non aiunt, nisi quod entium natura præcedente, bonum quoque, ac pulchrum apparet. hoc verò faciunt veram veriti difficultatem, quæ accidit dicētibus, quemadmodum quidam ipsum vnum principium. Difficultas autem est, non quoniam principio bonum tanquam insitum attribuerunt. verùm propterea quòd ipsum posuerunt principium, & principium, vt elementum.

tum.numerum quoque ex vno. Poetæ verò Antiqui similiter quomodo regnare, eo & principia esse aiunt.non enim primos,veluti noctem, & cœlum, aut chaos, aut etiam oceanum, sed Iouem.At verò his quidem,eò quòd mutant entium principes,talia dicere accidit. quia hi quidem eorum qui misti fuerunt,nec omnia fabulosę dicunt, (vt Pherecydes,& alij quidam)primum generans optimum ponunt, ac etiam Magi,& posteriorum quoque Sapientum,vt Empedocles,& Anaxagoras, cùm hic quidem amicitiam, ille verò intellectum principium fecerit. eorum verò, qui immobiles substantias esse dicunt,quidam ipsum vnum ipsum bonum esse aiunt. substantiam tamen eius ipsum vnum maximè putabant esse. Dubitatio quidem hæc est, vtro modo dicendum est. Mirabile autem est,si primò, & perpetuo, ac sibiipsi sufficientissimo hoc ipsum primum,per se sufficientia, & salus non sit tanquam bonum.enimuero propter nihil aliud incorruptibile,vel sibi sufficiens est,nisi quoniam bene se habet.Quare dicere quidem principium tale esse rationi consentaneum est verum esse: hoc verò esse ipsum vnum. Aut si non hoc,elementum, & numerorum elementum esse impossibile est. Accidit enim multa difficultas,quam cùm quidam fugerent, qui vnum quidem fatebantur primum principium esse,ac elementum ipsius, tamen mathematici numeri abnegarunt. cunctæ nanque vnitates re vera fiunt aliquod bonum, & magna bonorum erit abundantia. Item, si formæ numeri, omnes formæ ipsum bonum aliquod. At verò cuiuscunque velit,ponat quis ideas esse, si quidem bonorum solum ideæ, non erunt substan-

tiæ.

tiæ. Quod si etiam substantiarum, cuncta anima lia, & plantæ bona sunt, & participantia. Hæc itaque inconuenientia accidunt. Et ad hæc contrarium elementum (siue multitudo, inæquale, & magnum & paruum sit) ipsum malum erit. Quare quidam fugiebat bonum vni copulare, tanquam necesse sit, cùm generatio sit ex contrarijs, naturam multitudinis malum esse. quidam inæquale mali naturam dicunt, accidit igitur omnia entia, præter vnum, quod est ipsum vnum, malo participare. & numeros eo magis puro participare, quam magnitudines. & malum locum esse. boni, ac participare, & appetere corruptiuum. contrarium nanq; corruptiuum contrarij est. At si, quemadmodum dicebamus, quòd materia est id, quod potentia vnumquodq;, veluti ipsius actu ignis, quod est potentia ignis, malum erit ipsum potentia bonum. Hæc igitur omnia accidunt. quoddam quidam, quia omne, principium faciunt elementum. quoddam, quia contraria principia. quoddam, quia ipsum vnum, principium. quoddam, quia numeros primas substantias, & separabiles, ac formas. Si igitur tum non ponere bonum inter principia, tum ita ponere impossibile est, constat, quòd non rectè assignantur principia, neque primæ substantiæ. At etiam nec is rectè putat, qui vniuersi principia, animalium, plantarumq; principio assimilat, qa ex indeterminatis, ac imperfectis semp perfectiora: & ideo ēt in primis ita se habere aiunt, vt nec ens aliquod sit ipsum vnū. Verū etiā hic perfecta principia sunt, ex quib. hęc sunt. homo. enim hominem generat, nec semen primum est.

Con-

Contra ponentes locum simul cum magnitudinibus fie ri. Item contra dicentes ex numeris, vt elementis entia fieri, ipsum autem aliud ex alio esse, quot mo dis dicatur non diuidentibus. Cap. VII.

ABsurdum item est locum simul cum solidis mathematicis facere. locus nanq; singularium proprius: quare loco separabilia sunt. mathematica verò non sunt alicubi. At insuper dicere quidem, quod alicubi erunt, quid vero locus sit, non absurdū est. Oportebat vero eos, qui entia dicebant esse ex elementis, primaq; entium numeros, diuidere qualiter aliud ex alio fit: & ita dicere quonam modo numerus ex principijs fit. Vtrum mistione? At non est omne miscibile, & quod fit alterum, non erit separabile vnum ipsum, nec altera natura, neq; volunt. At compositione dicent, vt syllabam? Sed situm necesse est esse. & qui intelligit, seorsum intelliget vnū, & multitudinem. hoc igitur numerus erit, vnitas & multitudo, aut vnum & inæquale. Et cùm id, quod est ex aliquibus esse, est quidem, vt ex his, quæ insunt, est verò, vt non, vtronam modo numerus est? Sic enim vt ex his, quæ insunt, non sunt nisi ea, quorum generatio est. Sed tanquā à semine erit? At non possibile ab indiuisibili aliquid abire. Verùm fortassis tanquam vt ex contrario non permanente? At quæcunque ita sunt, ex alio quoq; quodam permanente sunt. Cùm autem vnum, quidam quidem vt contrarium multitudini, quidam verò inæquali ponat, vno vt æquali vtens, tanquam ex contrarijs erit numerus profectò. est igitur quippiam aliud, ex quo permanente, & altero est, aut factus est. Præterea, cur cętera quidem, quæcunq; ex con-

trarijs sunt, aut ea, quibus contraria sunt, corrumpuntur: numerus verò, & si ex omni sit, minimè? de hoc enim nihil dicitur, quanuis contrarium tam quod inest, quam quod non inest, corrũpatur, vt contentio misturam. attamen nõ oportebat: non enim est illi contraria.

Numerum non esse causam aliquam ipsarum rerum. Cap. VIII.

NIhil autem determinatum est, qualiter numeri substantiarum, & existentiæ causæ sunt: utrum vt termini, veluti puncta magnitudinum, & vt Eurytus ordinabat, hæc numerus huius: puta, hic quidem hominis, hic verò equi: quemadmodum illi, qui numeros ad figuras, triangulum, & quadratum reducunt, ita plantarum formas supputationum calculis assimilis. An, quoniam ratio, & consonantia numerorũ, similiter etiam homo, & aliorum vnumquodq;? Ad passiones, qualiter sunt numeri, album, dulce, & calidnm? Quòd verò numeri veri nõ sint substantia, neq; causæ formæ, patet: substantia nanque ratio est, numerus verò materia. veluti carnis, aut ossis numerus substantia sic, tria ipsius ignis, tertiæ verò duo. & semper numerus, quicunque fuerit, aliquorum est, vel igneus, vel terrenus, vel monadicus. verùm substantia tantùm ad tantum esse secundùm mistionem, hoc sanè non est numerus, sed ratio mistionis numerorum corporalium, aut quorumcunque. Nec igitur eò quòd faciat, causa numerus est: nec omnino numerus monadicus, aut materia, aut ratio, & forma rerum est: sed nec quidem vt id, quod cuius causa.

Con-

Contra ponentes bonum, quod est hic, omne à numeris prouenire. Contra etiam nonnullos Homeri expositores, fatua quadam in numeris dicentes. Et quo pacto in numeris ponendum est ipsum bonum. Cap. IX.

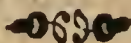
DVbitauerit autem aliquis, quidnã sit aliud bene, quod à numeris, si misti in numero rationali, aut impari sit. nunc etenim nihil salubrius, ter tria, si melicratum sit mistum, sed magis proderit fortassis, si in nulla proportione sit, & aquosum, aut si in numero sit purum. Itẽ rationes mistionum in additione numerorum, non in nnmeris sunt. veluti tria ad duo, nõ ter duo. idem enim genus esse oportet in multiplicationibus. Quare, ipso A mensurare oportet ordinem, in quo A, B, C, & ipso D eum, in quo D, E, Z. & quare eodem omnia. erit igitur ipsius ignis, B, E, Z. & aquæ numerus bis tria. Si autem necesse est omnia numero participare, necesse est multa eadem accidere, & numerum eundẽ huic, & alij esse. Vtrum igitur hoc est causa, & propter hoc res est? An id immanifestum, veluti est quidam Solis, ac rursus Lunæ lationum numerus, & vitæ vniuscuiusque animalium? Quid igitur prohibet quosdam eorum quadratos esse, quosdam cubos & æquales, alios duplos? Nihil enim prohibet, sed necesse est in hos conuerti, si omnia numero participabant, & quæ differunt contingebat sub eodem numero cadere. Quare, si quibusdam idem accidens acciderit, eadem inuicem illa erunt, eandem habentia numeri speciem, puta Sol & Luna, eadem. Sed propter quid causæ eædem? septem quidem vo-

cales, septem autem chordæ, aut harmoniæ, septem verò pleiades, in septem autem quædam emittunt dentes, quædam verò non, septem etiam, qui ad Thebas. Vtrùm igitur quoniam talis quidam numerus suapte natura aptus est, ideo aut illi fuerunt septem, aut pleias septenarum stellarum est? An hi quidem propter portas aut aliam quandam causam? Illam verò nos ita numeramus, visam autem duodecim, quidam autem plures. nam ξ ψ ζ consonantias aiunt esse. & quoniam illæ tres: hæc quoque tria. quod autem mille talia sint, nemo curat. ipsi enim γ & ρ esse, possit vnum signum. Si autem quoniam duplum aliorum vnumquodque, aliud verò minimè, causa quidem est: quia cùm tria loca sint, vnum in vno quoque infertur ipsi σ, propterea tria tantum sunt, sed non quoniam consonantiæ tres: nam plures consonantiæ sunt. hic verò non amplius possunt. Similes verò hi quoque sunt Antiquis Homericis, qui paruas similitudines vident, magnas verò non vident. Dicunt autem quidam, quod multa talia sunt, veluti ipsæ mediæ, quædam nouem, quędam octo, & carmen decem & septem his esse æquale numero. ascendit autem in dextro quidem nouem syllabis, in sinistro verò octo, & quòd æqualis distantia, tam in literis ab α ad ω, quam in tibijs à grauissimo bombo ad acutissimam neten, cuius numerus æqualitas est omnimodæ cœli melodiæ. Videri autem non decet talia. nam nullus dubitaret neque dicere, nec inuenire in perpetuis, quoniam & in corruptibilibus. Vtrum quæ in numeris naturæ laudatæ, & quæ his contraria, ac omnino, quæ in Mathematibus, vt quidam dicunt, & causas naturæ faciunt, videntur hoc modo

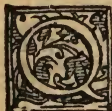
modo considerantes fugere. secundùm nullum enim modum eorum, qui circa principia determinati sunt, vlla eorum causa est. Vt tamen manifestum faciunt, quod ipsum bene est, & quod de coordinatione ipsius boni est impar, rectum, æquale, quæ quorundam numerorum sunt potentiæ (simul nanque anni tempora, & talis numerus) & cœtera, quæcunque colligunt, ex theorematibus mathematicis hanc potentiam omnia habent. Quare assimilantur casualibus accidentibus. sunt enim accidentia quidem, sed conuenientia inuicem omnia. vnum autem, quod proportionale est. In vnaquaque enim entis prædicatione est, quod proportionale est, vt rectum in longitudine, ita in latitudine, æquale: in numero vero fortassis impar, in colore autem album. Præterea harmonicorum, atque similium non sunt causa numeri, qui in formis sunt. Illi nanque æquales abinuicem specie differunt. etenim ipsæ quoque vnitates: quare propter hæc non sunt faciendæ formæ. Quæ igitur accidunt hæc, & alia etiam his plura, si colligerentur. Videtur autem in indicio esse multis malè affici circa generationem eorum, & nullo modo posse cōnecti, eò quòd mathematica non sit à sensibilibus (vt quidam dicunt) separata, nec ipsa quidem sint principia.

THEOPHRASTI METAPHYSICORVM LIBER.

Dubitationes, quo pacto se habeant intelligibilia cum naturalibus, & quæ sint ipsa intelligibilia. Cap. I.

VO pacto, ac quibus eam, quæ de primis est, speculationem determinare oportet? Etenim ea, quæ naturæ est, plurifida, vel (quẽ admodum quidam aiunt) ordinata minus existit, mutationes subiens omnimodas. At quę circa prima versatur finita est, & circa eadem semper. Quamobrem in intelligibilibus quoque quæ sensui peruia non sunt, ipsam ponunt, vtpote motu, mutationeque priuatis: atque in summa honorabiliorem, maioremque eam esse existimant. Sit igitur initium, vtrum consensum quendam, ac mutuã veluti societatem cum naturalibus intelligibilia habeant: an nulle, sed tanquam seiuncta vtraque, ad omnem quidem substantiam quodam modo sese adiuuent. Rationi profectò magis cõsentaneum existit, propinquitatem quandam in esse, & non peregrina fateri omnia, sed verbi gratia,

tia, aliqua quidem esse priora, aliqua verò posteriora: nonnulla autem principia, quędam sub principijs collocata, quemadmodum & æterna ad ea, quæ corruptioni obnoxia sunt, se habere videntur. Si igitur res ita habeat, quænam ipsorum, & in quibus erit natura? Quippe si solis sint mathematicis intelligibilia, vt nõnulli aiũt, neq; admodum insignis cum sensibilibus, neque prorsus idonea esse videbitur cognatio cuiusq; vtpote quę profecto excogitata sunt. Esse autem videntur, nobis figuras, formasque, ac rationes accommodantibus. At hęc per illa nullam nacta sunt naturam. Si verò non, fieri nequit, vt sic cum ijs, quæ natura constant, conspirent, vt illis tanquam vitam, ac mouendi facultatem suggerant. Sed ne numerus quidem ipse hoc præstare posset: quem etiam primum, atque maximè principem quidam faciunt. Est autem alia quædam, quæ prior, ac præstantior est, substantia, de qua disserere tentandum est, sit ne vna aut numero, aut specie, aut genere. Erit igitur oppidò quàm rationabile eam, quæ principijs naturam sortita est, in paucis esse, si abundantibus insit, nisi & in primis, & eo, quod primum est, collocata sit. Quænam ergo sit hæc, quique plures ipsi quoquo modo demonstrare conandum est, siue proportione, siue similitudine alia. Forsitan autem potestate quadam atque aliorum excessu, perinde atque Deus, accipi debet. diuinum siquidem omnium principium existit, per quod & sunt, & permanent vniuersa. Hoc itaque modo assignare fortè erit perfacile. at vel clarius, vel ad suadendum aptius, difficile. Cùm autem principium sit huiusmodi, quòd cum sensibilibus affinitatem habeat: natura verò (vt

ſimpliciter dicam)in motu perſiſtat,quod & illi proprium exiſtit: manifeſtum eſt ipſum conſtitui debere motus cauſam. At cum per ſe immobile habeatur, conſtat ipſum non eſſe cauſam, vt quæ à natura ſunt, moueantur: ſed hoc alij cuidam meliori ac priori relinquendum eſt poteſtati: qualis eſt illius ipſius, quod expetitur, natura,à qua circularis, continua, & irrequieta latio prouenit.Quapropter ſecundùm hoc haud quaquam motus eſſe principium reſoluamus oportet: aut ſi ſit, cùm mouetur, mouebit. Sed hactenus quidam veluti perfecta ratio,quæ omniũ vnum facit principium,actum aſſignans, & ſubſtantiam,atque etiam quantitatem aliquam dicens, verùm ad meliorem quandam, diuinioremq; attollens particulam: ſic enim aſſignare potius oportet, quàm id, quod ſectionem, partiumque diſtractionem recipit, auferre. Nam eminentiore ſimul, atque vera magis fulcitur ratione ita loquentium ſententia.

Dubitationes, de deſiderio ſuperiorũ, ac inferiorũ rerũ, & an inferiora ſint cœli partes, & quo pacto, & an circularis latio ſit de cęli ſubſtãtia. Cap. II.

QVòd autem conſequens eſt de deſiderio, qualenam ſit,& quorum,iam fuſiore indiget ſermone: quippe cum multa ſint ea, quæ in gyrum feruntur, & lationes quodammodo contrariorum,& vanum, & cuius gratia incertum eſt.Etenim ſiue vnum eſt,quod mouet, non omnia idem principium mouere, erit abſurdum. Siue ſecundùm vnumquodque aliud, atque diuerſum,& principia quoq; plura. Quamobrem ipſorum concordia ad optimam tendentium

expe-

expetitionem, nequaquam esse constabit. Quò autem ad sphærarum pluralitatem, de causa maiorem requirit sermonem. Nec enim iste Astrologorum est. Dubium etiam est, quo pacto cum naturali habitu prædita sint, non quietem, sed motum sectentur. Cur igitur simul per imitationem illud pari modo dicunt, & qui vnum, & qui numeros aiunt. Ipsi enim numeros, id vnũ esse inquiunt. Iam desiderium, præsertim indeterminatæ rei, cum anima existit, nisi quis similitudine, ac differentia, quæ mouentur, animata dicat: simul autem anima, & motus esse videtur. Siquidem vita inest habentibus: à qua appetitus quoque, qui circa vnumquodque est, tanquàm per alia patiantur, animã tamen obtinẽt. Quod si igitur motus circularis causa prima sit, non erit vtique optimi. quippe cùm is, qui animæ est, præstantior sit. Primus autem est vel maximè, qui cogitationis est, à qua appetentia quoque existit. At hoc fortè quispiam interrogabit, quam ob causam solùm, quæ circulo mouẽtur, desiderio afficiantur; eorum verò, quę circa medium, nullũ; quanquam & ipsa mobilia sunt. An ꝙ impotens sit, aut pertransire nequeat id, quod primum est. At si propter imbecillitatem, hoc sanè erit absurdum. Robustius nanq; Ipsum quispiam existimauerit Ioue Homer. qui ait.

Ipse equidem à terra traherem, & ponto
quoque ab ipso.

Quare reliquum est, vt tanquàm incomprehensibile quippiam, atq; minimè compositũ sit. Forsitan autem rogabit prius aliquis, quo modo se habeant. Vtrum cœline partes hęc sint, an

non.

non. Et si partes, quo pacto partes: Nam nunc non secundùm regiones modò, verumetiam secundum actionem à nobilissimis quasi abiecta videntur: siquidem circularis latio huiusmodi est. Contingit enim veluti per accidens ex ea, quæ in gyrum fit, latione, tum ad locum, tum inuicem fieri mutationes. Quòd si & optimo melius esset aliquid, circulari motu à primo (nisi recipiendi vetaret impotentia) indigeret. quandoquidem quod primum est, ac diuinissimum, quæ optima sunt, vult omnia. id autem fortè excedens aliquid, & inuestigabile existit. Arbitratur sanè qui hoc dicit, similia esse omnium, & in optimis tenuem aliquam esse, aut nullam habere differētiam. Sed fortè quispiam hoc addubitauerit ad ipsum primum cœlum referens, vtrum circularis latio de ipsius substantia sit: & si à quiete habita, statim in corruptionem laberetur, an cupidine quadam, atque appetentia per accidens, nisi illa vtique appetendi facultas ei congenita sit. nihilque prohibeat talia quædam esse entia. Sed forsitan eum, qui talem appetitum detraxit, de ipsa latione ambigere continget, si sublata cœlum corrumperet. Atque hoc quidem, quasi ad alios sermones pertinere videtur. Verùm hoc ipsum de hac aut de his principijs quispiam existimabit.

Narrantur opiniones multæ circa rerum principia. Cap. III.

FOrtassis autem pòst, alia protinus assignare, quæ ordine sequuntur principia, atque in eo, quod antecessit, subsistere non oportet quispiam affirmabit. Hoc enim est perfecti, sapien-

pientisque viri: quo pacto Eurytum calculos quosdam disponentem aliquando Archytas prodidit facere, dicereq; hunc esse hominis, illum verò cuiusuis alium numerum. Nunc verò multi, aliquatenus progressi, quiescunt, quemadmodum qui & vnum, & indefinitam dualitatem ponunt. Numeros enim planaque & corpora cum creauerint, reliquæ penè omittunt, paucillum attingentes: & hoc tantum declarantes, quòd alia quidem ab indeterminata dualitate proficiscuntur, vt locus, inane, infinitum: alia verò à numeris, & vno, vt anima, & alia quędam. tempus autem simul, & cœlum, & alia quoque complura negligunt: nec vllam postea de cœlo, ac reliquis faciunt mentionem. Pari modo Speusippi discipuli, non autem aliorum vllus, præterquam Xenocrates, quippę qui omnia quodam modo mundo similiter accommodat, sensibilia, intelligibilia, mathematica, item & diuina. Conatur quoque Estiæus vsque aliquid (non quemadmodum dictum est) de primis solum differere. Plato autem, dum ad principia redigit, alia quoque tangere videtur, ad ideas ea referens: istas verò ad numeros: ex his autem ad principia: deinde per generationem vsque ad ea, quæ dicta sunt. Alij autem ad principia solùm. Nonnulli verò & veritatem in his esse. entia enim circa principia tantùm esse. At secus hic atque in alijs accidit disciplinis. In illis enim quæ post principia sunt, robur maius obtinent: atque inter ea, quæ in illis sunt scientijs, veluti perfectiora solēt haberi. Forte autem & hoc rationabiliter. nam ibi principiorum, in reliquis verò à principijs quæstio est.

Dubitatio, an principia informia sint, vel formam adepta. Cap. IIII.

SEd fortè ambiget aliquis, qaonam pacto, & qualia supponi principia oporteat, vtrum ne informia & veluti potentia solum existentia, vt qui ignem & terram principia faciebant; an formam adeptã, quasi maxime foret opus, vt finita essent, quemadmodum in Timęo inquit. Etenim ordo, atque finitio, rebus per quã excellentibus maxime familiaria sunt. Videtur autem hoc in reliquis quoque, vt Grammatica, Musica, Mathematicisque, ad hunc ferè modum se habere. Cõsequuntur etiam quę post principia sunt. itẽ & quę secundùm artes, quæ quidem naturam similiter imitantur, & instrumẽta, & alia secũdùm principia. Alia igitur òmnia admodum formalia putant principia. alij verò materialia tantũ. nonnulli vtrũq;, & formalia admodũ; & materialia, tanquã in ambobus perfectio cõtineatur. quippe qui ex contrarijs substantiã omnem fieri dicant. Absonum autem & illis quoq; videatur. si totũ Cœlũ, & singulę eius partes, atq; vniuersę, ordine, ratione, formis, viribus, circuitionibus prędite forent, ipsis vero principijs tale inesset nihil: sed vt caro eorũ, quę temerè confusa sunt (optimus inquit Heraclitus) sese mundus haberet. Atque secundùm minima (vt ita dixerim) accipiũt perinde atque inanimis. Definita nanq; singulorum natura est, vt ita dicam, quãuis temerè facta sint: principia verò indeterminata. Rursum, id quoq; haud facilè in omnibus, & in animalibus & plantis, atque in ipsa bulla; ad id cuius gratia sunt pariter reducere, singulasq; rationes adhibere,

bere, nisi aliorum ordine, mutationeq; omnigenas, ac varias eorum, quę tum in aere tantum in terra gignuntur, formas fieri contingat. quorum maximum quoddã exemplum nonnulli faciunt ea, quę circa anni tempora fiunt, in quibus animaliũ, plantarum, & fructuum veluti producente ea Sole, generationes apparent. Atque hęc quidem hoc in loco contemplando, inuestigant exiguam libationem, quę ordinis constitutionem ad quantitatem vsque reperit. Cur item magis fieri nequeat in deterius transitus.

Dubitatio circa principiorum motum, & quietem. Cap. V.

IN principijs autem, vnde prima quoque cœpit oratio, de quiete merito aliquis dubitauerit nã si ea vt pręstantius aliquid sit in principijs collocabit, sin verò vti quędam segnities, atque motus priuatio, minimè. verùm si actionem esse fateatur, contra, tanquam prior, ac honorabilior est existimanda: motus verò in sensibilibus. Cùm autem hoc propter illud quiescat, fieri nequit, vt id, quod mouẽs est, semper moueat. Non enim fuerit periculum, quod primum est, neque rationis speciem habere, neque alioqui fide dignum esse, sed maiorem quandam causam quęrit. At quod mouet, ab eo, quod mouetur, diuersum non esse propter actionem, & passionẽ quodammodo sensus acclamare videtur ceu possibile. Sed est, qui ad ipsam mentem. Deumque referat. Absonum autem est aliud quoque dictum, illa non moueri, quę eius, quod quiescit, appetitu ducuntur, siquidem ipsa alia sequerẽtur entia. verùm enimuero forsitan non sic accipi de-

bet,

bet, vt ad id, quod impers est reducamus, sed vt quàm maxime sibi consonum, perfectumque sit veluti ciuitas, aut animal, aut quiduis aliud eorum, quę in partes secari possunt, aut etiam omnino, Cœlum, quòd sanè aiunt esse perfectissimum.

Dubitatio quopacto entium diuisio in materiam, & formam fiat. Cap. VI.

CAeterùm aliquem & talia quoq; sermones postulant, quo pacto in materiam, atque formam entiũ partitio fiat. sit ne, alterũ quidem ens, alterum verò non ens, potentia autem vnũ, & ad actum reductum: aut vnum quidem, sed indeterminatum ens, eo, quo in artibus modo; Generatio autem, quę ipsorum quidem essentia, est secundùm rationes formari. sed ita quidem ad id, quod prętantius est fortè fieret transitio. Ipsum autem esse, per eam esse nihilominus verum fuerit. non enim esset, ipsa non existente, At illud, neque hoc, neque quale, neque quantum. quippe quod formis indeterminatum est; potestate autem quadam eas habet. sed hoc pro portione ad artes omnino sumi debet, & si qua sit alia similitudo.

Dubitatio, quo pacto Vniuersi natura in contrarijs stat. Cap. VII.

PRęterea illud quoque dubitationem (nisi curiosa quęrendi diligentia sit) habere videtur, curnam ipsa natura, totaque Vniuersi substantia in contrarijs consistat: idque quod deterius est, ęquales fermè cum optimo partes habeat,

beat, imò verò etiam longè numerosius sit. Quapropter in vniuersum dicere videtur Euripides, quòd nequeunt bona esse separata. Talis aût sermo parũ abest quin dicat, neq; bona, neq; similia esse omnia: atq; quod de omnibus ipsum esse dicimus. porrò nulla inuicem esse similia, vt quę alba, & nigra sunt in seipsis Est etiam quod pręter opinionem magis esse videtur fieri non posse, vt quod est, absque contrarijs existat. Nonnulli verò adhuc magis inopinabili vtentes, id, quod neque est, neq; fuit, neque futurum est, in Vniuersi naturam adnumerat. sed hęc quidem est, veluti excedens quędam sapientia.

De varijs modis: quibusq́, vnumquodque persequi deceat. Quo item pacto circa principia speculari debeamus. Cap. VIII.

ATens, quod multis dicatur modis, manifestum. etenim differentias sensus speculatur, causasq́; inquirit. Sed forsitan verius fuerit dicere, quod eorum, quę cogitatione excellẽtia sunt, quędam quidem simpliciter quęrit, quędam verò dubitationem faciendo: quam tametsi transcendere non valet, lucem tamẽ aliquam in tenebris plus aliquid indagare volentium ostendit. Itaque ipsum scire non sine differentia quędam erit. Etenim, si inter se diuersa sint, differentia quędam inerit. Atque in vniuersalibus, cùm sub eis plurima sint, discrimen inueniri est necesse, siue hęc vniuersalia genera sint, siue species. Omnis autem scientia ferè propriorum est. substantia nanque & quidditas secũdum vnumquodque proprium existit Et quę in speculationem veniunt secundùm se, non per accidens ali

quid

quid vtique ad aliquo sunt. Omnino autem in pluribus idem conspicere aut vniuersaliter, communiterque, aut secundùm quodque, modo quodam propriè esse scientię dicimus: vt numero, lineis, animalibus, plantis. Finis autem ex ambobus. Sunt etiam nonnulla vniuersalium finis. in eo enim causa. At horum id, quod in parte est, quatenus sectio in indiuidua fit, quemadmodum & in factibilibus. nam ad hunc modum se habet ipsorum actio. Prætérea idem substantia, numero, specie, genere, proportioneque scimus: & si quæ, præter hęc, diuisiones habeantur. at vt plurimum per analogiam, tanquam plurimum eam recipientes. atque aliqua quidem per nosmetipsos, aliqua verò per rem subiectam. nonnulla autem per vtrũque. Sed, cum multipliciter scire sit, quo pacto vnumquodque persequi dicet? Nempe suus cuiusque modus, principium est, ac maximum. vt prima, & intelligibilia, & mobilia, & quę sub natura sunt, atque ex his ipsis, quę in principio quęque sequuntur vsque ad animalia, plantas, & vltima animæ expertia. Nam in vnoquoque genere proprium est aliquid, quemadmodum & in mathematicis. Ipsa nanque mathemata, quamuis vnius quodammodo sint generis, sortita sunt differentiam. Sunt autem diuisa sufficienter. At si quędam nota, eò quòd ignota sint (quemadmodum inquiunt nonnulli) proprius sanè inerit modus. Indiget autem quadam diuisione. Sed fortassis in quibus fieri potest, proportione aliquid sciri magis proprium fuerit. dicere, quam per id quod ignotum est. quemadmodum si quis per inuisibile inuisibile. Tentandum est igitur diuidere quot modi sint, & quoties ipsum cogno-

cognoscere dicatur. ad hęc autem ipsa principium. Atque primum ipsum scire definire difficilius videbitur. Nam fieri nequit, vt vniuersale, communeque quippiam in his capiamus, quę multis dicuntur modis. Atque tum quatenus, tũ de quibus causas inuestigare pari in sensibilibus, & intelligibilibus ratione deceat, aut dubiũ hoc, aut dictu non facile existit. Quippe cùm via in infinitum in vtrisque aliena sit, perimatque sapientiam. vtraque autem quodammodo principium. Sed fortè hoc nostrum, hoc verò simpliciter. aut hoc quidem finis, hoc verò nostrum quoddam principium. Aliquatenus igitur per causam speculari possumus principia, à sensibus incipientes. Sed cum ad ipsa summa, primaque transimus (siue quod causam non habemus, siue ob nostram imbecillitatem) sicuti desideratissima intueri non amplius valemus. Fortè autem veritati magis consonum illud existit, palpãte ac veluti attingente fieri speculationem. Quamobrem circa ipsa nulla contingit hallucinatio. At difficilis est circa idipsum intellectus, atque fides. Cum autem & alioqui magnum quippiam sit, & ad singulares tractationes necessarium, & potissimum maximas, facere conuenit definitiones, tum de natura ipsa, tum circa ea, quę adhuc propria sunt. Siquidem qui de omnibus rationem quęritant, simul cum ratione scientiam tollunt, imò verius erit dicere eos rationem petere eorum, quorũ neque est, neque fuit, quicunque Cœlum ipsum æternum existimant. lationes autem, magnitudines, figuras, distantiasque, & alia, quorum Astrologia demõstrationem facit, & ipsa, quę prima mouent, & cuius gratia dicere omittunt: quænam ita cu-

iusque natura quis inuicem situs, quæ ipsius vniuersi substantia, ad alias quoque singulares species, ad cicures vsque animantes plantasque descendendo. Itaque si quid coadiuuat Astrologus in his, quæ prima sunt in natura, non erit. Alia enim maximè propria sunt, ac priora. quippe cùm modus (vt quidam putant) naturalis non sit, aut saltem non omnis. Atqui moueri simpliciter naturæ, Cœloque maximè peculiare existit: quare & substantiæ cuiusque rei actio, & quod secundùm vnumquodque, dum in opere est, atque motu, vt in animalibus, & plantis. Sin verò minus, æquiuoca sunt. quamuis videlicet in reuolutione Cœlum sit secundùm substantiam, separatum tamen & quietem agens, æquiuocum esset. Nam velut quędam vita est circunlatio Vniuersi.

De causa cuius gratia in inferioribus à superioribus dipendentibus: vbi & nonnulla Antiquorum opiniones adducuntur. Cap. VI.

QVærendum est igitur, si in animalibus, aut cui competit, vita non existente in cœlo quoque atque cœlestibus, neque latio, neque determinatus quidã modus inesset. Præsens autem dubitatio ad eum, qui ab immobili est, motum modo quodam pertinet. Quòd verò omnis alicuius sint gratia, & temerè nihil, sed perinde ac definitio, haud facilè existit, vt sæpe dicitur. Vnde enim incipere, & in quæ definire oportebat? Cœterum nonnulla sunt eorum, quæ ita habere non videntur, sed alia quidem casu, alia verò necessitate quadam, vt in cœlestibus, &

ple-

plerisque eorum, quæ circa terram sunt. Cuius enim gratia sunt fluxus maris, ac refluxus? aut cuius exporrectiones, aut exsiccationes, humectationesque, & omnino aliud in aliud mutationes, corruptiones, & generationes, aut quæ in ipsa terra fiũt alterationes, & eorum, quæ in aliud ex alio transmutantur, mutationes, & id genus alia pleraque? In ipsis autem animalibus aliqua veluti vana existunt, ceu mammæ maribus, & fœminis emissio (si quidem nihil confert) & nonnullis barbæ, aut omnino pilorum quibusdam in locis productio. Tum etiam cornuum magnitudines, vt ceruorum. Nonnullis quoque læsis, quòd mobilia, quòd in terram directa, quòd ante oculos posita gestarent. Quodque aliqua vi fiant, aut præter naturam, quemadmodum ardeola coit, vitamque viuit mansuetiorem. Et alia non pauca quippiam deprehendat istiusmodi. Quòd autem maximum est, maximeque apparet, circa educationes, generationesque animalium est. nullius enim gratia hæc sunt, sed casus, atque per necessitates alias. Oportebat enim, si alicuius quidem gratia sint, semper secũdùm idem, similique modo fieri. Atque etiam in plantis, & præsertim inanimatis præfinitam quandam (vt formis specie, ac potestatibus apparent) obtinent naturam. Hæc autem cuiusnam gratia sint, quæreret aliquis. Nam rationem non habere, idipsum dubium est: idque in alijs prius, ac honorabilioribus non ponentibus. quatenus & ratio quicquam, quod fide dignum sit, habere videtur: quoniam hæc ideas quasdam aut inter se differentias à casu, & vniuersi latione, quæ in circulum fit, accipiunt. Quòd si neque hoc propter aliquid, & ad id, quod optimum est, de-

finitiones quasdam sumere, non in omnibus simpliciter ponere decet. Quandoquidem, quæ huiusmodi existunt, quandam continent dubitationem. Atque simpliciter dicimus, quæ & de vnoqúoque. Simpliciter quidem, quando in omnibus naturam, quod optimum est expetere, & in quibus fieri potest, ordinem largiri, atque æternitatem videmus. Pari autem modo in animalibus quoque similiter. Nam vbi quod melius est, fieri potest, ibi haud quaquam prætermittir: veluti, quòd ante gulam guttur sit. Optimam namque temperiem in medio cordis ventriculo inueniri præstantius est: quippe cum medium honorabilissimum sit. Simili modo & quæ ad mundum pertinent: si quidem & appetitus haud secus. Quin illud quidem, quæ neque obediunt, neque quod bonum est, admittunt, cur multa sint, imò verò multò plura, declarat. Paucum nanque aliquid animatum est. at inanimatum infinitum. Et ipsorum esse animatorum breue, ac melius existit. In vniuersum autem, tum rarum, tum in paucis bonum est. multum verò numero quod malum existit. Nunquid si determinatio solum, & veluti materiæ species, vt quæ ipsius naturæ sunt, esse dicatur, stultissimum erit? Si etenim qui de tota differunt substantia, dicant (quemadmodum Speusippus, quod pretiosum est, rarum quippiam esse facit) hoc circa medij locum esse, illa verò summa, & vtrinque, entia profectò pulchrè erunt existentia. Plato autem, & Pythagoræi longo imitari interuallo volunt omnia; quamuis quandam indeterminatæ qualitatis, & vnius, perinde quasi oppositionem faciant, in qua infinitum inordinatumq;, & omnis (vt ita dicam) formæ carentia

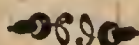
tia

tia per se existit. In summa autem, vt absque hac vniuersi natura sit, fieri nequit, sed veluti aquam sortiri portionem, aut aliud antecellere, aut contraria esse principia oportet. Quamobrem, nec Deum fatentur esse, qui ascribunt indeterminatum agere posse omnia. Quinetiam, si aliquatenus fieri potest, neque hoc fortassis prælegerit: quippe cum totam substantiam ex contrarijs quidem, ac in contrarijs existentem, perire contingeret. Videntur autem & in primis considerata pleraque, & vt accidit, sicuti quæ circa terræ mutationes dicta sunt. Neq; enim quod melius est, neque cuius gratia, sed si consequi aliquid est necesse. Multa nanque tum in aere, tum in alijs talia contingunt. Ex sensibilibus autem cœlestia potissimum ordinem habere videtur, cęteris priora loco, nisi mathematica sint. Nam & si non totum, at maior pars in his ordinem adseruat. nisi quis formas tales accipiat, quales Democritus indiuiduis supponit corpusculis. Sed de his quidem considerandum. Quòd autem initio dictum est, & in ipsa natura, in vniuersi substantia finitionem quandam eius, quod alicuius gratia existit, atque illius, qui ad melius est impetus, capere tentandum est. Nam in quibus entia sint, & quonam inter se modo sese habeant, hoc eius, quæ de Vniuerso speculationis, exordium fuit.

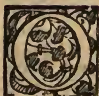
DE CAVSIS LIBELLVS

ARISTOTELI, SEV AVEMPACAE,

Vel Alpharabio, aut Proclo adſcriptus.

Propoſitio Prima.

OMnis cauſa primaria plus eſt influens ſupra cauſatum ſuum, quàm cauſa vniuerſalis ſecunda. Cùm ergo remouet cauſa vniuerſalis ſecunda virtutem ſuam à re; cauſa vniuerſalis prima non aufert virtutem ſuam ab ea. Quod eſt, quia cauſa vniuerſalis prima agit in cauſatum cauſæ ſecundæ, antequam agat in ipſum cauſa vniuerſalis ſecunda, quæ ſequitur ipſum. Cùm ergo agit cauſa ſecunda, quæ ſequitur cauſatum, non excluditur ipſius actio à cauſa prima, quæ eſt ſuper eam: & quando ſeparatur cauſa ſecunda à cauſato, quod ſequitur ipſam, non ſeparatur ab ea prima cauſa, quæ

eſt ſu-

est supra ipsam: quoniam est causa ei. Et nos quidem exemplificamus illud per esse, & viuum, & hominem. Quod est, quia oportet vt sit, prius esse primò: deinde viuũ, postea homo. Viuum ergo est causa hominis propinqua, & esse est causa eius longinqua. esse ergo vehementiùs est causa homini quàm viuum, quoniam est causa viuo, quod est causa homini: & similiter quando ponis rationalitatem esse causam hominis, est esse vehementius causa homini magis quàm rationalitas, quoniam est causa causæ eius. Et illius, quod significatio est; quoniam quando remoues virtutem rationalem ab homine, non remanet homo, & remanet viuum spirans sensibile. Cùm autem remoues ab eo viuum, non remanet viuum, & remanet esse: quoniam esse non remouetur ab eo, sed remouetur viuum: quoniam causa non remouetur per remotionem causati sui. remanet ergo adhuc esse. Cùm ergo indiuiduum non est homo, est animal; & si non est animal, est esse tantum. Iam ergo manifestum est & planũ, quod causa lõginqua est prima, & prima est plus comprehendens, & vehementius causa rei, quàm causa propinqua. Et propter id fit eius operatio vehementioris adhærentiæ cum re, quàm operatio causæ propinquæ. Et hoc quidem non fit secundùm hoc, nisi quia res in primis non patitur nisi à virtute longinqua. Deinde patitur à secunda virtute, quæ est sub prima. Et causa prima adiuuat secũdam causam super operationẽ suam: quoniam omnem operationem quam causa efficit secunda, prima etiam causa efficit. Veruntamen efficit eam per modũ altiorem & sublimiorem. Et quando remouetur causa secunda à cau-

sato suo, non remouetur ab eo causa prima, quoniam causa prima est maioris & vehementioris adhærētiæ cum re, quàm causa propinqua. Et nō figitur causatum causæ secundæ, nisi per virtutem causæ primæ: quod est, quia causa secunda, quando facit rem, influit causa prima, quæ est supra eam, super illam rem de virtute sua. Quare adhæret illud rei adhærentia vehementi, & seruat eam. Iam ergo manifestum & planum, quod causa longinqua est vehemētius causa rei quàm causa propinqua, quæ sequitur eam: & quòd ipsa influit virtutem suam super eam, & conseruat ipsam, & non separatur ab ea separatione suæ causæ propinquæ: immo remanet in ea, & adhæret ei adhærentia vehementi, secundùm quod ostendimus, & exposuimus.

Propositio Secunda.

OMne esse superius, aut est superius æternitate, & ante ipsam, aut est cum æternitate, aut est pòst æternitatem, & supra tempus. Esse verò, quod est ante æternitatem, est causa prima: quoniam est causa ei. Sed esse, quod est cum æternitate, est intelligentia: quoniam est esse secundùm habitudinem vnam: vnde non patitur, neque destruitur. Esse autem, quod est pòst æternitatem & supra tempus, est anima: quoniam est in orizonte æternitatis inferius, & supra tempus. Et significatio, quòd causa prima est ante æternitatem ipsam, est: quoniam omne esse in ipsa est acquisitum. Et dico, quòd omnis æternitas esse, sed non omne esse est æternitas. ergo esse est plus commune, quàm æternitas. Et causa prima est supra æternitatem, quoniam æternitas est cau-

est causatum ipsius. Et intelligentia opponitur vel parificatur æternitati, quoniam extenditur cum ea, & non alteratur, neque destruitur. Et anima annexa est cum ęternitate inferius, quoniam est susceptibilior impressionis, quàm intelligentia. Et est supra tempus, quoniam est causa temporis.

Propositio Tertia.

OMnis anima nobilis tres habet operationes. Nam ex operationibus eius est operatio animalis, & operatio intelligibilis, & operatio diuina. Operatio autem diuina est, quoniã ipsa præparat naturam cum virtute, quæ est in ipsa à causa prima. eius autem operatio intelligibilis est, quoniam ipsa fit res per virtutem intelligentiæ, quæ est in ipsa. Operatio autem eius animalis est, quoniam ipsa mouet primum corpus & omnia corpora naturalia: quoniam ipsa est causa motus corporum & causa operationis naturæ. Et non efficit animal has operationes, nisi quia ipsa est exemplum superioris virtutis: quod est, quia causa prima causauit esse animæ mediante intelligentia: & propter id facta est anima efficiens operationem diuinam. Postquam ergo creauit causa prima esse animæ, posuit eam sicut instrumentum intelligentiæ, in qua efficit operationes suas. propter id ergo anima intelligibilis efficit operationem intelligibilem. Et, quia anima suscipit impressionem intelligentiæ, facta est inferioris operationis, quàm ipsa intelligentia in impressione sua in id quod est sub ipsa. Quod est, quia ipsa non imprimit vires nisi per motum, scili-

scilicet, quia non recipit quod est sub ea operationem eius, nisi ipsa moueat ipsum. Propter hanc ergo causam fit, quòd anima mouet corpus. De proprietate nanq; animæ est vt viuificet corpora, quoniam influit super ea virtutē suam, & directè producit ea ad operationē rectam. Manifestum est igitur, ꝙ anima habet tres operationes, vel virtutes: scilicet diuinam virtutē, & virtutem intelligibilem, & virtutem eius essentiæ, secundùm quòd ostendimus & narrauimus.

Propositio Quarta.

PRima rerum creatarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud. Quod est, quia esse est supra sēsū, & supra animas, & supra intelligentias, & non est post causam primam latius, neq; prius causatum ipso. Propter id ergo factū est superius causatis reb. omnib. & est vehemētius vnitum. Et non est factum ita, nisi propter suam propinquitatem esse puro, vni, & verò, in quo vero est multitudo aliquorum modorum. Et esse causatum, quamuis sit vnum, tamen multiplicatur, scilicet quia ipsum recipit multiplicitatem. Et ipsum quidem non est factum multa, nisi quia ipsum esse, quamuis sit simplex, & nō sit in causatis simplicius ipso, tamen est compositum ex finito & infinito. Et omne, quod sequitur causam primam, est intelligentia completa in vltima potentia, & in reliquis bonitatibus: & formæ intelligibiles in ipso sunt latiores & vehemētius vniuersales, & qđ ex eo est inferius, est intelligentia. veruntamen sub illa est intelligentia in cōplemento & virtute & bonitatibus, & non sunt formæ intelligibiles in illa ita dilatatæ,

tatæ, ſicut eſt earum latitudo in illa intelligẽtia. Et eſſe quidem creatum primum eſt in intelligẽ tia totum, veruntamen intelligentia in ipſo eſt diuerſa per modum, quem dicimus. Et, quia diuerſificatur intelligentia, fit in eo forma intelligibilis diuerſa. Et ſicut ex forma vna propter hoc, ꝙ diuerſificatur in mundo inferiori proueniunt indiuidua infinita in multitudine, ſimiliter ex eſſe cauſato primo, propterea quòd diuerſificatur, apparent formæ intelligibiles infinitę. Veruntamen, quamuis diuerſificentur, non ſeiunguntur ab inuicem, ſicut eſt ſeiunctio indiuiduorum. quod eſt, quoniam ipſæ vniuntur abſque corruptione, & ſeparantur abſque ſeiunctione: quoniam ſunt vnum habens multitudinem, & multitudo in vnitate. Et intelligentiæ primæ influunt ſupra intelligentias ſecundas, virtutes & bonitates, quas recipiunt à cauſa prima, & intendunt bonitatem in eis vſquequo cõ ſequuntur vltimum earum.

Propoſitio Quinta.

INtelligentiæ ſuperiores primæ, quæ conſequuntur cauſam primã, imprimunt formas ſecundas ſtantes, quæ non deſtruuntur, ita vt ſit neceſſarium iterare eas vice alia. Intelligentiæ autem ſecundæ imprimunt formas decliues & ſeparabiles, ſicut eſt anima. ipſa nanque eſt ex impreſſione intelligentiæ ſecundæ, quæ ſequitur eſſe cauſatum inferius. Et non multiplicantur animæ niſi per modum, quo multiplicantur intelligentiæ. quod eſt, quia eſſe animæ habet finem: ſed quod ex eo eſt inferius, eſt infinitum. Igitur animæ, quæ ſequuntur alachili, id eſt intel-

tel-

telligentia vltimam, sunt completæ, perfectę & paucæ declinationis & separationis: & animæ, quæ sequuntur esse inferius, sunt in complemẽto & declinatione sub animabus primis & superioribus. Et animę superiores influunt bonitates, quas recipiunt ab intelligentia, super animas inferiores. Et omnis anima recipiens ab intelligentia uirtutem, plus est super impressionẽ fortior: quia quod impressum est ab ea, est fixũ & stans, & est motus eius motus ęqualis & cõtinuus. Et illa, in qua est ex ea virtus intelligentię, minus est impressione sub animabus primis. Et est quod ab ea impressum est, debile, euanescẽs destructibile. Veruntamen quanuis sit ita, tamẽ permanet per generationẽ. Iam ergo ostensum est, quare factæ sunt formæ intelligibiles multę, & non est esse earum nisi unum simplex. & quare factæ sunt multæ animæ: quarum quædam sunt fortiores quibusdã, & esse earum est unum simplex, in quo non est diuersitas.

Propositio Sexta.

CAusa prima superior est omni narratione, & non deficiũt linguę à narratione eius, nisi propter narrationẽ esse ipsius: quoniam ipsa est super omnẽ causam, & non narratur nisi per causas secundas, quę illuminãtur à lumine causæ primæ. Quod est, quoniam causa prima non cessat illuminare causatum suum, & ipsa non illuminatur à lumine alio, quoniã ipsa est lumẽ purum, sic quod non est lumen: & quia nihil est superius ipsa, sed ipsa super omnia, ex illo ergo facta est prima sola cuius deficit narratio; & nõ

est

eſt ita,niſi quia ſupra ipſam non eſt cauſa , per quam cognoſcatur. Omnis res nō cognoſcitur, & naturalis , niſi ex ipſa cauſa ſua . Cùm ergo cauſa eſt tantùm,& non eſt cauſatum , non ſcitur per cauſam primam, neq; narratur: quoniā eſt ſuperior narratione : neq; conſequitur eam loquela .quòd eſt , quia narratio non fit niſi per loquelam,& loquela per intelligentiam , & intelligentia per cogitationem , & cogitatio per meditationem,& meditatio per ſenſum . cauſa autem prima eſt ſupra res omnes , quoniam eſt cauſa eis , propter illud fit ergo,quod ipſa non cadit ſub ſenſu,& meditatione, & cogitatione, & intelligentia, & loquela:non eſt ergo narrabilis.Et dico iterum , quòd res aut eſt ſenſibilis, & cadit ſub ſenſu ; aut eſt meditabilis , & cadit ſub meditatione : aut eſt fixa ſtans ſecundum diſpoſitionem vnam,& eſt intelligibilis,aut cōuertibilis deſtructibilis cadens ſub generatione & corruptione,& eſt cadens ſub cogitatione, & cauſa prima eſt ſupra omnes res intelligibiles ſempiternas & ſupra res deſtructibiles: quapropter non cadūt ſuper eā meditatio,neq; ſenſus,neq; intelligentia. Et ipſa quidem non ſignatur niſi à cauſa ſecunda,quæ eſt intelligentia,& non nominatur niſi per nomen cauſati ſui primi , veruntamen per modum ſublimiorem, & nobiliorem & meliorem,ſicut oſtendimus.

Propoſitio Septima.

INtelligentia eſt ſubſtantia,quę non diuiditur. Quod eſt,quia, ſi non eſt cum magnitudine, neque corpus,neq; mouetur,tunc proculdubio non diuiditur. Et iterum omne diuiſibile non

diuidi-

diuiditur nisi aut in multitudinē, aut in magnitudinē, aut in motum suum. cùm ergo res est secundùm hanc dispositionem, tunc est sub tempore, quoniam non recipit diuisionem nisi in tēpore. & intelligentia quidem non est cum tempore, imò est cum æternitate. quapropter facta est altior & superior omni corpore, omni tēpore, & omni multitudine. Quòd si inueniatur in ea multitudo aliqua, non inuenitur multitudo, nisi quid sit res existens vna. Cùm ergo intelligentia sit secundum hunc modum, diuisionem penitus non recipit. Et significatio quidem illius est reditio super essentiam suam; quia non extenditur cum re extensa aliqua dimensione, ita vt sit vna suarum extremitatum secunda ab alia. Quod est, quia, quando vult scientiam rei corporalis, non extenditur cum ea, sed ipsa stat fixa secundum suam dispositionem, quoniam est forma, à qua non pertransit aliquid. Et corpora quidem non sunt ita: & significatio, quòd intelligentia non est corpus, est, quia nec diuiditur eius substantia & operatio eius, & vtraque sunt res vna. Intelligentia autem est multa propter bonitates, quæ adueniunt ei à causa prima. Et ipsa, quamuis multiplicetur, per hunc modū, tamen quia appropinquat vni, fit vnum quod diuiditur. Et intelligentia quidem non recipit diuisionem, quoniam est primum creatum, quod creatum est à prima causa, & vnitas est dignior quam diuisio. iam ergo verificatum est, quòd intelligentia est substantia, quæ non est cum magnitudine, neque corpus, neque mouetur per aliquem modum motus corporei. Quapropter facta est supra tempus & cum æternitate, sicut ostendimus.

Pro-

Propositio Octaua.

OMnis intelligentia scit, quod est supra se, & quod est sub se. veruntamen scit quod est sub se, quoniam est causa ei; & scit quod est supra se, quoniam acquirit bonitates ab eo. Et intelligentia quidem est substantia intelligibilis: ergo secundum modum suæ substãtiæ scit res, quas acquirit desuper, & res quibus est causa. ergo ipsa discernit quod est sub ea, & quod est supra eam: & scit ꝙ id, quod est supra se & est causa ei, & quod est sub ea est causatum ab ea: & cognoscit causam suam & causatum suum per modum, qui est causa eius, scilicet per modum substantiæ suæ, & sui esse. & similiter omnis sciens non scit rem meliorem & rem inferiorē, & deteriorem, nisi secundùm modum suæ substantiæ & sui esse, non secundùm modum secũdùm quem res sunt. Et si hoc ita est, tunc proculdubio bonitates, quæ descendunt super intelligentiam à causa prima, sunt intelligibiles in ea, & similiter res corporeæ sensibiles sunt in intelligentia intelligibiles. Quod est, quoniã res, quæ sunt in intelligentia, non sunt impressiones ipsæ imò sunt causæ impressionum. & significatio illius est, quòd intelligentia ipsa est causa rerum, quæ sunt sub ea, per hoc, ꝙ est intelligentia tantùm. Si ergo intelligentia est causa rerum per hoc, quòd est intelligentia & sub ea sunt per virtutem intelligibilem, tunc proculdubio causæ rerum sunt intelligibiles etiam. Iam ergo manifestum est, quòd res supra intelligentiam, & sub ea sunt per virtutem intelligibilem; similiter res corporeæ cum intelligentia

sunt

sunt intelligibiles,& res intelligibiles intelligẽtia sunt intelligibiles, quoniam ipsa est causa earum: & quia ipsa non apprehendit nisi per modum suæ substantiæ; & ipsa, quia intelligentia est, apprehendit res apprehensione intelligibili, siue intelligibiles sint res, siue corporeæ.

Propositio Nona.

OMnis intelligentiæ fixio & essentia eius est per bonitatem puram, quæ est causa prima. Et virtus quidem intelligentiæ primæ est vehementioris vnitatis quàm res secundæ, quæ sunt post eam,quoniam ipsæ non accipiunt cognitionem eius: & non est facta ita, nisi quia causa est ei quod est sub ea. Et significatio eius est illud,cuius rememoramur: quia intelligentia est regens omnes res, quæ sunt sub ea, per virtutem diuinam,quæ est in ea, & per eam retinet res: quoniam per eam est causa rerum, & ipsa retinet omnes res,quæ sunt sub ea,& comprehendit eas. Quod est, quoniam omne, quod est principium rebus & causa eis,est retinens illas res, & regens eas, & non euadit ab ipsis aliquid propter virtutem alteram: Ergo intelligentia est princeps rerum,quæ sunt sub ea, & retinens eas, & regens eas, sicut natura regit res, quæ sunt sub ea per virtutem intelligẽtiæ, quia similiter intelligentia regit naturam per virtutem diuinam. Et intelligentia quidem nõ facta est retinens res,quæ sunt post eam,& regẽs eas, & suspẽdens virtutem suam super eas, nisi quoniam ipsæ non sunt virtus substantialis ei, imò ipsa est virtus virtutum substantialium, quoniã est cau-

est causa eis. Et intelligentia quidem comprehendit generata, & naturam, & orizontem naturæ, scilicet animam: nam ipsa est supra naturam. Quod est, quia natura continet generationem, & anima continet naturam, & intelligentia continet animam: ergo intelligentia continet omnes res, & non est facta intelligentia ita, nisi propter causam primam, quæ supereminet omnibus rebus: quoniam est causa intelligentiæ, & animæ, & naturæ, & reliquis rebus. Et causa quidem prima non est intelligentia, neque anima, neque natura, imò est supra intelligentiam, & animam, & naturam, quoniam est creans omnes res: veruntamen est causans intelligentiam absque medio, & causans animam & naturam, & reliquas res mediante intelligentia. Et scientia quidem diuina non est, sicut scientia intelligibilis, neque sicut scientia animalis, vel animæ, imò est supra scientiam intelligentiæ, & scientiam animæ, quoniam est causans ipsas. Et quidem virtus diuina est supra omnem virtutem intelligibilem, & animalem, & naturalem, quoniam est causa omni virtuti. Et intelligentia quidē est habens ylcachim, quoniam est esse & forma, & similiter anima est habens ylcachim, & natura est habens ylcachim, & causæ quidem primæ non est ylcachim, quoniam ipsa est tantum esse.

Quod si dixerit aliquis, necesse est, quòd ei sit ylcachim, dicemus ylcachim, suum esse ei infinitum, & indiuiduum suum est bonitas sua pura, influens super intelligentias omnes bonitates, & super reliquas res mediante ea.

Propositio Decima.

OMnis intelligentia plena est formis. Veruntamen ex intelligentijs sunt, quæ cōtinēt formas plus vniuersales, & ex eis sunt, quæ continēt formas minus vniuersales. Quod est, quoniam formę, quæ sunt in intelligentijs secundis inferioribus per modum particularem ; sunt in intelligentijs primis per modum vniuersalem: & formæ, quæ sunt in intelligentijs primis per modum vniuersalem, sunt in intelligentijs secundis per modum particularem. Et primis intelligentijs est virtus magna, quoniam sunt vehementioris vnitatis, quàm intelligentiæ secundæ vniuersales inferiores: & in intelligentijs secundis inferioribus sunt virtutes debiles, quoniam sunt minoris vnitatis & pluris multiplicitatis. Quod est, quia intelligentiæ, quæ sunt propinquæ uni uero puro, sunt minoris quantitatis & maioris uirtutis: & intelligentię, quę sunt longinquiores ab ipso, sunt minoris quantitatis & debilioris uirtutis. Et, quia intelligentię propinquæ uero primo sunt minoris quantitatis; accidit inde, quòd formæ, quæ procedunt ex intelligentijs primis, procedāt processione vniuersali vnita. & nos quidem abbreuiamus & dicimus, quòd formæ, quæ proueniunt ex intelligentijs primis, sunt debilioris processionis & vehementioris separationis. Quapropter fit, quòd intelligentiæ secundæ proijciunt visus suos super vniuersalem formam, quæ est in intelligentijs vniuersalibus, & diuidunt eam & separant eam, quoniam ipsę non possunt recipere illas formas per separationem & diuisionem secundùm virtutem

tutem suam, & certitudinẽ earum, nisi per modum, secundùm quem possunt recipere eas. scilicet per separationem, & diuisionem. Et similiter aliqua ex rebus non recipit, quod est supra eam, nisi per modum, secundùm quem potest recipere ipsum; non per modum, secundum quem est res recepta.

Propositio Vndecima.

OMnis intelligentia intelligit res sempiternas, quæ non destruuntur, neque cadunt sub tempore. Quod est, quoniam, si intelligẽtia est semper, quæ non mouetur, tunc ipsa est causa rebus sempiternis, quæ nõ destruuntur, nec permutantur, neq; cadunt sub generatione & corruptione. Et intelligentia nõ est ita, nisi, quia intelligit rem per esse suum, & esse suum sempiternum est, & nõ corrũpitur. Cùm ergo ita sit, dicimus, quod res destructibiles sunt ex corporeitate, scilicet ex causa corporea temporali, nõ ex causa intelligibili æterna.

Propositio Duodecima.

PRimorum omnium quædam sunt, in quibus dam per modum, quo licet vt sit vnum eorũ in alio. Quod est, quia in esse sunt & vita & intelligentia; & vita sunt esse, & intelligẽtia; & in intelligentia sunt esse, & vita. Veruntamen esse, & vita in intelligentia sunt duæ intelligẽtiæ, & esse & intelligentia in vita sunt duæ vitæ, & intelligentia & vita in esse sunt duo esse. Et illud quidem non est ita, nisi quia vnumquodq; primorum, aut est causa, aut causatum: causatum ergo in causa est per modum causæ, & causa

in causato p modū causati. Nos quidē abbreuiamus & dicimus, ꝙ res agens in rem per modum causæ, non est in ea, nisi per modum qui est causa eius. Sicut sensus in animali per modum animalem, & anima in intelligentia per modum intelligibilem, & intelligentia in esse per modū essentiale, & esse primum intelligentia per modum intelligibilem, & intelligentia in anima per modum animalē, & anima in sensu per modum sensibilem. Redeamus ergo & dicamus, ꝙ sensus in anima, & intelligentia in causa prima sunt per modos similes & diuersos, sicut ostendimus.

Propositio Decimatertia.

OMnis intelligentia intelligit essentiam suā. Quod est, quia intellectus & intellectum sunt simul. Cùm enim intelligentia est intellectum & intelligens, tunc proculdubio videt essentiam suam. Et quando videt essentiam suā, scit & intelligit per intelligentiam suam. Et quando scit essentiam suam, scit reliquas res, quæ sunt sub ea, quoniam sunt ex ea. Verun tamen in ea sunt per modum intelligibilem: ergo intelligētia & res intellectæ sunt vnū. Quod est, quia, si res intellectę & intelligētia sunt vnū, & intelligentia scit essentiam suam; tūc proculdubio, quando scit essentiam suam, scit reliquas res: & quando scit reliquas res, scit essentiam suam: & quando scit reliquas rēs, tunc ipsa non scit eas, nisi quia sunt intellectæ: ergo intelligētia scit essentiam suam, & scit res intellectas simul, sicut ostendimus.

Pro-

Propositio Decimaquarta.

IN omni anima res sensibiles sunt per hoc, quod sunt exemplum ei: & res intelligibiles in ea sunt, quia scit eas, & non facta est ita, nisi quia est expansa inter res intelligibiles, quæ non mouentur, & inter res sensibiles, quæ mouentur. Et quia anima sic est, fit quòd imprimit res corporeas. Quapropter facta est causa corporum, & facta est causata ab intelligentia, quæ fuit ante ipsam. Res igitur, quæ imprimuntur ab anima, sunt in anima per intentionem exempli, scilicet quia res sensibiles exemplificantur secundùm exemplum animæ; & res, quæ cadunt supra animam, sunt in anima per modum acquisitũ. Cùm ergo hoc sit ita, redeamus & dicamus, quod res sensibiles omnes in anima sunt per modũ causæ suæ, propter quod anima est sicut causa exemplaris. Et intelligo per animam, virtutem agentem res sensibiles. Veruntamen virtus efficiens in anima, nõ est materialis; & virtus in anima est spiritualis; & virtus imprimens in reb. habentibus dimensiones, est sine dimensione corporea. Res autẽ intelligibiles in anima sunt per modum accidẽtalem, scilicet quia res intelligibiles vnitæ sunt in anima per modum, qui multiplicatur, & res intelligibiles, quæ non mouentur, sunt in anima per modum motus. Iam ergo ostensum est, quòd res intelligibiles & sensibiles sunt in anima: verũtamen res sensibiles corporeæ motæ sunt in anima per modum animalem vnitum, & spirituales res intelligibiles vnitæ quiescentes sunt in anima per modum qui multiplicat motum.

Propositio Decimaquinta.

OMnis sciens, qui scit essentiam suam, est rediens ad essentiam suam reditione completa. Quod est, quia scientia non est nisi actio intelligentis: cū ergo scit sciens suā essentiam, tunc credit per operationem suam intelligibilē ad essentiam suam. Et hoc non est ita, nisi quia sciens & scitum sunt res vna, quoniam scientia sciētis essentiam suam, est ex eo, & ad eum, quia est scitū. Quod est, quia propterea quod scientia est scientia scientis, & sciēs scit essentiam suam, est eius operatio rediēs ad essentiam suam: ergo substantia eius est rediēs ad essentiam suam iterum. Et non significo per reditionem substantiæ ad essentiam suam iterum, nisi quia est stās fixa per se, nō indigens in sua fixione & sua essentia re alia regente ipsam: quoniam est substantia simplex sufficiens sibi per seipsam.

Propositio Decimasexta.

OMnes virtutes, quibus non est finis, pendentes sunt per infinitum primum, quod est virtus virtutum: non quia ipsæ sint acquisitę fixę stātes in rebus entibus, immo sunt virtus rebus entibus habentibus fixionem. Quod si aliquis dicat, quod ens primum causatum, scilicet intelligentia, est virtus, cui non est finis: dicimus, quod non est ens causatum virtus, immo est ei virtus quædam. Et virtus quidem eius non est facta infinita nisi inferius & non superius: quoniam ipsa non est virtus pura, quæ non est virtus, nisi quia virtus est, & est res, quę nō finitur inferius, neq; superius.

ſuperius. Ens autem primum cauſatum habet finem, & virtus eius eſt finis, ſecundùm quem remanet cauſa eius: ens autem primum creans eſt infinitum primum purũ. Quod eſt, quia, ſi entibus fortibus non eſt finis niſi per ſuam acquiſitionẽ ab infinito primo puro, propter quod ſunt entia infinita, & ſi eſt ens primum ipſum quod ponit res, quibus non eſt finis, tũc ipſum, procul dubio eſt ſupra infinitum. Ens autem primum creatum, ſcilicet intelligentia: ipſum non eſt finitum, imò dicitur, quòd eſt infinitum, neque dicitur quòd eſt ipſúmmet, quod non eſt finitum. Ens ergo primum eſt mẽſura entium primorum intelligibilium, & entium ſecundorum ſenſibilium, ſcilicet quia ipſum eſt, quod omnia entia creauit, & menſurauit ea menſura conuenienti omni enti. Redeamus ergo & dicamus, quod ens primum creans eſt ſupra infinitum, ſed ens ſecũdùm creatum eſt infinitũ. Et quod eſt inter ens primum creans, & ens ſecundum creatum, eſt nõ finitum. Et reliquæ bonitates ſimplices, ſicut vita & lumen, & quæ ſunt eis ſimilia, ſunt cauſę rerum omnium habentium bonitates, ſcilicet quòd infinitum eſt à cauſa prima. Et cauſatum primum eſt cauſa omnis vitę, & ſimiliter reliquę bonitates deſcendẽtes à cauſa prima ſuper creatum primum, in primis eſt intelligentia, deinde deſcendunt ſupra reliqua cauſata omnia intelligibilia & corporea mediante intelligentia.

Propoſitio Decimaſeptima.

OMnis virtus vnita plus eſt infinita, quã virtus multiplicata. Quod eſt, quia infinitum primum, quod eſt intelligentia, eſt propinquum

vni puro. Propter illud ergo factum est, quòd in omni virtute propinqua vni puro est infinitas plus quàm in virtute longinqua ab eo. Quod est, quia virtus, quando incipit multiplicari, tūc destruitur vnitas eius: & quando destruitur eius vnitas, destruitur eius infinitas: & nō destruitur infinitas eius, nisi quando diuiditur. & huius quidem significatio est virtus diuisa. Et quòd ipsa quanto magis aggregatur & vnitur, tanto plus magnificatur & vehementior fit, & efficit operationes mirabiles. Et quanto magis partitur & diuiditur, tanto plus minoratur & debilitatur, & efficit operationes viles. Iam igitur manifestum est, & planum, quòd virtus, quāto plus approximat vni puro & vero, fit vehemētior eius vnitas. & quanto vehementior fit eius vnitas, est infinitas in ea magis apparens & manifestior, & sunt operationes eius operationes magnæ, mirabiles, & nobiles.

Propositio Decimaoctaua.

RES omnes habent essentiam per ens primū. Et res viuæ omnes sunt motæ per essentiā suam propter vitam primam. Et res intelligibiles omnes habent scientiam propter intelligentiam primam. Quod est, quia, si omnis causa dat causato suo aliquid, tunc proculdubio ens primum dat causatis suis omnibus esse. Similiter vita dat causatis suis motum: quia vita est processio procedens ex ente primo quieto sempiterno, & motus similiter primus. Et similiter intelligentia dat causatis suis scientiam: quod est, quia omnis vera scientia non est nisi intelligentia, & intelligentia est primum sciens,

quod

quod est primum influens scientiam super reliqua entia. Redeamus ergo & dicamus, quòd ens primum quietum est causa causarum. & si primum ipsum dat esse omnibus, tunc ipsum dat eis per modum creationis. Vita autem prima dat eis, quæ sunt sub ea, vitam, & non per modum creationis, sed per modum formæ. Et similiter intelligentia non dat eis, quæ sunt sub ea, scientiam & reliquis rebus per modum creationis, sed per modum formæ.

Propositio Decimanona.

EX intelligentijs est, quæ est intelligentia diuina: quoniam ipsa recipit ex bonitatibus primis, quæ procedunt ex causa prima per receptionem multam. Et de eis est, quæ est intelligẽtia tantùm: quoniam non recipit ex bonitatibus primis nisi mediante intelligentia. Et ex animabus est, quæ est anima intelligibilis: quoniam ipsa est pendens per intelligentiam. Et ex eis est, quæ est anima tantum. Et ex corporibus naturalib. est, cui inest anima regens ipsum, & faciẽs directionem super ipsum. Et de eis sunt, quæ sunt corpora naturalia tantùm, quibus nõ est anima. Et hoc non fit ita, nisi quoniã ipsa nõ est intelligibilis tota, neq; animalis tota, neque corporea tota, nec depẽdet per causam, quę est supra eam, scilicet quia non omnis intelligẽtia pendet per bonitates causæ primæ, nisi quæ est ex ea completa, & integra. Ipsa enim potest recipere bonitates descendentes ex causa prima, & pendere per eas, vt vehemens fiat vnitas. Et similiter iterum non omnis anima pendet per

intelligentiam, nisi quæ est eis completa & integra, & vehementius similis cum intelligentia, per hoc, quòd pendet per intelligentiam. & est intelligentia completa. Similiter nō omne corpus naturale habet animam, nisi quod est ex eis completum & integrum, quasi sit rationale, & secundùm hanc formam sunt reliqui ordines intellectuales.

Propositio vigesima.

CAusa prima regit res creatas omnes, præter quòd commisceatur cum eis. Quod est, quia regimen non debilitat vnitatem eius exaltatam super omne esse, neque destruit eam, neque prohibet eam essentia vnitatis eius seiuncta à rebus, quin regat eas. Quod est, quia causa prima est fixa stans cum vnitate sua pura semper, & ipsa regit res creatas omnes, & influit super eas virtutem vitæ, & bonitates secundum modum virtutis earum receptibilium, & possibilitatem earum. Prima enim bonitas influit bonitates supra res omnes influxione vna. Veruntamen vnaquæque rerum recipit ex illa influxione, secundum modum suæ virtutis, & sui esse. Et bonitas prima influit bonitates super res omnes per modum vnum, quia non est bonitas nisi per suum esse, & suum ens, & suam virtutem, siquidem bonitas, & virtus, & ens, sunt res vna. Si ergo ens primum, & bonitas sunt res nna, sic & ipsum influit bonitates super res influxione communi, & diuersificantur bonitates & dona ex concursu recipientis. Quod est, quia recipientia bonitates non recipiunt æqualiter, immo quædam eorum recipiunt plus, quædam verò minus. Et hoc quidem est propter magnitudinem

dinem

dinem suæ largitatis. Redeamus ergo & dicamus, quòd inter omne agens, quod agit per essentiam suam, & intra factum suum, nō est continuator, neque res aliqua media, & non est continuatio inter agens & factum, nisi sit additio super esse: etenim quando agens & factum est instrumentum, non facit per esse suum, & fiunt composita. Quapropter recipiens recipit per continuationem inter ipsum, & factorem suum, & est tunc agens seiunctum à facto suo. Agens verò, inter quod & factum suum non est continuatio penitus, est agens verum, & regens, faciens res per finem decoris, post quod non est possibile, vt sit decus aliud, & regit factum suum per vltimum regiminis, quod est, quia regit res per modum, per quem agit, & non nisi perens suum, ergo ens eius uerum erit regimen eius. Quapropter fit, quod regit, & agit per vltimum decoris, & regimen, in quo non est diuersitas, neque tortuositas, & non diuersificantur operationes, & regimen propter causas primas, nisi propter meritum recipientis.

Propositio vigesimaprima.

PRimum est diues per seipsum, & est diues magis. Et significatio eius est vnitas eius, non quia vnitas eius sit sparsa in ipso, immo est vnitas eius pura: quoniam est infinita simplicitatis simplex. Si autem aliquis vult scire, quòd causa prima est diues, proijciat mentem suam super res compositas, & inquirat de eis inquisitione perscrutata inueniet enim compositum omne diminutum, indigēs aut alio, aut rebus, ex quibus componitur. Res autem simplex, quæ est

bonitas

bonitas, est vna, & vnitas eius est bonitas, & bonitas est res vna. Illa ergo res est diues magis, quę influit, & non fit influxio super ipsam per aliquem motorum. Reliquę autem res intelligibiles aut corporeę corruptę sunt, non diuites per seipsas, immo indigent vno vero influente super eas bonitates, & omnes gratias.

Propositio Vigesimasecunda.

CAusa prima est super omne nomen, quo nominatur, quoniam non pertinet ei diminutio, neque complementum solum: quoniam diminutum est non completum, & non potest efficere operationē completam, quoniam est diminutum. Et completum apud nos, quamuis sit sufficiens per seipsum, tamen non potest creare aliquid aliud, neque influere aliquid aliud à seipso omnino. Si ergo hoc ita est apud nos, dicimus quòd primum non est diminutum, neque completum tantum, sed est supra completum. Quoniam creans est res, & influens bonitates super eas influxione completa, quoniam est bonitas, cui non est finis, neque dimensiones. Bonitas ergo prima implet omnia secula bonitatibus. Veruntamen omne seculum non recipit de ista bonitate nisi secundùm modum suę potentiæ. Iam ergo ostensum & manifestum, quod causa prima, est super omne nomen, quo nominatur, & superior & altior.

Propositio Vigesimatertia.

OMnis intelligentia diuina scit res per hoc, quod ipsa est intelligentia, & regit eas per hoc,

hoc, quod eſt diuina. Quod eſt, quia proprietas intelligentiæ eſt ſcientia, & non eſt eius complementum & integritas, niſi, vt ſit ſciens. Regens ergo eſt Deus benedictus & ſublimis, quoniam ipſe replet res bonitatibus: & intelligentia eſt primum cauſatum, & eſt plus ſimilis Deo ſublimi, & propter illud regit res, quę ſub ea ſunt. Et ſicut Deus benedictus & excelſus influit bonitates ſuper res, ſimiliter intelligētia influit ſcientiam ſuper res, quę ſunt ſub ea. Veruntamen, quamuis intelligentia regit res, quę ſunt ſub ea, tamen Deus benedictus & excelſus pręcedit intelligentiam per regimen, & regit res regimine ſublimioris ordinis & altioris, quàm ſit regimen intelligentię, quod eſt illud, quod dat intelligentię regimen. Et ſignificatio illius eſt, quod res, quę recipiunt regimen intelligentię, recipiunt regimen creatoris intelligentię. Quod eſt, quia non refugit regimen eius aliqua ex rebus omnino, quoniam vult vt faciat recipere bonitatem ſuam ſimul omnes res. quod eſt, quia non eſt quòd omni res, quę deſiderat intelligentiam, deſiderat recipere eam, & res omnes deſiderant bonitatem ex primo, & deſiderant recipere ipſum deſiderio multo, & in illo non eſt qui dubitet.

Propoſitio Vigeſimaquarta.

CAuſa prima exiſtit in omnibus rebus ſecundum vnam diſpoſitionem: ſed res omnes non exiſtunt in cauſa prima ſecūdum vnā diſpoſitionem. Quod eſt: quia, quamuis cauſa prima exiſtat in rebus omnibus, tamen vnaquęque res recipit eam ſecundùm ſuę potentię modū. quod

est, quia ex rebus sunt, quæ recipiunt vnita receptione causam primam, & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione multiplicata: & ex eis sunt quæ recipiunt eam receptione ęterna, & ex eis sunt, quę recipiunt eam receptione temporali: & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione spirituali: & ex eis sunt, quæ recipiunt eam receptione corporali. Et diuersitas quidē receptionis non fit à causa prima, sed propter recipiēs: quod est, quia recipiens diuersificatur. Propter illud ergo & susceptum diuersificatur. Influens verò existens vnū non diuersum, influit super omnes res omnes bonitates ęqualiter. Bonitas nanque influit super omnes res ex causa prima æqualiter. Res igitur sunt causa diuersitatis influxionis super omnes res. proculdubio ergo non inueniuntur omnes res in prima causa per modum vnū. Iam ergo ostensum est, quod causa prima inuenitur in omnibus rebus per modū vnum, & non inueniuntur in eo omnes res per modum vnū. Ergo secundùm modū propinquitatis causæ primæ, & secundum modum, quo res recipere potest causam primam, secundùm quantitatem illius potest recipere ex ea & delectari secundùm eam, quod est, quia non recipit res ex prima causa, & non delectatur in ea nisi per modum esse sui. Et non intelligo per esse nisi cognitionem. Nam secundùm modum, quo cognscit res causam primam secundum quantitatem illam recipit ex ea, & delectatur in ea, sicut ostendimus.

Propositio Vigesimaquinta.

SVbstantię vnitę intellectuales non sunt generare ex re alia. Omnis substātia existens per

essen-

essentiam suam, non est generata ex re alia. Quòd si aliquis dicit, possibile est, vt sit generata ex re alia, dicemus, vt si possibile est, vt substantia stans per essentiam suam sit generata ex re alia, proculdubio est substantia diminuta, indigens vt compleat eam id, ex quo generatur, & significatio illius est generatio ipsa. Quod est, qa generatio non est nisi via ex diminutione ad cõplementum. nam, si inueniatur res non indigẽs in generatione sui, idest in sua forma & sua formatione re alia nisi se, & est causa ipsa formationis suæ & sui complementi, est completa, & integra semper. Et nõ fit causa formationis suę & sui complementi, nisi per relationẽ suam ad causam suam semper. Illa ergo comparatio est formatio eius, & ipsius complementum simul. Iam ergo manifestum est, quòd omnis substantia stans per ęssentiam suam non est generata ex re alia.

Propositio Vigesimasexta.

OMnis substantia stãs per seipsam est non cadens sub corruptione. Si autem aliquis dicat, ꝙ possibile est, ꝙ substãtia stãs per seipsam, cadat sub corruptione, dicemus, si possibile est, quòd substantia stans per seipsam cadat sub corruptione, possibile est, vt separetur eius essentia & sit fixa stans per essentiam suam sine essentia sua: & hoc est inconueniens, & impossibile, quoniam propterea, quòd est vna simplex non composita, est ipsa causa & causatum simul. Omnis autem rei cadentis sub corruptione nõ fit corruptio, nisi propter separationem suam à causa sua: dum verò permanet res per causam

suam

suam retinentem eam & seruantem ipsam, nō perit, neque destruitur. Si ergo ita est, substātiæ stantes per essentiam suam non separātur à sua causa, quoniam est inseparabilis causa ab essentia sua, propter hoc, quòd causa eius est formatio sui, & non fit causa suijpsius nisi per relationem suam ad causam suam. Et ipsa est causa relationis ipsius, & ipsa est ipsa causa subijpsius per modum, quem diximus, quoniam nō perit nec destruitur, quoniam ipsa est causa & causatum simul, sicut ostendimus nuper. Iam ergo verificatum est, ꝙ omnis substantia stans per se ipsam non destruitur, neque corrumpitur.

Propositio Vigesimaseptima.

OMnis substantia destructibilis nō sempiterna, aut est composita, aut est delata super aliā rem. quod est, quia substantia aut est indigens rebus, ex quibus est, & cōposita ex eis, aut est indigens fixione sua & essentia sua deferente. Cùm ergo separatur deferens causa, corrumpitur & destruitur, quòd si substantia non est composita, tunc est simplex, & est semper, nec destruitur, nec corrumpitur omnino.

Propositio Vigesimaoctaua.

OMnis substantia stans per essentiam suam est simplex, nec diuiditur. Quòd si dixerit aliquis, possibile est, vt diuidatur; dicemus, ꝙ, si possibile est vt substantia stans per se, diuidatur, & est ipsa simplex; possibile est, vt essentia partis eius sit per essentiam suam iterum, sicut essentia totius, si ergo possibile est reddit

pars super seipsam, & omnis pars eius est rediens super seipsam, sicut est rediens totum super essentiam suam: & hoc est impossibile. Si ergo impossibile est hoc, substantia stans per seipsam est substantia indiuidua, & est simplex. si enim non est simplex, sed composita, pars eius est melior parte, & pars illius vilior parte: quare res melior, est ex re viliori, & res vilior ex re meliore, quoniam est omnis pars eius seiuncta ab omni parte eius: quare vniuersitas eius non est sufficiens per seipsam, cùm indigeat partibus suis, ex quibus componitur: & hoc quidem non est de natura rei simplicis, imò de natura substantiarum compositarum. Iam ergo constat, quòd omnis substantia stans per essentiam, est simplex, & non diuiditur: quoniam non recipit compositionem, vel diuisionem, nec corruptionem, nec distructionem, sicut ostendimus.

Propositio Vigesimanona.

OMnis substantia simplex est stans per seipsam, scilicet per essentiam suam. Quod est, quia creata sine tempore, & est in substantialitate sua superior substantijs temporalibus. Et significatio illius est, quia non est generata ex aliquo, quoniam est stans per essentiam suam, & substantię generatę ex aliquo sunt substantię corporales & compositæ cadentes sub corruptione & generatione. Iam ergo manifestum, quòd omnis substantia stans per essentiam suam, non est in tempore, quia est altior & superior tempore, & rebus temporalibus.

Propositio Trigésima.

OMnis substantia creata in tempore aut est semper in tempore, & tempus non superfluit ab ea, quoniam est creata, & tempus æqualiter: aut superfluit super tempus, & tempus superfluit ab ea, quia est creata in quibusdam horis temporis. Quod est, quia si creata sequuntur se adinuicem, & substantiam superiorem non sequitur nisi substantia inferior ei similis, non substantia dissimilis: substantiæ enim similes substantiæ superiori, & sunt substantiæ creatæ, à quibus non superfluit tempus, sunt substantiæ, quæ non assimilantur substantijs sempiternis. & substantiæ sunt abscisse à tempore, causatę in quibusdam horis temporis. Non est ergo possibile, vt continuentur substantiæ causatæ in quibusdam horis temporis cum substantijs sempiternis, quoniam non assimilantur eis omnino. Substantiæ igitur sempiternæ in tempore sunt illæ, quę continuantur cum substantijs sempiternis, & sunt mediæ inter substantias fixas, & inter substantias secundas in tempore. Et non est possibile, vt substantias sempiternas, quæ sunt supra tempus, sequantur substantiæ creatæ in tempore, nisi mediantibus substantijs temporalibus sempiternis in tempore: & istæ quidem substantię non sunt factę medię, nisi quia ipsę communicant substantijs sublimioribus in permanentia, & communicant substantijs temporalibus abscissis in tempore per generationem. Ipsæ enim, quamuis sint sempiternę, tamen permanētia earum est per generationem, & motum. & substantię sempiternę cum tempo

re sunt

re sunt similes substantijs sempiternis, quę sunt supra tempus per durabilitatem, & non assimilantur eis in motu, vel generatione. Substantiæ autem factæ in tempore non assimilantur substantijs sempiternis, quæ sunt supra tempus per aliquem modum vel motum: si ergo non assimilantur eis, tunc non possunt acquirere eas, neque tangere eas. Necessariæ ergo sunt substantiæ sempiternæ, quæ tangunt substantias sempiternas, quæ sunt supra tempus, & erunt tangentes substantias, quæ sunt in tempore, scilicet sub generatione & corruptione. Ergo aggregabunt per motum suum inter substantias sempiternas, quæ sunt supra tempus, & durabilitatem suam inter substantias, quæ sunt supra tempus, & inter substantias, quæ sunt sub tempore, scilicet quæ sunt cadentes sub generatione & corruptione. Et aggregabunt inter substantias bonas & inter substantias viles, vt non priuentur substantiæ viles substantijs bonis, & priuentur cum bonitate & omni communione, & non sit eis remanentia, neque fixio. Iam ergo ostensum est, quod durabilitatis duæ sunt species: quarum vna est æterna, & altera est temporalis: veruntamen vna duarum durabilitatum est stans quieta, & altera mouetur, & vna earum aggregatur compositioni finali, & operationes eius omnes sunt simul, neque quædam earum est ante quandam, & altera est currens & extensa: quædam operationes eius sunt ante quasdam, & vnitas vnius earum est per essentiam suam, & vnitas alterius est per partes suas. quarum vna est seiuncta suæ compari per modum primum & postremum. Iam ergo manifestum est, quòd substantiarum quædam sunt

 sem-

sempiternæ,& sunt supra tempus, & ex eis sunt, quæ sunt sempiternæ æquales tempori, & tempus non superfluit ab eis; & ex eis sunt, quæ sunt abscissę à tempore, & tempus superfluit eis ex superiori earum & ipsarum inferiori, scilicet ex principio earum vsque in finem & ipsarum extremum: & sunt substantiæ cadentes sub generatione,& corruptione.

Propositio Trigesimaprima.

INter rem, cuius substantia & actio sunt in momento æternitatis,& inter rem,cuius substantia & actio sunt in momento temporis, existens est medium, & est illud, cuius substantia est ex momento æternitatis, & operatio ex momento temporis. Quod est,quia res,cuius substantia cadit sub tempore, scilicet quia tempus continet eam, est in omnibus dispositionibus suis cadens sub tempore: quare & eius operatio cadit sub tempore, quoniam eius essentia est in tempore: quoniam, quando substantia rei cadit sub tempore proculdubio & eius actio sub tempore cadit. Res autem cadens sub tempore in omnibus dispositionibus suis, seiuncta est à re cadente sub æternitate in omnibus dispositionibus suis: continuatio enim non est nisi in rebus similibus. Necesse est ergo, vt sit res aliqua, quæ sit res tertia media inter vtrasque, cuius substantia cadat sub æternitate, & ipsius actio cadat sub tempore. Impossibile nanque est, vt sit res, cuius substantia cadat sub tempore, & eius actio sub æternitate: sic enim actio eius melior esset ipsius substantia: hoc autem impossibile est. Manifestum igitur est, quòd inter res cadentes

sub

ſub tempore cum ſuis actionibus & ſubſtantijs, & inter res, quarum ſubſtantiæ & actiones ſunt cadentes ſub momento æternitatis, ſunt res cadentes ſub æternitate per ſubſtãtias ſuas, & cadentes ſub tempore per operationes ſuas, ſicut oſtendimus.

Propoſitio Trigeſimaſecunda.

OMnis ſubſtantia cadens in quibuſdam diſpoſitionibus ſuis ſub æternitate, & in quibuſdam diſpoſitionibus ſuis ſub tempore, eſt ens & generatio ſimul. Quod eſt, quia omnis res cadens ſub æternitate, eſt ens vere: & omnis res cedens ſub tempore, eſt generatio vere. Si ergo ita eſt tunc res vna cadens ſub æternitate & tempore eſt ens, & generatio non per modum vnum, ſed per modum & modum. Iam ergo manifeſtum eſt ex hoc, quod diximus, quod omne generatum cadens per ſubſtantiam ſuam ſub tempore, eſt habens ſubſtantiam dependentem per eſſe purum, quod eſt cauſa durabilitatis, & cauſa rerum ſempiternarum, & omnium deſtructibilium. Neceſſarium eſt autem vnum faciens adipiſci vnitates, & ipſum non adipiſcatur, ſed reliquæ vnitates omnes ſunt acquiſitæ. Et illius quidem ſignificatio eſt hoc: quod dico, ſi inuenitur vnum faciens acquirere non acquiſitum, & aliud acquirere faciens acquiſitum, tunc quæ differentia eſt inter ipſum & primum acquirere faciens? non enim poteſt facere vel eſſe, quin aut ſit ſimile ei in omnibus diſpoſitionibus ſuis aut ſit inter vtraque differentia. Si ergo eſt ſimilis eis in omnibus diſpoſitionibus ſuis, tunc vnum eorum non eſt primum, & al-

terum secundum: & si vnum eorum non est simile alteri in omnibus dispositionibus suis. tunc proculdubio vnum eorum est primum, & alterum secundum. Illud ergo, in quo est vnitas fixa non dependens ex aliquo, est vnum primum verum, sicut ostendimus: & illud, in quo est vnitas inuenta ex alio, est præter vnum primum verum. Si ergo est ex alio, est ex vno primo vero acquisita vnitas. Prouenit ergo inde, vt vni primo vero sit vnitas, & alterum reliquis vnis: & non sit vnitas nisi per vnum primum verum, quod est causa vnitatis. Iam ergo manifestum est & planum, quod omnis vnitas post vnum verum est acquisita & causata: veruntamen vnum verum primum est causans vnitates, faciens acquirere, non acquisitum, sicut ostendimus.

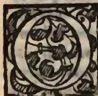
CVRTII

CVRTII MARINELLI

Quæstionum

Solutiones in lib. 1. Metaphys.

Mnes homines natura scire desiderant. sic Phi. in proœmio, & lib. 1. de Hist. animalium, quod & ratione confirmatur hac, omne imperfectum naturaliter appetit suam perfectionem, & bonum. sed perfectio intellectus est scire naturaliter: ergo omnes homines appetunt scire naturaliter. minor probatur: nã is in prima vnione cum corpore est imperfectus, vt tabula rasa. vnde nullam habet naturam, nisi qua poßibilis vocatus est. deinde vnumquodque inclinatur ad operationem suam naturaliter, vt frigidum ad frigefaciendum. sed propria intellectus operatio est scire. Attamen multi contrà arguunt, dicentes, quòd aliquis desideraret rem non cognitam. quod videtur falsum. deinde omnes homines scirent amoto impedimento, sed nullum impedimentum est animæ ad scientiam. Tertiò aliqui desiderant ignorantiam, & non poßunt fieri studiosi, vt 5. lib. Politic. quartò vel appetunt scire id, quod est in Qua. 1.

 ipsis,

ipsis, vel in alijs, vel in nullo: non in ipsis; appetitus enim est ratione carentiæ: nō quòd in alijs, quia impossibile est, vt illud consequantur: quoniam non transit de subiecto in subiectum. neque quod in nullo: siquidem nihil est. vltimò omnes vnam scientiam possiderent. Ad has soluendas controuersias. primò sententia Phil. est declaranda. deinde variæ opiniones Doctorum sunt narrandæ. est ergo sententia Phil. talis; Omnes homines natura scire desiderant. ait Omnes homines vt Iand. asserit. Quæst. 4. non in singulari, sed in plurali, vt ostenderet diuersitatem inter homines in hoc proposito: quia diuersimodè homines appetūt scientias: aliqui enim remissius, aliqui intensius, & aliqui vnam scientiam, & aliqui aliam. hæc similiter Alber. Suess. verò in Dilucidi. aliter sentit dicens Arist. amplexum esse omnes homines; quia gentes videntur adeò variæ, vt quædam semiferæ videantur, quasi abhorrere scientiam. vnde se exponit dicens vt græci, & barbari, alij dicunt, quòd in plurali ait, quia vnus homo non potest scire omnes scientias perfectè, sed omnes simul. quò ad verbum Homines, ait Alex. de Ales in com. quòd homo intelligitur vt habet intellectum possibilem, & non vt speculatiuum: tunc enim haberet scientiam. Iand. dicit, quòd in homine adsunt duæ naturæ, materia, scilicet, & forma. sed natura, quæ est forma in homine est duplex, vna est anima intellectiua, quæ secundum Com. non coniungitur corpori secundum esse, sed sic est absoluta, sed coniuncta secundum operationem: eius enim operatio dependet à corpore. alia est forma inhærens, & dans esse sicut cogitatiua. Quare sumitur homo scire desiderans ratione naturæ, quæ est forma, & ratione formæ, quæ est abstracta secundum esse: siquidem est æqualis in omnibus, quatenus spectat ad Naturam, ait Alex. Aphro. quid pro natura hoc loco intelligat

Arist.

Arist. vt ostendat scientiam, atque contemplationem præferendam esse actionibus: nam omnes homines ob naturam, & non ob alium superiorem finem scire appetunt. agunt autem omnes propter alium finem, vt affectus obnoxij corrigantur, & castigentur. Aliter declarat Iau. Q. 3. quòd natura, vt patet, in 5. lib. Metaphys. multipliciter sumitur, scilicet & pro generatione viuentium, & pro forma, & materia, & pro rei essentia, itaque videtur sumi hoc loco pro quadam essentiali proprietate consequente inseparabiliter ipsum hominem, qua inclinatur ad scientiam, vt lapis ad centrũ. Scire exponit Zim. in tabulis dicens Arist. non de scientia, sed de cognitione, quæ est genus scientiæ sensisse. cognitio enim est tanquam genus: scientia est per demonstrationem, sed cognitio se extendit etiã ad immediatas propositiones, & etiam ad cognitionem sensitiuam. vnde patet, quòd Latini omnes procedunt ex malo intellectu litteræ. Hæc Zim. circa verbum desiderant. Suess. in com. hæc narrat. melius est dicere appetunt, quàm desiderant; quoniam desiderare dicitur propriè rerum, quæ sunt amissæ, vt Cicero in Lelio, sed appetere rerum est, quas auenter cupimus, & tam in bonum, quàm in malum, & Iand. appetunt scientiam, idest habent potentiam naturalẽ ad scientiam. Nunc ad rem conueniunt simul Scot. in lib. 1. Metaphys. Q. 2. Ant. And. Q. 2. Iand. Quæst. 4. D. Tho in 1. parte. q. 8. ar. 1. 2. & alij Thomistæ, vt Iau. Q. 3. quòd triplex est appetitus, intellectualis, scilicet animalis, & naturalis. dicitur appetitus intellectualis, vel rationalis, ipsa voluntas consequens ipsum intellectum, sicut appetitus sensitiuus sequitur ipsum sensum. appetitus animalis, qui consequitur sensum, secundum quem quilibet sensus tendit, & inclinatur ad obiectum conueniens, & fugit disconueniẽs. dicitur naturalis appetitus inclinatio, vel tendentia

quædam,

quadam, qua vnaquaque res tendit, & inclinatur ad finem ſuum, & perfectionem. Sed hi appetitus differunt inter ſe: quia appetitus rationalis eſt formaliter liber, non ſic autem animalis, vel naturalis. Secundò quia appetitus rationalis, & ſenſitiuus aliquãdo nominant potentiam, aliquando actum elicitum: appetitus autem naturalis nec potentiam, nec actum elicitum. tertiò appetitus ſenſitiuus ſe habet in plus, quàm intellectiuus: nam vbicunque reperitur intellectiuus, reperitur & ſenſitiuus, & non contra. Similiter appetitus animalis ſe habet in plus, quàm ſenſitiuus, vel intellectiuus: nam vbicunque illi reperiuntur: & ipſe, & non contrà. quartò appetitus animalis, & rationalis in ſuis actibus ſemper præſupponũt actum priorem alterius potentiæ cognitiuæ: vt voluntas actum intellectus: & appetitus ſenſitiuus actum ſenſus. appetitus autem naturalis nullum actum alicuius potentiæ præſupponit. Hæc Ant. And. qui his narratis ponit tres concluſiones. prima, quòd omnes homines non appetunt ſcire appetitu rationali. ſecunda, nec appetitu animali. tertia, omnes homines appetunt ſcire appetitu naturali. & ſubdit, quòd omnes appetunt ſcire appetitu naturali, ſed accidentalĩ minimè: voluntas enim vult contrariũ: aliquid enim apetitur naturaliter, quod voluntariè reſpuitur. omnes alij doctores dicti ſcribunt eandem diuiſionem de appetitu, & has concluſiones, licet alijs verbis. talis etiam ſententia, ſcilicet quòd naturali appetitu deſiderant homines ſcire, eſt Aegid. Q. 3. Alber. cap. 5. & Alex. de Aleſ. in quæſtionibus dicens, quòd ſicut materia inclinatur naturaliter ad formam in effectu, quæ inclinatio appetitus dicitur; ita intellectus ſuo modo inclinatur naturaliter in formam in conceptu, & ſic appetitu naturali appetit perfici. alio autem modo limitat propoſitionem Sue. Q. 4. contra opinionem

nem omnium, cuius verba sunt. primò quòd intantum homo appetit scire, inquantum finis est hominis. & quoniam finis nunquàm expetitur ab aliqua virtute cognoscitiua, nisi praeconceptus: ideo oportet esse aliqualiter praecognitum. Secundò, aliquid praecognosci potest esse confusè, & vniuersaliter vno modo, alio distinctè, & particulariter. tertiò accipimus, quòd omnes homines prima impreßione, & sine omni intentione cognoscunt prima principia. & hoc patet per Auer. 2. Metaphys. com. 1. & Auic. ex his sequitur, quòd ipsum scire uniuersale, & confusè est ab omnib. hominibus praecognitum; prima enim principia ab omnibus sunt praecognita. sequitur, etiam quòd sic confusè, & vniuersaliter est expetitum; quia, vt dictum est, eo modo finis exoptatur, quo praecognoscitur. Praeterea sequitur, quòd ipsum scire in vniuersali appetitu rationali appetitur: quoniam praecognoscitur. sequitur quoque, quòd ipsum scire simpliciter sumptum necessaria voluntate est expetitum, hoc uel illud scire contingenter. Mens igitur omnium peripateticorum est omnes homines appetere scire non appetitu naturali, nec animali, sed rationali. Et cũ Arist. dixerit omnes homines natura appetere scientiam per naturam, non appetitum naturalem intelligit, sed appetitu non acquisito doctrina, vel inuentione, sed vel lumine naturali intellectus, hanc opinionem tetigit Aegid. & Alexandrinus. causas verò, quoniam pauci sunt scientes, etiam si natura appetant scire, narrat D. Tho. in com. dicens, detinentur vel à voluptatibus, vel neceßitatibus vitae praesentis, vel pigritia, vel labore addiscendi. addit Iand. vel propter cupiditatem lucri, vel propter malitiam indiuidualis naturae, vt ex parte complexionis, & indispositionis organorum, figurae, & situs. vnde Arist. in 7. Ethic. voluptates impediunt scientias, vt in regibus: voluptatibus

ptatibus enim dediti non modo impediuntur, sed scientes odio prosequuntur. & hac similiter Sue. Egi. Alex. de Ales. & Albe. magnus. cur autem ab omnibus expetita non sit una scientia tantùm, declarat Iand. Q. 5. dicens, quòd omnes homines secundum rationem speciei vel formæ communis appetunt scire in uniuersali, sed gratia formæ indiuidualis non appetunt unã, & eãdem sciẽtiã; secundũ enim diuersitatẽ cõplexionis diuersificatur, & appetitus. quomodo aũt diuersæ complexiones diuersas faciant expetere sciẽtias, nobis ostendit Albe. ca. 5. dicens. Quidam magis bonum naturæ sequentes perueniunt ad studium, & horum quorumcunque intellectus quidem immixtus, & purus est, complexio subtilis specie caloris, & humoris luminosi non constant is per frigidum cõgelãs, nec turbata per calidum commiscens, illi student bene, & libenter diuinis, & subtilibus, & magnis rebus. quorum autem organum imaginationis ad recipiendas figuras pertemperatem siccum, & complexionale non congelans frigidum præparatum est, & intellectus reflexus ad ipsum, hij doctrinalibus, & mathematicis gaudent studijs, & huiusmodi. quorum autem medulosum, & bene purum est organum sensus cum spiritu lucido non commixto, et non pigro per frigidum congelans, & organum imaginationis, & erit non bene tenens figuras, & intellectus est reflexus ad subiectum, hi gratas habent speculationes naturales. quorum autẽ congelati sunt spiritus, & nõ bene clari propter frigus inspissans occupant circa signa theologica, & detinentur in ipsis, nec profundantur in aliqua ueri speculatione. ex his itaque patet, quo appetitu omnes homines appetant scire, cur multi ignorant scientias, & denique cur aliqui magis ad unam, quam ad aliam inclinationem habeant scientiam.

Sensum

Sensum visus nobis plurimas prabere differentias, & nos maximè cognoscere, facere demonstrat, Phis. quòd uidetur falsum. auditu enim acquiruntur scientiæ, vt ipse vult in lib. de sensu. & sensus tactus est plurium contrariorum cognoscitiuus; vt frigidi. & calidi, humidi, & sicci, mollis, asperi, duri. primum argum. soluit Scot. Q. 2. dicens quòd duplex est scientia, vna per inuentionem, alia per doctrinam, quæ vocibus percipitur. hoc secundo modo magis diligẽdus est sensus auditus, sed primò minimè. ad secundum concedit tactum esse plurium contrarietatum: sed dicitur cognoscitiuus visus, quia euis obiectum reperitur in pluribus corporibus; quàm aliorum sensuum. & hac eadem Ant. Andr. Sed Sues. in com. auctoritate D. Tho. glossat sic scilicet, quòd pro maximè intelligit perfectius, atque certius est enim immaterialior, & per plures differentias plura genera obiectorum. Iand. eadem dicit, quæ à Scoto, sic & Iauel. & Alex. de Ales. Q. 2.

Quærunt circa verba illa Aristo. Et propter hoc alia prudentia sunt, alia disciplinabilia, an bruta sint talia. primò arguunt, quòd Prudentia, & disciplina sunt habitus intellectuales, vt patet 6. Ethi. cap. 4. at non habent intellectum bruta. contrà verò est experientia, vt de cane, formica, equo, & huiusmodi. pro solutione horum inquit, D. Tho. in com. quòd prudentia aliter in brutis animalibus est, aliter in hominibus. in hominibus quidem est prudentia, secundum quòd ex ratione deliberant, quid eos oporteat agere. vnde 6. Ethi. prudentiā est recta ratio agibilium. iudicium autem de rebus agendis non ex rationis deliberatione; sed ex quodam naturali instinctu prudentia in alijs animalibus dicitur. inter ea, quæ memoriã habent, quædam habent auditum, & quædam non quæcunque auditum non habent, vt apes, licet prudẽtiam Q. 3.

tiam habere posſint; non tamen diſciplinabilia ſunt. patet igitur tres gradus cognitionis eſſe in animalibus. primus eſt eorum, quæ nec auditum, nec memoriā habent, vnde nec diſciplinabilia ſunt, nec prudētia. ſecundus eorum, quæ habent memoriam, ſed non auditum, quæ ſunt prudentia, ſed non diſciplinabilia. Tertius eſt eorum, quæ vtrunque habent, & ſunt prudentia, & diſciplinabilia. ſed Egi. Q. 16. & Alex. de Aleſ. dicunt, quòd prudentia propriè inuenitur in homine, et per aliquā ſimilitudinem & in brutis: memoria enim in brutis eſt ipſa prudentia; regulat enim ea in agibilibus. quædam enim ſunt in eis, in quæ bruta feruntur naturaliter, & ſemper vniformiter, ſicut de aranea. & in talibus bruta nō indigēt regulæ aliqua, quæ dirigat ea in tales operationes, agunt enim talia inſtinctu naturali. aliqua verò ſunt in brutus, in quæ bruta non feruntur naturaliter, nec ſemper vniformiter. ſed in talibus venit error, ſicut patet, quòd una formica cōgregat in illo loco, & alia formica in alio. vnde in talibus indigent aliqua regula, quæ dirigat ipſa in tales operationes, & illa regula eſt memoria; videmus enim, quòd vna formica congregat vnum granum in vno loco, & alium in illo, & non in alio, & vadit iterum ad aceruum, à quo ſumpſit primum granum. Iand. verò ait, quòd diſciplina conſideratur dup. vno modo pro cognitione intellectuali, quæ à doctore acquiritur per ratiocinationem. ſecundo pro quadam cognitione, & notitia vel exiſtimatione generata cum aſſuefactione in illis, quæ habent auditum ad operanda aliqua, ſicut homo, & hoc ſecundo modo diſciplinabilia ſunt. Prudentia autem ſunt inſtinctu naturali ſine aliqua deliberatione. & ſic Alex. vnde D. Tho. in li. 3 de anima tex. 156. dicit. Formicæ congregantes in futurum non prauident futurum, ſed imaginantur actus præſentes, qui ordinantur ad ſuſtenta-

stentationem suam magis ex naturali inclinatione; quàm apprehensione. Scotus verò, & Ant. And. Q. 3. dicunt, quòd prudentia est in brutis metaphoricè, et non propriè, & quomodo intelligatur metaphoricè declarat Ant. And. sic in brutis est prudentia metaphoricè non tamen respectu illorum, ad quæ inclinantur ex instinctu naturali, sed respectu contingentium, ad quæ sic se possunt habere: vel aliter, puta quod formica grana congreget, vel reponat in hoc loco, vel in illo, & hoc ex memoria loci. Prudentia ergo non est ponenda in brutis respectu eorum: ad quæ naturaliter inclinantur, vt in formica aggregare grana, sed respectu eorum, ad quæ se habent contingenter, vt aggregare grana in hoc loco, & non in illo, & hoc est memoria loci. aliter verò intelligit hanc sententiam Sues. Q. 6. s. quòd prudentia triplex existit, vna quidem rationalis, qua humana dicitur, & hæc est recta ratio agibilium, & est prudentia futurorum cum memoria præteritorũ. alia est animalis, quæ animalibus inest, quæ memoriam habent, & est quadam regula, qua prouident de commodo, & incommodo ex his, quæ præterierunt. alia est naturalis, quæ est quædam naturalis regula, qua animalia prouidẽt naturaliter futurum commodum, & incommodum. tunc dicit ad quæstionem, quòd in brutis non est prudentia rationalis. secundò in ipsis brutis instinctus naturalis, siue estimatio naturalis est naturalis prudentia respectu actuum necessariorum. tertio, quod memoria præteritorum est regula, siue prudentia animalis respectu actuum contingentium, & dessormium in brutis.

Quæritur circa verba illa Arist. Experimenti autem parum participant bruta, an hoc sit verum, cum multa animalia, quæ habent habitum, secundum quẽ scilicet operantur præterita ad futurum, habent experimentum: experimentum enim est operari per præte- Quæ. 4.

rita

vita ad futura, currunt enim muſtellæ, quæ pugnant cum ſerpente, ad herbam, quando vulnerantur, & iterum pugnant, & iterum reddunt. Soluit ſic Iand. ad ſententiam Alb. Magni, quòd duplex eſt principium experimenti, vnum eſt materiale, aliud formale. materiale principium experimenti ſunt ſpecies memoratiuæ. Sed formale principium eſt collatio. & ideo dixit Alb. cap. 9. & D. Tho. in com. quòd experimentū eſt collatio aliquorum prius ſenſatorum in memoria reſeruatorum, & hæc eſt homini propria, & pertinet ad vim cogitatiuā. tunc ſoluit, quòd bruta habent experimentum quò ad materiale principium, ſed non formale, niſi forte aliquid ſimile formali principio experimenti. aliter ſoluit hoc Alex. Aphro. & inquit, quòd non propriè experimentum accepit, quòd fit ex memorijs &c. ſed proportionale experimento, nempe aſſuetudo. & ſic etiam Sueſ. in com.

Quæ. 5. *Aſſerit Phil. fieri ex memoria in hominibus experimentum, quod videtur falſum: ſequeretur enim, quòd quæcunque haberent memoriam, haberent experimentum, ſoluit Iand. his verbis, quòd materialiter fit bene ex ſingularium memorijs tanquam ex materia propria, & non ex ui memoratiua, & ex collatione virtutis cogitatiuæ talium ſingularium tanquā ex forma. vnde experimentum non fit ex memoria, niſi materialiter hac ē t. Alex. de Ales. ſed declarat Alex. Aphro. quomodo fit ex memoria experimentum. eſt enim cognitio quædam rationabilis. ſed ab arte ſuperatur: quia experimentum eſt cognitio vniuerſalis alicuius ſingularis ſæpe repetiti. & ſic Sueſ. & D. Tho. modus cauſandi eſt is, quòd ex multis memorijs vnius rei accepit homo experimentum de re, quo experimento poteſt facilè, & rectè agere.*

Quæ. 6. *Hominibus ſcientiam, & artem fieri per experientiam patet in littera. contrà autem eſt ratio: nullus*

enim

enim artifex esset inexpertus; et quia de rebus abstractis est scientia, quæ tamẽ non generatur ob experimẽtum: si quidẽ abstracta res non cadant sub sensu. soluit Egid. Q. 19. dicẽs, ꝙ experimentũ est respectu cognitionis quia, ars verò cognitionis propter quid. quare si nos accipiamus cognitionẽ quia, & cognitionẽ propter quid cõmuniter, & largè; dico, quod quædam est ars, quæ supponit cognitionem quia, & quædam, quæ non supponit quia, sicut ait Phil. in lib. 2. Post tex. cõ. 23 ꝙ scilicet artes principales sciunt causam propter quid, & ignorãt causam quia. Si autem accipiamus experimentum propriè, cum experimentum propriè sit cognitio quia ordinata ad opus; dico, quòd possumus accipere cognitionem propter quid dupliciter: vel cognitionem, propter quid acquisitam per doctrinam, vel per inuentionem. per doctrinam, experimentum non præcedit cognitionem propter quid; sed cognitionem illam propter quid, quę est acquisita per inuentionem, & hæc est etiam responsio Alex. de Ales. & Alber. cap. 8. Ad hanc solutionem datã ab Egid. addit Iand. quòd prænotatis omnibus cognitionibus intellectus, & quid sit experimentum, est dicendum primò quod ars, & scientia non fit ab experimento, tanquam ex contrario. secundò neque ab ipso sicut ex materia. tertiò quòd fit ab ipso tanquam à mouente, & efficiente. quartò quòd ars, & scientia fit ab experimento, idest post experimentum. Iauel. autem alio modo soluit, & sic inquit. Si in arte, & scientia considerentur principia, & conclusiones, quæ ducuntur ex principiis; propositio Phil. potest versari circa vtrunque. cum verò in principiis, & conclusionibus seruetur notitia terminorum incomplexa, & notitia propositionum complexa; potest quæri, an dictum Phil. verificetur de vtraque. tertiò causa cognitionis est duplex, quædam principalis, in qua fundatur notitia scientifica: quædam

dispositiua, & innatiua, quam aliqui vocant occasionalem, vel instrumentalem. Hinc quatuor scribit conclusiones, *quarũ prima est, ꝙ omnis cognitio sensitiua interior, & omnis intellectiua ortum habet à sensu exteriori. secunda ꝙ tã in scientia, q̃ in arte necessaria est notitia sensitiua ad habendam notitiam incomplexam de terminis, ex quibus componũtur principia, & conclusiones: tertia, ꝙ vt habeatur notitia cõplena tã de principijs, q̃ de conclusionibus, vtilis, et coadiuuans est frequentata cognitio sensitiua, & experimentalis de eodem complexo. Quarta, ꝙ cognitio experimentalis non est principalis causa scientiæ, & artis, sed deductio conclusionis ex principijs suis per demonstrationem. tandem dat solutionem ab Egid. descriptam, & addit, ꝙ duplex est experimentum. s. formale, & virtuale. formale, quod fit ex pluribus sensationibus eiusdem rei. virtuale, qđ fit vnica sensatione, et vnica memoria, quæ licet in se sit tantum vna; æquiualet tamen multis, sunt enim quædam res adeo stabiles, vt semel vidisse, quomodo se habeant, est semper vidisse. quædam sunt variabiles. primis sufficit virtuale, secundis formale. Quocirca in omnib. scientijs per inuentionem est necessarium experimentum vel formale, vel virtuale. verùm multis modis glossat hanc sententiam Sues. in Com. & primum cum Alex. aphro. ait tàm artem, quàm scientiam generari posse in nobis, vel per inuentionem nostram, aut per inuenta aliorum, aut per disciplinam, quam habemus à doctoribus. vnde Alex. asserit Arist. locutum esse de arte, & scientia, quæ nostra inuentione addiscitur, et non per inuentum aliorum, vel per disciplinam.* Has *possumus discere notis nobis terminis, ordine, traditione, & lumine naturali intellectus agentis. secundo dicendum est cum Alex. neque scientiam contemplatiuam, q̃ habetur inuentione, neq; quæ hẽtur disciplina*

plina à doctore ex experimentis generari in nobis. Tertiò dici potest omnem scientiam, quæ fit in nobis generari, aut disciplina tradita à doctore, aut ex inuentis aliorum, aut ex inuentionibus nostris: nunquam tamen ex experimentis. Et si Arist. aut Alex. aut Auer. diceret scientiam fieri ex experimentis, experimentum acceperunt pro inuento. Ant. Andr. auctoritate Scoti Q. 5. ait, quòd ars, vel scientia dupliciter habetur in nobis, vel per inuentionem vel per doctrinam. sed habita per inuentionem est simpliciter prior, nisi esset processus in infinitum. deinde addit, quòd in quibusdam naturale lumen intellectus est ita potens, quòd ex se applicet principia ad conclusiones, & tunc dicitur scientia generari, vel acquiri per inuentionem quãdoq; aut à se non potest, sed iuuatur à quibusdam signis sensibilibus à doctore propositis, per quæ docens exprimit applicationem principiorũ ad conclusiones, quas apud se habet, & addiscens concipit, & in virtute luminis proprij intellectus conclusioni assentit, quam uidet esse deductam ex principijs sibi notis prius, ita quòd illa signa se habent, vt instrumentum, sed lumen intel. se habet, vt agens principale inducens scientiam, & tũc scientia, dicitur acquiri per doctrinam. p̄stea est aduertendum, q̄ oĩs nostra cognitio siue sensitiua, siue intellectiua oritur à sensu, et oĩs cognitio intellectiua, vel est principiorũ uel est conclusionũ & utroq; modo diuiditur, quia vel notitia incomplexa de terminis principij, uel cõclusionis, est notitia cõplexa de cõplexione. s. huius, uel illius, ex his dictis respõdet quatuor ad q̃onem, primò quòd ad habenndã notitiã incõplexã de principijs, q̃ est de terminis simplicib. necessaria est cognitio sẽsitiua siue experimẽtalis. se ḋm ad habendã cognitionẽ cõplexã de principijs nõ est necessaria experimẽtalis cognitio, sed coadiuuans. tert.ũ notitiam incõplexã de conclusione,

ſione, quæ eſt notitia terminorum, neceſſaria eſt cognitio ſenſitiua, ſiue experimentalis. quartum, ad habendam de concluſione notitiam complexam iuuat cognitio ſenſitiua, & experimẽtalis; non tamen eſt neceſſaria ſimpliciter, & hæc ferè narrantur à Tatareto in ſua Metaphy.

Q.7. *Expertos magis ſequi id, quod intẽdunt, quàm illos, qui rationem abſque experientia tenent: demonſtrat Ariſt. quod tamen videtur falſum: nobilior enim eſt cognitio cauſæ, quàm quia: & habens artem agit directè, & cum ratione. ad controuerſiam ſoluẽdam ſcribit Iand. Q. 14. quòd ſi accipiamus operationem certiorem pro proſecutione operis; expertus ſine arte magis proficit, quàm artifex ſine experientia. ſed accipiendo certam operationem, & proficuum pro directione operis, & regula; artifex ſine experientia magis proficit, quàm expertus ſine arte. Sueſ. verò & in* Com. *& in Diluc. Q. 8. præſupponendo, quòd artifex ille ſit de habentibus artem per fidem à doctore, & de ijs qui artem per experiẽtiam nacti ſunt, ait, quòd artifex ſciens regulam operandi per cauſam deductã ex principijs ſibi notis ex ſuppoſitione, atque fide, certius ſcit regulam certitudine perfectionis, expertus verò certius certitudine euidentiæ. alio modo gloſſat ſententiã Egid. Q. 20. dicens hoc eſſe illo melius poſſe eſſe dupliciter, vel in ſe, vel in reſpectu alterius, & illud, quod eſt bonũ reſpectu alterius, eſt bonũ, quia vtile. itaque dicitur expertus melior artifice; quia magis vtilis: eſt enim circa ſingularia, vt circa Socratem ægrotantem: ars verò circa vniuerſalia, vt ait Phil.*

Q.8. *Artem eſſe vniuerſalium narrat Phil. datur hec inſtantia. Ars eſt habitus factiuus, factio aũt eſt circa ſingularia, vt Ariſt. in 6. Ethi. Et, quoniã ars agit circa materiã exteriorem; remouet hoc dubium Iãd. Q. 15. & ait, ꝙ vniuerſale dupliciter capitur, vno modo*

pro

pro re, quæ nata apta est esse in pluribus: alio modo pro forma, & vniuersalitate, per quam formaliter aliquid denominatur vniuersale, quia vtrumque importat, sicut album importat aliquid denominatum formaliter ab albedine, & etiam significat albedinem. deinde inquit, quòd aliqui intelligunt, quòd ars est vniuersalium obiectiuè, ita quòd intrinsecè, & primò, & per se in obiecto artis formaliter includatur vniuersalitas, sicut in obiecto, & non solùm includatur vniuersale, quò ad rem, sed etiam quò ad vniuersalitatem. sed est dicendum aliter ad quæstionem, quòd vniuersalium esse artem potest esse dup. vno modo obiectiuè, vt vniuersalitas actualis primò, & formaliter includatur in obiecto artis formaliter, sicut visibilitas includitur formaliter in obiecto visus. alio modo potest intelligi participatiuè, quòd scilicet ars est vniuersalium, idest de numero vniuersalium. itaque dicendum est ad quæstionem capiēdo pro vniuersale pro re apta nata esse in pluribus, ars est vniuersalium obiectiuè. Sed capiendo vniuersale pro vniuersalitate, quæ est in intellectu possibili causata ab intellectione, ars nō est vniuersalium obiectiuè, quòd includatur formaliter, & primo in obiecto artis. tertiò ars est vniuersalium participatiuè, ac capiendo vniuersale pro vniuersalitate.

Actus, & generationes esse circa singularia asserit Arist. sed multi aiunt causam vniuersalem in actu intelligendi effectum producere vniuersalem: & in lib. de generatione Arist. demonstrat generabile ex vniuersalibus corporibus. soluit Tatar. auctoritate Scoti. Q. 6. prius supposita differentia inter singulare, & suppositum sic. s. quòd duplex est actus: quidam est transiens in materiam exteriorem, vt ædificare: quidam immanens, vt intelligere, de quo non intelligitur, sed de primo, & sic. Ant. Andr. & Ianel. Q. 7. potest Q. 9.

tamen responderi hanc propositionem circa posse dicere triplicem habitudinem, unam ad principium effectiuum: secundam ipsius actus ad susceptiuum: tertiam actus ad obiectum, si dicat habitudinem actus ad principium effectiuum, uel ad susceptiuum, omnis actus est cira singulare, quod etiam debet intelligi de actu intelligendi, quod producitur ab aliqua specie singulari, si ad obiectum minime. alio modo explanat hanc propositionem Sues. Q 8. & ait Arist. sensisse hoc loco duplices esse generationes, alias artificiarias, quibus benificio artis formæ in subiecto inducuntur, alias naturales, quibus beneficio naturę formę naturales educuntur. Itaq; solum de generationibus intelligitur propositio. & actus, uel praxes intelligit actiones profisciscentes ab arte: per generationes significat inductiones alicuius formæ cum abiectione contrariæ formæ. Secūdò illa uox Circa, non sumitur, nisi ut dicit habitudinem subiecti, uel paßi: uult enim probare, quòd circa ipsa singularia uersatur expertus & artifex, ueluti circa propria subiecta. & Iauel. ubi dicitur causa uniuersalis effectum uniuersalem producit, intelligit uniuersalem in causando, sicut Deus, & intelligentiæ, & per effectum uniuersalem ipsum esse, quòd supponitur cuilibet supradictæ perfectioni.

Q. 10. *Dubitant, an uniuersale sit primò, & per se generabile, uel corruptibile. pro parte negatiua est Arist. in tex. inquit. n. generationes sunt circa singularia, deinde mundus est corruptibilis. tertiò quod generatur, est per se existens: sed uniuersale non existit per se, sed in singulari. rationes oppositas etiā producunt, & dicūt. si ingenerabile esset uniuersale; perpetuum fieret per succeßionem indiuiduorum, non per se tale. omitto, quòd à corruptibili abstraheretur incorruptibile per se. quod non est consonum rationi. Interpretatur propositiones Iand. Q. 16. & ait uniuersale sumi pro inten-*

intentione,& pro re.sed conclusio quærit tātùm de uniuersali,pro re.Verùm tale uniuersale.s.pro re duplex est:quoddam,cuius supposita sunt generabilia,& corruptibilia:ut homo,& asinus.quoddam,cuius supposita non sunt generabilia.Deinde per se,intelligitur pro modo inhærendi non priuatiuè,sicut quando subiectū non est causa prædicati, nec contrà, ut hic est homo: sed positiuè,sicut quando paßio prædicatur de subiecto. quod est in secundo modo per se. Præterea hoc loco accipitur genitum,sicut quando est generatio alicuius ex non ente in ens,siue iam inceperit esse per fieri,siue per generationem.& hoc sine etiā nondum inceperit, dummodo contingat ipsum incipere;est dicendum, ꝙ uniuersale pro re obiecta,cuius supposita sunt generabilia,& corruptibilia,est per se,& primo generabile. Addit quoque,quòd uniuersale eße generabile,& corruptibile pt intelligi dupliciter: uno modo generatione,& corruptione distincta à singulari. quo impoßibile est uniuersale esse generabile,uel corruptibile; quia esse nō habet distinctum à singulari. alio generatione, & corruptione singularium,non quòd per singularia generetur;sed ꝗa in illo,& isto singulari est generabile. & tale habet esse extra aīam actu in suis suppositis subiectiuè.sed contrà scribit Sues.Q supradicta,dū legitur.soliti sumus dicere,ꝙ sunt quadā paßiones,quæ fluunt ex principijs indiuiduorū,ut corruptibilitas,et generabilitas.et hæ prius cōpetunt singularibus alicuius uniuersalis,q̄ uniuersali:non tamen prius cōpetūt alicui singulari determinatè sumpto per se; quia nec ipsi A,nec ipsi B,sub aliquo uniuersali contentis,sed alicui singulari confusè accepto: solet.n. dici in schola Aue.esse paßiones duplices,quasdā, q̄ fluūt à forma, & hæ primo uniuersali cōpetunt: quasdam,q̄ à materia,& hæ indiuiduis cōpetunt,& ob indiuidua uniuersali.erit igitur cōpositum,non uniuersale, confusè

sumptum, per quod uniuersalibus competit: nullum enim uniuersale est compositum: sunt enim uniuersalia formæ. unde sequitur ad mentem Auer. quod huic nomini compositum in uoce, scripto, uel in mente nihil aliud respondeat, nisi singulare, quod quidē est uniuersale, non quia respondeat aliquod cōe præter singulare, quemadmodum nec materiæ communi præter singulare unam numero materiam aliquid corrispōdet in re, ut 12. metaph. asserit Auer. sed meritò potest illi nomini in mente respondere aliqua conceptio, quæ repræsentat mihi communiter omnia indiuidua composita. homini uerò, uel animali, quæ sunt nomina communia, profectò respondet aliquid præter singularia apud Auer. ut potè forma: nam hæc nomina concretiuè sumpta in mente primò, & per se repræsentant formam: secundario, & per accidens composita indiuidua.

Q. 11. *Quærit Egid. Q. 21. an artes mechanicè sint meliores speculatiuis, ut uidetur: nā id quod includit opus, & speculationem nobilius est includente tantùm speculationem. contrà est Arist. in tex. soluit Egid. quòd res dicitur habere bonitatem tripliciter. s. in se, in comparatione, & ex modo, secundum quem acquiritur. speculatiuæ scientiæ sunt meliores mechanicis in se; quoniam sunt sui ipsius gratia. sunt etiam meliores in comparatione ad id, ad quod ordinātur: nam speculatiuæ ad perfectionem animæ; mechanicæ verò ad bona corporis donātur. sunt & quo ad modum acquirendi: speculatiuæ enim per pauciora acquiruntur, & quanquam artes mechanicæ includant speculationem, & opus; tamen cum unumquodque habeat bonitatem ab eo, quod principaliter includit, artes mechanicæ, prius includunt opus, & postea speculationem propter opus quod non contingit speculatiuis, quæ propter se: multa ex his narrat Zim. in tabulis.*

Nar-

Narrat Phi. in hoc ca. signũ scientis esse posse docere. qđ uidetur falsum: multi. n. multa sciũt, & nõ possunt alios docere. soluit ita Alex. de Ales. quòd signum dicitur bifariam: aut quod conuertitur cum eo, cuius est signum: & hoc pacto posse alterum docere, non est signum scientis; aliquis enim est sciens, qui non potest alium docere. aut quod est in minus, quàm id, cuius est signum. & hoc signum probat id, cuius est signum esse, & non econuerso, hac ratione posse alterum docere est signum scientis; quia sequitur. hic potest alterum docere; igitur est sciens. sed de signorum generibus l. lib. 1. Rhetoricorum Arist. Q. 12.

Obiectum sensus esse singulare uult Aris. in hoc cap. & in 2. de anima ubi ait singulare est, dum sentitur: uniuersale, dum intelligitur, at uidetur contrà: nam in lib. 1 post. scribit sic: sensus est uniuersalis, & in lib. 2. de anima. text. 36. uisus non decipitur circa colorem; sed circa coloratum. Exponit sententiam hãc Ant. Andr. Q 9. & ait, quòd singulare sub ratione singularitatis non est obiectum per se sensus. sed obiectum sensus per se est aliquid reale unum prius unitate uniuersali, & minus unum, quàm unũ numero. itaque est aduertendum, quòd in singulari duo cõsiderantur. scilicet ipsa singularitas, quæ potest uocari hæcceitas: & naturam singularitati subiectam, quæ de se est indifferẽs ad esse hoc. & ut indifferens præcedit singularitatem, & in eo quo præcedit, habet illam indifferentiam, & unitatem realem minorem unitate numerali. cum ergo sentitur singulare; ipsa natura subiecta singularitati est formalis ratio obiectiua, licet totum singulare sentiatur, ut quid. obiectum ergo sensus est ipsa natura indifferens, non tamen sentitur sine singularitate: est enim ratio sine qua nõ. alio modo intelligit propositionem hanc Iauel. Q. 8. & duo considerat. Primò agit de vniuersali, secundò de diuer- Q. 13.

ſo modo attingendi, et ferendi in ipſam naturã vniuerſalem. Primum explicat auctoritate D. Th. dicens, ꝙ de vniuerſali contingit loqui dupliciter: vno modo ſecundum ꝙ ſubeſt intẽtioni vniuerſalitatis. alio modo dicitur de natura, cui talis intentio attribuitur: ſiquidẽ alia eſt conſideratio hominis vniuerſalis, alia hoĩs in eo, ꝙ homo. ſi vniuerſale ſumatur primo mõ, nulla potentia ſenſitiua põt in vniuerſale: quia hoc vniuerſale fit per abſtractionẽ à materia indiuiduali, in qua radicatur oĩs potentia ſenſitiua. põt tamen aliqua potẽtia ſenſitiua tã apprehenſiua, q̃ appetitiua ferri in aliquid vniuerſaliter, ſicut dicimus obiectũ viſus eſt colorſecundũm genus, nõ quia viſus cognoſcat colorẽ vniuerſalẽ; ſed quia, cũ color ſit cognoſcibilis à viſu, non cõuenit colori, inquantũ eſt hic color, ſed inquantũ eſt color ſimpliciter. Quapropter licet tã ſenſus, q̃ intellectus ꝓ obiecto hẽat vniuerſale; diuerſa tamẽ ẽ rõ: quoniã obiectũ intellectus eſt vniuerſale formale, obiectũ aũt ſenſus eſt vniuerſale. i. natura cõis cõiter, et vniuerſaliter cõſiderata, & non ſingulariter; quã naturã, nõ dicimus uniuerſale actu, hoc. n. fit per intellectum; ſed proxima aptitudine. licet uniuerſale ſit obiectũ in ſenſu, et etiã intellectus nõ tamẽ eadẽ rõne: intellectus. n. attingit uniuerſale ſub rõne uniuerſalitatis, ſenſus uerò ſub rõne ſingularitatis, ita ꝙ ſingularitas eſt ratio, ſine qua non. Atq; hac diuerſitas attingentia prouenit à diuerſitate ſpẽi intelligibilis, & ſenſibilis: nã ſpecies intelligibilis abſtracta eſt à phantaſmatib. & rẽpſentat rem ſine conditionibus indiuiduantibus. ideo intellectus actuatus tali ſpecie fertur ſuper naturã uniuerſalem, ut uniuerſalis eſt. i. abſtracta à ſingularibus. &, quoniã ſpecies ſenſibilis remanet coniuncta conditionibus indiuiduantibus; ideo non rẽpſentat uniuerſale, niſi contractũ ad hoc, uel illud ſingulare. &, quia ſenſus nõ fertur in obiectum, niſi actuatus ſpecie ſenſibili;

bili;fit,ut ſenſus nō cognoſcat naturā uniuerſalem,ni ſi mediāte ſingulari.hinc patet,ꝙ licet ſonus ſecūdum genus ſit obiectū auditus;tamen nō audit ſonum niſi mediante hoc, uel illo ſono;& idcirco dixit Phi.in 2. poſt.ſenſus eſt uniuerſalis.ſ.obiecti, ſentire aūt ſingulare,ꝙ dicit.cā intellectus, q̄ intelligere eſt circa uniuerſale,ut uniuerſale:ſenſus aūt licet habeat uniuerſale pro obiecto;tamen per actum ſentiendi non attingit uniuerſale,niſi mediante ſingularitate. Alio modo ſoluit dubium Sueſ. Q.9.& inquit. In omni ſenſatione eſſe tria,ut in uiſione alicuius colorati.i.id,quod uidetur,& eſt cōpoſitum ex colore,& corpore,qđ propriè uidetur:id qđ propriè eſt ſingulare,& conditionem ſine qua nō uideretur.et hāc uocat Auer.in 2.metaph. materiā ſiue ſubiectum. materia ergo eſt cā,& conditio, ſine qua nullū pōt ſenſibile ſentiri.ratio uerò ſentiendi,ſiue q̄ mouet uiſum, eſt uniuerſale non quidem actu,ſed poteſtate.hoc aūt eſt forma ſenſibilis,ut in colorato color,in ſonoro ſonus:forma.n.cuiuſcūq; cōpoſiti eſt uniuerſale poteſtate,q̄ eſt res p̄ter ſingularia.nam apud Aue.omne ſingulare eſt compoſitū, forma aūt cuiuſcūq; cōpoſiti eſt illius vniuerſalis poteſtate , quæq; eſt ſingularis actu,quia actu eſt pars compoſiti ſingularis,poteſtate uerò uniuerſalis,qa dū intelligitur, ipſa eſt una actu in pluribus, & prædicās de plurib. Hinc ſolutio quæſtionis.concedimus.n.ꝙ primū obiectū ſenſus ſit uniuerſale ſub ratione,qua uniuerſale,non quidem actu, ſed poteſtate: & ꝙ coloratum uideatur,ut coloratū coloris particeps,non ut hoc,uel illud:nā formę illi,q̄ eſt color prēter colorata,correſpondet unitas realis,non actu uniuerſalis,nec ſimpliciter ſingularis, ſed media.p̄terea uniuerſale reale dicimus eſſe ſecundū rem p̄ter ſingularia,eo mō, quo ſecūdū rem cuiuſq; compoſiti forma eſt præter cōpoſitū.igitur qđ ſentitur eſt ſingulare compoſitum, conditio ſenſibilis eſt illius

materia,

materia, ratio sentiendi, & obiectum primum est forma illius sensibilis, attamen hoc videtur esse contra sententiam in primo cœli, vbi ait Arist. sensibile per formam esse intelligibile, per materiã verò sensibile. Verùm est aduertendum secus esse de intellectu, ac de sensu: in intellectu enim idem est, quod intelligitur, & ratio intelligendi, et conditio intellecti: nam quod propriè, & per se intelligitur, est vniuersale: & ratio, qua intelligitur, est vniuersale; quia quatenus vniuersale intelligitur: & conditio etiã est vniuersale; quia non nisi esse vniuersale intelligeretur. in sensu verò ratio sentiendi non sentitur, nec conditio sentiendi: id enim, quod per se sentitur, est singulare cõpositum ex ijs. vnde patet rationes sentiendi, & intelligendi esse diuersas, quia ratio intelligendi est vniuersale actu: siue forma actu vniuersalis: ratio sentiendi est forma compositi sensibilis nõ actu vniuersalis, sed potestate.

Q. 14. *Sapientem existimamus omnia, vt possibile est, maximè scire, non habentem singulariter eorum scientiã. sic placet Arist. cap. 2. contrà est ratio. metaphysica enim esset imperfecta, & cognitio vniuersalis cõfusa, & imperfecta: tum quia in ipsa metaphy. tractatur de quidditatibus substantiarum separatarũ, quæ sunt particulares: tum quia quidditas intel. consideratur à Metaqhy. vt in lib. de animalibus qui tamen est particularis. Hanc declarat sententiam Alex. aphro. pro omnia scire intelligit communiter, & vniuersaliter scire: & vt decet quoad fieri potest. vnde patet per Alex. sapientem omnia considerare in vniuersali, hoc est, per prædicata, quæ transcendunt determinata genera scibilium scientiarum, atque prædicamentorum: non autem in particulari, atque in speciali. i. per prædicata propria, quæ sunt contracta ad genus alicuius prædicamẽti. & sic ait Alber. Alex. de Ales. verò in com. dat talẽ solutionem, quod hãc scientiam*

tiā esse circa omnia pōt intelligi dupliciter, vno modo, quòd attingat omnia in particulari: & hoc non est verum: superfluæ enim essent aliæ scientiæ. alio modo, vt attingat omnia, inquantum induunt rationem entis. & sic est verum, etsi aliqua attingit sub propria ratione. Scotus verò aliter respondet Q. 9. dicens quòd ad metaphysicum pertinet cognoscere quālibet quidditatem; secundum quòd quidditas, & secundū quòd hic, non tamen secundum omnem rationem cuiuscūque accidentis huic quidditati. aliæ verò scientiæ cōsiderāt quidditatem secundū accidentia sibi euenientia, sic Ant. And. Q. 10. sed addit, quòd ad Metaphy. inquantum talem, non pertinet considerare omnes quidditates in particulari; sed in vniuersali tantùm, & sub ratione entis. & Sues. Q. 10. quòd Metap. considerat, atque apprehendit omnia, quæ cæteri apprehendunt, & considerant omnes speciales scientiæ, & adhuc amplius; quia considerat quædam communia, quæ alia non considerant, & pro defensione est aduertendum, quòd diuersæ scientiæ esse possunt: vel ob differentiam modorum sciendi, vel ob differentiam rationum appetendi. Dico igitur, quòd quidditates rerum in particulari possunt duplici modo sciri, vel quò ad prædicata particularia, & eas affectiones, quæ fluunt ab illis sistendo in tali gradu cognitionis. vel possunt sciri particularia hæc prædicata, atque affectiones tales non sistendo in tali gradu, sed resoluendo illa ad prædicata communiora, atq; ad affectiones ab illis communibus fluentes. verbi causa. possum scire vno modo ignem, inquātum est elementum calidum, & siccum: & quatenus est leuius, & actiuius cæteris: est enim scire ipsum, quò ad prædicata in particulari quidditatiua, & quò ad passiones, quæ fluunt ab illis prædicatis particularibus: & hoc pacto possum scire ignem in particulari tantum sistendo in cognitione

ne particulari. possum etiam scire ipsum. sed non tantum, resoluendo ipsum ad prædicata communiora, & ad passiones cões, veluti quod sit substantia nobilior cæteris elementis, & sit simpliciter ens. unde Metaphy. considerat in particulari resoluendo illas ad prædicata communia. sed aliæ scientiæ considerant quidditates rerum in particulari sistendo in tali cognitione. Hæc & multa alia dicit. Suess. *quæ ibi lege. Auer. verò. in 12. metaph.* Simpli. & *Auic. dixerunt metaphy. considerare quidditates rerum in particulari, & affectiones proprias, quæ primò ab illis fluunt: alias verò scientias considerare quidditates, non quò ad prædicata, quæ competunt illis, ut quidditates, neq; quò ad accidentia, quæ fluũt ab illis per se primò: sed quò ad prædicata, quæ non competũt per se quidditatibus, & quò ad accidentia, quæ fluunt à talib. prædicatis. Tatar. dicit, quòd quidã sentiunt ad metaph. secundũ quòd huiusmodi non pertinere considerare omnes quid ditates in particulari, sed tantum in uniuersali, & sub ratione entis.* Iand. *Q. 19. ait metaphy. intelligere põt intelligi dupliciter, uno modo secundum rationes indiuiduales: alio secundum rationes uniuersales, & generales, & hęc distinguitur secundum quòd, sunt duplicia genera: quædam sunt prima, & generalissima, quædam posteriora, & propinquiora specialissimis, ut subalterna. Quare metaphy. debet omnia scire secundum rationes generales generum primorum, non secundum rationes indiuiduales, neque debet scire omnia secundũm rationes uniuersales, specificas, & generales generum subalternorum, & specierum.*

Q. 15. *Quæ maximè sunt uniuersalia, ea esse difficillima hominibus ad cognoscendum esse. ut Phil. quia sunt à sensibus remotissima. at ratio alia contrà: intellectus .n. est uniuersalium: et in 1. phy. uniuersalia sunt nobis magis nota. remouet dubium hoc* Scot. *Q. ultima primi*

libri

libri sic. Aliud est uniuersale per prædicationem, & illud definitur in perhierm. & 1. poster. quòd est unum in multis, & de multis. aliud est uniuersale causalitate, cuius uirtus se extendit ad plures effectus, ut causa prima. magis uniuersale per causalitatem est minus notum nobis, quàm minus uniuersale causalitate. sed uniuersale per prædicationem aut comparatur ad singulare simpliciter, aut ad minus uniuersale. de uniuersali comparato singulari est dicendum, quòd cognitio alia est sensitiua, & alia intellectiua, quæ dicitur cognitio in genere. & hoc loco singulare simpliciter est nobis notius uniuersali cognitione sensitiua. quatenus ad intellectiuam secundum illos, qui ponunt singulare non intelligi nisi per accidens, posterius intelligeretur, si autem alia opinio sit uera, quòd per se intelligitur, tunc esset quæstio, & potest dici, quòd singulare est magis, si autem comparatur magis uniuersale ad minus uniuersale, ut quando utrunque est simpliciter uniuersale; aut ambo comparantur ad intellectum, aut singularia eorum comparantur inter se. si secundo modo; nobis notius est singulare magis uniuersalis, quàm singulare minus uniuersalis. si uniuersale utrunque comparetur ad intellectum; uel est intelligendum de superiori, ut est quoddam indistinctũ, confusè continens plura. & hoc modo uniuersale est magis notum nobis. si aũt accipiatur magis uniuersale, ut sit d stinctũ quoddam detinens; deffinitum est magis notum cognitione tamen indistincta. & hæc oĩa Ant. And. Q. 10. addit Alex. de Ales. prima responsioni Scoti, quòd uniuersalia possunt considerari dupliciter. uno modo quò ad simplicem apprahensionem, & sic sunt priora quò ad nos. alio modo quò ad proprietates suas, in quantum, scilicet intellectus inuestigat pprietates uniuersaliũ. & hoc pacto non est impossibile, quòd sint posterius

nota,

nota, & quòd sint difficilia: nam ex proprietatibus particularium deuenimus in proprietates magis vniuersalium. D Tho in Com. scribit, quòd magis vniuersalia secundùm simplicem apprahensionem sunt primò nota: quoniam primò in intellectu cadit ens. sed quantum ad inuestigationem naturalium proprietatum, & causarum, prius sunt nota nobis minus communia. vniuersalia autem in causando sunt posterius nota, quò ad nos. sic & Iauel. Q. 10: sed Suess. in Com. sic soluit: Cum dicis hec vniuersalia esse hominibus difficillima ad cognoscendum, quacumque ipse dixerit Arist. loquitur considerando vniuersalissima, quæ sunt partes assentiales minus vniuersalium. & hoc modo sunt nobis difficillima, & maximè à sensibilibus remota. quò verò sunt tota, in quibus continentur minus vniuersalia, sunt nobis cognitu facilia. minus autem vniuersalia, quæ sunt tota quædam indistincta, sunt minus facilia. quò verò sunt partes in vniuersalibus contentæ, sunt nobis difficilia cognitu. Zim. verò Theo. 76 sic interpratatur sententiam. Phil. vniuersalia sunt difficillima ad cognoscendum de vniuersalibus in causando; eo quia sunt remotissima à sensibus; & quia substantiæ separatæ secundùm se non sunt phantasiabiles. fallit autem proposita propositio de vniuersali in causando, sicut sunt prima principia, quorum causalitas extenditur ad omnia scibilia; nam talia vniuersalia sunt notissima. Nota etiã, quòd loquendo de uniuersalibus in prædicando, etsi talia quò ad simplicem cognitionem sint nota, præcipuè ubi fuerint sensata; tamen de talibus possunt formari propositiones in ordine ad suas naturales proprietates multùm occultæ.

Q. 16. *Scientiarum illæ certissimæ sunt, quæ maximè primorum. sic Arist. tamen uidetur maiorem esse certitudinem per causam propinquam, quàm per remotam.*

tam. at causæ primæ sunt remotæ. soluit Alex. de Ales. in Com. scilicet, quòd duplex est certitudo, quædam, quæ oritur ex natura rei, & quædam à nobis. nec eadem est certitudo: multa enim sunt certiora ex parte naturæ, quæ tamen sunt obscuriora ex parte nostra. si ergo loquamur de certitudine, quò ad nos; non oportet, quòd prima sint semper certiora. si autem de certitudine, quæ oritur ex natura rei; prima certiora sunt.

Propter primas causas alia cognosci demonstrat Arist. hoc tamen uidetur falsum: quoniam postremò illa cognita sunt nobis. soluit Sues. in Com. dicens per illa prima cognosci omnia, quæ rebus attribuũtur cognitione propter quid, sed in uniuersali, quoniam sicuti sunt omnium causæ in uniuersali, sic faciunt omnia attributa rebus cognosci cognitione propter quid in uniuersali: ipsa tamen per alia cognosci nõ possunt, scilicet cognitione propter quid, sed si cognoscuntur; cognoscuntur quia. Q. 17.

Videtur sibi cõtradicere Arist. ubi dixit sapiẽtem omnia scire, deinde asserit Metaphy. esse ex paucioribus. soluit D. Tho. in Com. sic. uniuersale comprahendit pauciora in actu, sed plura in potentia, & aliqua scientia est tantò certior, quantò ad sui subiecti considerationẽ pauciora actu consideranda requiruntur. Q. 18.

Scientiam Metaphy. certissimam esse scribit Arist. attamen ratio est cõtraria: mathematicæ enim sunt primo gradu certitudinis. soluit hoc Iand. Q. 20. auctoritate Arist. in 4. quòd Metaphy. habet duas partes, una prior, & alia posterior. unde Auer. exponit sic, ꝙ una est de cõmunibus, analogicis, & rebus logicis, sicut de ente uno: alia est de principijs abstractis. quocirca prima est prior ordine, secunda dignitate. Adde, quòd aliquid esse certius, & prius alio est duplex; uno modo quò ad nos, alio quò ad naturam. Q. 19.

ram. & certius secundum naturam est duobus modis. aliquid est certius secundum naturam, quò ad intransmutabilitatem eius, quod ipsum est necessarium, & impoßibile aliter se habere: aliquid per efficatiorem, & perfectiorem modum demonstrandi. Et propterea quatuor sunt dicenda: primum, quòd metaphy. quò ad secundam partem, quæ est de princip. abstractis est certißima ex natura rei. secūdò hæc talis pars non est certißima quantum ad modum demonstrandi: tertiò quò ad considerationem logicam est certißima quò ad nos. quartò ad talem partem non est certißima ex natura rei.

Q. 20. Scientiam Metaphy. speculatiuam esse expreßè patet in hoc cap. sed quidam dicunt eam communem esse & practicis, & speculatiuis. deinde quia regulat; ergo practica. Ad hanc sententiam ait Tatar. practicum, & speculatiuum non sunt differentiæ essentiales habitus, licet sint differentiæ accidentales intellectus. ideo illa scientia dicitur speculatiua; quia mediatè, vel immediatè inclinat ad speculationem. & illa vocatur practica, quæ immediatè inclinat ad praxim fugiendam, vel eligendam. & aduerte, quòd quælibet scientia inclinat elicitiuè ad tales actus, ex quibus est generata: & quòd hæc scientia practica sit quandoque circa contingens, tanquam circa directiuum, & regulatiuum: tamen est circa necessaria, tanquam circa obiectum, sicut & scientia speculatiua. aduerte etiam, quòd aliqua notitia dicitur practica dupliciter, vno modo formaliter, alio virtualiter. formaliter duplici via, mediatè, & immediatè. immediatè sicut est notitia conclusionis: inclinat enim immediatè ad praxim eligendam, vel fugiendam. & cognoscitur, quando talis conclusio includit rem significantem praxim mediatè, sicut est notitia præmissarum. virtualiter est notitia incomplexa alicuius subiecti virtua-

virtualiter continentis notitiam præmissarum, & ipsius conclusionis practicæ, vt notitia Dei, quatenus summum bonum. Præterea aduerte nullum subiectum scientiæ practicæ esse subiectum scientiæ speculatiuæ. His suppositis respondetur ad dubia, quòd metaphy. est scientia speculatiua; quia immediatè inclinat ad speculationem eliciendam. Scotus verò Q. 7. sic inquit ad solutionem huius quæstionis. Primò oportet videre quid sit Praxis, quæ dicitur scientia practica: & secundò qualiter se debet scientia habere ad illam Praxim. Praxis ergo est omnis operatio, quæ non est per essentiam speculatio: qualibet enim operatio essentialiter distinguitur à speculatione, quã tùm ad illud, quod est speculationem esse finem vltimum, vel alterius gratia. tamen necesse est, quòd illa operatio non sit merè determinata à natura; sed contingat in ea errare, & rectè agere. Scientia verò practica se habet ad praxim, vt directiua in ipsa. non est autem opus directione, vbi nulla est difformitas. hæc igitur scientia cum sit de primo ente; nullo modo est practica, nisi quia ordinatur ad actum naturalem voluntatis circa illud ens. sed eam ad illud ordinari non facit eam practicam, cum non ordinetur ad illum, vt directiua, sed vt finis ordinat entia ad finem. Anto. Andr. aliam dat definitionem de Praxi, & ait. Praxis, ad quam dicitur extendi scientia practica, est actus alterius potentiæ, quàm intellectus, naturaliter posterior intellectione, natus elici conformiter intellectui recto; ad hoc quòd sit rectus actus. deinde quòd ista extensio scientiæ practicæ ad Praxim, vt regulæ ad regulatum consistit in duplici respectu, hoc est in relatione aptitudinali conformitatis, vel prioritatis naturalis. de prioritate patet per illud 6. Ethic. quòd electio recta requirit ratio-

nem rectam, non autem necessariò requirit, nisi esset prior. de cōformitate habetur etiam ibidem, quòd ueritas considerationis practicæ est confessè se habens appetitui recto. dixi aptitudinali: q̃a neutra relatio requiritur actualis, quòd enim praxis actualiter sequatur considerationem, cui sit conformis, hoc omnino accidit considerationi: nam si ab actuali extensione diceretur practica; nulla scientia esset speculatiua, sed eadem quandoque practica, & quandoque speculatiua. Suess. aliter definit Praxim in Diluc. sic. Praxis est actio alterius potentiæ ab intellectu possibilis regulari à recta operatione illius. unde per primam differentiam, praxis differt ab actibus logicæ, rhetoricæ, quòd per secundam differt ab actibus naturalibus animæ. Idcirco omnes asserunt, quòd solus actus uoluntatis elicitus, ut electio, uel imperatus, ut administratio, sit praxis. & hoc pacto conuenit tali definitioni definitio Eustratij in lib 1. Ethic. data, quæ est. Praxis est operatio hominis secundùm electionem, & Auic. in prin. Metaphy. dicit, Praxim esse operationē uoluntatis; quia in eo, quòd est operatio uoluntatis, est actus alterius potentiæ ab intellectu. unde scientia practica dicitur, cuius finis est Praxis: speculatiua uerò, cuius finis est ueritas. & huic definitioni alludit Alb. Magnus in lib. 1. tract. 2. cap. 6. sic. Finis autem omnis speculationis est scire, & ueritas, & Praxis omnis finis est opus.

Q. 21. *Dubitant multi circa uerba illa, maximè uerò principalis scientiarum, an Metaphy. sit nobilior, & honorabilior cæteris practicis. pro parte affirmatiua est tex. ratio contraria: omnis enim scientia sortitur suam nobilitatem à fine. sed finis practicæ est bonum, speculatiuæ uerum. & bonum est nobilius uero: sententiam hanc glossat Ant. And. Q 11 sic. quòd omni practicæ est aliqua speculatiua nobilior, & ideo speculatiua est simpli-*

simpliciter nobilior practica; practica enim gratia usus. speculatiua autem gratia speculandi uerum. hoc autem intelligo, nisi practica excedat speculatiuam in nobilitate obiecti, & hoc propter ueram theologiam tenendo, quòd sit practica, & intelligit Arist. de omnibus scientijs naturaliter adinuentis. Sues. Q. 13. aliter intelligit sententiam hanc, & primò narrat opinionem Ioan. sic. quòd aliqua scientia practica est aliquibus speculatiuis nobilior, ut patet de ea speculatiua, quæ est de diuinis rebus. Secundò quòd aliqua scientia practica est aliquibus speculatiuis nobilior, ut moralis geometria est nobilior, & ea scientia naturalis, quæ est de elementis. sed ait postea peripateticè sentiendo, omni practica omnis speculatiua est nobilior, & honorabilior: & omni practica omnis speculatiua est melior: & demum quò ad confirmationem demonstrationis, omni practica omnis speculatiua est nobilior, nobilitate autem subiecti non omnis, sed quædam sic, quedam non. ad arg. uerò respondet, quòd finis practicæ est bonum non simpliciter; sed bonum aut corporis, aut animæ. At finis speculatiuarum omnium est bonum animæ, quò ad partem intellectus. & Alber. Mag. in lib. 1. tract. 2. ca. 9. sic ait. Bifariam hac scientia est honorabilissima; habet enim, Deus eam, & diuina est. licet igitur aliæ quædam sint magis necessariæ ad uitæ regimen, ut medicina, & ciuilis; nulla tamen dignior inter omnes.

Sapientiam non esse humanam possessionem uult Phil. in tex. quod est contra rationem: acquiritur enim ab homine. soluit Iand. Q. 23. quòd sapientia potest capi dup. uno modo pro cognitione Dei, & aliorum principiorum abstractorum sine discursu, & phantasiatione. & hìc non loquitur de tali sapientia: illa enim est Dei, & aliorum principiorum abstractorum. Secundo modo sumitur sapientia pro cognitione prin- Q. 22.

 cipio-

cipiorum cum discursu, & phantasiatione. Deinde, vt placet Arist. in lib. 1. & 10. Ethic. triplex est vita, scilicet bestialis, vt Sardanapali: humana, quæ debetur homini, vt compositus ex anima & corpore, & regitur secundùm rationem: tertia, quæ inest secundùm intellectum, quæ dicitur contemplatiua, & vocatur diuina. his visis dicendum est ad Quæ. quòd sapientia primo modo sumpta non est humana possessio: sed est perfectio intellectus, quatenus contemplatiuus, atque diuinus: quid autem sit possessio exponit Alb. cap. 8. ex sententia Hermetis Trimegisti dicentis, possessionem esse id, in quo per naturam sedet possidens, quieto iure vtens. & ipse intellectus humanus sedet hoc modo in cognitione sensibilium. sed intellectus simplex, & diuinus causa rerum per suam scientiam existens propriè est diuinissimorum simplicium. & D. Thom. in com. ait illud habetur ab homine, vt possessio, quod adnutum habere potest, & quo libere potest vti. ea autem scientia, quæ per se tantùm quæritur, homo non potest liberè vti, cum frequenter impediatur propter vitæ necessitatem. prætera nec ad nutum subest homini, cum ad eam perfectè homo peruenire nõ potest. vt etiã Alex. de Ales. illud tamẽ modicum, quod eius habetur, antecellit oẽs, quæ per alias scientias cognoscuntur. sic Sues. in com.

Q. 23. *Scribit Arist. in tex. metaphy. solam scientiam liberam esse. quòd videtur dubium: nam cætera omnes speculatiuæ liberæ sunt, cum suipsarum gratia sint. glossat sententiam hanc Sues. in Com. sic. dicant quidquid volunt alij, duplex dicitur liberum: aut à subiectione, & omnes speculatiuæ sunt liberæ: aut ab ordine in superiorem finem. & hæc sola est libera: ad nullum enim superiorem finẽ ordinatur. & fortè hoc pacto intelligit Alb. Mag. cap. 7. hanc propositionem, vbi inquit, dicantur quidem aliæ scientiæ liberales, &*

quædam exercitia liberalia. sed aliud est esse scientiã omnino liberam, & aliud est esse sciētiam liberalem: quoniam liberam esse scientiam est nulli in principiis, vel in demonstratione esse obnoxiam, & in fine suipsius esse causam, itaque finem quærendi causa, & sciendi gratia sit in ipsamet scientia. soluit autem Egid. Q. 25. sic, quòd triplex est differentia inter seruum, & liberum: primò in actionibus serui sunt multa per accidens: multa enim agit seruus, quæ sunt extranea, quæ quidem non sunt ad vtilitatem domini sui, sicut narrat Phil. in 12. secundò actio serui non redundat in ipsum propter bonum suum, sed alterius. tertiò seruus ordinatur ad alium. s. ad dominum. ex his ait ad propositum, quòd omnes mechanicæ sunt per omnem modum seruæ; quoniam illæ tres conditiones seruitutis inueniuntur in illis. Artes autem speculatiuæ, quæ ab istis mechanicis. q. sunt liberæ, & q. seruæ; artes enim speculatiuæ aliæ à metaph. non participant primam conditionem seruitutis.

Metaphy. esse causam suimet vult Phil. in tex. attamen hoc proprium est omnibus speculatiuis scientiis. soluit Alex. de Ales. sic quòd vno modo scientiæ speculatiuæ diuiduntur ex opposito contra practicas, & machanicas. alio modo diuiduntur contra omnes alias speculatiuas. In eo, q scientiæ speculatiuæ diuiduntur contra machanicas; sic oēs dicūtur esse cā suimet respectu illarum. si aūt diuidatur vna scientia speculatiua contra alias, itaquod hæc sciētia diuidatur contra omnes; huiusmodi sola causa est suimet; cuius ratio est: quia omnes ordinantur ad illas, & non econuerso. Q. 24.

Quæret aliquis, an metaphy. scientia sit de Deo, vt narrat Philip. respondet Alexan. de Ales. quòd hanc scientiam esse de Deo potest intelligi dupliciter primò q sit de Deo, sicut de subiecto: secundò, q sit de Deo sicut de illo, in quo maximè seruatur rō subiecti. si primo Q. 25.

materia, ratio sentiendi, & obiectum primum est forma illius sensibilis, attamen hoc videtur esse contra sententiam in primo cœli, vbi ait Arist. sensibile per formam esse intelligibile, per materiã verò sensibile. Verùm est aduertendum secus esse de intellectu, ac de sensu: in intellectu enim idem est, quod intelligitur, & ratio intelligendi, et conditio intellecti: nam quod propriè, & per se intelligitur, est vniuersale: & ratio, qua intelligitur, est vniuersale; quia quatenus vniuersale intelligitur: & conditio etiã est vniuersale; quia nõn nisi esse vniuersale intelligeretur. in sensu verò ratio sentiendi non sentitur, nec conditio sentiendi: id enim, quod per se sentitur, est singulare cõpositum ex ijs. vnde patet rationes sentiendi, & intelligendi esse diuersas, quia ratio intelligendi est vniuersale actu: siue forma actu vniuersalis: ratio sentiendi est forma compositi sensibilis nõ actu vniuersalis, sed potestate.

Q. 14. *Sapientem existimamus omnia, vt possibile est, maximè scire, non habentem singulariter eorum scientiã. sic placet Arist. cap. 2. contrà est ratio. metaphysica enim esset imperfecta, & cognitio vniuersalis cõfusa, & imperfecta: tum quia in ipsa metaphy. tractatur de quidditatibus substantiarum separatarũ, quæ sunt particulares: tum quia quidditas intel. consideratur à Metaqhy. vt in lib. de animalibus qui tamen est particularis. Hanc declarat sententiam Alex. aphro. pro omnia scire intelligit communiter, & vniuersaliter scire: & vt decet quoad fieri potest. vnde patet per Alex. sapientem omnia considerare in vniuersali, hoc est, per prædicata, quæ transcendunt determinata genera scibilium scientiarum, atque prædicamentorum: non autem in particulari, atque in speciali. i. per prædicata propria, quæ sunt contracta ad genus alicuius prædicamẽti. & sic ait Alber. Alex. de Ales. verò in com. dat talẽ solutionem, quòd hãc scientiam*

tiã esse circa omnia pōt intelligi dupliciter, vno modo, quòd attingat omnia in particulari: & hoc non est verum: superfluæ enim essent aliæ scientiæ. alio modo, vt attingat omnia, inquantum induunt rationem entis. & sic est verum, etsi aliqua attingit sub propria ratione. Scotus verò aliter respondet Q. 9. dicens quòd ad metaphysicum pertinet cognoscere quālibet quidditatem; secundum quòd quidditas, & secundū quòd hic, non tamen secundum omnem rationem cuiuscūque accidentis huic quidditati. aliæ verò scientiæ cōsiderāt quidditatem secundū accidentia sibi euenientia, sic Ant. And. Q. 10. sed addit, quòd ad Metaphy. inquantum talem, non pertinet considerare omnes quidditates in particulari; sed in vniuersali tantùm, & sub ratione entis. & Sues. Q. 10. quid Metap. considerat, atque apprehendit omnia, quæ cæteri apprehendunt, & considerant omnes speciales scientiæ, & adhuc amplius; quia considerat quædam communia, quæ alia non considerant, & pro defensione est aduertendum, quòd diuersa scientia esse possunt: vel ob differentiam modorum sciendi, vel ob differentiam rationum appetendi. Dico igitur, quòd quidditates rerum in particulari possunt duplici modo sciri, vel quò ad prædicata particularia, & eas affectiones, quę fluunt ab illis sistendo in tali gradu cognitionis. vel possunt sciri particularia hæc prædicata, atque affectiones tales non sistendo in tali gradu, sed resoluendo illa ad prædicata communiora, atq; ad affectiones ab illis communibus fluentes. verbi causa. possum scire vno modo ignem, inquātum est elementum calidum, & siccum: & quatenus est leuius, & actiuius cæteris: est enim scire ipsum, quò ad prædicata in particulari quidditatiua, & quò ad passiones, quæ fluunt ab illis prædicatis particularibus: & hoc pacto possum scire ignem in particulari tantum sistendo in cognitione

ne particulari. possum etiam scire ipsum. sed non tantum, resoluendo ipsum ad prædicata communiora, & ad passiones cões, veluti quod sit substantia nobilior cæteris elementis, & sit simpliciter ens. unde Metaphy. considerat in particulari resoluendo illas ad prædicata communia. sed aliæ scientiæ considerant quidditates rerum in particulari sistendo in tali cognitione. Hæc & multa alia dicit. Suess. quæ ibi lege. Auer. verò. in 12. metaph. Simpli. & Auic. dixerunt metaphy. considerare quidditates rerum in particulari, & affectiones proprias, quæ primò ab illis fluunt: alias verò scientias considerare quidditates, non quò ad prædicata, quæ competunt illis, ut quidditates, neq; quò ad accidentia, quæ fluũt ab illis per se primò: sed quò ad prædicata, quæ non competũt per se quidditatibus, & quò ad accidentia, quæ fluunt à talib. prædicatis. Tatar. dicit, quòd quidã sentiunt ad metaph. secundũ quòd huiusmodi non pertinere considerare omnes quidditates in particulari, sed tantum in uniuersali, & sub ratione entis. Iand. Q. 19. ait metaphy. intelligere põt intelligi dupliciter, uno modo secundum rationes indiuiduales: alio secundum rationes uniuersales, & generales, & hec distinguitur secundum quòd, sunt duplicia genera: quædam sunt prima, & generalissima, quædam posteriora, & propinquiora specialissimis, ut subalterna. Quare metaphy. debet omnia scire secundum rationes generales generum primorum, non secundum rationes indiuiduales, neque debet scire omnia secundùm rationes uniuersales, specificas, & generales generum subalternorum, & specierum.

Q. 15. *Quæ maximè sunt uniuersalia, ea esse difficillima hominibus ad cognoscendum esse. ii Phil. quia sunt à sensibus remotissima. at ratio alia contrà: intellectus n. est uniuersalium: et in 1. phy. uniuersalia sunt nobis magis nota. remouet dubium hoc Scot. Q. ultima primi libri*

libri sic. Aliud est uniuersale per prædicationem, & illud definitur in perhierm. & 1. poster. quòd est unum in multis, & de multis. aliud est uniuersale causalitate, cuius uirtus se extendit ad plures effectus, ut causa prima. magis uniuersale per causalitatem est minus notum nobis, quàm minus uniuersale causalitate. sed uniuersale per prædicationem aut comparatur ad singulare simpliciter, aut ad minus uniuersale. de uniuersali comparato singulari est dicendum, quòd cognitio alia est sensitiua, & alia intellectiua, quæ dicitur cognitio in genere. & hoc loco singulare simpliciter est nobis notius uniuersali cognitione sensitiua. quatenus ad intellectiuam secundum illos, qui ponunt singulare non intelligi nisi per accidens, posterius intelligeretur, si autem alia opinio sit uera, quòd per se intelligitur, tunc esset quæstio, & potest dici, quòd singulare est magis. si autem comparatur magis uniuersale ad minus uniuersale, ut quando utrunque est simpliciter uniuersale; aut ambo comparantur ad intellectum, aut singularia eorum comparantur inter se. si secundo modo; nobis notius est singulare magis uniuersalis, quàm singulare minus uniuersalis. si uniuersale utrunque comparetur ad intellectum; uel est intelligendum de superiori, ut est quoddam indistinctũ, confusè continens plura. & hoc modo uniuersale est magis notum nobis. si aũt accipiatur magis uniuersale, ut sit distinctũ quoddam detinens; deffinitum est magis notum cognitione tamen indistincta. & hæc oĩa Ant. And. Q. 10. addit Alex. de Ales. prima responsioni Scoti, quòd uniuersalia possunt considerari dupliciter. uno modo quò ad simplicem apprahensionem, & sic sunt priora quò ad nos. alio modo quò ad proprietates suas, inquantum, scilicet intellectus inuestigat ꝓprietates uniuersaliũ. & hoc pacto non est impossibile, quòd sint posterius

nota,

nota, & quòd sint difficilia: nam ex proprietatibus particularium deuenimus in proprietates magis vniuersalium. D Tho. in Com. scribit, quòd magis vniuersalia secundùm simplicem apprahensionem sunt primò nota: quoniam primò in intellectu cadit ens. sed quantum ad inuestigationem naturalium proprietatum, & causarum, prius sunt nota nobis minus communia. vniuersalia autem in causando sunt posterius nota, quò ad nos. sic & Iauel. Q. 10: sed Suess. in Com. sic soluit: Cum dicis hec vniuersalia esse hominibus difficillima ad cognoscendum, quacumque ipse dixerit Arist. loquitur considerando vniuersalissima, quæ sunt partes assentiales minus vniuersalium. & hoc modo sunt nobis difficillima, & maximè à sensibilibus remota. quò verò sunt tota, in quibus continentur minus vniuersalia, sunt nobis cognitu facilia. minus autem vniuersalia, quæ sunt tota quædam indistincta, sunt minus facilia. quò verò sunt partes in vniuersalibus contentæ, sunt nobis difficilia cognitu. Zim. verò Theo. 76 sic interpratatur sententiam. Phil. vniuersalia sunt difficillima ad cognoscendum de vniuersalibus in causando; eo quia sunt remotissima à sensibus, & quia substantiæ separatæ secundùm se non sunt phantasiabiles. fallit autem proposita propositio de vniuersali in causando, sicut sunt prima principia, quorum causalitas extenditur ad omnia scibilia; nam talia vniuersalia sunt notissima. Nota etiã, quòd loquendo de vniuersalibus in prædicando, etsi talia quò ad simplicem cognitionem sint nota, præcipuè ubi fuerint sensata; tamen de talibus possunt formari propositiones in ordine ad suas naturales proprietates multùm occultæ.

Q. 16. Scientiarum illæ certissimæ sunt, quæ maximè primorum. sic Arist. tamen uidetur maiorem esse certitudinem per causam propinquam, quàm per remotam.

tam. at causæ primæ sunt remotæ. soluit Alex. de Ales.in Com.scilicet,quòd duplex est certitudo,quædam,quæ oritur ex natura rei, & quædam à nobis. nec eadem est certitudo: multa enim sunt certiora ex parte natura,quæ tamen sunt obscuriora ex parte nostra.si ergo loquamur de certitudine,quò ad nos; non oportet,quòd prima sint semper certiora. si autem de certitudine, quæ oritur ex natura rei; prima certiora sunt.

Propter primas causas alia cognosci demonstrat Arist.hoc tamen uidetur falsum: quoniam postremò illa cognita sunt nobis. soluit Suess. in Com. dicens per illa prima cognosci omnia, quæ rebus attribuũtur cognitione propter quid,sed in uniuersali,quoniam sicuti sunt omnium causæ in uniuersali, sic faciunt omnia attributa rebus cognosci cognitione propter quid in uniuersali: ipsa tamen per alia cognosci nõ possunt, scilicet cognitione propter quid, sed si cognoscuntur; cognoscuntur quia. Q.17.

Videtur sibi cõtradicere Arist. ubi dixit sapiẽtem omnia scire,deinde asserit Metaphy.esse ex paucioribus.soluit D.Tho.in Com. sic.uniuersale comprahendit pauciora in actu,sed plura in potentia, & aliqua scientia est tantò certior, quantò ad sui subiecti considerationẽ pauciora actu consideranda requiruntur. Q.18.

Scientiam Metaphy.certissimam esse scribit Arist. attamen ratio est cõtraria: mathematicæ enim sunt primo gradu certitudinis. soluit hoc Iand. Q.20.auctoritate Arist.in 4. quòd Metaphy. habet duas partes, una prior,& alia posterior. unde Auer.exponit sic,quod una est de cõmunibus,analogicis,& rebus logicis,sicut de ente uno: alia est de principijs abstractis. quocirca prima est prior ordine, secunda dignitate. Adde, quòd aliquid esse certius, & prius alio est duplex; uno modo quò ad nos, alio quò ad naturam. Q.19.

ram. & certius secundum naturam est duobus modis. aliquid est certius secundum naturam, quò ad intransmutabilitatem eius, quod ipsum est necessarium, & impoßibile aliter se habere: aliquid per efficatiorem, & perfectiorem modum demonstrandi. Et propterea quatuor sunt dicenda: primum, quòd metaphy. quò ad secundam partem, quæ est de princip. abstractis est certißima ex natura rei. secūdò hac talis pars non est certißima quantum ad modum demonstrandi: tertiò quò ad considerationem logicam est certißima quò ad nos. quartò ad talem partem non est certißima ex natura rei.

Q. 20. *Scientiam Metaphy. speculatiuam esse expreßè patet in hoc cap. sed quidam dicunt eam communem esse & practicis, & speculatiuis. deinde quia regulat; ergo practica. Ad hanc sententiam ait Tatar. practicum, & speculatiuum non sunt differentiæ essentiales habitus, licet sint differentiæ accidentales intellectus. ideo illa scientia dicitur speculatiua; quia mediatè, vel immediatè inclinat ad speculationem. & illa vocatur practica, quæ immediatè inclinat ad praxim fugiendam, vel eligendam. & aduerte, quòd quælibet scientia inclinat elicitiuè ad tales actus, ex quibus est generata: & quòd hæc scientia practica sit quandoque circa contingens, tanquam circa directiuum, & regulatiuum: tamen est circa necessaria, tanquam circa obiectum, sicut & scientia speculatiua. aduerte etiam, quòd aliqua notitia dicitur practica dupliciter, vno modo formaliter, alio virtualiter. formaliter duplici via, mediatè, & immediatè. immediatè sicut est notitia conclusionis: inclinat enim immediatè ad praxim eligendam, vel fugiendam. & cognoscitur, quando talis conclusio includit rem significantem praxim mediatè, sicut est notitia præmissarum. virtualiter est notitia incomplexa alicuius subiecti*

virtua-

virtualiter continentis notitiam præmissarum, & ipsius conclusionis practicæ, vt notitia Dei, quatenus summum bonum. Præterea aduerte nullum subiectum scientiæ practicæ esse subiectum scientiæ speculatiuæ. His suppositis respondetur ad dubia, quòd metaphy. est scientia speculatiua; quia immediatè inclinat ad speculationem eliciendam. Scotus verò Q. 7. sic inquit ad solutionem huius quæstionis. Primò oportet videre quid sit Praxis, quæ dicitur scientia practica: & secundò qualiter se debet scientia habere ad illam Praxim. Praxis ergo est omnis operatio, quæ non est per essentiam speculatio: qualibet enim operatio essentialiter distinguitur à speculatione, quã tùm ad illud, quod est speculationem esse finem vltimum, vel alterius gratia. tamen necesse est, quòd illa operatio non sit merè determinata à natura; sed contingat in ea errare, & rectè agere. Scientia verò practica se habet ad praxim, vt directiua in ipsa. non est autem opus directione, vbi nulla est difformitas. hæc igitur scientia cum sit de primo ente; nullo modo est practica, nisi quia ordinatur ad actum naturalem voluntatis circa illud ens. sed eam ad illud ordinari non facit eam practicam, cum non ordinetur ad illum, vt directiua, sed vt finis ordinat entia ad finem. Anto. Andr. aliam dat definitionem de Praxi, & ait. Praxis, ad quam dicitur extendi scientia practica, est actus alterius potentiæ, quàm intellectus, naturaliter posterior intellectione, natus elici conformiter intellectui recto; ad hoc quòd sit rectus actus. deinde quòd ista extensio scientiæ practicæ ad Praxim, vt regula ad regulatum consistit in duplici respectu, hoc est in relatione aptitudinali conformitatis, vel prioritatis naturalis. de prioritate patet per illud 6. Ethic. quòd electio recta requirit ratio-

nem rectam, non autem necessariò requirit, nisi esset prior. de cōformitate habetur etiam ibidem, quòd ueritas considerationis practicæ est confessè se habens appetitui recto. dixi aptitudinali: qa neutra relatio requiritur actualis, quòd enim praxis actualiter sequatur considerationem, cui sit conformis, hoc omnino accidit considerationi: nam si ab actuali extensione diceretur practica; nulla scientia esset speculatiua, sed eadem quandoque practica, & quandoque speculatiua. Sues. aliter desinit Praxim in Diluc. sic. Praxis est actio alterius potentiæ ab intellectu possibilis regulari à recta operatione illius. unde per primam differentiam, praxis differt ab actibus logicæ, rhetoricæ, quòd per secundam differt ab actibus naturalibus animæ. Idcirco omnes asserunt, quòd solus actus uoluntatis elicitus, ut electio. uel imperatus, ut administratio, sit praxis. & hoc pacto conuenit tali definitioni definitio Eustratij in lib. 1. Ethic. data, quæ est. Praxis est operatio hominis secundùm electionem, & Auic. in prin. Metaphy. dicit, Praxim esse operationē uoluntatis; quia in eo, quòd est operatio uoluntatis, est actus alterius potentiæ ab intellectu. unde scientia practica dicitur, cuius finis est Praxis: speculatiua uerò, cuius finis est ueritas. & huic definitioni alludit Alb. Magnus in lib. 1. tract. 2. cap. 6. sic. Finis autem omnis speculationis est scire, & ueritas, & Praxis omnis finis est opus.

Q. 21. Dubitant multi circa uerba illa, maximè uerò principalis scientiarum, an Metaphy. sit nobilior, & honorab lior cæteris practicis. pro parte affirmatiua est tex. ratio contraria: omnis enim scientia sortitur suam nobilitatem à fine. sed finis practicæ est bonum. speculatiuæ uerum. & bonum est nobilius uero: sententiam hanc glossat Ant. And. Q. 11 sic. quòd omni practica est aliqua speculatiua nobilior, & ideo speculatiua est simpli-

simpliciter nobilior practica; practica enim gratia usus. speculatiua autem gratia speculandi uerum. hoc autem intelligo, nisi practica excedat speculatiuam in nobilitate obiecti, & hoc propter ueram theologiam tenendo, quòd sit practica, & intelligit Arist. de omnibus scientijs naturaliter adinuentis. Suess. Q. 13. aliter intelligit sententiam hanc, & primò narrat opinionem Ioan. sic. quòd aliqua scientia practica est aliquibus speculatiuis nobilior, ut patet de ea speculatiua, quæ est de diuinis rebus. Secundò quòd aliqua scientia practica est aliquibus speculatiuis nobilior, ut moralis geometria est nobilior, & ea scientia naturalis, quæ est de elementis. sed ait postea peripateticè sentiendo, omni practica omnis speculatiua est nobilior, & honorabilior: & omni practica omnis speculatiua est melior: & demum quò ad confirmationem demonstrationis, omni practica omnis speculatiua est nobilior, nobilitate autem subiecti non omnis, sed quædam sic, quedam non. ad arg. uerò respondet, quòd finis practicæ est bonum non simpliciter; sed bonum aut corporis, aut animæ. At finis speculatiuarum omnium est bonum animæ, quò ad partem intellectus. & Alber. Mag. in lib. 1. tract. 2. ca. 9. sic ait. Bifariam hac scientia est honorabilissima; habet enim, Deus eam, & diuina est. licet igitur aliæ quædam sint magis necessariæ ad uitæ regimen, ut medicina, & ciuilis; nulla tamen dignior inter omnes.

Sapientiam non esse humanam possessionem uult Phil. in tex. quod est contra rationem: acquiritur enim ab homine. soluit Iand. Q. 23. quòd sapientia potest capi dup. uno modo pro cognitione Dei, & aliorum principiorum abstractorum sine discursu, & phantasiatione. & hic non loquitur de tali sapientia: illa enim est Dei, & aliorum principiorum abstractorum. Secundo modo sumitur sapientia pro cognitione prin- Q. 22.

quadam exercitia liberalia, sed aliud est esse scientiã omnino liberam, & aliud est esse sciẽtiam liberalem: quoniam liberam esse scientiam est nulli in principijs, vel in demonstratione esse obnoxiam, & in fine suipsius esse causam, itaque finem quarendi causa, & sciendi gratia sit in ipsamet scientia. soluit autem Egid. Q. 25. sic, quòd triplex est differentia inter seruum, & liberum: primò in actionibus serui sunt multa per accidens: multa enim agit seruus, quæ sunt extranea, quæ quidem non sunt ad vtilitatem domini sui, sicut narrat Phil. in 12. secundò actio serui non redundat in ipsum propter bonum suum, sed alterius. tertiò seruus ordinatur ad alium. s. ad dominum. ex his ait ad propositum, quòd omnes mechanicæ sunt per omnem modum seruæ; quoniam illæ tres conditiones seruitutis inueniuntur in illis. Artes autem speculatiuæ, quæ ab istis mechanicis. q. sunt liberæ, & q. seruæ; artes enim speculatiuæ aliæ à metaph. non participant primam conditionem seruitutis.

Metaphy. esse causam suimet vult Phil. in tex. attamen hoc proprium est omnibus speculatiuis scientijs. soluit Alex. de Ales. sic quòd vno modo scientiæ speculatiuæ diuiduntur ex opposito contra practicas, & machanicas. alio modo diuiduntur contra omnes alias speculatiuas. In eo, quod scientiæ speculatiuæ diuiduntur contra machanicas; sic oẽs dicũtur esse cã suimet respectu illarum. si aũt diuidatur vna scientia speculatiua contra alias, itaquod hac sciẽtia diuidatur contra omnes; huiusmodi sola causa est suimet; cuius ratio est: quia omnes ordinantur ad illas, & non econuerso. Q. 24.

Quæret aliquis, an metaphy. scientia sit de Deo, vt narrat Philip. respondet Alexan. de Ales. quòd hanc scientiam esse de Deo potest intelligi dupliciter primò quod sit de Deo, sicut de subiecto: secundò, quod sit de Deo sicut de illo, in quo maximè seruatur rõ subiecti. si primo Q. 25.

modo; non eſt de Deo hæc ſcientia.

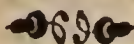
Q. 26. *Dubitant multi, an Deus habeat metaphyſicam ſolam, vt aſſerit Ariſt. in tex. nonnulli affirmant ſolùm ſeipſum intelligere, ſed hoc pacto non cognoſceret res naturales, & mathematicas, gloſſat ſententiam Sueſ. in Com. Deum ſolum ſeipſum intelligere, vt obiectum, cætera verò non vt obiecta nec primaria, nec ſecundaria, nec terminatiua, nec motiua; ſed vt coadunata in obiecto: vna enim eſt ratio intelligendi, qua Deus, & ſe & omnia intelligit, ſcilicet diuina eſſentia.*

Q. 27. *Scriptum eſt in tex. 14. perfectum eſſe prius ſimpliciter imperfecto. Exponit ſententiam Sueſ. & fere omnes, qui dicunt perfectum, & imperfectum accipi poſſe, aut vt reperiuntur in diuerſis, aut vt reperiuntur in eodem, & cum non ſimul; ſaltem ſucceſſiuè in eodem. cum quidem accipiuntur, prout ſunt in diuerſis; ſimpliciter, & abſolutè perfectum eſt prius imperfecto. at ſi conſiderentur, vt ſucceßiuè recipiuntur in eodem, quod procedit de imperfecto ad perfectum; ſemper imperfectum eſt prius tempore.*

CVRTII MARINELLI

Quæstionum Solutiones in lib. 2. Metaphys.

Vbitant Scotus, Ant. Andr. Suess. in Diluc. Iand. & Iauel. an prima principia sint nobis naturaliter cognita: nam Phil. inquit. in text. 1. Si ita se videtur habere; vt in prouerbio dicimus, quis aberrabit à ianua? sed pro parte affirmatiua probatur sic, sunt prima principia nota nobis aliquando nō per inuentionem, nec per doctrinam: ergo naturaliter, deinde est sententia Auer. in Com. contrà verò est au ctoritas Arist. in lib. 3. de anima, vbi inquit. anima de se est, vt tabula rasa: ergo secundùm se nullam habet naturaliter cognitionem, adde, quod essent omnibus æqualiter nota. quod est falsum. soluit Suess. his verbis primò debes scire, quòd primum principium hoc loco sumitur pro eo, quod grecè dicitur axioma, & latinè dignitas. & hanc Arist. definit dicens eam esse, quam necesse est habere omnem docendum. Axioma verò, siue dignitas multiplex est: quædam est omnibus scien Q. 1.

tiis communis: vt, de quolibet dicitur esse, vel non esse, de nullo ambo: hanc autem necesse est ab omnibus teneri, qui quamlibet discunt scientiam: eo quia conficitur ex iis terminis, qui omnibus scientiis sunt communes. quædam est communis pluribus scientiis, veluti hæc: si ab æqualibus æqualia demas; quæ restant, sunt æqualia: est et enim hæc geometriæ, aritmeticha communis. sed non omnem docētem habere eam est necesse; sed eum, qui has duntaxat scientias discere vult. quædam, quæ vni scientiæ tātum competit, sed singulis demonstrationibus illius; vt plura entia sunt, & motus est: sunt enim termini naturalis communes, & oportet omnem docendum naturalem philosophiam habere. quædam est, quæ vni tantùm demonstratiuæ scientiæ communis est: vt volenti demonstrare, quòd terra sit rotunda, nec esse est scire, quòd omnia grauia petunt centrum. His dictis addit Suess. quòd triplex est principium: quoddam, cuius termini sunt communes omnibus sensibus: vt, omne totū est maius sua parte. quoddam, cuius termini sunt communes pluribus sensibus: vt, si ab æqualibus æqualia demas. quoddam, cuius termini sunt communes vni sensui: vt, omne calidum est penetrans. Deinde ad explanationem accedit, & dicit, quòd Dianea trifariam inducit, & intellectus mediante illa etiam trifariam inducit: primò mediantibus omnibus sensibus: vt, omne totum maius est sua parte; dianea enim omnibus sensibus his consentientibus singulares conficit propositiones, & intellectus, ea mediāte, assentit inferendo vniuersaliter omne totum esse maius sua parte. secundò inducit mediantibus pluribus sensibus, aliis non dissentientibus: vt, si ab æqualibus æqualia demas: nam æquale, & inæquale non cognoscuntur nisi tactu, & visu. tertiò inducit vno sensu per plures memorias eiusdem, quo inducit principia particularia

medi-

medicinæ, vel alicuius scientia. debes etiam scire, quod lumen non sufficit pro assensu; quia lumen est principium, quo alicui vniuersaliter assentimus: quoniã intellectus, & lumen eius non est nisi vniuersalium per se, & hoc à natura. nec sufficit inductio experimentaria, siue intellectiua mediantibus pluribus memorijs omnium, vel eiusdem sensus; quia nunquam per talia assumi possunt omnes singulares propositiones illius vniuersalis. ex ijs sequitur, quod nullis principijs assentire possumus per lumen solùm. patet, quia illud est vniuersale principium; vniuersalibus autem non assentimus nisi ab eo quod res est in omnibus, vel pluribus. quod non lumine, sed sensibus ipsis cognoscitur. sequitur etiã, quòd nullis assentire possumus lumine sensuum dumtaxat. Patet; quia per tale lumen numquã vniuersaliter aliquibus possumus assentire: per lumen. n. sensitiuum cognoscimus rem esse, vel non esse, vt in pluribus, vel indefinitè. Et idcirco vtroque lumine primis assentimus, lumine quidem intellectus vniuersaliter, lumine autem sensuum particulariter, vel indifinitè cognoscendo rem esse vel non esse, vt in pluribus: non tamen eodem modo. Quare ad quæstionem est dicendum, quòd sumendo cognitionem primorum principiorum pro actuali assensu, vel notitia, cognitio illorum, non est nobis naturalis. si verò sumatur pro cognitione potentiali, & natura sumatur pro principio naturali; principia cognoscimus naturaliter: quia possumus illa actu cognoscere lumine sensus, & lumine intellectus, quæ sunt nobis naturalia: nam lumine sensus cognoscimus prima principia cognoscendo rem esse, vel non esse indefinitè, vel in pluribus lumine intellectus, assentiendo illis vniuersaliter. si igitur accipiatur naturale pro eo, quod nobis actu inest à natura; cognitio primorum principiorum non est nobis naturalis. si autem pro eo quod possumus cognoscere, quandocumq; volumus

ex

ex ijs, quæ nobis insunt à natura; assensus is est naturalis. Scotus sic intelligit hanc sententiam, quòd intellectus non habet aliquam cognitionem naturalem secundùm naturam suam neque simplicium, neque complexorum: quoniam omnis natura cognitio ortũ habet à sensu: nam primò mouetur sensus ab aliquo simplici non complexo, & à sensu moto mouetur intellectus, & intelligit simplicia: quod est primus actus intellectus. post apprahensionem simplicium sequitur alius actus, qui est componere simplicia inter se. post illam compositionem habet intellectus ex lumine naturali, quòd assentiat illi veritati complexorum, si illud complexum sit principium primum. ad Com. ait, quòd pro tanto dicuntur nobis naturaliter nota, siue cognita: quia perscita compositione simplicium terminorum statim ex lumine naturali intellectus acquiescit, vel adhæret illi veritati: tamen cognitio terminorum acquiritur ex sensibilibus. & iste intellectus dicitur habitus principiorum, quo adhæret primis principijs. sic & Ant. Andr. Iand. vero. Q. 2. si glossat, quòd principia esse naturaliter cognita potest intelligi dupliciter, vno modo secundum actum perfectum, alio secundum potentiam, & dispositionem propinquam, quæ potest duci ad actum sine probatione præcedente necessariò, sicut pueri ad militandum. propterea dicẽdum est, quòd principia complexa, de quibus hic loquimur, siue sint communia siue determinata ad vnã scientiam, non sunt cognita naturaliter secundùm actum perfectum: secundò quòd communia principia, siue determinata sunt cognita naturaliter secundùm potentiam, vel dispositionem propinquam. Præter hæc est aduertendũ, quòd in scientia duo sunt principia: quædam sunt indemonstrabilia in illa scientia, sicut in naturali scientia illud principium, quod natura agit propter finem. aliqua autem sunt principia poste-

posteriora, quæ sunt indemonstrabilia in scientia: tamen possunt probari per aliqua priora; licet sint prima in illa scientia respectu quarundam conclusionum quæ demonstrantur per ea. sic & Iauel. Q. 1.

Difficultatem cognoscẽdi non esse ex parte rerum; sed nostri intellectus sentit Arist. quod multos facit dubitare: aliqui enim dicunt, quod abstracta essent notiora nobis materialibus: aliqui quòd sunt aliqua separata, vt Deus, intelligentiæ, quæ non sunt nota: sunt enim remotißima à sensibus, adde, quòd materia de se est causa, vt res non cognoscantur, vt vult Auer: soluit dubitationem hanc Ant. And. Q. 2. & dicit; quòd tota difficultas cognoscendi rem est tantùm ex parte intellectus nostri. sed cur perfectius cognoscitur vna res, quàm alia? respondet, quòd difficultas non est ex parte rei, sed perfectio cognitionis potest intelligi dupliciter: vel secundum proportionem, vel simpliciter. Primo modo ita perfectè intelliguntur res materiales, sicut immateriales: & vna res, sicut alia: nam secundum proportionem ita perfectè mouent intellectum res habentes parum de entitate, sicut habentes multum. sed secundo modo non æquè perfectè cognoscuntur omnes res: concedo ergo, quòd difficultas cognoscendi vel quantùm ad materialia, vel quantùm ad immaterialia est ex parte nostri intellectus. materialia autem cum non sint æquè in actu sicut immaterialia, ideo simpliciter perfectè non cognoscuntur: cognitio tamen, quæ potest de illis haberi, æquè faciliter habetur secundum proportionem, sicut de immaterialibus: materiale enim non ita intensè mouet intellectum, vt immateriale. sic etiã Scot. Q. 2. & Tatar. in Metaphy. uerùm aliter soluit Egid. Q. 8. & dicit si consideretur facilitas, vel difficultas ex parte rerum, & ex parte intellectus; satis patebit, vtrum difficultas sit à parte rerum, vel intellectus; difficultas Q. 2.

enim

tellectus. difficultas enim sumitur ex parte materiæ, quæ est in rebus: materia enim est impeditiua cognitionis. Sumitur ex hoc, quod res ipsæ habentes materiam non intelliguntur, sicut sunt: res. n. materiales sunt intelligibiles in potentia, non in actu. sed sunt intelligibiles in actu per actionem intellectus agentis. Intellectus verò noster, quomodo se habeat, videndum est. intellectus noster, & est intellectus, & est noster. Ideo inquantum est intellectus, habet proportionem cum substantijs separatis: quia & is immaterialis est. intellectus autem inquantum noster proportionem habet cum substantijs materialibus: dependet. n. ex phantasia, quæ est virtus materialis. & sic patet, quid dicendum. Auer. verò in Com. sic intelligit hanc propositionē. s. quod res aliquæ sunt denudata à materia, & aliquæ non; sed sunt cum materia. denudatę à materia, vt intelligentiæ, nō intelliguntur ex parte intellectus nostri: sed materiales. Alex. de Ales. sic inquit, quod quædā sunt, quę parum habent de intellectualitate, at ista sunt apta nata mouere intellectum. & in his est defectus ex parte rei, & obiecti. quædam, quæ multùm habent de intellectualitate; quia multùm habent de entitate, & hæc non deficiūt in motione actiua; sed intellectus noster non est aptus natus bene moueri à tam excellenti obiecto. Iand. verò. Q. 3. ait, quòd entium abstractorum, quæ maximè sunt in actu, difficultas est ex parte nostri intellectus: non à modo recipiendi ea: intellectus. n. mediante sensu cognoscit. sed non omnia entia habent actualitatē perfectā, sicut motus, & tēpus. itaq; in his difficultas est ex parte rei. aliqua verò sunt paucæ entitatis, & non cadunt sub sensu, & tunc difficultas ex vtroq; est. s. intellectu, & re. Iauel. dat eandem responsionem, quam dat Auer. auctoritate D. Tho. & Alber. cap. 2. qui inquit, quādo res ipsa est mixta potentiæ, quę nullius scibilis cognoscendi

scendi

scendi principium esse pō, cum & ipsa non cognoscatur nisi per analogiam ad formam; ea est cā difficultatis cognoscendi ex seipsa. quando aut res ipsa, vt primum principium penitus est nihil habens potentiæ obumbrantis; tunc si difficulter cognoscatur; erit causa difficultatis non in re cognoscenda, sed in dispositione cognoscentis. Sues. verò Q. 2. ad notitiam huius quæstionis scribit, quòd rerum intellectilium alia sunt complexa, alia simplicia. simplicia autem quædam intelliguntur per hoc, quod possunt per se facere in sensibus, & intellectu proprias species, vt omnia sensibilia: quædam quæ non possunt facere proprias species in intellectu, nec in sensu; sed continent quædam, quæ faciunt proprias species, ex quibus intellectus colligit conceptus compositos, quibus illa intelligit. itaque quædam sunt, quæ non per proprias species; sed per conceptus formatos mediantibus speciebus intelliguntur, vt materia prima. quædam sunt, quæ nec species faciunt in sensu, vel intellectu, nec continent quædam, quæ faciunt species tales, ex quibus intellectus conficiat conceptus, nec dicunt ordinem ad aliqua, quæ faciant species, vel conceptus: sed, cum intelliguntur; per proprias essentias intelliguntur, vt omnia purè intellectilia, veluti species ipsæ intelligibiles, actus intelligendi, ipsemet intellectus, phantasmata, & id genus. quædam sunt, quæ nec species, nec conceptus ex contentis faciunt, sed dicunt ordinē ad quædam. quæ species, vel conceptus facere possunt, vt substantia separata: hæ enim intelliguntur ab earum effectibus. sed trifariam dicitur difficile. vno modo ob resistentiam, & hoc modo est difficile mouere saxum sursum: secundò ob laborem: tertiò quando ad rei oppositum est inclinatio. & hoc modo idem est difficile, quod ineptum, vt phlegmaticis

diffi-

difficile est metaphysicari deinde debes scire, quòd intellectui, vt intellectui nihil est facile, nec difficile: & quòd nullum intelligibile, vt intelligibile cum difficultate intelligitur ab intellectu, vt intellectus: ac pterea si sumatur intellectus, vt nobis copulatus, nihil facile est sibi, vel difficile difficultate resistentiæ. tãdem si accipiatur intellectus, vt nobis copulatus, nihil facile, vel difficile difficultate laboris; sed ineptitudinis. ineptitudo autem intellectus nihil aliud est, quàm inclinatio eius ad oppositum scientiæ. est autem oppositum scientiæ ignorantia. quid autem respõdendum sit argumentis, patet.

Q.3. *Asserit Phil. in tex. 1. quòd sicut se habet oculus nicticoracis ad lumen solis, & diei; sic noster intellectus ad ea, quæ sunt manifestißima in natura, idest ad intelligentias, vel substantias abstractas. vnde quærunt multi, an hæ intelligãtur à nobis quidditatiuè. aliqui affirmant ita arguendo. intellectus est immaterialis; et impermixtus corpori. ergo põt intelligere abstracta. deinde Arist. multa demõstrat de talibus substãtijs. Præterea intellectus corpori vnitus est perfectior seipso separato; quia habet complementum in specie. at separatus intellectus potest ea intelligere; ergo & vnitus, omitto, quòd perficitur ab excellenti intelligibili, & nõ corrumpitur, vt sensus: ergo ea potest intelligere: quia essent aliqua intelligibilia à nullo intellecta. contrà verò nonnulli instant, quòd omnis nostra cognitio fit mediante sensu, at illæ non cadunt sub sensu. vnde dicebat Arist. vniuersalia sunt difficillima ad cognoscendum; sunt enim remotißima à sensibus: & ignorãtia abstractorũ est vt cæcitas intellectus. sic. 9. Metaphy. tex. com ultimo. præter hæc contrà est Arist. in tex. Ad solutionem harum contrarietatum ait Scot. Q. 3. quòd anima coniuncta corpori nõ potest intelligere quidditates substantiarum separatarum;*

tarum. & , si demonstramus aliquid de ipsis; demonstratur quia. s. per effectus, vel cognoscimus de eis quid non sunt: quoniam non sunt aliqua horum inferiorum. & multa alia, quæ ibi lege. An. Andr. verò sic dicit, quòd substātiæ separatæ Possunt intelligi secundum quidditates proprias ab intellectu viatoris. ad vidēdum autem hoc, notandum est, quòd sex sunt gradus cognitionis sensitiuæ, quibus correspondent alij sex gradus cognitionis intellectiuæ. prima cognitio est intuitiua, quæ respicit obiectum, vt præsens est. secunda est abstractiua, quæ scilicet est per speciem non intuitiuam; sed potest esse in absentia obiecti. tertia est per accidens corrispondens primæ cognitioni. s. per priuationem per se cogniscibilis, veluti cognitio obiecti præsentis oppositi obiecto primo modo. quarta est cognitio per accidens. s. per priuationem cognoscibilis per se secundo modo, puta cognitio alicuius obiecti oppositi obiecto secundæ cognitionis. quod in eius absentia cognoscitur per speciem, tamen genitam ab opposito. quinta est cognitio per compositionem specierum diuersorum sensibilium. sexta est cognitio alicuius per accidens, puta alicuius, cui accidit obiectum per se. Verùm etiā sunt sex gradus cognitionis intellectiuæ. prima est intuitiua, quæ dicitur notitia visionis, quæ est de obiecto præsenti, vt præsens. secunda est abstractiua, quæ est obiecti præsentis in sua specie genita ab obiecto, quod potest esse absens in sua existentia. tertia est cognitio obiecti oppositi obiecto primi modi. quarta est cognitio obiecti oppositi obiecto secundi modi. quinta est cognitio alicuius de conceptibus aggregatis. sexta est per accidens, cum aliquid cognoscitur per speciem illius, quod sibi accidit. exemp. primi cognitio beatorum in patria, & illa cognitio visionis est fortè nobis impossibilis pro statu hoc. ex. secundi, cum intelligo rosam absentem. exem. tertij, cum intelligo aliquid op-

 positum

positũ contrariè, vel fortè priuatiuè obiecto intuitiuè viso ex.quarti, cum intelligitur oppositum contrariè, uel priuatiue obiecto abstractiuè cognito.ex.quinti, cũ intelligo aliquid esse ens infinitũ necessariũ, & sempiternũ.ex.sexti substantia intelligitur per speciem accidentis. Nunc dico, ꝙ quidditas substantiarum separatarum non intelligitur nec primo, nec secundo, nec tertio, nec quarto, sed quinto modo.s.conceptu aggregato, & quodammodo, sexto modo.s.per effectus suos. Tat. uerò aliter soluit dubitationem diens.ꝙ duplex est cognitio intellectiua, perfecta.s. & imperfecta. perfecta est, qua attingitur obiectum sub perfecta rõne sua cognosciblitatis. hac est per se propria, & distincta. imperfecta uerò, qua attingitur obiectum per accidens uel aliquo conceptu cõi, & confuso. item duplex est cognitio perfecta, seu distincta.s. mediata, & immediata. immediata est, quando obiectum non mediãte aliquo obiecto cognoscitur. sed mediata est, quãdo obiectum mediante aliquo alio obiecto cognoscitur, ut est notitia cõclusionis. hoc supposito respondetur, quòd homo pro statu hoc non põt habere cognitionem perfectam de substantijs separatis. Et paulò post ait, ꝙ duplex, èst cognitio.s. simplex, & complexa. complexa præsupponit simplicem, & non contra. & hoc pacto multi phil. antiqui habuerunt cognitionem de Deo simplicem. sed aduertendum est, ꝙ aliquid põt cognosci quidditatiuè tripliciter. vno modo quia intuimur illud in seipso. secundo, quia habemus propriã speciem, vel proprium conceptum repræsentatiuum eius naturaliter. tertiò quia habemus de re conceptus cõplexos, vel simplices, vel compositos non absolutos, sed connotatiuos. vnde fit prima conclusio, ꝙ res est cognoscibilis aliquo conceptu composito proprio: secunda ꝙ etiã aliquo concep: u simplici connotatiuo. hac etiam narrat Scot. 14.q. quod. ar. 1. & etiã 3.d.14.Q.1.D.Th.

verò

verò in com. scribit, quod cum anima humana sit vltima in ordine substantiarum intellectiuarum; minimè participat de uirtute intellectiua. & sicut ipsa secundum suam naturam est actus corporis, eius autem intellectiua pars non est actus organi corporalis; ita habet naturalem aptitudinem ad cognoscendam corporalium, & sensibilium ueritatem, quæ sunt minus cognoscibilia secundum suam naturam propter eorum materialitatem; sed tamen cognosci possunt per abstractionem sensibilium à phantasmatibus. & quia hic modus cognoscendi veritatem conuenit naturæ humanæ secundum quòd est forma talis corporis, quæ autem sunt naturalia semper manent; impossibile est, quòd anima humana corpori unita cognoscat de veritate rerum, nisi quantùm potest eleuari per ea, quæ abstrahendo à phantasmatibus intelligit; per hæc autem nullo modo pōt alienari ad cognoscendas quidditates immaterialium substantiarum cognoscendo de eis quidquid est. Iauel. verò declarat opinionem D. Th. Q 3 & inquit Aduerte, quòd cognitio quidditatiua, & cognitio perfecta idem sunt. perfecta autem habetur tribus modis. primo quando res cognoscibilis vnitur per essentiam rei cognoscenti, sicut cum intelligentia est intelligens seipsam per suam essentiam. secundò quando in cognoscente est species intelligibilis sufficienter repræsentatiua essentia rei cognoscibilis: vt si per speciem hominis ĩtelligeres hominem. tertiò quādo cognoscitur effectus adæquans virtutem suæ causæ, & per ipsum cognoscendo causam. sed nullo horum modorũ possumus cognoscere substantias abstractas quidditatiuè. possumus tamen forte cognoscere earum quidditates: sed non quidditatiuè. Themistius dicit, quod intel. noster pōt cognoscere substantias abstractas: difficilius enim est abstrahere quidditatem, & eam cognoscere, quàm cognoscere, & non abstrahere. Alex. concedit

intellectum nostrum cognoscere substantias abstractas: vnumquodque enim generabile, & generatum cũ peruenit ad complementum generationis eius potest peruenire ad complementum actionis, & operationis eius. intellectus autem possibilis secundum eum est generabilis. ergo, cum peruenit ad complementum suæ generationis; intelligit, quò ad eius substantiam, vt ipse voluit. Auemp. etiam talis fuit sententiæ dicens. in hoc enim consistit fiducia philosophantium, vt perueniant ad cognitionem abstractorum, & probat, quòd ea cognoscantur tali ratione. intellectus noster potest abstrahere quidditatem ab habente quidditatem semper, videlicet quidditatem speciei ab indiuiduis, & naturam generis à speciebus, & superius à suo inferiori. & tunc vel proceditur in infinitum, vel erit status in aliquo. erit ergo status; cum non denetur infinitæ quidditates. si igitur stat intellectus, aut stat in abstrahendo in aliquo, quod nec est quidditas, nec habet quiddiatem, vel in aliquo, quod habet quidditatẽ; non tamen eam potest abstrahere ab ipso: vel in aliquo stat, quod est quidditas simplex, & tamen habet quidditatem. non potest dici primum; quia illud est non ens. vnde intellectus deueniret ad nihil abstrahendo. quòd est falsum. nec potest dici secundum; quia intellectus non esset natus abstrahere omnem quidditatem ab habente quidditatem. reliquũ est igitur, vt stet in aliquo simplici, quod est quidditas non habens quidditatem. ex hoc sic arguit. quicumque intellectus potest cognoscere quidditatem simplicem non habentem quidditatem potest cognoscere substantias separatas; quia sunt quidditates simplices. Alpharabius etiam talis fuit opinionis, dum scribit. intelligendo seipsum intellectus noster potest substantias separatas intelligere. idcirco cum receperit species omnium rerum; dicitur esse adeptus: plenus enim est formis.

quare

quare intelligendo se plenum, & adeptum potest intelligere substantias separatas. Auer. verò aliter intelligit theorema hoc. posuit enim, quòd intellectus noster, per hoc quòd vniebatur intellectui agenti, poterit intelligere substantias separatas. distinguebat autem in sex modos intellectum: est enim quidam, qui dicitur passiuus: quidam materialis, vel possibilis: quidam in actu: quidam speculatiuus: quidam adeptus: & quidam agens. intellectus passiuus dicitur ipsa imaginatio: possibilis, qui omnes formas recipit vniuersaliter. in actu dicitur illa species, quæ est apud intellectum. speculatiuus, qui est compositus ex intel. materiali, & intellectu in actu adeptus verò secundum opinionem Alph. est, quando recepit omnes species, & similitudines omniũ rerum. sed Com. alia via posuit, vt Egid. narrat, ad cuius intelligentiam sciendum est, quòd intellectus agens se habet sicut lumen, intellectus possibilis, vt diaphanum, species intelligibis se habet, vt color, vel species coloris. Et propterea, sicut aer, siue diafanum nõ recipit species coloris, nisi illuminetur à lumine; sic & intellectus possibilis non recipit speciem intelligibilem, nisi illuminetur lumine intellectus agentis. vnde quantò magis recipit, intellectus possibilis species intelligibiles; tanto magis lumen intellectus agentis participat. Quapropter sicut Alphar. ponebat intellectum fieri adeptum ex plenitudine formarum omnium; sic posuit Com. intellectum fieri adeptum ex hoc, quòd totum lumen intellectus agentis recipit in recipiendo omnes formas, & similitudines omnium rerum. & sic voluit Auer. intellectum fieri adeptum. intellectus autem agens dicitur ille intellectus, qui facit intellectum possibilem esse in actu omnia, ad quæ est in potentia: est.n. eius omnia facere, vt in lib. 3. de anima. ordo autem est in ipsis intellectibus; quoniam intellectus passiuus dici-

tur materalior omnibus aliis: deinde intellectus possibilis, & tertio loco speculatiuus, & quarto in actu, & quinto intellectus adeptus, & sexto intellectus agens, qui est formalior omnibus aliis. intellectus igitur agens est sicut lumen, intellectus in actu siue species intelligibilis, ut color, & hæc duo continet in se intellectus adeptus, & patet, quòd est minus materialis, quàm intellectus in actu, tum quia completiuus, tum quia continet in se lumen intellectus agentis. Quare dicebat Com. quòd quando intellectus noster adeptus est, totum lumẽ intellectus agẽtis unitus est intel. agenti, & potest substantias separatas intelligere, & hoc nõ est in prima sua creatione, sed post diuturnitatem temporis; quoniã in prima sua creatione parum habet de lumine intel. agentis. ipse verò Egid. Q. 15. aliter respondet, & ait. Credo, quòd intellectus humanus in hac uita non potest intelligere substantias separatas, uel quidditates earum; quoniam quędam sunt res, quæ habent phãtasmata, & tales proprie intelligit intellectus, ut res materiales, sunt alia, quæ nõ habent phantasmata propria; cognoscuntur tamen per alias res habentes phantasmata. ideo arguens distinguo. si illæ res habentes phãtasmata propria sunt proportionales rebus illis, quæ per ipsa cognoscuntur; per ipsa possumus cognoscere quid est. si autẽ res illæ, quæ non habent phantasmata cognoscuntur, cũ non sint proportionales rebus habentibus phantasmata; non possumus per talia cognoscere quid sint; sed quia, & quid non sunt. alii dicunt, quòd cognoscuntur intelligentiæ quò ad esse; sed quò ad quid minimè. ad auctoritatem Aristo. in tex. ait. Auer. Iand. Suess. & ferè omnes, quòd arguit difficultatem; sed non impossibilitatem.

Quæ 4. *Actiuæ scientiæ contemplantur ut nunc, ut asserit Phil. in tex. 3. quod uidetur falsum: finis enim contemplatricis est ueritas, & actiuæ actio. soluit Auer. in*

Com.

Com.quòd actiuæ scientiæ ueritatem, & causam considerant, non ut sciant, sed ut recte agant. Alex. uerò exponit, quòd actiui non considerant causam, quæ proprie, & per se causa esse intelligitur; sed causam, cur aliquid ad hanc rem, & ad hoc tempus conueniens sit. quod proprie dicitur uerum secundum quid. Quæ. 5.

Quærunt multi circa illa uerba Arist. Quapropter semper existentium principia, an substantiæ æternæ à prima diuersæ dependeant ab ipsa prima, vt ab efficiente. & arguitur, quòd sic: nam in omni genere causarum est primum, quòd est causa aliorum. item Com. in lib. 12. huius. idem est agens, & finis in separatis in materia. in oppositum est Aristo. in text. dicens, nec illis aliqua causa est, ut sint; sed illa aliis. soluit. Iand. Q. 5. quòd duplex est agens secundùm intentionem Aristo. & expreßitus secundum Com. unum est agens simpliciter, & proprium. aliud dictum est secundum similitudinem. unde Com. 4. Cæli dicit, quòd substantiæ æternæ non habent de quatuor causis, nisi formam, & finem. & si habent agans non habent nisi secundum similitudinem. nota etiam tres suppositiones. una est, quòd substantia æterna non est in potentia ad non esse. secunda, quòd omne simpliciter agens est motus, & mutationis. tertia, quòd ad omnem motum, vel mutationem requiritur unum subiectum, quod est in potentia ad oppositum illius, quod introducitur. Ad quæstionem igitur dico, quod nulla substãtia æterna producta est ab agente simpliciter; sed secũdum similitudinem, & dependet à primo in conseruando. Iauel. uerò. Q. 4. exponit totam sententiam Arist. triplici modo, q tenet contrariã opinionem, & Greg. Arim. 2. sent. dist. 1. Q. 1. prima expositio est. principia sempiternorum existentiũ. cũ sint sẽper; nõ hẽnt aliquam cãm, ut aliquo tpe sint, & aliquo non. sed sunt per motum cœli causa aliis. i. his inferioribus,

quæ cum ſint generabilia, aliquando ſunt, & aliquando non. fit tamen, vt recipiant eſſe ſempiternum à primo. ſecunda eſt. principia ſemper exiſtentium. i. intelligentiæ, quæ ſunt motiuæ corporum cæleſtium, non habent cauſam, vt ſint. ſ mobilia, vel quòd moueantur: ſed ſunt cauſa alijs, vt corpori caleſti, & his naturalibus, vt moueantur. tertia, licet Phil. loquatur in plurali; tamen intelligit pro ſingulari, ſcilicet cum principium primum ſemper exiſtentium, quales ſunt intelligentiæ, & corpora cæleſtia, ſit primum, & maximum ens; non habet cauſam, vt ſit. i. à nullo pendet; ſed eſt cauſa alijs: quoniam dicit in lib. 12. quòd ab hoc pendet cœlum, & natura.

Q. 5. *Quærunt multi, quoniam dixit Ariſt. principia eorum, quæ ſemper ſunt, veriſſima ſunt. de quibus principijs intelligat, Alex. de Aleſ. ait, quòd principia ſunt in duplici differentia. quædam ſunt principia cauſandi, & quædam ſunt principia eliciendi concluſionẽ. prima principia voco immaterialia reſpectu materialium eo modo, quo dixit Ariſt. in primo huius, quòd primum eſt cauſa totius, quod non aſpicit demõſtrationem, nec ſecundum ſubſtantiã, nec ſecundũ virtutẽ. quædam ſunt, quæ intrãt demonſtrationẽ ſecundũ virtutẽ eo mõ, quo vocamus principia dignitates, & axiomata illa generaliſſima. Et ad vnumq; principium ſe extendit ſcientia metaphy. cum ergo conſideret prima principia, quæ voco ſubſtãtias ſeparatas, vel abſtractas; conſiderabit maximè vera. cum etiam cõſideret primam rationem omnium dignitatum; conſiderabit maximè verum in dictionibus, vel in conceptib. vnde Auic. in lib. 1. metaph. cap. de veritate ait. Veritas vno modo eſt in concluſionibus, ſecundo in dictionibus. illa autem dictio, vel conceptus verior eſt, cuius certitudo eſt prima, & non per cãm. & hæc eſt prima dignitas. ſic Alex. aphrodiſeus, et Sueſ. in com.*

Nar-

Narrat Arist. in tex. quapropter principia eorum, quæ semper sunt. quasi videatur, q; quæ semper sunt habeant principia. & causæ sempiternorum sint priores sempiternis. soluit Alex. aph. sic quòd si illæ priores, hæc verò posterior non quidem tempore, sed natura, semper. n. causa natura prior, quorum est causa. Q. 6.

Non esse infinitas causas existentium nec in directum, nec secundum speciem asserit in tex. 5. quod videtur falsum: generationes enim infinitæ, & motus circularis efficiens generationem in his inferioribus est infinitus: deinde appetitus finis est infinitus, vt in Politi. sentit Phil. soluit An. Andr. Q. 4. ponendo aliquas distinctiones. quarum prima est, quòd causarum aliquæ sunt per se, & aliquæ per accidens. voco causam per se, quæ secundum propriam naturam producit: sed causam per accidens, quæ secundum aliquid sibi accidens facit. secunda distinctio est, quòd causarum quædam sunt essentialiter ordinata, & quædam accidentaliter. & differt hæc distinctio à prima: nam in prima est tantùm comparatio vnius ad vnum. scilicet causæ ad effectum. in secunda est comparatio duorum, vel plurium inter se inquantum ab eis est res producta. notandam est, quòd causæ essentialiter ordinatæ differunt à causis accidentaliter ordinatis tripliciter. primò quia in causis essentialiter ordinatis secunda inquantum causa dependet à prima. sed in accidentaliter ordinatis secunda non dependet à prima, inquantum causa, licet dependeat in esse. secunda est, quòd in causis essentialiter ordinatis est causalitas alterius ordinis, & alterius rationis; quia superior semper est perfectior. sed in accidentalibus semper ordinatio non est sic. tertia, quòd omnes causæ essentialiter ordinatæ simul necessariò concurrunt, & requiruntur ad causandum, sed accidentalium ordinata- Q. 7.

natarum non necessariò requiritur simultas. Præterea ponit tres conclusiones. prima est, ꝙ in causis essentialiter ordinatis est impossibilis simpliciter infinitas. secunda, ꝙ in causis accidentaliter ordinatis est impossibilis infinitas, nisi ponatur status in essentialiter ordinatis. tertia conclusio. si negetur in causis essentialis ordo; adhuc infinitas in causis est simpliciter impossibilis. Scotus Q. 6. ait, ꝙ infinitas transumptiua est in causis: quia in primo efficiente causa etiam accidentaliter ordinatæ possunt esse infinitæ in multitudine successiuè non simul; sed in causis secundum speciem, siue essentialiter ordinatis, nec simul, nec successiuè, & postea eadem narrat, quæ An. Andr. sic & Tatar. Sues. verò Q. 4. declarat sententiam Philo. sic. debes scire, ꝙ in causis possumus imaginari processum in infinitum, aut in directum, aut secundum speciem: vt Arist. narrat in tex. & Auer. in com. intelligit per directum ordinem essentialem, & per speciē, ordinem accidentalem. aliter exponit Auer. vt per directum velit ea, quæ sunt vnius speciei, & secundū speciem ea, quæ sunt diuersarum specierum. & addit ꝙ Auer. literam nō percepit. ideo dicit, ꝙ Arist. per directum intelligit eodem genere causæ. & per processum in infinitum secundum speciem, intelligit secundum diuersas species causarum. vnde possumus fingere processum in infinitum in causis dupliciter, aut in eodem genere, aut in diuersis generibus causarum, & vt placet Auer. com. 6. in singulis generibus causarum potest intelligi processus in infinitum dupliciter, aut in causis, quæ per se ordinantur, aut in his, quæ per accidens. amplius causæ per accidens possunt intelligi, vt permanentes, & vt successiuè, ut permanentes dicuntur habere situm: ut successiuè, minimè. debes etiam scire, quod statum in singulis generibus causarum potest probare Phil. atque Metaphy. Phys.

ratio-

rationibus demonstratiuis Metaph. uerò aut probat illum supposito primo in ordine, aut rationibus dialecticis. quartò animaduertendum est, quòd Arist. in tex. probat statum in causis per se ordinatis secundum unumquodque genus causæ. & Auer. addit de causis per accidens ordinatis secundum vnumquodque genus, sicut. exposuit Sues. in directum, & secundum speciem. ita D. Tho. in com. aliter verò glossat uerba illa Alex. de Ales. in comm. scilicet quòd infinitum esse in causis possumus imaginari duobus modis. primò secundum aliam, & aliam rationem causandi, eo modo, quo dicimus quod aliā rationem causandi habet agens, aliam finis, aliam forma, & aliam materia: posset ergo aliquis imaginari, quòd ad rationem effectus concurrat ratio per modum materiæ, & alia per modum formæ, & alia per modum finis, & sic vsque in infinitum secundum rationes causandi, & cum uaria ratio causandi uariet speciem causandi. hæc infinitas vocatur infinitas secundum speciem. secundum indirectum multa dicit, & denique dat tale exemplum. pōt aliquis imaginari, quod conceptus speciei resoluatur ad conceptum generis, & conceptus generis ad conceptum entis, & id vsq; in infinitum. in tali resolutione est conuenientia in formalitate; quia vnusquisque istorum est conceptus formalis. sed tamen quia est differentia in linea conceptuum secundum sub, & supra; ideo vocatur infinitas secundum in directum. Alex. verò Aphro. exponit neque in eodem genere causæ, nec in diuersis. Egid aliter exponit, & primò Q. 5 dubitat, utrum sit status in causis efficientibus, quo modo etiam quęrūt Ianel. & Iand. sed Egid. primò narrat sententiam Alberti Mag. Ideo dicunt, quod causæ possunt dupliciter cōsiderari, uel sēdm quod sūt simul, uel non simul. & dicunt ad qōnem, quod in causis

simul existentibus, & in actu non est procedere in infinitum; sed in casis simul non existentibus. ideo aliter est dicendum. s. quòd in causis simul existentibus, siue sint causæ per se, siue per accidens, non est procedere in infinitum. in causis autem per accidens, quæ simul non sunt, possibile est procedere in infinitum. sic etiam Iand. Q. 6. qui inquit. in accidentaliter ordinatis, quæ non habent situm successiuè, proceditur in infinitum. sicut Iauel. sic etiam Iand. intelligit de causis materialibus finalibus, & formalibus.

Q. 8. *Ait Arist. in tex. 11. non possibile est scire, priusquam ad indiuidua perueniatur. at multis alijs in locis negat esse scientiam de indiuiduis. soluit D. Tho. in com. quòd non accipitur indiuiduum singulare, sed indiuiduum sumitur pro ipsa ratione speciei specialissimæ, quæ non diuiditur vlterius per essentiales differentias, vel indiuiduum. i. cuius definitio non resoluitur in aliqua definientia. & secundum hoc supremum genus est indiuiduum, vel quòd propositio immediata dicatur indiuiduum, & hoc vltimo modo intelligit etiam Alex. aphro. sed Alex. de Ales. primo modo.*

Q. 9. *Infinitum esse nobis ignotum vult Phil in tex. 11. quod videtur falsum, vt patet de linea, motu, & tempore. Ant. Andr. auctoritate Scoti. Q. 5. soluit primò, quòd infinitum potest tripliciter accipi. s. negatiuè, priuatiuè, & contrariè. primo modo dicitur infinitum, quod non est aptum natum finiri, sed repugnat sibi, vt punctus. priuatiuè, quod priuat finem in apto nato finiri. contrariè, quod negat finitatem ponendo eius oppositum. & istud infinitum cõtrariè potest intelligi dupliciter vno modo, quod sit actu existens sine terminis: alio, quòd sit in potentia. quod definit Phil. in lib. 3. phy. dicens infinitum est cuius quãtitatem accipientibus semper est aliquid extra accipere. vnde infinitum. s. priuatiuè,*

ne; & contrariè est semper in quantitate molis, vel virtutis. secundò infinitum potest dupliciter intelligi: vno modo pro ratione infinitatis in se: alio pro substrato rationi infinitatis. Hinc scribit aliquas conclus. prima, quòd infinitum contrariè in magnitudine vigoris, vel perfectionis à nobis est intelligibile. secunda, infinitum contrariè in multitudine non potest cognosci à nobis simul, tanquam vnum obiectum. tertia, infinitum contrariè in multitudine non potest intelligi à nobis successiuè. Quarta. infinitum contrariè in magnitudine quantitatis nobis non potest intelligi à nobis. Quinta infinitum priuatiue in magnitudine nobis non potest intelligi a nobis. Sexta. infinitum priuatiuè in multitudine non potest intelligi à nobis. Septima infinitum acceptũ pro ratione infinitatis in se, vt Deus. Octaua. infinitum negatiuè potest intelligi à nobis, vt punctus. si autem vis melius intelligere theorema hoc; lege in lib. 1. Phy. Q. 13.

Liber. I I I.

Dvbitatur in tex. 1. an ad inquisitionem veritatis dubitare oporteat. respondet Iand. Q. 1. quòd quando quæritur, vtrum necessarium sit prædubitare ad cognitionem veritatis potest intelligi dupliciter primò an apud se. Secundò an oporteat cognoscere dubitationes aliorũ. primo modo oportet dubitare. secundo non est necesse cognoscere simpliciter dubitationes alio, sed vtile. & sic etiam vtile, & non tantùm necessarium intelligit Alb. cap. 1. Q. 1.

Quærunt nonnulli in tex. 3. an vnius scientiæ sit cognoscere omnia genera causarum. pro parte affirmatiua est Arist. pro negatiua ratio. mathematica. enim non considerat finem, & efficientem, & naturalis nõ considerat formã. soluit D. Tho. in com. dicens. ad hãc scientiam, inquantum est consideratiua præcipuè pertinet Q. 2.

tinet considerare cām finalem, & etiam aliqualiter cām mouentem: cām aūt materialem secundum seipsam nullo modo. tales uerò causa ptinent ad considerationem particularium scientiarum, nisi forte considerentur ab hac scientia, inquantū continentur sub ente: sic.n. ad oīa suam cōsiderationem extendit: vnde etsi non q̄libet scientia considerat omnes causas, tamen aliqua scientia p̄t cōsiderare omnes, uel plures, inquantum reducūtur ad aliquod unum. Ale. de Ales auctoritate Auic. 1. Metaph. concludit, ꝙ Metaph. non considerat causas, inquantum est causa, sed inquantum reducta est ad ens. Iand. Q. 2. ait, ꝙ una scientia potest considerare omnes causas: deinde non ad omnes scientias pertinet consideratio omnium causarum: & subdit, ꝙ ad naturalem, & Metaphy. pertinet considerare omnes causas; licet alio modo: quia ad naturalem pertinet inquantum respiciūt motum, & transmutationem. & ad Metaph. pertinet quò ad naturā entis & causalitatis. Alb. aūt sic ait. physica scientia considerat causas omnes, sed p̄cipaliter quoddā mouens, & materiā, & secundariò considerat formā & finem, nec cōsiderat nisi quādā formā cum motu, et materia, conceptā, & finem, qui est ultimus trāsmutationis, & motus. mathematicus aūt principaliter considerat formam quātitate conceptam, licet à motu, & à materia sensibili separatam. primus autem Philo considerat simpliciter finem rei, qua simpliciter est forma simpliciter, & considerat mouens immobile, & materiā secundum ꝙ est aliqua substantia. cōsideratio igitur causarum, æquè principaliter de qualibet causa accepta diuersarum est scientiarum. sed, si principaliter & secundariò accipiatur; est sapientia prima simpliciter, & physica secundum quendam modum.

Qua. 3. Scientiā unam considerare cōtraria uult Arist. in tex. 3. attamen unius scientiæ est unum obiectū: prīam

banc

hāc dilucidat Alex. de Ales sic. ꝙ aliqua diuersa spe ctent ad unā sciam pt esse duobus modis, et ꝑꝑ duas causas. una, quādo illa diuersa reducuntur ad unā formalitatem. cum. n. scientia sit una, oportet, ut sua unitas oriatur ex una formalitate in obiecto. diuersa ergo unam scientiam non aspiciunt, nisi ea reducantur ad unam formalitatem. secunda causa potest esse, ꝙ aliqua diuersa reducuntur ad unam scientiam; quia unum facit ad cognitionem alterius cognitione perfecta. & hoc modo forte contraria spectant ad unā scientiam. et hinc palam fit solutio q̄nis. et primo modo intelligit D. Tho. Et Suas. in Com. narrat, quæ Alex de Ales. Auer uerò in com. uocat hanc ratiōnē logicam. Quæ. 4.

Asserit Ari. in tex. eodem, ꝙ omne, ꝙ bonū est secundum se, & propter suam naturam, finis est. declarat snīam hanc Alex. de Ales scd̄m opi Auic. in metaph. & ait ꝗ̄ finis, & bonum idem sunt in re, differunt tamen ī rōne. nā finis respicit agentē et recipientem, & cū sit in potentia; habet etiā cōparationem ad motū. p cōparationem. n. mot⁹ uocatur terīus, & nō pt uocari finis. fine. n. existente, ꝑp quē res est, & quē res intendit, res non destruitur, sed ꝑficitur ꝑ eum. motus āt destruitur ꝑ inuentionem finis, q q dem non dēt uocari finis respectu ipsius motus; sed terīus. finis uerò respectu recipientis, ꝗ̄ ꝑ illum perficitur, uocatur bonū. D. Th. in com. ait. dicit Ari. ꝙ est bonum scd̄m se, & ꝑꝑ suam naturā ad excludendū bonū utile, qꝗ̄ non dicitur de fine; sed magis de eo, qꝗ̄ est ad finem. unde tale bonum non est bonum per se; & scd̄m suā naturā.

In īmobilibus, vel mathematicis, ut intelligit Auer. Quæ. 5.
in cō. non inueniri finem, nec efficiens, nec bonum uult Phil. at rō cōtraria: sunt. n. entia & bint formā. soluit Z. m theo. 88. secundum opin. aliquorum. qui distinguebant, quòd duplex est bonum, sicut dup. est finis, quoddam est acquisitum per motum, & tale non est in

ma-

mathematicis; quia abstrahunt à motu. aliud autem est bonum, quod non est acquisitum per motum. sed Ioan. de Gandano in quæst. 4. lib. 5. de anima aliter respondet dicens, quòd in mathemat. non esse bonum, habet duos sensus: nam aut mathematica intelliguntur entia mathematica. & hoc modo est verum. aut mathema. intelliguntur scientiæ mathema. & sic est falsum. & subdit Zim. salua omnium doctorũ reuerentia, dico, quòd illa propositio non est vera simpliciter, nec est de mente Arist. & ratio illa est ex intentione antiquorum. sed propter reuerentiam tantorum virorum explano sic auctoritatem de mente Philo. & Com. quòd formæ mathematicæ absolutæ considerata non habent bonitatem in se; quia bonitas insequitur formam ratione qua est finis. vt autem considerantur à naturali, qui considerat ea, vt sunt extra intellectum, habent rationem boni. & Auer. in Com. ait. potest esse, quòd in rebus immobilibus sit bonum, non per se; sed propter res naturales, in quibus inueniuntur. aliter verò glossat sententiam hanc D Tho. in com. sic. nihil prohibet in immobilibus considerari & principium motus, finem, siue bonum, in immobilibus, quæ sunt tamen mouentia, vt primæ substantiæ. in his aũt quæ neque mouentur, neq; mouent non est consideratũ principiũ motus, nec finis sub ratione finis motus, quamuis possit considerari finis sub ratione finis alicuius operationis sine motu. sicut si ponantur esse substantiæ intelligentes nõ mouentes, vt Platonici posuerunt; nihilominus inquantum habẽt intellectum, & uoluntatem oportet ponere in eis finem, & bonum, quod est obiectum uoluntatis. mathematica autem non mouentur, nec mouent, nec habent uoluntatem. unde in eis non consideratur bonum sub nomine boni, & finis. consideratur tamen in eis id, quod est bonum, scilicet esse, & quod quid est.

Iauel. autem. Q. 1. sic intelligit theorema, quod mathematica dupliciter considerari possunt. primò, vt res sunt, siue separata secundũ esse à materia sensibili, vt posuerunt Pythagorici, siue ponantur existentes in rebus naturalibus, vt termini eorum. Secundò, vt sunt subiectum scientiæ mathematicæ, in qua considerãtur secundum suam rationem, vt linea inquantum est longitudo sine latitudine. postea aduerte duas conclusiones. Prima mathematica iuxta primum membrum distinctionis habent efficiens, bonum, & finem, efficiens quidem; quoniam producens lapidem, producit figurã, superficiem, vnitatem, &c. bonum autem; quia vt talia sunt entia realia actu. Secunda conclusio. in mathematicis iuxta secundum membrum distinctionis non est efficiens, nec bonum, nec finis. Præterea est aduertendum, quod Phil. non loquitur absolutè, & vniuersaliter de immobilibus; sed de immobilibus mathematicis. At esto, quod se extendat ad metaphy. propositio potest esse vera in hoc sensu, quod non est in eis motus subiectiuè, nec terminatiuè; sed causatiuè, nec est in eis bonum, nec finis, qui sint producti per motum. Iand. verò ait, quòd quædam sunt immobilia, quæ nec mouent, nec mouentur per se, vt mathematica: quædam sunt immobilia, quę licet non moueantur; tamen mouent per se; vt substantiæ abstractæ. Sed notandum est, quod duplex est finis, quidam, qui acquiritur per motum, & alius est finis præxistens motui, sicut est natura, & entitas, his præmissis dicendum est, quòd immoblia, quæ mouent, non habent finem, qui acquiratur per motum: deinde quod in eis est finis præxistens motui. tertio quod immobilia mathematica non habent finem, & bonum, qui acquirantur per motum sub ratione boni: sed habent finem aliqualiter, sicut naturalia. Ant. And. Q. 1. multas narrat distinctiones circa hanc dubitationem. prima est, quod immobilia

bilia sunt in dup. differentia: quædam immobilia mouentia, vt Deus: quædam, quæ nec mouent, nec mouentur, vt mathem. secundò duplex est efficiens, quoddã dans esse sine motu, & quoddã cum motu. tertiò duplex est finis, quidam qui atting.tur mediante motu, & quidã sine motu, qui corrispõdet efficientib. 4. motus reperitur in aliquo tripliciter: effectiuè. s. subiectiuè, terminatiuè. exemp. pri. vt Deus: secundi vt cęlũ, & quodlibet mobile: tertiò omnis forma motum terminans. sed finis reperitur in aliquo dup. vno mo lo quia ipse est finis. secundò quia ordinatur ad finem. exemp. primi, vt Deus, qui est finis omnium: secundi, vt omnis creatura, quæ ordinatur ad deum, vt ad finem. si sit sermo de immobilibus, primo modo, quæ sunt immobilia mouentia, ꝙ Deus est efficiens immobile, sine motu, & quòd omne efficiens immobile aliud à prima causa est efficiens per motum. si autem sit sermo de immobilibus secundo modo, quæ nec mouẽt, nec mouentur, vt sunt mathem. nullo pacto reperitur in eis realiter loquendo ratio efficientis, nec cum motu, nec sine motu. quantum est de fine nota, quòd de immobilibus primo modo, quæ sunt mouentia, & est finis; reperitur finis in prima causa, quæ est omnium finis loquendo de fine secundo modo, prout finis reperitur in aliquo, quia ipsum ordinatur ad finem; reperitur in omni creatura vel mobili, vel immobili. si autem sit sermo de immobilibus secundo modo; non est finis in eis aliquo modo realiter loquendo, vel in eis est finis secundo modo, vt finis reperitur in aliquo, secundum quòd ipsum ad finem ordinatur. tangit hanc opinionem sues. Q. 1. & postea recitat opinionem Alex. & Auer. in 1. Physic. qui velle videntur mathematicas scientias non habere finem; quia non faciunt ad felicitatem hominis, nec principaliter, nec dispositiuè, nisi propter exercitium, vt

vide-

videlicet intellectus se exerceat in abstrahendo: ad hoc vt facilius habilitetur ad abstrahenda simpliciter abstracta. Ale.de Ales in com.declarat, quomodo in immobilibus sit actus, & motus his verbis. vno modo, quòd sit actus, ita quòd acquiratur per motum, & hoc modo non est motus in eis. secundo potest intelligi, quòd sit ibi motus ita quod motus, & actus causetur actiuè à substantia immobili, & ibi est motus, & actus.

Quarit Arist. tex.5. an vnius scientiæ sit considerare omnes substantias. pro parte affirmatiua est Phil. in 4. huius.pro negatiua ratio, hoc est, quòd eadem esset scientia de æternis, & corruptibilibus, soluit D. Tho. auctoritate Phi. in quarto. quòd ad primam scientiam, ad quam pertinet considerare de ente, inquantum est ens, pertinet considerare de substantia, inquantum est substantia: vnde considerat omnes substantias secundum communem rationem substantiæ, præterea ad eam pertinet considerare communia accidentia substantiæ. particularia verò accidentia quarundam substantiarum attinent ad particulares scientias, quæ sunt de particularibus substantijs, veruntamen in substantijs est etiam ordo: nam primæ substantiæ sunt substantiæ immateriales. itaque earum consideratio est propriè Philosophi primi, sic etiam respondet Iand. Q. 6. sic & Alex.de Ales distinguendo de substantia in se, & in hanc substantiam. Qua.6.

Dubitat Arist. tex. 15. an corruptibilium, & Incorruptibilium eadem sint principia. soluit dubitationem Alexan. de Ales sic quòd aut loquimur de principijs intrinsecis, vel extrinsecis. si de extrinsecis; idem est corruptibilium, & incorruptibilium primum, scilicet mouens. si de principijs intrinsecis hoc est de actu, & potentia; non sunt eadem Qua.7.

ſecundum rem, ſed ſecundum proportionem. ſic & D. Tho. in com. dicens prima principia actiua, vel motiua eſſe eadem omnium, ſed quodam ordine: nã ſunt ſimpliciter incorruptibilia, & immobilia: ſunt autẽ ſecunda incorruptibilia, & mobilia. ſ. cæleſtia corpora. principia autem intrinſeca corruptibilia, & incorruptibilia non ſunt eadem numero; ſed analogia, quæ tamen corrupti. principia non ſunt corruptibilia per ſe; ſed per accidens. ſic etiam Iand. Q. 7.

Q. 7. *Numeros, & Magnitudines eſſe rerum ſubſtãtias probat Phil. tex. 17. & etiam contrà. Soluunt D. Th. & Iand. Q. 14. dubitationem, verba D. Tho. ſunt, & veritas quæſtionis eſt, quòd huiuſmodi mathematica non ſunt ſubſtantiæ rerum; ſed accidentia ſuperuenientia ſubſtantijs, deceptio autem quantum ad magnitudines prouenit ex hoc, quòd non diſtinguitur de corpore ſecundum quòd eſt corpus in genere ſubſtantiæ, & ſecundum quòd eſt in genere quantitatis; in genere enim ſubſtantiæ eſt ſecundum quòd componitur ex materia, & forma, quam conſequuntur dimenſiones in materia corporali ipſæ autem dimenſiones pertinentes ad genus quantitatis non ſunt ſubſtantiæ, ſed accidentia, quibus ſubijcitur ſubſtantia compoſita ex materia, & forma, ſic etiam Alex. de Aleſ.*

Q. 8. *Vtrum Principia ſint actu, vel potentia dubitat Ariſt. tex. 19. ſoluit dubium Iand. Q. 15. ſic ſi ratio quærat de principijs intrinſecis rei ante productionem rei principia ſunt in potentia. ſed poſt productionem vnum eſt in potentia, ſcilicet materia, aliud in actu, vt forma. ſed ſi quæſtio eſt de principijs extrinſecis; efficiens, & finis remotus, & etiam efficiens propinquum rei producendæ ſunt in actu. ſed ſi quæritur de fine propinquo; eſt in potentia, ſaltem quò ad motum.*

Liber. IIII.

ENs etsi multis modis dicitur; attamen ad vnam aliquam naturam, & non equiuocè reduci vult Phil.in tex.1. quòd apparet falsum : nam quæcunque in aliquo communi vniuocantur, habent aliquam similitudinem.sed accidens, & substantia non habent aliquam similitudinem : quia latent æquiuocationes in generibus, & communibus, vt Phil.in lib.3. & Porphi.si quis omnia entia vocet, æquiuocè nuncupabit.declarat sententiam hanc Sues.Q.1.& dicit, quòd ens hic sumitur transcendenter.quid autem æquiuocum, quodq; vniuocum sit, dicamus nam, vt Boet. inquit in prædic.omnis res aut nomine, aut definitione indicatur.igitur res omnes aut eodem nomine, eademve ratione coniunguntur, vt homo, & animal; quia vtraq; animalia dici possunt.at hæ vniuoco appellantur nomine, alia verò nec nomine, nec ratione coniunguntur, vt lapis, & ignis. & hæc diuersiuoca dicuntur. alia, quæ diuersis nominibus nuncupantur, definitione conueniunt vt gladius, & ens is, & hæc multiuoca dici solent.alia, quæ nomine quidem congruunt, ratione verò discrepant, vt homo verus, & pictus, & hæc æquiuoca appellantur. hæc sentiũt peripatetici.quid verò sit vniuoce prædicari videamus, aliqui vim faciunt in verbis; dicũt enim aliud esse vniuocè prædicatum, & vniuocum prædicatum: nam vniuocè prædicatum est illud, quòd formaliter, & quidditatiuè prædicatur, vt animal de homine. vniuocum prædicatum est, quòd prædicatur, vt vnum: vt album est vniuocũ prædicatum de niue, & cigno.non autẽ est vniuocè prædicatum; quia non quidditatiuè, & formaliter prædicatur de illis. sed licet hic dicendi modus uideatur apparens: non tamen est peripateticus.sed vniuocè præ Q.1.

dicari est, q̄rendo prædicatur de aliqua secundum rationem illius, vt animal de homine. his dictis pro dilucidatione huius quæstionis debes scire, vt colligitur a simplici. & Boet. quòd æquiuocum est multifariam; nam aliud à casu, aliud consilio, dicitur quidem æquiuocum casu, vt Ale. Priami filius, & Alex. magnus, casus enim efficit, vt vtrique idem nomen imponeretur. æquiuoca autem consilio ea sunt, quæcunque hominum voluntate sunt posita, & horum aliqua secundum similitudinem, vt homo pictus, & homo verus. alia secundum proportionem, vt principium: principium namque est in numero vnitas, & in lineis punctus. alia quæ ab vno descendunt, vt medicum ferramentum; medicum pigmentum; ab vna medicina æquiuocatio ista descendit. alia attributione ad vnum, ut sana sunt: nam cibus sanus est, potio sana, vrina sana, & animal sanum; oĩa.n. referũtur ad aĩal, quod est sanum formaliter, cætera verò sana sunt attributione: vt vrina sana; quia signum sanitatis. cibus sanus; quia conseruatiuus sanitatis. potio sana; quia causa sanitatis. Itaque de mente Boetij, & aliorum peripateticorum dicenda sunt multa. primò ꝙ ens est æquiuocum omnibus entibus: secundò ꝙ non est casu æquiuocum: tertiò ꝙ est æquiuocum consilio tantum; quia non per similitudinem, non per proportionem, non per deductionem ab uno. ex quibus sequitur, ꝙ ut sanum dicitur formaliter de animali tantum, de cæteris per attributionē; sic ens dicitur formaliter de substãtia, de cæteris per attributionem. Deinde pro solutione quæstionis sit, ut ens non vniuocè, sed æquiuocè de omnibus entib. prædicetur, non quidem casu; sed consilio: & non similitudine, uel proportione; sed attributione. Aliter glossat propositionem An. And. Q. 1. q scribit, ꝙ vniuocatio est triplex: quædam physica, quædam logica, & quędã metaphysica. physica est vnitas naturæ ex natura

rei circūscripto omni opere intellectus. & de tali vniuocatione loquitur Phil. in li. 7. Phis. quando dicit, ꝙ in specie specialissima est propriè comparatio: & non in genere, sed latent in genere vniuocatio logica est vnitas alicuius realitatis, vel intentionis primæ sub una intētione logica concepta, vt sub intētione generis vel differentiæ, vel alterius sc̄dæ intētionis. ex his cō cludo primò ꝙ aliquod transcendens est propriè vniuocū uniuocatione logica: competit. n. huic intētio uniuersalitatis, quæ est logica. sc̄do aliquādo est unū uniuocum uniuocatione logica, quod est æquiuocū æquiuocatione physica, ut genus. uniuocatio metaph. est unitas alicuius primæ intētionis abstrahibilis p̄ itellectū à plurib. ex natura rei, circūscripta quacūq; intētione sc̄da, uel logica. & hoc modo trāscēdētib. nō repugnat uniuocatio. unde est aliqđ uniuocū metaphy. qđ nō est phys. ꝓpriè loquendo. postea sint hę cōclusiones. & prima, ens cōiter sumptū nō est uniuocū oībus entib. uniuocatione physica. sc̄da. ens cōiter sumptum est uniuocū uniuocatione logica. tertia, ens cōiter sumptū est uerè uniuocum oīb. entib. uniuocatione metaph. sic intelligē do, ꝙ ens dicit aliquem unū concepṫū realem abstrahibilem ab oībus entib. participantib. ens quidditatiuè: secundum quem conceptum ens est prædicabile de oī ente uniuocè, & realiter. D. Th. uerò Iand. Scotus, Albertus, Auer. Egid. Alex. de Ales. & Iauel. dicunt ens esse analogum ad decem prædicamenta. Iand. Q. 1. dicit ꝙ ens non est unius rōnis simplicis. i. distinctæ essentialiter à rōnibus decem prædicamentorum. deinde, ꝙ ens ad decem prædicamenta non est purè ęqui uocum. postea, quòd ens ad decem prædicamenta est analogum. & notandum est secundum opinionem Com. ꝙ triplex est analogia: quædam ad unum subiectum, sicut secundum hanc analogiā omnia attribuun tur substantiæ, ut subiecto, ut uult Com. & hoc debet

intelligi quò ad impositionem nominis; quia ens non fuit impositum ad significandum aliud per prius nisi sub ratione subiecti; tamen ex natura rei accidentia possunt habere attributionem ad substantiam, ut ad finem. quædam analogia est ad unum finem, sicut omnia salubria. attribuuntur ad sanitatem, ut ad finem. quædam, & tertia analogia est ad unum efficiens, ut omnia medicabilia attribuuntur uni, ut medicinæ tanquam efficienti. unde hæc uidetur esse intentio Arist. quòd ens sit analogum, qui assimilat ens salubri, & medicabili, quorum quodlibet est analogum. unde habent attributionem, ut ad substantiam, & principaliter ad deum. Sco. uerò. Quæst. 1. ait, ad quęstionem concedo, quòd ens non dicatur uniuocè de omnibus entibus, nec æquiuocè, quia æquiuocè dicitur, aliquid de multis, quando illa, de quibus dicitur, non habent attributionem inter se, sed quando attribuuntur; fit analogicè. Ideo quia non habet conceptum unum; significat omnia essentialiter secũdum propriam rationem, & simpliciter æquiuocè secundum logicum: quia autem illa, quæ significantur inter se, essentialiter attribuuntur; ideo analogicè secundum metaph. realem, & alia multa, quæ ibi lege. Egid. *Q. 3. dicit. analogia quæ est, quando aliqua forma saluatur in uno simpliciter, & in alio secundum similitudinem, eà multũ accedit ad æquiuocationem. propter hoc dicitur, quod æquiuocè de animali uerò, & picto. sed analogia, quæ est, quando aliqua forma saluatur in uno simpliciter, & in alio secũdum quid; non accedit penitus ad æquiuocationem, nec pure ad uniuocationem; sed tenet mediũ inter ęquiuocũ, & uniuocũ, & pp hoc ens nõ dicitur purè æquiuocè, nec uniuoce, sed analogicè. Auer. cõ. 2. scribit, ea q̃ Tãd. sic Alb. c. 3. sed Ale. de Ales. dicit, quòd differentia est inter uniuocum, æquiuocũ, & analogum: nam id, quod uniuocè dicitur de aliquo, secun-*

ſecundum unam rationem dicitur de illis, quod autem æquiuoce dicitur de aliquibus; ſecundum diuerſas rationes dicitur de illis: ita tamen, quòd illæ rationes ſic ſe habeant, quòd una non habeat attributionem ad aliam, nec ambæ ad aliquod tertium. Analoga autem dicũtur ſcđm diuerſas rationes, & habitudines, quæ tamen omnes habitudines referuntur ad unum primum. entia ergo prædicamentalia non poſſunt habere uniuocationem: quia eſſent reducta ad unam rationem communem, & hinc omnia eſſent unius rationis, ſiue unius generis ueri, quod eſt impoßibile: nec etiam habent rationes æquiuocas; quia ratio unius prædicamẽti nõ diceretur in habitudinem ad rõnem alterius. reliquum eſt igitur, ut omnia prædicamenta cadant in una attributione, & in una analogia. D. Th. in com. uult eſſe analogum. ſed ut clarius manifeſta ſit eius opinio; narrabo uerba Iauel. in Q. 1. ait ergo, quod æquiuocum reale requirit quatuor conditiones. prima, quòd dicat unum conceptum, ut comparatur ad ſua contenta, & prædicatur de eis. quod quidem dico, quoniam ſi aliquod commune dicat unum conceptum quidditatiuum, ut in ſe præciſe conſideratur, non ait uniuocum formaliter, eo quòd ut poßumus elicere ex Philo. in ante prædicamentis, uniuocum uniuocata reſpicit. unde ſi ens præciſe conſideretur, ut dicit unum conceptum, ut ens eſt, ut non comparetur ad ſubſtantiam, & accidens, non erit nec æquiuocum, nec uniuocum, nec analogum. ſecunda conditio, quòd uniuocum participetur à ſuis contentis ſecundum unam rationem, ita quòd ratio illius communis in ſe conſiderati, ſeruetur eadem in omnibus ſuis cõtentis, & in hoc differt ab æquiuoco; quoniam reſpicit contenta ſecundum diuerſas rationes. tertia, quòd illa ratio ęque rappræſentat omnia contenta, & ſine ordine, puta ratio animalis, quantum ſit ex ſe conueniat homini, & leoni,

Leoni, ita quod in ratione unum non sit prius, nec perfectius altero, nisi inter se comparata, quarta quod illa ratio æquè conueniat contentis, ut res sunt, & hoc dico, quoniam in uniuoco logico, hæc conditio nō requiritur. ex his ergo haurio hanc definitionem de propriissimo, & reali uniuoco. Vniuocum reale est illud, quod ut comparatur suis uniuocatis, inquantum res sunt, participatur ab illis secundum eandem rationem æquè repræsentantem unumquodque eorum, & sine ordine unius ad alterum, ut comparantur suo uniuoco. deinde dico, quòd ad uniuocum logicum requiritur prima, secunda, & tertia conditio, non autem quarta. ultimò stantibus prædictis aduerte quatuor conclusiones responsiuas. prima, ens in se præcisè, & absolutè consideratum, esto, quòd haberet unum conceptum, qui poßit conuenire omnibus suis contentis non est nec uniuocum, nec æquiuocum, nec analogum. secunda ens comparatum substantia, & accidenti, ut res sunt, non est uniuocum reale; nam conceptus entis, licet conueniat substantiæ, & accidenti, ut res sunt; non tamen æquè, & sine ordine conuenit, sed gradatim descendit in ea. tertia. ens non est uniuocum logicum; nam uniuocum logicum non prædicatur formaliter, & in primo modo per se de differentiis, uel modis, quibus uniuocata inter se distinguuntur. sed ens prædicatur formaliter de omnibus differentiis cōtentis. quarta. ens est analogum reale; nam ens dicit unum conceptum gradualiter, & quodam ordine participatum à substantia, & accidenti, ita quòd primò conuenit substantiæ, & per substantiam conuenit accidenti. hanc opinionem tenent Capreol. in lib. 1. Di. 2. Q. 1. & Pau. Sonc. Q. 4. & Gaetan. de ente, & essētia.

Quæ. 2. *Ens, & unum significare unam naturā asserit Phi. tex. 3. rō tamen est contrà: nam diuidens, & diuisum non sunt eiusdem naturæ. sed unum, & multa diuidunt*

dunt ens: quia unum est determinati generis. Theorema hoc dilucidat An. And. Q. 3. dicens quod unum dupliciter dicitur: quoddam est unum, quod est principium numeri: quoddam, quod conuertitur cum ente. primum est in genere quantitatis, secundum est transcendens, ac passio entis. & quia quodlibet unum est principium alicuius numeri; ideo fit distinctio, quod numerus est duplex: unus de genere quantitatis, alius transcendens. primus numerus fit ex diuisione continui, siue & distinctione essentiarum. secundus est transcendens, quod conuertitur cum ente. fit & distinctio, quod unum quod conuertitur cum ente potest accipi dupliciter largè, uel communiter, & simpliciter. & hoc pacto est passio unica entis conuertibilis cum ente simpliciter aut strictè determinatè, & secundum quid. et hoc modo opponitur multitudini. & est passio entis non unica; sed disiuncta, & est conuertibilis cum ente non simpliciter, sed cum disiunctione. sit ergo prima conclusio, quod ens, & unum non dicunt eandem naturam conuertibiliter, si unum accipiatur propriè, strictè, & secundum quid. si autem communiter, & simpliciter; unum, & ens dicunt eandem naturam conuertibiliter. conclus. secunda est, ens, & unū non dicunt eandem naturam quidditatiue, & formaliter. tertiò ens, & unum dicunt eandem naturam realiter, licet distinguantur formaliter. quarta unum, quod est passio entis, dicit formaliter aliqd positiuū. sic etiam Scot. Q. 1. quantum ad primam distinctionē de uno, & prius narrat opinionem Auic. 7. metaph. qui dicit, quod ens, & unum prædicatur de omnib. tamen non sunt idē sc̄dm naturā; sed secundū subiectum, ut passio, & subiectū. hūc ĩpugnauit Auer. sic ēt Tatar. & Scotus. Sues. uerò Q. 3. aliter intelligit sñīam Phil. et dicit, quod unū bifariā sumi solet: unā aliud unū est, qđ est numeri p̃dicamētarū principiū, aliud transcendens

quod

quòd est entis ueluti passio, & sic dup. numerus. Præterea Vnum transcendens potest sumi absolute, & cum ente conuertitur, & secundum quid respectu ad multitudinem, & est una entis differentia, quæ cum multitudine ens diuidit. Natura in proposito pro essentia accipitur. de disputatione uerò duo sunt modi, unus dicebat ens, & unum, & generatim omnia transcendētia esse penitus synonima, siue multiuoca. alius modus dicit illa esse natura, & realitate eadem; diuersa tamen ratione, non quidem ex parte rei, sed intellectus. sed ad euitandā nugationem iuxta primum modum dicebamus prima disputatione primi synonima esse aliqua, quæ de significato, & de consueto modo significandi sunt eadem. aliqua, quæ de significato sunt eadem; non autem de consueto modo significandi. uestis quidem, & tunica, & de significato, & de consueto modo dicendi sunt eadem, sed ens, & unum de significato quidem sunt eadem; non autem de consueto modo significandi; quia de consueto significādi modo unum significat indiuisionem, quam ens de consueto modo signif. non significat. Et hoc pacto euitabimus nugationem. secundo soliti sumus euitare nugationem; quia dicere solemus aliqua esse synonima, in concreto quæ non sunt in abstracto, uel aliqua esse synonima quò ad significatum, quæ non sunt quò ad rationes significandi nominum, ut ens, & unum in concreto quidem, quia nihil realiter, uel formaliter dicit alterum, de quo in concreto non dicat aliud: unum enim est ens, unitas est ens, & indiuisio est ens: in abstracto autem non, nec quò ad rationes significandi nominum, quia unitas non est entitas: quia stat ista esse syno. & non esse nugationem dicendo ens unum, uel unum ens; quia licet ens prædicatur de uno conuertibiliter, de diuisione, quæ ratio est unius; entitas non, uel ratio entis non prædicatur de ratione unius, siue

indi-

indiuisione, & propter hoc euitatur nugatio, & ut dicimus de uno, sic de cæteris transcendentibus dici potest. ex his sequitur, quòd licet unum, & ens iuxta hunc modum sint multiuoca, non tamen ut uestis, & tunica: quoniam hæc sunt de significato, & consueto modo significandi eadem, & ideo est nugatio dicere. uestis est tunica. Secundus modus communis est magis explicatiuus tenendo ens, & unum non esse synoni. immo differre ratione intellectus. ad cuius euidentiam est animaduertendum, quòd unum nihil positiuum dicit propter ens; sed duplicem per intellectum addit negationem. prima est indiuisio in se, cuius fundamentum est identitas sui ad se. secunda, & alteri non identitas. & sic prima negatio est diuersitatis, secunda identitatis. ex his fit, ut præter operationem intellectus nihil est formaliter unum, ut nec lapis, nec homo; quia unum enti addit solum negationem, & priuationem, quæ non sunt nisi res intentionales, & non reales, & multa alia denique concludit, ut tenet D. Tho. & Auer. & secundum communem opinionem, quòd unum nihil positiuum addit præter ens. Hæc etiã est opinio circa hoc dubium D. Tho. in com. & Alber. ca. 6. contra Auic. & Egid. Q. 6. & 7. sed Auer. arguendo contrà Auic. qui sustinebat esse aliquid unum additum enti dat eandem responsionem de uno transcendenti, & alia multa, quæ ibi lege. sic & Alex. de Ales. in com. lege Mar. Ant. Zim. in cã tradict.

Quærunt multi tex. 3. an esse distinguatur ab essentia, quod non distinguatur, sunt uerba Arist. dicentis idem unus homo, homo, & ens homo, & non significant diuersum aliquid secundum dictionem repetitam. at contraria est ratio, illud enim est diuersum ab alio, quod potest intelligi sine illo. sed essentia potest intelligi sine esse. nam in hyeme potest intelligi Q. 3.

rosa

rosa quò ad essentiam, quæ tamen non habet esse: & quia essentia per definitionem explicatur, esse verò minimè. declarat verba Arist. D. Tho. in comm. non glossando propositionem, & ait, quòd hoc nomen homo, imponitur à quidditate, siue à natura hominis: ens imponitur ab actu essendi: & hoc nomẽ unum ab ordine, uel indiuisione. idem autem est, quod habet essentiam, & quidditatem per illam essentiam, ut quod est in se indiuisum. vnde hæc tria, res, ens, & unum significant omnino idem; sed secundum diuersas rationes. Exponit theorema Iand. Q. 3. dicens, quod de numero entium quædam sunt substantia, & quædam accidentia: & de numero substantiarum quædã sunt corporea, & quædam incorporea: & de numero substantiarum corporearum, quædam sunt generabiles, & corruptibiles, & quædam sunt perpetuæ. Ad quæstionem igitur si quæratur de ente causato in accidentibus; sicut utrum albedo sit diuersa ab essentia albedinis; dicendum, quod esse albedinis non differt ab albedine. si autem quæratur, utrum distinguatur in substantijs causatis perpetuis, siue sint corporea, siue incorporea, dicendum, quòd non. si autem quæratur de substantia generabili, & corruptibili, dicendum est, ꝙ si capiatur difformiter esse, & essentia; differũt, ut esse actuale, quod est forma, differt ab esse potentiale, vt materia. Sed si accipiatur esse, & essentia uniformiter, sicut esse in actu, & essentia in actu, & esse in potentia, & essentia in potentia non differunt realiter: quia unum sunt: nam essentia in actu, est forma, quæ est etiam esse, & ideo essentia non participat esse; idem. n. non participat seipsum. sed essentia, & esse actu participatur à materia, quæ est essentia in potĩa patet igitur abstractè esse eadem quò ad esse, & essẽtiam re, rõne aũt non: esse. n. plus confusum est, & indeterminatum, q̃ essentia. D. Tho. in lib. 8. phys. & in

libello

libello de ente, & essentia ait, quod licet in omni ente causato esse non differat ab essentia; tamen in omni ente subsistente causato, ut in substantia omni causata, esse distinguitur simpliciter ab essentia, adducens has rationes. prima quod participans differt à participato. esse uerò participatur ab essentia, quia esse causatur ex principiis essentiæ. quod tenet Boet. & Auic. in li. 5. metaph. c. 1. & Algazel. Alex. uerò de Ales. in com. duos narrat modos: dicunt. n. quidam, quod uno modo ens imponitur ab esse essentiæ, ita quod illud uocatur ens, quod essentiam habet. itaq; ens nihil dicit additi supra essentiam. secundo ens imponitur ab esse existentiæ, & hoc pacto ens in omnibus rebus creatis dicit aliquid additum super essentiam, & substantiam rei; quia ens dicit existentiam, seu esse existentiæ. quod quidem esse non est idem cum esse essentiæ in rebus creatis. alius modus dicendi est, quòd idem est essentia, & existentia, ita quod ens nihil additum dicit super essentiam. & hic modus magis conuenit verbis philo. & si dicatur, quod duplex est ens, ens quod dicit esse essentiæ, & de tali ente loquendo, non differt dicere homo, & ens homo. aliud est ens, quod dicit esse existentiæ, de quo ente loquendo differt dicere homo, & ens homo, quod non potest dici secundum intentionem phi. dicentis, quòd non differt dicere homo, ut ens homo in generatione, & corruptione. ergo loquendo de ente, ad quod terminatur generatio, dicit de esse existentiæ. dicit igitur ad hunc modum, quòd esse, & essentia dicunt eandem rem; tamen dicunt eam secundum diuersas rationes, ita quod una, & eadem realitas sub una ratione uocatur essentia, & sub alia uocatur esse. diuersitas autem istarum rationum diuersimode à diuersis assignantur. quidam. n. dicunt, quod eadem realitas significatiua, per modum habitus essentia dicitur; significatiua verò per modum actus esse dicitur. alii autem

dicunt

dicunt, quòd eadem realitas est obiectum intellectus diuini siue operationis, & actionis diuinæ, quæ operatio dicitur creatio. hac ergo realitas, inquantum est obiectum intellectus diuini, uocatur essentia, inquantum est terminus operationis diuinæ dicitur esse. vnde non est imaginandum, quòd potentia, & actus in rebus creatis semper dicant duas res: sed sufficit, quòd dicant eandem rem secundum diuersas rationes. Sues. verò Q. 5. ait. Sumitur essentia pro ratione, qua aliquid est ens, esse verò multifariam sumitur: vno modo pro eo, quod significat compositionem, quam sine extremis non est intelligere. & tale non sumitur hoc tempore. Secundo pro eo, à quo sumitur hoc nomen ens simpliciter. & sic auditur nunc. per causatum in disputatione volumus intelligere omne citra primum, quod causatur, vt quod, siue per se, siue per accidens. dicamus ergo, quòd essentia apud vsum gentium bifariam audiri solet. interdum pro ente poßibili, quo res ipsa dicitur poßibilis esse. hanc iuniores vocant ens in potentia obiectiua, qualem essentiam habet rosa in hyeme: nullam enim habet essentiam præter esse, quod est in potentia obiectiua causarum agentium. esse verò huic oppositum est esse actualis existentiæ, quo esse rosa in æstate dicitur simpliciter esse. secundo essentia dicitur pro natura. ad quem sensum quidam humanitatem dicunt hominis essentiam, & Auer. formam hominis facit hominis essentiam. esse verò huic condiuisum est esse subsistentiæ, quod competit indiuiduo, quod est hoc aliquid. Dicamus igitur primò, quòd esse in potentia obiectiua idem sit, quod esse in potentia subiectiua materiæ, & solùm differt ratione: nam potentia materiæ, qua rosa dicitur poßibilis esse, vt respicit agens, per illam potentiam dicitur subiectiua. ut respicit obiectum agentis; dicitur obiectiua. ex hoc sequitur, quòd dum forma educitur de potentia materiæ

teriæ duplex resultat compositio, vna ex materia, & forma: altera ex esse, & essentia; quia compositum ex esse, & essentia existens appellatur. Secundò dicamus, ꝙ rerum quædam sunt separatæ penitus à materia, quædam aliqua ex parte in materia. iterum earum, quæ sunt in materia, aliæ sunt substantia, & aliæ accidentia: & substantiarum aliæ æterna, vt cœlum: aliæ corruptibiles, vt elementa. his suppositis sit prima conclusio, ꝙ in rebus separatis à materia idem est esse, & essentia, siue primo modo, siue secundo sumantur. Secunda, in substantijs æternis corporeis, vt cœli, esse, & essentia non differt primo modo, nec secundo. Tertia, in substantijs compositis ex materia, & forma esse, & essentia vtrouis modo sumpta differunt. Quarta sequitur, quòd in quolibet indiuiduo composito est triplex compositio, materiæ & formæ, indiuidui & naturæ, essentiæ & esse: omnes enim hæ compositiones sunt tria subiecto & differunt ratione. de accidentibus verò est difficile. ego verò dico sic de accidentibus, vt de generatione accidentium, vt igitur albedo non per se generatur, sed album, eo modo, quo illis competit generatio secundũ quid; sic essentia albi alia est ab albo, & natura albi & alia ab indiuiduo albi. & hanc nostram positionem tenuerunt Alb. Alex. Auer. Themi. Egid. & D. Tho. in hoc 4. & in 8. Phys. ex his sequitur solutio disputationis ad formam, scilicet, quod in causato æterno essentia, & esse nullo pacto differunt. Secundò, quòd in omni causato de nouo esse, ac essentia differunt, dummodo causetur ut quid, & non vt quo. aliter esset processus in infinitum; causatur enim, vt quo albedo, vt quod album: vt quo forma, quod compositum ex materia, & forma. Sic igitur in omni causato de nouo, quod quidem causatur vt quod, siue sit vnum per se, siue per accidens; semper essen-

tia, & esse differunt. Tat. verò distinguit de esse essentia, & existentia.

Quæ. 4. Negat *Arist. tex.* 14. *quòd accidens poßit esse subiectum alterius accidentis. instant tamen aliqui, vt de pari, & impari, quæ sunt accidentia euenientia numero, qui est accidens: & quia dicitur superficies colorata. Soluit hæc omnia Sues. contra Alex. Aphro. in com. 5. quòd non potest fieri, vt aliquod accidens hæreat accidenti, vt subiecto; cum accidentia sint eiusdem rationis, quantum ad inhærere. nec est verum, quòd ipsum moueri sit in ipso ambulante, licet necessariò omne deambulans moueatur; sed in ipso deambulante, vt in subiecto. & ideo licet accidens sit causa alterius, vt calidum, & humidum ipsius dulcis, & superficies coloris; tamen accidens vnum non suscipit aliud; tamen subiectum ex eo subijcitur vni accidenti; quoniam susceptiuum est alterius. & hoc pacto moueri est in ipso deambulante, & non in ipsa deambulatione: vtrumque enim est in deambulante. licet alterum sit causa; quia alterum inest. quia licet accidens sit de essentia alterius; non tamen ita, vt insit illi, sed ita vt propter illud insit eidem subiecto, cui ipsum inest. hæc ferè omnia narrat D. Tho. in com. Iand. verò Q. 17. hæc ait. subiectum potest capi dupliciter. Primò, p ente in actu, quod est principale, & proprium subiectum. Secundò pro eo, quod est immediatè se habens ad aliquod accidens, & dispositionem, & aliquo modo causa. vnde sicut in agentibus aliquod est agens, quia est illud, quod agit, sicut ignis calefacit: aliud quo agit, sicut calor: sic in patientibus aliud est, quod patitur, vt compositum: aliud, quo patitur, vt materia. sic est in proposito, quòd aliquod est subiectum, quod propriè substat, & primò: aliud, quo aliud substat, sicut superficies est, quo corpus substat colori. Quare dicendum est ad quæstionem,*

nem, quòd accidens non est subiectum accidentis primo modo; sed potest esse subiectum alterius immediatum, & impropriè dictum. sic tenet Alex. de Ales in com. addendo multa alia.

Inter contradictoria non esse medium ait Phil. tex. 15. quòd videtur falsum: nam esse, & non esse sunt contradictoria, & inter ipsa est medium, ut generatio: deinde de quolibet esset vera affirmatio, vel negatio. consequens est falsum; nam ambæ hæ videntur falsæ. omnis homo est albus, & omnis homo non est albus. soluit Tat. in 4. auctoritate Scot. in Quæst. 4. s. quòd contradictoria sunt duplicia quędam sunt complexa, de quibus non est hic sermo: alia incomplexa, quæ habent fieri inter terminum positiuũ, & ipsum sumptum cum negatione infinitante: vt homo, & non homo. supponitur secundò, quòd duplex est medium, quoddam est per abnegationem, quod potest verè negari de duobus contradictorijs: alid per participationem. his suppositis respondetur ad difficultatem, quòd inter contradictoria incomplexa non est dare medium, neque per participationem, neq; per abnegationem.

Liber Quintus.

MNES causas ferè esse principia demonstrat Arist. tex. 1. declarat sententiam hanc Iauel. in Q. 1. & primò quid sit principium dicens. Principium absolutè est illud, à quo alterum quocunque modo procedit sine specificatione prioritatis, aut efficientiæ, aut distinctionis essentialis. causa verò, vt causa absolutè dicit dependentiam vnius ab altero cum prioritate, & distinctione essentiali. Prioritate, quoniam necesse Quæ. 1.

est causam præcedere effectum saltem prioritate naturæ, distinctione essentiali; quoniam nihil seipsum causat. ideo inter causam, & causatum necessaria est distinctio realis, & essentialis. postea ponit duas conclusiones. Prima, ꝙ principium, vt principium non conuertitur cum causa. Secunda conclusio. Principium productiuum secundum Philos. non secundum fidem conuertitur cum causa productiua. D. Th. in com. dicit, quòd omnes causæ dicuntur quædam principia; ex causa enim incipit motus ad esse rei; licet non eadem ratione dicatur causa, & principium. dixit autem ferè, vt ait Sues. in com. quoniam aliquæ sunt non propriæ, sed ex accidenti causæ, quas hic non commemorauit. & Auer. in com. dixit ferè; quia dicuntur causæ consequentia ista, & accidentia eorum, quæ hic non commemorata sunt.

Quæ.2. Finem esse causam, et principiũ vult Phil. in tex.1. attamen ratio est contraria: causa enim est ante causatum, & sic principium. finis verò vltimum. resoluit Ant. And. Q.2. ponendo tres distinctiones. & prima est, quòd finis est duplex. gratia cuius, & cui, secunda distinctio. finis gratia cuius aliquando per operationem in esse producitur, aliquando non: sed præsupponitur. Tertia, quæ ponitur ab Auic.5. Metaphys. cap.5. quòd res dicitur esse causata dupliciter, aliquando causata in sua causalitate, aliquando in suo esse. Primo modo causa finalis præcedit omnes alias in causalitate: quia mouet agentem, & agens ex appetitu finis mouetur ad agendum; vt attingat finem. Secundo autem modo ipse finis est causatus. & sic patet, quid sit dicendum tenendo partem affirmatiuam. multa harum distinctionum sunt Scoti. Q.1. alia multa lege in lib.2. Physi. Q.15.

Quæ.3. Eiusdem esse plures causas, & non secundum accidens asserit Arist. in tex. explanat Ant. And. Q.1.

hanc

hanc sententiam sic, quòd causarum aliquæ sunt eiusdem ordinis, & quædam alterius. illa dicuntur eiusdem ordinis, quæ sunt in eodem genere æquè, & primò, & eiusdem speciei. Secunda distinctio. causarum eiusdem ordinis quædam sunt totales, & quædam partiales. dicitur causa totalis, quæ in illo genere causa non indiget ad suam causalitatem aliqua causa eiusdem ordinis, sed sola per se sufficit. Partialis verò contrà. Tertia distinctio est, quòd causarum quædam sunt eiusdem generis, & quædam alterius. Exemplum primi, vt omnes causæ efficientes. ex secundi, vt si sumantur diuersæ ut efficiens, & formalis. sit ergo prima conclusio, quod eiusdem effectus possunt esse plures causæ alterius, & alterius generis, & totales. Secunda, eiusdem effectus possunt eße plures causæ eiusdem generis, & totales; sed tamen alterius ordinis, vt Deus, Sol, & homo generant hominem, & quodlibet est causa totalis in suo ordine. Tertia conclusio. eiusdem effectus possunt esse plures causæ eiusdem generis, & eiusdem ordinis, si sint partiales. Quarta, impoßibile est plures causas esse eiusdem generis, & eiusdem ordinis, & totales eiusdem effectus. si alia cupis circa hanc sententiam videre, lege lib. 2. Physic.

Dubitant multi in tex. 3. an causa particularis in actu sit simul cum effectu particulari. Pro parte affirmatiua est tex. pro negatiua est ratio: nam mouens potest esse sine motu. glossat sententiam Suess. Q. 2. dicens: dicitur pro primo membro, quòd causa efficiens per motum est causa vnius effectus immediatè scilicet fieri, & facti mediate. tunc vera est propositio de causa in actu, & effectu immediato, scilicet ipso fieri; quia quando causa est in actu; tunc mouet. & quando mouet fieri est in mobili: de effectu mediato non oportet. de causa in potentia dicitur, quod non opor- Quæ. 42

tet esse non effectu: quia est prior effectu, & multa alia. sed lege hanc in 2. Phy. Quæ. 21.

Quæ. 4. Quærunt multi, an nomen elementi conueniat materiæ primæ. ꝙ non conueniat, sentit Phil. in lib. de cælo. sed solum elementis quatuor, quæ sunt corpora simplicia, quod illis competat hoc nomẽ vult Aue. in com. dicens, quòd elementum in prima acceptione debetur tantũ materiæ primæ, deinde aliĩs. dilucidat theo. hoc Zim. Quæ. 27. & ait, ꝙ descriptiones elementi sunt diuersæ: nam in lib. 5. Metaph. tex. com. 4. legitur, elementum est, ex quo fit aliquid, vt inexistente indiuisibile secundum speciem in aliam speciem. alia est in lib. 7. tex. & com. vlti. atq; ea. elementum est in quod diuiditur in existens, vt in materiã, vt puta syllabæ, vt quod B, & A. extat etiam alia in lib. 3. cæli tex. & com. 31. scribens. Sit itaq; elementũ illud corpus, in quod alia corpora diuiduntur: quod inest potentia, aut actu. scias igitur, ꝙ elementa rerũ existentium in actu, q̃dam sunt in actu, & q̃dam in potẽtia, ut com. In li. 12. Metaph. com. 20. illa elemẽta dicuntur in actu, quæ dissoluto composito manent in actu, sicut dissoluto mixto manẽt elementa. s. quatuor corpora simplicia. Elementa aũt in potentia dicuntur illa, quæ corrupto composito non remanent actu abinuicem separata. sed sic se habent, sicut elementa, ex quibus componuntur corpora simplicia, videlicet prima materia, & forma. unde Com. in lib. 3. cæli. cõ. 31. inquit, ꝙ elemẽtum æquiuocè dicitur de elemntis corporum simplicium, quæ non sunt corpora, vt prima materia, & forma simplex: & de elementis, quæ sunt corpora, quæ sunt elementa mixtorum corporum. Aduerte etiam, ꝙ sicut scribit in com. elementum, causa, & principium differunt; quia elementum solum dicitur de causis intrinsecis, & dignius dicitur de materia, principiũ de causis extrinsecis. cã autẽ est mino-

rис

ris ambitus. elementum ideo secundum Auer. dignio ri modo dicitur de materia; quia elementum defini tur per esse id, ex quo fit aliquid. Famosior autem ex significationibus est, ut testatur Com. in lib. 5. Metaph. com. 29. quando dicitur de causa materiali. quocirca et materia in li. 2. phy. tex. 31. hoc modo describitur. i, materia est id, ex quo fit aliquid existente. & aduer te, quod materia prima, sicut est prima in via compositionis, ita est vltima via resolutionis; ideo definitio illa. quae datur tex. 4. praecipuè verificatur de prima materia in via compositionis. sed, quia in via resolutionis. forma corrumpitur, & materia remanet; definitio Arist. in lib. 7. Metaph. tex. & com. vltimo, quae dicit, elementum est in quod diuiditur inexistens, vt in materia, est uera in resoluendo: tertia autem definitio elementi est respectu elementorum, quae sunt corpora, & illa datur ab Arist. in lib. 3. cæli tex. 31. verùm Iand. Quæ. 5. scribit, quòd elementum secundum ordinem naturæ per prius dicitur de prima materia. secundò quòd elementum secundum impositionem uocabuli per prius dicitur de corporibus simplicibus. D. Tho. uerò nullo modo uult definitionem ab Arist. descriptam in tex. conueniat materiæ primæ; siquidem ait Arist. Quæ non diuidatur in alias species, & materia prima nullam habet speciem. & ideo definitio illa non competit primæ materiæ, nec etiam aliis materiis, quæ in diuersas species resolui possunt. sed concedit elementum collocari in genere causæ materialis. Ant. verò Andr. impugnat D. Tho. exponit enim verba illa Indiuisibili in aliã speciem pro indiuisibili ratione in partes alterius rõnis. & non loquitur hic Arist. de specie, quæ dicitur esse generis: sic. n. materia nõ est in genere, nec in specie, nisi p reductionem, sed accipit speciem pro substantiali rõne, & formali. & hoc mõ materia pri-

ma est indiuisibilis; quia eius substantia non est resolubilis in principio. Adde, quod ratio elementi non conuenit primò quatuor corporibus vocatis elementis: quia illa corpora vtique sunt resolubilia in materiã, & formam, quæ sunt alterius rationis.

Quæ.6. *In tex.12. asserit Phil. quod ea vnum numero sunt, quorum materia est vna. vnde videtur materiam esse principium indiuiduationis, & distinctionis numeralis. hoc etiã confirmatur in lib.12. Metaphsic. quæcunque numero sunt multa, habent materiam. & in lib.1. cœli tex. & com.93. ostendens, quod mũdus est vnus numero, dixit; quia constat ex tota sua materia. Contra verò sunt aliæ auctoritates. Primo in lib.1. de anima, com.90. legitur, omne, quod est vnum, & continuum non est vnum per suã materiam, sed per suam formã. In lib.3. Metaph. com.27. vbi Arist. & Auer. dixit, quod forma est illud, quod demonstratur per pronomen hoc. deinde abracta non habent materiã, & alia multa. Exponit theorema hoc Zim. Q.97. quòd comparando principium distinctiuum ad principium assimilatiuum, materia secundum Peripateticos est appropriatum principium plurificationis, & distinctionis: forma autem est assimilationis. vnde hoc modo intelligitur etiam auctoritas Auer. in 1. lib. Metaphsic. com. 40. quòd dualitas in re est propter materiam; non tamen vt multi ante nos tenuerunt, materiam comparatam ad formam respectu indiuidui demonstrati, & suæ vnitatis numeralis principalius dependere ab vnitate materiæ, quàm ab vnitate formę: nam materia non est vna numero, nisi priuatiuè de se, vt scribit Auer. in lib.12. Metaph. com.14. Sed ipsum indiuiduum demonstratum est hoc, & vnum numero principaliter per suam formam. Et hæc est vnitas positiua. & postea subdit. dicamus igitur nos, quod opinio Com. est, quod comparando indiuidua, quò ad principium conuenien-*

uenientiæ, & distinctionis, seu plurificationis appropriatæ conuenientia est à forma, & plurificatio, seu distinctio numeralis à materia, & multa alia, quæ ibi lege. Alex. verò Achil. in lib. de Elem. dub. 26. sic ait. Respondeo, ꝙ *principium indiuiduationis non sunt duæ negationes, s. indiuisio in se, & diuisio à quouis alio: quia indiuiduum substantiiæ esse positiuum. ergo principium eius intrinsecum non est negatio. Secundò, indiuiduationis principium non sunt septem accidentia. s. forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, & tempus; quia substãtia in suo esse est prior accidẽti, & quia indiuiduum substantiæ esset accidentale. Tertiò principium indiuiduationis non est quantitas; quia indiuiduum substantiæ est purè substantia. Quartò, principium indiuiduationis non est signatio quantitatis; quia eßet quantitas, aut materia signata. Quintò principium indiuiduationis non est existentia, quæ est compositum: quia existentia in suo esse, & operari à principijs suis dependet. Sextò principium indiuiduũ non est materia signata; quia per materiã indiuiduã non est in actu; sed in potentia, & intelligentiæ sunt singulares, & non habent materiam.* Septimò *vniuersaliter principiũ indiuiduationis non est ipsa res; quia aliquando res est composita ex materia, & forma, quę tamen non existit ex seipsa; sed per suã formam. Octauò hæccheitas non est principium indiuiduationis. At suppono per hæccheitatem significari, vt Scotus intelligit, id, quo aliquid formaliter est hoc, & in composito differt ex natura rei ab eo, cuius est, & non re: tũc illud, quod non est principium eßendi, non est principium eßendi hoc. sed hæccheitas non est principium eßendi; quia non est principium operandi. eadem autẽ sunt principia eßendi, & operandi. Hæccheitas etiam apud Scotum est conditio agentis, & nõ est ratio agendi. nonò principium indiuiduationis, siue indiuiduũ*

sit res

sit res intelligibilis, siue sensibilis, siue simplex, siue composita, est forma; quia forma est principium essendi, operandi, & distinguendi. sed est videndum, quòd differētia est inter esse principium indiuiduationis, & pluralitatis numeralis, & vnitatis diuersorum; quia principium indiuiduationis est, quo res est in actu, & hoc est forma. sed principium multiplicationis indiuiduorum sub eadem specie simul existentium est materia diuisa, & etiam forma diuisa ad materiæ diuisionem. & principium multiplicationis indiuiduorum successiuè est transmutabilitas materiæ de una forma in aliam. Sues. in Quæ. 5. pro tituli explicatione, primò animaduersione sit dignum, quòd qualibet unitas dicit duplicem negationem scilicet negationem diuersitatis in se, & negationem identitatis cum alio: nam quodlibet vnum est in se non diuersum, siue in se indiuisum, & alteri non enti; quia ab alio diuisum. uerum si aliquid est in se indiuisum, & ab alio sub ente diuisum; hoc dicitur vnum unitate entis. si verò aliquid est in se indiuisum, & à quolibet alio sub eodem genere diuisum; est vnum specie. at, si quid est in se indiuisum, & diuisum à quolibet alio suæ speciei; dicitur unum numero. igitur vnum numero est per duplicem negationem, hoc est; per indiuisionem in se, & diuisionem à quolibet alio einsdem speciei. Hinc sequitur, quòd nullum æternum dicitur unum numero: quia, licet omne æternum sit in se indiuisum; tamen non est ab aliquo einsdem speciei diuisum: quia non adsunt. & ideo dicebat Auer. Vnum numero, quod est in æternis, est unum, quod est principium numeri. Secundò sciendum est indiuiduum esse omne illud, quod ex diuisione continui vnum est corpus in alia corpora indiuisibile. & singulare dicitur; quia unicum, & solum. Tertiò debes scire, quòd unum potest dici vnū

numero

numero per aliquid duplici modo: uel formaliter, uel fundamentaliter. dicitur unum numero Socrat. formalier sua unitate numerali; quia, sicut album formaliter est tale albedine; sic unum numero formaliter est vnum numero unitate numerali. fundamentaliter verò per aliquod dicitur vnum numero, per quod in eo fluit vnitas numeralis. fit igitur ex his vt disputatio intelligatur de fundamento unitatis numeralis.

Verùm quæritur quid est principium fundamentale, à quo fluit vnitas numeralis debes scire, quòd non est difficultas in sciendo propter quid æternum, siue substantia separata sit vna numero in sua specie, & indiuisibilis in plura supposita eiusdem speciei; quoniam se ipsa est una numero: nam in illis idem est quidditas, & esse, & præterea quo ipsa est ens. eo est una numero, est aut ens, & quid seipsa, igitur seipsa una numero: & hoc est, quòd expositor vult, dum dicit æternum indiuiduum esse unum numero per priuationem materiæ, & hoc est esse vnum numero, per seipsum; quia priuatio nihil addit supra essentiam æterni. Secundò non est difficultas apud Peripatecicos in sciendo propter quid accidens est vnum numero, & ab alio eiusdem speciei diuisum; quoniam Auer apertè dicit accidens esse vnum numero, & ab accidente suæ speciei diuisum per subiectum, in quo est. restat igitur difficultas de indiuiduis substantiæ compositæ, videlicet per quid Socrates est vnus numero, & diuisus à Platone. videtur igitur mihi vnitatis numeralis aliud esse principium principale, alind sine quo non, & alind dispositiuum. principium principale vnitatis numeralis est materia prima ipsa.

Principium sine quo non est forma genita. dispositi-

ſpoſitiuum eſt dimenſio interminata. & ſcito, quòd formæ habent duos gradus: alterum, quo ipſæ ſunt formæ. & hæ ſunt, quibus cõpoſita vniuerſalitate participant. alterũ, quo genitæ ſunt à diuerſis agẽtibus, vel ab eodẽ diuerſimodè ſeſe habente, et hi gradus sũt cauſæ, ſine quibus non vnitatis numeralis indiuidui ſubſtantiæ. ſic ẽt habeo, ꝙ nos poſſumus loqui de principio indiuiduationis ſumendo indiuiduationẽ pro accidente, vel ſubſtantia. et hoc pacto forma eſt principale principium ſubſtantiæ indiuiduæ. non tamen principale principium indiuiduationis, ſiue indiuiſionis. & concedo, ꝙ eſt principale principium eſsendi, et vnitatis conſequentis ipſum ens, vt ens; non aũt vnitatis numeralis. Præterea concedo, ꝙ per formam indiuiduũ ſit hoc aliquid; principaliter tamen hoc indiuiſum in ſe, & diuiſum ab alio eiuſdem ſpeciei eſt per materiã. ex his ſequitur, ꝙ forma vniuerſalis, quæ ſignificatur per nomen generis, vel ſpeciei cõtrahitur ad indiuidua compoſita per ipſam formã, non quidem principaliter, nec ſub eodem gradu: nam principaliter ꝑ materiã, & ſub gradu, quo ipſa dicitur genita. Secundò ſequitur, ꝙ non oĩno malè dixerunt, qui ſenſerunt reſpectũ ad agens eſſe indiuiduationis principium. hoc fortè eſt verũ; quia forma indiuiduatur per reſpectũ ad agẽs: ſiquidem gradu, quem ab agente detinet, & ſingularis efficitur. Hæc Sueſ. Iand. aũt in li. 7. Metap. Q. 17. narrat duas opiniones. Primũ ego breuitatis gratia explicabo. quæ eſt, ꝙ indiuiduatio eſt priuatio diuiſionis. Priuatio verò cognoſcitur per formam habitus. diuiſio verò eſt duplex: quædam realis, & quædam rationis. realis eſt triplex: quadã totius in partes eſſentiales, vt in materiã, & formam: quædam in partes quantitatiuas, ut diuiſio hominis in carnes, et oſſa: tertia totius in partes uirtuales, ut diuiſio mixti in miſcibilia. & his modis ẽt dicitur indiuiſibile: primò per

priuationem diuisionis essentialis; quia non est cõpositum ex materia, & forma. Secundò dicitur indiuisibile priuatione totius in partes quantitatiuas, ut sunt intelligẽtiæ. Tertiò dicitur indiuisibile priuatione compositionis uirtualis, & de hac indiuisione non est quæstio. alia est diuisio rationis, siue in partes subiectiuas. & hæc est duplex. quædam est in partes diuersarum rationum; ut diuisio generis in species: nã species differunt, secundum quidditatẽ, ex quo differũt differentijs specificis. quã diuisionem non uult hic auctor esse realem. alia est diuisio rõnis in partes eiusdem rationis, & quidditatis, ut diuisio speciei in indiuidua. & his duobus modis dicitur aliquid indiuisibile: uno quidem modo propter priuationẽ diuisionis in partes diuersarum rationum. & hoc modo qualibet species specialissima dicitur indiuisibilis: indiuisibilis enim in alias species. Secundo modo dicitur indiuisibile in partes eiusdẽ rõnis. & hoc modo dicitur indiuiduum indiuisibile: non diuiditur. n. in plura supposita. et hoc modo est q̃õ, quid sit principiũ indiuiduationis in plura supposita. Hæc diuisio sumitur ex hoc lib. 5. cap. de parte. Notandũ est ẽt, ꝙ indiuiduum est nomen cõcretum accidentis Concretum aũt accidentis duo significat, ut uult Com. Primò. n. significat accidens, deinde subiectũ, ergo indiuiduũ duo significat, s. indiuisionẽ, & subiectũ indiuisionis. & ideo potest q̃õ dupliciter intelligi uno modo quod sit principium illius indiuisionis, quæ est de genere accidentis saltem per reductionem: secundo quid sit princip. illius naturæ subiectæ indiuisioni, puta Socratis, & Platonis. Sciendũ quoq; est, ꝙ toties dicitur principium, quoties & causa, & amplius. causa aũt dicitur de materia, forma, efficiente, & fine. Et ex his q̃õ habet duas partes: Prima in quatuor distribuitur: prima, quid sit principium indiuiduationis, secundum ꝙ dicit accidens superadditũ

naturæ.

naturæ. Scda, quid sit principiũ materiale indiuidua tionis. Tertia, quid principiũ effectiuum. Quarta, quid formale, idest, quid sit principium indiuiduationis. i. naturæ indiuiduatæ, vt Platonis, & in hoc finitur prima pars quæstionis. in secunda parte dicit primò, ꝙ quantitas est principium materiale, & subiectum indiuiduationis: quoniã quantitas est primum subiectum diuisionis: Secundò, ꝙ indiuiduatio est causa formalis esse indiuidui, secundum ꝙ indiuiduum dicit accidens superadditum naturæ indiuidui. sed indiuiduatio est illud, quo aliquid formaliter est indiuisum. & in hoc oẽs conueniunt. Tertiò, ꝙ non est principium effectiuum per se indiuiduationis, secundum ꝙ dicit accidens superadditum naturæ: indiuiduatio enim est priuatio multitudinis. ergo per se non habet agens. notandũ tamen, ꝙ duplex est indiuisio, quædam est præcedens multitudinem. & ista indiuisio nõ habet agens positiuè. & causa istius indiuiduationis est remotio agentis diuidentis: nam sicut agens diuidens per sui præsentiam est causa multitudinis; ita agens diuidens per suam absentiam, est causa indiuisionis. alia est indiuisio sequens multitudinem, & diuisionem agentis, & istius causa per accidens est diuidens. vnde patet, ꝙ indiuiduatio non habet per se efficiens: licet habeat per accidens. quartò non est principiũ finale indiuisionis. Quintò dicit, ꝙ omnes causæ sũt principiũ indiuisionis pro natura subiecta indiuidui capiendo indiuiduationem pro natura subiecta indiuiduationi loquendo de indiuiduo substantiæ sensibilis generabilis, & corruptibilis. Notandũ est ẽt, ꝙ entium quædam sunt substantiæ, & quædam accidentia, substantiarum aliæ sensibiles, & quædam insensibiles. sensibilium quædam generabiles, & corruptibiles, & quædam non. Principium verò indiuiduationis substantiarũ sensibilium, & ingenerabiliũ est

aliquod

aliquod accidens. & hoc est quantitas, quæ est primũ subiectũ diuisionis, aut indiuisionis. & ideo ponitur, quod quantitas, vt indiuiduata est principiũ indiuiduationis. principium aũt substantiarum insensibiliũ indiuiduationis non est aliquod accidens superadditũ naturæ ipsarum; quia tale non reperitur in eis, sed seipsis indiuiduata sunt. Accidentium verò quædam abstracta sunt, & quædã relatiua. abstracta duo sunt, quantitas, & qualitas. principium formale indiuidui quantitatis est indiuiduatio. principium aũt. i. primũ subiectum indiuiduationis qualitatis est quantitas; quia qualitas diuisibilis est per quantitatẽ. Accidentia relatiua sunt duplicia: quædã sunt relatiua ad terminũ, ut pater ad filiũ. alia sunt respectiua ad aliquod extrinsecum, vt actio ad agens, passio ad actionẽ &c. Princip. indiuiduationis accidentiũ respectiuorum ad terminũ est subiectum indiuiduatũ in ordine ad terminos indiuiduos; quia plures paternitates in eodẽ subiecto numero possunt esse; non tamen respectu vnius termini, sed respũ plurium filiorum. Principiũ autẽ indiuiduationis accidẽtiũ respectiuorũ ad aliqđ extrinsecũ est subiectũ in ordine ad illud extrinsecum; quia plures calefactiones possunt esse in eodẽ subiecto in ordine ad plura calefacientia. restat ergo, vt opiniones antiquorũ, & modernorum has conciliemus. omnes, qui loquuntur de principio indiuiduationis, vel loquuntur de principio indiuiduationis pro accidente, vel de principio naturæ subiectæ indiuiduationi. si primo modo; aut loquuntur de principio formali, aut de subiectiuo. si de principio formali; verum dicunt, qui ponunt quantitatem esse principium: quia quantitas est primum subiectum diuisionis, & indiuisionis. & hoc modo verum etiam dicunt, qui ponunt haecbeitatem esse principium primum indiuiduationis; quia primũ subiectum haecbeitatis,

cheitatis, & hoc haccheitatis est subiectum, imò quantitas; quia primum indiuiduarum est quantitas. si loquimur, de principio substantiæ indiuiduatæ; vel ponunt materiam, vel formam, vel respectum ad agens, vel ad omnes causas. si materiam; verum dicunt: quia materia est principium potentiale substantiæ indiuiduatæ: si formam; verum: quia forma est principium formale, per quod indiuiduum est ens actu. si respectum ad agens; uerum dicunt aliquo modo: quia principium effectiuum substantiæ indiuiduatæ est aliquo modo causa indiuidui: cum agens indiuiduum producat indiuiduum sibi simile. si autem ponunt omnes causas; etiam veritatem dicunt: quia indiuiduum substantiæ generabilis, & corruptibilis depen det ab omnibus causis in esse. & postea ait, quòd indiuiduum potest accipi dupliciter: vno modo quãtum ad naturam subiectam diuisioni in plures partes eiusdem rationis. & hoc modo indiuiduum non est solum in genere quantitatis; sed in quolibet genere, sicut Socrates in genere substantiæ, & hac albedo in genere qualitatis. alio modo potest capi indiuiduum quãtum ad esse indiuisum. vnde est in genere quantitatis. & hæc à Iand. Nunc nobis restat considerare opinionem Scotistarum, & Thomistarum. Scotus enim in lib. 2. sent. D. 3. Q. 6 tenet indiuiduum fieri indiuiduũ per aliquam entitatem positiuam incommunicabilem simpliciter, quæ dicitur haccheitas, quam non ponit esse naturam, nec formam, nec compositum; sed est modus omnium quasi modificans ea, & est vltima realitas eorum; non tamen distincta realiter ab eis. sed, vt magis rata sit opinio Scotistarum; explicabo breuiter verba An. And. Q. 5. ad cuius euidentiam est sciẽdum, quòd materia, & forma opponuntur relatiuè ex lib. 2. Phy. quot autem modis dicitur vnum correlatiuorum, dicitur & alterum, ex primo topicorum.

forma

forma autem, quantum spectat ad propositum, dupliciter accipitur, scilicet vel pro forma partis, vel pro forma totius, quæ est ipsa quidditas. similiter materia corrispondenter dicitur dupliciter: nam quædam est materia, quæ opponitur formæ partis, & hæc est materia, quæ est principium essentiale rei constituens rem cum forma, & vnum ens per se. quædam est materia, quæ opponitur formæ totius, & ipsi quidditati, & per consequens est extra rationem quidditatis formaliter; & hæc est materia, quæ est differentia, seu proprietas indiuidualis, quæ dici potest haccheitas. cum ergo dicit philos. quòd illa sunt eadem numero, quorum materia est una; loquitur de materia non primo modo dicta, sed secundo, quæ propriè, & congruè vocatur materia, quatenus constituit rem in esse vltimo materiali, ratio in esse formali. hac An. Andr. videtur etiam talis opinionis fuisse Auic. Varo, Plotinus, & Proclus. Auic. enim in lib. 5. suæ Metaphy. voluit indiuidua eiusdem speciei differre differentijs indiuidualibus, ueluti duæ species eiusdem generis differunt differentijs specificis, quæ differentiæ indiuiduales sunt appellatæ ab illo hipostates indiuiduorum, siue proprietates. hanc primum Varo accepit, & illas vocauit hæcchaitates, quibus indiuidua sunt hæc. Plotinus quoque declarans ea, quibus animæ numerantur; inquit illas numerari terminis internis, quos non nulli uocant modos intrinsecos, quæque hæcchaitates dicuntur dicentes eas voluisse Proclum etiam, & nominauit illas Idiotropias, idest, proprietates intimas. Alio modo uerò intelligunt Thomistæ materiam esse principium indiuiduationis. D. Thom. & in Com. exponens, numero quidem sunt vnum, quorum materia una: materia enim secundum quod stat sub dimensioni bus signatis est principium indiuiduationis formæ. &

Alex.aphro. vocauit talem materiam subiectum proximum. Sed vt clarius pateat opinio D.Th. narrabo, quæ dicta sunt à Iauel. Q.12. sic aduerte, quod cum indiuiduum duo includat, scilicet incommunicabilitatẽ, & distinctionem ab alio; idem est quærere de principio indiuidui, ac si quæratur, propter quid natura specifica, quæ est ex se communicabilis, fit incommunicabilis in Socrate, & Platone. deinde propter quid Socrates habens hanc naturam incommunicabilem distinguitur à quolibet alio homine distinctione substantiali, non solùm accidentali. non potest autem dici, quòd hæc distinctio sit quantitas; quoniam cum sit accidens Posterius est substantia Socratis. nec potest dici, quòd sit substantia Socratis cum quantitate, quoniam ex his duobus non fit vnum nisi per accidens. Superponitur autem indiuiduum esse vnum per se. aduerte autem, quòd D.Thom. considerans duo conuenire in indiuiduo materiali, scilicet incommunicabilitatem oppositam communicabilitati, qua communicatur superius inferiori, & distinctionem à quolibet alio, posuit materiam, & quantitatem esse principium indiuiduationis. inuenimus autem in dictis eius diuersitatem: nam aliquando vult esse materiam dimensionibus signatam: aliquando quod materia in ordine ad hanc, uel illam quantitatem, ut in tract. de princip. indiuiduationis: aliquando pro materia, vt sub certis dimensionibus consideratur. in omnibus autem his dictis non intendit aliud, nisi exponere, quid intelligat per materiam signatam. vnde in lib. de ente, & essentia dicit. materia non quoquo modo accepta est principium indiuiduationis; sed solum signata. & dico materiam signatam, quæ sub certis dimensionibus consideratur. Sed aduerte, quòd in declarando opinionem D. Thom. non concordant Thomistæ: nam licet per materiã signatam omnes apprehen-

prehendant materiam, & quantitatem; non tamen eodem modo: quoniam aliqui dicunt, quòd pro materia signata intelligit materiam cum quantitate, quasi aggregatum: alij, quòd materia signata importat materiam actu stantem sub quantitate, ita q̃ oportet materiam iam habere quantitatem, si debet esse principium distinctiuũ indiuidui à quolibet alio. alij, quòd materia signata dicit materiam cum potentia receptiua ita huius quantitatis, quod non alterius. qua quidem potentia, & ordo determinatur sibi ab agente particulari disponente materiam ad talem, uel talem formam exigentem tantam, uel tantam quantitatem in materia pro sui dispositione conseruatiua. & hoc pacto signata non addit aliquid reale super materiam distinctum realiter; sed secundum ordinem, uel respectum ad talem, vel talem formam. qui respectus non distinguitur realiter à materia. sic dico in proposito, et materiã signatam sic intellectã dicunt esse principiũ indiuidui. hic sensus meo iudicio verior est, eo q̃ ante oẽ accidens assignari põt principium distinctiuum indiuidui, ut substantia est, et p̃ hunc sensum soluuntur multa argumenta. & notandum est, q̃ materia, ut signata est principiũ sufficiens vtriusq;: ex hoc.n. q̃ ponitur capax tãtùm huius quãtitatis fit incõicabilis, & indistincta. ex hoc aũt, q̃ p̃ agens disponens respicit talẽ quantitatem, et nõ aliã, signatur distinctio à quacunq; alia materia respiciente quãcunq; aliã quantitatem. & p̃ talẽ distinctionẽ signatã in materia distinguitur indiuiduũ à quocunq; alio. postea sciendum est, q̃ in illo priori indiuiduũ nõ est distinctũ à quolibet alio distinctione numerali; sed trãscendenti, et pro numerali intelligit quantitatiuũ, et pro transcendẽti distinctionẽ essentialem, ut ait quidã Theomista. ego aũt teneo, q̃ in illo priori est distinctio quantitatiua indiuiduo materiali comparato ad

quodcunque aliud indiuiduum. & dico, quòd in illo priori quantitas non eſt in genere cauſæ materialis; quoniam nondum eſt inhaſiue in indiuiduo, ſed vt ſic non eſt cauſa ſignationis materiæ, imo conuerſo, materia ſignata eſt cauſa materialis quantitatis, eo quòd eſt receptiua eius. ſed in illo priori quantitas eſt in genere cauſæ formalis: & ideo eſt cauſa ſignationis materiæ, & eſt prior materia ſignata, ſicut patet de forma ſubſtantiali receptibili in materia, vt eſt in potentia ad ipſam: forma enim in genere cauſæ materialis eſt poſterior, quàm potentia materiæ: prius enim ſaltem natura materia habet potentiam receptiuam formæ, quàm recipiatur forma in genere. tamen in genere cauſæ formalis forma eſt prior, quàm potentia materiæ, eo quòd talis potentia eſt in materia in ordine ad formam: ergo hoc modo forma eſt prior. & ſic de ſignatione. vltimò nota hoc, quòd quantitas eſt duplex: quædam terminata, & quædam indeterminata. quantitas terminata poteſt ſumi dupliciter. primò pro quantitate, quæ eſt ſub certo termino, nec poteſt fieri maior, aut minor nec per rarefactionem, nec condenſationem, ſicut quantitas cæli. ſecundò pro quantitate, vt eſt ſub certo gradu, vel termino: poteſt tamen fieri maior, & minor. quantitas interminata poteſt dici tripliciter, primò quia ſit actu infinita. ſecundò quia nullius ſit certi termini; licet non ſit actu infinita, quia nec cubitalis &c. tertiò quia licet ſemper ſit in rerum natura ſub aliquo termino; tamen conſideratur, vt non ſub hoc, vel illo termino, ſed ſecundum quandam latitudinem. ex his dicitur ad quæſtionem, quòd quantitas interminata ſumpta tertio ſenſu eſt principium indiuidui. circa indiuiduationem verò ſubſtantiarum materialium, & immaterialium verba cuiuſdam ſunt. in indiuiduo duo conſiderare poſſumus, & ſubſtantiam ſubiectam indiuiduam

duationi, & ipsam indiuiduationem. Deinde quia indiuiduationis principia aut extrinseca, aut intrinseca esse possũt; & hæc, & illa nos explicabimus. his habitis sit prima conclusio. si consideretur indiuiduum, quò ad substantiam subiectam indiuiduationi; principium essendi per se indiuidui, ipsumque constituens in esse sola forma est, materia verò quò ad esse concurrit per accidens, tanquàm causa sine qua non. alia conclusio. si indiuiduum accipiatur quò ad indiuiduationem, & unitatem numeralem; principia intrinseca indiuiduationis, & unitatis numeralis sunt materia signata, & forma: sed materia signata est pręcipua causa, forma uerò est causa secundaria, & minus principalis. ut autem illustretur res. materia, quæ receptaculum, & domicilium formarum est, est substantia, quæ secundum seipsam considerata à quantitate, aliȳsque accidentibus relegata, neque priuationem, neque potentiam ad formam, nec diuisionem habet. sed duntaxat formarum carentiam, & negationem secum iunctam tenet. cum autem ei primũ iungitur quantitas; extensionem, vel distantiam vnius partis ab alia adipiscitur, & in plures diuiditur, & multiplicatur partes: duo namq; materiæ quantitas elargitur, & extensionem, & diuisionem in plures, atque diuersas partes. nec proinde materia quantitate sic insignita propria affecta est. sed adhuc indifferens manet, atque communis. sed cum agentis beneficio in ea propriæ dispositiones introducuntur, certo quodam graduum numero, & interuallo; tunc propria efficitur materia, et in ea determinata oritur priuatio, atque potentia. quamobrem ex complexione accidentium, & dispotionum, vt ex tali quantitate, talibus dispositionibus, tali dispositionum mensura, et tali potentia respectiua, quæ actu sunt in materia ante formam substãtialem materia incommunicabilis red

 ditur,

ditur, & indiuidua, tum quia ita se habens alteri for ma communicari non potest, tum quia in alias partes eandem accidentium complexionem habentes diuidi minimè potest. & hæc est materia vltima, de qua loquebatur Phil. in lib. 7. Metaph. tex. 35. dicens ex vltima materia singulare est; materia enim proprijs dispositionibus affecta vltima est: non enim ab agente vlteriorem dispositionem recipit; sed ex ea immediatè forma ad actum deducitur. & aduerte, quod materia fit incommunicabilis, & indiuidua per dispositiones actu existentes in ea ante formam substantialem: quoniam uoluit D. Tho. materiam fieri signatam, et indiuiduam non propter dispositiones actu existentes in materia; sed per habitudinem, & potentiam ad hanc quantitatem, uel qualitatem. Sed propter difficultatē quæ fit ab Arist. in lib. 7. Metaphys. contex. 4. dicente, substantia est prior accidente, igitur indiuiduū substantiæ est prius indiuiduo accidentis. ergo materia erit indiuiduata ante accidentia. Respondetur, quod indiuiduum substantiæ bifariam considerari potest: vno modo, ut substantia est, alio modo ut indiuiduum est: tunc dico, quod vt substantia præcedit indiuiduum accidentis. Secundo modo non præcedit, quinimmo posterior est: nam vt paries, qui fit vt substātia est prior albedine; sic paries albus est posterior albedine: et sicut effectus formalis est posterior sua causa formali; ita materia, ut substantia præcedit accidentia, & dispositiones; sed vt indiuidua est posterior illis, à quibus pendet, secundum hanc rationem, tāquàm à causa formali. Materia verò ita indiuiduata, & una numero existens causa est, ut forma substantialis, quæ ex ipsa educitur, fit indiuidua, & vna numero. iam uerò hę duæ naturæ singulares existentes, & indiuiduæ compositum faciunt singulare, & indiuiduum. vnde inter ista hæc reperitur series, & ordo, accidentium cōple-

xio tanquam radix, & origo est causa indiuiduationis materiæ: materia vs signata, & indiuiduata est causa indiuiduationis formæ. ambæ hæ aũt sunt causa indiuiduationis compositi. attamen materia signata est principalis, forma verò est minus principalis, et secundaria. ad indiuiduationem etiã concurrit agens, vt Phil. in lib. 12. Metaph. tex. 27. sed eatenus est causa extrinseca, & conditio necessario requisita, quatenus in materia accidentium complexionem introducit, quæ postea ipsius compositi causa indiuiduationis efficitur. Hæc quò ad indiuiduationem substantiarum materialium. quatenus ad immateriales hæc ait, nos aũt cum Arist. propositã difficultatem determinãtes dicimus, ꝙ vnaquæque substantia separata seipsa est indiuidua, & vna numero. nec aßignãda est alia causa, quàm suamet eßẽtia. et talis opinionis fuit Auer. in Epito. Metaph. tract. 2. cap. penul. & D. Th. 2. sen. D. 3. q. 1. ar. 2. vnitas uerò numeralis substantiarum separatarum est unitas formalis, et principium numeri formalis, & transcendentis, ut declarauit Themi. in lib. 1. de anima cap. 26. & quanquam Arist. utitur pro medio termino carentia materiæ ad probandam vnitatem primi mouentis; attamen illa non est prima ratio vnitatis, & indiuiduationis ipsius, sed est uelu ti signum, & id, quod neceßariò consequitur causam principalem: nam eo quia primus motor est talis natura, quòd ex se incommunicabilis est; ideo ad ipsum sequitur negatio materia, et quantitatis, & non contrà: vt quia careat materia; ideo sit incommunicabilis, & unus.

Vult Phil. in text. 14. quòd quoties diuiditur ens, toties esse significat. mouent Doctores circa hanc sententiam dubitationem, an scilicet ens distinguatur in decem prædicamenta secundum diuersos modos prædicandi. & pro parte affirmatiua *Quæ.6.*

quòd talis ratio, quòd ens non poteſt contrahi ad aliquod determinatum per differentias, ſicut genus ad ſpecies. ergo ſecundum diuerſos modos prædicandi. deinde addit, quòd non poteſt diuidi per veras differentias .ſed contra: nam quod non prædicatur, non poteſt diuidi per diuerſos modos prædicandi. ſed non prædicatur. explanat ſententiam hanc An. And. Q. 7. prius narrata alia opinione, & impugnata ait, ꝙ tenendo diuiſionem eſſe ſufficientem, ipſa diuiſio entis in decem generaliſſima eſt prima, nec eſt alia trimembris, aut bimembris prior ea. ita quod deſcendit in decem genera, non per diuerſos modos prædicandi; ſed per modos diſtinctos ex natura rei. quorũ quilibet habet rationem contractiui reſpectu entis, & conſtitutiui reſpectu alicuius prædicamenti: nam, ſicut ens primo, ſua diuiſione ſimpliciter deſcendit per finitum, & infinitum, in ens creatum, & increatum tanquam per modos intrinſecos; ſic ens finitum, & creatum, cuius eſt diuiſio in decem genera, contrahitur, & deſcendit primò, & immediata diuiſione in decem genera per proprios modos eſſendi. alio modo ſoluit quæſtionem Sueſ. Q. 7. & ſic. prædicamentum poteſt capi tripliciter. vno modo pro intentione, de qua noſter ſermo non eſt. alio modo pro re ſubiecta intentioni. & tertio pro re ſubiecta intentioni, vt ſubſtat intentioni. & utroque modo intelligitur in diſputatione. & addit, quod ens diuidi in 10. prædicamenta poteſt intelligi bifariam, uno modo quòd diuidatur in illa, vera diuiſione. & hoc pacto ens nec per modum eſſendi, nec prædicandi diuiditur, & hoc eſt de intentione Boetij, & Auer. alio modo intelligi poteſt, ſi. 10. prædicamenta ſub ipſo nomine ens ſignificata inter ſe diſtinguantur per diuerſos modos prædicandi: & hoc modo diſputatio intelligitur. dico etiam, quòd quæſtio ſupponit decem eſſe prædicamenta,

ta, & quærit, si illa differunt per diuersos modos essendi, vel prædicandi. præterea sciendum est, quod siue distinctio prædicamentorum sumatur per diuersos modos essendi, siue per diuersos prædicandi modos; semper debet sumi respectu substãtiarum primarum, quatenus sunt in primis, aut prædicantur de primis. & hæc suppositio patet in lib. prædic. ubi Arist. substantias secundas, & accidentia declarat per respectum ad primas substantias. & ideo dico primò, quod si prædicamenta sumantur quantum ad id, quod sunt; distinguuntur in seipsis, & non per diuersum essendi modum, nec per differentias modales, nec essentiales: quia ens immediatè significat decem rerum genera. si sumantur pro rebus, ut substant decem intentionibus prædicamenti; distinguuntur per decem prædicandi modos de ipsis primis substantijs. & sic accepit D. Tho. ut substant intentionibus prædicamẽti sequitur igitur ex his, quod omnia prædicamenta sunt concreta ad substantias primas, & quòd licet ex parte ordinis nostri modi intelligendi decem prædicamenta distinguantur, & subdiuidantur; tamen ex parte eorum, quæ prædicantur, sunt decem modi prædicandi omnino diuersi immediatè. & non per diuisionem, & subdiuisionem. Hæc Sues. aliter verò soluit D. Tho. in com. dicens, quòd oportet, quòd ens contrahatur ad diuersa genera secundum diuersum modum prædicandi, qui consequitur diuersum modum essendi. & propter hoc ea, in quæ diuiditur ens primò, dicuntur esse prædicamenta: quia distinguuntur secundum diuersum modum prædicandi. Iauel. autem Q. 16. declarat mentem D. Tho. multis distinctionibus, & primò, quòd prædicamentum sumitur tripliciter, p. pro intentione, quæ dicitur prædicamentalitas, quæ est ordo, vel relatio inter genera, & species secundum diuersos modos prædicandi. & hoc

hoc modo non intelligitur hic. secundo sumitur pro rebus prædicamentalibus, vt res sunt, substantia, quantitas, &c. neque hoc pacto. vltimò accipitur pro rebus, ut stant sub intentione prædicamentalitatis. & sic sumitur. postea modi prædicandi sunt in duplici differentia, quidam constitutiui, siue excogitatiui per opus intellectus discursiui, non fundati in aliquo reali corrispondente, & dicuntur excogitati, vel fictitij: vt chimera. quidam sunt fundati super rem diuersimodè corrispondentem ex sui natura his modis prædicandi, vt esse princ. & esse finem prædicatur de puncto. hinc modi essendi in re sunt in duplici differentia, quidam distincti actu, sicut esse album, & esse dulce in pomo. quidam sunt distincti non actu, sed ex modo correspondendi distinctis conceptibus, & hoc est, quando eadem res habet quidem unum modum realem, & essentialem essendi; tamen vt cadit sub intellectu potest fundare plures conceptus, & vt fundat vnum conceptum, distinguitur ratione à seipsa, prout fundat alium concepum, & fundamenta distincta ratione dicuntur distincti modi essendi non actu, sed correspondenter. postea principia distinctiua aliquorum sunt duplicia: quædam proxima. & quædam ultimata. unde aduerte tres conclusiones. prima prædicamenta sumpta præcisè pro rebus prædicamentalibus non distinguuntur nisi seipsis. secunda, prædicamenta sumpta pro rebus prædicamentalibus, ut stāt sub intentionibus secundis proximè, & immediatè distinguuntur per modos prædicandi fundatos super rem prædicamentalem. tertia. prædicamenta resolutiuè, & vltimatè distinguuntur per diuersos modos essendi, vel actu distinctos, vel ex modo correspondendi. narrat ēt opinionem Henei *in quol.* 1. *Q. 9. dicentis, quòd prædicamenta non necessario distin-*

stin-

stinguuntur realiter; sed per operationem intellectus speculatiui possibilis, quæ operatio est intellectio, vnde per diuersos modos intelligendi eam rem formari possunt diuersa prædicamenta.

Circa illa uerba Arist. in tex. 15. substantia dicitur & simplicia corpora, ubi enumerat quot modis dicatur substantia, mouet Iand. dubitationem, num substantia dicatur de composito, forma, & quidditate: compositum enim non existit per se, sed per aliud, nempe per formam. ergo non est substantia. contra est sententia Phil. & soluit sic, quod substantia pōt dup. considerari, uno modo quò ad actum substādi. scdo quò ad actū p se subsistēdi, et terminādi. primo mō dicitur substantia materia, & cōpositum: secundò dicitur forma. sed notandum est, quòd substantia per prius dicitur de forma secundum perfectionem, & dignitatem naturalem, postea de composito, & deniq; de materia. sed quo ad nostrā cognitionem, prius dicitur de cōposito. Quæ. 7.

Asserit Phil. in tex. 16. quòd accidentia solo numero differentia non possunt esse in eodem subiecto, instant tamen aliqui, cum in eodem sanguine sit calor naturalis, elementarius, & cælitus, qui numero duntaxat differunt; deinde quia multæ species eiusdem speciei sunt in eadem parte medij: & in eodem oculo. pro solutione ait Scotus. in Q. 7. quòd non est ratio impossibilitatis, quod duo accidentia intentionalia, & respectiua realia, & realia non educta de potentia materiæ, uel subiecti, uel etiam de potentia subiecti non per motum eiusdem speciei possunt esse simul sine contradōne. tamen est inconueniens, ubi formæ introducuntur per motum: quoniam motus nō est nisi in mobili, sicut dispositio, opposita formæ inducendæ, ut contraria, uel media. sed si agens inueniat in mobili formā eiusdē speciei formæ suæ, non inuenit ipsū sub dispositione opposita. iō non mouet eū simpliciter indu- Quæ. 8.

cens

cens aliam : sed augebit formam præxistentem in mobili, & hoc si forma illa præxistens sit imperfectior illa, quam agens posset inducere. si autem inuenerit mobile sub forma æquè perfecta formæ inducendæ ab agente ipso; non mouebit ipsum omnino hęc omnia narrat An. And. Q. 9. per cõclusiones, quarũ vltima est, quòd impossibile est duo accidentia realia, absoluta educta de potentia materiæ per motum naturalem differentia solo numero esse in eodem. aliter uerò intelligit dubium Sues. Q. 8. cuius verba sunt. Accidens, ut dicitur in prædicamentis, hic intelligitur pro omni eo, quòd cum in subiecto sit, non est in illo, ueluti pars in toto. dicuntur autem illa accidentia solo numero differre, quæcunque sub vltima, & eadem specie differentiam habent, vt hoc album Margaritæ, & illud niuis. dico ergo probabiliter, quòd quædam sunt accidentia, quorum agens uicem subit subiecti, & agentis, ut illa quæ ab agente dependent in esse, conseruatione, fieri, & facto esse, vt lumen, phantasma, intentio albi, species, & actus intelligendi : lumen enim à luminoso corpore dependet in esse, fieri, & conseruatione. vnde agens talium accidentium uicem tenet subiecti, eo quia subiectum propriè est illud, à quo dependet accidens in esse, & conseruatione. quædam sunt accidentia, quorum agens subit vicem agentis tantum, & nullo pacto subiecti, vt illa, quæ ab agente dependent in fieri tantum, ut sunt omnia accidentia naturalia, quæ post actionem agentis derelinquũtur in subiecto, vt caliditas. quædam sunt, quorum terminus uicem subit subiecti, ut relationes; nam relatio nec esse, nec conseruari potest sine termino. & ido dicerem, quòd propriè loquendo de ipsis accidentibus, quorum agens subit uicem subiecti, & agentis, ea solo numero differentia possunt esse in eodem subiecto, ut duo phan-

phantasmata, & duæ alterationes. causa est, quia esse numerale talium non est à subiecto, sed ab agente, quod uicem subit agentis, & subiecti. loquendo uerò de accidentibus, quorum agens subit vicem agentis tantum; impoßibile est duo accidentia numero solo differentia esse in eodem subiecto numero. Iauel. autem Quæ. 18. ad mentem D. Tho. in quæstionibus de ueritate Quę. 8. ar. 14. declarans mentem suam scribit hanc distinctionem, quòd formæ eiusdem generis possunt tripliciter considerari. primò ut sunt in potentia, unde possunt esse simul: secundo ut in actu imperfecto, ut quando sunt in fieri. & hoc etiã modo possunt simul esse, ut in motu dealbationis albedo est in eodem ut fieri, & nigredo ut in corrumpi. & duæ formæ intentionales sunt in eodem puncto medij non absolutè, & perfectè; sed ut indifferenter. tertiò prout sunt in actu completo, & perfecto, ut quando albedo est in fine dealbationis, & quando forma intentionalis actuat perfectè sensum, & sic non possunt esse in eodem subiecto; quia oporteret eandem potentiam ad diuersos actus terminari. impoßibile est igitur, quod duæ formę eiusdem generis, siue sint contrariæ, siue non, siue secundum esse reale, siue intentionale sub actu perfecto se compatiantur in eodem subiecto, & multò minus poßibile est de duabus formis distinctis solo numero. Iand. quæst. 37. asserit ad intellectum quæstionis, quòd accidentia sunt duplicia, quædam sunt naturaliter inexistentia subiecto, & hoc dupliciter, uel à principio si subiectum sit generabile, & corruptibile, ut risibile inest Socrati: uel ab æterno; si subiectum sit æternum, ut quantitas inest cælo ab æterno. alia sunt accidentia aduentitia, & posterioris naturæ. est ergo dicendum, quòd accidentia diuersa

eiusdem

eiusdem speciei primo modo, quæ inexistunt naturaliter subiecto, non possunt simul esse in eodem subiecto. sed accidentia aduentitia eiusdem speciei possunt esse in eodem subiecto; calefactibile enim potest simul habere duas calefactiones numero à duobus ignibus. Zim. quoque theor. 5. glossat sententia sic, vera est propositio de accidentibus realibus eductis de potentia materiæ per verum motum, & transmutationem, quæ fit cum abiectione contrarij. fallit autem de accidentibus non eductis per veram actionem. fallit etiam in accidentibus spiritualibus; quia in eodem intellectu possunt esse plures cognitiones numero differentes, aut in virtute cogitatiua: ex pluribus enim sensibus fit memoria, & ex pluribus memorijs experimentum. item propositio est vera in accidentibus absolutis: fallit secundum aliquos in respectiuis. Hæc autem dicta vera sunt apud tenentes accidentia non distingui primo per substantiam.

Quæ.9. Dubitant multi circa tex. 15. & etiam in 10. metaph. tex. 13. an illa, quæ in eodem genere plurimum differunt, & distant, dicantur contraria. pro parte affirmatiua est tex. contrà est ratio hæc. bonum, & malum non sunt in genere; sed ipsa sunt genera aliorum existentia. Alexan. de Ales. declarat sententiam Phil. dicens, rectè dictum est à Philo. quòd contraria sunt, quæ sunt infra vnum genus, & maximè à se distant, hoc est, infra unam distantiam formalem qua distantia accipitur ab vnitate generis. & propositio etiam uerificatur de distantia locali. Zim. verò soluit dubium in theo. 67. ex mente Alex. referente Simplicio in primo cæli tex. 113. quòd propositio locum habet in simpliciter, & propriè contrarijs sine complexione dictis: nam alia est contrarietas, quę est in propositionibus, & talium non oportet aliquod

idem

idem cōe esse. aduerte etiam, quòd vt scribit Auer. 8. Metaph. com. 4. contrarietas primò requiritur in ea, quæ sunt in loco. ideo distantia accepta est in difinitione contrariorum, cum dicitur, contraria sunt, quæ sub eodem genere posita maximè distant: centri. n. ad circumferentiam maxima est distantia. scito quoq; quòd contrarietas, quæ est in loco, & in alijs prædicamentis, est æquiuocè; quia non sunt eiusdem rationis vniuocè, vbi per æquiuocè debet exponi analogicè. N*ota tamen, quòd contrarietas est duplex, quædam insequens rationem, & formam: & quædam materiam contrarietas secundum formam semper arguit differentiam secundum speciem, & talia sunt contraria, quæ sub eodem genere maximè distant. sunt autem quædam contraria insequentia materiam vt masculinum, & fœmininum, & talia non efficiūt, nec arguunt specificam differentiam. & ideo motus positi in corporibus mathem. qui sunt circulares, & contrarij differunt materialiter; quia corpora illa abstrahunt à formis naturalibus, quæ sunt principia specificæ distinctionis. Iand. in lib. 10. metaph. Quæ. 9. exponit, quòd contraria secundum perfectam rationem maximè distant, quia etiam medium contrariatur extremo, inquantum obtinet naturam alterius extremi.*

In cap. de pontentia vult Phys. quòd cuilibet potentiæ actiuæ corrispondeat passiua, vbi ait, potestas dicitur hoc quidem principium. multi autem arguunt sic contrà. continuum diuisibile est in infinitum, & nunq̄ diuiditur. deinde motor primus est infiniti vigoris, & non producit effectum infinitū. exponit Iād. in Q. 37. ꝙ cuilibet potentiæ actiuæ correspondet passiua secundum opinionem Arist. & Cō. sed scd̄m fidē, & veritatem alicui potentiæ actiuæ non corrispondet passiua. & quò ad argumentum de continuo ait, ꝙ Q. 10.

uno modo potentia est in actu completo. & idcirco nullum continuum diuisibile est in infinitum. alio modo est in potentia ad actum incompletum, & permixtũ potentiæ, & hoc modo reperitur potentia actiua correspondens potentiæ paßiuæ, ut ratio diuidentis. Iauel. in Q. 19. sic explanat propositionem, ꝙ Arist. in 9. tex. 1. ait. duplex est potentia actiua, quædam Physica, & hæc est, quæ est in rebus mobilibus, quæ agunt per motum. quædam Metaphysica, quæ est in substantijs separatis, quæ ut intellectuales abstrahunt à materia, & motu Physico, & possunt agere sine motu Physico, ut intelligere, uelle. potentia passiua similiter est duplex, quædam naturalis, & hæc est etiam potentia materiæ, siue subiecti, quam supponit tam generans, quàm alterans naturale: quædam est Metaphysica. hæc est in omni ente, quod non est sua perfectio, sed aptum est perfici aliquo dist ncto ab ipso realiter, ad quod comparatur, ut potentia ad actum. & hæc maximè inuenitur in abstractis excepta prima causa. deinde ponit duas conclusiones. Prima est, cuilibet potentiæ actiuæ naturali correspondet aliqua potentia passiua naturalis, & econuerso. & in hac conueniunt omnes Scotistæ, Thomistæ, & Comentistæ. Secunda, ꝙ non cuilibet potentiæ actiuę Metaphy. correspondet aliqua potentia propriè dicta passiua. dico autem propriè dicta; quoniam si sumatur potentia passiua pro potentia Logica, quæ est non repugnantia terminorum, prout omne non implicans contradictionem dicitur posibile esse, uel fieri. sic etiam sentit Zim. in Theor. 217.

Quæ. 11 *Dubitant multi in tex. com. 18. ubi Phil. ait, Quantum dicitur, quod ad diuisibile in ea, quæ insunt; an diuisibilitas sit ratio formalis quanti. Pro parte negatiua arguunt sic. diuisibilitas non inest quantitati nec per partes essentiales; quia illa est per differen-*

tias specificas: nec per accidentales; quia illa est per materiam, vel per aliqua accidentia. ergo nullo modo. pro affirmatiua est tex. Sues. verò in Q. 9. remouet dubitationem dicens. quantum duplex esse: quoddam mole, & quoddam vigore. hic de quanto mole. deinde quantum, & quantitas idem est: quantum enim, sicut quodlibet concretum, solam formam significat, & ita solam quantitatem, & quantum potest supponere pro forma, vt pro quantitate, & subiecto, quantitas verò pro forma. Tertiò trifariam diuiditur aliquid in partes, scilicet in partes potestatiuas, vt diuisio animæ in intellectum, & voluntatem, aut in essentiales: vt compositum in materiam, & formam; aut in partes eiusdem rationis, vt diuisio continui in partes. Quartò pro ratione formali debemus intelligere conceptum formalem, vel descriptionem formalem. est igitur sensus quæstionis. sit diuisibilitas in partes eiusdem rationis sit de formali conceptu quanti mole, quod est generalissimum. debes autem scire, quòd quantum, quod est generalissimum, potest supponere pro subiecto, siue substantia, & pro forma, siue quantitate. pro quantitate; quia illam solam significat, pro subiecto propter rationem concreti. unde subiectum potest esse duplex: aliud de quo aliquid dicitur, aliud in quo aliud inest. exemp. primi subiectum primo modo sunt substantiæ primæ, de quibus dicuntur substantiæ secundæ. exem. secundi. sunt eadem substantiæ primæ, in quibus sunt accidentia. rursus subiectum, in quo est, bifariam dicitur, immediatum, & mediatum. immediatum est illud, è quo immediate fluit accidens & ideo rationale est immediatum subiectum risibilis. mediatum uerò est, in quo accidens est mediante primo subiecto, vt homo respectu risibilitatis. Quare dico, quod tam substantia, quod quantitas est subiectum di-

 uisi-

uisibilitatis primo modo: secundò, ꝙ subiectum immediatum est ipsa quantitas.. ex his sequitur, ꝙ diuisibilitas competit quanto, siue supponatur pro substantia, siue quantitate; non tamen eodem modo, substantiæ, quidem, vt subiecto inhærente, quantitati verò, vt subiecto fluxus, vtrisq; etiam competit, vt subiecto prædicationis. postea diuisibile potest sumi bifariam, aut ꝓ potentia ad diuisionē, aut pro principio, vnde hæc potentia fluxit. qua de re dico, quòd si diuisibile sumitur pro potentia, quæ diuiditur contra actum; rectè illi dicunt diuisibile esse proprium quanto. sin autem diuisibile sumitur pro principio aptitudinali, vnde est apta nata flui illa potentia ad diuisionem; est prima ratio quanti: An. And. in Q. 10. scribit tres conclus. prima, diuisibilitas in partes eiusdem rationis non est essentialis ratio quantitatis: nam nullus respectus formaliter est essentialis ratio alicuius absoluti. secunda, diuisibilitas in partes eiusdem rationis est propria passio quantitatis. sed concludo, ꝙ hæc propositio quantitas est diuisibilis, est per se secundo modo, sicut iste color est uisibilis. vnde sicut visibilitas est respectus quidam in colore per comparationem ad visum; sic diuisibilitas est respectus in quātitate, & dicit habitudinem ad diuisionem. tertia conclu. diuisibilitas in partes eiusdem rationis est prima passio quantitatis. idcirco sciendum est, quòd quantitatis à Phil. assignantur quatuor passiones. prima est diuisibitas in partes eiusdem rationis: secunda esse finitum, vel infinitum: tertia æquale, & inæquale, quarta est mensura. unde ex his patet ordo passionum quantitatis; diuisibilitas enim prima est passio simpliciter, primæ duæ competunt quantitati in se, sed aliæ duæ respectu ad aliud. hæc fere omnia asserit Scot. Q. 9. aliter sustinet Iauel. Q. 20. auctoritate D. Tho. & ait, ꝙ per formalem rationem intelligit conceptum

ceptum quidditatiuum datum per prædicata per se in primo modo, vt sit sensus, vtrum diuisibilitas in partes eiusdem rationis prædicetur de quantitate in primo modo per se; ut differentia, & non propria passio. postea aduerte, quod res conceptibilis aliquando concipitur per prædicata quidditatiua, aliquando per proprietates, aliquando per proprias operationes, aliquando per respectus. hinc prouenit, quòd D. Tho. ad mentem Arist. diuersimodè concipit quantitatem: nam aliquando sub ratione mensuræ, aliquando diuisibilitatis. quæ autem sit ratio quidditatiua eius, an ea, quæ datur per mensuram, an per diuisibilitatem, perscrutandum est. Itaque Metaph considerat unumquodque secundum naturam, & entitatem, & non per respectum ad aliud. & in tex. ratio sumpta est à diuisibilitate. habendum est ergo, quòd diuisibilitas est formalis ratio quantitatis considerata quantitate consideratione Metaph. quòd dico, quoniam si considetur logicè, vt Arist. in prædic. non inconuenit rationem quantitatis sumi à mensura. & propterea distinxit Arist. superficiem à loco; licet non distinguantur realiter. Zim. aliter glossat in propositione 98. dicens. partes sunt duplices subiectiuę, & integrales. subiectiuę sunt, quæ sunt sub toto vniuersali, quod quidditatiuè in recto prædicetur de ipsis, sicut superius respectu inferioris, partes autem integrales sunt duplices, quædam sunt, quæ integrant totam essentiam sub stantiæ compositæ, quarum una non potest naturaliter esse sine alia, sicut materia, & forma respectu compositi. & hæ alio nomine partes essentiales nuncupantur. & de talibus ueritatem non habet propositio. aliæ autem sunt partes integrales eiusdem rationis, quarum quælibet de se est apta nata esse sine reliqua diuiso toto, & de tali veritatem habet propositio. sic intelligitur descriptio quantitatis. et diuisio est passio per se primò insequens quantitatem, in eo quod quantitas. et versus finem, red

deamus igitur, & dicamus, ꝙ quantitas est per se primò diuisibilis isto modo. & sic eius est proprietas. fallit autem de eo, quod est diuisibile per accidens, vt qualitas. intelligitur etiam propositio, quòd diuisibilitas est merito quantitatis formaliter, subiectiuè merito materiæ: & hoc vel materiæ quæ est in potentia ad esse, sicut in his generabilibus, vel ad ubi sicut est orbis cælestis, præcipue in uia Auer. intelligitur ēt propositio ad hoc, vt sit vniuersaliter vera de diuisione, quæ fit in partes secundum designationem propter corpus caleste; & propter minima naturalia; quia non semper omne quantum est diuisibile secundum actualem separationem. vel si sic velis intelligere, hoc erit secundum non repugnantiam; quia non repugnat cælo inquantum corpus, vt sit diuisibile, sed inquantum cælum. & sic de minimo naturali. Iand. Quæ. 20. ait. totum uno modo distinguitur in partes essentiales, sicut in materiam, & formam, alio in partes eiusdem rationis. quod plus valet ad propositum. vnde partes eiusdem rationis sunt partes einsdem speciei inter se, ut duæ partes ligni, quarum qualibet est lignum, & hæ partes quandoq; sunt sibinuicem continuæ ut duæ partes ligni, & possunt dici partes quantitatiuæ. aliquando sunt distinctæ, & diuisæ secundum actum, vt duo homines, & dicūtur subiectiuæ. & Auer. hoc lib. cap. 5. ait ꝙ aliquid competit alicui secundum se dupliciter, uno modo sicut substantia, alio sicut accidens. & vtrumque dupliciter, uno modo immediatè, & alio mediatè. & ponit exempla. substantia cum medio est homo uiuus. accidens per medium est corpus coloratum. substantia sine medio est homo rationalis, accidens sine medio est superficies colorata. his visis dicendum est ꝙ quantitas non est diuisibilis in partes eiusdem rationis, vt subiectum; quia sic substantia materialis est diuisibilis.

lis. secundò, quantitas per se, & immediatè est diuisibilis in partes eiusdem rationis.

Ait Philo. in tex. 19 quòd quale dicitur differentia substantiæ. hoc videtur falsum: nam accidentia non sunt differentiæ substantiales, & Arist. esset diminutus in prædicamentis. exponit hoc Iand. Q. 2. dicens, quòd duplex est qualitas, accidentalis, & substantialis. vnde Com. in hoc asserit, quòd Phil. non intendit determinare de speciebus qualitatis, & quantitatis, secundum quòd sunt prædicamenta; sed solum determinare intentiones, quas significant hæ dictiones quantitas, & qualitas. quare est dicendum ad quæstionem, quòd differentia substantiæ non est qualitas accidentalis; sed substantialis. & D. Tho. in comm. ait, quòd Arist. prætermisit hunc modum qualitatis in prædicamentis; quia non continetur sub prædicamento qualitatis, de quo ibi agebat, hic autem agit de significationibus huius nominis qualitas. Alex. aph. diuersimodè exponit tex. vult enim vno modo Arist. intelligere substantiam, prout est decimum prædicamentum, quod subijcitur omnibus accidentibus. aliter etiam dicens non substantiam propriè acceptam hìc dixisse, sed cuiuscunque rei existentia eiusdem substantia esse dicitur. aliter intelligit auctoritatem Alex. de Ales. dicens quòd hìc sumitur substantia pro essentia: non enim hìc accipitur tantùm qualitas in prædicamento substantiæ, sed qualitas specifica essentia in quotunque prædicamento, eo modo, quo dicimus, quòd differentia substantialis specificans rem potest reperiri in quolibet prædicamento. Qu. 12.

Dubitat Iand. Quæ. 21. an relatio sit ens reale. pro affirmatiua parte est Arist. diuidit enim ens in ens reale, & rationis. & reale in 10. prædicamenta, vbi est relatio. pro parte negatiua est ratio; quid Q. 13.

enim addit in patre, quod ablato omni opere intellectus ad sit? item si relatio esset ens reale; accidentia eiusdem speciei essent simul, vt duæ paternitates in eodem subiecto. remouet dubium hoc Iand. Q. 23. dicens, quòd ens rõnis diuersimodè à multis definitur; nã aliqui dicunt ens rõnis esse, quod dependet ab anima intellectiua tanquàm à causa subiectiua, vel susceptiua, vel agente. aliqui intelligunt pro ente rationis ens veridicum, & falsidicum per compositionem, & diuisionem veram, vel falsam intellectus. alij dicunt, quòd ens rationis est, quod non habet esse nisi obiectiuale. ad præsens ergo accipiatur prima uia, uel secunda. & ens reale intelligatur illud, quod non dependet ab anima rationali, nec subiectiuè, nec effectiuè, quò ad primam opinionem; neque quod est veridicum, nec falsidicum, quò ad secundam uiam. modi etiam relatiuorum sunt duo: quædam sunt relationes fundatæ in rebus, quædam in entibus rationis. unde dicitur, quòd relationes fundatæ in entibus realibus sunt reales; fundatæ uerò in entibus rõnis nõ sunt simpliciter entia realia, sed rõnis. postea aduerte, ꝙ duplex est mutatio, q̃dam continua, & diuisibilis, vt dealbatio: quædam instãtanea, & talis est relatio.

Qu. 14. Quærunt Phil. an relatio distinguatur à suo fundamento. arguunt pro affirmatiua parte sic. illa sunt realiter distincta, quæ sunt diuersa prædicamenta, sed relatio, & eius fundamentum sunt talia. secundò illa differunt secundum rem, quorum unum potest realiter esse sine alio. sed fundamentum potest esse sine relatione, vt clarum est. pro negatiua hoc pacto. si relatio differt secundum rem à fundamento; habet proprium inesse aliud à cæteris prædicamentis. quòd est contra Simp. in prædicamentis. Iand. in Q. 24. exponit propositiones sic, quòd relatiuorum quædam sunt, quæ

as-

attribuuntur Deo, & quædam creatis. quæ Deo, sunt duplicia, quædam attribuuntur Deo ab hominibus cuiuslibet legis, ut esse causam, & primum: & quædam ab hominibus determinatæ legis, vt esse patrem, & filium. & hæc pertinent ad Theologiam. sed de attributis relationibus ab hominibus cuiuslibet legis hoc in lib. 12. Metaphy. dicendum est ergo, quòd relationes in creaturis quàm plures sunt distinctæ à fundamento realiter. sciendum quoque, quòd relationes in causatis, quædam sunt reales, & sunt realiter: & quædam rationis, vt identitas. & harum non est aliquid distinctum à fundamento. Tat. prius narrata opinione Ocham in lib. 1. D.30.quæ.1.2.3.ait. supponitur, quòd prædicamenta sunt decem res realiter distinctæ, quarum aliquæ sunt absolutæ, & aliquæ respectiuæ, ita quòd absolutum, & respectiuum primò sunt differentiæ rerum; licet secundario terminorum. secundò supponitur, quòd secundum diuersitatem rerum est diuersitas terminorum significantium illas res. ex quo sequitur, quòd cum aliquæ res sint absolutæ, & aliquæ respectiuæ; aliqui termini significant res absolutas, & sunt illi, qui prædicantur de seipsis, ut homo est homo. aliqui significant res respectiuas, & sunt illi, qui non possunt prædicari de seipsis in propositione causante conceptum perfectum: vt dicendo pater est pater. si uerò dicatur pater filij, tũc est completus: his suppositis dicitur, ꝙ omnis relatio prædicamentalis est à suo fundamento realiter distincta. etiam subdit, ꝙ omnis relatio est distincta à fundamento, quando fundamentũ p̃t esse sine termino talis relationis. & quãdo non p̃t, relatio est eadẽ realiter cum fundamẽto. talis ẽt opinionis fuit Io. Cap. in li. 1. sent. D.30 q.1. & Gaiat. Sues. aũt in Diluc. Q.12. hęc scribit. Relatiua, à qb. relatio deducitur ab Arist.

ad aliquid dicuntur; eo quod non potest alterum correlatiuorum intelligi, quin alind intelligatur. fundamentum verò quid sit, declaratur à Scoto in libro 5. metaph. Q. 11. sic. relatio aliquando alicui inest mediatè, vt duplum substantiæ mediante numero: alicui immediatè; vt numero duplum inest sine medio: illud, cui immediatè inest, subiectum appellant: cui immediatè competit, vocant fundamentum. rectius ergo dici potest, quòd cum relatio sit accidens imperfectum; ita est debile, quòd quasi putatur de secundis intellectis, vt in lib. 12. metaph. in com. itaque non potest substantiæ inesse, nisi per medium accidens relatione perfectius. Idcirco illud accidens mediante quo relatio substantiæ inest, fundamentum dicitur, siue insit relatio, siuè non. Hinc tria genera relatiuorum. primum quorum fundamentum est quantitas, secundum qualitas, tertium mensura entitatiua. huius doctrinæ regulam docet D. Tho. in com. Quia cum relatio consistat in ordine vnius rei ad alteram; toties relatiua dicuntur, quoties vna res ad aliam ordinari potest. ordinatur autem vna res ad aliam, vel secundum esse dependentia: & hinc habetur tertium genus eorum, quorum fundamentum est mensura entitatiua: vel secundum virtutem: & sic habetur scdm genus, quorũ fundamẽtũ est qualitas: uel scdm mensuram q̃titatiuã: & hoc pacto est primum genus eorũ, quorum fundamentum est q̃titas. alterius eorũ quorũ fundamentum est q̃titas, q̃dã fundantur in ipsa q̃titate, & q̃dam in principio quantitatis. fundantur in q̃titate oĩa, quæ fundantur in numero, vt duplum, & oĩa proportionalia. fundantur in principio q̃titatis, quæcunq; fundantur in vnitas. & hæc sunt vel quorum substantia est vna, & dicũtur eadẽ: vel quorum qualitas vna, & dicũtur similia: vel quorũ q̃titas vna, & dicũtur æqualia. eorũ aũt, quorum fundamen-

tum

tum non est qualitas, alia sunt, quorũ fundamentũ est potentia actiua, vel passiua; vt calefactiuum ad calefactibile: quædam secundum qualitatem, quæ agere, & pati, siue alterationes. & hæc aut secundum præsens; vt calefaciens ad calefactum; aut secundum futurum; vt facturum ad faciendum: aut secundum præteritum; vt pater ad filium. eorum verò, quorum fundamentum est mensura perfectionalis, siue entitatiua, alia sunt in substantia, & circuunt omne genus. vnde duo solum sunt prædicamenta, in quibus fundantur relationes: actio enim, & passio vt sunt fundamenta relationis, possibiles sunt qualitates. præterea tertij generis fundamentum potest esse transcendens omne prædicatum. Debes ergò scire, quòd aliqua dicuntur distincta, vel diuersa, vel differentia secundum rem bifariam: aut secundum rem essentiæ; siue prædicamentariæ. & hoc pacto omnia secundum rem differunt, quæcunque sunt in diuersis prædicamentis. aut secundum rem existentiæ: vnde omnia illa differunt secundum rem, quorum alterum potest esse sine altero secundum rem existentiæ; vt album, & dulce. Quare possunt positiones contrarias concordari per duas cõclusiones. Prima, nulla, relatio differt secundũ rem existentiæ à suo fundamento. Secunda, omnis relatio secundum rem prædicamẽtariam, & essentiæ differt secundum rem à suo fundamento; & subdit, quòd aliqua esse diuersa sunt bifariam: vel in subiecto, vel in definitione. & ideo est dicendum, quòd nulla relatio differt in subiecto à suo fundamento; sed in definitione. Præterea potest addi, quòd licet nulla relatio differat a fundamento in subiecto; tamen nulla relatio est eadem cum fundamẽto in subiecto mutuo; quia potest fundamentum manere relatione abiecta. & etiam ferè omnia narrat Alex. de Ales in com. & ait, quod relatio potest dupliciter considerari: vel per

suum

ſuum formale, vel per ſuum materiale. ſi per ſuum formale; diuiditur ab aliqs prædicamentis. ſi per materiale, uariatio autem iſtius prædicamenti infra ſeipſum in modos eſt ſpecies, & per fundamentum. Iauel. aliter explanat quæſtionem ex D. Tho. & Com. ſententia, & proponit diſtinctionem hanc. aduerte, vt notat Herueus in lib. 1. ſent. D 30. Q. 1. ar. 1. ꝙ Relatio dupliciter conſiderari poteſt, primò quantum ad id, quod dicit in recto, & intrinſecè: ſecundò quantum ad id, quod in obliquo, & extrinſecè. & quantum ad ſecundum ſenſum manifeſtum eſt, ꝙ diſtinguitur realiter à ſuo fundamento; quoniam fundamentum cũ ſit, qd abſolutum non includit terminum. quantum autem ad primum ſenſum ſunt idem realiter. aliqui ex intentione Scoti in 2. ſent. D. 1. q. 5. & in quolib. q 3. tenent omnẽ reſpectum extrinſecum diſtingui à ſuo fundamento, intrinſecum verò identificari.

Q. 15. *Negat Ariſt. in tex. 20 idem relatiuum poſſe ad diuerſa relationem habere, ubi ait, non eſt autem intellectio. attamen contraria eſt ratio; idem. n. continens dicitur ad multa contenta, idem pater ad plures filios. ſoluit dubitationem hanc Scot. in Q. 14. dicens. idẽ non poteſt referri ad diuerſa primò; poteſt tamen per ſe non primò: illud. n. competit alicui primò, quod competit ei per ſpeciem ſuam, illud per ſe, ꝙ competit ſibi per cauſam in ſe. & ideo illa dicuntur relatiua, quæ ſunt huiuſmodi per propriam rationem ſpecificam. ſic etiam An. And Q. 17. & ponit tres concluſ. pri. impoßibile eſt idem referri ad plura per ſe primò. ſec. non eſt impoßibile idem referri ad plura per ſe non primò ter. quando refertur idem ad duo; ad vnum per ſe primò, ad aliud per ſe non primò. Aliqui ex mente D. Tho. dicunt, quòd idem relatiuum poteſt ad plura referri, & ꝙ ad illa non refertur per plures relationes; ſed unica relatione, vt idem pater ad plures filius.*

Alex.

Alex. de Ales. sic declarat sententiam, dicens, quòd per eamdem relationem in specie potest aliquid referri ad plura differentia numero: ita quòd unica relatio in specie non uariata penes esse quidditatiuum, posset respicere multa extrema differentia solum numero; sicut pater per paternitatem unam in specie non variatam secundum esse quidditatiuum potest respicere multos filios. Sues. autem Q. 13. sic ait, quòd idem referri ad plura potest intelligi bifariam, vel ad plura eiusdem rõnis, uel ad plura diuersarum rationum. secũdò idem referri ad plura est duplici modo: aut secundum identitatem rei existentiæ, aut idẽtitatem rei essentiæ, uel ut peripateticè loquar, aut secundum identitatem rei substantiæ, aut definitionis. tertiò debes scire, ꝙ referri ad plura diuersarum rationum secundum identitatem rei essentiæ, vel diffinitionis esse potest per se primò, vel per se non primò. unde dico, ꝙ idem scdm rem existentiæ, essentiæ, subiecti, & definitionis potest intelligi referri ad plura secundum eandem rationem, ut idem pater numero. sct. idem relatiuum secundum identitatem rei existentiæ; uel subiecti potest intelligi referri ad plura relatiua eiusdem speciei, & rationis, etiam alterius speciei, & rationis. tertiò. pro mente Arist. dico, quòd idem relatiuum secundum identitatem rei essentiæ, vel definitionis non potest referri per se primo ad plura diuersarum rationum. quartò dico, quod idem relatiuum secundum identitatem rei essentiæ, & definitionis potest ad plura alterius rationis referri per se non primo.

Quærit Sues. in Q. 15. an relatiua sortiantur formalem distinctionem à fundamentis suis. pro affir. arguit, quòd relatio habet esse per fundamentum; ergo, & formalem distinctionem. sic & *Qu. 16.*

acci-

accidens, ergo definitur per habitudinem ad subiectum in contrarium sic. per habitudinem ad terminum relatio definitur; ergo à termino. Explanat sic. debes scire, quòd relatio habet duas habitudines, alteram ad subiectum, alteram ad terminum. & subiectum intelligo, siue subiectum, cui inest, siue per quod inest: habitudo ad subiectum appellatur esse in, habitudo ad terminum dicitur esse ad, vt Boet. secundò suppono posse alicui competere aliquid per se per rationem generis, quod sibi non competit per ratione speciei. his suppositis sit prima concl. habitudo ad fundamentum, siue ad subiectum competit per se relationibus per rationem generis, hoc est, inquantum accidens sunt. Secundò esse ad, siue habitudo ad terminum competit per se relationi non per rationem generis; sed per rationem relationis, siue speciei.

Q. 17. *Dubitat Iand. in Q. 33. an positio sit ordo habentis partē. pro affirmatiua est auctoritas Phil. tex. 24. contrà est ratio: nam sequeretur, quòd id, quod caret parte, careat etiam positione, quod est falsum. declarat verò sententiam sic. positio sumitur tripliciter, vno modo p ordine partiū per comparationem ad virtutem, siue potentiam. vnde dispositio, & potentia idem sunt, & pertinent ad primam speciem qualitatis: sic in partibus alia est positio, quia vna pars est prior alia secundum virtutem, sicut cerebrum prius est secundum virtutem aliis partibus quò ad manifestationem motus. alia est positio pro ordine partiū in toto, non in respectu loci. & ideo est differentia propinquitatis, imo quantitatis. Tertio modo accipitur positio pro ordine partium in toto respectu loci. vnde est prædicamentum. & de tali intelligitur hic. alio modo, & forte rectius declarat sententiam Phil. Alex. de Ales in com. auctoritate Auer. & dicit positio, siue situs duplex est, alter est prædicamentum,*

alter

alter differentia prædicamenti. situs, secundum quod est prædicamentum, consurgit ex ordine partium ad locũ. & id, quando dicit, quòd positio est ordo partiũ secundum locum. situs autem, secundum quòd est differentia prædicamenti quantitatiui, consurgit ex ordine partium inter se. ordo autem partium inter se duobus modis est, scilicet, vel secundum formam, & speciem, vel secundum positionem. Secundum formã vocatur, quando ipsum compositum, in quo sunt partes, est compositum ex diuersis secundum formam, sicut totum æterogeneum. secundum positionem vocatur, quando partes totius non distinguuntur forma; quia eiusdem rõnis sunt, sed solùm potentia, & imaginatione. & vocatur hęc distinctio potentialis, ut vult Auer. alio modo intelligit hac D. Tho. in com. sic declarando verba Arist. Sunt tres modi dispositionis, primus secũdũ ordinem partium in loco, ideo dispositio, siue situs est quoddam prædicamentum: secundus est secundum quod ordo partium attenditur secundum potentiam, siue virtutem. itaque dispositio ponitur in prima specie qualitatis. Tertius modus est, prout ordo partium attenditur secũdum speciem, & figuram totius, & hoc pacto dispositio, siue situs ponitur differentia in genere quantitatis; ostendit enim, quòd hoc nomen positio ordinem significat: significat enim positionem, sicut ipsa nominis impositio demonstrat; de ratione autem positionis est ordo.

Vult Phil. in cap. 5. tex. 14. quòd actus, & potentia sint differentiæ, quæ contingunt omnibus prædicamentis. instant tamen aliqui; quia in prædicamento substantiæ est relatio, & quia in omni prædicamento esset contrarietas: Com. enim ait potentiam, & actum esse contraria relatiua. soluit dubitationẽ hanc Iand. in Q. 38. quod in quolibet prædicamento est, actus, & potentia; in quocunque enim est genus, & Q. 18.

d.ffe-

differentia, in illo sunt actus, & potentia; quia genus habet se, vt forma potentialis, et differentia, vt forma actualis: deinde ex genere, & differentia fit vnum p se, ꝙ non esset nisi unū esset in potentia, alterū in actu. sed in quolibet ꝑdicamento est genus, & differentia ꝑ diuisionem ꝑdicamenti; quia prædicamentum est coordinatio generis, & speciei. & hęc uidetur esse expressa sñia Lynconiens. in lib. 1. poster. dicens, ꝙ genus est forma materialis, uel materia formalis. i. forma uniuersalis, & potentialis: differentia est forma actualis, & specialis. & hæc. s. actus, & potentia sunt principia intrinseca Zim. uerò in quæ. 108. explanat sic theorema, ꝙ potentia, & actus dicuntur differentiæ analogæ, sicut ens plerunq; ab Auer. nuncupatur genus analogum dictum scd̃m prius, & posterius, & à formalizantibus modi. unde aduerte, quòd sunt primò diuersa, sicut materia est primò diuersa à forma. potentia. n. reducitur ad materiam, & actus ad formam, & contingunt omnibus prædicamentis: quia sunt principia omnium prædicamentorum, & sunt diuersa in diuersis prædicamentis: potentia. n. & actus, quæ sunt principia prædicamenti substantiæ, sunt substantiæ, & quantitatis sunt quantitates, & qualitatis qualitates, & sic de singulis. hoc dicit Cō. expressè, & Arist. & ideo aduerte, ꝙ res, quæ in prędicamento ponuntur, sunt quandoq; in potentia, & quãdoq; in actu. unde fit, ut hæ res sunt sempiternæ, quæ nuñ q̃ fuerunt in potentia ante actum; quia in eis non differt posse ab esse. non sunt igitur in prædicamento, & est doctrina antiquorum, & Com. in 2. cæli. in com. 49. & Porphi. in cap. de specie, & 5. Metaph. cō. 17. & in cap. de potestate, ubi dicitur: horum terminorum esse dicimus, & quod potestate est dicibile, & ꝙ actu, i. vnusquisq; terminus ex his, quæ significant decem prædicamenta aliquid dicitur esse

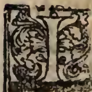
in

in potentia, & aliquid actu. sunt autem potentia, & actus opposita differentiæ inter ea, quæ relatiuè opponuntur. aduerte igitur, quod etiam potentia, & actus diuidunt ens extra animam. talis potentia, quæ est differentia entis, nõ est potentia logica, à qua aliquid determinatur possibile, quæ potentia fit ex habitudine terminorum, in quantum illi termini inter se non repugnant. & secundum hoc aliquid dicitur posse esse uerum, uel non posse esse uerum. de tali possibili logico tractat Arist. in lib. priorum. sed talis potentia dicit aliquid ex natura rei, quod dicit ordinem ad actum. & tale possibile Physicè, uel realiter sumptum denominatiuè dicitur à potentia actiua, quæ est principium transmutandi aliud, inquantum aliud, uel à potentia passiua. quòd autem nostrates dixerunt in lib. 1. de anima comm. 6. quod actus. & potentia constituunt omnia prædicamenta, & non diuidunt ens, & quòd non inconuenit differentiam constituere aliquid, & non diuidere, est figmentum: Arist. enim diuidit ens per potentiam, & actum. Sues. aliter intelligit sententiam Phil. in com. auctoritate Alex. aphro. verba sunt. diuisio, qua Arist. diuidit ens, & esse, & per ens potentia proxima, & ens actu; catulus enim recens natus potentia uidens est, & non is, qui in utero gestatur. hæc ait Sues. quia aliqui dixerunt, quod Aris. diuidens ens per actum, & potentiam accepit potentiam pro potentia obiectiua, & actum pro actu existentiæ, quod tali potentiæ aduersatur, & non potentiam pro potentia subiectiua, & actum pro actu formali. Alex. de Ales. explanans verba Arist. ait. vno modo dicitur ens, quod potest habere entitatem, & alio, quod iam habet entitatem: nam in ente in actu ipsa entitas formaliter est. accipio hic ens in actu pro actualitate essentiæ, & existentiæ. in

ente

ente autem in potentia non est formaliter : ideo enim est in potentia ; quia est in potentia ad formalitatem entitatis. ergo ens in potentia non est ens primò, et per se ; sed solum per quandam analogiam, & attributionem, quam habet ad ens propter analogiam, quam habet in actu. ens igitur, quod est diuisum, non aquè saluatur in his diuidentibus ; quia primò & per se saluatur in ente in actu, secundariò in ente, quod est in potentia, ita ꝙ hac diuisio est analoga in suas partes. alij exponunt, quòd in quocunque prædicamento est aliquid, quod est perfectius, aliud imperfectius. & imperfectum habet rationem potentiæ respectu perfecti. in vnoquoq; enim prædicamento est vna species perfectior alia.

Liber VI. Metaph.

Quæ. 1. *N tex. 1. Vult Arist. entis, quatenus entis, esse causas, & principia. hoc videtur falsum ; primum enim non habet principium, vt ens, quod est primum. Exponit Iauel. in Q. 1. sententiã hanc dicens ex mente D. Tho. in com. Arist. per principia, & causas intelligit omne, quod potest esse verũ mediũ ad demonstrandum aliquam passionem de subiecto. omne autem tale habet rationem principij formalis secundum nostrum modum cognoscendi. quod ideo dico, quoniam si est medium à priori ; habet rationem principij formalis ex natura rei: si à posteriori, vt quãdo in naturalibus demonstro causam per effectum ; habet rationem principij formalis secundum nostrũ modum cognoscendi : nam necesse est omnem conclusionẽ ex aliquo principio deducere, à quo licet non semper pendeat secundum esse ; pendet tamen secundum cognitionem : cum omnis demonstratio procedat à notiori*

tiori ei, cui fit demonstratio ex quibus. quòd cum demonstro in naturalibus aliquid de causa per suum effectum; effectus est, vt causa formalis secundum rationem suæ causæ in demonstrando. Et scito, ꝙ ens, inquantũ ens sumptum in illa vniuersalitate non hēt principium effectiuum, nec materiale, nec formale proprie sumptũ, nec finale. cũ ergo dicit Phil. ꝙ principia, & causa quæruntur entiũ, inquantum entia, per causas, & principia intelligit media, quibus probantur proprietates entis de ente, quæ possunt dici, vt causa, & principia formalia in cognoscendo. his prænotatis ponitur talis conclus. quòd ens, inquantum ens, habet causas, & principia eo modo, quo diximus.

Asserit Arist. in tex. 1. quòd de ipso quod quid est sui subiecti nulla scientiarum particularium considerat. attamen aliqui instant, quòd quæuis scientia, quę considerat propria principia, & intrinseca subiecti, debet fatere rationem de quo quid est subiecti. & hoc faciunt speciales scientiæ. Explanat Iand. sententiam Phil. in Q. 1. sic. Notandum est, vt Lyconiæ in lib. 2. Poster. quòd verissimæ, & propriissimæ sunt definitiones, quæ sunt ex generibus, & differētiis: sicut in principiis complexis non habetur sufficiens notitia, & cognitio per resolutionem, donec ꝑuenitur ad primum princip. complexum, quod non egeat vlteriori resolutione; sic & in principiis complexis non est perfecta cognitio definitiua, donec perueniatur ad primũ princip. definitionis, quod omnino est indiuisibile, vel indefinibile. vnde si aliqua species definitur verè, & complete; non solùm oportet ponere genera media, & differentias; sed etiam primum genus. Itaque dicendum ad quæst. quòd definitio quidditatiua speciei potest comparari ad duo: vel ad prædicata, et principia communissima, quæ ponuntur in definitione, & hoc patet ex secunda positione, vel ad principia propria, & Quæ. 1.

ſpecialia, vt quò ad proprium genus, & differentiã. Quapropter ſpeciales ſcientiæ non faciunt rationem de quodquideſt ſubiecti, inquantum comparatur ad principia communiſsima, & remotas differentias; ſed quò ad propria principia. & D. Thom. in com. ait. aliæ ſcientiæ accipiunt quòdquideſt ſubiecti ſui per ſuppoſitionem ab aliqua alia ſcientia, ſicut Geometria accipit quid eſt magnitudo à Philoſopho primo. & ſic ipſo quod quid eſt noto per ſenſum, vel per ſuppoſitionem, demonſtrant ſcientiæ proprias paßiones, quæ ſecundum ſe inſunt generi ſubiecto, circa quod ſunt; nam definitio eſt medium in demonſtratione propter quid. modus autem demonſtrationis eſt diuerſus; quia quædam demonſtrant magis neceſſariè, ſicut Mathematicæ ſcientiæ: quædam non de neceßitate, vt naturales. & qualibet ſcientia particularis ſupponit de ſubiecto ſuo, quia eſt, & quid eſt. Hæc D. Thom. ſed Alexan. de Ales ſcribit, quòd ſcientia conſiderans quodquideſt, vt hoc loco conſideratur, non poteſt eſſe niſi ſcientia communis, ſcilicet Logica, & Metaphyſica, quæ verſantur circa ens, inquantum ens. ſi autem contingat, quòd aliqua ſcientia particularis venatur quod quid eſt: vt Naturalis venatur per ſenſum, & motum; hoc non eſt niſi inquantum induit habitum harum, & aſſumit inuenta, & tradita ab his. quod patet ex hoc, quòd primò diuidit ſentiens, & mouens à non ſentiente, & mouente, deinde venit in compoſitionem quodquid eſt. Sed ea quæ dixit Iand. ſic & Iauel. in Q. 2. licet aliis verbis.

Quæ. 3. Dubitãt aliqui circa tex. 1. an practica ſcientia ſortiatur finem ſuum ex ordine ad finem, vel ad obiectũ. quod ſortiatur ex fine, patet: quia in lib. 3. de anima ab Ariſt. ac Com. ſcriptum eſt, ꝙ practicus intellectus à ſpecu-

à speculatiuo differt fine. deinde practica vsus gratia est. igitur ab vsu, & fine. Contra videtur quoq; Aris. distinguere scientias practicas, & speculatiuas penes obiecta, ut Auer. demonstrat in com. 1. Declarat hanc sententiam Ioannes Bacconus in lib. 1. sent. q. 1. art. 1. in Prologo dicens. aliqui sunt imaginantes, quod alia sit ratio finis, & alia ratio obiectiua. quod falsum est in practicis: formalis enim ratio finis est ratio boni. Ac debes scire, quod in scientia practica hæc se habent per ordinem. Primũ, ipse habitus practicus est ratio, & notitia de causis, ita tamen quod illa ratiocinatio est præcisè propter agere, non pp scire. de hoc scribit Phil. & Com. in lib. 2. Metaph. com. 9. secundò est dictatio actualis ipsius intellectus, qui pcipit fugere, vel imitari. & hęc est prima praxis. i. operatio practica. Tertiò est electio voluntatis. Et quartò sequitur actus imperatus, quò voluntas imperat prosequi dictatum. Sed sciendum est, quod duæ primæ conditiones. s. quod habitus practicus sit habitus ratiocinatiuus, & quod illa ratiocinatio habitualis sit pp facere, & agere, sunt condõnes per se integrantes quidditatiuam rationem habitus practici, ita quòd actualis dictatio intellectus, & electio voluntatis, aut imperium non pertinent ad quidditatem habitus practici, sed solùm consequuntur. aliter intelligit Theorema Suess. Quæst. prima, & inquit. In omni scientia duo sunt fines, videlicet & obiectũ, siue subiectum. hæc interdum coincidunt in idem, ut in omnibus speculatiuis: idem enim finis, & obiectũ in illis. interdum separatur, vt in practicis: non enim in scientia medicinæ idẽ est obiectum medici, et finis: obiectum fortè est corpus humanum, & finis est sanitas. & esto, quod idẽ esset obiectum, & finis in his; non tamen eadem rõne: alia. n. ratione corpus humanũ est obiectũ, & alia finis. debes ẽt scire, quod scientiam practicã, vel speculatiuã sortiri suũ esse à fine, uel obiecto

est accipere suum esse à fine, uel obiecto tanquam ab his, è quibus per se, & essentialiter habet esse. sed hic quæritur de practicis. pro dilucidatione sic habeto primum, quòd scientia practica, & speculatiua sunt formæ intellectus possibilis, quibus ipse denominatur formaliter practicus, & speculatiuus. Deinde omnis forma dependet à tribus causis tantum essentialiter, materia, videlicet, agente, & fine; compositum verò ex materia, & forma à quatuor a forma, scilicet, materia, efficiente, & fine. sic scientia ipsa practica quatenus est forma intellectus, solum a materia, ab agente, & fine dependet. intellectus verò practicus, cum sit compositus, dependet ab omnibus causis. his suppositis dico sic. Primum, quòd scientia practica non tantum ab obiecto, nec tantum a fine sortitur suum esse practicum: quia forma aget pro esse in subiecto, & pro esse in rerum natura tribus causis, materia, qua sustentatur, agente, quo inducatur, & fine, quo non frustraretur. Secundò, intellectus practicus pro suo esse requirit quatuor causas, scientia practica tres tantum. quod patet ex prædictis. Tertiò, scientia practica suum esse sortitur principalius a fine, quàm ab obiecto. Ant. And. in Quæst. 1. & præsupponit aliqua. Primò, quid sit praxis. Secundò, quòd duplex est finis, scilicet gratia cuius, & cui. Tertiò, quòd extensio, qua scientia practica extenditur ad praxim, stat in duplici relatione, scilicet in respectu prioritatis naturalis, & in respectu conformitatis. Quartò, oportet præsupponere, quòd scientia sit ab obiecto, & a potentia mediante actu, vt a duabus causis partialibus integrantibus vnam totalem causam effectiuam. vnde existimo, quòd scientia practica sit practica ex obiecto. confirmatur; quia a quo res habet esse effectiuè, ab illo habet tale esse proprium. sed scientia habet

esse-

effectiuè ab obiecto. ergo ab obiecto habet esse, quòd sit practica, uel speculatiua, non dico formaliter, sed effectiuè: nam prima diuisio scientiarum est ex obiectis. Aliter limitat sententiam Iauel. vt omnes Thomistæ & sit. primum aduerte, quod scientia potest esse practica dupliciter. primò in habitu, siue virtualiter. secundò in actu simpliciter, & completiuè. vnde sit talis conclusio. scientia habet ex obiecto solo, quòd sit practica habitu. secunda, scientia non est practica actu simpliciter, & completiuè ex solo obiecto; sed ex modo considerandi, & ex proposito operandi. pro cuius euidentia aduerte, quòd obiectum scientiæ practicæ consideratur multis modis. Primò, quò ad prædicata definitiua, & suas proprietatet. vt quando considero, quid est virtus moralis, & in qua parte animæ, & quõo diuiditur in species. Secundò quoniam acquisibile, & producibile sit. vt quando considero, quibus actibus acquiritur iustitia, & quomodo expedit suũ oppositum, & quomodo perficit habentem, & opus suum. ergo quando proponimus in animo, & deliberamus applicare huiusmodi notitiam ad operationẽ, vt ad finem, ad quem ordinatur notitia practica, dico, quòd non ex prima consideratione, sed ex secunda, & tertia simul iunctis, est actu, & completiuè practica. Sic Iauel.

Diuidit Aristo. in tex. primo. Scientias in practi- Qua. 4.
cum, & speculatiuum. Contrà instatur; quoniam res vnius prædicamenti non est differentia essentialis alterius rei. sed practicum, & speculatiuum sunt respectus, ac scientia est qualitas. igitur non sunt differentia essentiales. limitat propositionem Ant. And. in Quæst. secunda. Dicens, quòd dupliciter practicum, & speculatiuum possunt accipi: vno modo vt practicum accipitur pro esse aptitudinali directiuo, seu pro duplici respectu aptitudinali, & spe-

 cula-

culatiuum accipiatur pro negatione illius duplicis respectus, seu extensibilitatis ad praxim. alio modo potest accipi practicum, siue praxibilitas pro ratione quadam, siue conditione intrinseca ipsi notitiæ, quæ quidem est sibi ratio fundandi talem respectum, & aptitudinem. speculatiuum autem, vel speculabilitas potest capi pro ratione, pro qua repugnat tali notitiæ aptitudo, siue respectus aptitudinalis prædictus: nam impossibile: est aliquam aptitudinem conuenire vni naturæ, & repugnare alteri, nisi alicuius conditionis intrinsecæ. Et ideo dicit ad quæst. quòd speculatiuum, & practicum primo modo non sunt differentiæ essentiales scientiæ in communi; sed secundo modo. Aliàs glossat propositionem Sues. in Q.2. sic dicens: scientia quò ad suam primariam rationẽ, atq; primarium significatum est qualitas de prima specie qualitatis, & ens simpliciter absolutum. quò verò ad rationem secundariam est relatiuum quoddam per se ad scibile. vnde dico duo, primum, ꝙ scientia secundum eius rationem primariam est species habitus, & non diuisibilis per se tanquam per differentias essentiales per practicum, & speculatiuum. Secundò si consideretur scientia quò ad eius, vel rationem, vel significatum secundarium; practicum, & speculatiuum sunt essentiales differentiæ, quatenus sumuntur in respectu scibilium, vel operabilium per illas. alio modo remouet dubium Iand. in Q.2. vbi ait. habitus speculatiui distinguuntur; quia practicus non solùm est ad cognitionem de obiecto; sed ulterius est de operatione, & productione eius scibilis. sed habitus speculatiuus solum ordinatur ad cognitionem perfectã de subiecto habendam, & nihil ultra. & hanc differentiã ponit Eustratius in lib. 6. Ethic. Notandum est etiam, ꝙ per practicum, & speculatiuum possumus duo intelligere: nam per practicum potest intelligi respe-

respectus, vt habitudo ad opus. qui respectus est principij elicitiui operationis, uel principij conformis operationi. aut dicit conditionem intrinsecam illius habitus, ratione cuius substernitur prædicto respectui. Sic per speculatiuum possumus intelligere carentiam habitudinis, et respectus ad opus, uel conditionem intrinsecam habitus, ratione cuius substernitur illi priuationi respectus. Itaque dicendum est ad quæst. quòd si sumatur primo modo; non sunt differentiæ essentiales habitus intellectus, sed secundo modo; si is habitus intellectualis sit genus ad habitus, & scientias speciales. sed aliter respondet Iauel. in Quæst. 6. sic. aduerte, quòd practicum, & speculatiuum possunt sumi, & ex fine, & ex obiecto. si ex fine; practicum dicit respectum ad opus, & speculatiuum dicit negationem talis respectus. si ex obiecto; practicum dicit conditionem intrinsecam ex natura rei ipsi obiecto, ex eo quòd est operabile, vnde sequitur, quòd sit attingibile per operationem agentis practici. speculatiuum autem dicit conditionem intrinsecam ipsi obiecto ex natura rei, ex eo quod non est operabile, super quam fundatur priuatio talis respectus ad opus. vnde dico, quòd practicum, & speculatiuum sumptum primo modo non sunt differentiæ essentiales habitus scientifici in communi; sed secundo modo, vt sumuntur ex obiecto sunt.

Vult Aris. in tex. 2. quod tres sint partes Philosophiæ speculatiuæ, scilicet naturalis, Mathematica, & diuina. quod videtur falsum: nam Logica non circa agibilia, neque factibilia; ergo contemplatiua est. item quod nō sint tres, sed una probatur: quia Metaphysica habet considerare omnia secundū quidditates suas. Explanat Theorema Scot. in Quæst. prima. his verbis: intelligendum est hic primò de scientia speculatiua reali, scilicet quæ cōsiderat intentiones primas Quæ. 5.

abſtractas a ſingularibus realibus, & dictas de illis in quid, vnde excluditur Logica. Secundò intelligendum eſt de ſpeculatiua ſtrictè ſumpta, quæ ſcilicet ex natura rei, vt ſubiecti ordinatur tanquam ad finem ad ſcire tantum; non autem ad ſcire directiuum in aliqua operatione, quæ non eſt eſſentialiter ſpeculatio. idcirco excluditur moralis, quæ largè eſt ſpeculatiua. Tertiò, intelligendum eſt de ſpeculatiua poßibili acquiri ab homine ex naturali lumine intellectus, ideſt ex principijs cognitis via ſenſus. his viſis dicendum eſt ad quæſt. quòd ſcientia ſpeculatiua eſt triplici determinatione prædicta ſumpta ſufficienter ab Ariſto. & præter iſtas tres non poteſt inueniri aliqua alia ſcientia ſpeculatiua, quæ non contineatur ſub his, vel ſub aliqua harum. ſic etiam Ant. Andr. in Quæſt. 3. & Tat. in Metaph. Sed Iand. Quæſt. 3. Præſuppoſitis definitionibus Philoſophiæ ait, quòd Philoſophia ſpeculatiua iure diuiditur in naturalem, quæ eſt de ſeparatis ab indiuiduali, non autem vniuerſali ſenſibili materia: in Mathematicam, quæ eſt de ſeparatis a materia ſecundum intellectum: & in diuinam, quæ eſt de omnino ſeparatis ab omni prorſus materia. Zim. in Theor. 23. ad ſententiam Ariſt. hæc narrat dicens. Gloſſatur per Auer. de ſcientijs cogitatiuis in libro 9. Metaph. comen. vltimo, in ſecundo libro de anima. comen. 36. nam ſcientia illa, quæ ſecundum fictionem eius habetur per intellectum adeptum, currit alio curſu. & ex hoc ſoluitur quoddam argum. fieri ſolitum contra Philoſoph. de inſufficientia ſcientiarum, quando quidem cognitio quidditatiua intelligentiarum ſecundum proprias rationes eſt quoddam ſcibile. ergo pertinet ad aliquam ſcientiam, nō ad naturalē, nec Metaph. nec Matthem. nā

in me-

in metaph. non cognoscuntur quidditates intelligentiarum proprijs conceptibus, sed transcendentibus: diceret enim Auer. ad hoc argumentum, quòd talis contemplatio quidditatiua illo modo pertinet ad metaph. sub rationibus transcendentibus, uel sub aliquo conceptu aggregato ex talibus: sed cognitio ipsarum in propria forma non pertinet ad aliquam scientiam ex his, quæ acquiruntur per discursum, sed habetur alio modo, uidelicet per intellectum adeptum. itaque non oportet ponere quartum genus scientiæ speculatiuæ. quare soluitur arg. quod Scotus reputat Achillem in lib. 1. Quæ. 1. Metaph. sed secundū theologos nostros dicitur, quòd illa scientiæ diuisio posita per Arist. locum habet de scientijs humanis inuentis. copiosè uerò tractat hanc disputationem Sues. in Q. 3. dicens, de diuisione scientiarum legi multos celeberimos authores, græcos, Arabes, & Latinos. nullum vidi meo iudicio peritiorem illo Alpharabio Babylonensi: hic enim in quodam codicillo de diuisione scientiarum adamussim omnes scientias amplexus est. Themistius autem in proe. Phil. diuisionem Arist. generalem pulchrè exposuit. scientia igitur authore Alpharabio prima sui diuisione diuiditur in eam, quæ de uocibus, & in eam, quæ de rebus est, illa, quæ est de uocibus, communi verbo logica dici potest, idest, sermonica cuius primæ partes sunt dialectica, & grammatica. dialecticæ, possunt Analy. Topica, Sophistica, Rethorica, atque Poetica. scientia rerum, ut docent Themi. & Alphar. prima sui diuisione diuiditur in practicum, & speculatiuum. practica duæ sunt præcipuè species, medicinalis, & moralis. speculatiuæ partes tres, naturalis scilicet, Metaphy. & mathematica. primæ diuisionis in practicam, & theoricam rationē ex hoc nanciscitur Them. quia anima duplex est uis: appetendi una, cognoscendi altera. quod uerò perficit

appetitũ, practitũ vocant Peripateticι:qđ mentẽ,speculatiuũ dicunt. Scđæ diuisionis rõnẽ tradit Them.qa ea speculatio, q̃ circa res materiæ coniunctas, quaque auxilio sensus, & visionũ ope ipsum ptãtis intellectũ pficit, naturalis sciẽtia nuncupatur ea rõne, quod & circa eas res, et in his cõsistere natura videtur. ea verò speculatio, q̃ circa res est oĩno à materia adiunctas, q̃ dicuntur separatæ per essentiã, & simpliciter, Metaph. vocatur. ea demum, q̃ versatur circa res partim materiæ coniunctas, partim separatas, Mathematica appellatur. hæc ex Themi. Multæ verò possunt assignari species, & subspecies, vt Alphar. docet, verum nos ratione quadam vniuersali procedimus. ex his apparet Arist. solum amplexum esse rerum scientias, & non indifferenter vocum, & rerum. Secundò apparet quonam modo diuisio Arist. est generali ratione tradita, & reducibilis ad bimembrem: & vltimò, quomodo sufficienter diuisio sit assignata. & subdit Sues. quòd secundum ordinem naturæ prima erit Metaph. Secũda erit Phys. vltima Mathematica. ordine doctrinæ contra, prima erit Mathe. secunda Phy. & vltima Metaphy. hunc ordinem exprimit Auer. hoc loco in com. Multa ex his narrat Alber. cap. secundo. Sed in libro primo Phys. alio modo scribit ordinem scientiarum inter se: vult enim primam secundum rei naturam esse Metaphy. deinde Mathematicam, & vltimam esse Physi. ordine verò quò ad nos asserit Phys. esse primam, Mathemat. secundam, & vltimam Metaphysicam. Iauel. aliter intelligit sententiam Arist. in Quæst. 7. dicens. Scientia speculatiua quædam realis est, & est illa, quæ versatur circa ens reale, vt Physica. quædam rationalis, & est illa, quæ versatur circa ens rationis, vt Logica sumpta in sua vniuersalitate, quæ in via nostra continetur sub scientia speculatiua. Deinde scientiarum speculatiuarum realium

quædam

quadam est speculatiua verè, & propriè, & est illa, quæ ex natura sui, & ex parte sui obiecti ordinatur ad scire tantum; eo q; circa obiectum suum non possumus nisi speculari. quadam est speculatiua non propriè; sed potius ex usu loquentium, & est illa; quæ ex natura sui, & ex parte obiecti non ordinatur solum ad scire; sed ad operandum circa obiectum suum. & hoc modo medicina, quæ est de regulis uniuersalibus solet dici speculatiua: & quæ applicata est ad curam practicæ. Tertiò scientiarum speculatiuarum propriè, & realiũ quædam est inuenta via sensus, & lumine naturali, & quædam diuina reuelatione. Quartò pluralitas scientiarum speculatiuarum propriarũ, & realium potest assignari secundum distinctionem genericam, & specificam. & si consideretur secundum distinctionem specificam; non sunt tantum tres; nam Mathematica sub se cõtinet Geometriam. sic de Phys. si autem secundum genericam; sententia est vera. vnde dicendum est esse tria genera scientiarum speculatiuarum realiũ propriarũ inuentarũ lumine naturali.

De eo, quod est secundum accidens non esse speculationem, vel scientiam ait Phil. in tex. 4. instant nonnulli dicentes, quòd de eo est definitio, & demonstratio pluribus locis apud Ari. ergo & scientia. deinde Astrologia & Musica sunt scientiæ, & sunt de ente per accidens: Musica enim est de numero sonoro: & hìc agit de accidentibus. ergo est scientia. Explanat Sues. ꝑpositionem Arist. in Quę. 5. sic. ens per accidẽs, vt in tex. dupliciter dicitur, aut accidẽtalitate rei, aut accidẽtalitate causę. ens ꝑ accidens accidentalitate cãę illud dicitur, qđ euenit extra intentionẽ cãę rarò, & ĩ paucioribus, rarò quidẽ, quò ad tẽpus. in paucioribus quò ad supposita. accidẽtalitate rei adhuc multiფariã esse põt, quia aut est, qđ ꝑ accidens inest, vt musicũ esse ædificatori, aut quod per se inest, sed alterius Quæ. 6.

est

est natura ab eo cuius inest, vt risibile homini: aut q̃ est alterius naturæ, & ordinis, ut album homini. tamen solet breuibus distingui, quod ens per accidens est aut accidentalitate rei, vt pote illud quod aggregat naturas omnino diuersas, vt homo albus: aut accidentalitate causæ, vt fortuitum, & casuale. est igitur quæstio, an de ente per accidens quouis modo possit esse scientia. Itaque scito, quòd scientia de aliqua re uno modo potest haberi, tanquàm de conclusione demonstrata, vel demonstrabili, & sic dicitur forte in lib. 2. post. quæstiones sunt æquales numero his, quæ quidem scimus. alio modo potest haberi scientia de aliquo tanquam de re significata per aliquem conclusionis terminum. & hoc pacto Primo posteriorum accipitur, quòd scientia est unius generis subiecti partes, & passiones considerans. potest igitur teneri scientia de aliquo tanquam de subiecto conclusionis. & tanquam de illius passione; quorum quodlibet per aliquem conclusionis terminum significatur. & ideo dico, quòd sumendo ens per accidens quouis modo, de illo non haberi potest scientia tanquam de conclusione. sed loquendo de ente per accidens quauis ratione: quòd de ipso est scientia, ut de re significata per terminum conclusionis. Tat. hæc affirmat: sed asserit Arist. non sentire quin de ente per accidens sit scientia simpliciter, sed solum, quòd de aliquo in ordine ad prædicatum accidentale, & nullo modo passionale sit scientia. aliter exponit An. And. in Quæ. 4. & ait ens per accidens dicitur multis modis: primo ut per accidens priuat perseitatem in entitate rei per se accepta. alio modo ut per accidens priuat perseitatem in entitate rei non in se; sed in comparatione ad aliquam causam. Deinde esse scientiam de aliquo dicitur dupliciter scilicet propriè, & largè. propriè quidem dicitur de illo, de quo

aliquid scitur, sicut est subiectum, de quo scitur passio. largè de illo, quod scitur, ut de conclusione, seu de paßione scita de subiecto. Tat. scientia potest distingui uel secundum unitatem speciei specialißimę, vel generis intermedij, & propinqui, uel etiam remoti. sit ergo prima conclusio, quòd de ente per accidens primo modo accipiendo propriè, non potest esse scientia per se unitate speciei. secunda. de ente per accidens primo modo accipiendo non propriè, sed communiter non potest esse scientia una unitate speciei per se. tertia de ente per accidens primo modo accipiendo propriè potest este scientia una unitate generis proximi, uel remoti. Hæc omnia Scot. in Q. 2. Iand. uerò in Q. 6. sic explanat quæstionem. per ens per accidens intelligitur cõtingens, ut in paucioribus, & raro. per raro intelligitur, quod raro est quò ad tẽpus, & prout in paucioribus, quò ad supposita intelligitur. alterius ens p accidẽs dicitur capi dupliciter uno modo secundum rationem communem, secundum quam importatur per hoc nomen commune ens per accidens. alio modo accipitur ens per accidens secundum rationem specialem, & determinatam, ut inquã tum importat per speciale nomen. unde si sumatur ens per accidens primo modo secundum rationem cõmunem, ut causatur in sui communitate, sic est scientia, sed secundo modo minimè. & Alex. de Ales. scribit sic, ens per accidens potest considerari dupliciter uno modo quò ad rem subiectam accidentalitati: alio quantum ad ipsam accidentalitatem. si primo modo consideretur: scibile non est; quia talis realitas fixa non est. si quantum ad intentionem; scibile aliquo est modo, quia accidentalitas est. quædam intentio determinata diuisa contra perseitatem.

Negat Arist. uerum, & falsum esse in rebus; sed concedit esse in mente in tex. 8. attamen ratio est con- Qua. 7.

traria; si veritas enim esset in intellectu non corrumperetur, cum corrumpatur res: sed hoc est falsum, corrumpitur enim, cum res permutantur, & corrumpuntur. Exponit sententiam Ioan. Bacconus in lib. primo sent. Dist. 19. Quæst. 1. & narrat prius duas opiniones. Prima, quòd res, vel quidditas, vt in lumine intellectus agentis nata est mouere intellectum, est formaliter veritas, uel saltem veritas erit formaliter in ea; & non in intellectu, arguens, quòd sicut res se habet ad entitatem, ita ad veritatem. sed entitas rei est in ipsa re simpliciter: ergo & veritas. alij dicunt, quod causaliter veritas est in re, sed in intellectu essentialiter, & formaliter, quid autem veritatis habeant prædicta opiniones, dico, quòd veritas potest tripliciter accipi. vno modo materialiter, alij causaliter, & tertio formaliter. Primo modo potest dici esse in re, scilicet materialiter, inquantum res est sibi fundamentum, et origo veritatis. & potest dici materialiter in intellectu, inquantum fundatur materialiter super actum intelligendi, qui est in intellectu. Secundo modo potest dici causaliter in re, inquantum res causat veritatem in intellectu. & potest etiam dici causaliter in intellectu, inquantum intellectus aliquo modo est causa intelligendi, in quo relucet veritas rei; hoc dico secundum actiuos. Tertio modo potest veritas accipi dupliciter, vno modo pro rectitudine, quam res habet; quando ita est sicut esse debet, sicut dicimus, quòd illa est uera domus; quia est sicuti esse debet. alio modo pro rectitudine, siue conformitate, uel adæquatione, quam habet res, vt est manifestatiua sui apud intellectum. primo modo est veritas formaliter in re, secundo est formaliter in intellectu. quid sit veritas huius quæsiti, est sciendum, quòd potest accipi veritas non pro adæquatione, aut conformitate, quam importat actus intelligendi ad

rem

rem in esse cognito, vel cognoscibili ibi praecisè sistendo: sed pro illa adaequatione, quam ipsa res in suo esse cognito importat ad seipsam in sui reali existentia extra. Exemplum, quando cognosco domum aliquam, si illud esse cognitum, quod domus habet in mente mea, sit conforme existentiae domus extrà; conceptus est verus. & hoc modo teneo, quòd veritas est in actu intellectus formaliter, non hoc sic intelligendo, quòd veritas formaliter sit ipsa adaequatio, aut conformitas ipsius actus intelligendi ad ipsam rem intellectam praecisè, sed sic intelligendo, quòd ueritas formaliter est ipsa rectitudo, aut conformitas, quam ipsa res, vt intellecta, importat ad seipsam in rerum natura extrà. Alexan. de Ales in com. sustinet veritatem esse subiectiuè in ente, & in essentia. declarat deinde, quomodo veritas sit intellectu sic. ad cuius euidentiam notandum est, quòd duplex est veritas, scilicet veritas essentiae, & veritas conceptus. veritas conceptus est, quando conceptus ipsi rei adaequatur, vt sicut veritas primo modo dicta est adaequatio quaedam essentiae terminatae ad intellectum primi; sic veritas hic secundo modo dicta est adaequatio conceptus ad ipsam rem, de qua est conceptus: debemus enim imaginari. quòd res habet duplex esse, vnum in re, & vnum in concipiente. in primo esse fundatur veritas essentiae, in secundo esse ueritas conceptus. & sicut primum esse est esse completum, & extra animam, secundum autem esse est esse diminutum, & in anima: ita prima ueritas, s. essentiae est veritas perfecta, & secunda diminuta, quae quidem est adaequatio conceptus ad rem. Et sicut primo modo essentiae adaequatio subiectiuè est in essentia, & est ipsa ueritas essentiae, ita secundo modo ueritas conceptus est adaequatio conceptus ad rem, & subiectiuè in concipiente,

tipiente. & hæc est ueritas quam Comm. uocat sæpe entitatem diminutam, quam etiam uocat factam ab anima. unde non est intelligendum dictum Arist. quòd sint tantummodo in anima, sed etiam in rebus. Iand. in Quæ.8.aliter exponit opinionem Phil. dicens, quòd ueritas dupliciter sumitur. uno modo ueritas est rei entitas, & natura, unde omnis entitas est nata manifestare se intellectui per impreßionem speciei intelligibilis, sic qualibet ens est uerum. alio modo capitur pro confirmitate intellectus ad rem, quæ cognoscitur. ut si intellectus cognoscit aliquam rem, ut lapidem conformiter, hæc conformitas, quam intellectus habet ad rem, est ueritas. ad quæstionem dicendum, quòd ueritas, ac falsitas primo modo uniuersaliter non sunt in intellectu, sed secundo modo. Sues. in Com. explanat his uerbis. cum Arist. ait uerum, & falsum esse in intellectu; intelligit nihil uerum, aut falsum esse posse, nisi per attributionem ad intellectum, qui per compositionem, & diuisionem quadam intelligit.

Liber. V I I.

Quæ.6.

VBITANT multi in tex. 2. vbi Phil. ait, alia dicuntur entia, eo quòd taliter entis. an inhærentia sit de essentia accidentis. & pro affirmatiua sic arguunt. si inhærentia non est de essentia accidentis; ergo potest definiri sine subiecto. sed non potest hoc fieri. ergo est inhærentia de essentia accidentis: contrà dicunt, quòd sequeretur, quod quantitas, & qualitas non essent generalißima. & etiam sic illa distinguuntur essentialiter, quorum unum potest esse sine alio; at subiectum potest manere existen

te corrupto accidente; ergo non est de eius essentia, vt patet de calore in ferro. theorema hoc declarat Sues. in Quæ. 1. & primum exponit verba quæstionis, quòd inhærere est alicui inesse, cum quo non facit vnum per se, aut inhærere est vnio aliquorum ad aliqua, ex qua non resultat vnum per se. & ideo tam forma, quàm accidentia insunt. verum accidentia insunt inhærenter, hoc est secundum quid: formæ verò simplicicer. Præterea accidens potest sumi pro intentione, & pro re subiecta intentioni. pro intentione idem est quod ens rationis apud nonnullos. pro re subiecta intentioni diuiditur per nouem prædicamenta; vt. quantum, quale, & id genus. dixi pro intentione esse ens rationis; quia sic voluit in vniuersalibus Porphi. præterea omnis inhærentia secundum Peripateticos est actualis; sed apud aliquos oportet dicere, quòd hæc inhærentia actualis est duplex secundum esse essentiæ, & secundum esse existentiæ. prima quidem est unio aliquorum secundum esse essentiæ tantum, eo modo, quo imaginamur albedinem secundum suam naturam, & essentiam vniri substantiæ, ex cuius vnione resultat quoddam commune compositum, secundum quid abstrahens ab hoc; & ab illo composito secundum quid. secunda inhærentia actualis, quæ est secundum esse existentiæ, est singularium non abstrahentium ab existentia. hæc differũt, quia demonstratio non abstrahit à prima, sed à secunda. quòd demonstratio non abstrahat à prima, declaratur ab Arist. in lib. 1. Phys. vbi ait, quòd intellectus quærens separationem passionum à subiecto est impossibilis. Præterea essentia, forma, & quidditas idem sunt apud Peripateticos, & præcipuè Auer. debes ergo scire, ꝙ simpliciter ens est substantia, accidens verò non est ens formaliter propria, & absoluta entitate. scdo sequitur, ꝙ duplex est habitudo: alia ad

terminum, & alia ad subiectum, substantiam, siue causam, habitudo ad terminum est tanq̃ ad suum con simultaneum. habitudo ad subiectum est veluti ad suum prius. & habitudo in terminum est relatio prædicamentalis: habitudo in subiectum potest esse cuiuslibet accidentis. sit ergo prima conclusio. Habitudo actualis accidentis ad subiectum, siue substantiam est formaliter, & essentialiter ipsũmet accidens: ut habitudo albi ad substantiam est ipsamet albedo, & ideo potius est cui essentia, quàm sit dicenda de essentia. secunda concl. nullum accidens potest abstrahi, aut definiri à subiecto. & hæc secundũ Arist & Auer. Iãd. verò omissa opinione aliorum ait, ꝙ inhærentia actualis accidentis est eius essentia: alio modo, & diuerso limitant propositionem hanc Scot. & An. And. in Q. 1. qui præmittunt tres distinctiones. prima, ꝙ cum hoc nomen accidens sit nomen concretum potest dupliciter sumi, sicut, & quodlibet nomen concretum. vno modo pro se significato nominis. qui est conceptus, quem accidens naturaliter importat, qui est ipsa accidentalitas, siue ipsa accidentia; quod videtur sinonimũ cum hoc eo, quod dicitur inhærentia. alio modo potest sumi pro illo substracto, quòd denominat hoc cõcretum accidens, quod est aliquod ens decem prædicamentorum siue sit absolutum, siue respectiuum, puta quantitas, qualitas, & relatio. secunda distinctio. inhærentia est duplex scilicet actualis, & aptitudinalis. actualis est ipsa vnio accidentis existentis in ipso substantia existente, vt quidam actus, & perfectio causa potentiali perfectibili. inhærentia verò aptitudinalis est ipsa dependentia, siue essentialis ordo accidentis secundum suam quidditatem ad subiectum secundum suam quidditatem. differt autem hæc inhærentia ab illa: nam quæ est actualis, circunscribitur à demõstratio demõstratione. n. abstrahit ab existentia,

&

& consequentib. rem inquãtum existit. aptitudinalis, autẽ quæ est passionis ad subiectum demonstratur. Itaque patet, quòd illa secunda est alia à prima; nam prima est existentia, vel conditio propria existentiæ. secunda verò semper inest siue subiecto existente, siue non existente. tertia distinctio, aliud est aliquid esse de essentia alicuius, velut, A. esse essentialiter, vel realiter idem ipsi A. primum quidem infert secundum; sed non econuerso: quia de essentia præcisè est illud, quòd includitur in conceptu quidditatiuo A. & ideo ponit in ratione eius quidditatiua, non vt additum, sicut animal est de essentia hominis. potest autem aliquid esse idem realiter, & essentialiter alicui; licet sit extra eius conceptum formalem, & quidditatiuum, veluti unitas, & veritas, quæ sunt passiones entis: hæ enim sunt extra conceptum formalem entis: & tamen non dicunt aliam rem ab ente. sit igitur prima conclusio. neutra inhærentia est de essentia accidentis secundo modo sumpti, scilicet accipiendo accidens pro eo, quod hoc nomine determinatur, & hoc siue sit accidens absolutum, siue respectiuum. Secunda conditio. inhærentia aptitudinalis est idem realiter, vel essentialiter accidenti secundo modo sumpto, siue sit absolutum, siue respectiuum. tertia, inhærentia actualis non est idem realiter accidenti secundo modo sumpto, quod est absolutum, nec est de essentia eius. Iauel. in Quæstio. prima. alio modo definit quæstionem contra opinionem Anton. Andre. in Metaph. & Paul. de Soncino, & inquit cum inhærentia sit formaliter respectus; hic est duplex, actualis, & aptitudinalis. actualis est, qui consurgit ex eo, quòd accidens actu receptum est

in ſubiecto, & durat quandiu remanet accidens in ſubiecto. aptitudinalis eſt, qui ex natura accidentis cõuenit accidenti poſito per poßibile, vel impoßibile, ꝙ non eſſet actu in ſubiecto: nam ſi daretur albedo ſeparata; adhuc ex natura ſua reciperet ſubiectum. & in hoc diſtinguitur inhærentia aptitudinalis ab actuali; quoniam aptitudinalis ſemper verificatur de accidenti, ſiue actu inſit ſubiecto, ſiue non: nam actu eſſe ſupponit aptitudinem. actualis autem non uerificatur, niſi accidens actu inſit. ſecundò aliquid poteſt eſſe de eſſentia alicuius dupliciter. primo quia eſt idem eſſentialiter cum eo, non tamen de eo conceptu quidditatiuo, ſicut verum, bonum, & alia tranſcendentia ſunt idem eſſentialiter cum ente; ſed non ſunt de ratione formali ipſius: cum ſe habeant ad ipſum, ſicut propriæ paßiones. dico non ſicut additum, vt excludamus definitiones per additamentum; nam licèt ſubiectum ſit de conceptu quidditatiuo accidentis; tamen non põt dici hoc ſecundo ſenſu de eßentia accidentis: quia nõ eſt idem re cum accidente. poſtea declarat ſententiam Ariſ. diuerſimodè ſecundum diuerſas opiniones. primò exponit dictum Philoſophi ſecundum opinionem Ant. And. & Pauli, vbi ait Phil. alia dicuntur entia, eo ꝙ taliter entis, i. accidens eſt ens, in eo ꝙ eſt taliter entis. i. talis cauſæ, & in tali ordine cauſandi. ſed hæc expoſitio non valet: quoniam mens Phil. eſt, ꝙ ſint entia; eo ꝙ accidunt enti per ſe, quod eſt ſubſtantia, & ſic exponit Auer. in cõ. 2. accidẽtalitas ergo, vel inhærentia eſt ratio formalis, ꝙ ſint entia, & non ꝙ cauſentur à ſubſtantia. & Paul. de Soncino ait, ꝙ verbum ex eo ꝙ taliter entis non intelligitur in rõne principij formalis; ſed efficientis, vel ſubiectiui. & hoc contradicit expoſitioni D. Tho. exponens eo ꝙ talis ſunt entis, i. eo ꝙ habent aliquam habitudinem ad ſubſtantiam. ergo talis habitudo eſt rõ formalis, ꝙ ſint entia.

Zim.

Zim.aliter glossat sententiam Phil.Theo.4.verba sunt. non intelligitur, ꝙ accidentia sint formaliter entia ratione habitudinis ad substantiam, ita ꝙ inhærentia sit de essentia accidentis, vt multi putant: subiectũ.n. & habitudo ad subiectum non est forma, neq; quiditas accidentis. & in fine, accidentia igitur formaliter sunt entia per propriam, & intrinsecam ratione̅; non.n.qa substãtia est suba, accidens est accidens. ppositio igitur famosa, quæ dicit, accidentia sunt entia, quia entis, uera est in genere causæ materialis, non formalis: nota.n.reduplicationis potest vnumquodq; genus reduplicare: tot .n. modis dicitur secundum se, quot dicitur causa. vt in lib.5.Metaph.tex.23. & sic intelligitur dictum Auer. in lib. Destruc.in disput. 6. in solutio.6.dubij.ubi inquit. radix accidentium est, ꝙ ab alijs habeant sustentationem, & quidditatem. similiter etiam, quando dicitur. accidentia non esse entia simpliciter, intelligitur, quia non habent eße per sectum, sicut habent substantiæ. declarat etiam sententiam Phi. Ale.de Ales.dicens. patet, ꝙ secundum intentionem Phil.non possunt accidentia habere entitatem completam, sicut habet substantia, cuius ratio est: quia si ita esset; non plus esset attributio accidentis ad substantiam, quàm substantia ad accidentia, ꝙ aute̅ sit entitas diminuta diuisa contra entitatem completam substantiæ hoc põt intelligi, sic ꝙ hæc entitas diminuta non habeat attributionem ad ipsam completã; non enim omne diminutum aspicit omne completum; licet semper aspiciat completum. & hic modus imaginandi entitatem accidentis non est poßibilis secundum Phil. quia ut ipse sentit, entitas diminuta accidentis semper aspicit entitatem completam substantiæ, ita quòd ipsum accidens dicit entitatem diminutam, quæ est apta nata denominare entitatem completam substantiæ, & in ea fundari. & ideo ipsum

accidens non dicitur ens, nisi quia entis, hoc est dicere, sua entitas diminuta est apta nata denominare ens completum, & apta nata esse entis completi.

Quæ.2. *Substantiam esse primum omnium, id est accidentium tempore declarat Phil. in tex. 4. attamen ratio est opposita; siquidem ea esset prior tempore. quod est falsum. præterea antequàm introducatur forma substantialis, adsunt accidentia disponẽtia materiam ad formam. ergo accidentia priora sunt substantia composita. tertio saltem essent eodem tempore: accidentia enim propria materiæ primæ, vt potentia, & priuatio, semper adsunt. & dimensiones interminatæ. non est igitur vera conclusio. Sues. in Quæ.2. hanc dubitationem narratis diuersis opinionibus explicat dicens, ꝙ substantia multifariam ab Arist. accipitur: nam in prædicamentis diuisit eam in primam, & secundam. & in lib.7. Metaph. in formam, materiam, & compositum. sed breuibus vsia Gracè hic auditur, ut distinguitur contra accidens. & hoc pacto pro ea re intelligitur, quæ nec apta nata est alteri inhærere, nec actu alicui inhæret. prius tempore sumitur hic vt in lib.4. Phy. pro eo, quod est in aliquo tempore, in quo non est aliud: quo modo pater est prius tpe filio: in prædicamentis enim sic definit. prius tempore est, quò aliquid antiquis. & in lib.5. Metaph. cap. de priori dixit, quòd priora tempore sunt, aut quia remotiora sunt à puncto præsentis temporis, aut quia de futuris puncto præsenti sunt propinquiora. his uisis explanat mentem Arist. sed primò debes scire, ꝙ apud peripateticos esse sine alio sumitur interdũ ꝑ existere sine alio, qũo dicitur in lib. 4. Phy. vinum potest esse sine amphora, & hoc pacto illud, quod loco subiecto separari potest ab alio. dicitur posse esse sine illo: alio modo pro habere essentiam independentem ab alio, ut dicitur in lib.12. Metaph. ꝙ intelligentia p̃t esse sine orbe.*

be.hinc sequitur, q prius natura potest sumi dupliciter, vno modo pro eo, qd est prius separabilitate: alio pro eo, quod est prius causalitate, illud dicitur prius natura quantum ad separabilitatem, quod potest existere per se aliis corruptis: illud autem causalitate, qd habet suum esse independenter ab alio, & illud aliud dependet ab ipso. & ideo dicit primò q substantia nõ est prior tempore accidentibus; quia esse prius tempore est esse prius in aliqua mensura, vt notauimus. secundò q sumendo prius natura pro priori separabilitate; non omnis substantia est prior accidentibus: quia saltem de substantia naturali propositio esset falsa. tertiò, q sumendo prius natura pro eo, q est causalitate prius; omnis substantia est prior natura accidentibus quibusuis, unde omnis substantia omnibus suis accidẽtibus causalitate prior est. alio modo intelligit sententiam Ioan. Bacco. in lib. 2. D. 18. Quæ. 1. ar. 4. & ait quòd accidentia de genere quantitatis, & qualitatis, sed quantitatis maximè, quam vocat Com. dimensiones interminatas, necessariò præcedunt formam in materia. Auer. verò uult propositionem esse ueram de accidentibus generabilibus. sed quoniam accidens generabile est duplex inseparabile, & separabile dicit, q substantia composita est prior tempore accidenti separabili; de accidenti inseparabili dicit, q substantia composita est prior ratione materiæ. aliter explicat Iauel. in Quæ 3. sic, ait quantum ad D. Tho. aduerte, q sicut in expositione tex. intendit dictum Philo. in tantum esse uerum; quia in tota latitudine accidentium non inuenitur accidens sine substantia; sed in latitudine substãtiarũ inuenitur substantia, vt Deus sine accidente, et accipit substãtiã non, ut genus; sed ut analogũ hoc loco Ari. Iãd. in Q. 5. sequẽs Aue. hęc scribit, notandũ scdm Cõ. q q̃dam sunt substantiæ ppetuæ, vt corpora cælestia, & motores eorum: quædam corruptibiles,

biles, ficut illæ, quæ sunt in nostro conspectu. sic accidentia quædam sunt æterna in identitate numerali, quædam generata de nouo secundum identitatem numeralem. & hæc sunt duplicia, quædam sunt inseparabilia, vt risibile homini: quædam separabilia, vt albedo homini. Quapropter, substantia præcedit accidens tempore loquendo de accidentibus separabilibus. secundò est dicendum, ꝙ si loquamur de accidētibus inseparabilibus; substantia præcedit accidens tēpore ratione materiæ. Alex. de Ales. in com. ait, ꝙ substantia præcedit tempore accidens; quia non est de essentia cuiuslibet substantiæ quod sit sub accidente, & sibi non repugnat separari ab accidente, & reperiri sine eo. accidens autem posterius inest; quia non potest separari ab ea. notandum est ergo, ꝙ tempus potest accipi dupliciter: vno modo propriè, alio communiter pro omni duratione. & sic accipitur hoc loco: quia substantia, quæ reperitur sine accidente, duratione est ante accidens. siue pro duratione accipiatur æternitas, siue æuiternitas. Zim. in Q. 9. tractat hanc quæstionem dicens, ꝙ à paucis est bene intellecta. sed intellectus verus, ni fallor, vt scribit Com. intelligendo ipsam auctoritatem de quidditate substantiæ vniuersalis, & generabilis, & corruptibilis. & ideo cessant argumenta Scoti, & An. And. de accidentibus cæli, & de æternis substantijs: de talibus enim non est sermo. in substantijs autem corruptibilibus accidentia sunt in duplici differentia. s. separabilia, & inseparabilia. Arist. in littera ponit tempore, & natura. vnde dico, ꝙ substantia ipsa separabilium accidētium comparatione est prior tempore, respectu autem inseparabilium est prior natura; quia non credo illa duo ab re fuisse posita ab Arist. cum igitur tex. habeat prioritatem temporis, & naturæ oportet, quòd non sine causa ponantur illa verba. & mirum est, quomodo expositores

tores

tores non animaduertant ad hoc sic Zima. Alb. verò cap.3.ferè eadem dicit, quæ Alex. de Ales. Egid. in Q.1.scribit sic. respondetur secundum quosdam, quòd tempus potest sumi propriè, & secundum q est mensura omnium motuum, vel pro quacunq; duratione. sic substantia potest accipi secundum q generabilis, & corruptibilis est, prout habet esse hic, & nunc. & hoc modo substantia non præcedit accidens, quod est tepus. vel substantia potest sumi secundum esse essentiæ, inquantum.s.est vniuersale, non quod vniuersale secundum rem sit in intellectu: imo uniuersale est in rebus & accidit tali vniuersali esse in intellectu. & talis substantia, & si non tempore; tamen mensura mensuratur: quia omne, quod est uniuersale, est mensura, vel est mensuratum. & hoc modo accipiendo tempus pro quacunq; mensura, substantia præcedit accidens tempore; quia essentia, & natura sic accepta non eget ad sui essentiam aliquo accidente. Auic. dat aliam explanationem huiusmodi verbis dicēs, quòd substantia præcedit accidens tempore, est verum in substantijs compositis: in hoc enim accidentia adueniunt post compositionem. de his etiam, quæ fiunt simul cum ipsa compositione substantiæ, est uerum: quia substantia id est materia præcedit accidentia tempore in eodem composito. potest quoq; dici, quòd multa sunt uera per se, quæ sunt falsa per accidens: hæc enim est vera sententia, homo per se non est albus, nec per se niger, nec medio colore. sic hæc est uera. substantia est prior accidente tempore. & in eo q substantia separabilis est, fundatur Phil. in declaratione illius dicti. unde si inspiciantur diligenter tres expositiones datæ, palam fit q omnium positionum radix, & fundamentum est illud idem, quod dicit Arist. q licet substantia nulla sensibilis sit sine accidente; tamen quia non eget per se accidente quantum ad suam essentiam, & per se

potest

-potest separari; debet intelligi, quòd præcedat accidẽs tempore. Quare substantia ratione suæ essentiæ præcedit accidens tempore, & esse actuale. Alio modo explanant conclusionem. Scot. in Q. 2. & Ant. Andr. verba sunt. quando substantia dicitur prior tempore, non accipitur tempus, ut definitur in lib. 4. Phy. nam prioritas temporis est ipsius substantiæ, ut substantia est. sed tempus non est mensura nisi motus, & quietis, & eorum quæ sunt in motu, & quiete. substantia autem secundum se non est aliquid tale; sed abstrahit à motu, & quiete. Deinde non accipitur hoc loco tempus pro quacunq; duratione, vel mensura extrinseca successiua alia ab essentia rei: nam de illa esset quæstio: nam substantia posset illam præcedere, cũ sit ei accidens, & sic præcederet illam duratione, & tunc quæra ur de illa duratione, & sic in infinitum. tertiò prius tempore hic accipitur, sicut patet in littera, quod potest separatim esse sine alio, & aliud non sine ipso. & hoc modo substantia est prior omni accidente uno modo, & alio non. vnde sciendum est, ꝙ prius tempore est posse habere sine alio existentiam actualem, & priorem quantum est de se, ita scilicet quòd sibi non repugnat, eo quòd in nihilo dependet ab eo. & tale prius satis potest dici prius natura: nihil enim est prius natura, quod non sit etiam illo modo prius tempore quòd autem aliquid possit præcedere aliud illo modo, potest esse dupliciter. primò, quia non dependet ab illo. secundò, quia non est causa necessaria illius. ad propositum dico, ꝙ substantia comparata ad accidentia separabilia est prior tempore vtroq; modo. comparata autem ad accidens inseparabile, vt ad propriam passionem, est prior uno modo. s. quia non dependet, sed non alio modo, quia scilicet est causa, imo habet causam necessariam respectu passionis. ideo non est prior hoc modo.

Sub-

Subſtantiam eſſe accidentium primum definitione ſtatuit Ariſt. eodem tex. ꝙ multis videtur falſum: intellectus enim poteſt intelligere albedinem ſine ſubiecto; ergo & definire. deinde Ari. definit accidens. hinc ſubſtantia eſt extra eſſentiam accidentis. ergo non eſt ponenda in eius definitione. tertiò prius nota nobis ſunt accidentia, & poſtea ſubſtantia. explicat ſententiam Iand. in Q 4. ſic. ex natura rei ſubſtantia pracedit accidens definitione. & notandum, ꝙ aliud eſt eſſe prius notitia, & aliud prius definitione: quia aliquid dicitur eſſe prius notitia cognitione confuſa. ſed prius definitione eſt prius cognitione dearticulata. & ideo multum refert dicere, ꝙ ſubſtantia pracedat accidens notitia, id eſt cognitione confuſa, & ſubſtantia pracedit accidens definitione, id eſt cognitione diſtincta. unde ſicut ſubſtantia pracedit accidens notitia confuſa, & hoc ordine dignitatis; ſic ſubſtãtia p̃cedit accidens definitione. i. cognitione diſtincta, & hoc ẽt ordine dignitatis. ſed contra euenit de prioritate accidentis quò ad ordinem generationis. aliter dicit Sues. in Q 3. & id ſic. Illud prius definitione dicitur, ꝙ p̄t definiri ſine aliquo, & illud non ſine ipſo. unde eſt ſenſus, ſi in cuiuſuis accidentis definitione cadat ſubſtantia, ut ſubiectum. pro dilucidatione ergo debes ſcire, ꝙ in definitione accidentis cadere ſubiectũ pōt intelligi dupl. uno modo determinatè, ut lignũ, uel ignis vel aliquod id genus. alio modo cõfuſè ad ſenſum, quo logicorum quidam utuntur, quod cadat aliqua ſuba in definitione accidẽtis; nulla tamen ſuba in illius definitione cadat. Scđo debes ſcire, ꝙ accidẽtia ſunt in dupl. differentia, q̃dã propria, vt qcũq; certũ ſubiectũ ſibi limitant, vt ſimitas: q̃dam cõia, non quia ſubiectũ non requirant; ſed quia determinatum non requirunt. his ſuppoſitis dico, ꝙ ſi loquimur de proprĳs accidentibus in illorum definitione cadit ſuba, & certa, data ſuba cadit. Quæ. 3.

cadit. ſi autem loquimur de accidentibus communibus; in definitione illorum cadit aliqua ſubſtantia confuſè, nulla tamē ſubſtātia determinata cadit. Iauel. in Q.3. ait, quòd dictum Phi. poteſt dup. pertractari, primò ſi eſt verum, vt legitur. ſecundò ſi ita eſt uerum, quòd ſit neceſſe abſolutè, & ſecundùm ſe accidens definiri per ſubſtantiam, & non econuerſo, ſiue ſumatur accidens in concreto, ſiue in abſtracto. quantum ad primum ſenſum ponitur talis concluſio affirmatiua. ſubſtantia eſt prior accidente definitione. quantum ad ſecundum ponitur hæc concluſ. ſi debet haberi perfecta cognitio de accidente; neceſſe eſt, ut definiatur per ſubſtantiam. unde ait D.Tho. in com ꝙ ſicut in definitione ſimi ponitur naſus; ita in definitionem cuiuslibet accidentis ponitur ſubiectum. & ideo ſicut animal eſt prius definitione, quàm homo; quia definitio animalis ponitur in definitione hominis; eadem ratione ſubſtantia eſt prior definitione accidentibus. Zim. theoremate.9. eadem ferè, qua. D.Tho. & ſic Alber. cap.3.

Qua.4. *Sic ſubſtantiam eſſe priorem cognitione vult Ariſt. in eodem tex. inſtant tamen aliqui, & dicunt omnis noſtra cognitio habet ortum à ſignis, & ſigna ſunt ut plurimum accidentia rerum, ergo prius nota ſunt accidentia nobis, quàm ſubſtantiæ. & in lib.1. de anima legitur, ſubſtantia non cognoſcitur niſi per cognitionē accidentium. ergo accidentia priora. declarat ſententiam Alex de Ales dicens, ꝙ prius notitia poteſt eſſe duobus modis: uno modo quaſi paſſiuè, ut ſit ſenſus, prius ideſt prius cognitum, ita quòd illud uocetur prius notitia, ſuper quod fertur noſtra notitia, & cognitio prius. ſecundo modo poteſt intelligi prius notitia quaſi actiuè, quaſi dicatur prius notitia, quod facit maiorem notitiam; non quia prius cognoſcatur à nobis; ſed quia quando cognoſcitur, facit maiorem notitiam*

titiam de re, quam aliquid aliud, primo modo prius notitia, accidentia possunt esse prius notitia ipsa substantia, & quadam prioritate temporis. sed secundo modo substantia est prior. & Zim.theo.9.ait substantia præcedit cognitione accidentia, nam substantia demonstrata, quæ est uerissimum ens, & manifestum, & concessum ab omnibus, ut ait Com.in com.2. 3. 5. melius notum fit per prædicata quidditatiua substantię, quam per prædicata essentialia de genere accidentis. & regula est, quòd in his, quæ sunt circa primum in aliquo genere, ordo eorum attenditur penes accessum maiorem, uel minorem ad primum. cum igitur in hac diuisione, qua diuiditur ens in substantiam, & accidens simpliciter, primum sit prima substantia: (uolo enim contra uulgares, quod Deus, & intelligentia sint principia talis entis extra animam diuisi in substantiam, & accidens, & non partes subiectiuæ;) manifestum est per se, quòd indiuiduum prædicamenti substantiæ præcedit indiuidua aliorum prædicamentorū. cum igitur quidditates de prædicamento substantiæ sint magis intimæ primæ substantiæ, quàm sint quidditates accidentium; ideo substantia hoc pacto est cognitione prior. Iauel.in Q.3.ponit tres distinctiones, quarum prima est. cognitio substantiæ est duplex. prima est conceptiua, à qua sumitur conceptus substantiæ. secunda est discursiua, qua concluditur aliquid de substantia. secunda distinctio, cognitio substantiæ conceptiua est duplex. quædam quò ad conceptum confusum, quædam quo ad distinctum. conceptus confusus est, quo apprehenduntur prędicata uniuersalia: ut quando apprehendo de homine, quòd est ens. distinctus autem; quando apprehendo prædicata proxima, & propria, ut cum de homine apprehendo, quòd est animal rationale. Tertia est, cum intelligimur de pirioritate cognitionis, quò ad cognitionem conceptiuam,
aduer-

aduerte, quòd prioritas cognitionis substantiæ respectu cognitionis accidentis potest considerari secundum ordinem perfectiones, vel secundum ordinem generationis. primo quidem modo dicitur cognitio prior, quæ magis perficit intellectum, & quæ est de perfecto ente. secūdo autē modo dicitur cognitio prior, quę est ob ecti prius apprahensi ab intellectu. unde si substantia prius cadit in nostrum intellectum, quàm accidens; est prior cognitione secundum generationē. si autem cadit accidens; erit posterior. quò ad prioritatem cognitionis secundum perfectionem, substantia est prior cognition eaccidente. quantum ad prioritatem cognitionis conceptiuæ secundum generationem scribit duas conclusiones, prima, substantia quò ad prædicata communia, à quibus trahitur cognitio confusa, prius apprehenditur ab intellectu nostro, quàm accidens. secunda, substantia quò ad conceptum distinctum, quo apprahendimus eius proprium genus, & differentiam, cognoscitur posterius accidente. aliam solutionem dat Sues. in Q. 4. & sic. supponendum est prius Arist. in toto processu hoc fuisse locutum semper de substantia uniuersali. secundò supponit, quòd substantiam uniuersalem, de qua loquitur in toto processu præcedere accidentia cognitione, bifariam est, aut comparando substantiam ad accidens, aut comparando substantiam, & accidens respectu primarum substantiarum, quæ sunt indiuidua substantiæ. & comparando substantiam, esse pt rursus bifariā, aut ordine pfectionis, aut ordine generationis. Itaq; dicit, ꝙ cōparando substantiam, & accidens inter se, substantia præcedit accidens ordine perfectionis; non autem ordine generationis. sec. comparando substantiam uniuersalem, & accidens ad indiuidua substantiæ, substātia uniuersalis præcedit cognitione accidentia. ex his sequitur Arist. nihil aliud nelle, dum ait substantiam

præ-

præcedere accidentia cognitione, quam ꝙ universalia substantiæ essentialius, & formalius declarant indiuidua substantia, quàm accidentia. alio modo remouet dubium Iand. in Q. 3. qui inquit substãtia notitia præcedit eam, quæ est accidentis, nobilitate, & perfectione; non autem via generationis. sic quoque Alb. cap. 3. Scot. Q. 3 & An. And. Q. 4.

Asserit Arist. in tex. 7. formam esse priorem, et magis ens materia, & ipso, ꝙ ex vtrisq. contrà est ratio, nam materia nihil essentiale adderet composito, & perfection; cum attamen sit pars eius essentialis. Secundò, nobiliores operationes arguunt nobilitatem in essentia, sed à composito perficiscuntur operationes nobiliores, quàm à forma p se sumpta. ergo nobilius est compositum: forma. Tertiò, nobilius est, qđ habet, quod alia sint ordinata ad ipsum, quàm illud, quod ad tale ordinatur, vt ad finem. sed materia, & forma sunt pp compositum ergo cõpositum nobilius est forma: anima enim, & corpus sunt pp corpus animatum. & Auer. in lib. 12. Metaph. com. 15. ait compositum esse maioris nobilitatis, q̃ materiam, & formam. Vltimò forma uidetur perfici à composito; cum præter proprium esse sit esse cõpositum, ꝙ vocatur forma, & materiæ, quæ dicuntur generari, & existere ad existentiam, & generationem compositi. Declarat theorema hoc An. Andr. in Q. 6. dicens tres conclusiones. pri. est, forma est prior materia, & magis ens. Secunda, forma est prior composito. Tertia, forma non est magis ens composito. & quando Arist. ait in tex econtra; Respondet, quòd magis & prius intelligitur non secundum perfectionem, sed secundum principalitatem, & independentiam. Et ad argumentũ unũ, ubi dicitur, ꝙ materia proprium est substare, ait, quòd per se ratio substantiæ non est substare in potentia receptiua, sicut substat materia. sed ratio per se substantiæ est Quæ. 5.

per

per se existere separabilis ab alijs non dependens, sed illud non conuenit materia nisi per formam. & multa ex his etiam Scot. in Q. 6. alio modo declarat opinionem Phil. Sues. in Q. 5. dicens. debes scire, quod forma apud ueteres consueuit aliquando accipi pro omni eo, quod aliud format, atque perficit. aliquando dicitur forma, quæ unà cum materia compositum constituit: & ideo forma ab informando dicta est. Materia aliquando sumitur pro subiecto operationis, uel cõtemplationis: aliquando pro partibus quantitatiuis: interdum pro ea parte, quæ cum forma ipsum constituit compositum. in proposito materia est accepta tertio modo, & forma secundo, sic & compositum, quod ex his constat. sed pro dilucidatione primò supponamus maiorem perfectionem alicuius non attendi nisi penes perfectionem operationis, saltem occasionaliter. quod addo propter calculatores, qui sunt in hac re diuersi. secundò supponamus unum dici posse magis ens altero, atq; principalius; quia minus dependet. his suppositis sit prima conclusio. forma est materia prior perfectione, & magis ens. secunda pro mente etiam Arist. in tex. forma est perfectione prior compositum. & notandum est, quòd formam est propter compositum, quò ad actum subsistendi: & composito propter formam, quò ad actum essentiæ, atque essendi. aliter glossat sententiam Zim. Theorema. decimo, dum inquit. non intelligitur, quòd forma sit prior materia: quia operatio formæ, & modus operandi sit præstantior operatione materiæ, ut quidam somniarunt. dicamus igitur iuxta doctrinam Aristot. quòd, cum forma sit actus, & materia potentia, & actus simpliciter sit prior potentia; ideo forma est magis ens; & perfectius ens, quàm materia. & in hac deductione concordãt cum Auer. Alber.

Scot.

Scot. & D. Tho. sed in secunda conclusione, in qua dicitur, quòd eadem ratione forma est prior composito, est non parua difficultas. Siquidem Alb. & D. Tho. & Scot. videntur in hoc concordare: nam, cum forma sit prior materia, quæ quidem materia, cum sit principium compositi prior est composito; eadem ratione forma erit prior composito: quia quicquid est prius priore, est prius posteriore. sed dicamus cum Auer. quia dixit consequenter iuxta principia facta, quòd eadem ratio, ea causa, quia forma erat prior, & magis ens, quàm materia, eadem est propter quã est prior composito, & est actualitas ipsius: nam compositum non est in actu, nisi propter formam, quemadmodum, & ipsa materia. & cum dicitur, quòd materia, & forma sunt propter compositum, vt finem; ait non propter finem cuius gratia, sed cui. & ita dicit expressè Com. ꝙ anima, & corpus sunt propter corpus animatum. & forma non ordinatur ad compositum, ut perficiatur à composito; sed vt perficiat illud. & ideo perfectior illo. Dico igitur, quòd esse actu, quod habet tam materia, quam forma composita est ab ipsa forma, cui debetur tale esse per essentiam; sed materiæ, & composito per participationem. vnde forma non dicitur rectè existens; sed existentia: est enim, qua omne existens existit in his materialibus. & vbi legitur, quòd compositum sit magis ens; hoc est uerum quantum ad famositatem; sed non quantum ad rei veritatem, vt Com. in lib. 2. de anima com. 3. & in lib. 2. Metaph. com. 16. & aduerte, quòd dicere compositum continere plus de essentia, quàm forma, & dicere continet plus de quidditate, & perfectione differt: nam essentia, & quidditas in conceptis cum materia distinguitur. Iauel. limitat conclusionem, & scribit tres conclusiones. prima, forma, inquantum actus, est prior natura, & tempore,

& est magis ens, quàm materia, inquantum potentia. Secunda, forma est prior composito; est enim principium, & causa. Tertia, licet forma sit prior composito; non tamen est magis ens, & perfectior. declarat etiam quo modo forma sit prior composito Alex. de Ales sic. forma aliquam prioritatem habet respectu compositi; quia est ratio essendi: non quia sit illud, quod est, sed quia est ratio essendi substantiam; non quia propriè sit substantia. si ergo consideretur illud, quod est per se, vel substantia; compositum magis est substantia, quàm ipsa materia, & forma, quæ non sunt, nisi in composito: sed non, quia hæc ratio essendi est à forma; ideo causaliter loquendo forma habet respectu compositi rationem prioritatis. notandum tamen, ꝙ non sequitur, hoc est ratio illius, ergo est illud, eo modo, quo est id cuius est ratio, & cum Phil. ait formam esse prius ens composito: hoc est intelligendum, quòd forma est ratio essendi: ita quòd esse est à forma, & est in composito: in forma aũt quasi causaliter, sicut in eo, quod est ratio essendi: in composito verò subiectiuè & formaliter, sicut in eo, quod est, & sicut ratio essendi, & illud, quo est aliquid causaliter, modum prioritatis habet respectu illius, quod est ab hac causa, & ratione essendi; ita forma, quæ est ratio essendi, habet modum prioritatis respectu compositi.

Quæ.6. Materiã non quid, nec quale, nec quantũ, quibus est ens determinatum esse, legitur in tex.8. sed antea eã appellauit substantiam, & aliĳs in locis. Explicat propositionem Iand. Q.6. sic, primo ꝙ materia prima essentialiter distinguitur ab actu, & forma, & licet nõ sit idẽ cum actu essentialiter, nõ tamẽ stat vnquã sine actu. Secũdò, materia prima distinguitur etiam à priuatione pura, quæ tamen est propriũ accidens materia prima, vt vult Aris. in li.1. Phy. vnde nec est actio

ens

ens nec etiam priuatio, sed quid mediũ. alio modo explanat propositionẽ Sues. in Q. 6. dicẽs, Dilucidatio huius disputationis non est difficilis; quia oẽs volumus materiã esse ens, & amplius ens in potentia, vt Plato ẽt affirmat in Timeo. & Ploti. in lib. de Materia, Alcionius ĩ li. de Doctr. Platonica, Simp. ẽt & Themist. idẽ dicunt. At verò Arist. materiã esse ens in potentia nactus fuit ex transmutatione. hinc sequitur materiã esse ens subiectũ in potentia. qũo aũ sit in potentia, est aduertendũ, quid potentia bifariã dicitur, aut in potentia obiectiua, vt rosa nunc: aut subiectiua, vt superficies dealbanda. vnde materia, vt respicit formam p agens ipsum deducibilem dicitur esse in potentia directiua: sed vt agens absolutè respicit, in potẽtia subiectiua, quæ fit ab agẽte passiua. materia igitur est ens, & in potentia. ad hunc modum Iamblicus in lib. de secta Pythagorica conciliat Platonem cũ Arist. nã ens, apud Plato. potest sumi, quẽadmodũ apud Arist. pro omni eo, quod contra nihil distinguitur. & hoc pacto materia sub ente continetur, & vnitas, & dualitas, & omne quod non est nihil. alio modo pro ente diuiso in decem prædicamenta, quod quidem ex prima proficiscitur vnitate; & hoc pacto materia nõ est ens. & non sequitur, vt aliqui putant, materia nõ est ens prædicamentarium; ergo nihil est. Quare dixit Arist. materiam nec quid, nec quale esse. declarat sententiam hanc Zim. & theo. 15. his verbis. aliqui volunt hanc propositionem. non esse de mente Aristot. sed antiquorum; ait enim ex his speculantibus accidit substantiam esse materiam & cat. nos autem dicimus materiam secundum se non esse quid, idest quidditatem in actu; nec quantitatem, nec aliud accidentium, per quæ diuiditur ens. & quando ait non esse quid; non intelligitur, quòd nullo modo sit substantia, sed

quòd non est substantia in actu, & multa alia. Et subdit. Intelligitur materiam non esse quid, nec accidēs, quia non est quidditas, nec quidditatem habens in actu nec substantialem, nec accidentalem: sed est entitas quædam in potentia ad omnem formam. similiter esse ens in potentia nō distrahit intellectum materię; quia materia in secunda sui notione constituitur per potentiam, vt Com. in lib. de substantia Orbis, & Themistius. sed Ant. And. in Quæ. 6. à quo forte accepit Suess. explicat opinionem Phil. & duo scribit, primum, quòd materia est ens, secundum, quòd materia est ens in potentia. Et ens in potentia dicitur dupliciter: vno modo, ut obiectum potentiæ, in quo est potentia: alio modo sicut terminus potentiæ, ad quem est potentia. exemp. primi, superficies dealbanda. secundi, albedo generanda. prima potentia dicitur subiectiua, secunda obiectiua. ad propositum, materia dicitur ens in potentia non obiectiua. sed ponitur ens in potentia subiectiua eo modo, quo superficies est in potentia ad albedinem, ita quòd materia est ens receptiuum actus substantialis primò, & accidentalis secundariò. materia ergo licet sit ens actu entitatiuo, quia est aliquid distinctum extra causam suam; tamē distinguitur contra actum specificum, & formalem. Arist. autem in tex. locutus est, secundum opinionem Antiquorum. Hæc & Scot. Ianel. verò in Quæst. 5. ponit tres conclusiones. Prima, materia est ens. Secunda materia est ens reale, quod est substantia. Tertia, materia est ita substantia, quòd est in pura potentia, quæ nullo modo est actus, nec actu ex seipsa, sed omnem actualitatem habet à forma sic. Ianel. & Baccon. 2. sent. Dist. 12. Quæst. 1. Alex. verò de Ales declarat in com. sententiam Phil. auctoritate Auer. dicens. materia est quid substans omnibus decem prædicamentis. vnde est in potentia ad decem prædicamenta.

menta. ad cuius maiorem euidentiam notandum est, quòd esse prædicamenti est esse formale. materia autem de se non habet esse formale; aliquid enim habet materia de se, & aliquid accipit per vim agentis. de se habet, quòd sit ens in potentia: per vim agentis habet esse formale: & ideo iure dictum est, quòd de se nec est quid &c. Si autem plura videre cupis circa præsentem Quæstio. lege in libro primo Phy. Quæstio.22.

Affirmatur in tex. 20. quoquid erat esse, esse idẽ cum eo, cuius est. quod multipliciter videtur esse falsum, primò auctoritate Phi. in lib. 3. de anima text. com. 9. vbi ait. aliud est magnitudo, & magnitudinis esse, & caro, & carnis esse. Secundò, quodquidest erit multiplicabilis in infinitum: quia si quidditas hominis est idem cum homine, & homo habet quidditatem; illa etiam quidditas habebit quidditatem. & tunc quæro quodquid illius quidditatis, vel est idem cum eo, cuius est, vel aliud. si non est idem; pari ratione, nec in ipso fuit idem. si autem idem; illa quidditas habebit aliam quidditatem, & sic in infinitum. Explanat propositionem hanc Scot. & Ant. And. in Quæst. 7. qui præmittit aliquas distinctiones. Prima est, quòd idem quandoque concipitur confusè, & quandoque distinctè. primo modo significatur per nomen. Secundò per definitionem. primo modo dicitur illud, cuius est quodquidest. secundo modo dicitur quid. vnde quòdquidest, & cuius est nihil differunt nisi in diuerso modo concipiendi idem. Secunda distinctio, sicut forma potest sumi dupl. ita & materia: nam materia, & forma se opponuntur relatiuè: forma autem sumitur dupliciter, vel pro forma partis, vel pro forma totius. exemp. primi, anima hominis: secundi quidditas hominis, quæ est humanitas. similiter dicitur materia vno modo, quæ cor- Quæ. 7.

respondet formæ patris, & ideo materia est pars essentialis compositi. alio modo dicitur materia, quæ correspondet formæ totius contrahens quidditatem ad esse hoc, & hæc est proprietas indiuidualis, quæ tamen ipsa quidditate specifica cōstituit indiuiduum speciei vnum ens per se. Tertia dist. eorum quæ sunt, quædam sunt entia per se, & quædam per accidens. exemp. primi. decem genera, omnes species, & omnia indiuidua, quæ sunt per se in genere. exemp. secundi, omnia aggregata ex rebus diuersorum prædicamentorum. Quarta Dist. quædam habent quodquidest primò, & per se, vt homo, & qualibet species composita vniuersalis. quædam alia habent quodquidest per se, sed non primò: vt hic homo singularis abstrahens ab existentia, & tempore. & tale indiuiduum est per se in genere; quia non includit res diuersorum generū. quædam habent quodquidest nec per se, nec primò; sed per accidens: ut hic homo existens, et ens in tempore; nam tale indiuiduum includit aliquod accidens extra rationem quidditatis. sit ergo prima conclus. In dictis per se est idem quodquidest cum eo cuius est. Secunda in dictis per accidens non est idem, quodquid est cum eo cuius est. & nota ꝙ carnis esse accipitur pro quidditate, vt caro pro carne habente materiam indiuidualem. aliter glossat sententiam Egid. in Q.3. sic dicens. Auic. in lib.7. quòd in his, quæ sunt per se, scilicet in substantijs, est idem quidditas cum eo, cuius est quidditas, in alijs autem non. propter quod difficilis est, & de per se, & de esse idem aliquid cum alio? nam esse idem aliquid cum alio potest esse dupliciter, aut ꝙ nihil sit in hoc, ꝙ non pertineat ad naturam, scilicet cum quo est idem. aut ꝙ sit hoc directè. similiter esse per se intelligitur, aut quia aliquid non habet esse in alio, vt in subiecto, sicut accidens: aut per se est, quod non habet aliquod accidēs,

nec

nec implicat aliquod accidens in his, quæ non sunt in subiecto, vt accidentia, quidditas est idem cum eo, cuius est, idest non comprahendit aliquid, quod non sit de natura eius, cuius est quidditas. sed per hunc modum illud, cuius est quidditas, non omnino est idẽ quidditati; quia licet non in se; tamen ratione suppositi singularis implicant aliquid, quod non est de natura quidditatis. & hoc est materia signata, quæ est per accidens idem quidditati. Quare est aduertendum, quòd implicare aliquod accidens est tripliciter: quædam enim sunt, quæ nec per se habent accidens, nec per aliud implicant, vt causa prima. aliqua sunt, quæ per modum implicant aliquod accidens, vt substantiæ sensibiles. quædam, quæ medio modo, vt intelligentiæ. quæ primo modo nihil implicant nec per se, nec per accidens. & de his per omnem modũ potest prædicari sua quidditas, & omnino idem sunt sua quidditas, & suum esse. quæ verò secundo modo implicant aliquod accidens, vt substantiæ sensibiles; non sunt penitus idem cum sua quidditate abstractiuè loquendo: quia implicant materiam, quæ non est pars quidditatis. quæ medio modo se habent, ut intelligentiæ, licet non implicent hanc materiã; implicant tamen esse actuale. & ideo partim idem sunt cũ sua quidditate, partim nõ, & multa alia, quæ ibi lege. Explanat theorema hoc quoq; Zim. in Q. 39. & ait. melius est dicere iuxta viam antiquam Peripateticorum, quàm vbiq; locorum sequitur Auer. ꝙ in cõceptis cum materia, i. in his generabilibus, et corruptibilib. aliud est quidditas, et aliud essẽtia. vnde Auer. in li. 3. de aĩa com. 9. ait. Causa, propter quam hæ duæ intentiones non inueniuntur in omnibus entibus, est ꝙ quidditas, & essentia in entibus simplicibus est idem: non sunt enim n materia. pro quo debes scire, ꝙ in rebus cõpositis x materia, et forma, ipsa forma est tota qdditas: qa

ipsa est obiectum intellectus : nam vniuersale est obiectum intellectus, forma autem est subiectum vniuersalitatis, vt Com. in li. 1. cæli com. 92. materia autem; quia est primo diuersa à forma, nec habens formam; ideo nec est quidditas, nec pars quidditatis, etiam si sit quædam essentia alia à forma. & nota, quod refert multum apud Peripateticos dicere aliquid esse essentiam alicuius rei, & dicere illud esse illius rei quidditatem in generabilibus, & corruptibilibus. vnde Auer. in com. 21. inquit soluendo quæstionem sophisticam quærentium, vtrum quidditas hominis sit eadem cum homine, aut aliud ab homine, quidditas hominis est homo vno modo, & non est homo alio modo, vt est forma hominis, & non est homo, qui est congregatus ex prima materia, & forma. vnde accipiendo hominem, pro hominis quidditate forma hominis est homo: sed sumendo hominem pro essentia illa, quę est quid congregatum, seu compositum ex materia, et forma, quidditas hominis non est homo. Et aduerte, quòd etiamsi secundũ Com. materia non sit pars quidditatis; attamen debet poni in definitione substantiæ compositæ ex materia, & forma. Iand. verò in Q. 11. hæc narrat, quòd de numero entium. quædam sunt dicta secundum se, & quædam secundum accidens, vt Arist. in tex. præterea de numero entium secundum se dictorum duo sunt modi: quædam enim sunt composita ex materia, & forma, vt substantiæ generabiles, & corruptibiles. quædam sunt composita ex diuersis formis, idest, ex vniuersali, & spẽ, siue proprio, vt species est composita ex forma vniuersali generis, & forma propria, ut differentia. vnde est dicendum, quòd in dictis secundum se, quæ sunt composita ex materia, & forma ipsum quodquidest, & cuius est non sunt omnino idem; sed tantum secundũ vnam partem, vt formam, sed differunt ratione materiæ.

teriæ. Secundò, quòd in dictis secundum se, quæ sunt composita ex diuersis formis, vt vniuersali, & speciali, quodquidest, et cuius est, quodquidest omnino sunt idem secundum omnem partem, & non differunt, secundum partem. Tertiò in dictis secundum acciddens, quodquidest non est idem cum illo, cuius est quodquidest: homo enim albus significat duas quidditates, quarum vna est prima, alia secunda; quia substantia est primò ens, & accidens secundariò. Quare sciendum est, quòd quidditas hominis albi potest comparari ad duo, vno modo vniformiter, vt quidditas hominis ad hominem, & quidditas albedinis ad albedinem. & hoc pacto comparando quod quidest, & cuius est essent idem. alio modo possunt comparari difformiter, vt quidditas hominis ad albedinem, & quidditas albi ad hominem: & hoc modo non sunt idem; quia ex eis non fit vnum per se. Exponit etiam Sues. in Quæst. 7. hanc disputationem, vbi ait. pro dilucidatione vtamur distinctionibus Logicorum, & post illas applicabimus: prima distinctio sit, quòd idem potest concipi confusè; vt cum per nomen significatur: et distinctè, vt cum per nomina significantia partes speciei, vt genus, & differentia. Secundò, entium quædam sunt per se, & quædam per accidens. per se quæcunque figuram decem prædicamentorum significant. per accidens quæcunque aggregant naturas diuersorum generum; vt homo albus. Tertiò, diffinibilium quoddam est per se primum, quoddam per se non primum, quoddam per accidens. diffinibile per se primò est forma, vt significatur per nomen speciei; vt homo, & omnis species. per se non primò est compositum habens formam, vt in genere substantiæ compositum humanum: per accidens autem omne indiuiduum generis substantiæ. Quarta distinctio. nominum vniuersalium, quæ significant

ficant aliquid commune, quadam significant communem formam, & nec significant indiuidua composita, nec protenduntur, siue supponunt pro indiuiduis compositis, vt albedo, & humanitas. quadam significāt communem formam, & non indiuidua composita; tamen protenduntur, siue supponunt pro indiuiduis cōpositis, vt homo, & album: nam hic homo est, & hoc album est. quadam significant non formas communes; sed singularia sub conceptu confuso, & supponunt pro illis, vt substantia animal corporeum, humanum, & id genus: compositum enim humanum nihil significat, nisi singularia, licet sub quadam confusa ratione intelligendi. ex his sequitur differentia horum, & patet quid sit definibile primum, & per se: est enim definibile primò, & per se species, vel vniuersale. definibile per se non primò est singulare, vt significatur per nomen hoc singulare. quibus notatis de mente Perip. sit hac suppositio, videlicet, quodquidest nihil aliud est nisi forma, vt per nomina generis, et differentiæ distinctè significatur, materia autem non est pars quidditatis. Ideo ex mente Arist. & Auer. sint hæ conclusiones. Prima, definibile per se primò, & quodquidest eius idem sunt, & non differunt nisi per diuersum modum concipiendi. Secunda, definibile per se non primò, vt singulare compositum apprahensum confusè sub ratione vniuersalis differt à definitione siue ipso quodquidest, vt compositum habens formam ab ipsa forma. Tertia, definibile per accidens, ut compositum singulare discretè apprahensum differt ab ipso quodquidest, vt aggregatum per accidens ab altera parte. Hinc fit, vt entia per accidens, vt homo albus non habeant quodquidest, nisi per accidens.

Sequitur etiam, quòd in entibus per seipsum quodquidest, & definibile non sunt idem, nisi primo modo.

modo. Iauel. in Quæst. octaua. Ponit tres distinctiones. Prima, entium quoddam per se, & quoddam per accidens. & ens per se est quodcunque genus, & species, & indiuiduum cuiuscunque prædicamenti, siue sit simplex, siue compositum. ens per accidens est aggregatum ex rebus diuersorum prædicamentorum, vt superficies colorata. Secunda, aliqua sunt idem realiter tantum, & distincta ratione, vt genus, & differentia: aliqua idem ratione, & re, vt homo, & animal rationale. Tertia, aliqua sunt idem ratione ex parte rei tantum, & non ex parte intellectus. & hæc sunt illa, quæ dicunt eandem præcisè naturam, super quam fundat intellectus vnicum conceptum. vnde dicuntur esse idem ratione Metaphysicali. sit ergo prima conclus. in ente per accidens, ut in homine albo, quodquidest non est idem cum eo, cuius est. Secunda, in ente per se quodquidest est idem realiter cum eo, cuius est. Tertia, quodquidest, & id cuius est sunt idem ratione ex parte rei, licet non semper ex parte intellectus. postea exponit sententiam Phil. in lib. anima auctoritate D. Thom. sic quòd in omnibus habentibus formam in materia, qualia sunt naturalia, & mathematica non est idem quodquidest; & id cuius est. & id propter principia indiuiduantia, & accidentia, quæ non excluduntur à re, cuius est quodquidest. vnde concedo, quòd non est idem aqua, & quodquidest aqua. & sic in magnitudine. eoq; Phil. sentit, quòd in his quæ sunt per se, non repugnat inuenire identitatem inter quodquidest, & id cuius est. repugnat autem in his, quæ sunt entia per accidens. Alexan. verò de Ales ait, quòd substantia, vel essentia rei, & ipsum quid sunt vnum, & idem in re. differunt solummodo ratione: illud enim idem quod dicitur essentia, inquantũ princ. formale

formale entis.vocatur quid,vel quidditas,inquantum est certificatiuum de natura rei.

Quæ.8. *Dubitant multi in text. 21. An materia sit pars quidditatis.pro affirmatiua parte arguunt ab auctoritate in li·primo de anima tex.com.16. & inquiunt, qui accipit materiam in definitione, & dimittit formam,diminutè accipit.ergo signum est, ꝙ materia est pars definitionis. deinde non definiuntur substantiæ sensibiles, nisi per materiam. contrà instant de forma,quæ dat actum, & omne denominatur ab ipsa. Exponit Ant.And in Quæst.12.hanc dubitationem, & scribit quinque conclusiones. Prima est, materia non contracta,quæ est pars potentialis accepta absolutè, & vniuersaliter pertinet ad quidditatem specificam. & hoc declarat Arist.in lib.8. hoc cap. 2. recitans opinionem definientium res materiales, quorum quidam definiebant per materiam solùm: quidam per actum,& quidam per vtrunque. & hi vltimi definiebant perfectè. Secūda, materia contracta per indiuiduationem pertinet ad quidditatem simul totius, q̄d est indiuiduum substantiæ distinctum contra vniuersale. Tertia,materia contracta per existentiā pertinet ad quidditatem simul totius existentis. Quarta, materia accepta pro parte integrali remota pertinet ad quidditatem rei non propriè, & directè; sed per reductionem. Quinta conclusio, materia contracta per accidens præter necessarium nullo modo pertinet ad quidditatem rei.aduertendum tamen est,quòd materia contracta quocunque modo non est de ratione quidditatis specificæ. sed hæc exquisitius in libro 7. Phy.Quæst.8.*

Quæ.9. *Vbi Phil.ait in tex.23.quædam & illic eadem, & ex spermate,& sine spermate fiunt, quærunt multi, an genita ex putri materia, & ex semine sint eiusdē speciei,vt mures geniti ex semine, & ex putri materia.*

ria: probant partem affirmatiuam multis modis, & primo auctoritate tex. Secundò aiunt. quæcunque habent eadem organa, & easdem operationes in specie sunt eiusdem speciei. Sed mures geniti ex semine, & ex putri materia sunt tales. ergo eiusdem speciei. negatiuam sic confirmant: diuersæ materiæ specie arguunt formas specie diuersas. sed materia seminalis, & putris differunt specie. igitur & formæ ex his eductæ. Secundo genita à natura, & genita à casu non sunt eiusdem speciei. sed genita ex putri ortum ducunt à casu, & genita ex semine à natura. ergo differunt specie. & contrà est auctoritas in lib. 1. de generatione animalium. Explanat propositionem Anto. And. in Quæstio. 7. dicens. propagata, & putrefacta sunt eiusdem speciei. nec teneo cum Auic. quod omnia animalia possunt vtroque modo generari: nihil enim generabile est generabile æquiuocè, nisi sit ita imperfectum, quòd tam causa vniuoca, quàm æquiuoca sufficiant ad eius generationem, & ideo imperfecta entia, ut plantæ, & quædam alia possunt vtroque modo generari, scilicet vniuocè, & æquiuocè. pfecta aũt non. sic etiam D. Th. in tex. et Q. 11. Ianel. et alio modo intelligit sententiam Iand. in Quæstio. 15. qui inquit. animalia generata ex semine, & sine semine non sunt eiusdem speciei specialissimæ, secundũ Aris. & Com. Et ad auctoritatem Arist. est dicendum, quod profectò vult, quòd eadem animalia fiant ex semine, & sine semine: non tamen valet consequentia, ergo sunt eiusdem speciei. & hoc debet intelligi de animalibus productis naturaliter. sic etiam Alex. Achil. vbi de subiecto Phisiono. agit. sed explicat textum Sues. in Quæst. 8. his verbis. debes scire, quòd ea animalia dicuntur ex semine oriri, quæcunque ad sui generationem requirunt particulare agens vniuocum, vt homo, & equus. quæ autem generantur, & non ab

agente

agente vniuoco, hæc possunt fieri ex putri materia, & à casu. Et addit pro dilucidatione suppono, quòd duplex est materia, quæ ad generationem omnem concurrit, compositionis, scilicet, & alterationis. materia compositionis est vna generato, & corrupto: alterationis verò est ipsum corrumpendum, uel cuius corruptione ipsum generandum generatur. Deinde suppono, quòd quantò aliquid generandum est perfectius, tantò in paucioribus alterationis materijs continetur. contrà quantò imperfectius. ex hoc sequitur, quòd homo, & ea animalia, quæ sunt homini finitima, fieri non possunt nisi ex vna certa materia, tanquam ex corrumpendo. vnde de mente Arist. sint hæ conclusio. homo, & animalia perfecta, quæ homini sunt finitima, vt equus & bos, non possunt fieri nisi ex semine. Secundò, omnia animalia citra hominem, & alia animalia homini finitima, eadem possunt fieri ex semine, & sine semine. & sic patet quid dicendum ad rationes Auer. et Alex de Ales in com. 12. scribit secundum opinionem Doctorum huius ætatis ferè, quæ Suess. Auic. verò placet idem animal specie posse fieri ex semine, & ex putrefactione, vt mures, & homines, & ponit duo fundamenta, vnum sumitur ex libello, quem de Diluuio scripsit. probat enim in illo posse esse vniuersale diluuium super terram. Deinde arguit. si in hoc vniuersali diluuio omne genus diluit, uel igitur perpetuò remanserat, & hoc est contra sensum: vel fuit reparatum, & si reparatum; non videtur quo modo nisi vi stellarum: quia oportet fateri omne animal posse idem specie semine, & putri materia, fieri. Secundò, vult aliud esse agens creans formã, & aliud disponens. vnde ait, quòd cum in materia est dispositio conueniens per actionem Solis, & stellarum inducta; tunc Colcodea creat formas. & ideo potest idem animal fieri ex semine, & sine semine ab eodem

dem

dem agente, non autem ab eodem disponente. hanc opinionem impugnauit Auer. in com. 31. huius libri. Suess. verò in com. exponit verba Arist. vbi ait eadem &c. dicens, quòd Arist. non intelligit eadem numero, vel eadem specie, uel genere; sed eadem naturalia.

Vult Arist. in tex. 27. quòd illud, quod tantum generatur, sit compositum ex materia, & forma. instant nonnulli sic. forma per se generatur; mutatio enim non denominatur nisi à forma. Deinde Arist. in 2. Phys. ait, ꝙ generatio est naturalis; quia est via in naturam; sed non in naturam, quæ est materia: nec in compositum; compositum enim non est natura, sed habens naturam. ergo in naturam, quæ est forma. Exponit hanc sententiam D. Tho. in com. his verbis. Dicit aūt quodquid erat esse non fieri, quamuis sit idem rei factæ, species item, & alia vniuersalia non generantur nisi per accidens singularibus generatis. Sciendum tamen est, quòd licet in tex. dicatur, quòd forma fit in materia; non tamen propriè dicitur: forma enim propriè non fit; sed compositum: sicut etiam dicitur forma esse in materia, licet forma non sit, sed compositum per formam. ita etiam proprius modus loquendi est, vt dicamus compositum generari ex materia in tali forma: formæ enim propriè nō fiunt; sed educūtur de potentia materiæ, inquantū materia, quæ est in potentia ad formam, fit actu sub forma, quod est facere compositum. glossat quoque propositionē hanc Zim. Quæstio. 100. sic dicens. aliud est considerare generationem secundū rationem, & aliud est cōsiderare inquantum ipsa mediante aliquid in effectu, & in re ipsa terminat actionem agentis. nec hoc est mirum; intellectus enim innatus est diuidere, quæ sunt adunata in esse: quæ tamen natura non pōt, sicut diuidi materiam à forma. Primò igitur modo, quia motus, & termi- Q. 10.

& terminus motus ſunt idem, & non differunt, niſi ſicut via, & terminus viæ: aut ſicut imperfectum à perfecto; ſic forma eſt terminus per ſe generationis. & hoc modo motus, & mutationes ſumunt ſpeciem, & diſtinctionem à terminis. in tali autem ſpeculatione non conſiderat intellectus, an forma in re extrà habeat terminare per actionem agentis tranſmutantis ipſum ſubiectum. ſed abſtrahit ab hoc. ſed conſiderando generationem, vt per eam extra aliquid accipit primò eſſe ab agente mediante forma; compoſitum eſt illud, quod in tali eſſe per ſe generatur, & forma illo modo nō dicitur generari, niſi p accidens. Differt igitur dicere formā eſſe per ſe terminum generationis, & dicere formam per ſe generari. Aliter explicat theorema Ant. And. in Quaſt. 8. & Scotus in Quaſt. 10. verba igitur Ant. And. ſunt. in iſta quæſtione præmittam aliquas diſtinctiones, & oſtendam aliquas concluſiones. ſit ergo prima diſtinctio. cum generatio ſit quædam mutatio; poteſt comparari ad duo, ſcilicet ad ſubiectum, in quo eſt, & ad terminum ad quem, & qui producitur. Secunda ſit, quòd terminare aliquid poteſt eſſe dupliciter, ſicut & agere, vel in ratione quo, vel in ratione quid. dicitur aut terminus quid ipſum compoſitum: ſed terminus quo illud, quo compoſitum eſt formaliter, ſiue ſubſtantialiter, ſiue accidentaliter. hic terminus eſt forma, ſcilicet terminus formalis quo. Tertia ſit, quòd hoc, quod dicitur primò, accipitur ab Ariſt. dupliciter vno modo, vt diſtinguitur contra partem. & ſic illud dicatur alicui ineſſe Primò, quòd ibi non ineſt ſecundum partem, ſed ſecundum totum. alio modo accipitur primò, ut dicit cauſalitatem præciſam. ex his ſit hæc concluſio prima. materia generatur, & corrumpitur ſubiectiuè. ſecunda materia nec generatur, nec corrumpitur terminatiuè. Tertia forma nullo modo eſt

do est terminus generationis per se primo. Quar.forma est terminus generationis formalis quo Quin.cõpositum ex materia, & forma non generatur per se primo primitate secundum partem.sex. sed generatur compositum primo primitate secundum causam præcisam. Sues.in Q. 9. hæc narrat. Quoniam refert aliquid esse tale, & denominari tale, veluti in esse, & denominari; ideo primò dicemus, cui inest generatio. secundò quod horum absolutè est denominandum generari. quantum ad primum debes scire, quòd motus, siue mutatio inest subiecto, & inest termino, ut patet in lib. 5. & 6. Phy est enim in subiecto, vt in eo, cuius est actus, & est in termino tanquam in genere. secundò debes scire, quòd generatio omnis est ad esse. esse verò est duplex existentiæ scilicet, & subsistentiæ. esse existentiæ est, quo res est actu ens extra nihil, atque eius causas. esse subsistentiæ est ens in actu, quo res est extra nihil, & extra causas, quod nec est pars alterius, nec accidens alicuius. Hinc sequitur, quòd si consideretur generatio, vt est ad esse existentiæ, est in forma: si autem: vt est ad esse subsistentiæ; est in composito. Si autem consideretur generatio, vt est in subiecto, & in materia prima; generatio est in materia, forma, & composito. & ideo secundum rem materia, & forma, & compositum verè generari videntur. Materia quidem, vt subiectum: Forma vt terminus generationis, quatenus generatio est ad actum existentiæ. Compositum, vt terminus generationis, quatenus generatio est ad esse subsistentiæ. Secundò dico, quòd simpliciter, & absolutè materia denominatur generari: forma verò, & compositum non denominatur generari nisi impropriè, quòd si Arist. appellat hæc generari, intelligi debet impropriè, veluti impropriè dicitur alba. Iand. in Quæ 16: exponit

nit theorema sic aliquid terminare primò, & per se generationem potest intelligi tripliciter. Primò modo, quòd non terminat per partem, ita quòd cum illud habeat partes; non debetur ei terminare generationem per vnam partem sine alia adeo, quòd illud primò, & per se distinguitur contra per accidens, quod est per partem: & hoc pacto primò, & per se vtitur Arist. in lib. primo, Physi. sicut totum quantitatiuum per se primò mouetur; quia per vnam partem non mouetur sine alia, sed per omnes simul. Secunda aliquid dicitur competere alicui primò, & per se, quia ipsum includit aliquid in se, quod est præcisa causa illius; vt homo est risibilis primum, & per se, non quia cuilibet parti competat ridere; sed quia homo includit præcisam causam risibilitatis in se, vt animam rationalem. Tertiò modo aliquid dicitur competere alicui per se primò, non quia includit causam præcisam illius; sed quia est præcisa causa illius sine hoc, quòd ei insit per partes, vel per inclusionem alicuius causæ: sed quia est præcisa causa illius, sicut vnitati debetur primò, & per se ratio mensuræ, & non per partes. Quare dicendum est ad quæst. quòd compositum non est terminus generationis primò, & per se primo modo primeitatis: deinde quòd compositum est terminus generationis primò, & per se secundo modo perseitatis, & primeitatis. Tertiò, forma primò, & per se est terminus generationis tertiò modo primeitatis, & perseitatis.

Q. 11. *Text. 29. affirmat Phil. in materia non præxistere aliquam partem formæ generandæ. Instant nonnulli. primò auctoritate Auer. in libro octauo huius comm. 15. vbi habet, quòd ex actu,*

&

& potentia non fit vnum , nisi per agens extrahens ad actum. vnde si extrahit , adest. Secundò, forma post generationem est in materia . aut ergo processit ab aliquo , aut ex nihilo per sufficientem diuisionem. non ex nihilo;nihil fit ergo ex aliquo. non ex materia; materia enim esset pars formæ. ergo ex aliquo, quòd est in materia, quod est pars formæ. circa hanc dubitationem D. Tho. in Comm. hæc scribit . Occasione verborum, quæ hic dicuntur , quidam ponit , quòd in omni generatione naturali est aliquod principium actiuum in materia, quod quidem est forma in potentia præxistens in materia, quæ est quædam inchoatio formæ. unde hæc formæ pars dicitur. & si obijciatur, quòd ea, quæ generantur naturaliter, non indigent extrinseco generante, si eorum generatio est à principio intrinseco; respondent, quod sicut principium intrinsecum non est forma completa, sed quædam inchoatio formæ; sic non est perfectum principium actiuum, vt per se potest agere ad generationem, sed habet aliquid de virtute actiua, vt cooperetur exteriori agenti. sed dicendum est, quòd sicut sola viuentia inueniuntur se moueri secundum locum , alia verò mouentur à principio extrinseco, vel generante, vel remouente prohibens , vt dicitur in libro octauo Phys. ita secundum alios motus , sola viuentia inueniuntur mouere seipsa , & hoc ideo ; quia inueniuntur habere diuersas partes , quarum vna potentia est mouens , & alia mota . quod oportet esse in omni mouente seipsum . sic igitur inuenimus in generatione viuentium, esse principium actiuum intrinintrinsecum , quod est virtus formatiua in semine , & sicut est potentia augmentatiua mouens in motu augmenti , &

decrementi; ita est & in motu alterationis, quæ est sanatio principium mouens, intrà. nam cum cor non infirmitatis sit susceptiuum; virtus naturalis, quæ est in corde sano, totum corpus ad sanitatem alterat. de tali igitur materia habente in se principium actiuum loquitur Phi. & non de rebus inanimatis. quod patet, quia materiam ignis comparat materiæ domus in hoc, quòd unaque mouetur ad formam à principio extrinseco. non tamen sequitur, quòd generatio inanimatorum non sit naturalis: non enim oportet ad motum naturalem, quòd semper principium motus, quod est in mobili, sit principium actiuum, & formale; sed quandoque est passiuum, & materiale. vnde & natura in lib. 2. Phi. distinguitur per materiam, & formam. & ab hoc principio dicitur naturalis generatio simplicium corporum, vt dicit Com. in lib. 2. Phy. differentia tamen est inter materiam naturalium, & artificialium; quia in materia rerum naturalium est aptitudo naturalis ad formam reducibilis in actum per agens naturale. quod non contingit in materia artificialium. Hanc verò explanat opinionem D. Tho. Iauel. in Q. 13. dicens. aduertè, quod nec Arist. nec Com. nec D. Tho negarent, quin omnes formæ naturaliter receptibiles in materia præxistentium in ipsa materia in potentia merè passiua, quia in ipsa est aptitudo, & potentia essentialis ad formas recipiendas. nec negarent; quin in materia proxima, id est iam disposita præxistat forma recipienda, non quidem secundum essentiam suam, sed ratione dispositionum, in quibus possumus dicere, quòd forma uirtualiter existit. nec negarent, quin in materia, ex qua generatur res animata, ueluti in semine, præxistat aliqua uirtus actiua, quæ operetur intrinsecè ad productionem rei animatæ, quam tamẽ vim actiuam negarent esse formam, uel partem for-

mæ

mæ generandæ. Negarent autem, quòd in materia, in qua introducenda est per generationem substantialem forma substantialis rei animatæ, siue inanimatæ præxisteret ipsa forma actu secundum esse imperfectum, nec secundum se totam, nec secundum partem, quæ cooperetur agenti, ut producatur secundum esse perfectum.

Et aduerte, quòd quando ait Phil. partem rei præxistere, non est intelligendum, quòd pars rei fiendæ, nec eius inchoatio præxistat; sed quòd aliqua virtus actiua intrinseca materiæ, per quam res fit, præxistat. Sues. uerò in Q. 9. tractat hanc quæstionem sub hoc titulo scilicet an in materia rerum generabilium rationes seminariæ præsint. & declarat titulum quæstionis dicens. debes scire, quòd materia quandoque accipitur pro omnī materiali. & sic omne agens hic inferius materia dicitur respectu formarum cælestiū. aliquando sumitur materia pro principio passiuo rei generandæ, quæ dicitur prima, atque remota ab omni forma. aliquando quæ dicitur propinqua, & secunda, certi generis formarum susceptiua, & sic sumitur materia in disputatione. Ratio seminaria in peopositio à semine dicitur, quod Græcè est sperma. sperma autem esse potest à parte agentis, & à parte materiæ recipientis. à parte materiæ dicitur à nōnullis inchoatio formæ generandæ, ab aliis uia, siue exordium, ab aliis ratio seminaria. à parte agentis dicitur, & tatio seminaria, & virtus generatiua: disputatio nostra solum perstringitur ad rationes seminarias materiales, quæ dicuntur inchoationes formarum. vnde pro dilucidatione primò est animaduersione dignum, quòd omnis effectus in suis continetur causis: aliter ex quolibet efficeretur quodlibet. effectus uerò in causis nihil aliud est, quàm suæ causa, & ità effectus in causis non est sub essentia propria, sed

sub essentia suarum causarum. hinc forma dum producitur, educi, atque extrahi de potentia materiæ dicitur, quatenus latebat ibi. Secundò notãdum est, φ esse in potentia materiæ non est, quia ex nihilo uno modo: quædam enim sunt in potentia materiæ primò prima, & sic sunt omnia in potentia materiæ. & hoc pacto ex quolibet potest fieri quolibet. quædam sunt in potentia materiæ determinata, veluti in pane est potentia sanguis. & hoc pacto non ex quolibet fit quodlibet; sed determinatum ex determinato. Quare ut colliguntur in lib. 12. huius, forma potest intelligi in materia bifariam, vno modo secundum potentiam materiæ primò primam. & hoc pacto formæ nihil præest, nec de dispositione formæ; sed solum illius præsunt causæ tantum. alio modo forma potest intelligi esse in materia, prout est in potentia propinqua, quodammodo inclinata ad formas per qualitates naturales. & sic licet nihil formæ præsit; præsunt tamen dispositiones formæ.

Tertiò debes scire, vt Auer. in lib. 12. quòd creatio apud Phil. est productio alicuius nulla parte illius præsupposita. hinc concludit, quòd si forma per se fieret, talis crearetur: quia illius nulla pars præsupponeretur, compositum verò per se fit, & non creatur. ex his apparet dilucidatio. nam cum quæritur, vtrum rationes seminales materiæ præsint pro generatione formæ; respondeo, quòd si per rationes seminales intelliguntur essentiæ formæ, quibus corrispondet aliquid præter essentias causarum, & dispositionum; pro generationibus rerum non præsunt rationes seminales. si autem intelligantur per tales rationes seminales causæ ipsæ, siue dispositiones propinquæ; essentiæ formarum præsunt: quia præsunt causæ, & dispositiones. quæ sunt essentiæ for-

formarum. & ita præsunt essentiæ omnium formarum, accipiendo tales essentias, prout illis nihil correspondet præter causas illarum principales, uel dispositiuas. Ioan. verò Bacconus, in libro secundo sententiarum, Distinctione decimaoctaua. Quæstione prima, ait. primò sine præiudicio alicuius teneo. quòd qualibet forma educenda de potentia materiæ præest in materia in quodam esse potentiali, quod sit res differens à materia, & quacunque alia forma præest inquam in quodam esse potentiali, non quòd excludat actualitatem essentiæ, & realitatis: sed secundum quod est in potentia, vt sit terminus formalis productionis, & ad hoc quòd formaliter inferrat materiam. hoc tamen est notandum, quòd formas existere in materia distinctas ab ea potest intelligi dupliciter; potest enim materia accipi dupliciter: vno modo vt est materia prima, & subiectum commune formarum. alio modo, vt est distincta per distinctas habilitates ad distinctas formas. primo modo est potentia remota. Secundo est potentia propinqua respectu cuiuslibet rei naturalis. & hoc in multis locis demonstrat Arist. in libro duodecimo. Metaph. vbi resumit opinionem Anaxagoræ. nam vult dicere ad propositum, quòd non solum oportet ponere subiectum commune. s. materiam primam, quod est ens in potentia, ex quo omnia alia fiunt, sed oportet, quòd vnumquodq; fiat ex propria, & propinqua potentia. Imaginatio igitur huius positionis est, quòd omnes formæ in quodam esse proprio, & reali, sed potentiali fuerunt à principio in materia prima, quando primò fuit creata sub vna forma confusa secundum opinionem Theolog. vel secundum opinionem Philosoph. ab æterno, quando Deus necessitate naturæ produxit mundum. & hoc sic intelligendo, quòd tunc fuerunt

in materia prima in tali eſſe reali, ſed potentiali; ut materia prima eſt commune ſubiectum, & potentia remota, non autem, ut eſt materia propria. An. And. in Quæ. 2. & Scotiſtæ tenent partem negatiuam. verba huius ſunt. Eſt opinio negatiua, quæ dicit, quòd uti que in materia ponenda eſt ratio ſeminalis; non tamen cœua materiæ, uel tranſmutabilis in formam, ita quòd aliquid formæ præxigatur in materia, de quo fiet forma. ad cuius euidentiam ſuppono, quid ſit ratio ſeminalis, & in quibus ſit. & deinde primò declarabitur de ſemine, quid ſemen ſit. ſecundò ad quid ſit ſemen. tertiò ad quid ſit ratio ſeminalis. quò ad primum pono talem rationem de ſemine. ſemen eſt quoddam corpus imperfectum productum à generante, cuius forma non eſt intenta à natura propter ſe, ſed propter alterum, ut ex ipſo generetur aliquid ſimile generanti.

Verùm eſt ſciendum, quòd in natura eſt duplex proceſſus: unus aſcenſiuus, & generatiuus, exempli gratia procedendo à forma ſeminis uſq; ad formã ſanguinis, & præterea ad formã embrioris, & demũ ad formam perfectam in ſpecie. alius eſt deſcenſiuus, & reſolutorius, verbi gratia reſoluendo animal in cadauer, & cadauer in elementa, & ea vſque ad materiam primam. illud autem à quo incipit natura in primo proceſſu eſt ſemen; & patet, quòd ibi non ſiſtit; ſed procedit uſque ad formam ultimam perfectam: econuerſo in ſecundo proceſſu. quantum ad ſecũdum dico, quòd ſemen non ponitur, vt ſit principium actiuum generationis attingens terminum formalem generationis, qui eſt ipſa forma. quantum ad tertium dico, quòd ratio ſeminalis non ponitur, vt ſit principium productiuum formæ ſubſtantialis, ſicut nec ſemen. item ſicut ſemen non eſt ſufficiens alterans ſine influentia cœli; ſic nec ratio

ſemi-

seminalis , quæ est aliqua forma , siue vrtus actiua seminis . sunt tamen , & semen , & ratio seminalis non sufficienter , sed aliqualiter concausatiua , & coactiua non ad formam substantialem, sed ad alterationem prauiam .

Itaque ex his omnibus concluditur , quòd nihil præexistit in materia , vt inchoatio formæ , vel actiuum formæ , quod in ipsam formam naturaliter generatam naturaliter transmutatur . & hæc Anton. Andr. Iand. uerò in Quæstio.18.scribit , quòd pars formæ non præxistit in materia ante generationem , tanquàm principium actiuum cooperans ad hoc , quod res fiat . sed forma est in materia ante generationem secundum potentiam paßiuam , quia omne , quod fit, poßibile est fieri . vnde quando dicit Aristot. quod pars praxistit non debet intelligi pars rei fiendæ, nec inchoatio eius ; sed aliqua uirtus actiua , quæ non fuit ipsa res fienda, sed per quam res fit, sicut quando homo generatur, tunc virtus spermatis est in materia. Alex. Achil. in libro primo Phys. de generatione scribit, quòd multæ sunt opiniones . primò , Anaxagoras posuit formas latere in materia, & ab intellectu detegi : & sic eas esse totaliter ab intra . secundò , Phytagoras , Plato , & Auic. aiunt pro parte ab extra est forma totaliter . Tertia sententia est peripateticorum, forma partim ab intra , & partim ab extra . qui inter se diuisi sunt . nam Linconiensis vult , quòd id de forma , quod præxistit in materia, est forma generica scilicet forma corporeitatis . aliqui ascribunt opinionem hanc Egidio, quæ est . id de forma, quod præexistit in materia , est essentia formæ . sed terminat forma generationem secundum esse ; quia esse realiter differt ab essentia . Albertus uerò ait

for-

forma praexiſtit tota ab intus ſecundum eſſe confuſum, & diminutum. tota etiam ab extra ſecundum eſſe diſtinctum, & perfectum. agens igitur non attingit eſſentiam formæ, neque eſſe eius diminutum; quia illa præfuerunt. ſed attingit eius eſſe completum, & perfectum. accepit D. Tho. diſtinctionem realem eſſe ab eſſentia ab Alberto. voluit Alber. quòd genus eſt forma imperfecta, quæ non eſt forma ſimpliciter, ſed eſt aliquid formæ: ſenſit enim, quòd genus eſt aptitudo ad formam, & inchoatio formæ in materia, & eſt corporeitas ipſa. Quarta opinio. Gaetanus autem ſcribit. Triplex eſt potentia, prima eſt materia, & iſtam appellat ſubiectiuam. Secunda eſt naturalis potentia materiæ ad patiendum, hanc diſtinguit re à materia. Tertia eſt potentia reſpectiua, quæ corrumpitur in aduentu formæ.
Reſponſio igitur ad quæſtionem eſt, quòd præfuit forma in potentia, non præfuit actu. at in libro 1. de elementis hæc leguntur. ratio ſeminalis non eſt in materia, neque priuatio, neque potentia materiæ, neque appetitus, vel inclinatio naturalis, neque generaliter reſpectus: quia ſemen eſt cauſa agens vt in libro ſecundo Phyſ. & in libro primo, de partibus animalium. deinde ratio ſeminalis non eſt forma ipſius generandi, neque pars formæ in eſſe completo latens in materia. Tertiò, ratio ſeminalis non eſt forma imperfecta, quæ ſit cauſa omnium formarum extrahibilium ex materia eſſentialiter diſtincta à materia, & à forma extrahenda, ſiue forma illa ponatur generalis, vt corporeitas, ſiue non. Quartò ratio ſeminalis non eſt agens principale, neque virtus actiua eius, neque qualitates eius primæ. Quintò ratio ſeminalis eſt forma ſubſtantialis ſeminis, aut corporis
pro-

proportionati ſemini . ex his ſequitur , non omni forma inchoationem reſpondere: quia intelligentiæ non , quamuis eſſet infima , vt intellectus poſſibilis : ſolùm enim eductis formis de potentia materiæ : ratio ſeminalis eſt conceſſa . homini autem datum eſt ſemen propter cogitatiuam , quæ ex materia educitur, formis etiam elementorum, non quia illæ ſpiritu generante non indigent ad eorum generationem , & ſine medio generantur . mixtis autem , quia per digeſtionem generantur, ſpirituoſum corpus correſpondet , quod calidum naturale appellatur dans digeſto complementum . in plantis autem principium materiale cum formali in vnum corpus concurrunt , vt patet in ſeminibus , quæ ſeruntur . in animalibus autem , quæ putrefactione generantur , eſt ibi ſemini proportionale , ut in libro ſecundo de generatione animalium .

Dicendum eſt igitur, quòd quæſtio negatiuè terminatur : quia formæ præſupponitur materia, quæ eſt potentia forma ; ſed non eſt hoc eſſe reale formæ. Præterea non omni formæ reſpondet ratio ſeminalis : quia ſemen ex coeunte natura eſt maſculi , & fæminæ , vt in libro primo de generatione Animalium.

Quærunt multi circa text. 35. an ubi Phil. ait. abeuntes ex actu non palam , vtrum quidem ſunt , aut non ſunt ; ſed ſemper dicuntur , & cognoſcuntur uniuerſalis ratione : an ſingulare ſit per ſe à nobis intelligibile : pro parte negatiua eſt Ariſtotel. in text. pro affirmatiua arguitur ſic . Q.12.

Intellectus complexus præſupponit incomplexum. ſed intellectus componit uniuerſale cum ſingulari, dicendo Socrates eſt homo, & cognoſcit cõpoſitionẽ eſſe ueram,

veram, uel falsam. ergò cognoscit vtrumque extremum incomplexum: aliàs componeret ignorans. Explicat theorema An. And. Quæ. 13. & Scot. in Q. 15. et Gre. Arim. An. And. prǣmittit tres distinctiones. prima est singulare est triplex: quoddam abstrahens ab existentia: non enim singulare est determinatum, quantum est de se ad existentiam; sicut nec uniuersale. & tale singulare est per se in genere nihil includens præter naturam speciei, & proprietatem indiuidualem, per quam est hoc. qualibet autem coordinatio prædicamenti abstrahit ab existentia. secundò, sumitur singulare inquantum est existens singulare, & non includens aliquod accidens. & tale singulare potest dici simul totum, ut dictum est. existentia autem non est dt ratione alicuius, nec inquantum quid, nec inquantum participat quid: quia existentia est omnino extra quidditatem formalem saltem in creaturis. Tertiò sumitur singulare inquantum includens non solum existentiam; sed alia accidentia circunstantia vt quantitatem, qualitatem, locum, tempus, & huiusmodi. & sic est ens aggregatū, & vnum per accidens. secunda distinctio est, intellectio est duplex: quædam, quæ dicitur quidditatiua, seu abstractiua. & hac abstrahit ab existentia respiciens solum quidditatem eius, vt quidditas est. al ia est intellectiua, quæ dicitur intuitiua, & uisio: & hæc respicit per se obiectum præsens in sua existentia, ita quòd est existentis, vt existens est. tertia distinctio est, obiectum intellectus quoddam est primò intellectum, quoddam non primò. dicitur obiectum primò intellectum, quod adæquat actum intelligendi. non primò autem intellectum, quod non adæquat. exe. quando uidetur quantum bipedale; ipsum totum adæquat uisionem. licet autem pars eius per se uideatur; non tamen adæquat uisionem. similiter est de intellectu

cum

cum intelligere species, veluti homo, ipsa species tota intelligitur, & adaquat intellectionem, & est primò intellectum. sed partes speciei, ut genus, & differentia, licet utrumque per se intelligitur non primo; quia neutrum adaquat per se intellectionem talem. sit ergo prima conclusio. singulare quodlibet modo sumptum est per se intelligibile, quantum est ex natura sua. secunda, singulare quolibet modo sumptum est primum intelligibile, quantum est de se. tertia, singulare primo modo est intelligibile per se respectu intellectionis abstractiua tantum. & singulare secundo, & tertio modo est primum intelligibile intellectione intuita tantum. Prima conclusio sit ista. singulare quocunque modo sumptum est per se intellibile à nobis pro statu isto saltem intellectione abstractiua. Secunda. intellectus noster pro statu hoc non per se intelligit singulare sub ratione propria singularitatis, nec sensus sentiet. Tertia, intellectus noster pro statu hoc intelligit singulare per lineam reflexam reflectendo ad Phantasmata: nam vt placet. Arist. in lib. 3. de anima, intellectus intelligit singulare per lineam reflexam. Com. verò habet per lineam. speralem, & ipse sic exponit, quòd intellectione singularitatis quidditas abstrahitur à quidditate, donec restat quidditas, à qua non potest abstrahi ulterius. sed aliter exponitur, quòd sicut natura in agendo non per se intelligit uniuersale: quia tunc corpore generato, quod est oniuersalius, quàm animal, uel homo; non procederet vltra ad generationem animalis, uel hominis. non intendit primò indiuidum signatum; quia tunc generato vno tali, ut Socrate, cessaret actio natura. quod est falsum. sed intendit, primò inducere naturam in aliquo supposito. Et hoc est indiuiduum vagum. similiter in proposito species in Phantasia, ad quam se conuertit intellectus, primò repræsentat

sentat

sentat indiuiduum uagum, in quod primò fertur cognitio intellectus. quod patet: quia quando intelligitur singulare ignorando in qua specie sit, & in hoc primo signo in ipsa phantasia est confusum subiectum cum accidente, uel mutuo accidentia se mutuò contrahentia. Secundò repræsentat naturam absolutè, scilicet quando intellectus abstrahit uniuersale, & fertur in naturam præcisè non considerando eius singularitatem. Tertiò, reflectendo considerationem naturæ ad circunstantias signatas, ut scilicet intelligat singulare, id est, naturam, quæ inest, huiusmodi componit subiectum cum accidentibus proprijs determinantibus talem naturam, & per tales circunstantias, ut quia est hic, & nunc, & cum tali figura, & cum tali colore, ita quòd illius reflexionis terminus à quo, & terminus ad quem est quid confusum, & in medio est distinctum. natura ergo intelligitur determinata his. & est ibi conceptus non simpliciter simplex, ut ens: nec est conceptus simpliciter quidditatiuus, ut homo. sed tantum conceptus per accidens, & ille est determinatior conceptus, ad quem deuenimus in hac uita. Hæc Ant. And. Verùm Suess. in Quæstio. 14. hanc sententiam exponit sic. singulare in proposito sumitur pro indiuiduo, & indiuiduum pro singulari, indiuiduum dicitur quasi indiuisum. indiuisum autem dicitur, uel quia non diuisibile in partes quantitatiuas actuales; uel quia indiuisibile, est in partes diuersarum rationum. & hoc pacto species dicitur indiuiduum. sumitur igitur singulare pro indiuisibili in partes eiusdem rationis. sed ad huius declarationem quædam resumamus: & primò, quòd singularium quædam sunt materialia, siue sensibilia, ut substantiæ primæ, & indiuidua accidentium: quædam immaterialia. immaterialium quædam sunt deducta ex singularibus materialibus

ut

ut actus intelligendi singulares, species ipse intelligibiles, & id genus: quædam sunt simpliciter immaterialia, ut Deus & substantiæ separatæ. Secundò aliquid potest cognosci tripliciter. uno modo cognitione eius in se. & hoc dicitur cognoscere rem intuitiuè: ut quando cognoscitur res in se. alio modo aliquid cognoscitur mediante aliquo repræsentatiuo medio cognito. & hoc uocatur cognoscere abstractiuè. Tertiò aliquid dicitur cognosci deductiuè eo modo, quo causa cognoscitur per effectum, è qua deducitur eius cognitio. Et propterea si loquimur de singularibus immaterialibus simpliciter, ut sunt Deus, & cæteræ substantiæ separatæ; hæc non cognoscuntur ab intellectu coniuncto per se intuitiuè; quia non cognitione in se: nec abstractiuè. si uerò loquimur de singularib. immaterialibus deductis à materialibus, ut actus intelligendi singulares, actus credendi, & id genus; talia singularia intelligi possunt per se ab intellectu nostro intuitiue si autem de singularibus sensibilibus loquimur; intellectus coniunctus intelligit illa interdum intuitiuè, & interdum abstractiuè non per naturam intellectus; sed quatenus est sensibus coniunctus, ut ait Auer. in libro tertio de anima. Iauel. uerò in Quæstio.16. sic glossat propositionem ponendo duas distinctiones. Prima est, singulare sumitur dupliciter: primò, ut singulare præcise: secundò, ut singulare materiale. & aduerte, quòd singulare materiale comparatur ad singulare, ut species ad genus: prædicatur enim singulare de singulari materiali, & immateriali. & singulare materiale de hoc, & illo singulari materiali. Secunda distinctio. per se intelligibile accipitur dupliciter. primò, ut idem est, quòd ex se, siue ex natura sua est intelligibile. Secundò, ut idem est, quod quocunque alio remoto, uel non mediante alio, & ut sic

sic est. Hi duo modi non conuertantur: quoniam accidens per se intelligibile iuxta primum modum; sed non iuxta secundum. ex his leguntur tres conclusiones. quarum prima est. singulare, ut singulare, est intelligibile per se, id est, ex natura sua. Secunda singulare ut materiale in neutro modo dictionis datæ est per se intelligibile. Tertia, singulare, vt singulare, non est intelligibile per se, id est, primò, siue non mediante alio prius intellecto. ad cuius euidentiam est sciendum, quòd cognitio est duplex, directa, & reflexa. directa est, quæ terminatur primò ad aliquod obiectum sua specie repræsentatum; vt quando uideo albedinem per speciem propriam albedinis. reflexa est, quando intelligo aliquid, vel uideo in aliquo prius cognito; vt quando uideo directè imaginem in speculo, & reflexè per talem imaginem video faciem meam, uel alterius. ex hac distinctione ponuntur duæ conclusiones. Prima. singulare præcipuè materiale non potest cognosci ab intellectu coniuncto directè; sed olim reflexè. Secundò, cognoscitur reflexè ab intellectu, & directè à sensu: sed quonam modo, & quo ordine cognoscatur ab intellectu reflexè declarat D. Tho. per ordinem. sic intellectus per speciem intelligibilem repræsentatiuam primò naturæ uniuersalis directè intelligit naturam uniuersalem, ut suum proprium obiectum. deinde redit ad cognoscendum actum intelligendi, & aduertit, quòd hic actus causatur à specie intelligibili simul cum ipso intellectu. deinde redit ad cognoscendam speciem intelligibilem. & aduertit illã fuisse extractam à phantasmate. deinde redit ad considerandum phantasma, & aduertit fuisse causatum à singulari, & repræsentatiuum eiusdem, tunc cognoscit in hoc ultimo gradu reflexionis substan-

tiam

tiam singularem concurrente et cogitatiua, quæ dicitur ratio particularis; eo quòd substantiam particularem apprahendit. Hæc D. Th. in quæst. de Veritate Quæst. 2. art. 10 Bacconus autem in lib. 1. senten. Distin. 3. Quæstio. 1. in solutione argumentorum contrariorum, dicentium, quòd in intellectu causatur primò cognitio singularis, quàm vniuersalis, et quod directè cognoscuntur, ait, quòd verum est, quantum est ex parte obiecti; non tamen probatur, quòd ex parte intellectus, & hoc nisi fortè accipiendo singulare in comparatione ad vniuersale. & hoc est, quòd Doctores communiter dicunt, quod nihil prohibet, quia singulare secundum se acceptum, & absolutè sit obiectum indirectum intellectus: & tamen quod intellectus, vt considerat singulare, vt in habitudine ad vniuersale, sit obiectum quodammodo directū: quia sic quodammodo est idem cum eo, & hoc est ad propositum de inductione, qua probatur vniuersale per singularia. sed ad omnia argumenta contraria dicit, quòd singulare est prius cognitum secundum lineam rectam, quantum est ex parte obiecti: sed ex parte intellectus vniuersale est prius notum secundum rectam lineam, nec est mirum, si alius ordo sit ex parte obiecti, & alius ex parte intellectus: quia ex parte rei inter singulare, & vniuersale, sicut inter primam substantiam, & secundam, est ordo naturæ. & quia ordo naturæ, quod primum est perfectissimum: ideo singulare, quod perfectius esse dicit, quàm genus, vel species, ex parte rei est prius. sed in intellectu, quando acquirit sibi scientiam, est ordo generationis. & in ordine generationis illud quòd est prius est imperfectius; quia in generatione vnumquodque vadit de imperfecto ad perfectum. ideo ex parte intellectus prius cognoscitur aliquid in vniuersali, & imperfectè. nec agit natura frustra in faciendo singulare primum intelligibile

telligibile ab intellectu materiali: & tamen nunquã est primum intellectum ab eo: quia eodem modo in phantasmate creatura ex natura rei primum intelligibile, quod est Deus, est primum, & principale in ente analogo, & tamen nunquam est primum intellectum ab intellectu materiali: & ideo est dicendum per simile, vt scribit Com. in libro tertio de animæ com. 36. quòd sicut, cum intellectus materialis adeptus sit sibi solum agentem, quòd intelligit Deum, & loquitur ibi de cognitione naturali; ita verisimile est, quod cum adeptus sit sibi totum agentem, quod intelligat naturaliter secundum ordinem, qui est ex natura rei, & per consequens permanens in illo statu naturali. Primò intelligit Deum, postea ordinatè ea, quæ sunt sub Deo. & eodem modo est dicendum de singulari, quod in illo statu primo intelligit singulare, postea speciem, & genus, & sic vsque ad ens transcendens. & hæc narrat, & alia multa, quæ propter breuitatem omitto.

Q. 13. *Vniuersale non esse aliquid in rebus asserit Phil. in tex. 45. & 46. ratio tamen est contraria: datur enim effectus vniuersalis; ergo & causa vniuersalis. vt in libro secundo Physic. Ergo & vniuersale in rebus reale. declarat sententiam Arist. D. Tho. in com. dicens: quòd vniuersale dupliciter potest capi: vno modo pro ipsa natura, cui intellectus attribuit intentionem vniuersalitatis. & sic vniuersalia, vt genera, & species substantias rerum significant, & prædicantur in quid: animal enim significat substantiã eius, de quo prædicatur, et homo similiter. alio modo põt accipi vniuersale, secundum quod natura prædicta subest intentioni vniuersalitatis. i. secundum quod consideratur animal, vel homo, vt vnum in multis. & ideo posuerunt Platonici, animal, & hominem in sua vniuersalitate esse substantias, quod*

Ari-

Aristote. hoc reprobat. Zima. in Annotationibus in Iand. hæc scribit, prius recitata sententia Iand. & Scoti, quòd alia est opinio Auer. Auic. Algazelis, & Albubacher, & ferè omnium præcipuorum Peripateticorum, ut dicit Alber. in tractatu secundo de intellectu, & intelligibili cap. secundo, quòd vniuersale non sit in re, & quòd omnis vniuersalitas, & communitas sit ab intellectu, sumens tamen fundamentum à re: & quòd talia prædicata vniuersalia, & quidditatiua sunt ab intellectu, nota tamen, quòd vt mihi videtur, Alber. salua semper reuerentia tanti Doctoris, non rectè explicauit hanc opinionem nisi sub confusis verbis. nec aliquem modernorum vidi, qui distinctè opinionem Auer. declarauerit in hac materia.

Scias igitur primò, quod apud me refert dicere in via Auer. naturam humanam esse ens reale, & naturam humanam esse vniuersale reale. primum est verum secundum ipsum. Secundò debes scire, quòd loquendo de vniuersalibus materialium rerum secundum Auer. vt mihi videtur, duobus modis loqui possumus: vno modo de esse eorum, prout est in materia, & in agente: alio modo de esse vniuersalium, quod esse competit sibi ab intellectu, & secundum tale & esse, quod competit sibi ab intellectu, videndum est, vtrum aliquod esse respectu huius esse correspondeat sibi in re. Et mihi videtur, quòd si loquamur de esse talium formarum vniuersalium, quod habent in materia, & in agente; hæ formę communes habent esse in potentia materiæ, & habent esse in actu in primo motore, vt est sententia eius in lib. 12. Metaph. com. 18. non enim est negandum illud fundamentum, vt quidam pessimè negant, quin natura primò intendat speciem, quàm singulare; quia istud fundamentum est Auic. in sua sufficientia, & etiam

Auer.in lib.primo Cœli com.120. & in 4.Phy.com. 120. vbi habet, quòd materia prima per aptitudinem naturalem, seu potẽtiam inclinatur, & appetit prius formam specificam, quàm hanc formam, sic motores Cœlestes, in quorum intentione est, vt omnes formę, quæ in potentia sunt in materia, deducantur ad actum. patet, quòd in sua primaria intentione sunt species, & non singularia nisi secundariò, pro quanto in ipsis species saluantur, sicut est sententia eius in secundo de anima com.34. vbi habet, quod sollicitudo diuina, cum non potuerit facere animal permanere secundùm indiuiduum, miserta est in faciendo permanere ipsum secundum speciem. & Aristote. in quarta par.proble. prob.15. vbi quærit propter quid coire omnium delectabilissimum est, vltra alias causas assignat causam finalem, & est conseruatio speciei. ideo natura posuit tantam delectationem in coitu, veluti escam. natura autem vniuersalis in hoc non intendit conseruationem primò indiuidui, sed speciei; accidit enim ex tali actu dissolutio ipsius indiuidualis naturæ propter restaurationem, & conseruationem speciei, de qua primo sollicitatur natura. ex prædictis patet, quòd vniuersalia aliquod esse habent in intentione primi motoris, & intelligentiarum. & hoc forte voluit dicere Alb. dum dixit, triplex esse vniuersale, scilicet ante rem, in re, & post rem, appellans vniuersale ante rem esse ipsius naturæ, vt habet esse obiectiuum, & est in actu virtuali in primo motore. vniuersale uerò in re est ipsa natura in singularibus existens. vniuersale verò post rem est vniuersale abstractum ab appendiciis materiæ per intellectum agentem. nota tamen, quòd hæ conditiones, scilicet in re, ante rem, & post rem: vniuersalitas, & particularitas est in anima, & est extra animam: & esse vnum, vel

multa

multa accidunt natura, quæ denominatur vniuersalis, vel particularis. nec natura aliquid horum dicitur esse quidditatiuè, sed omnes huiusmodi conditiones sunt sibi aduentitiæ, & extraneæ, sicut est sententia subtilißima Auicen in quinto suo Metaphys. cap primo. equinitas enim est tantum equinitas: in definitione enim equinitatis non ingreditur vniuersalitas, vel particularitas, nec esse in anima, nec extra animam, nec in potentia, vel actu, vel unum, vel multa.

Præterea debes scire, quòd vniuersale sumitur dupliciter. vno modo pro intentione Logica, quæ est vniuersalitas, & secunda intentio: alio modo pro natura ipsa, quæ denominatur ab vniuersalitate. sic autem est intentio prima, vt potest colligi ex intentione Com. in hoc com. 46. vbi habet, quòd definitiones vniuersalium habent aliquam dispositionem dispositionum substantialium existentium extra animam: fundamentum enim vniuersalitatis est dispositio realis, & substantialis. vniuersalitas autem est qualitas eius, & accidens rationis in via eius. hoc idem ex intentione Auic. hinc debes scire, quòd vniuersale pro prima intentione, vt placet Auicen. tribus modis accipi potest: vno pro eo, quod actu prædicatur de multis, sicut homo: alio modo pro eo, quod poßibile est prædicari de multis; & si nullum eorum est in effectu dicitur. & tertio modo vniuersale intentio, quam nihil prohibet prædicari de pluribus. quòd si aliquid prohibeat; est causa intrinseca: sicut Sol, cui accidit impoßibilitas ex causa extrinseca ex sui imaginatione, quod sit in pluribus, & de pluribus. hoc idem quantum ad hunc tertium modum asserit Alb. in tractatu secundo de intellectu, & intelligibili: vbi habet, quod Sol, & Luna sunt formæ communicabiles. sed quòd non

communicantur, est ex hoc, quòd tota materia est comprahensa sub eis. sed hæc imaginatio Auic. & Alb. contradicit Auer. His prænotatis ponuntur conclus. quædam ad intentionem Arist. & Com. Prima est, qđ vniuersale pro secunda intentione non est in re; sed solum habet esse ab anima in fieri, & conseruari. Secunda vniuersale pro prima intentione non est aliquid in re, secluso omni actu intellectus ex natura rei, vel realiter distinctum à singularibus. sed solum in re habet esse in potentia, actu autem per intellectum agentem abstrahentem. sed vniuersale pro prima intentione non sit ens reale; quia hoc esset falsum: nam vt tale nihil aliud est, quàm ipsa natura, cui attribuitur vniuersalitas. & talis natura nulli dubium est quin sit ens reale; quia scientia realis est de obiecto reali. talis ergo natura non est vniuersale reale, vel ex natura rei distinctum à singularibus. natura, igitur cui attribuitur vniuersalitas ab intellectu, est ens reale; tum vniuersalitas hæc, & communitas actualis non est nisi ab intellectu. ducit tamen originem, & fundamentum à re. vnde talis natura, vt est in re, non est vniuersale actu, sed potentia. actu autem fit vniuersalitas in ipsa per actum intellectus. aduerte etiam, quòd, vt suprà dictum est, natura de se nec vniuersalis, nec singularis est. sed hæc accidunt naturæ, inquantum natura est. & multa alia, quæ ibi lege. Hanc sententiam explanat Sues. Quæstio. 15. & supponit multa: primò, quòd res, quæ intelligitur, nihil acquirit per intellectionem: secundò, quòd res effici actu intellectus, & vniuersales non est nisi nos illas actu intelligere vniuersaliter per rationes repræsentatiuas vniuersales: res esse in potentia intelligiles nihil aliud est, quàm nos esse in potentia ad rationes vniuersales, quibus illas vniuersaliter intelligimus.

ligimus. Tertiò aliquid dicitur actu vniuersale, vel potentia vniuersale, actu & potentia existentibus in nobis. Patet ex dictis; quia actu vniuersalia erunt aliqua, quando in nobis erunt rationes illorum actu repræsentantes: potestate verò quando in nobis adest intellectus potentiæ potens illas rationes respicere. Quartò, rationes istæ in nobis esse non possunt nisi moueantur à rebus. vnde dicit de mente Peripatic. Vniuersalia actu, & potentia sunt formæ rerum singularium. deinde formæ sunt vniuersales actu, & potentia, quando in nobis sunt rationes cognoscendi actu, vel potentia. ex his sequitur formas singularium esse actu vniuersales; quando in nobis sunt rationes repræsentantes illas vniuersaliter, potestate verò, quando in nobis est intellectus tantum agens, & possibilis. Tertiò, vniuersalia sunt actu, & potestate aliquid præter singularia extra animam; vniuersalia enim sunt formæ. Vltima conclusio. Vniuersalia actu, & potestate sunt aliquid in rebus. vltimo conciliat Aristot. in Platone. qui ponebat vniuersalia separata à rebus, non quidem in rebus, quæ vocabat Ideas. Animaduertendum est ergo, quòd Aristo. non obijcit sensui Plato. vt rectè docet Ammo. in libro de interpratatione, & sæpè Simp. sed malè interpratantibus verba illius, vt Xenocrates, & alijs. Arist. igitur probauit vniuersalia non posse esse separata simpliciter secundum esse existentiæ à singularibus, vt Xenocrates interpratatur, Plato enim dixit formas esse vniuersalia. & quia formæ sunt aliæ à compositis singularibus; dixit illas esse ideas separatas, hanc separationem Xenoc. & alij intellexerunt secundum esse existentiæ, & contra hoc procedunt rationes Arist. verùm Plato

non intellexit, quòd formæ sunt separatæ ea separatione, qua forma differt à composito, cuius est forma. & hoc non negaret Arist. Rectè igitur obijcit contra malos interpretes Plato. sed alia est opinio Scoti Quæstio. 18. & Ant. And. Quæst 17. qui præmittunt aliquas distinctiones. Primò, duplex est intentio, scilicet prima, & secunda. dico primam intentionem ipsam rem positam in esse intellecto. & cognitio dicitur prima; quia res dicitur intentio non quocunque modo res; sed vt intellecta, & cognita. voco intentionem secundam quandam relationem, seu comparationem intellectus, quando intellectus comparat vnam primam intentionem ad alteram, seu unum intellectum alteri. ex. g. intellectus intelligens hominem, & intelligens animal comparat vnum ad aliud secundum rationem prædicabilis, & subijcibilis. quæ comparatio ex parte animalis dicitur genus, & ex parte hominis dicitur species. itaque omnis secunda intentio est formaliter relatio rationis. Secundò, cum vniuersale sit quoddam concretum; potest accipi dupliciter. vno modo pro per se significato, quod est vniuersalitas. & secũda intentio, quæ est quædam relatio rationis in prædicabili ad illud, de quo est prædicabile. & hunc respectum rationis significat hoc nomẽ uniuersale in concreto, & vniuersalitas in abstracto. alio modo sumitur vniuersale pro illo, quod denominatur ab illa intentione vniuersalitas, quæ est aliqua res primæ intentionis; nam secundæ intentiones applicantur primis. & hoc secundo modo potest considerari dupliciter. vno modo pro illo, quod est quasi subiectum remotum denominatum ab illa secunda intentione. vnde natura absolutè sumpta dicitur vniuersale, quatenus non de se hoc: & ideo non repugnat sibi ex se dici de multis. & natura sic accepta est indetermi-

terminata priuatiuè, siue negatiuè. alio modo potest sumi pro ipso subiecto propinquo, quod est prima natura indeterminata contrariè, scilicet, ut coniuncta indeterminationi actuali, quasi habitui contrario, & hoc modo non est vniuersale, nisi natura sit actu indeterminata, ita quòd sit vnum intelligibile numero dicibile de omni supposito. & illud est completè vniuersale. Tertiò, esse in intellectu contingit dupliciter. vno modo subiectiuè, vt species, & habitus sunt in anima. alio modo obiectiuè, sicut nunc loquimur, & hoc modo potest esse dupliciter: vno modo habitualiter, siue in actu primo, quando scilicet est ibi per speciem manentem in intellectu, vt immediatè motiuum ad intellectionem. alio modo actualiter, siue actu secundo, quando scilicet actu mouet, & intelligitur. Secundus modus infert primum, sed non econuerso. sit ergo hęc prima conclusio, quòd vniuersale sumptum primo modo, scilicet pro intentione nihil est in rebus, sed in intellectu tantum. Secunda, vniuersale sumptum secundo modo, scilicet pro subiecto remoto intentionis est aliquid verè in rebus. Tertia conclusio sit, quod vniuersale sumptum secundo modo est vnum vnitate aliqua reali minori tamen vnitate numerali. Quarta, vniuersale tertio modo sumptum, quod est indeterminatum contrariè non est in intellectu actualiter de necessitate. Quinta, uniuersale tertio modo sumptum est in intellectu habitualiter de necessitate. Vltima, uniuersale tertio modo sumptum secundũ illud, quod est, est in rebus. unde dici potest, quòd uniuersale est in re, sic accipiendo, quòd eadem natura, quæ est in existentia determinata per gradum singularitatis est indeterminata negatiuè, & in intellectu obiectiuè. & ut habet hanc relationem ad intellectũ, ut ad cognoscentem est indetermi-

nata

nata contrariè in determinatione sibi addita per intellectum. & tunc est completum vniuersale. Iand. verò Quæstio. 14. prius narrata opinione Platonis hæc scribit, quod duplex est vniuersale, ut dicitur in libro primo Metaphy. quoddam in causando, & quoddam in prædicando. vniuersalia per causalitatem sunt duplicia: quædam sunt corporalia, ut corpora cœlestia habentia causalitatem vniuersaliter respectu inferiorum. alia sunt vniuersalia causalitate incorporalia, & abstracta à magnitudine. sed de vniuersalibus per prædicationem est quæstio. vnde notandum est, quòd vniuersale secundum prædicationem est duplex, vno modo sumitur pro intentionata, & denominata ab intentione, vt homo est species, homo est vniuersale per se; quia denominatur ab intentione. alio modo consideratur pro intentione, & hoc iterum dup. vel enim pro prima intentione capitur, vel pro secunda. de vtraque intentione, quid sit aliter dicitur secundum illos, qui accipiunt conceptus rerum à modis essendi, & accidentibus, & aliter qui conceptus generis, & speciei accipiunt à quidditate rei. quam illi, qui accipiunt conceptus generis, & speciei à modis essendi, dicunt, quòd prima intentio est conceptus rei, vel intellectio secundum suum modum essendi proprium: vt animal concipitur secundum primam intentionem, vt est sentiens. sed secunda intentio est conceptus rei secundum modum essendi communem; vt si animal concipitur, vt habet esse in pluribus speciebus, hæc est secunda intentio. sed secundum dicentes conceptus generis, & speciei capi à quidditate generali, uel specifica, dicitur, quòd intentio prima rei est intellectio secundum quidditatem generalem, & potentialem, vel specificam. sed secunda intentio est, vel intellectio rei communis in pluribus, sed

vniuersale pro re subiecta est res, quæ est apta nata esse in pluribus, vel multiplicari in plura. his visis ait ad quæstionem, quòd uniuersale pro prima, & secunda intentione est realiter separatum à singularibus. & de his uniuersalibus pro intentione prima, & secunda uidetur esse intelligenda auctoritas Com. in libro duodecimo huius, vbi inquit, quòd uniuersalia apud Arist. sunt collecta ab intellectu à singularibus, qui considerat similitudinem inter ea, & facit ea unam intentionem. & uidetur tangere triplicem causam talium uniuersalium: nam cum dicit, quòd sunt collecta à singularibus; tangit agentem dispositionem; quia sunt à rebus istis, ut agentibus dispositionibus præparantibus ad ea. sed sunt ab intellectu poßibili, qui considerat similitudinem &c. quia recipit ea, & sunt tanquam à causa susceptiua, & receptiua. sed sunt ab intellectu agente tanquam ab agente perficiente, qui facit ea unam intentionem actu, quæ prius fecerat in potentia. Secundò dicendum est, quòd uniuersale pro re obiecta, quæ denominatur ab intentione, ut homo est species, non est separata à singularibus sensibilibus, & corporibus secundum esse extra animam.

Notandum tamen, quòd licet uniuersalia talia non sint separata à singularibus inferioribus secundum esse; tamen inferiora addunt differentias positiuas, & reales contrahentes superiora ad talia inferiora determinata; quia species addunt supra genera differentias specificas, & indiuidua addunt super species differentias indiuiduales substantiales. Alexand. Achi. in libro de uniuersalibus hæc pauca ait ad auctoritatem Auerrois in libro primo de anima. comen. decimo octauo. Qui dicit, intellectus agens facit in particularibus omnem uniuersalitatem. ergo in particularibus

vibus est uniuersalitas . ergo & extra animam, respondet, quòd non est in eis per formalem inexistentiam, sed quia eorum est illud uniuersale. Alia est opinio Burlei *in Prologum primi Phys. ubi ait, quòd uniuersalia realiter distinguuntur à singularibus: attamen illa uniuersalia non sunt separata ab ipsis, imo coniuncta: quia incideret in opinionem Platonis. & hac est unà fere eadem opinio cum illa Iand.*

Q. 14. *Dubitant nonnulli in tex. & com. 56. ubi Arist. ait, manifestum est, quòd substantiarum esse existimatarum, plurimæ potestate sint, ut ipsæ partes animalium; utrum partes organicæ animalis habeant distinctas formas specie differentes. & inuenio duas opiniones contrarias. una Scotistarum, & alia Thomistarum. opinio prima est Ant. And. in Quæstio. 17. & Scoti Quæstio. 20. qui tenent, quòd in quolibet uiuo præter formam animati esse aliam formam communem corporis, & mixti, & præter has, quæ sunt communes toto animali sunt aliæ partiales specificæ distinctæ tot, quot organa distincta, à quo autem habeat animal, quòd sit unum, hoc ait Ant. And. quòd habet unitatem à forma mixti, uel animati, quæ est ultima, & specifica. Sed magis uidetur à forma mixti propter unitatem cadaueris seruandam corrupta anima, uel separata. & qui sic tenent, non possunt cogi à rationibus aliorum. & cum dicitur, quòd ex duobus in actu non fit uerè unum dicunt, quòd uerum est, quando sunt in actibus ultimatis, & non carent perfectiori actualitate. sed non est sic in proposito: nam omnia præcedentia sunt in potentia respectu formæ communis, & perfectioris. Alia opinio est D. Thom. in prima par. Quæst. 0.76. art. 4. & Greg. in libro secundo senten. Distin. 17. Quæstio. 2. & Her. in q. magna de pluralitate*

litate formarum. narrat opinionem horum Iauel. Quæstio.19.dicens, quòd tenent, quòd non sint plures formæ substantiales in eodem animali partium etherogenearum, nec diuersorum organorum, imo est tentum una forma totius animalis, & quarumcunque partium donec uniuntur in toto. & adducit uarias rationes, & ultimò ait. tenendum est, ut non sequantur multa inconuenientia, quòd non sunt plures formæ substantiales in animali, secundum pluralitatem organorum.lege Suess.& Bacco.Q.18.

Negat Phi.in tex.53. singularium esse definitionẽ, uel demonstrationem. at ratio est contraria: nam definitio est ratio indicans essentiam rei. sed singularia habent essentiam. ergo definibilia. Præterea, non ne singularia sunt substantiæ? declarat hanc sententiam Ægid.in Quæst.8.sic. Cum quæritur, utrum singularia habeant definitionem; non est quæstio, utrũ habeant definitionem quocunque modo large accipiendo definitionem, secundum quod, omne quod significat nomen, dicitur definitio, sicut historia Romana tota est definitio; quia significat idem, qđ unũ nomen si illæ historiæ imponatur: sic enim omnia largè loquendo possunt habere definitionem quodammodo, & particularia, & alia. sed de hoc non est quæstio, nec de hac definitione loquitur Arist. in libro 7. Metaph. remoueamus igitur à quæstione hanc aequiuocationem definitionis. Præterea non est quæstio, utrũ singularia habeant definitionem in suo uniuersali, & ueram definitionem; quia certum est, ꝙ habent: nam sicut quodammodo in suo uniuersali cognoscuntur; sic in suo uniuersali definiuntur. Sed est quæstio, utrum singularia habeant propriam definitionem ueram. In quod aduertendum est, ꝙ sicut in omnibus est considerandum illud, quod est per se; sic & in hac quæstione. cum ergo quæritur, an singularia habeant de- Q. 15.

finitionem

finitionem propriam, uidendum est, quid sit illud à quo sumitur per se tota ratio definitionis. hoc autem est forma. sed singularia non habent formam propriam. unde nec definitionem habent, nec propriè definiuntur. sic etiam exponit Iauel. in Quæstio. 16. aliter uerò intelligit Iand. in Quæstio. 9. dicens, quòd accidens potest considerari dupliciter: uno modo inquantum est res per essentiam suam distincta à subiecto, & inquantum cognoscitur incompletè, & imperfectè. & sic aliqualiter potest definiri sine substantia: alio modo inquantum debet cognosci perfectè quò ad suam essentiam. unde accidens non potest definiri sine substantia. & ad hanc intentionem loquebatur Com. qui accidentia dicit habere definitiones, supple simpliciter, & sine additione. dicit ea habere magis, quàm habeant: & qui dicit, ꝙ non dicitur de eis hoc nomen ens, et definitio, dicit ea non habere illud; quod debent habere. & addit Com. ꝙ Arist. dixit hoc; quia antiqui habebant duas opiniones, & ipse induxit mediam, quæ est uera, supple quia uult, quòd uerum non simpliciter sit definitio, sed secundum quid, & ex additione. & notandum, quòd accidentia in abstracto si debent definiri; habent pro genere formam accidentalem, & subiectum pro differentia. sed accidentia in concreto econuerso, subiectum habent pro genere, & formam accidentalem pro differentia.

Q. 16. *Vult Phil. in tex. & com. 60. totum esse diuersum à partibus componentibus, dicens, caro est aliquid aliud præter ignem, & terram: & hæc sillaba Ab est aliud ab elementis, quæ sunt a, b, & quanquã in li. 1. Phys. Quæst. 8. hoc tractauimus, & ad mentem Scoti, D. Tho. & multorum aliorum. attamen nunc pauca dicam: & primò quæ à Sues. Quæst. 19. qui ait, explanando theorema, quòd omnis terminus pluralis*

plura-

pluraliter tentus ſub copulatione ſignificat ſuum ſignificatum, ut patet primo Elench. Verum ſignificando ſuum ſignificatum ſub copulatione poteſt teneri diuiſiuè, & poteſt teneri collectiuè, ut docet Ariſt. tenetur quidem diuiſiuè, quando propoſitio, cuius eſt ſubiectum, uel prædicatum, exponitur per unam copulatiuam, ut homines uiuunt, exponitur ſic homo uiuit, & homo uiuit. tenetur uerò collectiuè, quando exponitur propoſitio, cuius ipſe eſt ſubiectum, uel prædicatum per unam categoricam de extremo copulato. Similiter poteſt dici de termino omnes in plurali, ut dicit Ariſt. poteſt nanque teneri diuiſiuè, & collectiuè eodem modo. ex his ſequitur, quòd à propoſitione de ſubiecto, uel prædicato plurali diuiſiuè tento licet inferre duas catagoricas illi corriſpondentes per notam copulationis coniunctas; ut ex iſta, duo homines currunt, ualet igitur iſte currit, & ille currit. ex propoſitione uerò de ſubiecto, uel prædicato plurali collectiuè tento non licet inferre duas categoricas; ſed unam de extremo copulato; non enim ſequitur, iſti ſunt duo: igitur iſte eſt duo, & iſte eſt duo; ſed quod iſte, & iſte ſunt duo: hac enim ex primo Elench. in paralogiſmo diuiſionis, & compoſitionis colliguntur, quæ oportet ſupponere in diſputatione. quia Auer. & omnes Græci quæſtionem hanc non ſoluunt niſi logicè. his diſtinctionibus præmiſſis ſit prima ſuppoſi. totum non eſt ſuæ partes diuiſiuè tentæ. Secunda, partes ſunt ſuum totum collectiuè, & ſuum totum eſt ſuæ partes collectiuè. Hæc ſuppoſitio eſt de mente Themi. & Auer. quibus ſtantibus dico pro dilucidatione primum, totum, cuius partes ſunt eſſentialiter ordinatæ, dicit additum, & tertium ultra partes. ſecundùm, totum, cuius partes non ſunt

eſſentia-

essentialiter ordinatę, nihil dicit præter partes. ex his sequitur, quòd siue totum addat tertium, siue non; semper est suæ partes collectiuè, quia illud tertium nõ est substantia absoluta, sed, ut dixi, omnes suæ partes collectiuè, & non diuisiue tentæ. & hae est pulchra interpretatio. alio modo intelligit theorema Ant. And. Quæst. 18. declarando tres conclusiones, quarũ prima est. compositum per se, ut ex materia, & forma, dicit formaliter aliquam entitatem distinctam realiter à suarum partium entitate. Secunda, entitas compositi alia ab entitate partium est entitas absoluta. Tertia, entitas compositi distincta a partibus est forma totius, quæ est quidditas. ad cuius euidentiam declarat quinque per ordinem. Primũ, quòd forma totius non est alia a forma partis, puta in homine, quæ sit superueniens illi, & aliquid ipsius totius. & dicatur esse forma totius: eo quòd pfectius constituit compositum, quàm forma partis. Secundò, quòd forma totius non est aliquid medium vniens materiam formæ ad constituendum per se vnum cum materia. Tertiò, quòd forma totius non est aliqua forma ultra formam partis, quasi perficiens materiã, atq; formam. Quartò, quòd forma totius est ipsa tota natura, siue quidditas constituens totam entitatem, ita quòd non est forma informans, sed forma, a qua suppositum est ens quidditatiue. non sic intelligendo, quòd forma totius sit causa ipsius totius, quasi causans totum cum materia, & forma partis. sed est ipsum totum pręcise, & absolute consideratum. Quintò, forma totius est alia realiter a forma partis. alia sententia, est D. Tho. & Her. quã narrat Iauel. *Q. 20. quorum opinio est, quòd totum differat realiter ab omnibus suis partibus vnitis, & simul sumptis, non per aliquam partem; quoniam implicat dari partem in toto, præter omnes eius partes, nec per aliquam passionem*

ſionem totius, quoniam paſſio eſt natura poſterior, & ſupponit totum conſtitutum ex partibus, nihil autem diſtinguitur eſſentialiter ab alio per ſuum poſterius, ſicut definitiuum non eſt poſterius definito, ſic diſtinctiuum non eſt poſterius diſtincto, nec per ipſam vnionem partis cum parte; quoniam cum unio dicat priuationem diuiſionis, ſiue habitudinem, ſequitur, quod totum dicat formaliter talem priuationem, uel habitudinem, quod eſt falſum, hæc enim conſequuntur naturam totius. Totum autem dicit formaliter compoſitum ex his. ſed differt ſeipſo toto, id eſt, ex ſui natura; nam ſicut natura partium eſt, ꝙ componant hoc. ſic natura totius, quod ſit compoſitum ex his, licet autem differat ſeipſo à partibus non tamen differt quolibet ſui, id eſt quolibet incluſo in toto; quia cum totum includat partes, differret à partibus per partes, quod eſt impoſſibile. ſed differt à ſeipſo, quia eſt talis naturæ, quia ſcilicet eſt compoſitum, & non componens. & ſi quæras, utrum totum differens realiter à partibus addat aliquid ſupra partes, uel ſit aliquid præter partes. Dico, quòd neutrum eſt concedendum propriè loquendo. ſed dicit naturam ſuipſius, quæ non eſt partes, ſed ex partibus. facta hac declaratione. ſit talis concluſio. Totum compoſitum ex partibus ſiuè integralibus, ſiuè eſſentialibus, quod eſt unum per ſe, non eſt ſuæ partes ſimul ſumptæ.

Liber VIII.

E*ST ſententia Ariſt. tex.* 10. *quòd quemadmodum numerus nec habet magis, nec minus; ita neque ſubſtantia, qua ſecundum formam eſt. ſed ſi eſt quidem, ea, quæ ſecundum materiam eſt. inſtant multi primò auctoritate Auer.* *Quæ.* 1.

S ſ *com.*

com.67.de formis ſubſtantialibus elementorum. deinde quæcunq; ſecundum magis, & minus ſunt comparabilia, ſuſcipiunt magis, & minus, atque intenſibilia, & remiſsibilia ſunt. at omnis forma, quæ eſt in genere poteſt comparari alteri eiuſdem generis ſecundum magis, & minus perfectum. igitur omnes formæ, quæ ſunt in genere, vel quæ ſunt partes alicuius, quod eſt in genere, ſunt intenſibiles, & remiſsibiles. Pro controuerſia diluenda quærit Alexand. Achil. in primo lib. Phyſ. vtrum in ſubſtantia ſit contrarietas. reſpondet non, inquantum ſubſtantia eſt. & hoc probat multiplici medio, & concludit dicens. Sequitur ergo, quòd ſubſtantia compoſita, vel ex ſubſtantijs ſimplicibus, vel compoſitis contrarium non habeat ex ſe. Veruntamen formæ naturales habent priuatiuè oppoſitum, & conſequenter contrarium largè. & ſi ſubſtantiæ corrumpuntur ab his, quæ accidentibus proprijs ſubſtantiæ cõpoſitæ contrariantur, et corrumpuntur. Corollarium pro ſaluanda contrarietate in effectibus ſufficit cauſarum propriarum diſperatio: contrariante enim caliditate, & frigiditate, igneitas, et aqueitas, quæ cauſa eorum ſunt, non cõtrariantur, ſed diſperatæ ſunt. hoc Theorema declarat it Ian. Bacconus in lib 3. ſent. Diſt. 15. Quæſt 1. art. 1. atque 2. eſt ergo talis ſua intentio, quòd nulla forma ſubſtantialis ſuſcipit magis, & minus: Vnde eſt ſciendum, quòd formam ſubſtantialem ſuſcipere magis, & minus poteſt multipliciter intelligi. vno modo poteſt forma ſubſtantialis conſiderari reſpectu duorum contentorum. et hoc ſicut per modum generis materię, ſicut anima ſenſitiua reſpectu animalium omnium non conſiderando in ea rationabilitatem, uel irrationabilitatem, aut quamcunque ſpeciem, ſiue per modum ſpeciei, ſicut anima aſini reſpectu omnium aſinorum. alio modo poteſt conſiderari forma ſubſtantialis,

vt forma

vt forma inquantum specifica se habet per additionem ad seipsam, inquantum generalis, sicut anima asini aliquid addit supra animam animalis simpliciter dicti. primo modo non suscipit magis, & minus respectu cuiuscunque. sed secundo modo suscipit bene in quocunque fuerit. sed hic est intelligendum, quòd aliud est formam suscipere magis, & minus secundum speciem, & aliud secundum gradus materiales formæ. verbi gratia, forma accidentalis, vt albedo secundum speciem non suscipit magis, nec minus, quantum ad differentiam specificam: æquè enim completè minima albedo habet differentiam albedinis, & definitionem, vt maxima albedo: tamen dicitur suscipere magis, & minus secundum gradus materiales remissos, & intensos, qui sibi adueniunt, & recedunt stante semper ratione speciei. Nota autem, quòd vult dicere, quòd substantia suscipit magis, & minus, vt facit speciem superabundare generi; non vt per hoc intelligatur, quod genus dicat aliquam rem communem præter rem speciei, & quòd species addat aliquam rem communem supra genus, & indiuidua addant aliquam rem supra speciem: sed quòd per nomen speciei exprimatur aliquis gradus formæ indiuiduæ substractæ intentioni generis, & speciei: qui gradus formæ non exprimitur per nomen generis. ex g. animal dicat aliquam rem communem aliam ab animalitate hominis, & asini, & aliarum specierum, aut species asini dicat aliam rem à realitate istius asini, & illius. Quare præcisè comparando vnum gradum perfectionalem formæ ad alium gradum perfectionalem in eadem forma hac singulari, & signata, vt anima intellectiua sortis addit aliquem gradum substantialem in anima sortis vltra eandem animã sensitiuam sortis. Sed qualis sit differentia harum

comparationum patet; prima enim eſt inter cõe, & ſua contenta: Secunda eſt inter gradus eiuſdem formæ adinuicẽ. Tertia autem eſt ſecundũ formã partialem, ueluti ſecundũ animam intellectiuam cõparatis ad inuicem diuerſis gradibus. Præterea eſt intelligendum, quòd duobus modis alijs poteſt intelligi formam ſubſtantialem eductam de potentia materiæ ſuſcipere magis, ac minus ſecundum eſſe, quod habet in materia. Primo modo ſi forma ſit in materia ſecundũ eſſe diminutum, & incompletum: & poſtea per actũ generationis actualiter, & perfecte ſit in materia ita tamen, quòd illud eſſe diminutum, & imperfectũ, formæ non dicat in ipſa eſſentia formæ ſubſtantialis aliquos gradus, ſcilicet remiſſum, & intenſum: ſed ſolùm diuerſos gradus eſſendi in materia, ut quòd primò ſit in materia in potentia, & poſtea in actu. alio modo ſi ipſa forma in materia extendatur, ſicut materia. & hoc eſt magis proprie ſuſcipere magis, & minus. hoc uult Phil. in hoc libro 7. com. 8. Formæ autem accidentales ſuſcipiunt magis, & minus in eſſe per additionem, non ſolùm per translationem de potentia ad actum. Tat. etiam in Præd. dicit, quòd diuerſæ ſunt opiniones: Prima, quòd forma intenditur, & remittitur per hoc, quòd magis & minus permiſcetur ſuo contrario, ita ꝙ quantò magis permiſcetur, tantò eſt minus talis: & quantò minus permiſcetur, tantò eſt magis talis, & hanc probat auctoritate Ariſt. in libro 3. Phyſ. dicentis, quòd quæcunque ſunt impermixtiora contrarijs, ſunt magis talia, ut albius eſt, quod eſt nigro impermixtius. Alia eſt opinio, quòd forma intenditur, & remittitur ſecundum diſpoſitionem ſubiecti, in quo eſt. ita ꝙ ſi ſubiectum ſit magis diſpoſitum; forma erit intenſior. & ſi ſit minus diſpoſitum; forma erit remißior. Tertia eſt, quòd forma intenditur, & remittitur per maiorem,

iorem, uel minorem radicationem, quam habet in subiecto. Ideo relictis his opinionibus tanquam falsis, legatur Scotus in lib. 1. Dist. 17. Quaest. 4. dicens, ꝙ forma dicitur suscipere magis, & minus secundum quod plures, vel pauciores gradus, vel partes perfectionales habet in eodem loco, & situ se penetrantes adinuicem: ita ꝙ sequitur, ista forma suscipit magis: ergo habet plures gradus, vel partes perfectionales se penetrantes in eodem subiecto, & situ. Et aduerte, quòd hi gradus, seu partes, per quas aliquid dicitur suscipere magis, & minus sunt semper eiusdem speciei inter se, & cum forma, quæ dicitur suscipere magis, & minus. vt albedo dicitur maior albedo per partes perfectionales, quarum quælibet est qualitas. ex quo patet, quòd gradus non est aliud, quàm pars perfectionalis eiusdem speciei cum illa forma, cuius est gradus. vnde nunquam aliquid dicitur magis tale nisi per aduentum alicuius partis, vel gradus formæ. & scitò, quòd hi gradus non dicuntur se penetrare indiuisibiliter, sed diuisibiliter, sic quòd vnus totalis gradus penetret totum alium gradum, & pars partem: sed non qualibet pars quamlibet partem, nisi fortè esset in subiecto indiuisibili. Egid. etiam declarat hanc sententiam in libro primo Metaph. Quaest. 27. dicens, quòd magis, & minus comparationem important. quotiescunque autem aliqua comparantur adinuicem, respectu alicuius vnius comparantur. sicut ergo in primis inuenitur vnitas: sic in eis comparatio esse potest, & quia natura vnitas nunquam fuit reperta nisi in specie specialissima, quæcunque sunt proprie comparabilia sunt talia secundum vnam formam specificam: sed, licet propriè vnitas sit in specie specialissima; aliqua tamen vnitas est in forma generis, & in his quæ per analo-

giam dicuntur. & sicut est in eis aliqualis vnitas; ita & in eis est aliqualis comparatio. est ergo propriè comparatio secundum formam specificam, largè tamen, & secundum genus, & secundum analogum comparatio sumi potest. hoc viso quæratur vtrum in substantijs reperiatur magis, et minus propriè, & vt respicit eandem formam specificam, aut largè secundum quòd habet esse in genere, & in analogo. est hæc prima eius sententia, quòd in substantijs non reperitur magis, & minus propriè: sed reperitur largè. Secundò, quòd secundum formam generis, & secundum analogiam quandam reperitur magis, & minus in substantijs, & hoc est necessarium: substantia enim est analogum, & est genus, quod prædicatur de principijs substantiæ, scilicet materia, & forma, est analogum. vt est genus, prædicatur de compositis. cum forma autem sit magis substantia, quàm materia (materia enim maximè distat à primo ente) si ergo forma est magis ens, quàm materia; formalia sunt magis entia, quàm materialia, & magis substantia, & hoc modo ignis est magis substantia, quàm terra. magis, & minus autem ex perfectione speciei reperitur in mixtis, in quibus vltima intentione naturæ terminatur generationis actus. nam & cum peruentum est ad asinum, cessat generatio: & etiam, cum peruenitur ad Leonem; cessat tamen, quia in Leone perfectius reseruatur ratio animalis, & dignitas specifica, quàm in asino, & in animali perfecto, quàm in imperfecto; patet, quòd animalia perfecta sunt magis entia, quàm animalia imperfecta, & etiam magis substantia. aduertendum est etiam, quòd sicut in substantijs generabilibus, & corruptibilibus reperitur magis, & minus; sic & in incorruptibilibus, cum incorruptibiles substantiæ non æqualiter distent à primo ente,

mo ente, & cum Phil. ait. non competere substantiis suscipere magis, & minus intelligendum est propriè, prout respiciunt formam specificam. Sed, si accipiatur largè, vt respiciunt genus, vel vt analogum; competere eis potest, vt ostensum est. Claram quoque reddit sententiam hanc Zim. in Q 54. ubi tractat, an differentiæ ultimæ rerum suscipiunt magis, & minus, dicens, non recipiunt vltimæ differentiæ rerum magis, & minus in substantiis. fallit in accidentibus, ut Com. tex. & com. 10. ubi inquit forma non recipit neque magis, neque minus: homo enim non est maioris humanitatis, quàm homo. &, si fuerit; erit secundum quòd forma est in materia. de formis igitur substantialibus perfectis secundum se consideratis uera est propositio. Dicit perfectis, vt excludat formas elementales, quæ secundum mentem Auer. in lib. 3. Cæli com. 67. intenduntur, & remittuntur, & sunt quasi mediæ inter substantiam, & accidens. dixit secundũ se propter uerbum Auer. quod est, si fuerit; erit secundum quod forma est in materia, & habet etiam hoc tex. & per hoc uoluit intelligi materiales quasdã, & accidentales dispositiones. à forma enim, ut in materia existit, fluunt potentiæ naturales, vel impotẽtiæ. vt dicit Alber secundum quas, forma fit expeditior, aut minus expedita actionibus; merito enim instrumentorum, in quibus est complexio, compositio, & vanitas accidit hoc, secundum quod dispositiones illæ, aut meliores, aut deteriores sunt, & præcipuè in animalibus. & subdit recitata opinione Scoti, quòd opinio communis tenet in uia Arist. quòd formæ substantiales perfectæ non recipiunt magis, neque minus, nec in se, nec ut sunt in suis indiuiduis. & hæc etiam sententia est Auic. in libro tertio suffi. cap. primo. Opinio etiam Peripateticorum tenuit, quòd in talibus formis substantialibus specialissimis sit æqualis

participatio à ſuis indiuiduis. Iand. in Quæſt. 5. Sequens opinionem Auer. ait prius ſuppoſito, quòd elementa maneant in mixto, quòd formæ ſubſtantiales elementorum ſuſcipiunt magis, & minus in generatione mixti: formæ enim ſubſtantiales elementorum ſunt media inter formas ſubſtantiales mixtorum, & formas accidentales. Formæ autem ſubſtantiales mixtorum non ſuſcipiunt, neque magis, neque minus: habent enim conſiſtentiam, & proportionem determinatam in materia, & indiuiſibilem. Exponit præterea quæſtionem hanc Sueſ. Diſtinct. 5. Sed primò declarat, quid ſit gradus, & quid non gradus. poſtea quid ſit latitudo formæ, & cuius formæ ſit aſsignabilis latitudo. pro declaratione igitur eſt ſciendum, quòd alicuius formæ partes poſſunt eſſe duplices: graduales, aut quantitatiuæ. graduales partes ſunt, ſecundum quas forma dicitur maior, vel minor in eadem parte ſubiecti. quantitatiuè verò ſecundum quas dicitur maior, vel minor ſecundum diuerſas partes ſubiecti, vtpote ad extenſionem ſubiecti. quid autem ſit gradus diuerſimodè à diuerſis conſideratur: alius enim ſecundum imaginationem Aſtro. alius Medici, alius Phyſici, & alius Mathem. ſiue Calculatoris. gradum Aſtrologoſui uocat 360. cuiuſque circuli partem, eſtque tantum Zodiaci ſpatium, quantum ſol communi Curſu uno die naturali peragrare poteſt. Medicus appellat gradum Medicinæ tantam calidi, vel frigidi qualitatem, quanta ſenſibiliter poteſt alterare tactum temperati medici. Phy. verò gradum non una ratione dicit, vult enim gradum eſſe minimum formæ. Sed minimum eſt duplex, vel reſpectu ſubiecti, vel formæ: dicitur minimum ſubiecti, minimum extenſionis: minimum formæ, dicitur minimum intēſionis. Sed oportet imaginari eſſe dabile minimum agens.

gens. & dicitur minimum agens, quod minima uel proportione, uel excessu superat passum, tunc Phy. gradum extensionis, uel minimum extensionis appellat tantum subiecti, vel passi, quantum minimum agens subitaria actione potest qualificare. & hoc si tale agens ageret subito. Minimum verò intensionis, uel gradum appellaret qualitatem tantam, quantam minimum agens unica, & subitaria actione in passo potest inducere, uel gradus est tanta forma, quanta non minorem agens potest in subiecto inducere. tamen gradus dicitur tanta qualitas, quantam minimum agens induceret, uel qua non minorem ageret, si subito ageret, ad quam cum agens, quod successiuè agit, deuenit, unum gradum induxisse dicetur. Nonnulli dixerunt, & nos quoque gradum esse tantam qualitatem, quantam qualificans unica actione potest inducere, si illud ageret subito, & hoc siue illud sit minimum agens, siue non. & tunc iuxta hanc positionem oportet concedere aliquem esse gradum respectu unius agentis, quod est dimidium gradus respectu alterius agentis fortioris. præterea oportet concedere aliquam latitudinem esse, ut octo respectu A agẽtis, quæ non erit vt octo, sed vt quatuor respectu B agentis: quia tanta qualitas, vel secundum subiecti quantum, vel quantum potest agens agere, si subito ageret, vocatur gradus intensionis, uel extensionis, quid verò gradus sit apud Calculatorem non vna ratione accipitur: vocat enim Calculator nonnunquam gradum omnem formam gradualem, qua ratione etiam qualitas intensa, vt octo dicitur gradus, nonnunquam partem intensiuam formæ. & hac ratione gradus dici non potest latitudo completa. interdum gradus accipitur pro indiuisibili forma. huius autem Calculatoris imaginatio est, quòd forma intensibilis sit quadam quantitas perfectionalis, veluti

corpus

corpus quantitas dimensiua. qua ratione, ut corpus diuidi potest in partes potentiales diuisione infinita, & in actuales diuisione finita; sic forma intensibilis, quæ est quantitas perfectionalis, diuidi potest in partes actuales, quarum qualibet est minimum illius potens per se existere, & potentialis, quarum nulla potest per se existere. gradus igitur erunt partes actuales formæ, atque minima forma puncta. quæ tales partes terminant, vel copulant, dicuntur gradus punctuales. partes potentiales dicuntur partes graduales, & nonnunquam gradus impropriè. De non gradu verò distingui posset, vt de gradu; quoniam astronomicè, medicè, physicè, & calculatorie loqui possumus. sed quia totum hoc ex suo contrario intelligitur; hac ratione loquamur de non gradu apud vsum calculatorum. Non gradus igitur vno modo dicitur negatiue. & sic omne ens mundi, modò non sit gradus, est non gradus, vt lapis est non gradus caliditatis. alio modo accipitur non gradus priuatiue, & sic omne contrarium, in quo est simpliciter priuatio sui contrarij, est non gradus illius, verbi gratia non gradus caliditatis est frigiditas. alio modo sumitur non gradus positiue. & hoc pacto infinita parua pars formæ est non gradus illius, vt infinita parua pars caliditatis est non gradus caliditatis. item dici potest non gradus punctus formæ, à quo incipit formæ latitudo, ut dictum est de punctis in corpore. Gradualis autem forma dicitur apud calculatores, cuius plures partes sunt adæquatæ in eodem subiecto secundum eundem partem. forma igitur gradualis erit, quæ gradibus conficitur, non gradualis, quæ nullis constat gradibus. circa latitudinem autem sciendum est, quòd multum dicimus differre esse latitudinem, et intelligi latitudinem. de latitudine

dine autem formæ non eadem ratione omnes loquuntur. Auctor latitudinum in suo de latitudinibus codicillo noluit latitudinem formæ esse gradualem formæ excessum, intensionem formæ, siue formam ipsam intensam. alij dixerunt, ut Burl. latitudinem formæ esse corpus naturale triangulum, uel quadrangulum, cuius qualibet pars quantitatiua est qualitate graduali qualis. propter hæc est dicendum latitudinem non una ratione esse dicendum. Mathe. enim latitudinem uult esse superficiem, quæ fluens producit corpus, si dicta latitudo tribus, uel quatuor lineis clauditur. Naturalis latitudinem formæ vult esse corpus naturale, cuius qualibet pars quantitatiua est forma graduali qualis. Calculator verò latitudinem formæ uult esse intensionem; sed non cuiusque formæ, ipsius enim habitus non est latitudo, sed formæ extensæ ad extensionem subiecti. quonam modo sit intelligenda formæ latitudo, dicamus. sunt aßignandæ duæ lineæ intensionis, & extensionis. in omni latitudine. linea extensionis est linea longitudinis. linea intensionis est linea altitudinis. ex his sequitur, quòd latitudini, ut seruit formis intensibilibus, & remisibilibus, sunt necessariæ illæ duæ lineæ. & extensio repræsentatur per lineam longitudinis, intensio autem per lineam altitudinis, siue latitudinis. Tunc per hæc facile patet, cuius natura formæ sit latitudo: non enim est forma, ut formæ; quoniam non omnis forma est intensibilis, nec est forma gradualis, ut gradualis: quoniam non est ipsius habitus, nec formarum gradualium inextensarum. sed gradualis extensæ. sit igitur, ut cum forma poßit dici extensa ratione subiecti, & ratione temporis, per quod partibiliter acquiritur; latitudo sumi potest penes subiectum, vel tempus, uel utrunq. forma dicitur

extensa penes tempus tantum, quæ solùm diuiditur diuisione temporis; ut motus dicitur forma extensa penes subiectum tantum, quæ subito acquiritur sed per totum subiectum, vt forma minimi calidi dicitur forma extensa penes vtrunque, quæ diuisione subiecti extenditur, & successiuè acquiritur. de latitudinum diuisione nunc agamus. latitudo igitur formæ prima diuisione diuiditur; quoniam alia vniformis, & alia difformis. & difformis, vel vniformiter difformis, uel difformiter difformis. & difformis difformiter iterum diuiditur: quoniam alia est difformiter, difformiter difformis, alia vniformiter difformiter difformis. latitudo vniformis est qualitas, quæ est eiusdem gradus per totum. difformis autem qualitas est, quæ non est eiusdem gradus per totum. Sed non est dubium, quin sint aliquæ formæ intensibiles, & remissibiles, uel quòd in se suscipiant magis, & minus, uel quòd sint rationes formales, quibus aliqua denominantur secundum magis, & minus talia; licet aliqui dubitant, an formæ ipsæ secundum se, atque eorum essentias, sint intensibiles. nemo tamen dubitat esse aliquas formas intensibiles; vel quia ipsæ sunt intensibiles secundum se, vel quia sunt formales causæ, quibus alia sint talia. supponamus igitur esse nonnullas formas intensibiles, vel per hoc, quia ipsæ in se sunt tales, vel quia causæ formales aliorum, quia sint talia: tunc quæritur de regula, qua sciamus, quæ sint istæ, & quot, dicendum regulam non esse, quia ad aliquas est motus, aliæ sunt, ad quas nemo concedit motum, nec quia sunt contrariæ, vt lumen, & habitus sunt formæ intensibiles, quæ non sunt contrariæ. erit igitur regula, vt omnes illę sint intensibiles, remissibilesvè quæcunque sunt causæ formales. quare aliqua sub eadem specie

suscipiunt magis , & minus , vel dicuntur secundum magis , & minus . tales sunt omnes formæ per se contrariæ , vt qualitates , vel relationes fundatæ in formis contrarijs : vel formæ, quas per se consequuntur contraria , vt elementariæ formæ , vt virtutes , lumen , & scientiæ. & dixi sub eadem specie ; quoniam sub eodem genere variata specie non est intensio , vel remissio , sed sub eadem specie , vt libro 5. Physic. Sed intelligit hanc sententiam alio modo Anto. Andr. Quæstio. sexta . Et ad tituli euidentiam aliqua præmittuntur . titulus quæstionis est. Vtrum in quidditate formarum naturalium suscipientium magis , & minus sit dare gradus essentiales intrinsecos , secundum quos ipsa suscipiat magis, & minus . Præmittuntur autem aliquæ conclusiones, & prima est, approximatio , vel remotio à contrario non est causa suscipiendi magis , & minus . Secunda, nulla forma suscipit magis, & minus secundum dispositionem subiecti, vel secundum esse in subiecto remanente eius essentia immutata . Tertia, sit radicatio maior, vel minor formæ in materia non est causa suscipiendi magis, & minus . ad declarationem autem tituli . Sciendum est , quòd duplex est quidditas : quædam specifica , & quædam indiuidualis, vt in hac albedine indiuidua tria est considerare . Primum naturam specificam . Secundum gradum indiuidualem essentialem , quæ est tantitas essentiæ indiuidui. Tertium differentiam indiuidualem, qua indiuidui albedo est hæc . ponitur secundo , quid sit dare gradus, & quia gradus arguit quantitatem ; sciendum triplicem esse quantitatem, scilicet molis, uel dimensionis, & perfectionis, quæ respicit esse rei : & quantitatem virtualem, quæ respicit a-ere:

agere: & forte secunda coincidit cum tertia, quatenus agere sequitur esse. At considerandum est, quid sit gradus, & quales sint. quid sit, dicitur quòd gradus formæ, de quo nunc est sermo, est portio perfectionalis formæ specificæ extra eius conceptum quidditatiuum ipsam formam specificam infra suum conceptum essentialiter includens inclusa realiter intra conceptum indiuidui. gradus uerò aliqui sunt formarum, quidam essentiarum, quidam perfectionum vnitiue intentarum in aliquo uno. & hoc ultimo modo intelligo gradus, de quibus nunc quæritur. ex his concluditur, quòd diuersitas horum graduum non diuersificat speciem; cum sint portiones eiusdem formæ specificæ: itẽ ꝙ forma specifica est indiuisibilis quantum ad gradum specificum, diuisibilis uerò quantum ad gradum perfectionalem: item, ꝙ pluralitas horũ graduum non est positiue infra conceptum positiuum specificum formæ specificæ, sed solùm permissiue. sed infra conceptum indiuiduorum positiue reddendo, singula singulis patet, ꝙ indiuiduum compositũ ex forma specifica, & proprietate indiuiduali continet unitiue hos gradus. ponitur tertiò magis, & minus, vbi sciendum est, quòd magis, & minus, & maius, & minus conueniunt, & differunt. conueniunt dupliciter: non quia utrobique est quædam comparatio, tum quia utrobique est comparatio discomperantiæ e x difformitate extremorum. sed differunt multipliciter; quia maius, & minus important comparationem vnius ad vnum in se præcise. sed magis, & minus important comparationem unius ad alterum non præcise; sed in comparatione alicuius tertij, quod participant, ut alicuius formę. Secundò, ꝙ magis, et minus sunt aduerbia ideo distinguuntur, sicut modi. Sed maius, & minus sunt nomina; ideo sumuntur non modaliter, sed no-

nominaliter, & significant formas, non modos formæ. Tertiò, quia magis, & minus non dicuntur de forma participata, sed de ipsis participantibus, maius, & minus econuerso sicut patet. Quartò, quia magis semper præsupponit in forma maius, sed cum contra, sicut patet de quantitate; quia aliquid non dicitur magis quantum, quãuis maiorem habeat quantitatem. dico præterea ad quæstionẽ ad partem affirmatiuam, scilicet quòd forma suscipiens magis, & minus habet intrinsece dictos gradus. dico etiam, quòd præcisa ratio suscipiendi magis, & minus est latitudo graduum in forma, siue quod idem est illimitatio formæ, quæ participatur. & ad auctoritates Arist. est dicendum, quòd loquitur de forma, seu de quidditate, inquantum exprimitur per definitionem, sed non inquantum substantia est indiuidua; gradus enim illi sunt de essentia indiuidui.

Aliqui dubitant in tex. duodecimo. an accidentia sint composita, nec ne, et habeant materiã ex qua, Quæ. 2. *pro parte affirmatiua arguunt: quia generabilia, & corruptibilia sunt. Præterea essent nobiliora substantia. pro negatiua est Arist. in tex. dicens. nec quæcunque ita natura quidem, non substantia verò, non est his materia. & declarans D. Tho. ait, quòd accidentia non habent materiam, ex qua sint; sed substantia est eis subiectum: subiectum autem habet aliquid simile materiæ, inquantum est receptibile accidentis. sed Iauel. in Quæstio. 16. declarat mentem D. Thom. dicens, quòd compositio in accidentibus potest esse dupliciter: Primò, compositio rei, & rei, quæ dicitur compositio realis. Secundo, compositio secundum diuersas rationes, quibus corrispondet natura rei, vt diuersimode concipitur, & dicitur in uia nostra cõpositionis rationis ex parte rei.*

Com-

compositio rei, & rei est ex aliquibus distinctis remoto omni opere intellectus dato, quòd non essent abinuicem separabilia. & talis dicit de subiecto, & accidente. compositio rationis ex parte rei. est ex aliquibus, quæ licet sint idem realiter, distinguuntur tamen formaliter; quoniam vnum non includit aliud in primo per se, & possunt esse distincta obiecta formalia, & distincta conceptibilia terminantia actum intellectus. & talis compositio est, quæ ex genere, & differentia est, quæ licet sint idem realiter, non tamen formaliter. Postea ponit duas conclusiones. Prima, accidens est forma simplex simplicitate opposita primæ cõpositioni. Secunda, accidens non est forma simplex simplicitate opposita secundæ compositioni. hæc ferè eadem narrat Anto. And. auctoritate Scoti Quæstio. quinta. Iand. verò Quæstio. 8. limitat hanc conclusionem sic. accidentia & si careant materia, quæ ingrediatur eius compositionem; habent tamen materiam secundum aliquam analogiam.

Quæ.3. *Dicit Phil. in tex. 15. quòd ex materia, & forma fit vnum per se. contra est ratio: nam quæ maximè distant, minus sunt apta nata facere vnum: sed materia, & forma maximè distant; cum vnum in potentia, & alterum actu sit. ergo non sunt apta nata facere vnum, sicut duo in actu. Secundò ex duobus in actu non fit tertium in natura. sed materia est actu saltem entitatiuo, & forma actu. ergo non fit compositum ab eis. Diluit hanc dubitationem Ant. And. in Quæstio. septima, & Scot. Quæstio. quarta. qui dicunt, quòd sicut unum in communi immediatè consequitur ens in communi, ita quòd illa propositio, ens est vnum, est immediata; nullum enim est mediũ notius nobis ad hoc demonstrandum, ita singula entia sic ãm*

proprios

proprios gradus entitatis consequitur immediatè propria vnitas; nec est alia ratio diuersa vnitatis, nisi alia entitas, quam consequitur immediatè exemplum, simplicia sunt vnum, & composita sunt vnum: tamen aliter, & aliter: alia enim, & alia entitas. sicut ergo omnino simplex se toto est ens, & vnum; ita compositum est ens, & totum ex principijs essentialibus, cuiusmodi sunt materia, & forma, quæ sola nata sunt aliquod ens per se constituere. vnde tale compositum est per se vnum propria vnitate alterius rationis ab vnitate simplicis, sicut, & eius entitas est alia ab alia entitate. si ergo quæratur, cur ex materia, & forma fiat unum per se; dicendum, quòd hoc est potentia & illud actus. si autem quæras propter quid ex materia, & forma fit unum per se, & non ex subiecto, & accidente; respondeo quòd sicut in generali non est ratio, cur ens est sic vnum; ita etiam non est causa, cur ex his partibus fiat hoc vnum. & est notandum, quòd etsi materia sit ens actu entitatiuo, ex eo quòd est aliquod ens extra nihil; est tamen ens in potentia opposita actui formali. & ex tali potentia; & actu opposito potest fieri vnum, ut ostensum est. & ad primum argumentum est dicendum, quòd vnitas est duplex: quædam unionis, & quædam identitatis. cum ergo dicitur, quòd quæ magis distant, minus faciunt unum; dico, quòd falsum est de vno vnitate vnionis, imò quanto aliqua magis sunt diuersarum rationum, tantò magis sunt apta nata facere illud. & Iand. in Quæst. 10 nihil aliud dicit, nisi quòd cum materia sit potentia, & forma actus; ex his fit unum per se. & Ianel. Quæstio. 7. primò declarat quid sit fieri unum per se dicens, aduerte, quòd aliud est esse unum per se, & fieri vnum per se: nam esse vnum per se est eße indiuisible ex sui natura. & hoc modo res simplex est

una per se, sicut punctus, & intelligentia, & in supremo gradu est prima causa. fieri unum per se est ex pluribus adunatis resultare unam naturam, quæ reponitur in determinato genere, & determinata specie. unde scito, quòd ad fieri unum per se non sufficit ex pluribus adunatis resultare quid unum, aliter aceruus lapidum, & homo albus possunt dici facta unum per se: sed requiritur, quòd ipsum totum constitutum reponatur in genere, & specie determinatis, ut numeri, & quantitates continuæ, & figura, & substantiæ compositæ. & ponit duas conclusiones. prima est, ex materia & forma fit unum per se. Secunda conclusio, quòd fit ex materia, & forma; quia unum est actu, & alterum potentia

Quæ. 4. *Tex. 11. asserit Phil. in corruptione fieri resolutionem usque ad materiam primam. quod videtur rationi contrarium: si quidem uel in eodem instanti materia esset sub forma corrupti, quo esset sub forma generati, uel alio, atque alio momento. si eodem in momento; duo contraria essent simul in eodem. si alio, atque alio; materia posset aliquo tempore esse sine forma; quia quauis inter duo momenta cadit tempus medium. item non abijcitur forma corporeitatis. præterea cum corrumpitur anima bonis; non fit resolutio usque ad materiam primam ex bone. Exponit theorema hoc Tatar. in libr. primo de generatione, & corruptio. & ait, quòd resolutionem fieri usque ad materiam potest dupliciter intelligi: uno modo quòd in corruptione substantiali fiat tanta resolutio, ut materia maneat absque omni forma, & sic non est intelligendum. alio modo potest intelligi, quòd nihil illius corrupti maneat in genito, nisi sola materia, sic quòd nulla forma nec substantialis, nec accidentalis maneat. unde mouetur difficultas, utrum quando res corrumpitur, maneat aliqua forma*

ma corrupti siue accidentalis, siue substantialis. supponitur secundò, quòd adhuc fieri resolutionem vsque ad materiam primam dupliciter potest intelligi. uno modo statim sic, quòd in eodem instanti, in quo forma corrumpitur, nulla forma substantialis, nec accidentalis maneat in materia per aliquod tempus, alio modo non statim, adeo quòd post corruptionem, uel separationem formæ specificæ corrupti materia maneat per aliquod tempus sub aliquibus formis, antequàm genereur ex ea nouus effectus. Tertiò supponitur, quòd duplicia sunt genita, & corrupta: quædam habent unam formam substantialem tantùm, sicut elementa, & mixta inanimata. alia habent, plures formas substantiales ordinatas adinuicem, sicut sunt animata. his suppositis dicitur primò, quòd in habentibus tantùm unam formam substantialem; fit resolutio usque ad materiam primam statim. dicitur secundò, quòd in habentibus plures formas substantiales, sicut sunt animata, & uiuentia, non fit resolutio usque ad materiam primam statim, sed non statim. sic etiam Ant. And. Quæstio. quarta Suess. verò D. 3. dicit, quòd remanere aliquam formam substantialem in corruptione simpliciter possumus bifariam intelligere: uno modo, quòd remaneat tanquàm perficiens materiam, & tanquàm finis materiæ, & agentis. alio modo, quòd remaneat in materia tanquàm disponens materiam ad ulteriorem formam, & tanquàm ordinatum in finem alium. Itaque dicerem de mente Auer. duo. Primum, quòd nulla remanet forma substantialis in corruptione simpliciter tanquàm perficiens materiam, & ut finis illius; & agentis: ut in corruptione hominis remanent formæ elementariæ, ut disponentes ad

formam cadaueris, non autem ut perficientes materiam. Secundum est, quòd in omni corruptione simpliciter remanet aliqua forma substantialis, saltem vt disponens ad vlteriorem formam. & ideo patet fieri resolutionem omnium formarum substantialium vsque ad materiam primam ad sensum primæ conclusionis: deinde non fieri resolutionem ad sensum secundæ conclusionis. Auic. verò sustinuit in omni corruptione non fieri resolutionem vsque ad materiam primam; nam vltra formas mixti vltimas ponit elementarias, & ante illas in omni composito formam corporeitatis materiæ coæternam: hic enim imaginatur in misto vltra formam esse elemenarias formas: in simplicibus autem vltra formam propriam esse in materia formam corporis, per quam compositum omne est corpus: quæ quidem forma est materia coæua ingenita, & incorruptibilis, veluti est ipsa materia, cui coæua est, cuius positionis autores fuerunt Alb. Lincon. & Auicebron.

Liber IX.

Qua. 1. *RIST. in tex. 2. asserit nihil posse moueri à seipso: nihil enim aptum est pati à seipso. præterea in omni mouente adest, & motum scilicet materiali. contra est auctoritas in lib. 8. lib. Phy. vbi ait aliquid moueri à se, vt animalia. pro dilucidatione aduerte, quòd aliquid posse à seipso moueri potest intelligi de simplici, & de composito. uoco autem simplex, quod omni compositione caret, vt vel simplex forma, uel materia. compositum verò, quòd ex his componitur. præterea compositum aliud est similare, vt quodlibet elementum purum, atque mixtum, cuius qualibet pars eadem ratione, & eademne nomine ap-*

 pella-

pellatur. aliud dißimilare, ut animal, vel mixtum, cuius partes dißimili ratione, & nomine appellantur: in animali enim alia ratione, & nomine dicitur cor, alia iecur, & alia cerebrum. postea debes scire, quòd moueri à seipso bifariam intelligi potest: uno modo, quòd ad motum eius nihil aliud concurrat nec pro initio, nec pro continuatione motus, qua ratione animalia moueri à semetipsis dicuntur. alio modo, quòd licet pro initio concurrat aliquid pro continuatione; sufficit principium intrinsecum, qua ratione graue moueri à se creditur. vnde dicamus, quòd loquendo de generatione, & corruptione nullum simplex per se, nec per accidens potest mouere se motu generationis; motu verò corruptionis potest per accidens. si de compositis, & similaribus nihil idem per se potest se generare, vel corrumpere, nisi per accidens. si de compositis dißimilaribus loquimur idem per se potest, & se generare, & se corrumpere; sed secundum diuersas partes, ut manifestatur in animali. De Alteratione dicamus primò, quòd nullum simplex potest se se alterare, nec corruptiuè, nec perfectiuè, & hoc per se. Secundò si loquimur de composito similari; corruptiuè nihil alterat se, sed perfectiue potest. Tertiò si loquimur de composito dißimilari; idem per se, & corruptiuè, & perfectiuè se alterare potest. De Auctione in simplicibus nihil per se auget se, nec in composito similari. in compositis dißimilaribus partialiter potest se augere secundum diuersas partes; cor enim unà cum cibo auget omnia membra saltem partialiter. De motu autem locali est dicendum, ꝙ nullum simplex potest se per se mouere. Secundò licet compositum similare poßit se mouere per se, non tamen à se. Tertiò, compositum dißimilare potest se mouere, & per se, & à se, vt animalia. hæc Sues. Quæ. 1. Tatar. verò in lib. 8. Phy. declarat quomodo ali

quid moueatur à seipso dicens, quòd aliquid dicitur moueri à se multis modis. Primò quia secundum se totum mouetur aliquo motu, & secundum se totum mouetur illo motu. & hoc modo animal non mouetur à se. Secundò quia non indiget aliquo moto e intrinseco, nec extrinseco. & hoc modo nihil mouetur à se, nisi cœlum capiendo cœlum pro aggregato ex intelligentia, & orbe. Tertiò aliquid dicitur moueri à se, quia componitur ex motore, & moto tanquàm ex partibus, quarum vna est mouens, & alia mota, & hoc modo animalia, & grauia, & leuia mouentur à seipsis. Quartò aliquid dicitur moueri à se; quia potest incipere motum, postquàm quieuit nullo motore extrinseco, & particulari mouente concurrente. & sic mouetur animal. scribit autem Scot. Quæ. decimaquarta, & Anton. Andr. Quæstio prima, ex aliorum sententia, scilicet, nihil mouet se nisi forte per partem, id est, quòd una pars mouet aliam. & hoc non est; quia aliqua pars essentialis moueat aliam; sed quia vna pars quantitatiua mouet aliam distinctam loco. quare dicunt, quòd nullum subiectum est effectiuum sui accidentis, siue sit accidens coœuum, & per se, siue per accidens. deinde, quòd nihil mouet seipsum ad vbi, postea, quòd nihil se mouet ad quantitatem. præterea quòd nihil mouet se ad qualitatem. demum quòd nulla potentia cognitiua est principium actiuum cognitionis; sed passiuum: obiectum enim est actiuum. est contrà opinio propria, quæ tenet partem affirmatiuam. ad cuius euidentiam leguntur tres conclusiones. Prima est possibile est, quòd aliquid agat in se ipsum. Secunda, nihil potest se mouere causando in se formam substantialem. Tertia, nihil potest in se aliquid agere quacunq; vniuoca actione. ex his concluditur primum, quod non augumentatio, & motus ad vbi fit ab agente, siue mouente æquiuoco, quatenus,

nus, nec quantitas aliqua, nec vbi est forma actiua: cũ etiam multæ alterationes sint ab agente æquiuoco. vt vniuersaliter illæ, quæ sunt ad qualitates non actiuas strictè loquendo de actiuis. omnis etiam qualitas potest esse ab agente æquiuoco, licet aliquæ possint esse ab vniuoco: quia inquantum sic est, sequitur ꝙ in genere non repugnat alicui substantię causare in se quãtitatem, qualitatẽ & ubi. & hoc uel accidens coæuũ sibi, & ita sine mutatione: uel nõ coæuum sibi, & ita per motum, siue per mutationem. Secundò descendit ad specialia, & ait, quòd subiectum producit in se propriam passionem. præterea grauia, & leuia mouent se ad ubi effectiuè, & animalia motu progressiuo. Præter hæc animatum mouet se effectiuè ad quantitatem motu augmentationis. deinde aqua calefacta seipsam frigefacit, & semen seipsum alterat effectiuè. vltimò potentia appetitiua, & cognoscitiua mouent se ad actum saltem partialiter concurrente obiecto. Plato quoque voluit non omne posse à semetipso moueri; sed simplex duntaxat. compositum uerò ab altero moueri opinatur.

Propterea ait simplex in hoc à compositis entibus differre, quòd composita mouentur per alterum quoddam, & simplex per se ipsum. & hac ratione Deum, & animam asserit esse numeros sese mouentes. plura autem inuenies in libro septimo Physicorum, Quæstione prima, vbi opinio Egidij, D. Thom. Bur. & Ianduni legitur.

Potentiam rationalem esse ad opposita clarè asserit Phi. in tex. tertio, sic Auer. Alexand. & Themistius. at contraria est ratio, nam sequeretur, quòd ab vno, & eodem producerentur diuersi effectus. quod est falsum, nisi fortè per accidens. *Quæ.2.*

Præterea potentia materiæ eſt ad oppoſita, & non eſt rationalis: ergo falſa eſt ſententia. Iauel. verò in Q. 5. limitat hanc propoſitionem, & ait, quòd difficultas non eſt, quòd potentiæ rationales poſſint in oppoſita: hoc enim conceſſum ab omnibus eſt. ſed difficultas eſt in declarando modo proprio agendi oppoſita, quo diſtinguuntur potentiæ rationales actiuæ à potentijs irrationalibus, id eſt naturalibus actiuis: nam poſſe in oppoſita uidetur competere potentiæ naturali: uidemus enim ſolem indurare lutum, & mollificare ceram: ſed uera differentia inter potentiam rationalem, & irrationalem ex quatuor manifeſtatur. Primò potentia rationalis poteſt in oppoſita contrarè, vel contradictoriè reſpectu eiuſdem ſubiecti: nam chyrurgus poteſt ſanare Socratem, & facere ipſum egrũ. Secundò rationalis pro eodem inſtanti licet diuiſim poteſt in oppoſita; naturalis autem minimè: principium enim ſuæ actionis eſt qualitas naturalis. quæ determinata eſt ad vnum, vt calor ad calefaciendum. Tertiò potentia rationalis præſentato, & proximato ſuo obiecto, & remoto omni impedimento poteſt agere, & non agere in ipſum, vt Socrates famelicus poteſt comederẽ præſente cibo, & non poteſt, ſi non uult. Quartò potentia rationalis poteſt in oppoſita per ſe, licet non æquè primò. ſed in uno prius, & in alio poſterius, vt medicus prima intentione poteſt ſanare Socratem, & ſecundaria facere ipſum ægrotare. unde autem habeant, quòd poſſint in oppoſita, hoc quidem habent ex natura ſua, & non eſt quærenda alia cauſa intrinſeca. Quare ſicut hæc eſt per ſe in ſecundo, uel quarto modo, calidum calefacit; ſic eſt per ſe, potentia rationalis poteſt in oppoſita, & potentia irrationalis eſt tantùm ad unum oppoſitorum: ſic enim poſtulat natura eorum: tu tantùm aduerte, quòd ſi quæratur particulariter de potentia perfectè libera,

quam

quam diximus esse uoluntatem in uia D.Th.responde re possumus, ideo esse liberam, quia sequitur cognitionem intellectus, qui non determinatur ad unum genus intelligibilium, sicut sensus ad unum genus sensibilium; sed indifferenter se habet ad diuersa genera intelligibilium, itaque potest intelligere hoc, & illud. si autem potentia rationalis possit in opposita in eodem instanti, hoc ab omnibus conceditur; attamen hoc declaratur secundum mentem Arist. tex. 10. qui ait, quòd non ita simul habent ipsorum scilicet contrariorum potentiam, nec est simul faciendi potentia, q.d. potentia rationalis non est oppositorum simul agendorum. sed est quia potest determinari tam ad hoc, quàm ad illud. & in hoc distinguitur à potentia irrationali, quæ quando exit in actu, exit determinatè in hoc, ita quòd non potest determinari in oppositum à quo autem determinatur potentia rationalis ad alterum oppositorum, dicendum est, quòd possumus loqui uel de intellectu, quem diximus esse potentiam liberam radicaliter: uel de uoluntate, quæ est completè, & formaliter libera. si de intellectu; est sententia Phil. quòd determinatur à uoluntate, seu ab electione, quæ est actus uoluntatis. dilucidat theorema hoc Sues. quoque in Quæstio. secunda, dicens primò quòd potentia intelligitur actiua, & non passiua. Secundò potentiarum actiuarum aliæ sunt rationales, quæ logicæ dicuntur, aliæ irrationales. dictæ uerò sunt rationales; quia non deducuntur ad actum, nisi ratione, ac discursu electiuo: irrationales uerò; quia deducuntur ad actum non discursu, & ratione; sed sola propinquitate passi, & omnibus requisitis ad actionem. Tertiò opposita in disputatione accipiuntur pro contradictorijs, scilicet pro affirmatione, & negatione, non autem pro contrarijs. sed animaduersione dignum est contradictoria summi non quidem

dem per negationem modi, ueluti sunt poßibile; & nõ poßibile, sed per negationem dicti, vt poßibile esse, & poßibile non esse. Præterea Arist. per potentiam rõnalem intellexit intellectum, & non quemuis; sed rõnalem, hoc est, discursiuum, ut humanum. per irrationalem potentiam intellexit potentiam non discursinam sub qua cadit intellectus diuinus, & natura: natura enim non discurrit eliciendo actum, nec diuinus intellectus mouendo, & hoc capiendo in pro non. Præterea debes scire uoluntatem non esse potentiam aliam ab intellectu; immo non esse potentiam, sed quasi conclusio consultiui Syllogismi. duplicitur enim intellectus se habet ad obiectum operabile; quia aut limitatur ad eliciendum actum appetitu, hoc est, concupiscentiæ, & sic obliquè, & turpiter eligit. aut limitatur pro baresi, hoc est, uoluntate, & electione derelicta ex consultorio sylogismo. & sic rectè, & studiosè eligit. ex his apparet, quo nam modo rationalis potentia differt ab irrationali: differt enim ex parte obiecti, potentiæ agentis, & modi agentis. ex parte obiecti; quia obiectum rationalis potentiæ est bonum verum, uel apparens: potentiæ verò irrationalis est bonum verum. ex parte potentiæ agentis; quia potentia rationalis sua natura est consultiua, & sic oppositorum electiua, irrationalis autem est limitata ad alterum oppositorum. ex parte modi eliciendi; quia rationalis potentia etiam suo obiecto approximata contingenter elicit; quia consultiuus Silogismus est de utroque opposito: irrationalis verò necessario elicit, & per eius naturam. Ian in Quæstione sexta, scribit quòd non differt, quando quæritur, utrum potentia rationalis determinetur per voluntatem, & vtrum vna sit oppositorum subiectiuè, an formaliter: unde

ad

ad quæstionem est dicendum, quòd potentia rationalis, quæ valet ad opposita, determinatur ad vnum per voluntatem, & electionem. sed electio habet se ad voluntatem, sicut ratio ad intellectum. vnde intellectus, & ratio vna est virtus substantialiter; sed differunt, quia intellectus est principiorum, ratio principiorum in ordine ad conclusiones. & electio præsupponit discursum, & ratiocinatiuum, cum ipsa sit ordinatorum. hinc est notatu dignum, quòd voluntas non fertur in aliquid, nisi cognitum. unde intellectus prius apprahendit aliquid, & postea ratiocinatur ad vtranque partem, vtrum sit bonum, & honestum. & tunc illo bono præsentato intellectui voluntas inclinat, & vult. & tunc determinat intellectum ad hoc intelligibile intelligendum, & persequendum. limitant hanc sententiam Scotus Quæstione decimaquinta, & Anton. Andr. Quæstione secunda, quòd differentia est rectè aßignata. vnde primò exponunt, quomodo sit intelligenda. postea decausa huius differentiæ inquirunt. quantum ad primam partem notanda sunt tria. Prima, quod hæc differentia intelligenda est de potentijs actiuis tantùm: vt sit sensus, quòd potentia actiua irrationalis cuicunque comparetur, siue actioni, quam elicit, siue termino, quem producit, est illius, quòd manente eadem natura ipsa non potest esse actiua alterius, quàm eius, cuius ex se potest. frigiditas enim manens frigiditas non potest esse productiua caloris, nec electiua calefactionis.

Similiter potentia rationalis sic est actiua oppositorum, siue sint contraria, siue contradictoria, quòd manens natura una, quantum est de se, est sufficiens

pro-

productiuum oppositorum productorum, si est oppositorum productorum: & sufficiens elicitiuum oppositarum actionum, si est oppositarum actionum. Secundum est, in quod illa differentia est sic intelligenda, ut patet ex primo; quòd potentia rationalis sit oppositarum actionum, siue actionis, & negationis eius, scilicet quòd possit agere, & non agere. si autem actio accipiatur etiam pro re acta, uel producta; sicut est oppositorum productorum, sic est oppositarum actionum. primo tamen modo intelligenda est, ut scilicet est actionis, & negationis, Tertium potentia actiua accipienda est non pro respectu potentiæ, quæ est ad oppositos effectus; sed pro fundamento respectus, quod est principium actionis. de causa uerò differentiæ talis est sciendum, prius tamen supposita illa Philo. ad maiorem euidentiam, quid sit differentia in se: postea de intentione Phi. circa ipsum. primum ergo est sciendum, quòd prima distinctio potentiæ actiuæ est secundum diuersum modum eliciēdi operationem. is autem modus eliciendi propriam operationem non potest esse in genere nisi duplex: nam potentiua actiua aut est de se determinata ad agendum, ita quòd quantum est de se non potest non agere, quando non impeditur ab extrinseco: aut non est ex se determinata. sed potest agere hunc actum, uel oppositum, potest etiam agere, uel non agere. Prima potentia dicitur communiter natura, Secunda uoluntas. unde prima diuisio principiorum actiuorum est in naturam, & uoluntatem, seu propositum. si ergo quæratur causa huius differentiæ, cur scilicet natura est unius tantùm determinata, id est, cuiuscunque, uel quorumcunque est determinate, est ex se illius, uel illorum: uoluntas est oppositorum, id est, ex se indeterminatè est huius actionis, uel oppositæ, aut actionis, uel non actionis, pro quanto potest agere, uel non agere: dicendum, quòd

huius

huius nulla est causa. sed occurrit dubium, quomodo uoluntas reducitur ad actum, si est indeterminata ex se ad agendum, & non agendum. respondet Anto. And. quòd duplex est indeterminatio, una quæ est ex insufficientia, quæ est ex possibilitate, & defectu actualitatis, sicut materia non habens formam est indeterminata ad actum formæ. alia est indeterminatio superabundantis sufficientiæ, quæ est ex illimitatione actualitatis uel simpliciter, uel quodammodo. Primò indeterminatum non reducitur ad actum, nisi prius determinetur per formam ab alio. Secundò indeterminatum potest se determinare. indeterminatio igitur, quæ ponitur in uoluntate, nec est materialis, nec imperfectionis, inquantum ipsa est actiua. sed est excellentis perfectionis, & potentiæ aliqualiter illimitatæ, non alligatæ ad determinatum actum. & ideo potest seipsam determinare.

Videtur quoque dubium, quo ea, quæ dicta sunt, faciant ad intentionem Philo. nam ipse non scribit dictam differentiam inter naturam, & uoluntatem; sed inter potentiam rationalem, & irrationalē. respondet, quòd uoluntas potest comparari ad actus proprios, quos eliciunt, uel ad actus aliarum potentiarum inferiorum, in quibus habent aliquam causalitatem, ut intellectus ostendendo, & dirigendo, uoluntas uerò in uolendo, & imperando. & patet, quòd prima comparatio est essentialior. Primo modo intellectus cadit sub natura; est enim de se determinatus ad intelligendum, & non habet in potestate sua intelligere, & non intelligere. uoluntas autem opposito modo se habet ad proprium actum eliciendum, & non eliciendum. & propter hoc tantùm in diuinis duæ sint productiones: una per modum naturæ, cuius principium est intellectus ita quòd in-

tellectus est idem principium, quòd natura. alia ponitur per modum voluntatis. loquendo ergo sic, intellectus cadit sub potentia irrationali; nihil enim formaliter est liberum, nisi voluntas. secundum hanc primam comparationem non loquitur hic Phil. de intellectu. Secunda uerò comparatio uidetur quasi accidentalis: quia illæ potentiæ non comparantur ad actus aliarum potentiarum, nisi mediantibus actibus proprijs: quoniam proprij illis alijs sunt priores. & hoc modo nunquam intellectus est principium alicuius operationis exterioris sine uoluntate concurrente, & determinante intellectum. & hoc modo loquitur hic Philo. de intellectu. vnde de uoluntate nunquàm, vel parum agit, ut distinguitur ab intellectu practico, qui est principium operationis exterioris dirigendo potentias exequentes., ubi semper concurrit uoluntas imperans executionem operis. Quapropter Phi. aliquando distinguit naturam contra artem, & contra intellectum: aliquando contra propositum, seu uoluntatem. Et hinc patet, quòd per omnia illa intelligit unum principium in artifitialibus: nam ad opus artis concurrunt illa tria integrantia unum principium perfectum artificialium. idcirco palam fit, quòd potentia rationalis dupliciter potest sumi, scilicet incompletè, & completè. incompleta quidem potentia rationalis est intellectus, uel ars, ut præcedunt uoluntatem. & de tali uidetur loqui Phi. cum dicit, quod oportet illam determinari per uoluntatem, uel per hæresim. uoluntas autem determinatiua intellectus est potentia rationalis completa, uel saltem concurrit ad completam. & hoc pacto est uerum potentiam rationalem esse oppositorum modo ex posito. quando igitur Phi. hic allegatur in tex. patet, quod loquitur de potentia rationali incompleta.

Asserit Phil. in tex. decimotertio actum esse priorem potentia ratione, siue definitione. quod uidetur falsum : nam illud uidetur prius aliquo definitione, per quod aliud habet definiri. sed non solum potentia definitur per actum; sed actus per potentiam. ergo. Qu.a.5.

Explanat theorema Suet. in Quaestio. tertia, sic. quòd actus, & potentia intelligi possunt uno modo formaliter pro relationibus, quibus aliquid dicitur esse formaliter in potentia, & aliquid formaliter in actu. alio modo possunt accipi materialiter, pro his, quae denominantutur esse aut in potentia, aut in actu : ut potentia mouendi se deorsum pro graui, actus uerò pro descensu, quòd si actus, & potentia sumantur formaliter; sunt simul ratione : quia sunt relatiua. & si sumantur materialiter; actus est prior, ratione ipsa potentia. deinde licet actus sit potentia secundum rationem prior; tamen nec omnis actus omni potentia est ratione prior, nec aliquis actùs omni potentiae; sed omnis actus omni potentia sibi corrispondente est prior. Iand. Q.8. ait quòd actus est prior potentia secundum rationem, & cognitionem simpliciter. & licet potentia, & actus sint relatiua, & utrunque ponatur in definitione alterius; tamen quia actus perfectior est potentia : ideo in definitione magis perfecta actus ponitur. unde actus est prior secundum definitionem perfectam potentia. Secundò est dicendum, quod actus est prior potentia quò ad nostram cognitionē. & accipitur hoc loco potentia non solùm pro potentia actiua, uel passiua; sed pro quocunq; principio motus. Ant. And. aūt Q. 3. dicit quod opposita possunt dupl. intelligi. s. uel mutuo, uel nō mutuò, illa quidē mutuo referūtur, quorum utrunq; habet habitudinē per se ad alterum. non mutuo referuntur, illa quorum unum

per

per se habet habitudinem ad alterum, & contrà. ad propositum dico, quòd actus, & potentia non opponuntur relatiuè primo modo, sed secundo: nam potentia dicit ordinem ad actum. & ordo is essentialiter est respectus ad actum, & non contrà. Britonus quoque in hoc nono declarat propositionem dicendo, quòd Arist. accepit actum pro ipso existere, potentiam pro eo, quod non est, & non repugnat existere, hoc est actum, & potentiam obiectiuam, & non subiectiuam, & ideo dicit, quòd actus existendi, siue obiectiuus est definitione prior potentia existendi, siue obiectiua, & huius rationem assignat; quia actus hoc pacto sese habet, vt habitus, potentia verò, ut priuatio. sed habitus est priuatione secundum definitionem prior. Iauel. etiam Quæ. 12. narrat opinionem suam ponendo duas conclusiones, quarum prima est. actus est prior potentia definitione, & cognitione secundum naturam suam, & simpliciter. Secunda, actus est prior cognitione, quàm potentia non solùm secundum naturam suam; sed etiã quò ad nos. accipio potentiam, vt se extendit ad potentiam actiuam, & passiuam, & quodcunque principium motus.

Liber X.

VBITANT multi in tex. 7. an Deus sit mensura omnium in genere substantiæ. pro parte negatiua arguunt multipliciter. Primò, quia mensura notior esse debet. at Deus nostro intellectui est ignotus. Secundò mensura debet esse minimum. at Deus est substantia maxima. Tertiò mensura aliquoties replicata reddit totum. sed prima causa aliquoties repli-

ties replicata reddit totum. sed prima causa aliquoties replicata nō reddit totum; quia Deus replicatus, nullam substātiam reddit. cum sit omnino abstractus. Præterea mobile, & immobile non habent commune principium. contra Arist. in tex. vult in genere substantiæ dari substantiam vnam, quæ sit mensura omniū. & hac est prima causa, vt placet Auer. in com. Declarant sententiam hanc Zim. in Q. 13. sic dicens. q prima mensura entium in entitate, ac perfectione, inquantum entia sunt, & inquantum perfecta sunt, est primū in entitate, & perfectione. quod est Deus, qui est prima causa entitatis, & veritatis, & omnis perfectionis, vt in li. 2. Metaph. tex. & com. 4. vnumquodque est maximè tale, propter quod aliis inest vni uocatio. & ideo penes accessum, & recessum ad primum rerum perfectiones, à priori venantur. aduerte tamen, quòd hoc intelligitur in bonis; quòd per accessum, & ad summum bonum debet fieri comparatio. fallit autem in malis; quia non datur summum malum, vt probat Arist. in li. 4. sed in talibus magis, & minus attenduntur pones distantiam à bono simpliciter, vt illud magis malum dicatur, quod à summo bono magis remouetur. Præterea comparatio entium in perfectione, & entitate dupliciter fieri potest. vno modo sub rationibus transcendentibus, videlicet inquantum entia sunt & inquantum substantiæ sunt. & hoc modo fit per comparationem ad primum ens simpliciter, quod est primum in genere entium, inquantum entia sunt. & tale est Deus, alio modo comparationet entium possunt attendi secundum speciales considerationes & fiunt per comparationem ad primum in tali genere consideratorum. & hæ considerationes spectant ad scientias speciales, & ad artifices speciales. & hoc pacto veritatem habet theorema, quòd in omni genere est vnum pri-

V u mum.

mum. Iand. aliter limitat sententiam hanc in Q. 5. dicens, quòd prima causa non est mensura intrinseca, & propriè dicta; ad mensuram enim intrinsecam, & propriè dictam requiruntur tres conditiones. Prima, quòd sit indiuisibile simpliciter. Secunda, quòd per eius replicationem aliquoties reddat totum. Tertia, quòd notificet mensuratum. sed Deus profectò est mensura quadam extrinseca omnium substantiarum, non tamen propriè; sed ex similitudine. Egid. etiam in Quæstio. quarta. declarat opinionem Arist. & proponit tria declaranda. Primum, quòd mensura omnium substantiarum non sit in genere substantiæ. Secundum, quòd ipsa sit vna substantia. Tertium, quòd illa substantia sit Deus. primum patet per Arist. ubi inuestigat substantiam, quæ sit mensura in genere substantiæ: dicit enim, quòd est in vnoquoque genere sumere aliquod, quod sit minimum, & sit mensura omnium in illo genere, vt in coloribus album, & numeris vnitatē. oportet igitur in substantijs inuestigare substantiam vnam, quæ sit vna mensura omnium substantiarum. Quare diligenter aduertendum est, quòd in alijs generibus venando mensuram non accipiebant genera, quæ sunt in illo genere generalissimo, & comparando ad suum genus generalissimum. sed vt diuersa in illo genere genera accipiens venabatur in vnoquoque ipsorum specialem suam mensuram, vt in genere colorum, quod est sub qualitate, & sic in alijs. non sic autem facit Aristo. in prædicamento substantiæ; ibi enim quæsiuit vnam mensuram substantiarum, quæ esset mensura totius generis substantiæ, & omnium substantiarum existentium in genere substantiæ. hanc autem differentem mensuræ inuestigationem, & minimi in alijs prædicamentis, & in prædicamento substantiæ non videtur fecisse Arist. & concludit dicens. ex his patet, quòd substantia sit verè, & simpli-

simpliciter ens , & mensura , quæ requiritur in substantijs . conuenit enti , inquantum ens , quia competit rei . quòd autem illa substantia sit vna, patet : nam omne mensurans aliqua in aliquo genere est tale , & est primum tale , vt albedo est color , & est color primus ; quia ens mensurans substantiam & est ens , & primum ens . ex hoc autem , quod est primum ens , est simplicissimum simpliciter , sicut & albedo , quia est primus color est simplicissimus , sed non simpliciter, sed in genere colorum : quia simplicissimum erit vniuersaliter ens : & quia simplicissimum est ; ideo & mensura non plurificatur secundum speciem ; sed secundum numerum de mensura in colore, quæ est albedo , qua & si multiplicatur , hoc solùm est secundum numerum ; illud igitur , quod est mensura in genere substantiæ secundum essentiam , & secundum esse , & secundum speciem , est vna mensura mensurans omnes substantias . hac autem mensura substantiarum est Deus . & hoc palàm fit per quatuor , quæ de Deo solent dici , scilicet quod est actus purus , cui nulla admiscetur potentia : quòd in ipso sunt perfectiones omnium generum : quòd habet veritatem infinitam: & quod est causa omnis entis . ad rationes in contrarium inquit , quòd , licet mobile , & immobile non habeant idem commune principium intrinsecum ; habent tamen principium extrinsecum, scilicet primam substantiam , quæ est mensura substantiarum mobilium , & immobilium . Sues. quoque in theoremate primo explicat hanc quæstionem dicens , quòd ratio mensuræ , & mensurati non competunt nisi quantis propriè , & per se : & quia de ratione mensuræ est , vt sit in suo genere primum minimum, et per replicationē comparabile mēsuratis.

Præterea penes aliud attenditur mensura substantiarum absolutè, hoc est, quatenus substantia, et ens, penes aliud attenditur mensura substantiarum, vt in prædicamento ponuntur: absoluta enim substantiæ ratio continet omnia, quæ sunt simpliciter entia, vt Deus, & intelligentiæ. Prædicamentum autem substantiæ continet genera, species, & indiuidua. vlterius penes aliud attenditur mensura substantiarum, vt omnes sub vno ponuntur genere communi: igitur alia ratio mensuræ competit substantijs, vt substantiæ, alia substantijs, vt prædicamentariæ, alia substantijs omnibus, vt sub vno continentur primo genere. amplius debes scire, quòd ratio mensuræ potest competere substantijs omnibus, vt ponuntur sub vno primo, & communi genere bifariam à priori, & quò ad naturam, & à posteriori, & quò ad nos. vnde est dicendum. quòd si considerentur substantiæ, vt prædcamentariæ; mensura illarum est substantia prima. si verò vt in vno communi ponuntur genere, quatenus omnes sunt species vnius generis communis, quod est corpus substantiarum, vt Peripatetici volunt, & præcipuè Auer. in paraphra. quas scripsit in lib. Porphy. mensura omnium illarum est species humana: speciei enim humanæ videntur competere omnes conditiones. Primum quidem, quia est notissima: omnibus enim homo patet, non omnibus quoduis animal. Secundò minima est saltem quò ad partem intellectiuam. Tertiò reddit omnes species, non quidem replicatione quanti; sed continentia virtutum: habet enim virtutes elementorum, mixtorum imperfectorum, perfectorum, animantium, & omnium. igitur speciei humanæ competit ratio mensuræ omnium substantiarum. quatenus sub uno communi genere continentur, et hoc est decretum Gal. & Auic. sin autem substantię considerentur absolutè,

tè, vel vt entia sunt, si quidem mensuræ ratio sumitur penes gradus naturales, & quò ad naturas rerum. bene dixit Egid. & Logici asserentes Deum esse mensuram: est enim bene dictum, si res ponuntur in latitudine penes accessum, ad summum, bene Logici dicentes materiam, si res ponuntur in latitudine penes recessum à non gradu. si autem mensuræ ratio sumitur quò ad nos; rectè possumus dicere substantias mensurari per operationes. Anto. And etiam Quæstio.3.quædam scribit circa præsentem tex. & ait. dicitur à quodam expositore, & est sententia Com. quòd talis substantia sit Deus, vel primus motor. quæ expositio est nulla: hoc enim non videtur esse de intentione Arist. qui sicut patet ex litera, quærit an in substantijs sit aliquod vnum, quod sit mensura aliorum. & an hoc sit ipsum vnū, probat ex intentione contra Plato. quod non sit ipsum vnum, sed aliquid, cui conuenit ipsum vnum, sicut est in omnibus alijs generibus. & concludit, quare si quid est in passionibus, & qualitatibus, & quantitatibus, et ipsum vnum aliquid vnum. sed non hoc ipsius substantia, & in substantijs necesse est similiter se habere. supra quam literam ponit Com. verba præallegata. sed si primus motor ponatur mensura ipsius generis substantiæ; sic hoc ipsum vnum: quoniam primus motor propter suam simplicitatem multò verius esset hoc vnum, quàm idea Platonis. & respondet, quòd aliqua substantia illius generis prima, cui conuenit vnitas, sit A. non autem primus motor est mensura intrinseca ipsius generis, sicut nec aliorum. Iauel. quoque in Quæstio.4. dicit, quod aliud est loqui, quid veritas habeat in hoc, & quid senserit Phil. in tex. nam, si loquamur secundum veritatem; non est dubium, quin prima causa sit mensura extrinseca perfectionalis

omnis ſubſtantiæ, & totius entis producti tam ſubſtantiæ, quàm accidentis. ſi autem loquamur de ſenſu, quem intendit Philo. in tex. eſt diuerſitas opinionũ: nam Com. tenet primam cauſam eſſe primam ſubſtantiam: & Ant. And. alio modo. Mens autem D. Tho. eſt media inter Com. & Ant. And. Primò igitur ſcribenda eſt diſtinctio de menſura perfectionali extrinſeca: deinde ponentur concluſiones reſponſiuæ. aduerte igitur, quòd menſura perfectionalis extrinſeca eſt duplex: quædam eſt excedens, & extra omne genus ſui menſurati: quædam proportionata, & contenta in genere ſui menſurati. ſit igitur prima concluſio. Prima cauſa eſt menſura perfectionalis extrinſeca excedens omnis ſubſtantiæ. Secunda prima intelligentia producta eſt menſura proportionata extrinſeca perfectionalis omnis ſubſtantiæ.

Quæ.2. *Vnum, & multa ſe opponi multis modis patet in tex. & com.9. attamen ratio eſt contraria. vnum enim tantum opponitur vni, vt in hoc etiam lib.10. ſed multum opponitur pauco: ergo non vni. item conſtituens aliquid non eſt contrarium conſtituto. ſed ex vno fit multum. ergo non ſunt contraria inter ſe. ſoluit dubitationem Iand. in Quæſtio. ſexta ſic, quòd unum dupliciter conſiderari poteſt, vno modo ſecundum formam, & ſpeciem propriam: alio ſecundum quòd eſt pars, & includitur in multo. hoc viſo dicendum eſt, quòd capiendo unum primo modo, opponitur multo. Secundò, quòd ſic opponitur ei contrariè. & ſubdit, quòd vnum poteſt dupliciter conſiderari: vno modo quò ad naturam ſubiectam indiuiſioni. & illa natura ſignificatur nomine ſimpliciter. itaque dicit naturam poſitiuam. ideo opponitur multo contrariè: alio modo conſideratur vnum, quò ad indiuiſionem. & idcircò dicit*

cit priuationem, quæ priuatio non significatur principaliter nomine vnius; sed connotatur. vnde opponitur multo priuatiuè. Iauel. quoque hanc dat solutionem auctoritate D. Tho. in libro primo sent. Dist. 24. sed narrat postea, qua specie oppositionis se opponantur, & ponit talem distinctionem. vnum sumitur dupliciter, primò quantum ad suum primum formale, quod suprà diximus esse indiuisionem. & multitudo dicit diuisionem, non quòd vnum sit ipsa indiuisio, nec multitudo ipsa diuisio: sed quia unum est ens, vt stat sub indiuisione. multitudo autem est ens, vt stat sub diuisione. Secundò, quantum ad id, quod consequitur suum formale. & hoc est mensura. sit ergo prima conclusio. vnum, & multa non opponantur contradictoriè. Secunda, vnum ex suo primo formali non opponitur relatiuè multitudini. Tertia opponuntur priuatiuè. Quarta non opponuntur solùm priuatiuè; sed etiam contrariè. Quinta si vnum & multa considerentur quantum ad id, quod consequitur suum primum formale, id est, vt vnum habet rationem mensuræ, & multa rationem mensurati; opponuntur relatiuè. sic Iand. sic & Anto. And. Quæstio. secunda. Sues. verò Quæstio. secunda dicit. Facilè est dilucidare disputationem, si rectè accipiantur fundamenta Peripateticorum. Sumendo igitur vnum pro defectu, & multitudinem pro excessu: & vnum pro mensura, & multitudinem pro mensurato opponuntur relatiuè; licet non vno relatiuorum modo. sed disputationis punctum est, quonam modo vnum & multa opponantur sumendo vnum, vt dicit indiuisibile, & multa vt diuisibile, siue sumantur transcendenter, siue prædicamentaliter. dico etiam, quòd si vnum consideratur, vt pars multitudinis, & vt habet

rationem incompletam; nulla oppositionis specie opponuntur, quòd si vnum, & multa sumuntur pro fundamentalibus rationibus, vnum pro ente, & multitudo pro entibus; minimè etiam opponuntur. sed sumendo vnum formaliter, vt dicit indiuisionem, & multa, vt dicit diuisionem; purè priuatiuè opponuntur. vnde dilucidatio potest sic componi, & ordinari, vnum & multa trifariam sumi possunt. vno modo, quatenus vnum dicit defectum, & multitudo dicit excessum: & sic opponuntur relatiuè vno relatiuorum modo. alio modo, vt dicit mensuram, & multitudo mensuratum. vnde opponuntur relatiuè etiam modo mensuræ ad mensuratum. tertiò possunt capi vnum, & multa, vt diuidunt ens, siue prædicamentaliter, siue transcendenter. & ideo vnum vt pars, & multitudo ut totum. & hoc modo nulla oppositionis specie opponuntur. aut ambo, vt dicunt rationes proprias actuales. & iterum bifariã; aut pro rationibus fundamentalibus, atque materialibus, videlicet unum pro ente, multa pro entibus: & sic etiam nulla oppositionis specie opponuntur, vt rectè Logici: aut rationibus formalibus, uidelicet vnum pro indiuisibili, multa pro diuisibili, & sic opponuntur purè priuatiuè, contradictoriè quidem non. Egid. etiam explanat sensum Phil. in Quæstio. quinta dicens, quòd sicut triplex est multitudo; ita in talibus prædicamentis contingit inueniri: inuenitur enim in prædicamento relationis, & in prædicamento quantitatis, & extra genus: nam multitudo secundum quod dicit excedentiam quandam multitudinis, non secundum quòd dicit multitudinem simpliciter, est in prædicamento relationis, & opponitur pauco, sicut est videre in longitudine, & breuitate in linea: nam omnis linea est longitudo. & tamen secundum quòd linea di-

cit

cit excessum longitudinis , & breuitatis ad illud, quòd exceditur ab alio secundum longitudinem ; vtrunque est in prædicamento relationis , & fundatur in longitudine simpliciter . & hoc modo dicitur quædam linea longa , & quædam breuis , licet omnis linea sit longitudo simpliciter . similiter multitudo secundum quòd sumitur pro excessu in multitudine , & paucitas , quæ opponitur ei , vtraque est multitudo simpliciter . vnde tam in theatro, quàm in vico sunt multi homines simpliciter . in vico tamen pauci dicuntur respectu multorum in theatro . sic est de magno , & paruo, & de sursum, & deorsum in positione . multum igitur dicitur super excessum in multitudine , & paucum secundum hunc modum oppositum , esse vtriusque relatiui ad alterum fundatur in multitudine simpliciter , & opponuntur relatiuè , sicut relatiua realia . est alia multitudo , quæ componitur ex vno , quod est principium numeri , & huius multitudinis species est numerus , qui est quædam multitudo . & hæc multitudo est in prædicamento quantitatis , & hæc opponitur vni , quod est principium numeri , sicut mensura ad mensuratum . & hæc non referuntur adinuicem contrariè . sed talis multitudo , quæ est mensurata per vnum , refertur ad unum . unum autem , quod est mensura talis multitudinis non refertur ad multũ per se , sed quia multum per se refertur ad unum . unde in talibus non ponitur relatio secundum rem in utroque extremorum; sed in altero secundum rem, & in altero secundum rationem, & sic posita multitudine ponitur unum, sed non econtrario. est & tertia multitudo, quæ componitur ex uno secundum quòd unum conuertitur cum ente . & hæc multitudo non est in genere, sicut & vnitas non est in genere , imo est extra genus , & hæc multitudo opponitur suæ unitati,

sicut

ſicut habitus priuationi. vnum ſecundum quòd conuertitur cum ente, à natura priuationis originem trahit; etenim ex eo quod aliquid habet eſſe ens, ex eodem habet, quòd ſit in ſe indiuiſum, ideſt idem ſibi, & diuiſum ab alijs. ab hac autem indiuiſione vniuſcuiuſque entis à ſe, quæ eſt priuatio, vel diuiſibilitatis ſuppſius aſſumitur ratio vnitatis, quæ vnitas conſequitur totum ens. ideo hæc vnitas conuertitur cum ente; à natura tamen priuationis habet ortum. non ſic autem de vnitate, quæ eſt principium numeri; quia ipſa dicit rem ſuam poſitiuè, & veriori modo dicit entitatem, quàm vnitas cum ente conuertibilis. & ideo non directè reducitur in vnũ, quod conuertitur cum ente; quia habitus non directè reducitur in priuationem, ſed primò in ens, & præterea in vnum tale, & illud vnum, quod eſt principium numeri, eſt proprium nomen illius entis, ſecundum quod ens tale acquirit eſſe per aduentum qualitatis: omnis enim forma tam accidentalis, quàm ſubſtantialis dat aliquod eſſe compoſitum, & aliquam perfectionem, & præterea tale eſſe: nam ſicut hæc forma, ſcilicet ſapientia dat eſſe, & perfectionem aliquam ſapienti, ſcilicet eſſe ſapiens: & per hoc ipſum, quod dat ſibi eſſe tale, dat ſibi, quod ſit diuiſum ab alijs, ſcilicet ſtultis, & quod ſit in ſe indiuiſum, ideſt quod ſit idem ſibi, cum hoc ſequatur omne ens; ideo vnum ſic acceptum conuertitur cum ente. Similiter quantitas adueniens compoſito dat ſibi eſſe tale, ſcilicet eſſe vnum numeraliter. quod vnum eſt proprium nomen talis entis, & habitus, & tale eſſe, quod dat quantitas, ſecundum quòd perficit rem in ſe, & abſolutè, dicitur vnum, tale vnum autem, quod eſt principium numeri magis eſt ens poſitiuè dictum, quàm priuatiuè. ſecundum autem quod perficit rem in comparatione ad ſuas par-

tes, sic est diuisibile : omne enim diuisibile, quod diuiditur, non diuiditur, nisi inquantum habet partes. & sic dat sibi aliam vnitatem, quæ est esse continuum, quod est primum diuisibile. ex hoc autem habet, quod sit indiuisum in se, idest, idem sibi & ab aliis diuisum, idest non continuum. & vnum, quod est principium numeri non transcendit genus quantitatis. hanc distinctionem triplicem de vno, & multo ponit Arist. in lib. 10. Metaphy. & conferunt ad argumenta.

Negat Arist. tex. 16. quòd à priuatione ad habitum non sit regreßio. quod uidetur falsum: nam in prædicamentis ait contrà. Præterea idem corruptum potest redire, & cæcus posset videre. D. Tho. in com. limitat hanc propositionem his verbis considerandum est, quòd duplex est priuatio: quædam quæ habet immediatum ordinem ad subiectum formæ, sicut tenebra habet immediatè ordinem ad diaphanum. & inter huiusmodi priuationem, et formam oppositam est mutua transmutatio: aer enim de lucido fit tenebrosus, & de tenebroso lucidus. quædam autem priuatio est, quæ non comparatur ad subiectum formæ nisi mediante forma, cum sit ut quædam corruptio eius; vt cæcitas corruptio visus, & mors vitæ. & in talibus non est mutua conuersio. Tataretus verò in Prædic. dicit, quòd duplex est priuatio. quædam propriè dicta, quæ negat actum, & potentiam, seu dispositionem ad illum actum, vt cæcitas. & à tali non potest fieri regreßio naturaliter. alia est, quæ solum negat actum, & non potentiam ad actum, & à tali pōt fieri regreßio. Ant. And. quoq; in Q. 4. aliqua narrat circa præsentem quæstionem, & ponit tres distinctiones. Prima, quod motus est duplex: quidā acquisitiuus, & quidā deperditiuus. dicitur motus acqsitiuus ille, p quē aliquid positiuè acqritur. et ille largo mō Qua. 4.

dicitur

dicitur generatio siue sit ad substantiam, siue ad accidens. motus autem deperditiuus dicitur ille, per quem aliquid deperditur, & nihil acquiritur positiue, vt motus. qui est ab albo in non album. & is largo modo dicitur corruptio. & est differentia inter hos duos motus quantum ad terminos; nam in motu acquisitiuo terminus, à quo est priuatio, & terminus ad quem est habitus. in motu autem deperditiuo est econuerso. Secunda, termini motus sumuntur dupliciter: nam quidam sunt primi, quidam concomitantes primos. termini primi sunt habitus; & priuatio, & de his legitur in libro 5. Phys. quòd sunt incompossibiles. termini autem concomitantes dicuntur, qui annectuntur his, ut sunt duo contraria, album, & nigrum: nam nigredini est annexa priuatio albi, & econuerso. quando ergo aliquod subiectum fit de nigro album, si illi motus considerentur penes terminos primos; diceretur esse à non albo in album, & econuerso à non nigro in nigrum. si uerò considerentur penes terminos concomitantes; diceretur esse à nigro in album, & econuerso. Tertia distinctio est. priuatio est duplex: quædam quæ habet immediatum ordinem ad subiectum, nec respicit subiectum mediante forma. exemplum, tenebra respicit medium isto modo. quædam est priuatio, quæ habet ordinem ad subiectum, non tamen nisi mediante forma, quatenus est quædam corruptio illius formæ. exemp. cæcitas respicit oculum isto modo mediante uisu, & mors corpus mediante uita, non sic est de priuatione primò. nam dato, quòd aer nunquam fuisset luminosus; nihilominus esset tenebrosus. dicit ergo, quòd loquendo de priuatione primo modo, sicut est transitus, vel motus ab habitu in priuationem; potest esse econuerso. loquendo autem de priuatione secundo modo non est transitus à priuatione in habitũ,

nisi

nisi forte per resolutionem usque ad materiam primam. Zim. etiã Q. 102. cuius titulus est à priuatione, ad habitum impossibilis est regressus. declarat uerba Arist. quòd sententia habet ueritatem de priuatione, quæ priuat potentiam. Fallit de priuatione priuante actum; nam uidemus, quod somnus, cum sit priuatio uigiliæ; potest fieri transitus à somno ad uigiliam; quia est priuans actum uigilandi, non potentiam. Fallit etiam propositio de priuatione, quæ non inest subiecto mediante forma secundum aliquos: nam si aer nunquam fuisset lucidus; esset tenebrosus, & tamẽ à tenebris posset transmutari ad lucem. sed uera est de priuatione, quæ inest subiecto mediante forma, sicut est de morte respectu uitæ, & sicut de cæcitate respectu uisus: à tali enim priuatione non potest immediate fieri regressus, nisi per longas, & uarias transmutationes. sed à priuatione primo modo sumpta immediate potest fieri transitus ad formam. habet etiam ueritatem propositio de formis. quæ ordine quodam habent fieri circa idem subiectũ, inter quas non est reciprocatio immediate, sicut de forma uini, & aceti. & illo modo à priuatione formæ in ipsam formam non potest fieri regressus. aliæ autem sunt formæ, inter quas nata est fieri transmutatio mutua, sicut de albo in nigrum. & in talibus per naturam potest fieri regressus à priuatione formæ in ipsam formam. Aduerte tamen, quod differentia est inter res natura constantes, & inter res factas ab arte; nam in rebus ab arte constitutis, quarum forma expositione rerum existentium in actu per contactum resultat, possibile est idem numero reparari, postquam fuit dissolutum, ut eadem numero nauis ex eisdem tabulis, & clauis reparari potest, postquam fuit dissoluta. hoc autẽ in rebus naturalibus contingere non potest secundum naturam, ut idem

numero

numero compositum, postquàm corruptum fuit, redeat. Sues. Præterea Dist. 4. Explanat opinionem Arist. sed prius narrat sententiam Platonis dicens. Sunt qui ex verbis Platonis reditum crediderunt, non tantum è priuatione ipsa in habitum, sed è corrupto in idẽ numero uiuens. vnde Plato in Timeo, quem Calcidias commentatur, inquit. est tamen intellectu facile, ꝙ perfectus temporis numerus perfectum annum compleat. tunc demum cum omnium octo circulationum cursus peracti fuerint, velut ad originem, atque exordium circumactionis alterius reuertentur, quam semper idem, atque vniformis motus dimetitur. hac Plato. ex his Astronomi sumpserunt annum maximum, quem non vna ratione tradiderunt: nonnulli enim ipsorum fecerunt decem millia annorum spatium; eo quia Plato dicit nullum annum, vnde venerat, redire, nisi post decem millia annorum. Macrobius dicit illum esse quindecim millia annorum, nonnulli quos inter Hebræos *sectatur Iosephus, asserunt illum esse quadraginta millia annorum. Ptolomaus, & qui temporibus suis obseruauerunt motum Stellarum fixarum, annum hunc uolunt esse 36. millia annorum; obseruarunt enim Stellas fixas centum annis peragrare gradum vnum* Zodiaci. *sed gradus sunt 360. quare si centum ducantur in 360. complebitur reuolutio in 36. millia annorum. id verò, quod hodie tenetur, de anno isto ab omnibus ferè, vt Campano, Thebitio, Alfonso, & cæteris est annum maximum esse annorum 49. millium: obseruarũt enim post Ptolomaeum Stellas fixas in 132. annis, diebus 40. peragrare vnum Zodiaci gradum. quæ ratio docet, ꝙ si 360. ducantur in annos 136. & 40. dies, reuolutio complebitur in 49. millibus annorum. in isto ipso tempore caput Arietis 8. epitres capiti Arietis 9. coniungi asserunt. & quoniam viderunt coniunctionem*

nem

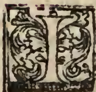
nem fieri singulis septem millibus annorum, & septem ducta in septem faciunt 49. millia annorum: hac ratione reuolutio illa completur dicto tempore. Nunc verò dicamus, quòd tenentes annum maximum crediderunt res poni in duplici differentia: nam aliæ sunt, quarum formæ redigunt in materiam, alię, quæ post corruptionem remanent, ut homines. vnde dicunt, quòd qualibet res, cuius forma remanet singulis 49. millia annorum, redit eadem numero simpliciter. Secundò dicunt, quòd qualibet res, cuius forma non remanet, post eius corruptionem singulis 49. millibus annorum non simpliciter eadem, sed simillima redibit. pro hac positione dicunt facere, ea, quæ Aristo. ait in libro Meteo. & in libro Cœli, & in Metaphys. vbi inquit easdem opiniones infinities generari, & infinities corrumpi. talis autem positio nec Catholica, nec Physica est. debes igitur scire, quòd aliqua propositio est vera per se, quæ est falsa per accidens, vel ut utar verbis Auer in libro septimo Phys. aliquid competit per se alicui sub ratione generis, quod repugnat illi sub ratione speciei: vt talpa non repugnat videre per rationem animalis, quod tamen repugnat talpæ absolutè. Itaque dico, quòd si consideretur priuatio, quatenus est vnum oppositum fieri aptum in eodem subiecto, in quo aptus est fieri habitus; ab omni priuatione in habitum fieri potest regreßio, inquantum priuatio est oppositum habitui circa idem subiectum. & hoc pacto à cæcitate in visum fieri potest regreßio per rationem generis: videlicet, vt est oppositum fieri aptum circa idem subiectum, sin autem priuatio consideretur per rationem speciei, quatenus est hæc, vel illa priuationis speciei; non ab omni priuatione in suum habitum nec specie, nec numero fieri

potest

potest regreßio. sed cum priuatio consideratur sub ratione specifica, uel sub ratione, qua dicit ordinem immediatum ad subiectum; ab omni etiam priuatione in habitum iterum fieri potest regreßio: uel sub ratione, qua dicit ordinem ad subiectum mediante habitu. & hoc pacto à nulla tali potest regredi ad habitum.

In lib. XI. non leguntur Quæstionum Solutiones.

Liber XII.

Quæ. 1. *Ntelligentias, uel substantias mouentes cœlestia corpora esse immateriales uult Phil. in tex. 30. quod uidetur rationi inconsonum. nam quod est differens numero non est omnino uacans materia. sed intelligentiæ differunt numero inter se. ergo habent materiã Iauel. in Q. 12. soluit ponendo distinctionem de duplici materia. scilicet quod & sumitur pro materia uera, & proprie dicta, quæ est ens in pura potentia, et pars cõpositi. Secundò pro omni subiecto perfectibili, siue pro omni potentia receptiua cuiuscunq; suę perfectionis. in quo sensu apud Phil. in 3. de anima intellectus poßibilis dicitur materia in genere intelligibiliũ. Prima conclusio, quæ est uera & secundum Phil. Com. et ueritatem, est, quod nec in primo principio, nec in alijs est materia primo modo sumpta. Secunda conclusio, nec in illis est materia secundo modo sumpta, & hæc est uera secundũ Phil. Tertia in intelligentijs est materia secundo modo sumpta secũdum ueritatem. A. ex: Achil. quoque in li. 1. Physi. mouet hanc quæstionem, & respondet aduertendo super aliquas conditiones, scilicet si materia principiaret*

cipiaret genus generalissimum substantia, & in prædicamento substantiæ essent intelligentiæ; intelligentiæ causam haberent à materia. Secundò, si substare esset proprium generalissimi, & esset sumptum à materia; intelligentiæ haberent ortum à materia. Tertiò esse distinctum præsupponit esse confusum, sed intelligentiæ sunt distinctæ, & diuersificatæ per differentia: ergo habent confusum. si igitur genus sit, habent intelligentiæ materiam. sed sciendum est, quòd intelligentiæ excluduntur à genere vniuoco substantiæ, licet non ab analogo. conceditur tamē in intelligentiis materia spiritualis. Tatar. quoq; in lib. 1. Phys. declarat quō, in intelligentijs adsit materia. & respondet, quòd substantiæ incorporeæ sunt substantiæ simplices, prout simplex opponitur compositioni Physicæ ex materia, & forma: vnde licet substantiæ simplices, seu incorporeæ sint compositæ ex realitate, & realitate, puta ex realitate generis, & differentiæ; & etiam ex realitate speciei, & differentiæ indiuidualis, quæ aliquando uocatur materia. tamen non sunt compositę, nec habent materiam capiendo materiam pro altera parte compositi susceptiuam formę substantialis. Sues. etiam in com. in Diluc. Q. 6. & ait, quòd circa hanc quæstionem est sciendum, quòd omnes volunt Arist. hæc quinq; attribuisse primo motori. s. quòd sit sempiternus, actu, quòd non sit idea vniuersalis, & quòd sit per essentiam actus, immixtus, & quod non loquatur de reliquis. & videtur hæc sententia Ioannis in præsenti lib. quæ opinio est falsa: omnibus enim intelligentijs hoc competit. debes ergo scire, quòd apud Phi. materia sumitur quatrupliciter. vno modo pro potentia transmutationis ad esse, & non esse. Secundo pro potentia motus ad motum, & quietem, quæ dicitur materia ad vbi. Tertio pro imperfectione. & sic omnis imperfectio dicitur materia respectū perfecti. Quarto pro materia intentiona

X x *li sci-*

li scilicet intel. possibili. & de his plura Auer. in multis locis. Praeterea debes scire, quòd materialis dicitur, uel per hoc quia ipsum est compositum ex quauis harum materia, vel quia dependet ab aliqua harum materia. quare prima substantia est simpliciter immaterialis ab omni ratione materiæ abiuncta. Secundò, quòd cæteræ substantiæ mouentes orbes sunt materiales sumendo materiale pro imperfecto: quælibet enim recedit à prima ordine quodam. Tertiò, quòd quælibet substantia mouens stellam est immaterialis per carentiam compositionis ex materia primo, & secundo, & tertio modo accepta. ultimo ait quamlibet talem esse immaterialem per carentiam dependentiæ ab aliqua talium trium materierum. animaduersione est dignũ, quòd licet conclusiones hæ sint ueræ, & illas concedant omnes gentes; tamen non possunt demonstrari, sed solùm rationibus dialecticis probari. Aliqui dicunt, quòd quælibet intelligentia excepta prima, habet aliquid simile formæ, & aliquid simile materiæ: & signum est, quòd nulla est liberata à potentia simpliciter, nisi prima. potentia autem refertur ad materiam.

Quæ.2. Primam substantiam non esse in potentia, sed actu vult Phil. tex. 30. ratio est contraria: Prima enim substantia intelligit aliud à se. ergo in potentia. Explanat Iand. hanc sententiam dicens, quòd duplex est potentia, scilicet quædam passiua, sicut illa, per quam res patitur, sicut est potentia materiæ, & etiam illa per quam res est perfectibilis. vnde etiam intellectus possibilis est in potentia, scilicet per quam perficitur. alia est potentia actiua, per quam res agit. & ideo ait ad quæstionem, quòd substantia prima non habet potentiam passiuam. Secundò, quòd habet potentiam actiuam. Sed est notandum, quòd

in qui-

in quibusdam potentia act iua differt ab ipso agere; sicut potentia actiua ignis est calor, quo agit: & calor differt ab ipso calefacere. Sed in prima substantia potentia actiua non differt ab ipsa operatione. vnde in prima substantia potentia actiua non est principium operationis: cum ipsa operatio sit ipsa substantia Dei, sed tantum est principium effectus. Sues. in Quaest. 5 narrat prius opinionem Platonis, & Logicorum, postea recitat suam: & inquit Platonici nonnulli attribuerunt Deo potentiam actiuam, & passiuam. quòd habeat potentiam actiuam, patet: est enim primum mouens, ac agens. quòd autem passiuam, probatur; quia est numerus seipsum mouens. Suam sententiam autem declarat Sues. Primò quòd potentia sumitur multis modis: interdum pro actiua, & pro passiua. verum sicut passiua apud Arist. in lib. de anima consueuit accipi interdum in famoso significato pro principio, quo aliquid patitur ab alio corruptiuè, eo modo quo lignum patitur ab igne: nonnunquam pro principio, quo aliquid patitur ab altero perfectiue, ut intellectus ab intelligibili; sic & actiua potest accipi in famoso significato pro principio quo aliquid agit corruptiue in aliud, & hoc pacto qualitates primae sunt potentiae actiuae: interdum pro significato minus famoso, quod est principium, quo aliquid in aliud perfectiue, eo modo, quo intelligibile agit in intellectum. de agere, & pati, deque potentiis actiuis, & passiuis secundum famosum significatum acceptis loquitur. Secundò est notandum, quòd in separatis à materia quicquid denominatur à sumpto, denominatur à principali. & contrà, hoc est, quicquid denominatur à concreto denominatur ab abstracto. vnde ait primò, quòd simpliciter, hoc est, in famoso significato loquendo

in prima substantia, nec p se est potẽtia actiua, nec passiua, nec est in potentia actiua, nec passiua. Secundo dicit, q̃ loquendo de potentia passiua secundum significatum minus famosum, prima substantia nec habet per se potentiam passiuam, nec est per se in potentia passiua, nec est per se potentia passiua. Tertiò etiam loquendo de potentia passiua secundum significatum minus famosum, licet per se non sit potentia passiua; per accidens dici potest: quia saltem ratione mobilis, cui applicatur, est in potentia passiua ad vbi crastinũ. Quartò loquendo de potentia actiua secundum significatum famosum, sic per accidens est potentia actiua. Vltimo prima substantia est per se potentia actiua secundum significatum minus famosum, siue habet per se potentiam actiuam. & hæc dicta sunt secundum opinionem Arist. & Auer. quia secundum veritatem aliter fortasse dicendum esset. Ianel quoque in Q. 11. terminant hanc quæstionem dup. primò secundum opinionem Arist. & Auer. & unde ponit talem conclusionem. omnis substantia abstracta secundum Phil. est purus actus secundum substantiam, & in ea nullo modo est potentia. quantum autem ad veritatem distinguit de duplici potentia. s. actiua, & passiua, quæ iterum sic distinguuntur: quædam coniuncta actui, vt ignis actu calefaciens, & à quo actu calefacta: quædam separata ab actu, vt ædificator potẽs ædificare, & domus ædificabilis. postea ponit quatuor conclusiones. Prima, in primo principio non est potentia passiua vllo modo, nec cõiũcta actui, nec separata ab actu. Secundo in primo principio est excellentissimè potentia actiua. Tertiò, in omnibus intelligentijs præterquam in primo principio est potentia passiua. Quarta, in omnibus intelligentijs adest potentia actiua.

Quæ. 2. *In primo principio esse delectationem, & uitam scribit Arist. tex. 39. attamen nonnulli dant instantias:*

Primò

Primò quia delectatio est accidens, & Deo nihil accidit. Praterea delectatio, & tristitia habent fieri circa idem. at in Deo nulla est tristitia; ergo neq; delectatio. hinc si vita esset in eo esset compositum, & nouum: vita enim est abstracta. ergo erit aliquid deferens vitā, & habens vitam, vt concretum. soluit primum. s. q in eo sit delectatio Alex. Aphro. & vult, q delectatio sequatur comprahensionem, sicut umbra corpus. quotuplex ergo est comprahensio, totuplex, & voluptas. est autem una comprahensio, cui non respondet oppositum, s. ignorantia, vt Dei scientia, ergo & delectationi tali non respondebit tristitia consequens ad ignorantiam. erit ergo duplex ignorantia. s. habens contrariū, & carens contrario. in Deo ergo est delectatio primo modo, & non secundo. & ideo dici potest delectatio aequiuocè, & quasi metaphoricè. Iauel. etiam in Q. 18. aliqua narrat circa hoc theorema, primò declarat causas delectationis, quae secundum doctrinam Auic. in lib. 8. Metaph. sunt duae partiales, ita q neutra sufficit, sed necesse est, ut utraq; concurrat, adeo q coniunctę faciunt vnam sufficientem. prima est coniunctio alicuius conuenientis, sicut quando dulcis cantus peruenit ad auditum, & proportionata lux ad oculum ex opposito causae tristitiae est unio disconuenientis, vt caliditas, vel frigiditas intemperata vnita tactui. Secunda est apprahensio, & cognitio talis conuenientis. ex quibus sequitur corollariae, q gradus delectationis sumuntur penes gradus bonitatis, & perfectionis, & pulchritudinis, & vnionis, & apprahensionis in obiecto delectabili, & conuenienti. itaq; si parua sit bonitas, & perfectio obiecti, ut parua vnio, & parua apprahensio saltem extimatiua, parua est delectatio. secundum autem q illa maiora euadunt; & delectatio similiter. sed aduerte, q licet delectatio secundum famositatem sit nobis manifesta magis, et prius

 secun-

secundum sensum; tamen non in solo sensu stat delectatio, imo nobiliori modo est in bono immateriali, & in apprahensione intellectiua. simul cum uirtute intellectuali desideratiua. vnde inquit Auic. oportet, vt scias, quòd apprahensio, qua intelligens apprahendit intellectum, fortior est, quàm apprahensio, qua sentiens apprahendit sensatum. delectatio igitur, quæ est nobis de hoc, quod intelligimus, conueniens magis est, quàm ea, qua sentimus conueniens, ita quòd non est comparatio inter illas. Prima igitur conclusio sit. Intelligentiæ mouentes cœlos intelligentes, & desiderantes siue amantes primum principium, maxime, & incessanter delectantur. Secunda, primum principium in seipso maxime, ac mirabilißime delectatur, amatq; seipsum inenarrabiliter. Quantum autem ad uitam spectat, est sciendum, quòd vita dupliciter considerari potest: Primò, vt inuenitur in uiuentibus inferioribus, quæ proprie dicitur uita naturalis corruptibilis. & hæc definitur ab Arist. sic vita est mansio nutritiuæ animæ cum calido sibi naturali. Secundo consideratur vita absolute, & est existentia, vel operatio naturæ mouentis seipsam in operationem, sumendo motum non solùm Physice; sed etiam Metaphy. vt intelligere, velle, & appetere dicuntur motus, qui est actus perfecti. Et quoniam motus Metaphy. nobiliores sunt Physi. ideo, & vita nobilior. ex his ponitur conclusio responsiua, licet intelligentiæ habeant vitam nobilißimam, & sibi sufficientißimam; tamen principium primum incomparabiliter fœlicißimam habet vitam. Iand. Quæst. 14. ait, ꝙ in Deo non tantum adest uita, & delectatio; sed ipse vita, & delectatio per essentiam est.

Quæ. 4. *Dubitant multi tex. 41. vbi Arist. ait, ostensum est, quia non contingit &c. an primum principium*

pium

pium sit vigoris infiniti . quòd sit , est auctoritas libro octauo Phy. tex. & com. 79. vbi ait , quòd mouens tempore infinito, est uigoris infiniti . contrà est auctoritas Com. & etiam Aristo. ubi de infinito agunt ; infinitum enim non conuenit nisi quantitati . Ian. dilucidat hanc sententiam Quæstio.15.& primò exponit titulum quæstionis , scilicet quid sit uigor , & quid infinitus uigor . per uigorem nihil intelligitur apud Philo. nisi uirtus actiua immedia a motus : per uigorem infinitum uirtus , quæ non est terminata , nec finita, nec limitata ad determinatam uelocitatem ; sed quacunque uelocitate data potest in maiorem . & hoc uocat Phil. in libro octauo Phy. & in hoc libro 12.Com. infinitum in qualitate actionis, sed uigor finitus est uirtus actiua motus immediata,quæ est determinata , & limitata ad determinatum terminum uelocitatis s(ecundu)m magis,et minus, ita q(uod) non p(otes)t in maiorem , nec in minorem uelocitatē motus. Quapropter dicendum est ad q(uæstio)nem secundū mentem Arist.& Com.primò q(uod) Deus non est infiniti uigoris intensiue : Secundò q(uod) s(ecundu)m Com.primū principium nec est finiti uigoris,nec infiniti. Suess.in com. aliqua narrat conciliando contradictionem Auer.et ait. debet scire , q(uod) potentia infinita p(ot)est sumi dupliciter , uel quantum ad uigorē, uel quantum ad extensionem. quantum ad uigorem nulla uirtus agens potest apud Phil.pon infinita;quoniā Arist. in lib.1. Cœli docuit definire potentias per maximum , in quod possunt , uel ut placet nouis per minimum , in quod non possūt. & quia nos uidemus maximum esse motum cœli , & esse terminatum;ideo Phil. non ponerent aliquem motorem cœlestem , uel aliud cuius opus non noscerent infinitum in uigore . Deinde de infinitate extensionis distinguerent : nam quoddam est tale à se , ut primus motor simpliciter : Deus enim infi-

nitus dicitur; quia est talis, & à nullo, & causa omnium, quæ talium sunt, si qua sunt. quoddam dicitur infinitum ab alio, vt motores orbium proprij. & tales secundum rem sunt infiniti, quia semper entes. dicuntur tamen finiti; quia habent hoc ab alio. & propterea ab Auer. quandoq; dicuntur potentiæ finitæ, & quandoq; infinitæ. infinitæ quidē q̃tũ ad rē, finitæ verò q̃tum ad modum, quia habent tale esse ab alio. Quare est dicendum, ꝙ loquendo de primo motore possumus dup. loqui. s. in ratione formæ vel finis, & in ratione agentis. primo modo dicit Auer. quod nec est finitus, nec infinitus; quoniam vt sic non agit; sed in ratione agentis est infinitus secundum extensionem; quia mouet per infinitum tempus. Alex. Achil. quoq; quolibet primo ait circa theorema hoc, ꝙ Deus est infiniti in essendo, & operando in tempore. Ioã. Bacconus lib. 1. sent. D. 45. Q. 1. ad rationes Auer. in fine ait, quòd Deus non est infiniti uigoris sic, ꝙ moueat de necessitate naturæ, quia tunc moueret, & uelocius omni uelocitate, & tunc procederent omnia argumenta Aue. licet tamen in rei ueritate est infinitæ uirtutis in uigore, sed liberè agens, & ideo argumenta non concludũt. Ianel. etiam auctoritate D. Tho. in expo. tex. 79. in 8. Phy. & Scot. in 7. quolib. & Alb. in 8. Phy. tract. ultimo tenent Philosophum intendisse probare dari in primo motore uigorem infinitum, qui non potest esse nisi in eo, qui sit entitatis, & perfectionis infinitæ, & tenent Auer. deuiasse in hoc à mente Philo. & quia adsunt uaria argumenta probantia primũ non esse infiniti uigoris, ea soluit. Primum argu. est, si Deus est infiniti uigoris; ergo moueret in instanti. Sec. potentia finita, & infinita possent mouere æquali tempore; cũ enim non moueat in instanti; ergo & in tempore, si in tempore; ergo æqualis alijs mouentibus cælestia corpora. Tertiò, hoc esset notum ex sensatis, ut motu. sed
motus

motus sit successiuè, & ordinatè: ergo ad primam, & secundam rationem ait negando primam consequentiam utriusq; & ad probationes ait, quod supponunt falsum. primum enim non mouet, vt applicatum primo cælo, imo nec in tempore, nec in instanti mouet immediatè aliquem orbem, & ideo non potest comparari ad uirtutem finitam mouentem applicatam alicui orbi. & posito, quod moueret, moueret in tpe: quia non tota uirtute mouet. quod autem non moueat est ex repugnantia rei; quia s. est contra rationem motus. ad tertiam inquit, quod conuincimur ex effectu sensato, qui est motus infinitus duratione ad mentem Philo. quoniam nulla virtus finita potest ex se, & propria uirtute perpetuare motum, nisi in uirtute primi conseruatoris, & influentis. si plura cupis, lege in libro octauo, Physi. Q. vltima.

Primum principium non intelligere aliud à se demonstrat Phil. in tex. 53. at ratio est contraria: sicut enim se habet intellectus artificis ad artificialia, & opera; ita intellectus diuinus ad ea, quæ producit. sed intellectus artificis cognoscit omnia opera. ergo & Diuinus. prÿterea nobilior esset intellectus intelligentiarum, & humanus, qui non tantummodo seipsum intelligit; sed omnia. An. And. aliqua respondet circa theorema, & declarat sex conclusiones. Prima conclusio. primum mouens est formaliter intelligens; Sec. primũ est formaliter uolens. Tertia ista uolitio primi uolentis respectu sui, ut obiecti, non est aliud ab eius essentia. Quarta, intellectio primi mouentis respectu sui, ut sui obiecti, non est aliud ab eius essentia. Quinta, nullum intelligere respectu cuiuscunq; obiecti potest esse accidens essentiæ, siue naturæ primÿ. Sexta conclusio, intellectus primi mouentis intelligit semper, & necessario omnia intelligibilia actu distincto, & prius naturaliter, quòd illa sint in se. & si Arist. inquit, quod Quæ. 5.

quod ſi intelligeret aliud, vileſceret. ad probationem ait, quod nullum aliud à Deo habet rationem motiui, & perficientis respectu intellectus diuini. & hoc modo intelligit Phil. quod intellectus primi, eſt aliud à ſe; tamen hoc non obſtante intelligit omnia alia à ſe intelligendo eſſentiã ſuam, in qua uirtualiter, & eminẽtiſsimè continentur, & intellectui diuino clariſsimè, & diſtinctiſsimè præſentantur. & ſubdit. notandum eſt, quòd intellectus primi entis præcisè intelligit ſeipſum, vt obiectum adæquatum. & intelligendo ſe intelligit quodcunque aliud nobiliori etiam modo, quàm habeant eſſe in ſe. & quamquam fortè res terminant actum intellectus diuini; non tamen mouent ipſum ad intelligendum. Alex. Achil. declarat propoſitionem per duo dicta. primum eſt, quòd opinio Ariſt. eſt, quòd ſic: Deus enim tantummodo intelligit ſe, & non aliud: ſed quoniam multa falſa ſequuntur ad hanc poſitionem. ſecundum dictum eſt, quod Deus cognoſcit omnia, ex quo ſequitur quod non omnis intellectus intelligens aliud à ſe patitur ab eo. ſequitur ſecundò, quod non omnis intellectio, qua materialia intelliguntur, eſt collecta ab intellectu agente ex ſingularibus. Sues. in lib. Deſtructio. Auer. D. 12. narrat, & ait Ariſt. & Auer. negare, quòd Deus intelligat ſingularia. at opinio Theologo. & veritas eſt, quòd Deus intelligat ſingularia, & indiuidua. conuenimus enim cum Philo, quòd quemadmodum in demonſtratione tria ſunt, ſcilicet cognoſcens, cognitum, & medium; ſic in compraehenſione diuina tria ſunt, ſcilicet res, medium, ſcilicet eſſentia, & intellectus diuinus. quoniam quemadmodum intellectus noſter mediante medio cognoſcit concluſionem; ſic & diuinus per eſſentiam cognoſcit res. Phi. itaq; quia eſſentiam ponunt rerum cauſam eſſe ſecundum gradum entis; ideo ſolum entia cognoſcere dicunt Deum cognoſcendo ens: opinati.n. ſunt non plus ſe exten-

tendere virtutem Dei intellectiuam, q̃ eius virtutem causatiuam, ut manifestum est apud eos. adhuc opinati sunt causam proximam secundum gradum proximum concurrere, & remotam secundum remotum: oportet .n. apud eos effectus secundũ rõnes uniuersales in cãm vniuersalem reduci. & qa esse est effectus uniuersalißimus, imo dicunt eße effectum proprium ipsius Dei, & ad oĩa Deus concurrere secundum gradũ entis. ex his opinati sunt Deũ oĩa cognoscere cognoscendo esse. et qa esse est in deo per essentiã, & in aliĩs participatiuè; ideo Deus cognoscit se tantùm, & nullo modo res extra se apud eos. Theologi aũt veri sapientes, cũ sciãt Deũ nõ tantũ cõcurrere scd̃m gradũ entis; imò scd̃m gradũ huius entis: iõ firmiter ponũt oĩa contineri in Deo scd̃m rõnes particulares, & ꝓprias: q̃n essentia nõ tãtũ est mediũ cognoscendi res sub rõne entis, imò sub ꝓpriĩs rõnibus: ponũt itaq; sapiẽtes nostræ legis in cõprahensione Dei obiectũ dup. s. primũ, & illud est esse, vel eius eßentia tantum. & scd̃ariũ, & illud est imaginationes, seu rõnes ideales ꝓpria, & particulares, quas Plato in Parmedine species, & ideas appellat. quoniam tantùm potentia intellectiua se extendit, q̃um causatiua. & hinc patet differẽtia Phi. & Theo. ex diuersis principiĩs accepta. cum Philo. dicant Deum concurrere tantum secundum gradum entis: ideo obiectum vnum, quod est esse, ponunt Theo. verò cum secundum gradum entis, & talis entis. ideo duo ponunt obiecta respondentia duobus modis producendi. sed quares, an apud Philo. concedendum sit, Deum cognoscere entia aliquo modo. dicendum, quòd sicut esse simpliciter acceptum est omne secundum eminentiam, & non modaliter; & propriè; sic apud Philo. Deus cognoscendo esse cognoscit & omne; licet non propriĩs rationibus. Theologi autem dicunt cognoscere omnia cognoscendo esse, & pro

priĩs

prijs rationibus. unde Phil. resecant obiectum secundarium. & in Com. secundum opinionem Auer. hæc narrat dicens, quod aliquid potest sciri tribus modis: uno modo in particulari, quomodo per sensum scimus particularia in materia signata. Secũdo in uniuersali, scilicet scientia confusa, ut sciens solem scit infinitos soles si essent. & hæc scientia est in potentia, & in actu. est potentia quidem respectu contentorum. & est in actu respectu sui essentiæ. tertiò causa; qui enim scit effectus in causa, scit effectus: sed nec in particulari, quia causa non est materia effectus, & hoc modo uidetur uelle Auer. quod Deus scit omnia pro quanto scit ens, hoc est esse, quod est causa omnium. & ideo sua scientia dicitur æquiuoce; quia nec est particularis, nec uniuersalis, sed causalis. & aduertendum est, quod Deus est causa omnium sub ratione entis, & non sub rõne talis entis, ut uidetur Proclus sentire, & hoc est intelligere omnia sub rõne entis causa, & non entis causatio, sed pro explanatione omnium horum est sciendum, quòd Auer. imaginatur, quod Deus sit formaliter entitas, uel ens formaliter, reliqua uerò non sunt entitas, uel ens formaliter, sed participatione. unde sicut caliditas per essentiam est formaliter calida, & reliqua calida participatiue propter calorem; sic Deus est ens, & entitas formaliter. ex his sequuntur primò, quod Deus sciendo se scit omnia. quo modo, qui scit formam, scit participantia illam, ut qui scit caliditatem, scit omnia calida. & perspicuum est, quod qui scit per caliditatem omnia calida, non scit calida in uniuersali, nec in particulari per illam formam. scit ergo omnia illa causaliter, pro quanto scit illa sciendo causam, qua participando calida sunt. Sec. sequitur quod Deus sciendo se quiescit, nec appetit scire hæc. sicut si aliquis gustaret saporem, in quo essent omnes bonitates omnium saporum, non appeteret gustare

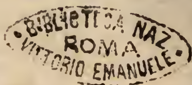
alium

alium saporem præter illum. Tertiò sequitur, q ipse solus est perfectè beatus. huius sententia est Iand. Q. 21. Iauel. uerò in Q. æst. 25. narrat tres opiniones, vna Gregorij in lib. primo, sent. D. 35. q. 1. ar. 1. qui ponit tres conclusiones, quarum tertia est talis. Deus nihil extra se intelligit omnino, & nulla facta distinctione, neque primariè, neque secundariè, & postea facit, ut Arist. sibi contradicit. Verùm, quia non decet ita malè sentire de Phi. ideo sequenda est via D. Tho. vnde aduerte, quòd in hoc libro 12. in expositione tex. 51. D. Tho. interpretatur mentem Phil. cum tali distinctione. quòd aliquid potest intelligi dup. primò in seipso, id est, per propriam speciem vel per propriam suam essentiam. sicut quando intelligo lapidem per propriam speciem. Secundò aliquid intelligitur in altero intellecto, ut quando intelligo effectum in causa intellecta, & partem in toto. intentio D. Tho. est attribuere Philo. quòd loquendo de intelligere primo modo, arbitratur Philo. et uero, quòd Deus tantum seipsum in seipso, idest per suam essentiam intelligat. loquendo autem de intelligere secundo modo, Deus intelligit alia à se, non in seipsis, sed ut contenta, & repræsentata in essentia. unde sequitur secundum Phil. & quòd intelligat tantum seipsum, & non tantum seipsum diuersa ratione, & hæc est secunda opinio. Ter. autem est Ioan. Bacco. in libro 1. senten. Distin. 26. Quæst. 1. qui sequutus est Auer. qui ait, primò quòd Deus nihil intelligit extra se immediate, scilicet acquirendo scientiam ab eo. Secundò, quòd Deus intelligit in seipso omnia, quæ habent eße extra Deum, secundum quòd sunt in eßentia Dei unitiuè, & non sunt aliud ab essentia sua. Tertiò, quòd Deus non cognoscit alia à se transeundo à cognitione suijpsius ad cognitionem aliorum, ut sunt in seipsis, ut credit Themi. sed ex hoc, quod cognoscit

gnoscit seipsum in seipso; & cognoscit se continere alia. Quartò, quòd Deus cognoscens alia in seipso, non solum cognoscit ea quò ad esse, quod habent in Deo, sed quo ad esse, quod habent in proprijs naturis, & ex consequenti cognoscit ea distinctè, & omnibus modis, quibus cognoscibilia sunt. Hæc fuit imaginatio Ioan. Bacconi, quam credit attribuendam Comm. D. autem Tho. in libro primo sententiarum D. quinquagesimatertia, quæstione prima, articulo secundo, attribuit Comm. quòd posuerit Deum non cognoscere alia à se nisi in communi, scilicet inquantum sunt entia; sed non vt talia entia. Zim. quoque in contradic. Auer. dilucidat theorema prius adductis varijs sententijs Philo. in ethica, quæ quidem omittendæ sunt; vulgo enim hæc persuadebat, at hoc in loco secundum intentionem suam loquitur. Deus igitur intelligens ens per essentiam intelligit omnia secundum speciem: quia omnia sunt quasi supposita per participationem in ordine ad essentiam diuinam: non quòd diuina essentia formaliter ingrediatur constitutionem aliorum entium: sed hæc participatio est talis, quòd essentia aliorum entium est quædam participatio dependentiæ respectu diuini esse: pro quanto qualibet talis fuit extranea natura à natura diuina, dependens tamen ab ipsa. nulla igitur secundum ipsum Aristot. & Auer. est alia idea, nullum exemplar, nulla alia forma, nisi diuina essentia. & ideo dicit Comm. quòd si quis cognoscat caliditatem ignis; talis non dicitur ignorare naturam caliditatis existentis in alijs entibus. & sic Dei intellectio est per speciem. pro quanto cognoscendo se cognoscit illud, quod est omnia, quia cognoscit ens per essentiam, ens autem per essen-

essentiam species est participata ab entibus. ex intentione igitur Arist. & Auer. patet intellectionem Dei actualissimam esse; cum sit tantum per sui essentiam, quæ est ipsa actualitas. patet etiam, quòd non est ibi vniuersale, nec particulare, nec potentia aliqua, nec multitudo Idearum, vt arbitror. & hæc secundum opinionem Philo. sic Zim.

FINIS.

tige è diuina

